МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Вадима Гетьмана»

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА МАРКЕТИНГУ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІНСТИТУТ АНГЛОМОВНИХ ПРОГРАМ

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС У ПАРАДИГМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції

5 березня 2015 р.

1906 КНЕУ
КИЇВ 2015

УДК 81'28+81'322]:378-027.561
ББК 74.4я431
Л 59

Л 59 **Лінгвокультурний** дискурс у парадигмі професійної освіти: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 5 берез. 2015 р.— К. : КНЕУ, 2015. — 656 с.
ISBN 978-966-926-006-2

У збірнику представлені матеріали презентаційних доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, у яких значну увагу приділено лінгвістичному компоненту міжкультурних комунікацій, дотриманню європейських стандартів у мовній підготовці фахівців нового покоління, що передбачає широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій та усвідомлення міждисциплінарної важливості іншомовних комунікативних компетенцій у програмі інноваційного розвитку дослідницького університету.

The collection of the articles outlines trends and tendencies in teaching languages at modern universities. The academic process is viewed as a multi-dimensional entity which embraces scientific and educational, cultural and business aspects organised around the linguistic dimension. Special emphasis is put on the innovative technologies and resources.

Much attention is paid to the European standards and practical strategies to develop the learners' communicative competencies.

В сборнике представлены материалы Международной научно-практической конференции, в которых рассматриваются проблемы языковой подготовки студентов в современных высших учебных заведениях. Большое внимание уделяется межкультурному компоненту и междисциплинарному характеру преподавания языков в программе инновационного развития исследовательского университета.

УДК 81'28+81'322]:378-027.561
ББК 74.4я431

Редакційна колегія: **І. А. Колеснікова** — д.філол.н., проф. (голова), **М. М. Гавриш** — к.філол.н., доц. (відповідальний редактор), **Алла Архангельська** — д.філол.н., проф. (м.Оломоуц, Чеська Республіка), **І. А. Синиця** — д.філол.н., ст.наук.співроб., **Ю. М. Друзь** — к.пед.н., доц., **А. В. Капуш** — к.філол.н., доц., **Л. С. Козловська** — к.філол.н., доц., **А. Новацьк**ий — к.філол.н. (м. Люблін, Республіка Польша), **Л. О. Случайна** — к.політ.н., доц., **Г. М. Сюта** –к.філол.н., ст.наук.співроб., Чеботарьова Л.І. — к.пед.н., доц.., **О. Л. Шевченко** — к.філол.н., доц., **Е. І. Щукіна** — к.пед.н., доц**.**

Рекомендовано науково-методичною радою
Протокол №7 від 14.05.2015

Адреса редакційної колегії: 03680, м. Київ, проспект Перемоги 54/1,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
тел. 371-61-74

Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено

ISBN 978-966-926-006-2 © КНЕУ, 2015

Зміст

Секція 1.
ЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Arustamyan Ya. Yu. Cultural elements in terminology: methodological aspect (on the example of art terms) 11
Arustamyan Ya. Yu., Jurayeva Z. Development of interpretational skills 15
Артеменко А. І. Перепити як важливий лінгвістичний феномен у міжнародній культурній комунікації 19
Бондаренко О. В. Фольклористичний дискурс у дворівневому синтаксисі 24
Вільчинська Т. П. Лінгвокультурологія як нова наукова парадигма інтегрального типу 29
Гавриш М. М. Переклад як різновид міжкультурної комунікації (деякі аспекти проблеми) 36
Гавриш О .О. Дослідження контактів національних варіантів німецької мови 41
Гейна О. В., Долинська В. І. Роль диалогичности в формировании языковой культуры личности 46
Гримашевич Г. І. Діалектний текст як лінгвокультурний феномен 52
Дзюба М. М. Епонімічні терміни як знаки культурної пам'яті 58
Дмитренко О. П. Мовна картина світу в міжкультурній комунікації (на базі фразеологічного фонду сучасної німецької мови) 65
Дьолог О. С. Мода як лінгвокультурна категорія: особливості і проблеми 74
Дьолог О. С., Бурахамова Р. Е. Особенности употребления этикетных слов и словосочетаний в казахском языке 81
Друзь Ю. М., Гусак Т. М. Використання сучасної англійської лексики в навчальному процесі 87
Завідонова Н. І. Реалізація соціокультурного підходу до викладання іноземних мов у вищій школі 93
Ishchuk M. M. Contrastive analysis of symbolic meanings of human dwelling element's in English and Ukrainian 100
Ковальчук Г. В. Лексична варіативність у професійній комунікації фахівців з економіки 105
Колеснікова І. А. Трансформація змістів мовних одиниць у сучасному економічному дискурсі на матеріалі «Словаря української мови» Бориса Грінченка» 116

Копил Г. О. Інтеркультурологічне розуміння лінгвопедагогіки у дослідженнях зарубіжних науковців..... 122
Кравчук О. М. Читання, сприймання, розуміння як психологічні складники лінгвістичного аналізу тексту 128
Круковський В. І., Круківська О. В. Навчальний переклад як засіб розвитку міжкультурної компетенції..... 134
Nowacki A. Створення польсько-українського словника журналістської термінології для потреб навчання в університеті 142
Охріменко Т. В. Национальная валюта в истории этноса 148
Петрова Г. Л. Психологічний вплив реклами як засобу масової комунікації 153
Pishvanova V., Malinko O., Tsyganok Z. The environment for cross-cultural communication..... 165
Семеренко І. В. «Пошук нових слів» в українському авангардизмі: лінгвістичний компонент дискурсу міста у І половині XX століття»..... 170
Tashpulatova V. ESL — the pronunciation barrier 175
Терехова Д. І. Психолінгвістичні засади міжкультурної комунікації 180
Терещенко С. І. Сучасні форми бізнес-комунікації в міжкультурному дискурсі *189*
Товстенко В. Р. Фонетичні особливості мови регіонів східної України..... 196
Храбан Т. Є. Дослідження семантики концепту як передумова для оптимізації міжкультурної комунікації (методологічний аспект) 202
Черемська О. С. Ненормативне калькування як проблема перекладу термінолексики економічної сфери 208
Шевченко О. Л. Національні особливості вербальної і невербальної комунікативної поведінки..... 215

Секція 2.
ЄВРОСТАНДАРТИ ВИКЛАДАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Алейнікова М. Г. Особливості впровадження інтерактивних методів навчання при викладанні іноземної мови студентам економічних спеціальностей немовних вищих навчальних закладів..... 222
Бедько І. В. Міжкультурний аспект викладання української мови як іноземної 230

Василенко І. О. Важливість створення лінгвопрофесійного середовища для формування комунікативної компетенції у студентів економічних ВНЗ 235
Васильєва Т. О. Антропоморфна метафора в сучасному економічному дискурсі іспанських ЗМІ 240
Вдовиченко В. А. Лінгвістичний інструментарій імітаційних ігор як метод підготовки фахівців з міжнародних відносин 248
Воробйова Ж. Ю. Питання етнокультурної компетентності студентів в університетах України 252
Гейна О. В., Шилофост Н. М. Дидактический аппарат рабочей тетради по языку специальности 259
Gvelesiani I. European standards and the irinfluence on the formation of Georgian students' linguistic competence 265
Давиденко Т. В. Сучасні методики, техніки й технології розвитку та вдосконалення навичок критичного мислення 269
Дикарева Л. Ю. Проблеми викладання української мови студентам іноземцям заочної форми навчання 275
Друзь Г. М. Ділова гра як засіб моделювання професійної діяльності студентів у навчальному процесі вищої школи 280
Жулківська А. М., Вавілова Г. В. Використання методу ділової гри при вивченні фахової іноземної мови 285
Запара В. М. Формування англомовної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у студентів природничих спеціальностей 291
Капустіна О. В. Сучасні методики навчання іноземних мов та проблеми їх упровадження 296
Кіршо С. М. Інноваційна парадигма забезпечення якості навчання мови за професійним спрямуванням 300
Коваленко С. О. Психолого-педагогічні особливості навчання іноземних мов 306
Крилова В. Г. Методи інтерактивного вивчення іноземних мов як засіб формування мовної компетенції студентів економічних ВНЗ 313
Курченко Л. М. Ігрові моменти у викладанні німецької мови на прикладі префіксального словотвору дієслів 319
Литвиненко Н. П. Професійна спрямованість у парадигмі викладання української мови студентам вищих медичних навчальних закладів 323
Максименко О. О. До питання про принципи Ради Європи у професійно орієнтованому навчанні іноземних мов 326
Малевич Л. Д. Мовна політика ЄС: досвід слов'яномовних країн 332
Мельник Т. П., Задорожна О. М., Головата Л. М. Практичні аспекти формування соціокультурної компетентності студентів-іноземців у вивченні української мови 339
Місник Н., Палій М. Сучасні євростандарти в мовному навчанні у вищих школах Болгарії й України 343

Мирошниченко А. В. Сравнительный анализ усвоения крылатых слов и выражений русского языка студентами-иностранцами на разных этапах обучения 347
Подгурська Т. А. Лінгвістичний компонент професійної освіти студентів-іноземців в економічному ВНЗ 350
Сапожникова О. М. Кейс-метод як засіб формування мовної компетенції 355
Синицына Н. Н. Публикации в специализированных англоязычных средствах массовой информации как материал для развития лингвокультурной компетенции 359
Соловйова Л. І. Project work in English language teaching 367
Стеценко О. Є. Застосування інтерактивних методів при викладанні англійської мови в немовних вищих навчальних закладах 374
Струганець Л. В. Культуромовна підготовка перекладача у траєкторії професійної освіти 379
Струтинська І. Ю. Про формування комунікативної компетенції студентів немовних ВНЗ на заняттях з іноземної мови 387
Тамразян І. С. Лінгвокультурологічний текст на заняттях з української словесності в економічному університеті 391
Федоренко С. Л. Формування мовної компетенції як основний складник імплементації європейських освітніх стандартів у вивченні іноземної мови 397
Чеботарьова Л. І. Managing activities in the classroom 402
Чезганов С. А. Текст професійного спрямування на заняттях з української мови як іноземної 408
Черемская О. С., Андреева Н. П. Научный стиль речи на начальном этапе обучения РКИ 411
Szafernakier-Świrko Anna Język rosyjski na Katedrze Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Standardy nauczania. Cele. Zadania. Perspektywy 416
Dr. Jakubiak Olga Materiały w nauce języka obcego metodą PBL 418
Яременко Т. Г. Національно-культурний чинник у формуванні мовної та фахової компетенції 431

Секція 3.
НАСКРІЗНА МОВНА ТРАЄКТОРІЯ ЯК СКЛАДНИК МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Бондарчук Л. М. Актуальність та особливості викладання польської мови для економістів в умовах євроінтеграційних викликів сучасного суспільства 436

Грицяк Л. Д. Зміст і сутність соціальної компетентності для студентів економічної спеціальності 440
Єрмак Л. О. Підручники з польської мови як іноземної у професійній сфері: аналітичний огляд 446
Капуш А. В. Проект «Тренувальна фірма» на заняттях з ділової німецької мови 451
Кривич Н. Ф. Формування мовної особистості та культури професійного спілкування при підготовці майбутніх економістів на заняттях з української словесності 456
Лагодинський О. С. Оцінювання якості сучасного підручника (навчального посібника) з фахової іноземної мови 465
Лещенко Л. П. Комунікації в системі міжнародного менеджменту: крос-культурний аналіз 471
Маркова О. В., Шматок Т. Г. Створення ситуації успіху при вивченні іноземної мови студентами-юристами як запорука гуманізації педагогічного процесу *478*
Мельник Г. М., Бескоровайна Н. О. Особливості особистісного та мотиваційного розвитку студентів в очно-дистанційному навчанні 487
Остапенко Е. О. Саморозвиток студента у вищому навчальному закладі освіти 493
Романюк О. І. Наукові підходи до розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів педагогічного профілю 501
Случайна Л. О. Складники міждисциплінарного потенціалу мовної підготовки студентів економічного ВНЗ 508
Таран О. С. Метакогнітивні стратегії навчання іноземної мови студентів-міжнародників 513
Umarova N. I. The importance of classroom behavior management 516
Шпак Н. А. Інноваційні підходи до побудови курсу іноземної мови для фахівців зовнішньої політики 519
Шпильківська Л. С. Співпраця викладача і студента — запорука успіху майбутніх економістів-міжнародників нового покоління 525
Юцкевич О. П. Використання можливостей іноземної мови для формування готовності студентів до участі в наукових конференціях 529

Секція 4.
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Барабаш О. Я., Амерідзе О. С. Використання Internet-технологій для вдосконалення навчального процесу 535

Драб Н. Л., Костюк Т. О. Важливість інтеграції курсу «Риторика і мистецтво презентації» у навчання ділової іноземної мови в економічних ВНЗ України 540
Драб Н. Л., Костюк Т. О. Ефективність застосування інформаційних технологій у навчанні ділового іноземного мовлення 547
Ковтун В.С., Забезпечення актуальності навчальних ресурсів інтерактивних комп'ютерних навчальних програм для аудиторного та дистанційного вивчення німецької мови 555
Кучера Т. М. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний засіб досягнення навчально-виховної мети у формуванні мовної компетенції іноземних студентів 564
Люлька Л. А., Редзюк І. В. Індивідуалізація та диференціація навчання за допомогою комп'ютерних навчальних систем 570
Nagorniuk I. Wykorzystywanie narzędzi technologii informacyjno-telekomunikacyjnychw nauczaniu języka polskiego jako obcego 578
Ножовнік О. М., Грицяк Л. Д., Сабат О. М. Використання аутентичних аудіовізуальних матеріалів з інтернет-ресурсів у навчанні іноземної мови у вищій професійній школі 584
Осадча О. С., Печенікова Л. М. Інтерактивні технології на заняттях української та російської мов як іноземних 597
Палесіка І. В. Формування навичок письма шляхом використання новітніх інформаційних технологій на середньому етапі навчання англійської мови 601
Pishvanova V., Malinko O., Tsyganok Z. Advantages and disadvantages of distance learning 609
Пішванова В. О., Малінко О. Г., Циганок З. А. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи вивчення англійської мови 614
Приходько Н. Г. Можливості використання інформаційно-комп'ютерних технологій у формуванні іншомовної комунікативної компетенції 620
Тинний В. І. Використання ІКТ для набуття мовних компетенцій..... 626
Ходакевич О. Г. Використання інтернет-ресурсів для підвищення ефективності навчання іноземної мови для професійного спрямування у студентів-економістів 633
Цисарук О. В. Пріоритети дистанційного навчання іноземної мови в сучасному світі інноваційних технологій 639
Шутова Л. І. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні мовної культури 644
Щукіна Е. І. Теорія і практика використання відеофонограми для формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів немовних спеціальностей 650

СЕКЦІЯ 1

ЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАЦІЙ

ArustamyanYa.Yu.,
PhD, Associate Professor,
Head of the Department of Theory of Translation
and Comparative Linguistics at National University of Uzbekistan,
Tashkent

CULTURAL ELEMENTS IN TERMINOLOGY:METHODOLOGICAL ASPECT (ON THE EXAMPLE OF ART TERMS)

Анотація. *У статті представлено аналіз проблем, пов'язаних з культурологічними елементами у складі спеціальної термінології, особливостями їх перекладу й вивчення. У зв'язку з тим, що культурологічні елементи часто є серйозною перешкодою до розуміння та правильного трактування, важливим аспектом розв'язання цієї проблеми є ретельний лінгвокультурологічний аналіз контексту та робота зі спеціальними словниками.*
Ключові слова: *культурологічні елементи, спеціальна термінологія, переклад термінів, вивчення термінології.*

Аннотация*. Статья посвящена анализу проблем, связанных с культурологическими элементами в составе специализированной терминологии, особенностям их перевода и обучения. В связи с тем, что культурологические элементы обычно являются серьезной преградой к пониманию и правильной трактовке, важным аспектом решения такой проблемы является тщательный лингвокультурологический анализ контекста и работа со специальными словарями.*
Ключевые слова: *культурологические элементы, специализированная терминология, перевод терминов, обучение терминологии.*

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the problems connected with cultural elements in terminology, the peculiarities of their translation and teaching. As cultural elements usually evoke a serious barrier in understanding and rendering, very important aspect of solution to this problem is careful linguoculturological analysis through the context as well as thorough work with specialized dictionaries.*
Key words: *cultural elements, specialized terminology, term translation, terminology acquisition***.**

Culture is the background of every human communication. Cultural embedding as a feature of texts in general is also valid not only in belles-lettres style. As translation is based on understanding, the translator needs specific knowledge in order to detect cultural aspects and render the objective picture in the text of translation. This is possible by putting down implicit cultural references to certain structures on the text level. Cultural elements may appear in the text on all levels, from the concept and form of words, to the sentence and text structure, to pragmatics. From the point of view of translation, here it can be stated two problems: how to translate and how to teach to translate.

Texts, as the means of oral and written communication among people of different cultural background, are carriers of messages. And any message within any discourse field includes both subject-relevant information and some implicit references to the cultural background of the person's speech. There is no «sterile» sphere of «optimal text coordination» in the real world. Culture as the background of every human communication is a dynamic phenomenon based on historical tradition including the individuals' personal development. Cultural issues in translation are connected with the problem of understanding the texts to be translated, because in many cases the translator is not necessarily a member of the same culture. The translator therefore will have to be aware of his or her own hermeneutic approach. Understanding is never a matter of fact but requires interpretation as the process of searching for meaningfulness. Hermeneutics sees comprehension as a cognitive revelation of meaning to the interested receptive reader [1]; it is not an active construction of sense, and it may also fail.

When we accept that texts function within cultures, there must also be some cultural features discernable in those texts. Cognitive text processing based on reading is a partly intuitive interaction between the bottom-up input of the text structure and the top-down intervention of the content of one's memory. That means that understanding can be put down to linguistic structures on the text level that first triggered the respective cognitive reaction. Culture will be present in texts, even in technical and scientific ones. And culturally based conventions of text construction may even constitute a major translation problem for scientific communication. Detecting cultural elements in texts therefore is decisive for translation.

A key question is what are cultural elements and how are they visible in texts? Cultural elements cannot be reduced to strange objects that would be unknown elsewhere. Cultural elements are a background of knowledge which is generally relevant for adequate communication within a society.

Culture, being what people have to learn as distinct from their biological heritage, must consist of the end product of learning: knowledge, in a most general, if relative, sense of the term. By this definition, we should note that culture is not a material phenomenon; it does not consist of things, people, behavior, or emotions. It is rather an organization of these things. It is the forms of things that people have in mind, their models for perceiving, relating, and otherwise interpreting them [2].

The cultural peculiarities are very often reflected in terminology which usually leads to misconceptions and misunderstandings in their adequate translation. Let's look at the example. The expression «academy board» is not presented in many general dictionaries. Having analyzed the components of the phrase we may conclude that it sounds like a council (on the analogy with «Board of Trade» or «Board of Appeal») as the word «academy» evokes the idea about relations with people engaged in science, technology or art (Academy of Science, Art Academy). But from the context we understand that there is no connection with any of these meanings. Finally, we could find this idiom in a specialized dictionary and were very surprised by the definition: «**Academy board** — *An inexpensive board, made of cardboard, used as a surface for oil painting since the early 19th century, primarily for small paintings and sketches. Its cheapness made it particularly popular with amateurs»*. [3]

This example distinctly illustrates the difference between attitude to the notion «academic» in English and Russian linguocultures.

Culture determines how people speak and write and perceive each other. Consequently, cultural elements, therefore, must be present implicitly in texts, but as a background feature they are implicit. This becomes crucial in translation, when a translator from a different culture may not be able to adequately interpret the implicit cultural traces, or even misinterprets them. In translations we often find more or less adequate «modulations» or «adaptations» resulting in «cultural shifts». And a translation where foreign elements are not adapted will appear as an «overt translation which allows the translation receptor a

view of the original through a foreign language while clearly operating in a different discourse world». [4]

Cultural traces in texts certainly have a specific linguistic form. Hence it is useful to present an overview of various linguistic manifestations of culture in texts. This ranges from the word level and syntactic structures to the style on the text level, and its pragmatic social function.

Understanding of terminology, which is essential for correct translation, is not fully guaranteed by the consultation of dictionaries and databases, because new terms are constantly being created that partly even carry inherent conceptual differences. P.Schmitt [5] presents some impressive examples of an inter-cultural incongruence of concepts, where comparable terms are not equivalent because the concepts they designate are different for cultural reasons.

Every text as an individual entity is different, and the translator needs a relevant factual and procedural knowledge base in order to recognize its characteristics. As any translator will only represent what he or she has understood from the text beforehand, translation as a dynamic process is a hermeneutical problem. The translator as a person (and not a machine) needs points of orientation to become sensitive for the content of a text, and at the same time to activate the given knowledge base. When he or she becomes aware of a lack of technical knowledge, one will start research activities, analyze parallel texts, ask specialists, or search the Internet. But the awareness must first be created.

Just like finding one's way in unknown territory, the translator will use a cognitive map for guidance. One will observe some points of orientation, going from macroscopic to microscopic. Any linguistic feature has an intrinsic relationship to the whole of a text, and within a different proposition it may have a different meaning. Hence the mere description of linguistic forms indicating cultural aspects, such as standard formulae, specific word compounds, strange propositions, unusual expressions, is not sufficient. Analysis does not lead to comprehension. We have, rather, to determine the 'right culture' which is relevant as the cognitive environment for the text and determines the value of individual structural elements. One will first try to grasp the text's message as a whole, and only later analyze details with reference to the text's embedding. The orientation in such a holistic approach to texts may be assisted by some «categories of attention» which are presented in the following table [6]:

Translator's reading		*Specialist communication*
	CULTURAL CONTEXT	Epoch of text, sphere of sciences or humanities with state of development
	DISCOURSE FIELD	Special domain and discipline, level of communication (expert/laymen), text type
	CONCEPTUAL WORLD	Terminological conceptualization (definition vs. convention), sector of special discipline
	PREDICATIVE MODE	Sort of information presentation, speech acts, sentence structure, formulaic language, use of footnotes
Translation writing		*Language for specific purposes*
	MEDIUM	Form of publication, layout, illustration, space available, structural markers, script fonts
	STYLISTICS	Functional style, phraseology, standard text blocks, passive voice, directives, controlled language
	COHERENCE	Equivalence of scientific terminology, specification of scholarly concepts, technical word compounding
	FUNCTION	Macrostructure, parallel text types, addressees' expectation, intelligibility

Based on the hermeneutic philosophy of language, the translator's holistic approach to texts is discussed there. The idea is that translators begin their work with a global view of the text to be translated, rather than with a text analysis focusing on syntactic structures which appear difficult to translate. The translator's approach in practice is reversed from the sequential text processing to a vertical treatment of the text as a whole. The global approach is applied similarly in dealing with literary and with technical texts, and the above categories for specialist communication are in a somewhat different manner also valid for the translation of literature [7] where the knowledge base is more general and language allows more creative solutions. Establishing the right cultural context from the beginning will enable a better understanding of the individual features in a text. The various categories of attention for reading and writing in translation are like a cognitive map and have proved to be relevant for the process of translating.

Cognitive maps can be very useful in the process of teaching terminology. This process is rather complicated as different languages contain a number of peculiar cultural differences which may not be

reflected in compared languages. Creating cognitive maps will be helpful here as they visually demonstrate varieties of different terms.For example, the word «mould» may have up to 20 variants of translation: «I 1. плесень; плесенный грибок; 2. 1) плесневеть, покрываться плесенью; 2) покрываться плесенью, зарасти паутиной, застояться без употребления II 1. 1) лекало, образец, трафарет, шаблон; 2) (литейная) форма, изложница, мульда; 3) матрица 4) опалубка для бетона; 5) а) формочка (для пудинга, желе); б) приготовленный в формочке десерт; 6) характер». Concerning art specificity we may notice that among this multitude of notions the term «mould» can be translated as «лекало, образец, трафарет, шаблон, (литейная) форма, изложница, мульда, матрица». But this is still too many to be certain with the correct choice. At the same time each Russian term can also be translated by different variants: «лекало — profile of a line, cam, pattern, drawing curve, curve, face-mould, gauge, template; образец — agreement, design, form, instance, model, pattern, sample, specimen; трафарет — artwork, groove, stencil mask, mask, reticulation, screen, stencil; матрица — two-dimensional array, array, cast, mat,matrix, mold, mother, (напр. для прессования грампластинок) post-negative, (фонограммы) stamper, trellis», etc. We can try to organize this information into a concept map to observe the correlation between original word and two variants of its translation:

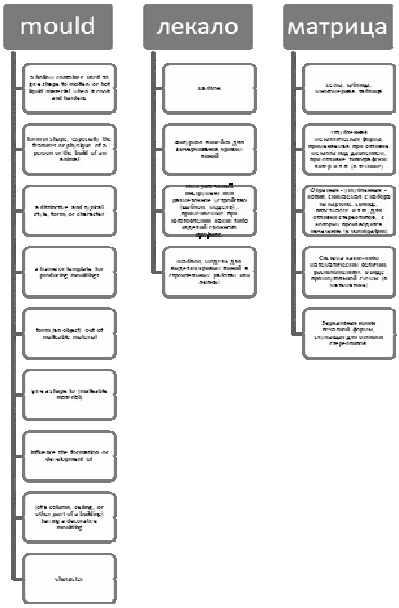

It's clearly noticeable that original word has many more variants of notions and most of them do not cover their meanings in both variants of translation. Besides, one of the meanings is «*character*» which also can be interpreted differently depending on the phere of its usage. To continue completing this map we can create further cells like fanout branches from each definition.

To summarize all abovementioned, we should conclude that art terminology, as a part of specialized language, is a unique linguistic layer which reflects cultural and historic inheritance of people, so its formation depended on many factors as well as different languages. That's why in the process of translation we shouldn't pay attention only to dictionary definitions. To choose the only possible variant it necessary to take into consideration the context itself and certainly the best way is to consult a specialist from art sphere.

References

1. Stolze R. Hermeneutik und Translation. Tübingen: Narr, 2003 — P. 81.
2. Goodenough W. Cultural anthropology and linguistics // Language in Culture and Society: A Reader in Linguistics and Anthropology. — New York: Harper & Row, 1964 — P. 36— 40.
3. Clarke M., Clarke D. The Concise Oxford Dictionary of Art Terms (2 ed.). — Oxford University Press, 2010 — P.3.
4. House J. Translation Quality Assessment. A model revisited. Tübingen: Narr, 1997 — P.29.
5. Schmitt P.Translation und Technik. Tübingen: Stauffenburg, 1999 — P.228.
6. Stolze R. Dealing with cultural elements in technical texts for translation // The Journal of Specialised Translation. Issue 11 — January 2009 — P.138.
7. Stolze R. Hermeneutik und Translation. Tübingen: Narr, 2003 — P. 244.

Arustamyan Ya.Yu.,
PhD, Head of the Department of Theory of Translation and Comparative Linguistics at National University of Uzbekistan, Tashkent,

Jurayeva Z.,
Undergraduate student of National University of Uzbekistan, Tashkent

DEVELOPMENT OF INTERPRETATIONAL SKILLS

Анотація. *У статті представлено аналіз сучасних умов навчання та розвитку навичок усного перекладу. У зв'язку з тим, що такі навички, на відміну від інших, досить важко розвивати, автори пропонують кілька ефективних методик, які можуть бути корисними викладачам усного перекладу у ВНЗ як мовного, так і немовного профілю.*
Ключові слова: *усний переклад, синхронний переклад, навички усного перекладу, розвиток навичок усного перекладу.*

Аннотация*. Статья представляет собой анализ современных условий обучения и развития навыков устного перевода. В связи с тем, что навыки устного перевода, по сравнению с другими видами переводческих навыков, достаточно трудно развить, авторы предлагают несколько эффективных методик, которые могут быть полезны преподавателям устного перевода в вузах как языковой, так и неязыковой направленности.*
Ключевые слова*:устный перевод, синхронный перевод, навыки устного перевода, развитие навыков устного перевода.*

Abstract*. The article presents the analysis of the actual conditions of improvement of the interpretational skills. As the abilities to interpret are the most difficult for developing (among other types of translational skills), the authors suggest several effective activities which may be helpful for teachers of oral translation at both linguistic and non-linguistic universities.*
Key words*: interpretation, simultaneous translation, interpretational skills, development of interpretational skills.*

Nowadays the sphere of professionally-oriented education is one of the most topical and urgent as the modern labour market demands specialists with integrated skills. And the essential role is played by language acquisition concerning the necessity of translation and interpretation in different professional spheres.

Actually, the process of translators' trainings is very complicated and needs much practice which unfortunately cannot be realized within the framework of certain curriculum. So, it means that the organization of educational process should be very considerable and efficient as well as the tasks and activities aimed at improvement of interpretational skills.

Generally, the process of interpretation, or oral translation, is thought to be the most difficult and requires not only perfect knowledge of foreign and native language, but also good interpersonal skills and psychological grounding. Besides, the process of

development of interpretational skills demands strong knowledge of professional lexis in a specialised sphere.

In his article «Educating for interpreter excellence» Paul H.Risk outlined several important aspects which teachers should pay attention to while training interpreters: 1) personal attributes of the interpreter; 2) enthusiasm; 3) sense of humour and perspective; 4) articulateness; 5) self-confidence; 6) warmth; 7) poise; 8) credibility; 9) pleasant appearance and demeanour. [1]

Considering all mentioned above we may suggest the following groups of exercises aimed at improvement interpreting skills on different levels.

Group 1. Exercises aimed at fixing the learned vocabulary.

■ Divide students into groups of two (student A and student B). Give the A-students list of 30 words in native language and ask them to control their peers (B-students) checking how many words they can translate orally within 30 seconds. After completing the task the students should change their roles having new lists of words within the same amount of time. This kind of exercise develops not only students' reaction but also can be considered as students'–oriented which helps to develop their independent study skills.

■ Have someone record passages from magazines or newspapers on tape, or record radio or television talk shows or interview programs (news broadcasts are not suitable for these exercises because the pace is too fast and the content is too dense). The subject matter of these passages is irrelevant, but it should not be too technical or contain too many statistics and proper names. [2] It should also contain the learnt vocabulary. Essays and opinion columns are good sources of texts for recording. As you play back the tape, ask the students «shadow» the speaker: repeat everything the speaker says verbatim. Explain that they should try to stay further and further behind the speaker, until they are lagging at least one unit of meaning behind. In time, let the students be the «leader» and make the same instructions for their group mates.

Group 2. Exercises aimed at developing simultaneous skills.

■ If your students feel comfortable talking and listening at the same time and are not leaving out too much, begin performing other tasks while shadowing. First, ask he students write the numerals 1 to 100 on a piece of paper as they repeat what the speaker says (make sure they are writing and speaking at the same time, not just writing during pauses). When they are able to do that, let them write the numerals in reverse order, from 100 to 1. Then ask them to write counting by 5s, by 3s, and so on. Note what happens whenever numbers are mentioned in the text they are shadowing.

■ When your students are able to complete the previous exercise with minimal errors, begin writing out words while shadowing. Let them begin with their name and address, written repeatedly. Then move on to a favorite poem or a passage such as the article which they have already translated before (always choose a passage in the same language as that which they are shadowing). When writing this text, they should copy from a piece of paper placed in front of them. Do not let them write the passage from memory while shadowing the tape. [3]

Group 3. Role-play

■ Suggest organizing a press-conference. Let the students choose the topic and roles by themselves. Procedure: divide students into 3 groups: 1) presenters (A-group), 2) interpreters (B-group), 3) evaluators (C-group). A-students should prepare the reports on a given topic (which may be related to the learned vocabulary or previous topics discussed at the lections or practical lessons). They should practice beforehand their speech minding pronunciation and tempo of their speech. At the lesson A-students present their reports in the form of interview, address / speech, report, while B-students interpret their words consecutively. A-students should remember about pauses for interpreting. C-students should create rubrics for evaluating the quality of speech (A-students) and interpretation (B-students) beforehand and during the lesson they will make clear and relevant evaluation of A- and B-students' work as well as explain their assessment. This kind of work is absolutely learner-centred: from the process of preparation till the level of evaluation.

■ Let the student be a lecturer. You may suggest lecturing on, for example, the topic «The six principles of interpretation». It is very important here to choose the material which is relevant to the issue of the course. Procedure: give the text to the student and ask him/her to read it aloud:

The Six Principles of Interpretation [4].

1. *Any interpretation that does not somehow relate what is being displayed or described to something within the personality or experience of the visitor will be sterile.*

2. *Information, as such, is not interpretation. Interpretation is revelation based upon information. But they are entirely different things. However, all interpretation includes information.*

3. *Interpretation is an art, which combines many arts, whether the materials presented are scientific, historical or architectural. Any art is in some degree teachable.*

4. *The chief aim of interpretation is not instruction, but provocation.*

5. *Interpretation should aim to present a whole rather than a part, and must address itself to the whole man rather than any phase.*

6. *Interpretation addressed to children (say, up to the age of twelve) should not be a dilution of the presentation to adults, but should follow a fundamentally different approach. To be at its best it will require a separate program.*

The other students should listen carefully and make notes. Then they should name all the principles as precise as possible. During this part of the lesson, the teacher should observe the activity of the students and evaluate the degree of everybody's participation.

In conclusion we may mention again that interpretational skills are not a gift or talent. They can be taught, though it's not very easy. The result, certainly, depends on teacher's ability to evoke the interest as well as organize the process with distinct goals and objectives to achieve them in a restricted period of time.

References

1. Risk P. Educating for interpreter excellence www.topas.mtnforum.org
2. Fundamentals of Court Interpretation: Theory, Policy and Practice – University of Arizona Agnese Haury Institute, 1991.
3. Thorsten L. Basic Interpretive Skills — Werleshausen, 2003.
4. Tilden F.Interpreting Our Heritage — The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1977.

УДК 811.111/42.316.74.37

Артеменко А.І.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПЕРЕ́ПИТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН У МІЖНАРОДНІЙ КУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. *У статті йдеться про перепит як важливий лінгвістичний феномен, який може виражати різні прагматичні значення і використовуватися в діалозі. Наголошено на його ролі в міжнародній культурній комунікації, де мовці можуть використовувати його для уникнення конфліктних ситуацій.*

Ключові слова*: *перепит, лінгвістичний феномен, діалог, культурна комунікація.

Аннотация. *В статье рассмотрен переспрос как важный лингвистический феномен, который может выражать различные прагматические значения и использоваться в диалоге. Он играет важную роль в международной культурной коммуникации, где говорящие могут использовать его для того, чтобы не иметь конфликтной ситуации.*
Ключевые слова*: *переспрос, лингвистический феномен, диалог, культурная коммуникация.

Abstract. *An echo question is an important linguistic phenomenon which can express different pragmatic meanings and can be used in the dialogue. It plays an important role in the international cultural communication.The speakers can use it not to have conflict situation.*
Key words:*an echo question, pragmatic meanings, linguistic phenomenon, dialogue, cultural communication.*

У період розвитку сучасних цивілізацій та глобалізації, що спричиняє масові інформаційні війни, важливою є комунікація. Лінгвістичний феномен перепиту відіграє роль у діалогічному мовленні, що є важливим мовним процесом під час переговорів між представниками різних країн.

Перепити можуть вживатися в діалогічному мовленні з метою висловлення ввічливості та мати дипломатичний характер. Зазначимо, що вживання перепитів у діалогічному мовленні може покращити комунікацію та зменшити конфліктність ситуацій.

Дослідженням діалогічного мовлення та перепитів займалися такі науковці, як Барабанщикова О.Ю., Боброва Є.Л., Гуляєв Ю.А., Верещагін Є.М., Коміна Н.А., Конрад Р., Соколова М.А., Вундерліх Д. та інші.

У комунікації існують різні принципи, які регулюють відношення між «я» та «іншими». Важливим є принцип увічливості, який належить до мовленнєвого етикету. Він повинен відповідати таким максимам:

1) максими тексту (дотримуйся інтересів іншого, не порушуй меж його особистої сфери);
2) максими великодушності (не навантажуй інших);
3) максими схвалення (не докоряй іншим);
4) максими скромності (відхиляй похвали собі);
5) максими погодження (уникай заперечень);
6) максими симпатій (висловлюй доброзичливість).

Різні дослідники мають на увазі різні аспекти ввічливості. Слово ***polite*** (*увічливий*) має принаймні 3 значення:

1) увічливий як соціально коректний;

2) увічливий як дружній;

3) увічливий як тактовний або дипломатичний.

Ввічливість розглядається як принцип, який лежить в основі стратегії мовленнєвої поведінки людини, спрямованої на уникнення конфліктних ситуацій. За своєю природою ввічливість асиметрична: те, що є ввічливим щодо адресата, може бути некоректним щодо мовця. Мовець, наприклад, вважає ввічливим сказати співрозмовнику приємне, а реципієнт уважає необхідним обов'язком вихованого чоловіка не погодитися з компліментами.

З точки зору взаємного зв'язку між комунікативними інтенціями мовленнєвого акту й соціальною інтенцією встановлення і підтримання ввічливості виділяють чотири типи мовленнєвих актів:

1) суперництва, які представлені директивами (накази, питання, прохання, вимоги і т.п.). Їх ілокутивна мета конкурує із соціальною метою;

2) збіжні, які представлені окремими типами комісивів і експресивів (запрошення, пропозиція, привітання, поздоровлення, вдячність, вибачення і т.п.). Їх ілокутивна мета збігається із соціальною метою;

3) байдужі, які включають твердження, повідомлення, інформування, тобто висловлювання-констативи. Їх ілокутивна мета незалежна від соціальної мети. Однією із характерних ознак ввічливих мовленнєвих актів є варіювання ступеня ввічливості, яке зумовлене статусною характеристикою комунікантів і сферою спілкування [1].

Ураховуючи ознаки ввічливості в комунікації, можна виділити такі типи перепитів:

1) перепити-директиви, тобто перепити, які висловлюють наказ, прохання, вимогу та ін;

2) перепити-експресиви, які мають за мету вираження вдячності, вибачення, заперечення та ін.;

3) перепити-констативи, які не мають соціальної мети, тобто перепити-уточнювачі та перепити-заповнювачі комунікативних пауз.

Розглянемо приклади:

Julie: Why don't you sell your television?

Celia: *Sell my television?* I don't know. I never thought of that. It costs four thousand dollars, you know.

Julie: Four thousand dollars? Where would you get four thousand dollars!?

(Shepp)

У цьому діалозі перепит-комісив *sell my television?* виражає прохання. Сілія у ввічливій формі хоче попросити Джулію допо-

могти їй фінансово. Але не наважується сказати це їй прямо і тому вживає перепит.

Наступний приклад:

«Don't you think that she's the most wonderful woman in the world?» Said Paul. «*Wonderful?»* (Waugh)

Перепит-експресив *wonderful?* виражає заперечення з приводу сказаного попереднім мовцем, де йде мова про жінку, яку він вважає найкращою у світі. Але інший співрозмовник не погоджується із цим твердженням і тому, щоб не образити думку свого співбесідника, мовець вживає перепит і водночас інтенсифікатор перепиту, що посилює інтенцію вираження ввічливості перепиту.

Найбільш поширену групу перепитів, які вживаються для вираження ввічливості, становлять перепити-констативи, тобто перепити-уточнювачі і перепити-заповнювачі комунікативних пауз. Наприклад:

«She asked me to», — said Lucy «and she's really very sweet».

«Sweet?»

«She was absolutely sweet to me yesterday?» (Waugh)

Перепит-констатив *sweet?* висловлює запит уточнення інформації. Мовець, щоб не припустити щось некоректне з приводу слів, сказаних попереднім мовцем, хоче уточнити інформацію, щоб не бути неввічливим до свого співбесідника. Наведемо ще декілька прикладів, де перепит-констатив вимагає уточнення.

1) And I said, «As soon as the priest finishes».

«*And the priest?»*(Hemingway)

2)»Advising them in time, it should be possible to unite fifty rifles of a certain dependability».

«How dependable?»(Hemingway)

Перепити-констативи, які не мають соціальної мети, можуть також уживатися для заповнення комунікативної паузи. Розглянемо приклади:

«Where do you think we should go?» Pilar asked.

«Where?»(Hemingway)

Перепит-констатив *where?,* який у цьому діалозі вживається для заповнення комунікативної паузи, допомагає мовцю уникнути конфліктної ситуації, яка могла б виникнути між співрозмовниками, які не можуть вирішити, куди б вони могли піти. У другій репліці цього діалогу мовець уживає перепит, щоб бути ввічливим із слухачем.

У наступному прикладі перепит-констатив *home?* також вживається для заповнення комунікативної паузи, яка б могла виникнути в розмові. Тут йдеться про те, що Мурей не хотів розповіда-

ти Ейлін про свої плани і тому вжив перепит для того, щоб добре подумати, що сказати їй, аби це не було образливим для неї:

Eileen: You're going home?

Murray: *Home?* No. But I'm going to see my sisters just to say hello. I've got to, I suppose.

Eileen: I'm sure.(O'Neil)

Willy: What — what's the secret?

Bernard: *What secret?*

Willy: How — how did you? Why didn't he ever catch on? (Miller)

У другій репліці діалогу Бернард для того, щоб бути ввічливим у відповідь на некоректне запитання Віллі, уживає перепит-констатив *what secret?,* щоб нагадати співбесіднику, що секрети кожної людини — це особиста цінність, яку не варто розголошувати. Розглянемо ще один приклад:

Babe: Oh, Well; those birthday wishes don't count, unless you have a cake

Lenny: *They don't?*

Babe: No, a lot of times they don't even count when you do have a cake. If just depends.

Lenny: *Depends on what?*

Ця діалогічна єдність містить два перепити-констативи. Перший перепит-констатив *they don't?* вживається для заповнення комунікативної паузи, інший констатив *depends on what?* −для уточнення інформації. Але ці два перепити надають розмові ввічливого характеру. Щоб продовжити розмову і бути ввічливим до свого мовця, Лені вживає перепит *they don't?,* а щоб уточнити інформацію і також бути ввічливим у відповідь своєму співрозмовнику, уживає перепит *depends on what?*

Перепити, які досить часто вживають у комунікації, є ефективним засобом вираження ввічливості. Особливо це стосується перепитів-заповнювачів комунікативних пауз і перепитів-уточнювачів. У тому випадку, якщо один з мовців ставить некоректне запитання, його співрозмовник для того, щоб не відповідати у грубій формі або не відповідати зовсім (у цьому випадку буде перервано контакт між співбесідниками), може вжити перепит.

Walter: You want some hot milk?

Walter: *Hot milk?*

Ruth: Yes — hot milk.

Walter: *Why hot milk?* (Hansberry).

Перепит *hot milk?* в даному діалозі вжито для уточнення інформації. Як бачимо, перепити — ефективний засіб вираження вві-

чливості. Якщо комуніканту не подобається запитання співрозмовника, замість того, щоб відповідати на це запитання, уживають перепит, що дає змогу тим самим не перервати розмову, а продовжити, якщо цього бажають комуніканти.

Отже, перепити — це унікальне явище в комунікації, яке дуже часто зустрічається в англійському дискурсі, а оскільки англійська мова є міжнародною, то вважаємо актуальним вживання цього важливого лінгвістичного феномена в мовленні комунікантів різного культурного рівня на сучасному етапі розвитку країн.

Література

1. Fraser B. Perspectives as Politeness // Journal of Pragmatics.− 1990. №4. — P.219−236.
2. Held G. Politeness in Linguistic Research//Politeness in Language. Studies in its History and Theory and Practice/Ed by Watts R., Ide S.,Ehlich K. — Berlin: Moutonde Gruyter, 1992. — P.131−153.
3. Засєкін С.В. Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти:автореферат дис...канд.філол.наук: 10.02.04. — КНЛУ — К., 2001.
4. Гак В.Г. Повторная номинация на уровне предложения / В.Г.Гак // Синтаксис текста — М.: Наука,1979. — С. 94−102.
5. Зернецкий Н. Повторная коммуникативная номинация в современном английском языке:автореф. дис...канд.филол.наук:10.02.04. — М., 1983. — 25 с.

УДК 811.161.2.367.7

Бондаренко О.В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИЙ ДИСКУРС У ДВОРІВНЕВОМУ СИНТАКСИСІ

Анотація. *У статті досліджені елементи інфраструктури простого речення у текстах українського фольклору.*

Ключові слова: *інтраструктура, дворівневий синтаксис, український фольклор.*

Аннотация. *В статье исследованы элементы инфраструктуры простого предложения в текстах украинского фольклора.*
Ключевые слова*: интраструктура простого предложения, двухуровневый синтаксис, украинский фольклор.*

Summary.*The simple sentence infrastructure elements in the texts of Ukrainian folklore are researched in this article.*
Key words: *infrastructure of the simple sentence, two-level syntax, Ukrainian folklore.*

Слово — наш народ. (М. Вінграновський)

«Фольклор –це джерело, з якого на здоров'я довго ще будуть пити нащадки», — так писав П. А. Грабовський. Дійсно, всі, хто не байдужий до української пісні, українського слова, постійно звертаються до цього невичерпного джерела.

Мета статті — проілюструвати на матеріалі фольклористичного дискурсу різновиди елементів інфраструктури простого речення, зокрема — довести, що не тільки слова, але і морфеми є елементами інфраструктури слова, а отже, і речення; показати роль фольклористичого дискурсув патріотичному вихованні студентства.

Услід за Д. Х. Баранником [1, с.13], який розробив теорію дворівневого синтаксису, у якій Ірівень назвав базово-комунікативним (це головні і другорядні члени речення), а ІІ рівень — модифікаційно-супровідним (звертання, вставні слова, словосполучення, речення, слова автора при прямій мові тощо), І рівень називатимемо інтраструктурним, а ІІ рівень –інфраструктурним.

Досліджуючи інфраструктуру простого речення, зокрема звертання, зауважимо, що окрему, кількісно обмежену групу, становлять риторичні, або художні, звертання-речення — різні найменування-звертання до явищ неживої природи, що мають метафоричну семантику й виражають складну недиференційовану думку. Наприклад: ***Доле****!.. Принеси мені визнання та повагу людей, близьких та далеких, знайомих і незнайомих.****Доленько моя, мріє сподівана****! Прилітай до мене на сонячних крилах. Принеси мені щастя та здоров'я, кохання і любощі жагучі!* (Народна творчість).

Коли звертання перестає означати особу або предмет, воно переходить у вставне слово модального значення чи у вигук, наприклад: *Ну й закрутилась веремія,* ***падку мій!*** (Народна творчість).

Суфікси суб'єктивної оцінки ***-еньк-, -оньк-, -ечк-, -очк-, -к-, -ик-*** надають словам-звертанням особливого звучання, відтінку

пестливості, ніжності: *козач**ень**ку, дон**ень**ко, син**к**у, дівчин**онь**ко, мам**онь**ко, тат**онь**ку, сестр**онь**ко, явор**онь**ку, топол**ень**ко, калин**онь**ко, зозул**ень**ко, сокол**онь**ку, голуб**чик**у: Ой лети, **зозуленько**, / Понад гірські села* (Українська народна пісня).

Оскільки мова належить до природних динамічних систем (бо в неї входять одиниці різного рівня членування), то морфема як одиниця мови теж бере участь у вираженні супровідних додаткових інфраструктурних значень.

Характеризуючи експресію слів, її вияв та зв'язок із значенням, В.В. Виноградов зазначав: «Предметно-логічне значення кожного слова оточено особливою експресивною атмосферою, яка міняється залежно від контексту. Виразна сила властива звукам слова та їх різним сполученням, морфемам і їхнім комбінаціям, лексичним значенням. Слова перебувають у безперервному зв'язку з усім нашим інтелектуальним й емоційним життям.

Слово виступає одночасно і знаком думки мовця, й ознакою всіх інших психічних переживань, що входять у завдання й намір повідомлення.

Експресивні барви оповивають значення слова, вони можуть згущатися під впливом емоційних суфіксів. Експресивні відтінки властиві граматичним категоріям і формам. Вони яскраво виражають себе і в звуковому складі слів, і в інтонації мовлення» [2, с. 21].

Словотворчі засоби, переважно суфікси, крім основних своїх функцій, можуть також мати функцію експресивно-стилістичну, виражаючи відтінки позитивних і негативних почуттів.

У дериваційній (словотворчій) системі української мови засвідчена велика кількість спеціальних афіксів — елементів інфраструктури речення на рівні слова, за допомогою яких можна експресивно передати найтонші відтінки почуттів, переживань й оцінок. Ці елементи інфраструктури несуть в собі експресивне начало — додаткову інформацію на чуттєвому рівні й на рівні підсвідомості.Зменшено-пестливих суфіксів іменників набагато більше, ніж суфіксів згрубілості, зневажливості (пейоративних). Найчастіше в сучасній українській мові використовуються суфікси пестливості й зменшеності в іменниках жіночого роду.

Складні суфікси *-очк-, -ечк-, -ійк-, -очок-, -ечок*-позначають більший ступінь здрібнілості й надають слову емоційно-пестливого забарвлення, що впливає на інфраструктуру речення: *Наш дружба коровай крає, / Золотий ножик має. / Срібні таріл**очк**и, вишивані хуст**очк**и*(Українська обрядова пісня);...*Спи, дитя, до обіда, / Покіль мати з міста прийде / Да принесе три квіт**очк**и: / Ой первую зросливую, / А третюющасливую...* (Народна творчість).

Складні суфікси *-еньк-*, *-оньк-* в іменниках чоловічого, жіночого й середнього роду виражають пестливість з особливим відтінком інтимності, ніжності:*Ой спи, дитя, до обіда… / Сонькидрімки в колисоньки, / добрий розум в головоньки, / а рісточки у кісточки, / здоров'ячко у сердечко, / а в роточок говорушки, / а в ніж**еньк**иходусеньки, / а в руч**еньк**иладусеньки*(Народна творчість);*У субото**ньк**у рано / Хусто**ньк**и розіслано / До своєї родино**ньк**и, / До близьких, до далеких, / до убогих, до багатих: / збирайся, родино**ньк**о, / до мене в субото**ньк**у / солодкого меду пити / коровай ділити* (Українська обрядова пісня); *Ой ти, коте, коточок, … / Не полохай дівочок, / Нехай зів'ють віночок / Із руто**ньк**и, із м'ято**ньк**и, / З хрещатого барвіночку, / З запашного василечку* (Народна творчість); *Голово**ньк**о моя бідная, / В мене ненька та нерідная, / Дружино**ньк**аневірная, / Чужа сім'я непривітная* (Українська народна пісня).

В українській мові є велике розмаїття суфіксів пестливості:

***-ус**|я|*: *мат**уся**, баб**уся**;*

***-ун**|я|*: *баб**уня**, киц**юня**;*

***-ул**|я|*: *баб**уля**, мам**уля**;*

***-ульк**|а|*: [*-уль + к*]: *коз**ульк**а, баб**ульк**а;*

***-уньк**|а|*: [*-унь + к*]: *киц**юньк**а, баб**уньк**а;*

***-унечк**|а|*: [*-ун + ечк*]: *киц**юнечк**а, баб**унечк**а;*

***-усеньк**|а|*:[*-усь + еньк*]: *мат**усеньк**а, баб**усеньк**а, Ганн**усеньк**а.* Наприклад: *Є в мене найкраща на світі мат**уся**. / За неї до тебе, Пречиста, молюся. / Молюся устами, молюся серденьком / до тебе, небесна Ісусова ненько. Благаю у тебе щирими словами / опіки та ласки для любої мами. / … Рятуй від недуги мат**усеньк**у милу. / Даруй їй здоров'я, рукам подай силу*(Народна творчість).

З-поміж найуживаніших зменшено-пестливих суфіксів чоловічого роду вирізняємо такі:

-ок-: *півнич**ок**, голуб**ок**, дуб**ок**, моріж**ок**: Наш малесенький син**ок**, рости міцненький, як дуб**ок***(Народна творчість).

Суфікс *-ок-* як елемент інфраструктури речення служить для позначення назв переважно предметів малого розміру або здрібнілих, рідше істот молодого віку з відтінком пестливості або фамільярності: *син**ок**, брат**ок**, дід**ок***;

-оньк-: *тат**оньк**о*: *Благословляється Лукаш у свого тат**оньк**а рідного:*

*– Ой благослови ж, мій тат**оньк**у, на посажонку сісти.*

*– Бог благословить, син**оньк**у, сядь собі з милим Богом,*

Із милим Богом, з добрим людом в щасливу годиноньку (Українська обрядова пісня);

-еньк-: *козач**еньк**о, місяч**еньк**о: Ой, не світи, місяч**еньк**у, / та й на той перелаз. / Вийди, вийди, дівчинонько, / до мене ще хоч раз* (Народна пісня); *Ой у полі жито копитами збито / під білою березою козач**еньк**а вбито, / ой убито-вбито, затягнено в жито, / червоною китайкою личенько покрито* (Народна пісня).

З наведених прикладів видно, що експресивні суфікси із значенням зменшеності, пестливості надають реченню пісенного звучання, тому найчастіше вживаються в українських народних піснях.

-очок: [*-оч + ок*]: *став**очок**, голуб**очок**,син**очок**,ран**очок**:Ой ти, коте, кот**очок**, / Не ходи рано в сад**очок**, / Не полохай дівочок...* (Народна творчість);

-ець: *брат**ець**, скакун**ець**, він**ець**, гребін**ець**:Ой стояла молода під вінцем, / Зачесала русу косу гребінцем. / Та й упав гребін**ець** під стола / Ой подай, матінко, гребінця / Зачесати русу косу з-під вінця. / Ой подай, матусю, водиці / З холодної криниці* (Українська обрядова пісня);

-енк|*о*|: *мороз**енк**о.*

Ґрунтовне дослідження джерельної бази дало змогу вирізнити найуживаніші суфікси з позитивним емоційним забарвленням, засвідчені в іменниках середнього роду. До них належать такі:

-ц|*е*|: *джерель**це**, саль**це***, який утворює здрібнілі назви предметів;

-ачк|*о*|, ***-ячк***|*о*|: *зілл**ячк**о, насінн**ячк**о*, щовиражають здрібнілість з відтінком пестливості:*Ой оглянься, Ганнусенько, позад себе — / чи не стоїть батенько коло тебе? / Нема мого батенька, не буде. / Тільки мому серденьку жаль буде. / Ой братику мій малесенький, ріднесенький! / Ой кланяйся, Ганнусенько, низенько, / бо вже твоє вінчанн**ячк**о близенько* (Українська обрядова пісня).

Для утворення назв малих за віком істот, а також здрібнілих назв предметів, зокрема частин тіла з відтінком пестливості, що впливає на інфраструктуру речення, широко вживають в іменниках середнього роду суфікси:

-ен|*я*|: *пташ**ен**я, кош**ен**я, миш**ен**я, лис**ен**я, вовч**ен**я, тигр**ен**я, зайч**ен**я, коз**ен**я, гус**ен**я, руч**ен**я, бров**ен**я, рот**ен**я;*

-ат|*а*|, ***-ят***|*а*|: *звір**ят**а, лош**ат**а, хлоп'**ят**а;*

-ятк|*о*|: *дит**ятк**о, зерн**ятк**о, хлоп'**ятк**о, янгол**ятк**о, мал**ятк**о, ластів'**ятк**о: Вийди, матінко, протів нас, / питай, матінко, й усіх нас: / — Де ж твоє дит**ятк**о бувало, / що твоє дит**ятк**о чувало? / — Під царським вінцем стояло* (Українська обрядова пісня); *Люляй-люляй, янгол**ятк**о, / Засинай, моє дит**ятк**о… / Баю-бай, моє мал**ятк**о, / моє любе ластів'**ятк**о*(Народна творчість);

-енят|*а*|: [*-ен + ат, -ят*]: *кош**енят**а, миш**енят**а, коз**енят**а, гус**енят**а, оч**енят**а: Гуси-гуси, гусен**ята**, / візьміть мене на крил**ята**…*(Народна творчість);

-еньк: *серд**еньк**о:Ой, спи, дитя, до обіда… / Ой щоб спало, щастя знало, / Ой щоб росло, не боліло, / На серд**еньк**о не кволіло* (Народна творчість).

Отже, суфікси зменшеності-експресивності репрезентують найрізноманітніші експресивно-емоційні відтінки: ніжність, ласку, любов, пестливість, обожнювання, співчуття, іронію тощо. Таке яскраве вираження суб'єктивно-модальних значень ще раз служать доказом того, що зменшено-пестливі суфікси виступають елементами інфраструктури речення на рівні слова.

Звертання, суфікси зменшеності-експресивності як елементи інфраструктури простого ускладненого речення в єдності зі всіма граматичними засобами вираження модальності ілюструють високий розвиток граматичної будови української мови. У цій граматичній категорії висвітлено передову багатовікову культуру української мови, культуру його творців і носіїв — великого українського народу.Фольклористичний дискурс є невичерпним джерелом дослідження краси і багатства української мови. А мова — це основа української нації, тому фольклор є великим націєтвірним чинником.

Література

1. Баранник Д. Х. Два рівні граматичної структури речення / Д. Х. Баранник // Мовознавство. — 1993. — № 6. — С. 13–19.
2. Виноградов В. В. Русскийя зык / В. В. Виноградов. — М.: Высшая школа — 1972. — 614 с.

УДК 81.42

Вільчинська Т. П.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри загального мовознавства
і слов'янських мов Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЯ ЯК НОВА НАУКОВА ПАРАДИГМА ІНТЕГРАЛЬНОГО ТИПУ

Анотація.*Стаття присвячена проблемі становлення лінгвоконцептології — актуальної галузі знань у системі когнітивних наук гуманітарного напряму. Встановлено, що, як міждисциплінарна когнітивна наука, лінгвоконцептологія*

реалізується в площині зіткнення різних підходів до вивчення концепту, передусім когнітивної лінгвістики і лінгвокультурології, що дає право тлумачити її як мовознавчу інтегральну галузь, об'єктом дослідження якої є концепт.
Ключові слова: *лінгвоконцептологія, когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, концепт, міждисциплінарна мовознавча інтегральна галузь.*

Аннотация. *Статья посвящена проблеме становления лингвоконцептологии — актуальной области знаний в системе когнитивных наук гуманитарного направления. Установлено, что лингвоконцептология как междисциплинарная когнитивная наука реализуется в плоскости столкновения различных подходов к изучению концепта, прежде всего когнитивной лингвистики и лингвокультурологии, что дает право толковать ее как лингвистическую интегральную отрасль, объектом исследования которой является концепт.*
Ключевые слова: *лингвоконцептология, когнитивная лингвистика, лингвокультурология, концепт, междисциплинарная лингвистическая интегральная отрасль.*

Abstract. *The article deals with linguistic conceptology which is an important issue in the system of cognitive humanities. It is defined, as an interdisciplinary cognitive science.Linguistic conceptology reveals itself in the collision of different scientific methods of concept study, especially in linguistics and cognitive linguistics, which gives the right to interpret it as an integral linguistic area.*
Keywords*: linguistic conceptology, cognitive linguistics, interdisciplinary linguistic integral area.*

У кінці 90 р. XX ст. у вітчизняному, а передусім зарубіжному, мовознавстві переважають інтеграційні тенденції: формується наукова парадигма, що синтезує різні підходи та формує «поліпарадигмальний» (О. Кубрякова) статус сучасної лінгвістики. Як наслідок, з'являється низка наук, що мають міждисциплінарний характер, як-от лінгвокогнітологія, лінгвокультурологія, етнолінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика, гендерна лінгвістика, лінгвістична філософія та ін. Вимоги інтеграції різних підходів у цих наукових галузях висувають на перший план вивчення людину. «Зрушення парадигми лінгвістичних досліджень у бік антропоцентричного бачення та розуміння мовних явищ є визначальною рисою сучасного мовознавства», — зазначає Т. Космеда [5, с. 11]. На думку О. Селіванової, згідно з принципом антропоцентризму, «людина розглядається як центр і найвища мета світобудови,... тому в лінгвістиці цей принцип застосовується при дослідженні мови як продукту людської діяльності, призначеного для потреб людини посередника спілкування, засобу зберігання її досвіду, знань, культури» [9, с. 32].

Отже, саме переорієнтація мовознавців з об'єкта — мовної одиниці на суб'єкт пізнання — людину (аналізується людина в мові і мова в людині), а також зосередження уваги на співвідношенні мови і мислення значною мірою забезпечили формування спочатку когнітивної лінгвістики, а пізніше — лінгвістичної концептології, або лінгвоконцептології.

Незважаючи на те, що сьогодні лінгвоконцептологія як наука не викликає заперечень (її становлення засвідчують праці зарубіжних і вітчизняних науковців, як-от К. Голобородька, І. Голубовської, В. Жайворонка, В. Іващенко, Т. Космеди, В. Кононенка, А. Приходька, Т. Радзієвської, О. Селіванової, М. Скаб, Н. Слухай, а також М. Алефіренка, Є. Бартмінського, А. Вежбицької, С. Воркачова, В. Воробйова, В. Карасика, В. Красних, О. Кубрякової, Д. Лакоффа, В. Маслової, М. Піменової, З. Попової, Г. Слишкіна, Й. Стерніна, Ю. Степанова, У. Чейфа, О. Шмельова та ін.), залишається чимало дискусійних питань, насамперед пов'язаних з її походженням, зв'язком з іншими мовознавчими дисциплінами, статусом основної одиниці — концепту та под.

З'ясувати, як проходило становлення лінгвоконцептологічного напряму досліджень, що визначає його специфіку та які завдання стоять сьогодні перед цією мовознавчою дисципліною є метою запропонованої розвідки.

Аналіз праць згаданих вище лінгвістів показав, що більшість учених пов'язує виникнення лінгвоконцептології з когнітивною лінгвістикою і лінгвокультурологією. Думку про те, що лінгвістична концептологія як нова галузь виокремилась у складі когнітивної лінгвістики і є одним із напрямків лінгвокогнітології, висловлюють З. Попова, Й. Стернін, які основними завданнями цієї дисципліни вважають дослідження концептів та засобів їх мовної репрезентації, механізмів моделювання концептуальних одиниць, встановлення їхнього місця в концептосфері, аналіз процесів концептуалізації світу тощо [8, с. 22−23].

Стосовно лінгвокультурологів, зокрема Ю. Степанова, С. Воркачова, В. Карасика, В. Маслової, то вони більше схиляються до думки, що лінгвоконцептологія виділилась із лінгвокультурології «в ході переакцентації і модифікації Е. Бенвеністом тріади «мова, культура, людська особистість», в якій «людська особистість» дорівнює свідомості, а точніше сукупності «згустків смислу», що її утворюють, — концептів» [1, с. 13] або в Ю. Степанова: «Концептологія — це нова дисципліна, що вивчає так звані культурні концепти, тобто поняття, що становлять культурну цінність» [11, с. 3].

В україністиці на те, що концептологічний (логіко-лінгвістичний) напрям належить лінгвокультурології, звертає увагу О. Селіванова, зауважуючи, що він представлений описом наявних у відповідній культурі концептів на текстовому матеріалі різних сфер спілкування та пов'язаний із встановленням культурних домінант у різних етносів [9, с. 261].

Дехто з науковців походження лінгвоконцептології тлумачить значно ширше. Пор.: створена в межах культурології загалом (В. Нерознак) або виділилася з концептології (В. Карасик, Й. Стернін).

Зазначимо, що З. Попова і Й. Стернін на позначення досліджуваної галузі вживають термін «лінгвокогнітивна концептологія», натомість С. Воркачов пропонує назву «лінгвокультурна концептологія», основною одиницею якої, на його думку, є лінгвокультурний концепт (лінгвоконцепт), Ю. Степанов використовує термінологему «культурна концептологія».

Разом із тим констатуємо, що частіше вчені не задаються метою розмежовувати зв'язки лінгвоконцептології з когнітивною лінгвістикою та лінгвокультурологією. Тому нерідко одні і ті ж науковці пов'язують її водночас з обома галузями знань (С. Воркачов, В. Іващенко, О. Селіванова). У цьому контексті, очевидно, мають рацію ті, хто лінгвоконцептологію розглядає як науку, що виникла на стику лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики і носить міждисциплінарний характер.

Одним із чинників утвердження лінгвоконцептології як інтегральної дисципліни, за словами В. Іващенко, «є загальна тенденція до встановлення міждисциплінарних зв'язків майже в усіх ланках людського життя» [2, с. 3]. Т. Космеда пояснює цей процес вимогами інтеграції лінгвістичного, когнітивного та психологічного підходів у сучасних мовознавчих студіях за умови надання особливого значення культурі, яку сьогодні розглядаємо як найбільш фундаментальний спосіб людського буття [5, с. 11]. Водночас дозволимо собі не погодитися з дослідницею в тому, що саме в межах лінгвоконцептології вона пропонує виділяти «два основні підходи — лінгвокогнітологічний і лінгвокультороологічний, спільною рисою яких є інтерес до поняття концепту, а розбіжність виявляється в розумінні та методиці дослідження цього поняття» [5, с. 20].

На міждисциплінарний характер лінгвоконцептології звертає увагу В. Кононенко. За свідченням науковця, ідеї лінгвоконцептології як актуальної галузі знань, що ґрунтуються на спільних теоретико-методологічних засадах та принципах і проектуються на різні гуманітарні сфери, «реалізуються в царині

зіткнення наукових підходів і методик дослідження, зокрема з позицій психолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвістичної філософії, пропозиційної логіки тощо» [4, с. 111].

У тому, щоб інтегрувати розрізнені інтелектуальні зусилля дослідників із різних галузей знання — психологів, соціологів, політологів, філософів та філологів, завдання концептології вбачають В. Нерознак, М. Красавський, В. Красних та ін. Потребу у створенні лінгвістичної концептології науковці насамперед пояснюють відсутністю спеціальної наукової дисципліни, присвяченої вивченню концептів. Так, В. Карасик та Й. Стернін у передмові до «Антології концептів», характеризуючи концептологію як розділ міждисциплінарної когнітивної науки, що виникла в межах культурології, подають таке її визначення: «Це наука про концепти, їх зміст і відношення концептів у концептосфері. Концептологія досліджує як національні, так і групові, а також художні та індивідуальні концептосфери, … загалом це наука, що ставить на меті: описати названі в мові концепти лінгвістичними засобами» [3, с. 5] .

Основні завдання лінгвоконцептології як науки про концепти докладно викладені О. Селівановою та передбачають: розмежування концепту, поняття і значення; встановлення його залежності від засобів мовної вербалізації; класифікацію концептів за способами формування; визначення різних компонентів у їх структурі; встановлення специфіки концептів в індивідуальній та колективній свідомості, а також обсягу концепту залежно від репрезентації в різних картинах світу; крім того, визначення типології концептів і методики їхнього аналізу [9, с. 411]. Різною мірою ці завдання уточнюють і доповнюють інші вчені. Пор.: «концептологія досліджує надзвичайно важливий компонент людської мовної свідомості — концепт» (М. Красавський) або «моделювання концептів є одним із важливих напрямків лінгвоконцептології» (В. Карасик). Цим зумовлене і таке визначення: «Дослідження концептів отримало назву концептології. Концептологія, як свідчить сама назва, об’єднує дослідників своїм об’єктом, але в її межах можливі різні дослідницькі підходи до концептів» [6, с. 162].

Розглядаючи поняття концепту в системі когнітивних наук гуманітарного напряму, В. Ніконова зазначає, що «в концептології існують різноманітні підходи до аналізу концептів», причому, як зауважує дослідниця, посилаючись на Г. Слишкіна, «вони не взаємовиключні, а лише підкреслюють різні аспекти формування концепту» [6, с. 163].

В. Іващенко виділяє в межах лінгвоконцептології п'ять основних напрямів наукових пошуків, що диференціюються залежно від дослідницьких зацікавлень концептом:

1) *етнолінгвоконцептологія*, яка тісно взаємодіє з лінгвокраїнознавством, лінгвокультурологією, етнолінгвістикою, етнопсихолінгвістикою й представлена дослідженнями концептів окремої [етно]культури, або етнокультурних концептів;

2) *порівняльна етнолінгвоконцептологія*, пов'язана з дослідженням концептуальних та мовних картин світу різних [етно]культур або концептуалізації одного й того ж фрагмента дійсності чи знання про нього як міжмовну універсалію в різних лінгвокультурах;

3) *художня лінгвоконцептологія*, що взаємодіє з лінгвостилістикою та лінгвофольклористикою, об'єктом дослідження якої є [літературно-]художні концепти, які вивчають як у контексті окремого літературно-художнього твору, так і життєдіяльності того чи іншого автора або ж в контексті уснопоетичної народної творчості;

4) *наукова лінгвоконцептології,* або *когнітивна термінологія,* в центрі уваги якої перебувають наукові концепти переважно суспільних наук;

5)*лінгвоконцептографія*, або *лінгвоконцептологічна лексикографія*, пов'язана з укладанням словників концептів і в цьому контексті — словників стереотипів, символів, образів, констант національної свідомості та опрацюванням їхніх теоретичних засад [2, с. 4].

До названих напрямів Т. Космеда пропонує додати *аксіологічну концептологію* і *гендерну*, зауважуючи, що вони достатньо репрезентовані у працях з аксіології і гендерної лінгвістики [5, с. 20].

Декілька підходів у галузі лінгвоконцептології, зокрема до аналізу концептів, зазначає Н. Слухай, а саме: системно-мовний, денотативний, сигніфікативний, що включає такі варіанти, як лінгвоенциклопедичний, лінгвоміфопоетичний та наївно-мовний, і функціонально-прагматичний. Дослідниця робить висновок, що розглянуті нею підходи є співвідносними, часто перетинаються, є комплексними, що дає змогу глибше пізнати природу концепту [10, с. 462−470].

На думку В. Кононенка, саме виділення лінгвістичного аспекту в дослідженнях концепту визначає місце мовознавчої науки в загальнокультурних пошуках [4, с. 111], а відтак, зумовлює її міждисциплінарний статус. І якщо раніше відсутність спеціальної наукової дисципліни, яка займалася б

вивченням концептів, змушувала науковців розглядати їх у межах уже наявних галузей, то виділення лінгвоконцептології вирішило проблему їхнього аналізу. І хоча нову лінгвістичну науку — лінгвоконцептологію — кваліфікують по-різному, проте більшість сходиться на тому, що це дисципліна інтегрального (синтезуючого) типу, яка належить до когнітивних галузей гуманітарного знання.

Дотримуючись поширеної в сучасній науковій парадигмі думки, що з'явилась лінгвоконцептологія на стику лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики, М. Піменова, посилаючись на В. Карасика й Г. Слишкіна, зазначає низку її кваліфікаційних ознак. По-перше, вона реалізує інтегральний підхід до мови. Сформувавшись внаслідок міждисциплінарного синтезу, враховує як лінгвістичні відомості, так і досягнення суміжних наук, що дає змогу докладніше схарактеризувати досліджуваний об'єкт. По-друге, її поява стала можливою у зв'язку з особливостями антропоцентричної парадигми, що змістила акценти в тріадах — «мова — людина — пізнання» і «мова — людина — культура» на вивчення людини. По-третє, лінгвоконцептологія значну увагу приділяє проблемі картини світу в різних її варіантах. По-четверте, вона оперує спеціальним терміном — «концепт». До інших ознак належать: здатність апелювати до поняття людської свідомості, користуватися спеціальною методикою (методом) дослідження, в тому числі метафоричного аналізу [7, с. 29−30].

Загалом сучасний стан концептологічних досліджень свідчить про потужні перспективи вивчення мовомисленнєвих процесів у ракурсі лінгвоконцептологічної теорії. Напрацьований науковий інструментарій дає змогу детально і ґрунтовно вивчати концептуальні системи будь-якої мови на різних етапах її розвитку, встановлювати структурно-смислові площини окремих концептів, особливості їх взаємодії у межах концептосфер, специфіку мовної особистості тощо.

Література

1. Воркачев С. Г. Лингвокультурная концептология. Становление и перспективи / С. Г. Воркачев // Изв. РАН. Сер. литературы и язика. — 2007. — Т. 66. — № 2. — С. 13−22.

2. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : [монографія] / В. Л. Іващенко. — К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. — 328 с.

3. Карасик В. И. Предисловие. Антология концептов: в 5 т. / В. И. Карасик, И. А. Стернин. — М.: Генеза, 2007. — С. 5−6.
4. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті / В. І. Кононенко // Мовознавство. — 2006. — № 2−3. — С. 111−117.
5. Космеда Т. А. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі: [монографія] / Т. А. Космеда, Н. В. Плотнікова. — Львів: ПАІС, 2010. — 408 с.
6. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поетиці Шекспіра : [монографія] / В. Г. Ніконова. — Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП, 2007. — 364 с.
7. Пименова М. В. Концептуальные исследования. Введение : [учеб. пособие] / М. В. Пименова, О. Н. Кондратьева. — М.: ФЛИНТА : Наука, 2011. — 176 с.
8. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. — М. : АСТ: Восток-Запад, 2007. — 314 с. — (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия).
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / О. О. Селіванова : Полтава — Довкілля К, 2008. — 712 с.
10. Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномена / Н. В. Слухай // Мовні та концептуальні картини світу: зб. наук. пр. — К. : ЛОГОС, 2002. — №7. — С. 462−470.
11. Степанов Ю. С. «Интертекст», «Интернет», «Интерсубьект» (к основаниям сравнительной концептологии) / Ю. С. Степанов // Изв. РАН. Сер. литературы и языка. — 2001. — Т. 60. — №1. — С. 3−11.

УДК811.112.2 ‘ 25+ 37:316.776

Гавриш М.М.,
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри німецької мови
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПЕРЕКЛАД ЯК РІЗНОВИД МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (деякі аспекти проблеми)

Анотація. *У статті подане тлумачення перекладу як опосередкованого засобу міжкультурної комунікації та висвітлені екстра- та інтралінгвальні аспекти тексту, урахування яких забезпечує адекватність перекладу.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, культура, мовна картина світу, переклад, доперекладацький аналіз.*

Аннотация. *Перевод истолковывается в статье как опосредованный способ межкультурной коммуникации; рассматриваются также экстра- и интралингвистические аспекты текста, учет которых обеспечивает адекватность перевода.*
Ключевые слова: *межкультурная коммуникация, культура, языковая картина мира, перевод, допереводческий анализ.*

Abstract. *The author interprets the process of translation as an indirect instrument of intercultural communication and explains extra as well as inner linguistic aspects of texts whose observance contributes to the adequacy of translation.*
Keywords: *intercultural communication, culture, linguistic world view, translation, pre-translational text analysis.*

Міжкультурна комунікація — це спілкування представників (щонайменше двох) ***різних*** *культур* (націй, етносів). У зв'язку із цим особи-учасники міжкультурної комунікації мають значні культурно зумовлені відмінності у звичаях/нормах спілкування, які теж суттєво впливають на протікання і результат комунікативного акту. Саме тому міжкультурну комунікацію можна трактувати як специфічний процес взаємодії партнерів, які усвідомлюють «чужоземність» один одного та — для досягнення успішного кінцевого комунікативного результату — прагнуть подолати міжкультурні відмінності шляхом використання таких мовленнєвих варіантів та дискурсивних стратегій, які відрізняються від типових для них стандартів спілкування в рамках власного культурного середовища.

Культура в контексті міжкультурної комунікації — це сукупність духовних, історичних, соціальних і психологічних особливостей етносу, тобто його традиції, свята, вірування, погляди, цінності, поведінка, побут, умови життя, кулінарні смаки, стиль одягу — коротко: усі аспекти його буття та свідомості, зокрема й *мова*.

Із цих тлумачень логічно випливає і сутність *перекладу*, що являє собою комплексну та багатогранну діяльність, у рамках якої — при заміні однієї мови іншою — відбувається взаємодія різних культур, тобто різних менталітетів, традицій та життєустроїв. Отже, переклад — це одна з можливостей *опосередкованого* міжкультурного спілкування, а завдання його полягає у створенні таких іншомовних текстів, які у структурному, змістовному та функціональному плані могли б стати повноцінною заміною тексту-оригіналу.

У чому ж полягає головна проблематика перекладу як різновиду міжкультурної комунікації? На сьогоднішньому етапі роз-

витку науки аксіоматичним є твердження про те, що мови відображають дійсність по-різному, *асиметрично*. Це, з одного боку, означає, що дійсність, яка відображається людською свідомістю (так звана картина світу), є вторинним існуванням об'єктивного світу, який фіксується й функціонує в особливій матеріальній — *мовній* –формі (мовній картині). З іншого боку, асиметричність мовного відображення/сприйняття дійсності спричинює відмінності в мовних картинах світу різних етносів: кожна нація має внаслідок цього свої власні уявлення про світ, про культуру у всіх її сферах — матеріальній, духовній, організаційній, ціннісній та поведінковій. Іншими словами, *мовна картина світу* — це людське сприйняття дійсності, зафіксоване в мові, тому представники різних культур по-різному, наприклад, висловлюють радість чи горе, позначають кольори або використовують і називають предмети, невідомі іншим націям.

Головними «культурними темами», які складають змістовне наповнення мовної картини світу і які висвітлюють специфіку й розбіжності між різними культурами, можна вважати усвідомлення власної особистості, сприйняття простору і часу, вербальну і невербальну комунікацію, їжу і правила поведінки за столом, стильові уподобання в одязі, духовні цінності й релігійні переконання, організацію праці і ставлення до праці, звичаї спілкування тощо.

З такого розуміння мовної картини світу логічно результують ті компоненти міжкультурної комунікації, неусвідомлення яких може спричинити непорозуміння або й «спровокувати» конфлікти. Це — образність мислення та методи аргументації, соціальні ролі та пов'язані з ними норми поведінки, стереотипи, умовності, цінності, сприйняття простору та часу, що впливає на людські стосунки, сам рівень етнічної культури та мова або засоби відображення в ній усіх перерахованих параметрів.

Зрозуміло, що головною метою міжкультурного спілкування є *досягнення порозуміння* шляхом *подолання згаданих вище міжкультурних відмінностей*. Це твердження однаковою мірою є чинним і для *перекладу*, адже він перебуває в «точці дотику» двох культурних сфер — одна представлена текстом, який підлягає перекладу, друга — мовною системою іншого етносу, засобами якої має бути здійснений переклад.

Отже, базова професійна компетенція перекладача — це багатогранний комплекс навичок і вмінь, який охоплює володіння щонайменше двома (фаховими) мовами (рідною та іноземною), а

також так звані «фонові» знання, насамперед, із соціокультури, історії та політики країн, мовами яких володіє перекладач.

За таких умов перекладач сприймає первинний — як правило, іноземномовний — текст з позицій відповідної (іноземно)мовної картини світу, а потім «перекодовує» його на іншу (рідну) мову з врахуванням соціокультурних традицій/надбань носіїв цієї мови. Повертаючись до факту асиметричності відображення мовами об'єктивної дійсності, перекладацьку діяльність можна трактувати й таким чином: переклад — це дешифрування значень одиниць висхідного тексту з наступним передаванням цього значення одиницями мови перекладу, що передбачає «закриття» (предметних, семантичних, стилістичних) лакун, які існують в мові перекладу порівнян з мовою оригіналу.

Останній аспект має особливу значущість, адже те, що є лакуною в одній мовній картині світу, у порівнюваній мовній картині світу іншого етносу є відображенням чогось особливого/характерного в його соціокультурному бутті (приміром, укр.: «вареник» чи нім. (баварське) «Brezel»). Саме в таких випадках необхідна неабияка «винахідливість»/креативність перекладача, щоб зберегти національний колорит тексту оригіналу та доступно й невимушено донести його до свідомості реципієнта з іншого культурного середовища.

При перекладі текстів, і особливо *художніх творів*, водночас з проблемою лакун виникає ціла низка інших факторів, які ускладнюють адекватне «перекодування» авторського задуму. До них належать численні національно-культурні відмінності в асоціативному мисленні, образному сприйнятті дійсності, традиційних жанрових і композиційних формах, тобто стильових уподобаннях, і т.п. У більшості випадків тут йдеться про так звані «лінгвокультуреми», тобто мовні одиниці, які не тільки вербалізують певне значення, але й несуть в собі «національну інформацію про культурні цінності, реалії тощо» [2, с. 9].

Деякі дослідники, думки яких ми поділяємо, вбачають подолання цих «перекладацьких бар'єрів» в *доперекладацькому аналізі* текстів [1; 3; 4]. Цей складник перекладацького процесу передбачає попереднє вивчення екстра- та інтралінгвальних параметрів тексту з метою отримання відповідей на ряд запитань.

З'ясування *зовнішньотекстових факторів* пов'язане, насамперед, з запитаннями «хто?», «де?», «коли?» та «навіщо?».

«Хто?» — це питання щодо автора твору: його біографії, професійної та суспільної діяльності, його творчого доробку (переважна проблематика та характерні риси творчості) та приналеж-

ності до літературних течій. Дані, отримані в результаті такої розвідки, сприяють розумінню світосприйняття автором тексту, «філософії» його творчості.

Відповідь на питання «де?» дозволяє перекладачу визначити місце чи місця розвитку подій в аналізованому творі. Ця інформація важлива з огляду на соціокультурний та національно-локальний колорит відповідної місцевості чи й регіону в цілому.

Кожен відтинок часу характеризується певними мовленнєвими особливостями, які зазвичай відбивають культурно-етичні уподобання суспільства/етносу відповідної історичної епохи. Тому усвідомлення відповіді на питання «коли?» є також важливим етапом доперекладацького аналізу.

Адекватність перекладу значною мірою залежить і від розуміння відповіді на питання «навіщо?». Тут йдеться про мотиви автора щодо відображення певної тематики та його «послання» читачу/реципієнту, тобто головні ідеї/думки тексту, що «червоною ниткою» має пройти через весь переклад.

Дискусійним уявляється питання «кому?», яке також стосується інтралінгвальних рамок тексту і спрямоване на з'ясування його «цільової аудиторії», специфічна мовленнєва поведінка якої має знайти відповідне іноземномовне оформлення в перекладі. Наш досвід спілкування з німецькомовними авторами художніх творів свідчить, однак, про те, що вони, як правило, заперечують усвідомлення якогось конкретного кола читачів в процесі творчої роботи над текстом.

Внутрішньотекстові особливості можна пізнати, відповівши на питання «що?» та «як?».

Питання «що?» передбачає аналіз структури тексту/твору, його змістового наповнення, сюжетних ліній та їх пов'язаності між собою, а також встановлення характерних рис дійових осіб, що має адекватно відображатися в перекладі.

Найважливішою фазою доперекладацького аналізу є вивчення й усвідомлення мовних засобів, завдяки використанню яких автор прагне переконливо реалізувати свої творчі ідеї та зацікавити й справити враження на читача — питання «як?» (або «яким чином?» чи «якими засобами?»). У цьому аспекті важливо звернути увагу на лексичне наповнення тексту (тобто відповісти на запитання, уживання *яких слів* сприяє досягненню авторських задумів) та дослідити синтаксичну структуру речень, що нерідко теж є ознакою авторського стилю. Встановлені лексико-стилістичні та синтаксично-стилістичні особливості підлягають відтворенню

в тексті перекладу твору, звичайно, згідно з устроєм та можливостями мови перекладу.

Отже, переклад іноземномовних текстів — це один з різновидів/проявів міжкультурної комунікації, це комплексний і багатоаспектний процес, складнощі якого зумовлені специфікою (а в деяких випадках і *неповторністю*) мовних картин світу представників різних культур. Досягнення максимально можливої адекватності за всіма параметрами мовленнєвих актів, що є головною метою перекладацького процесу, передбачає встановлення характерних/визначальних зовнішньо- та внутрішньотекстових ознак, з'ясування їх змісту та значущості («розшифрування») та відтворення цих особливостей мовою перекладу («перекодування»). Зрозуміло, що в цьому творчому процесі *неминуче* трапляються певні — виправдані й невиправдані, свідомі й несвідомі, обґрунтовані й необґрунтовані — зміни тексту-оригіналу, що залежить від професійної компетенції перекладача, який працює в точці дотику двох різних культур, а отже, неоднакового світосприйняття, що знаходить своє відображення в різних мовних системах.

Література

1. Іваненко Я.А. Функціональна специфіка доперекладацького аналізу тексту сучасних німецькомовних новел : дис. … канд. філол. наук : 10.02.16 / Іваненко Ярослава Андріївна. — К., 2014. — 232 с.
2. Медвідь Н.С. Лінгвокультуреми в українській соціально-психологічній прозі першої половини XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Медвідь Наталія Сергіївна. — К., 2009. — 25 с.
3. Meng K. Sprachliche Mittel zur Realisierung der Funktion der Nachricht / K. Meng // Sprache und Ideologie. — Halle, 1972. — S. 123–144.
4. Nord C. Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften / C. Nord. — Tübingen, Basel: Francke, 1993. — 315 S.

УДК 811.112.2 + 811.112.2'282.4 (494)

Гавриш О.О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької мови

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТАКТІВ НАЦІОНАЛЬНИХ ВАРІАНТІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. *У статті розглянуті експериментальні методи дослідження контактів між носіями німецької літературної мови та регіональних варіантів, які поширені на території Австрії та Швейцарії, залежно від сфери їх функціонування. Акцентовано на специфіці застосування як експериментального матеріалу підготовленого та спонтанного мовлення з метою отримання об'єктивних даних щодо основних тенденцій розвитку системи німецької мови.*

Ключові слова*: німецька літературна мова, національні варіанти німецької мови, мовні переваги інформантів, екстралінгвістичні чинники, підготовлене мовлення, спонтанне мовлення.*

Аннотация. *В статье рассматриваются экспериментальные методы исследования контактов между носителями немецкого литературного языка и региональных вариантов, распространенных на территории Австрии и Швейцарии, в зависимости от сферы их функционирования. Обращается внимание на специфику применения в качестве экспериментального материала подготовленной и спонтанной речи с целью получения объективных данных относительно основных тенденций развития системы немецкого языка.*

Ключевые слова*: немецкий литературный язык, национальные варианты немецкого языка, речевые предпочтения информантов, экстралингвистические факторы, подготовленная речь, спонтанная речь.*

Abstract. *The article examines experimental methods of research of linguistic contacts between speakers of standard German on the one hand and speakers of regional variations in Austria and in Switzerland on the other hand in regard to the field of their functioning. Special attention is drawn to the specificity of usage of prepared as well as spontaneous speech as experimental material in order to receive objective data relating to the main tendencies of development of the German language.*

Key words: *Standard German, national variations of German, linguistic preferences of informants, extralinguistic factors, prepared speech, spontaneous speech.*

Розширення політичних, економічних, міжкультурних і, як наслідок, мовних контактів на європейському просторі сприяє зростанню взаємовпливу та взаємозбагачення різних форм існування німецької мови, надає їй полінаціонального характеру. Сучасні дослідники в галузі германістики усвідомлюють рівноправність стандартного надрегіонального варіанта німецької мови та її національних варіантів, які поширені на території Австрії та Швейцарії, та вважають, що австрійський та швейцарський наці-

ональні варіанти не лише зазнають впливу стандартної німецької мови, а й сприяють її розвитку. У зв'язку із цим виникає необхідність дослідження специфіки взаємодії національних варіантів з літературною нормою з метою встановлення як особливостей регіонального варіювання мовних одиниць, так й загальних тенденцій розвитку німецької мови.

Для отримання об'єктивних результатів великого значення набуває методика дослідження мовних контактів у межах німецькомовного ареалу, яку зазвичай запозичують з інших наукових дисциплін і яка базується на статистичному обробленні даних. Крім того, активно використовуються окремі техніки зі сфер соціології, етнографії та психолінгвістики. Для отримання достовірних даних доцільно скласти анкету, яка містить такі питання:

1. Мовна біографія інформантів.
2. Використання того чи того національного варіанта та німецької літературної мови в різних сферах спілкування.
3. Мовні переваги, тобто який варіант реалізації переважає в повсякденному спілкуванні.
4. Ставлення до стандартної німецької мови.

Мовна біографія інформантів охоплює вік, освіту, професію, тривалість уживання виключно діалекту, вивчення літературної німецької мови. Використання національного варіанта та німецької літературної мови в різних сферах спілкування стосується приватної сфери (розмова з дітьми, чоловіком, дружиною, батьками, родичами, друзями), професійної діяльності (спілкування з колегами, підлеглими, керівництвом, клієнтами) та суспільного життя, сфера якого дуже широка й охоплює спілкування у крамниці, в аптеці, у лікаря, а також у вільний час, наприклад, у кінотеатрі, на спортивному майданчику, у кафе, ресторані тощо, однак не завжди уявляється можливим чітко розмежувати зазначені сфери спілкування, що істотно ускладнює дослідження того чи того варіанта реалізації.

Для встановлення мовних переваг варто з'ясувати, якою мовою інформант здійснює листування, розповідає історії з життя, рахує, думає, робить критичні зауваження. Також важливо встановити, яким засобам масової інформації — телебаченню, радіо, періодичній пресі, книжкам, Інтернету — інформант надає перевагу.

Ставлення до стандартної німецької мови знаходить своє відображення в невимушеності її використання та її позитивному сприйнятті як на акустичному, так й лексико-граматичному рівнях. У більшості випадків мешканці Австрії та особливо німець-

комовної частини Швейцарії користуються регіональними варіантами та досить упереджено ставляться до повсякденного використання стандартної німецької мови, розглядаючи її як іноземну. Нормативна німецька служить, таким чином, переважно для міжнаціонального спілкування у межах усього німецькомовного ареалу.

Дослідження мовних контактів між носіями нормативної німецької мови та регіональних варіантів здійснюється як на матеріалі підготовленого, так й спонтанного мовлення. Підготовлене мовлення максимально сприяє прояву типових ознак того чи того регіонального варіанта, певною мірою зменшує вплив нерелевантних екстралінгвістичних чинників, що дозволяє отримати більш об'єктивні дані щодо функціонування певного регіонального варіанта та взаємодії системи і норми в цілому. Спонтанне мовлення дозволяє розглянути фактичну реалізацію звукових та лексичних одиниць залежно від мовної поведінки інформанта й надає можливість встановити діапазон їх варіативності залежно від специфіки регіонального варіанта та умов комунікації. Найбільш ефективним у галузі дослідження взаємодії літературної німецької мови та її регіональних варіантів уявляється поєднання обох форм мовлення — підготовленого та спонтанного.

Підготовлене мовлення підходить переважно для дослідження звукової будови та просодичної структури національних варіантів, оскільки уможливлює встановлення алофонічної варіативності звукових сегментів залежно від інгерентних (внутрішніх) чинників — довготи та тембральних характеристик — та від просодичних чинників — структури складу, позиції у складі, кількості складів у слові, позиції у фонетичному слові, реченні, тексті, темпу мовлення, паузації, під впливом інтонаційного контуру та в окремих випадках емоційного забарвлення мовленнєвого повідомлення. Із цією метою використовується переважно читання текстів різних функціональних стилів та встановлюється відхилення у реалізації кількісних та якісних характеристик звукових одиниць у порівнянні з їх еталонними характеристиками в умовах ізольованого вимовляння.

Спонтанне мовлення використовується для дослідження функціонування одиниць як фонетичного, так й лексико-граматичного рівнів. Як матеріал для дослідження використовують тексти інтерв'ю дослідника з інформантами, діалогів між інформантами, бесіди на запропоновану тему тощо. Як свідчать результати проведеного дослідження, найменш ефективною в плані отримання автентичного матеріалу виявилася така форма спон-

танного мовлення, як діалог дослідника з інформантами, оскільки інформанти усвідомлювали, що перед ними іноземець або носій німецької орфоепічної норми й відповідно пристосовували свою мову до мови співрозмовника, нехтуючи специфікою власного регіонального варіанта. Також присутність носія німецької літературної мови або дослідника-іноземця на будь-яких зустрічах членів певної мовної спільноти (наприклад, на весіллі, дні народження, на батьківських зборах у школі, на переговорах в офісі або під час невимушеного спілкування колег на робочому місці чи на корпоративних заходах) ускладнює невимушену комунікацію, надає їй більш офіційного забарвлення, тому уявляється за доцільне отримувати експериментальний матеріал без залучення експериментатора, доручивши розмову й запис на диктофон одному з інформантів.

У рамках дослідження функціонування фонетичних та лексико-граматичних одиниць у певному національному варіанті на особливу увагу заслуговує також вибір лінгвістичного матеріалу. Так, теми, які викликають емоційне реагування інформантів — міжнародний тероризм, війна, економічна нестабільність, проблеми молоді, старшого покоління тощо — часто дозволяють експериментатору отримати якісний автентичний матеріал, оскільки не сприяють пристосуванню мовних засобів певного національного варіанта до нормативних показників.

Надзвичайну популярність у сфері вивчення лексико-граматичних одиниць в окремих національних варіантах та їх взаємодії з літературною мовою набуває використання даних, які з'являються на різноманітних письмових форумах в Інтернеті. Завдяки своєму спонтанному та неформальному характеру, активному використанню елементів перемикання кодів та спрощення граматичних конструкцій ця форма спілкування дозволяє отримувати дані, які свідчать про зростання взаємовпливу та взаємозбагачення різних форм існування німецької мови в комунікації між представниками Німеччини, Австрії та Швейцарії. Подібний підхід варто використовувати як допоміжний, оскільки практично неможливо отримати необхідну соціолінгвістичну інформацію щодо учасників листування, що ускладнює прогнозування подальшого розвитку національних варіантів залежно від стандартної німецької мови та навпаки.

Отже, встановлення лінгвістичних контактів між носіями німецької літературної мови та її національних варіантів, які поширені на території Австрії й Швейцарії, охоплює всебічне дослідження сфер їх функціонування та передбачає використання як

експериментального матеріалу і підготовленого, і спонтанного мовлення. Подібний підхід сприятиме виявленню основних тенденції розвитку фонетичної та лексико-граматичної системи окремого національного варіанта та прогнозуванню розвитку стандартної німецької мови в цілому.

УДК 811.161.1

Гейна О.В.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры
языковой и психолого-педагогической подготовки
Одесского национального экономического университета,
Долинская В.И.,
старший преподаватель
кафедры языковой и психолого-педагогической підготовки
Одесского национального экономического университета

РОЛЬ ДИАЛОГИЧНОСТИ В ФОРМИРОВАНИИ ЯЗЫКОВОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ

Анотація. *Стаття є науковим та методичним обґрунтуванням діалогічності як пріоритетного принципу у формуванні мовної культури особистості, реалізованого авторами в навчальному посібнику «Собеседник. Коммуникативний курс русского языка».*
Ключові слова: *діалогічність, мовна культура, комунікативна компетенція, творчий фактор навчання.*

Аннотация. *Статья представляет собой научное и методическое обоснование диалогичности как приоритетного принципа в формировании языковой культуры личности, реализованного авторами в учебном пособии «Собеседник. Коммуникативный курс русского языка».*
Ключевые слова: *диалогичность, языковая культура, коммуникативная компетенция, творческий фактор обучения.*

Abstract. *The article is a scientific and methodological justification of dialogic speech principles as a priority in the formation of linguistic culture. The approach is realized by the authors in the textbook «The interviewee. Communicative course of the Russian language».*
Keywords: *dialogic speech, language culture, communicative competence, creativity factor of learning.*

Современная система образования призвана не только транслировать образцы культуры, но и выступать хранителем культу-

рного достояния общества. Учение выступает как подготовительная база культурогенеза субъекта. Социокультурное содержание учения состоит в усвоении знаний, новшеств, умений, опыта как культурных ценностей.

В контексте взаимодействия образования и культуры многие исследователи подчеркивают одну важную черту и культуры, и гуманитарной науки. Это диалогичность. С. В. Иванова считает, что «это и есть важнейшая характеристика гуманизации образовательного процесса» [2, с. 27].

Образование, ориентированное на формирование творческой личности, в идеале предлагает диалогичность как необходимую характеристику и содержания, и технологии его освоения в школе, вузе. По мнению Н. С. Назаровой, «диалогичность — это, пожалуй, неизбежный императив развития всей современной и культуры, и цивилизации в целом» [3, с.193].

Образование, ориентированное на создание условий для полного развития потенциала личности (индивидуальности), способной отвечать на «вызовы» современного общества, возможно, если в его основе — диалогическая культура. Поэтому, по словам А. В. Хуторского и А. Д. Короля, «диалог выступает не просто педагогическим методом или формой, он должен стать приоритетным принципом образования» [5, с.110].

Диалогическая направленность личности на общение обеспечивает и формирование языковой культуры личности. «Сейчас студенты хорошо владеют компьютерными технологиями, но при этом отмечается обеднение языковой культуры. Амбивалентность всех этих явлений проявляется в том числе и в фактическом обеднении речи учащихся, в резком снижении их умения создавать, писать самостоятельно тексты. Ведь живая устная и письменная речь — это творчество» [4, с.132].

В области теории обучения иностранному языку данная тенденция проявляется в признании того, что овладение иностранным языком есть приобщение к иной культуре, овладение новым социокультурным содержанием. В связи с этим обучение русскому языку как иностранному должно пониматься как обучение владению языком как средством коммуникации.

Обучение общению необходимо проводить в ситуациях, максимально приближенных к реальной жизни, где коммуникация не сводится к процессу передачи информации, а включает в себя такие важные составляющие, как взаимодействие людей между собой; воздействие друг на друга; обмен идеями, интересами; творческое усвоение накопленного опыта.Коммуникативность в

обучении обеспечивает выбор подлинно коммуникативных единиц общения, которые создают атмосферу свободного творчества.

Коммуникативная компетенция учащихся определяется степенью овладения навыками решения коммуникативных задач. Решить коммуникативную задачу — это значит, с помощью русского языка решить какую-нибудь неязыковую задачу. Смысл коммуникации в той реакции, которую вы получаете. Если реакция партнера адекватна, это означает, что в коммуникативном акте (диалоге) достигнуто взаимопонимание.

Все вышеперечисленные посылы реализованы в созданном авторами и адаптированном учебном пособии «Собеседник. Коммуникативный курс русского языка для иностранцев» [1].

Нам удалось осуществить отбор таких единиц речевого общения, которые вызваны самими условиями диалога, то есть учебным сотрудничеством. Наше пособие содержит набор моделей типичных коммуникативных ситуаций в различных сферах общения, а также алгоритмы их реализации на нескольких уровнях общения.

«Собеседник» воспроизводит или имитирует ситуации реального общения на следующих уровнях: ролевой (стандартный) уровень общения,конвенциональный уровень общения, деловой уровень общения,художественный уровень общения.

Следует подчеркнуть, что каждое реальное занятие может быть построено таким образом, когда в учебный процесс включены коммуникативные задачи из разных уровней общения и в произвольной последовательности, так как любая из них может оказаться актуальной для конкретного учащегося в настоящий момент.

Подобная методическая установка обусловлена концепцией гибкой модели обучения и служит инструментом удовлетворения запросов и ожиданий нашего адресата.

Настоящий коммуникативный курс русского языка, отражая ориентир образования на формирование творческой личности, способной жить и творить в диалоге, предполагает осуществление творчества как со стороны преподавателя, так и со стороны учащегося.

С методической точки зрения реализация творческого подхода в совершенствовании владения русским языком возможна при условии проблемного усвоения содержания обучения как высшей формы коммуникативной компетенции.

«Собеседник» содержит такие учебные материалы, которые «провоцируют» творчество. К ним относятся учебные задания:

1. Поделитесь интересной новостью.

2. Вспомните и опишите ситуации из жизни, где уместно употребить в речи выражения: «Талант зарывать в землю», «Пуд соли съесть», «Соломоново решение» и тому подобное.

3. Составьте эссе на тему. Предлагаются следующие темы: «Портрет успешного человека», «Преимущества профессии экономиста», «Украина глазами иностранца», «Моя страна сегодня и завтра», «Читаем А. С. Пушкина — идеальный образец русской речи».

4. Выступите в роли ведущего конференции и подготовьте вступительное слово по проблеме конференции.

Наряду с коммуникативными задачами, возникновение которых связано прежде всего с определением учащимися цели предстоящего действия, необходимы содержательно-информационные единицы коммуникативного акта, дающие возможность осмыслить и переосмыслить реалии действительности, осознать различия в восприятии этих реалий разными людьми и, соблюдая принцип терпимости к собеседнику, высказать свою точку зрения.

В качестве такой единицы общения выступает высказывание, которое формируется благодаря методу искусно задавать вопросы. Поэтому важнейшей составляющей образовательного процесса становится вопрос ученика [5, с.110]. Научить школьника и студента задавать вопросы не эпизодически, а систематично — ключ к формированию познающей творческой личности. По словам Ф. Бэкона, умный вопрос представляет собой уже половину знания.

Таким образом, особо важное значение в нашем пособии имеет формулировка проблемных вопросов и творческих заданий, благодаря которым собеседники избегают репродуктивного высказывания, а погружаются в стихию ассоциативного мышления и могут беседовать о том, что их действительно волнует в жизни, к чему они неравнодушны.

Иллюстрацией к сказанному могут служить следующие задания, которые выполняются после прочтения того или иного литературного источника:

* *Выскажите свою точку зрения по проблематике прочитанного текста. Например, текст «Самомотивация», текст «Самоменеджмент».*

После прочтения притчи «Четыре свечи».

**Выскажите свое мнение, ответив на вопросы для обсуждения:*

1. Что вы можете сказать о спокойствии, о вере, о любви, о надежде?

2. Как вы считаете, чему учит притча «Четыре свечи»?

В некоторых случаях вопросы для обсуждения предваряются кратким комментарием, который необходим как дополнительный психолого-педагогический инструмент формирования мотивации общения.

Приведем в качестве примера подобный комментарий и вопросы для обсуждения после прочтения притчи «О глухом, слепом и немом».

**Вы уже убедились в том, что в притчах обычно используется язык символов. В данной притче нет символов в привычном понимании. Здесь используется иносказательная история, смысл которой заключается в том, чтобы читатель понял некоторые истины, важные для человеческого общения.*

Давайте вместе подумаем о том, что мешает людям понимать друг друга, когда они общаются.

Вопросы для обсуждения:

1. В каком случае мы чувствуем, что наш собеседник «глухой», несмотря на то, что физиологически у него прекрасный слух?

2. Когда мы можем подумать о человеке, что он «слепой», хотя физиологически у него хорошее зрение?

3. Из-за чего нам иногда трудно понять человека, который говорит, но при этом мы можем очень хорошо понимать человека, который молчит?

4. Прочитайте еще раз заключительную часть притчи и поделитесь своим мнением об особенностях людей, которые умеют общаться.

5. Сделайте вывод о том, что мешает людям понимать друг друга, когда они общаются.

6. Подумайте о том, чему учит эта притча.

7. Подумайте о том, как Вы общаетесь с людьми. Каковы особенности вашего общения? Хотите ли Вы что-нибудь изменить, и как можно это сделать?

Последний из представленных вопросов обычно формирует социальный запрос, связанный с потребностью студентов в изменении характера отношений между людьми, а также других проблем социальной адаптации.

Работа в рубрике «Слово отзовется…» связана с заданиями, при выполнении которых актуализируется эмоциональный опыт и этический компонент личности. Задания, предлагаемые в рамках данной рубрики предполагают, что читатель мысленно беседует с поэтом или писателем о том сокровенном, что волнует его в такой же мере, как и автора литературного произведения. В этом заключается сотворчество и сочувствие, являющиеся гуманитарной составляющей обучения.

К такому типу заданий относится следующее:

Комментарии и задания к стихотворению Бориса Пастернака «Во всем мне хочется дойти до самой сути …»:

** Представьте себе, что автор данных стихов согласился ответить на ваши вопросы. Попробуем вместе с Пастернаком поразмышлять о жизни. Если бы у вас была такая возможность, о чем бы вы его спросили, какие мысли высказали бы по тем проблемам, которые затронуты в стихах?*

Составьте вопросы для интервью с Борисом Пастернаком.

Таким образом, концепция коммуникативного индивидуально-ориентированного обучения русскому языку как иностранному, реализованная в учебном пособии «Собеседник», является теоретической и методической базой для гибкой модели обучения иностранных учащихся, желающих интегрироваться в мировое сообщество и адаптироваться к условиям страны пребывания. Основным принципом данной модели обучения выступает диалогичность, как важная черта и культуры и гуманитарной науки, способствующая формированию творческой личности, способной состоять в диалоге.

Литература

1. Долинская В. И. Собеседник. Коммуникативный курс русского языка для иностранцев: учебное пособие / В. И. Долинская О. В. Гейна.– Одесса: ОНЭУ, 2014. — 239 с.

2. Иванова С. В. Влияние идей гуманизма на формирование гуманитарного знания / С. В. Иванова // Вопросы философии.– 2007.– № 10.– С.19−28.

3. Назарова Н.С. Личность и общество: друзья или враги?: Монография / Н. С. Назарова.– Одесса: Пальмира, 2009.– 224 с.

4. Рокотова А. Речь преподавателя и университетские традиции / А. Рокотова // Высшее образование в России.– 2008.– № 6.– С.127−133.

5. Хуторской А.В. Диалогичность как проблема современного образования / А. В. Хуторской, А. Д. Король // Вопросы философии.– 2008.– № 4.– С.109−115.

УДК 811.161.2’282

Гримашевич Г. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

ДІАЛЕКТНИЙ ТЕКСТ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Анотація. *У статті схарактеризовано діалектний текст як лінгвокультурний феномен; проаналізовано діалектні тексти, видані упродовж останніх років, які є важливим джерелом дослідження не тільки мовної картини світу українців, а й неоціненним джерело для інших наук, зокрема етнології, культурології, етнолінгвістики тощо, оскільки в них репрезентовано у вербальній формі світогляд, світосприйняття українців із різних теренів українського діалектного континууму, продемонстровано різноаспектні сфери життєдіяльності людей, насамперед відображено особливості матеріальної та духовної культури як елементу менталітету етнічних груп українців крізь призму говіркового мовлення.*

Ключові слова: *лінгвокультурологія, діалектний текст, текстографія, матеріальна культура, духовна культура, світогляд.*

Аннотация. *В статье характеризуется диалектный текст как лингвокультурний феномен; проанализированы диалектные тексты, изданные в последние годы, которые являются важным источником исследования не только языковой картины мира украинцев, но и бесценным источником для других наук, в частности этнологии, культурологии, этнолингвистики и т.п., поскольку в них представлены в вербальной форме мировоззрение, мировосприятие украинцев из разных территорий украинского диалектного континуума, продемонстрированы разноаспектные сферы жизнедеятельности людей, прежде всего отражены особенности материальной и духовной культуры как элемента менталитета этнических групп украинский сквозь призму диалектной речи.*

Ключевые слова: *лингвокультурология, диалектный текст, текстография, материальная культура, духовная культура, мировоззрение.*

Abstract. *The article describes the text as a dialect linguo cultural phenomenon; analyzes dialect texts published in recent years. Dialect is a valuable resource not only for linguistics but also for other sciences, including ethnology, cultural studies, etc. because it representes in verbal form the outlook of various Ukrainian territories Ukrainian dialect continuum, demonstrates the multi faceted sphere of human activity, reflects features of material and spiritual culture as part of the mentality of Ukrainian ethnic groups..*

Keywords:*linguistic culture, dialect text, textual graphics, material culture, spiritual culture, worldview.*

Упродовж останніх десятиріч українські діалектологи акцентують увагу на діалектному мовленні як відображенні в словесній формі світогляду тієї чи іншої етнічної групи українського народу. Як зауважує П. Гриценко, діалектне мовлення проливає світло на з'ясування багатьох проблем етнографії, фольклористики, вивчення історії та сучасного стану матеріальної й духовної культури [9, с. 3]. Швидкоплинність, змінність мовної ситуації, яка зумовлена як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними чинниками, спонукає до запису цінних мовних і культурних свідчень, які через кілька років можуть бути втрачені безповоротно. Тому сучасний стан українських діалектологічних досліджень позначений текстоцентризмом, оскільки увага мовознавців спрямована насамперед на дослідження мовних одиниць різних рівнів крізь призму діалектного тексту.

Видані упродовж останніх років діалектні тексти з різних теренів українського діалектного континууму розширюють не тільки діалектний текстофонд і є важливим джерелом для різноманітних лінгвістичних студій, а й для інших гуманітарних галузей науки, зокрема й лінгвокультурології, тому такий аспект дослідження вважаємо актуальним для сучасної науки. Підтвердженням зазначеного вище є погляди російських лінгвістів, які виділяють дев'ять напрямів дослідження лінгвокультурного концепту з позиції семіотичного підходу, один із яких вивчає фіксацію в етномові культурної інформації [14, с. 56], тобто йдеться про діалекти, говори як репрезентанти лінгвокультурологічної інформації, а метод лінгвокультурної інтерпретації дає підстави через дослідження лексичних фіксацій проникнути в систему смислів, які становлять підґрунтя семантики слів і відображають культурну специфіку менталітету етносу [17], яку найоптимальніше можна охарактеризувати саме в тексті.

Сучасна україністика рясніє дослідженнями мовних явищ у лінгвокультурному аспекті (праці Н. Арутюнової, В. Жайворонка, М. Кочергана, Б. Ларіна, М. Літвінової, В. Маслової, Г. Межжеріної, О. Селіванової, О. Тараненка, В. Яковлєвої та ін.). Як зазначає І. Тагієва, особливою галуззю дослідження є лінгвокультурологічний аналіз текстів, які зберігають культурологічну інформацію [16, с. 592], а саме такими є діалектні тексти, про важливість яких як цінних наукових джерел наразі сказано немало. Зокрема, Н. Гуйванюк, Н. Руснак визначають діалектний текст як лінгво-когнітивну одиницю, у якій перетинаються інтереси не тільки лінгвістики, а й психології, філософії; як мовне явище, носій найменшої одиниці інформації про говірку як суму

знань і резервуар національної свідомості [10, с. 102]. Натомість А. Колесников, досліджуючи проблему діалектного дискурсу як сукупності всіх комунікативних ситуацій реалізації мови, зауважує, що діалектний текст — реальна форма існування мови, найреальніша з усіх можливих [11, с. 241] і, на нашу думку, форма існування та збереження культурних традицій і відображення матеріальної й духовної спадщини етносу.

Видання значної кількості діалектних текстів із різних теренів українського діалектного континууму, представлення їх широкому загалу підтверджує вкотре думку про важливість та актуальність цієї справи. Про це передовсім зазначають мовознавці, які безпосередньо працюють над збиранням діалектного говіркового зв'язного мовлення та його репрезентацією. Зокрема, упорядники текстів «Говірки Черкащини» [7] та «Говірки Західної Полтавщини» [5] зауважують, що в сучасній українській лінгвістиці, як і славістиці загалом, текстовий напрям дослідження діалектної мови вчені визначають як домінантний, адже достовірна кваліфікація говірок, комплексний опис і вивчення напрямів та чинників змін у їхніх системах, специфіки функціонування діалектних елементів, особливостей мовної особистості діалектоносіїв неможлива без спеціально засвідченого діалектного матеріалу у вигляді зв'язних текстів, представлених на електронних і паперових носіях [7, с. 18]; зорієнтованість на текст, текстоцентризм дескриптивних досліджень поступово стають ідеологемою сучасної діалектології [6, с. 13]. Отже, наявні дослідження діалектних текстів спрямовані на якнайдокладніший опис говіркового мовлення як системи взаємопов'язаних елементів різних мовних рівнів крізь призму світосприйняття говірконосія, одним з аспектів яких є характеристика діалектного тексту як лінгвокультурного феномену.

У діалектному тексті відображена національно-культурна специфіка українців певного ареалу, репрезентовано особливості звичаїв, обрядів, ритуалів, вірувань і повір'їв вербальним засобами. Зокрема, у текстах, які репрезентують середньонаддніпрянський діалект та суміжні говірки насамперед акцентуємо увагу на записах говіркового мовлення про традиційну духовну культуру, зокрема про мораль, родильну, весільну та поховальну обрядовість, про ставлення до церкви та роль церкви й релігії в житті людини, вірування, хоча частина представленого вже відійшла в минуле, а збереглася тільки в мовленні представників старшого покоління, що свідчить про нівелювання, але хоча б часткове збереження цих народних устроїв життя й сьогодні [5; 6; 7].

Зростає наукова вага діалектних текстів із тих зон українського діалектного континууму, мешканці яких змушені були емігрувати з рідного оточення через низку екстралінгвальних чинників. Це передовсім стосується значної частини території Середнього Полісся, яка потерпіла від аварії на ЧАЕС, наслідком чого стали інтенсивні міграційні рухи, що призвели до глибоких демографічних змін у межах середньополіського діалекту, який як діалектна цілість перестав існувати. З огляду на це хочемо відзначити два збірники діалектних текстів — чотиритомне видання «Говірка села Машеве Чорнобильського району» [4] та двотомник «Говірки чорнобильської зони» [8], які репрезентують матеріал про духовну та матеріальну культуру, господарювання та світогляд поліщуків, котрі зараз відірвані від свого мовного мікросоціуму, проте зберігають у пам'яті культуру, звичаї та традиції, минуле життя, позначене моральністю, шанобливим ставленням до старших, до релігії й церкви. Представлені тут тексти — це своєрідний духовний пам'ятник мешканцям архаїчного куточка Славії та їхній духовній культурі, який зберігає закодовану в тексті ментальність поліщуків.

Діалектний текст — один зі шляхів передачі культурної інформації з покоління в покоління, частиною якої є життя діалектоносіїв у зв'язку з релігією та церквою, бо саме в тексті спостерігаємо збереження в пам'яті діалектоносіїв вірувань, ставлення до релігії, церкви, самоідентифікації як однієї з етнічних груп українського народу насамперед на тих теренах, які відірвані від українськомовного діалектного континууму. З огляду на це актуальним і важливим є збірник діалектних текстів Г. Аркушина «Голоси з Підляшшя», у якому, як зауважує автор, представлено розповіді про сім'ю, звичаї та обряди, про те, що й досі болить, перекази й бувальщини [2, с. 16]. Зокрема, відзначаємо низку текстів про Православ'я, про церкву, про відзначення різних релігійних свят, які мешканці Підляшшя святкують за православними канонами, за тими традиціями, які передавалися з покоління в покоління сім'ях, ходять на богослужіння до православних церков, які ще подекуди тут збереглися, і вважають себе православними, навіть мову, якою говорять, називають *православною* [2, с. 133], зауважують, що спілкуються *по-хохольську* [2, с. 137], ідентифікують себе українцями: «… *ми на'лежим до укра'йінц'уў / ми укра'йінц'і*» [2, с. 208].

Діалектний текст репрезентує зв'язок діалектного мовлення, мислення та духовної культури, а також є свідченням історії народу крізь призму світобачення мовця. Підтвердженням цього є

збірник текстів Г. Аркушина «Голоси з Волинського Полісся» [1], у якій представлено розповіді волинян-поліщуків про їхню матеріальну (будівництво, мисливство, сільськогосподарські роботи, особливості побуту, різні промисли) й духовну культуру (різні традиції, вірування, звичаї, обряди, народні пісні, прокльони, перекази, святкування Різдва тощо), та зразки сучасних текстів із говірок Бориспільщини з традиційною тематикою, як зазначають упорядники, — село, господарювання, духовна культура, колгосп, війна, життєві історії, зокрема значна частина про Голодомор, примусові роботи в Німеччині тощо [3, с. 8], значна частина текстів присвячена традиційній духовній культурі, зокрема церкві, церковній службі, причастю, сповіді, представлено зразки фольклору, матеріали про весільні звичаї тощо, які створюють загальний культурно-мовний простір представлених ареалів. Водночас М. Лесюк наводить приклади текстів-спогадів про радянсько-енкаведистські репресії в Галичині, бо важко знайти родину, яка б не постраждала від комуністичного режиму, у якій хтось би не був репресований, запроторений у гулаги, на Сибір тощо [13, с. 206]. Такі тексти мають важливе значення як для лінгвістичних студій, так і для історичних та лінгвокультурологічних.

У тексті можна вивчати мовну семантику лексичних знаків, граматичних категорій, лексичних і граматичних структур, семантику культурних етнокодів. І. Кевлюк, досліджуючи проблему терміна «фразема» в етнолінгвістиці та лінгвокультурології, зазначає, що актуальною проблемою сьогодення є вивчення мовних явищ у їх взаємозалежності з людським фактором, що сприяє інтенсивному розвитку етнолінгвістики й лінгвокультурології [12, с. 250]. Зауважимо, що в досліджуваних діалектних текстах знаходимо немало зразків народних сталих висловів, фразеологізмів, прислів'їв та приказок, народних пісень, жартів, які образно віддзеркалюють світогляд діалектоносіїв.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, діалектний текст як лінгвокультурна одиниця сприяє не тільки розширенню емпіричної бази української діалектології, а й завдяки повноті представленого матеріалу створює цілісну картину світобачення мовця, свідчить про його самоствердження як представника певної етнічної групи, яка має свою культуру та історію, оскільки в тексті повертаються з минулого призабуті мовні та культурні факти, відображене самоусвідомлення себе як носія духовної та матеріальної культури засобами зв'язного діалектного мовлення. У діалектному тексті представлено код духовної культури певної етнічної групи, виражений через слово, тому діалектний текст

сприяє виконанню основного завдання лінгвокультурології, яке, як зазначає Ю. Степанов, полягає в дослідженні та описі взаємовідносин між мовою і культурою, мовою та етносом, мовою і народним менталітетом [15, с. 8], дає підстави розкривати сутність мовного бачення світу певною лінгвокультурною групою етносу на вибраному хронологічному зрізі з урахуванням лінгвістичних та етнолінгвістичних факторів.

Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо в дослідженні діалектного тексту як об'єкта граматики, який уможливить виявлення функціонування в ньому граматичних одиниць різних класів.

Література

1. Аркушин Григорій. Голоси з Волинського Полісся (Тексти) / Григорій Аркушин. — Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. — 542 с. + 2 електрон. опт. диски (DVD).
2. Аркушин Григорій. Голоси з Підляшшя (Тексти) / Григорій Аркушин. — Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі України, 2007. — 536 с.
3. Бідношия Ю. І., Дика Л. В. Говірки Бориспільщини : Сучасні діалектні тексти та пам'ятки мови. / Ю. І. Бідношия, Л. В. Дика. — Київ: Інститут української мови НАНУ, 2008. — 480 с.
4. Говірка села Машеве Чорнобильського району. — Ч. І. Тексти / уклад. Бідношия, Ю. І., Дика Л. В. — К: Довіра, 2003. — 456 с.; Говірка села Машеве Чорнобильського району. Ч. 2. Тексти / Уклад. Г. В. Воронич, Л. А. Москаленко, Л. Г. Пономар. — К.: Довіра, 2003. — 607 с.
5. Говірки Західної Полтавщини : Збірник діалектних текстів / упоряд. Г. І. Мартинова. — Черкаси, 2012. — 324 с.
6. Говірки Південної Київщини : Збірник діалектних текстів / упоряд. Г. І. Мартинова, З. М. Денисенко, Т. В. Щербина. — Черкаси, 2008. — 370 с.
7. Говірки Черкащини: Збірник діалектних текстів / упоряд. Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран. — Черкаси, 2013. — 882 с.
8. Говірки чорнобильської зони. Тексти / упоряд. П. Ю. Гриценко та інші. — К., 1996. — 358 с.
9. Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики / П. Ю. Гриценко. — К.: Наук. думка, 1990. — 270 с.
10. Гуйванюк Н. В., Руснак Н. О. Діалектний текст як лінгвокогнітивна одиниця / Н. В. Гуйванюк, Н. О. Руснак // Українська мова. — 2003. — № 2 (7). — С. 102–110.
11. Колесников Андрій. Діалектний дискурс як об'єкт спостереження граматичної семантики / Андрій Колесников // Семантика мови і тексту : Матеріали XI Міжнародної конференції (м. Івано-Франківськ, 26−28 вересня 2012 року). — Івано-Франківськ, 2012. — С. 240–244.

12. Кевлюк І. В. Термін «фразема» в етнолінгвістиці та лінгвокультурології І. В. Кевлюк // Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: Збірник наукових праць / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. — Вип. 6. — Кривий Ріг : КДПУ, 2011. — С. 249–254.
13. Лесюк Микола. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району) / Микола Лесюк. — Івано-Франківськ : Вид-во «Нова зоря», 2008. — 328 с.
14. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие / Минск : Тетра-Системс, 2004. — 256 с.
15. Степанов Ю. С. В трёхмерном пространстве языка (Семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства) / Ю. С. Степанов. — М.: Наука, 1985. — 315 с.
16. Тагієва Ірина. Лінгвокультурологічний напрям у вивченні концептів / Ірина Тагієва // Семантика мови і тексту : Матеріали XI Міжнародної конференції (м. Івано-Франківськ, 26-28 вересня 2012 року). — Івано-Франківськ, 2012. — С. 292–294.
17. Телия В. Н. Русская фразеология : семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. — М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. — 288 с.

УДК 81’373.232.1: 001.4

Дзюба М.М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства
Національного університету водного господарства
та природокористування (м.Рівне)

ЕПОНІМІЧНІ ТЕРМІНИ ЯК ЗНАКИ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ’ЯТІ

Анотація. *У статті зроблено спробу розглянути термін-епонім як метамовну семіотичну одиницю. З’ясовано зміст поняття «культурна пам’ять», досліджено основні функції, які виконують епонімічні терміни як знаки культури: ідентифікаційну, конгломеративну й диференційну.*
Ключові слова*: епонімічні терміни, культурна пам’ять, національний компонент.*

Аннотация.*В статье сделана попытка рассмотреть термин-эпоним как метаязыковую семиотическую единицу. Выяснено содержание понятия «культурная память», исследованы главные функции, которые выполняют*

эпонимические термины как знаки культуры: идентификационную, конгломеративную и дифференциальную.
***Ключевые слова**: эпонимические термины, культурная память, национальный компонент.*

***Abstract**. An attempt is made to consider an eponymic term as a metalanguage unit. It is defined as the substance of the concept «cultural memory». The article outlines the main functions of the eponymic terms. Among them are: identificational, conglomerative and differential.*
***Key words**: eponymic terms, cultural memory, national component.*

Теза про взаємозв'язок мови і культури в сучасній науці не має серйозних опонентів, проте проблема наявності культурної (конотативної) інформації в семантичній структурі спеціальної назви залишається дискусійною, адже упродовж тривалого часу в термінознавстві домінувала думка, що термін — однозначне, експресивно і конотативно нейтральне слово (словосполучення).

Дослідження культурного компонента значення, який містить термінологічна лексика, важливе у зв'язку з усвідомленням знаковості мови, яке відіграло, як відомо, у розвитку методології мовознавства принципову роль.

В останні десятиліття в термінознавстві практикують застосування теоретичних засад семіотики, позаяк терміни — це елементи «знакової моделі теорії, а теоретична діяльність людини в багатьох випадках зводиться саме до операцій над знаками, а не над реальними об'єктами, що стоять за цими знаками» [1, с. 6]. У сучасних філософських дослідженнях про мову, зокрема, зазначено, що «науковий термін є знаковою модифікацією абстрактного гносеологічного предмета» [2, с. 196].

Дослідження термінів з позицій семіотики видається важливим і у зв'язку з поширенням ідей антропоцентризму в сучасних наукових розвідках: антропоцентрична спрямованість лінгвістики зумовлює вивчення саме тих її аспектів, які пов'язані з людиною — мовною особистістю, користувачем і творцем мови.

Згідно з концепцією В. Маслової, кожен носій мови одночасно є і носієм культури, тому мовні знаки набувають здатності виконувати функцію знаків культури і, відповідно, виступають засобом репрезентації основних установок культури [3]. Таким чином, мова має здатність відбивати культурно-національну ментальність її носіїв.

Варто констатувати, що з категорією персональності безпосередньо пов'язані терміни, у складі яких наявні епоніми, тобто власні назви на позначення носіїв імен, від яких утворено спеціальні мовні одиниці. Складники епонімічних термінів — власні назви — зберігають великий блок інформації: про особистість

ученого, про його внесок у науку, про історичний контекст його діяльності, про етапи розвитку науки тощо. Тобто історія виникнення таких термінів — це історія розвитку відповідних підмов й одночасно значна частина історії культури.

З огляду на те, що національна наука не могла повноцінно розвиватися у зв'язку з тривалою бездержавністю української нації, а імена її представників були невиправдано присвоєні іншими країнами, дослідження епонімічних термінів як знаків культурної пам'яті набуває особливої актуальності.

Загалом проблема взаємозв'язку терміна й культури не нова: у філософії мови висловлено думку, що «термін є душею культурної ділянки землі, межею цієї царини культури, він належить цій культурі й, кажучи мовою математики, термін є межове значення культури» [4, с. 222].

Досліджуючи термінологію в руслі когнітивної лінгвістики, Т. Панько дійшла висновку, що в «термінології закодовані історія й культура народу» [5, с. 15].

Культуру, слідом за В. Телія, розуміємо як світобачення і світорозуміння, яке має семіотичну природу [6, с. 222]. Тобто культура постає як семіотична за природою сукупність уявлень, у яких відбито і закріплено те, як представники певного суспільства бачать, відчувають, оцінюють, усвідомлюють, розуміють, інтерпретують, пояснюють (насамперед для себе) і називають навколишній світ або його реалії. Відповідно, знаки мови як особливої семіотичної системи є своєрідними, за висловом В. Телія, «тілами для знаків мови культури» [там само, с. 226]: культура відбиває в мові різні форми мислення і окремих особистостей, і соціальних груп — цим самим вона «формує універсальне поле взаємодії способу мислення, практики і соціальних інститутів» [7, с. 71].

За такого підходу культура постає як колективна/соціальна або **культурна пам'ять** (за Я. Ассманом), яку розглядають не як статичний об'єкт, а як динамічну повторювану практику, як форму трансляції й актуалізації культурних смислів, протяжну в часі (формується віками), яку відтворюють і заучують наступні покоління [8, с. 20–25].

Німецька дослідниця Р. Глезер вважає, що саме власні назви, які використовують у науковій мові, знайомлять з культурою народу й інформують про внесок цього народу в міжнародний науково-технічний прогрес [9, с. 25].

Фіксація цілого блоку інформації в епонімові, а згодом і в похідному дериваті, на думку Л. Буянової, імпліцитно носить хара-

ктер кодової компресії, уможливлює через знак передати науково-конотативний фон часу наступному поколінню дослідників, реалізовуючи принцип наступності, без якого неможливий прогрес у науці і розвитку наукової думки [10, с. 183].

Таким чином, епонімічні терміни — мовні знаки, у яких людина виявляється як мовна особистість, що виступає як національно-культурний прототип носія наукової думки — займають чільне місце з-поміж є одними із універсальних засобів зберігання й передавання культурної пам'яті.

Одна із функцій, яку виконують, на нашу думку, епонімічні терміни як знаки культурної пам'яті, — ідентифікаційна. Культурну ідентифікацію феномена розглядають як визначення належності конкретного феномена тій чи тій культурі, певній спільноті, зокрема можливе й розташування цього феномена на шкалі «свій — чужий» [7, с. 70].

Хоча існує думка, що «імена, які становлять національну гордість того чи того народу, стають інтернаціональним надбанням» [1, с. 43], тобто такі терміни зазвичай інтернаціональні, практика функціонування епонімічних термінів демонструє небайдужість наукової термінології до категорій оцінної опозиції «своє — чуже». Традиційно відтінок симпатії на боці «свого», що може спричинювати вживання різних компонентів-епонімів у складі спеціальних знаків носіями різних мов.

Наприклад, можемо констатувати, що термін *формула Гаусса–Остроградського,* одна з основних інтегральних теорем векторного аналізу, яка стверджує, що потік векторного поля через замкнуту поверхню (ліва частина рівності) дорівнює повній силі джерел цього поля, які містяться всередині поверхні (права частина), отримана Дж. Гріном і М. Остроградським, для окремого випадку К. Гауссом [12, с. 699–700]) в англійській мові має відповідник *Gaussianformula*, тобто прізвища українського вченого в назві англійською мовою немає.

Схожа історія з українським за походженням терміном *сироватка Богомольця* (*мед.*), відповідником якого в окремих мовах виступає описова конструкція *antireticularcytotoxisserum* (англ., у дослівному перекладі — *антиретикулярна цитотоксична сироватка*), тобто назву з українським компонентом-епонімом заступає неепонімічна мовна одиниця.

Явище національно-культурної конотативності спостерігаємо й навколо терміна *рентгенівське проміння* та його похідників. Питання про першість у відкритті явища, названого цим терміном (або причетності до нього), зумовило появу дисертаційної роботи, численних

публікацій сучасних[1] фізиків, медиків, істориків, публіцистів, у яких автори відстоюють думку про те, що є всі підстави вважати українця Івана Пулюя, поряд із Рентгеном, основоположником науки про *рентгенівські променіпроменів (х-промені).*

Те, що прізвище В. Рентгена ввійшло до складу низки спеціальних назв (переважно в слов'янських мовах), значною мірою заслуга учня В. Рентгена А. Йоффе, який, як уважають фахівці, ігнорував дослідження І. П. Пулюя [13, с. 102]. Саме А. Йоффе назвав промені *рентгенівськими,* хоча, наприклад, в англійській мові їх називають *x-rays* (*х-промені*).

Дехто з фахівців навіть пропонує сьогодні використовувати як синонімічні терміни *рентгенографія* і *пулюєграфія*, що зумовлено бажанням вітчизняних науковців відновити наукову справедливість і увічнити ім'я свого співвітчизника в науковій картині світу.

Надання переваги вживанню в окремих текстах терміна *х-промені* й уникання його синоніма *рентгенівське проміння* спричинені оцінним ставленням до останнього авторів цих публікацій, яке трактуємо як незгоду з правомірністю вживання цього епонімічного знака, наприклад: *В.К. Рентген ніколи не згадував у зв'язку з відкриттям х-променів про роботи Пулюя. Загадку складає й заповіт Рентгена спалити все його наукове й особисте листування* [14, с. 58]. *Ми хочемо згадати ім'я нашого земляка, видатного вченого — фізика, електротехніка, відомого у Чехословаччині, Австрії, що спричинився до відкриття х-променів*[15, с. 59].

Національно-культурна специфіка власної назви як компонента спеціального знака відображає історичні, філософські, соціальні й культурні чинники формування засобів наукової комунікації й відображає ментальність її учасників.

Російська дослідниця, зокрема, поділяючи думку про те, що номінації, у складі яких наявні власні назви, мають особливу національно-культурну конотацію, зазначає, що «мінерал *вернадит* названо на честь великого російського (*тут і далі підкреслення наше — М.Д.*) вченого, мінералога, академіка В.І. Вернадського» [16, с. 296]. Природно, що в кожного українця, який ідентифікує себе таким, виникає бажання вступити в полеміку з приводу несправедливо присвоєного вітчизняного епоніма іншим народом, що, у свою чергу, активізує в цьому спеціальному мовному знакові додаткові оцінно-культурні конотації.

---

[1]Відомо, що існували досить емоційні звинувачення у привласненні пріоритету відкриття Х-променів з боку багатьох фізиків – сучасників Рентгена.

Так, наукова дискусія, спричинена питанням культурної ідентифікації епоніма, виникла в економічному дискурсі навколо термінів *закон* ***Подолинського***[2]*, принцип* ***Подолинського.*** Українська дослідниця, аналізуючи роботи російських учених, присвячених сталому розвитку, науковим основам проектування в системі природа — суспільство — людина, проблемам синтезу природничих і гуманітарних наук, погоджується з думкою цих авторів, що теоретичною і методологічною базою сталої еволюції життя як космопланетарного процесу є ідеї С. Подолинського та В. Вернадського і правомірно зауважує: «Дуже приємно і похвально, що російські вчені називають С. Подолинського і В. Вернадського представниками «російського космізму», «вітчизняними» вченими. Але українські вчені повинні замислитись над тим, представниками якої вітчизни вони є?» [17, с. 4].

Наведені приклади уможливлюють висновок про ще дві важливі функції епонімічних термінів — конгломеративну (об'єднання «своїх») і диференційну (розмежування «своїх» від «інших», «чужих»).

Маємо визнати, що нерідко факти національної ідентифікації носіїв епонімів, які входять до складу наукової мови, не відомі навіть вітчизняним фахівцям. Наприклад, українська дослідниця стверджує, що використані в її роботі терміни *діаграма* ***Вороного*** *(мозаїка* ***Вороного****, розбиття* ***Вороного****), полігони* ***Вороного*** «названо на честь російського вченого Георгія Феодосійовича Вороного» [18, с. 51]. Насправді ж Георгій Вороний — видатний український учений-математик, професор Варшавського університету, член-кореспондент Петербурзької академії наук — народився і похований на Чернігівщині.

Неправомірне розташування українських епонімів-складників наукових термінів на шкалі «свій — чужий» у науковій картині світу спричинене багатовіковим перебуванням України в колоніальній залежності. Енциклопедичні видання замовчували або спотворювали факт національної ідентифікації вітчизняних дослідників, унаслідок чого зараз у світі українські епоніми-складники термінів рідко асоціюють з Україною. Наприклад, відповідно до даних англомовного «Dictionary of medical eponyms», розміщеного на лінгвістичному сайті «Who named it» [19], у

[2]Сергій Подолинський – український дослідник, який створив оригінальне вчення, що перевершило попередні надбання економічної наукової думки і заклав основи нової школи – школи фізичної економії.

складі медичних епонімічних термінів зафіксовано прізвища лише двох наших співвітчизників, тоді як результати дослідження дають підстави для висновоку про те, що складниками інтернаціональних термінів медицини є 26 українських епонімів.

Отже, епонімічні терміни як особливий вид спеціальних знаків найвиразніше відбивають історію науки, що зумовлює їх тісний зв'язок з культурою суспільства. Терміни, утворені на основі епонімів, мають виразну національно-культурну конотацію і виконують функції знаків культурної пам'яті — ідентифікаційну, конгломеративну й диференційну.

Література

1. Лейчик В. М. Термины и терминосистемы — пограничная область между естественным и искусственным в языке / В. М. Лейчик // Вопросы терминологии и лингвистической статистики. — Воронеж, 1976. — С. 3–11.

2. Султанов А. Х. Слово и термин : пролегомены к философии имени / А. Х. Султанов. — М. : РУДН, 2007. — 207 с.

3. Маслова В.А. Homolingualis в культуре / В.А. Маслова. — М.: Гнозис, 2007. — 320.

4. Флоренский П. А. Термин // Сочинения в 2-х томах : т. 2. У водоразделов мысли / П. А. Флоренский. — М.: Правда, 1990. — С. 201–228.

5. Панько Т.І. Концептосфера термінологічної розбудови української мови // Мовознавство. — 1994. — №1. — С. 14−21.

6. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты/ В. Н. Телия. — М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. — 288 с.

7. Красных В.В. Культура, культурная память и лингвокультура: их основные функции и роль в культурной идентификации // Вестник ЦМО МГУ. Филология. Культурология. Педагогика. Методика. 2012. — № 3. — С. 67–73.

8. Ассман Я. Культурная память: Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности / Я. Ассман; пер. с нем. М. М. Сокольской. — М.: Языки славянской культуры, 2004. –368 с.

9. Gläser Rosemarie. Gegenstand, Ziel und Methoden der Fachsprachenonomastik // Eigennamen in der Fachkommunikation / Hrsg. von Rosemarie Gläser. Leipziger Fachsprachenstudien 12. — Frankfurt am Main/Berlin/Bern/New York/Paris/Wien: Lang, 1996.

10. Буянова Л.Ю. Термин как единица логоса: монографія / Л.Ю. Буянова. — Москва: ФЛИНТА: Наука, 2012. — 224 с.

11. Брагина А.А. Значение и оттенки значения в термине // Терминология и культура речи. — Москва: Наука, 1981. — С. 37−47.

12. Вакуленко М. О. Тлумачний словник із фізики /М. О. Вакуленко,О. В. Вакуленко. — К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. — 767 с.
13. Козирський В. Х-промені : українські сторінки історії / В. Козирський,
А. Лень, В. Шендеровський // Науковий вісник Чернівецького університету. — 1999. — Вип. 63. Фізика. Електроніка. — С. 101–105.
14. Мілько В.І., Топчій Т.В. Іван Пулюй — український вчений і дослідник // Український радіологічний журнал. — 1995. — №3. — С. 58−59.
15. Долчук М.З. Перед В.К. Рентгеном був український професор І.П. Пулюй // Український радіологічний журнал. — 1995. — №3. — С. 59−60.
16. Борисова Т.Г. Деривационная категория вещественности в языковой категоризации действительности // Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах. — Ставрополь: Изд-во ПГЛУ, 2007. — Вып. 5. — С. 291-297.
17. Воробйова Л. В. Українська школа фізичної економії: автореф. дис… канд. екон. наук: 08.01.04 / Л. В. Воробйова; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. — К., 2006. — 15 с.
18. Шафранська Н.В. Трасування осей геологічних тіл складної морфології з використанням процедури побудови полігонів Вороного в середовищі ГІС / Н.В. Шафранська // Теоретичні та прикладні аспекти геоінформатики : збірник наукових праць. — 2012. — С. 51−56.
19. Dictionary of medical eponyms on the Web // www.whonamedit.com

УДК 316.77.331.54

Дмитренко О.П.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької мови факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

МОВНА КАРТИНА СВІТУ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ (НА БАЗІ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ФОНДУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Анотація. *У статті розглянуті питання про тісний зв'язок, взаємозалежність навчання іноземної мови, міжкультурної комунікації та мовної карти-*

ни світу, зроблена спроба виявити джерела та причини міжкультурних непорозумінь і конфліктів у міжкультурній комунікації.
***Ключові слова**: мовна картина світу, міжкультурна комунікація, міжкультурні відмінності, міжкультурні непорозуміння та конфлікти.*

***Аннотация.** В статье рассматривается тесная связь, взаимозависимость обучения иностранному языку, межкультурной коммуникации и языковой картины мира, предпринята попытка выявить источники и причины межкультурных недорозумений и конфликтов.*
***Ключевые слова:** языковая картина мира, межкультурная коммуникация, межкультурные отличия, межкультурные недоразумения.*

***Abstract.**The article deals with the question of close connection between teaching of foreign language, intercultural communication and lingual world picture. The auther tries to find the sources and reasons of misunderstandings and conflicts in the intercultural communication*
***Keywords**: lingual world picture,intercultural communication, intercultural difference, cross-cultural misunderstandings and conflicts.*

Сучасні вимоги до підготовки кваліфікованого фахівця вищої школи зобов'язують його бути активним учасником міжкультурної комунікації з високим рівнем сформованості іншомовної комунікативної компетентності, бути здатним до комунікації у професійному, побутовому та ситуативному плані, готовим та спроможним знайти та використати будь-яку інформацію з іноземних джерел.

За загальноєвропейськими рекомендаціями Ради Європи щодо вивчення іноземних мов передбачається вільне спілкування фахівця іноземною мовою, тобто формування у фахівців іншомовної комунікативної компетентності. До структури комунікативної компетенції належать: мовленнєва компетенція (аудіювання, говоріння, читання, письмо); мовна компетенція (лексичні, фонетичні, орфографічні знання); стратегічна компетенція; дискурсивна компетенція; соціолінгвістична та соціокультурна компетенція. Викладання іноземних мов переживає складний період перебудови, переоцінки цінностей, перегляду мети, завдань, методів та матеріалів викладання.

Сьогодення гостро ставить питання міжкультурного діалогу, міжкультурної комунікації. Пришвидшені темпи глобалізації, відкриття кордонів, розширення міжнародних зв'язків, спрощені процедури отримання віз та розвиток туристичної сфери, сучасні засоби комунікації зближують окремих людей, групи людей та нації у світі, викликаючи жагу пізнати та зрозуміти інший духовний світ, іншу культуру. Новий час вимагає перегляду загальної методології, певних методів та прийомів викладання іноземних

мов. Небувалий запит вимагає небувалої пропозиції. Знання іноземних мов вимагають виключно у функціональному плані, для використання їх у різних сферах суспільного життя як засобу реального спілкування з людьми із інших країн.Безумовно, що тісний зв'язок та взаємозалежність між володінням іноземною мовою та можливістю спілкуватися з представниками іншої культури є цілком очевидними. Тому розроблення теоретичних та практичних проблем міжкультурної комунікації як спрямованого процесу, що реалізується відповідно до конкретно визначених соціальних цілей, є особливо актуальним та стратегічно необхідним.

Метою статтіє спроба показати тісну взаємопов'язаність, взаємозалежність викладання іноземних мов, міжкультурної комунікації та мовної картини світу та недопустимість їх розриву при вивченні будь-якої іноземної мови. Дати відповідь на питання, що є джерелом та причиною більшості конфліктів та непорозумінь у міжкультурному спілкуванні, висвітлити своє бачення цієї проблеми, підкріплене прикладами із сучасної німецької мови, зокрема її фразеологічного фонду.

Міжкультурна комунікація як обмін між людьми ціннісними надбаннями культури існувала з давніх-давен, адже й тоді виникали зв'язки між народами, що сприяли взаємодії та взаєморозумінню між націями та їх культурами. Питаннями міжкультурних відмінностей, співвідношення культури та комунікації, їх взаємозв'язку та взаємовпливу опікувалися також й древні філософи. Однак лише у XVII-XX ст. у працях філософів Л. Вітгенштайна, Ю. Габермаса, Г. Гадамера, І. Гердера, І. Канта, Ф. Ніцше, П. Сорокіна, І. Фіхте, З. Фройда, Ф. Шляєрмахера, О. Шпенглера та інших явища культури та комунікації розглядаються у їх нерозривному зв'язку. Як академічна дисципліна міжкультурна комунікація утвердилася в 1954 році, коли з друку вийшла книга Е. Холла і Д. Трагера «Культура як комунікація». У цій книзі автори вперше запропонували термін «міжкультурна комунікація», яку трактували як особливу сферу людських відносин. Пізніше основні положення та ідеї міжкультурної комунікації були більш розвинені у відомій праці Е. Холла «Німа мова» (1959 р.), у якій автор розвинув ідеї про тісний взаємозв'язок культури й комунікації та дійшов висновку про необхідність навчання іноземної культури. Феномен міжкультурної комунікації намагалися пояснити з різних точок зору й інші дослідники, як от: К. Бергер, С. Гантінґтон, Е. Гірш, Г. Гофстеде, С. Даль. Вагомий внесок у вивчення питань міжкультурної комунікації як соціального феномену внесли російські вчені Є.

Верещагін, Т. Грушевицька, Б. Єрасов, Н. Іконнікова, В. Костомаров, С. Тер-Мінасова, Н. Шамне та ін.

В Україні проблеми міжкультурної комунікації в різних аспектах розробляє велика група дослідників, як от: В. Андрущенко, Н. Висоцька, О. Гриценко, Л. Губерський, І. Дзюба, П. Донець, В. Євтух, А. Єрмоленко, Г. Касьянов, М. Кушнарьова, Л. Нагорна, А. Приятельчук, М. Обушний, П. Скрипка та інші. Своєрідність міжкультурної комунікації досліджують різні галузі знання, зокрема етнолінгвістика, етнопсихологія, соціологія, культурна антропологія, лінгвокраїнознавство, культурологія тощо. Але тільки аналіз міжкультурної комунікації саме з точки зору соціальної філософії дозволяє здійснити осмислення буття людини й суспільства через конкретні культурні форми, соціальні умови та механізми, що зберігають національну й культурну ідентичність.

Тісний зв'язок, взаємозв'язок викладання іноземних мов, міжкультурної комунікації та мовної картини світу є сьогодні очевидним та таким, що не потребує доведень та пояснень. Мовна картина світу (далі МКС) є одним із фундаментальних понять сучасної лінгвістики, коріння якої сягає часів античності. Античні філософи відстоювали думку проідентичність змістовної сторони словесного знака в різних мовах і вбачали своєрідність кожної мови лише у зовнішньому / звуковому чи графічному вираженні [1, т. 2, с. 93]. Антична ідея паралелелізму між словами, поняттями і предметами довгий час існувала у філософській думці, пройшовши перипетіїсередньовічної полеміки реалістів і номіналістів, витримавши випробування англійського емпіризму та німецького ідеалізму, вона знову воскресла у «Логіко-філософському трактаті» Л. Вітгенштейна [6]. Однак на плідному ґрунті європейської філософії, представленої працями Ф. Бекона, Дж. Локка, Г. В. Лейбніца, Дж. Віко, Е. Бонно де Кондільяка, І. Г. Гердера, видатний німецький дослідник В. фон Гумбольдт вперше чітко та виразно дав лінгвістичну інтерпретацію індивідуальної своєрідності мов, висловивдумку про особливе мовне світобачення етносом, вказав на нерозривну єдність мови та свідомості людини, результатом якого є суб'єктивний образ об'єктивного світу. Наріжним каменем лінгвістичних досліджень учений вважав вивчення індивідуальної специфіки кожної окремої мови, вираженої не тільки в звуковій будові, але й, перш за все, в організації змістовної сторони, переплетеної з функціонуванням людської думки та нерозривно пов'язаної з духом народу, що говорить цією мовою. Дослідник, відзначаючи неминучу подібність образів, що виникали в уяві різних індивідів навіть при

найконкретнішому вжитку слова як матеріального знака поняття стверджував, проте, що «… кожне слово містить те, що не підлягає подальшому словесному уточненню, і, що слова різних мов ніколи не бувають синонімами, навіть, якщо позначають в цілому однакові поняття» [8, с. 181]. Найрадикальнішу позицію щодо цього питання мав вітчизняний мовознавець О. О. Потебня, який стверджував, що, навіть «… коли дві особи розмовляють на одній мові і розуміють один одного, то зміст даного слова в обох є різним, але уявлення настільки є схожим, що може сприйматися як тотожне» [17, с. 185].

Ідеї В. фон Гумбольдта були підхоплені неогумбольдтіанцями, один з яких, Л. Вайсгербер, у 30-х роках XX століття ввів у науку термін «мовна картина світу» (sprachliches Weltbild), зазначивши при цьому, що «у мові певної спільноти живе та діє духовний зміст, скарб знань, який називають небезпідставно картиною світу певної мови» [5]. Велику роль у становленні та розвитку МКС відіграла так звана «гіпотеза Сепіра-Уорфа» видатних американських етнолігвістів Е. Сепіра та Б. Уорфа [22]. Згідно із цією теорією відмінності норм мислення зумовлені різними нормами поведінки в культурно-історичному тлумаченні. Б. Уорф доводить, що навіть основні категорії субстанції, простору, часу можуть трактуватися по-різному залежно від структури якостей мови: «.... поняття «часу « і «матерії» не дані із досвіду всім людям в одній й тій самій формі. Вони залежать від природи мови чи мов, завдяки вживанню яких вони й розвинулися» [22, с. 178]. За твердженням Уорфа, етнос членує природу в тому напрямку, який йому підказує його рідна мова. Навколишній світ постає перед народом як «калейдоскопічний потік вражень», світ, який людська свідомість повинна організувати за допомогою мовної системи. Індивід членує світ та організовує свої знання у поняття за умовами домовленості чи угоди, що має силу для певного мовного колективу й закріплена в моделях його мови.

Питанням мовної картини світу займаються й сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники, як от: Ю.Д. Апресян, Н.Д. Арутюнова, А. Вежбицька, Ю. Степанов, Ф. С. Бацевич, Г. Брутян, Н. Сукаленко, М. П. Кочерган, І. О. Голубовська, Л. В. Куликова, А. В. Соломаха та ін. Сьогодні науковці активно розробляють ідею відтворення картини світу на засадах аналізу специфічних лінгвістичних, культурологічних, семіотичних концептів мови в галузі міжкультурної комунікації. Дослідники наголошують на тому, що кожна природна мова відбиває певний, характерний для мовної спільноти спосіб сприйняття й організації світу, а мовні зна-

чення складаються в єдину систему поглядів, своєрідну колективну філософію, що є обов'язковою для всіх її носіїв, формуючи тим само загальну мовну картину. Погляд мовної спільноти на світ є частково універсальним, частково специфічним, оскільки носії різних мов бачать світ дещо по-різному, крізь призму своїх мов.

Світобачення та світосприйняття, національний склад мислення, історію, культуру етносу мова зберігає в мовних одиницях різних рівнів в особливій образності, у понятійних категоріях. Найяскравіше це втілює мова у фразеології, що відображає, визначає, зберігає досягнення когнітивної людської діяльності, особливості національної психології, а також забезпечує діалог минулого із сьогоденням та сьогодення з майбутнім. Варто зазначити, що мовна картина світу є різнорівневим, психологічним, логічним та мовним явищем. Мова безпосередньо пов'язана з мисленням. Так, на думку Г. В. Колшанського, необхідно говорити не про мовну картину світу, а про мовномисленнєву картину світу. Мова відображає досвід кожного народу і виявляє не лише спільні знання, а й своєрідність бачення світу. Мовна картина світу складається з багатьох елементів, таких як традиції, вірування, ритуали, обряди, цінності, знання, поняття, уявлення, моделі поведінки, стереотипи та інше [9].

Різні мови мають багато спільних рис, що зумовлюється фізичною природою людини, функціями головного мозку та нервової системи. Продемонструємо це на прикладах двох мов — німецької та української. В обох порівнюваних мовах існують ФО, що збігаються за всіма макрокомпонентами семантичної структури фразеологізму (*денотативним, граматичним, оцінним, емотивним, мотиваційним, стилістичним*). Наприклад: а) поняття «джерело прибутку» у німецькій та українській мовах виражаються ідентичними ФО *die melkende Kuh* (розм.) дослів. дійна корова [НУФС, т.1, с. 413: 1275] та укр. *дійна корова* (ірон.) [СФУМ, с. 308: 300]; б) поняття «надто бідний» *arm wie eine Kirchenmaus*дослів. бідний як церковна миша [RW, B.11: 58] та укр. *як* (мов, ніби) *церковна миша бідний* [СФУМ, с. 390: 267]; в) поняття «засоби, найнеобхідніші для прожитку, для існування»: *das liebe (tägliche) Brot* дослів. хліб насущний [НУФС, т. 1, с. 124: 1659] та українська ФО *хліб насущний (насушний)* [СФУМ, с. 746: 68]; ґ) поняття «жити розкішно, багато, без будь-яких обмежень»: *auf großem Fuße leben* дослів. жити на широку ногу[НУФС, т. 1, с. 233: 1147] та українська ФО *жити на широку ногу* [СФУМ, с. 439: 227]. Особливе світобачення носіїв німецької мови, своєрідне представлення світу у значеннях мовних одиниць, їх особливу

образність, особливі понятійні категорії, національний склад мислення можна простежити на наступних фразеологічних одиницях. Так, наприклад, поняття «низька ціна, низька вартість» у німецькій мові виражається за допомогою флоронімів ***Pfifferlig*** (гриб лисичка), ***taube Nuß*** (пустий горіх), ***faule Bohne***(гнила квасолина), *Schuß Pulver* (незначна кількість пороху, необхідного для одного пострілу), що є словами-компонентами таких фразеологічних одиниць (далі ФО): *etw. ist keinen / nicht einen* ***Pfifferlig*** (гриб лисичка) *wert* **[**НУФС, т. 2: 105**]**; *das ist so viel wert, wie eine* ***taube Nuß*** **[**НУФС, т. 2: 83**]**; *das ist keine faule Bohne wert* (ugs.) — «щось не варте гнилої квасолини»; *keinen Schuß Pulver wert sein* (розм.) [RW, B.11: 590]. В українській мові це поняття передається за допомогою назв найменших грошових одиниць ***гроша, щербатої копійки, шага', ш'еляга, мідногоп'ятака***, ***карбованця,*** що є словами-компонентами в таких українських ФО, як от: *не вартий* (не варт) **[**і] [ламаного**] гроша (карбованця, [щербатої] копійки, шага', ш'еляга [мідного] п'ятака) [**в базарний день**]** [СФУМ, с. 52: 26]; **гріш** (**копійка, шаг**) ціна **[**в базарний день**]** *кому, чому*» [СФУМ, с. 758: 38]. Наведені приклади демонструють різні способи вираження одного й того самого поняття.

Спалах інтересу в лінгвістів до мовної картини світу у другій половині XX — на початку XXI століття був викликаний «зміною ціннісних орієнтацій в освіті й науці, гуманізацією та гуманітаризацією науки як специфічної риси наукового пізнання кінця XX ст., зміцненням людського чинника ув мові, звернення до проблем формування та розвитку мовної особистості, увага до мови як соціального чинника національної ідентифікації, як засобу національного самовизначення; розширення та зміцнення мовних контактів, що ведуть до зіставлення, накладання різних мовних систем та виявлення специфіки національних мов та національного світобачення» [10, 11, 12, 16, 19].

Причину свого нерозуміння та непорозумінь, що виникають у спілкуванні з іноземцем, мовець бачить, перш за все, у недостатньому рівні своїх знань іноземної мови, що і створює мовний бар'єр. Подолання мовного бар'єра не забезпечує ефективності міжкультурного діалогу. Саме тут виникає необхідність подолання культурного бар'єра. Жива мова існує у світі її носіїв, і вивчення її без знання цього світу унеможливлює користування мовою як засобом спілкування. Освоєння світу іноземної мови спрямоване на те, щоб вивчити особливості вживання мовної одиниці, знати додаткові смислові та стилістичні її навантаження, суспільно-політичні, історичні, культурні, побутові реалії.

Кожне заняття з іноземної мови є місцем зустрічі, перетину двох культур — рідної та іноземної, тому що кожне іноземне слово відображає інший, іноземний світ, іншу іноземну культуру. За кожним словом стоїть зумовлене національною свідомістю світосприйняття, його тлумачення та розуміння. Мовна картина світу історично склалась у свідомості конкретного мовного колективу й відображає в мові сукупність уявлень про світ, певний спосіб концептуалізації дійсності. Ігнорування національними розбіжностями у спілкуванні між представниками різних культур призводить до неминучого конфлікту.

У яких сферах міжкультурної комунікації найчастіше відбуваються непорозуміння? Опрацювання літератури [10] дає змогу виокремити такі сфери, де виникають непорозуміння та конфлікти: а) вербальна та невербальна комунікація; б) способи поведінки, традиції та звичаї; в) нормативно-ціннісна система; г) когнітивні стилі та мислення; ґ) просторова та часова парадигма; д) культурна та мовна картина світу. Володіння іноземною мовою передбачає розуміння, знання концептуалізації світу, відображеного в конкретній мові. Уявлення про світ, що міститься у мовних одиницях різного рівня тієї чи тієї мови, складається в єдину для її мовців систему поглядів, приписів та розпоряджень. Специфічно-національна інформація (національне світобачення та національні принципи концептуалізації світу, система поглядів, уявлень етносу) міститься у значенні мовних одиниць різних рівнів у неявному, закодованому вигляді. Уживаючи мовні одиниці із закодованою інформацією, мовець машинально сприймає одночасно й погляд на світ, який несе ця одиниця. Оскільки конфігураціяідей у значенні мовних одиниць рідної мови сприймається як те, що є загально зрозумілим, у носія мови виникає ілюзія, що так взагалі побудований світ. Тут виникають непорозуміння між представниками двох культур. Нижче подані ФО німецької та української мов, що мають структурно-семантичні збіги, але при цьому мають незначні лексичні, граматичні й лексико-граматичні відмінності. Поняття «*піти прилюдним, публічним торгом, з аукціону*» виражається у німецькій мові ***unter*** *den Hammer kommen* дослів. піти **під** молоток [НУФС, т. 1, с. 301: 268], а в українській мові — *піти* ***з*** *молотка* [СФУМ, с. 404: 387]. Багатозначні фразеологічні одиниці в порівнюваних мовах можуть збігатися лише в одному із своїх значень, як от: німецька ФОСЕР *jmdm das Brot vom Munde stehlen*– дослів. красти у кого-небудь хліб з рота — «віднімати заробіток у кого-н.» [НУФС, т. 1, с. 124: 1662] збігається з ідентичною українською *відривати* [*шматок*] [*хліба*] *від*

рота 1. «відмовляти собі у найнеобхіднішому заради кого чи чого-небудь»; 2. «позбавляти кого-небудь найнеобхіднішого, забираючи його собі» [СФУМ, с. 105: 489] лише у другому значенні.

Висновки. Зіставлення різних мовних картин світу допомагають виявити розбіжності, уникнути зіткнення двох культур, вибудувати свою поведінку згідно з нормами іншої культури, сприймати та інтерпретувати дії співрозмовника через призму його культурної та мовної картин світу, розуміти його комунікативну стратегію та тактику. Оцінювати комунікативні невдачі потрібно на об'єктивному ґрунті, ураховуючи культурні відмінності. Вивчення МКС є шляхом, що дозволяє краще пізнати, вивчити та знати національну специфіку будь-якої іноземної мови.

Література

1. Аристотель. Сочинения в 4-х томах / Аристотель. — М., 1978. — Т. 2. — 687 с.
2. Арутюнова Н. Д. Аномалии и язык (К проблеме языковой картины мира) / Н. Д. Арутюнова // Вопросы языкознания. — 1987. — № 3. — С. 3−19.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. — К.: Академія. — 2004. — 343 с.
4. Брутян Г. А. Языковая картина мира и ее роль в познании / Г. А Брутян // Методологические проблемы анализа языка. — Ереван: Ереван. гос. у-нт. — 1976. — 294 с.
5. Вайсгербер Л. Родной язык и формирование духа / Л.Вайсгербер. — М.: Прогресс. — 1993. — 268 с.
6. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат / Л.Витгенштейн. — М., 1958. — 133 с.
7. Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира / И. А. Голубовская. — К.: ВПЦ «Київ. ун-т «. — 2002. — 293 с.
8. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт. — М.: Прогресс. — 1984. — 396 с.
9. Колшанский Г. В. Объективная картина мира впознании и языке / Г.Колшанский. — М.: Наука. — 1990. — 396 с.
10. Куликова Л. В. Межкультурная коммуникация: теоретические и прикладныеаспекты. На материале русской и немецкой лингвокультур: Монография / Л.Куликова. — Красноярск: РИО КГПУ. — 2004. — 196 с.
11. Кубрякова Е.С. Языковое сознание и языковая картина мира / Е. С. Кубрякова // Филология и культура: Материалы второй Международной конференции. — Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 1999. — С. 6−13.

12. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакін. — К.: ЦУЛ, 2012. — 288 с.
13. Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць / [О. П. Чередніченко та ін. (ред.)]. — К.: Вид-во при КДУ, 1996. — 176 с.
14. (*НУФС, т. 1*) Гаврись В. І., Пророченко О. П. Німецько-український фразеологічний словник. Том І. — К.: Рад. шк., 1981. — 416 с.
15. (*НУФС, т. 2*) Гаврись В. І., Пророченко О. П. Німецько-український фразеологічний словник. Том 2. — К.: Рад. шк., 1981. — 416 с.
16. Почепцов О. Г. Языковая ментальность: способ представления мира / О. Г. Почепцов // Вопросы языкознания. — 1990. — № 6. — С. 28−37.
17. Потебня А. А. Полное собрание сочинений. — Харьков, 1926. — Т. 1. — 205 с.
18. *(СФУМ)*Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В.М. Білоноженко та ін. — К.: Наукова думка, 2003. — 1140 с.
19. Соломаха А. В. Взаємозв'язок світу, етносу та мови (до питання про мовну картину світу) /А. В. Соломаха // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія № 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство): зб. наук. праць. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. — Випуск 1. — С. 117−121.
20. Телия В. Н. Роль образных средств языка в культурно-национальной окраске миропонимания / В. Н. Телия // Этнопсихологические аспекты преподавания иностранных языков. — М., 1996. — С. 82−89.
21. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. — М.: Слово, 2000. — 265 с.
22. Уорф Б. Л. Наука и языковедение / Б. Л. Уорф Б. Л. // Новое в лингвистике. — М.: Ин. лит., 1960. — Вып. 1. — С. 169−182.
23. Bolten J. Interkulturelle Wirtschaftskommunikation. Texte / J. Bolten // L. R. Tsvasman (Hg.): das groβe Lexikon Medien und Kommunikation. — Würzburg, 2006. — S. 167−170.

УДК 81.27:811.16

Дьолог О.С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства і мовної
підготовки іноземних громадян

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

МОДА ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНА КАТЕГОРІЯ: ОСОБЛИВОСТІ І ПРОБЛЕМИ

Анотація. *Стаття присвячена проблемам мовної моди. Розглянуто окремі чинники, що впливають на формування мовної моди. Проаналізовано нормативну і ціннісну категорії мовної моди. Мовна мода розглядається як одна з форм комунікації, передавання інформації від одних людей іншим.*

Ключові слова: *мовна ситуація, інновації, неологізм, особистий контакт, мовна мода, мова як засіб спілкування.*

Аннотация. *Статья посвящена проблемам языковой моды. Рассмотрены определенные факторы, влияющие на формирование языковой моды. Проанализированы нормативная и ценностная категории языковой моды. Языковая мода рассматривается как одна из форм коммуникации, передачи информации от одних людей другим.*

Ключевые слова: *языковая ситуация, инновации, неологизм, личный контакт, языковая мода, язык как средство общения.*

Abstract. *The article is devoted to the problems of language fashion. Certain factors influencing the formation of the language fashion are considered. The normatives and values of the language fashion are analysed. A language fashion is examined as one of the forms of communication and, information transfer.*

Key words: *Linguistic situation, innovation, neologism, personal contact,language fashion,language as a means of discourse.*

На сучасному етапі актуальним у лінгвістиці стає подолання формального піходу до мови. Усе більше посилюється інтерес до проблеми «людина і мова», до дослідження комунікативної природи мови, до прагматичних аспектів мовних явищ. Парадигма сучасного мовознавства зосереджена на дослідженні того, яким чином людина використовує мову, а також до того, як у мовних одиницях відбилася сама людина в усьому розмаїтті власних проявів.

Найрізноманітніші галузі життєдіяльності людини (економічну, психологічну, естетичну, мовну тощо) пронизує цілісне й універсальне явище — мода. Метою цієї статті є розгляд поняття теоретичної моделі мовної моди, конструювання та опис її основних характеристик.

Проблема мовної моди не раз ставала об’єктом дослідження і українських, і іноземних науковців. Так, варто згадати роботи О. Албул, К. Ожуга, Ю. Бічай, Д. Бутлер, І. Вепревої тощо. Згідно з визначенням В.Толстих, мовна мода — це явище, головним чи-

ном, культурне, соціальне й соціолінгвістичне [4, с. 31]. Тому провідна роль у вивченні цього явища відводиться культурології, соціології й соціолінгвістиці, а точніше — лінгвокультурології, оскільки саме вона, навіть маючи справу з окремими сферами культурної і мовної реальності, завжди поміщає їх в цілісний ситуативний контекст. І. Вєпрева відмічає, що істинне мовне значення тієї або іншої мовної одиниці можливо пізнати лише за умови дослідження його відповідно до конкретної «історико-культурної ситуації» [2, с. 5].

Під культурною цінністю за польським соціологом Я. Щепаньским ми розумітимемо «будь-який предмет, матеріальний або ідеальний, ідею або інститут, предмет дійсний або уявний, відносно котрого індивіди або групи займають позицію оцінки, приписують йому важливу роль у своєму житті і прагнення до володіння їм відчувають як необхідність» [5, с. 52].

Поняття мода належить не світу слів, жестів і речей, а світу людей. Фрази і речі самі по собі не міняються під впливом моди, їх змінюють люди, які приписують їм значення, що взаємодіють між собою і з культурою. Мода торкається найрізноманітніших сторін життя, свідомості й поведінки людини, культури і мови масових співтовариств.

У вивченні мовної моди важким є питання про те, як виділити власне мовну моду, як достовірно окреслити її межі і відокремити її від того, що мовною модою не є. Для цього, як вважають багато дослідників, необхідно побудувати теоретичну модель мовної моди. Основна особливість теоретичної моделі полягає в тому, що вона є певним чітко фіксованим зв’язком елементів, припускає певну структуру, що відбиває внутрішні, істотні стосунки реальності.

Створити таку модель у нашому випадку — означає представити мовну моду не у вигляді набору лексических одиниць, а у вигляді об’єкту, що ідеалізується, або навіть ідеального об’єкту, який виступає як схемний образ реальних об’єктів, невичерпних у своїх властивостях, зв’язках і стосунках з іншими об’єктами.

Лінгвокультурні зразки мають дві сторони. Перша полягає в тому, що їм потрібно слідувати, друга — у тому, що їм хочуть слідувати. У першому випадку ці правила (чи зразки) виступають як мовні норми, у другому — як соціокультурні цінності. В одних випадках домінує нормативна сторона, в інших — ціннісна. Іноді ці дві сторони в однакових правилах настільки тісно переплітаються, що неможливо зафіксувати, де закінчується одна і починається інша.

У мовній моді, як і у багатьох інших соціокультурних регуляторах, прийнято виділяти нормативну й ціннісну категорію. Але при цьому переважає ціннісна. Адже наскільки б не були суворими норми мовної моди, санкції за їх порушення не дуже жорсткі і непорівнянні, скажімо, з санкціями за порушення багатьох моральних і тим більше правових норм.

Думкою про те, що мода мінлива, непостійна, легковажна часто зловживають не лише журналісти, але й науковці. Проте, незважаючи на зміни, функціонування самої моди — процес постійний. Зміна мовної моди, як і її наявність, — постійна ознака всіх мов і культур на всіх етапах їхнього розвитку. Імовірно, існує деяке ціннісне ядро, яке й створює відповідну постійність. Це ядро включає в себе набір основних модних цінностей, визначуваних як атрибутивні, або внутрішні, цінності моди. І лише у тому випадку, коли які-небудь стандарти й об'єкти мають увесь набір цих внутрішніх для мовної моди цінностей, можна говорити про те, що вони є модними. До цих цінностей прийнято відносити сучасність, універсальність, демонстративність, причетність до внутрішньопрофесійної, внутрішньовікової гри. Модні мовні стандарти й культурні об'єкти є озвученим в мові зовнішнім втіленням атрибутивних цінностей. Саме на них орієнтована вербальна поведінка учасників моди.

Не існує стандартів мовної поведінки та об'єктів, які були б спочатку, внаслідок своїх внутрішніх властивостей, модними, але вони стають ними тоді, коли наділяються модними значеннями. Очевидно, що одні класи стандартів і об'єктів більше схильні до знакової модної функції (передусім, лексика), інші — менше, але у будь-якому разі без цієї функції немає мовної моди.

Розглянемо детальніше ціннісне ядро мовної моди — атрибутивні (внутрішні) цінності.

Сучасність — фундаментальна цінність у структурі мовної моди. Коли щось оцінюється як сучасне, то ця оцінка зазвичай викликає в нашій свідомості позитивні асоціації. Сучасність асоціюється з прогресивністю, готовністю до змін і творчості, вона протиставлена відсталості, рутині й консерватизму.

Можна сказати, що цінність сучасності сама породжена сучасністю. Культурна семантика сучасності (термін М.Толстого [3, с. 291−292]), тобто власне модність, визначається практикою і престижністю цієї практики. Використання таких слів, як, наприклад, *консалтинг, лізинг, демпінг, маркетинг, акція* вважається модним не тому, що вони нові, а тому, що відбивають престижну (а значить і прибуткову) практику.

Не можна заперечувати важливої ролі схильності до нового в життєдіяльності людини, так само як і негативної дії одноманітності на нервову систему і психіку. У функціонуванні мовної моди ці чинники мають певне значення, але вони не можуть пояснити цю моду як таку.

По-перше, прагнення до нового набуває найрізноманітніших форм: очевидно, що далеко не всяке нововведення одразу відноситься до розряду модних. По-друге, модні мовні стандарти часто вибираються з традицій, і тому новизну слід розуміти в дуже умовному сенсі: це те, що є новим лише щодо попереднього стандарту, але не щодо культурної традиції в цілому. По-третє, навіть нові стандарти можуть зберігатися впродовж тривалого часу, оскільки модний цикл може протікати досить довго. Нарешті, почетверте, природному прагненню до новизни у людини потиставлене не менш природнє прагнення до стереотипу; мова йде лише про певне співвідношення цих двох прагнень, обумовлене історичними, культурними та соціально-психологічними чинниками.

Новизну в мовній моді варто розглядати як одне із виявлень цінності на рівні мотивації модної мовної поведінки. Цінність сучасності в мотивації учасників виступає як безпосередньо усвідомлювана цінність, як прогресивність. Якщо мовний звичай спирається на авторитет минулого, то в мовній моді апеляція до сучасності служить основним аргументом на користь прийняття або відторгнення лесического зразка. Інша цінність моди — її універсальність. Висунення і поширення цінності універсальності в суспільній свідомості обумовлене фундаментальними зрушеннями в соціально-економічній історії Європи нового й новітнього часу: бурхливим зростанням продуктивних сил, створенням і розвитком нових технічних засобів комунікації, посиленням географічної мобільності і культурних контактів. Певні культурні зразки стають рухливими. У їхній зміні, що приховує реальні соціально-економічні та традиційні національні відмінності, і виражається універсальність як один з основних компонентів, що становлять суть мовної моди. З універсальністю пов’язана така риса мовної моди як масовість (у ній беруть участь різні класи, соціальні шари, професійні групи і тощо). Мовна мода властива великим культурним спільнотам і носить глобальний характер. Її функціонування не може обмежуватися рамками окремих елітарних груп або замкнутої субкультури, існування якої підтримується швидше різного роду звичаями та ритуалами.

Головним вираженням універсальності є той факт, що мовна мода у своєму русі легко долає міждержавні межі. Це зумовлено особливостями сучасного масового виробництва і споживання, розвитком засобів комунікації, культурних контактів. Так у сучасну українську мову (як і в інші мови) проникла велика кількість слів англійського походження. Переважна більшість цих слів — технічні нововведення і перспективні (прибуткові) види й сфери діяльності (наприклад, *дисплей, факс, файл, холдинг, грант, тендер, брокер, менеджер, клінінг, піар, паблік рилейшнз, саміт, екзит-пол*, *віп-місця, імідж, бодигард, прайм-тайм, спічрайтер, спонсор*, *сек'юриті, римейк, блокбастер, екшн, ріалітішоу*тощо). Зазначені чинники впливають на співвідношення в лінгвокультурній опозиції «своє-чуже» в суспільній свідомості.

У традиційних суспільствах неприйняття нововведень нерідко пов'язане негативним відношенням до всього чужого. Що стосується мовної моди, то в ній чуже (просторово і культурно віддалене) часто має позитивну оцінку. Така віддаленість наче компенсує тимчасову близькість модних мовних стандартів. Екзотичне походження модних мовних стандартів і культурних об'єктів може служити одним із джерел їхньої привабливості. Ще одна цінність мовної моди — демонстративність — не обмежена просторовими або тимчасовими рамками. Вона має корені в біологічних аспектах людського існування, хоча в різних культурах виступає по-різному.

Мовна мода — одна з форм комунікації, передавання інформації від одних людей іншим. У комунікації її учасникам необхідно впізнавати один одного, бачити й бути побаченими, представлятися іншому і самому знайомитися з ним. Із цієї точки зору демонстративність у мові має велике значення. Мовна демонстративність істотно сприяє комунікації в умовах, коли остання носить нетривалий і неглибокий характер. А саме такий вид комунікації займає значне місце в сучасній епосі з її динамізмом і безліччю поверхневих контактів. Звідси потреба в швидкій і адекватній оцінці суб'єктів спілкування, з одного боку, і експресивної мовної демонстрації свого Я — з іншого.

Існування демонстративності в цінностях мовної моди зумовило ту одностайність, з якою і теоретики, і буденна свідомість абсолютно справедливо відносили і відносять її до поверхневих сторін людського існування. Дійсно, у мовній моді поняття *бути* і *здаватися*, по суті, збігаються. Мовна мода не може бути прихованою, глибинною, вона неодмінно повинна бути «на поверхні». Навіть якщо учасник моди наслідує її з комфортних причин

(тобто хоче не виділятися, а, навпаки, бути непомітним), усе одно він повинен цю непомітність якось продемонструвати. Значення демонстративності зменшується у міру поглиблення і збільшення тривалості комунікації між індивідами і соціальними группами

У період панування певного мовного стандарту прихильність до нього часто обґрунтовують не лише естетичними мотивами («розмовляю так, тому що це красиво»), але і утилітарними («розмовляю так, тому що це зрозуміліше»). Проте насправді прихильність мовному стандарту може заподіювати серйозні лінгвістичні незручності. Багато респектабельних людей, переходячи в певні моменти комунікації на молодіжний сленг, іноді страждають від того, що їх просто не розуміють або розуміють не достатньо точно. Але, навіть незважаючи на очевидний дискомфорт, прибічник мовної моди в цей час суб'єктивно дійсно може відчувати зручність унаслідок тієї психологічної компенсації, яка забезпечується «модністю». Водночас зі зміною модного мовного стандарту уявлення про зручність обов'язково радикально зміниться.

Висновки з проведеного дослідження.Отже, мовна мода є лінгвокультурною категорією, що співвідноситься з мовним смаком суспільства, впливає на розвиток мови і визначає напрям його динаміки. Мовна мода — це сукупність уявлень, що міняються, про правильність і ефективність використання мови, які панують у суспільстві в певний час. Мовна мода — ідеал змінного користування мовою, що відповідає характеру епохи, загальному мовному смаку. Тому мовна мода завжди має конкретно-соціальну і конкретно-історичну основу, відбиває у своєму розвитку специфіку суспільної свідомості і об'єднує членів цього суспільства на даному етапі його історії. Ось чому мовна мода — це специфічний лінгвокультурний процес, який заслуговує на детальне подальше вивчення.

Література

1. Бічай Ю.В. «Модні» слова в сучасній російській мові (на матеріалі словників і мовленнєвої практики мас-медіа кінця XX — початку XXI с.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец 10.02.02 «Російська мова» / Ю.В. Бічай. — Дніпропетровськ, 2003. — 22 с.

2. Вепрева И.Т. О феномене моды в языке / И. Вепрева // Русский язык: исторические судьбы. — М.: Изд-во «Наука», 2011. — С. 25−26.

3. Толстой Н.И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н. Толстой — К.: «Вища школа», 2004. — 266 с.

4. Толстых В.И. Мода как социальный феномен / В. Толстых // Мода: за и против. — К.: «Вища школа», 2009. — С. 7 — 40.

5. Щепаньский Я. Элементарные понятия социологии / Я. Щепаньский — М., Изд-во МГУ, 2002. — 244 с.

УДК 394.9

Дьолог О.С.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры украинознавства и языковой подготовки иностранных граждан
Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеца,
Бурахамова Р.Е.,
студентка факультета МЭО
Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеца

ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ЭТИКЕТНЫХ СЛОВ И СЛОВОСОЧЕТАНИЙ В КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ

Анотація. *Стаття присвячена питанням мовного етикету в сучасній казахській мові. Наводяться приклади вживання різноманітних мовних кліше, поширених в усному мовленні казахів. Особлива увага приділяється етикетним формам звертання та привітання.*

Ключові слова: *етикет, культура мови, казахський мовний етикет, привітання, звертання.*

Аннотация. *Статья посвящена вопросам речевого этикета в современном казахском языке. Приводятся примеры употребления различных языковых клише, принятых в устной речи казахов. Особое внимание уделено этикетным формам обращения и приветствия.*

Ключевые слова: *этикет, культура речи, казахский речевой этикет, приветствие, обращение.*

Abstrat. *The article is devoted to the questions of speech etiquette in modern Kazakh. Examples of the use of the different language cliches accepted in the spoken language of Kazakhs are given. The special attention is paid to the forms of appeal and greeting.*

Key words: *etiquette, culture of speech, Kazakh speech etiquette, greeting, appeal.*

В современном языкознании особое внимание уделяется исследованиям, ориентированным на изучение национально-культурной специфики речевого поведения носителей разных национальных культур, выявлению особенностей речевого поведения представителей тех или иных лингвокультурных общностей. При этом остаются недостаточно изученными особенности речевого поведения современных казахов. Поскольку сегодня в различных университетах Украины получает высшееобразование большое количество студентов из Средней Азии (в том числе — и из Казахстана), актуальным является вопрос изучения их лингвокультурных особенностей.

В Украине особенности казахской культуры известны мало, хотя эта культура была объектом научного исследования. Так, достаточно полное описание казахского быта, традиций, особенностей социально-исторического уклада жизни было дано в работах разныхисследователей (С.Броневский, Н.Гродеков, Н.Изразцов, А.Диваев, И.Козлов, М.Леваневский,В.Востров, Н.Сабитов, Н.Кисляков и др.). Но в то же время особенности вербального поведения казахов остались изученными недостаточно, хотяих речевой этикет имеет сложную природу и свои специфические особенности, представляющие несомненный интерес для исследователей.

Отличительной особенностью казахского языка является его своеобразная лексика. Казахский язык богат эмоционально и экспрессивно окрашенными словами. Они очень выразительны и выражают определенное оценочное значение. Эти слова придают различные уменьшительно-ласкательные или увеличительно-уничижительные значения. Живая реальная обстановка определяет выбор слов-обращений.Например, эмоциональная окраска слов *«айтып жіберіңізші» — скажите, пожалуйста,»айтпас па екенсіз» — не скажете ли вы*, *«мархабат»* или *«мархабат етіңіз» –будьте любезны* — ясна каждому носителю казахского языка. В казахском языке имеется много слов-обращений, которые часто употребляются при общении и беседе на улице, в общественных местах, и круг этих слов-обращений очень широк. Народной речью передаются через них чувства ласки, душевности, подчеркнутой вежливости, доброжелательности, добросердечия. С помощью словесных формул этикета выражается отношение при встрече или расставании, благодарности или извинения в различных жизненных ситуациях. *«Жақсы сөз — жарым ырыс» («Слова, что хороши, — услада для души»)* — гласит народная казахская мудрость.

Эмоциональная лексика казахского языка, связанная с речевым этикетом, весьма разнообразна в семантическом и структур-

ном плане. Выявление языковой природы эмоциональных единиц, установление и описание общих и отличительных признаков эмотивных и экспрессивных слов имеют немаловажное практическое значение.

Форма вежливого обращения является частью речевого этикета. Общественная значимость подобных обращений не вызывает сомнений, вот почему в казахском речевом этикете уделяется особое внимание форме вежливого обращения. Такая форма говорит не только о культуре поведения, но и о воспитании языкового сознания. Достаточно активно употребляются современными казахами слова *«сәлеметсізбе» (здравствуйте), «рахмет» (спасибо), «мархабат» (пожалуйста), «ғафу етіңіз» (извините)*, что делает общение вежливым и доброжелательным.Для казахского языкового этикета обязательным является добавление к обычным словам шаблонных: *«мархабат», «қош келіпсіз», «рахмет», «рахым етіңіз», «садағаң кетейін», «айналайын»* и других.

У каждого народа формулы обращения имеют свои специфические особенности. В современном казахском языке форма вежливого обращения сложна и разнообразна. Формулы обращения связаны с характером отношений между людьми, определением взаимного положения говорящих — полового, возрастного, социального.

Одна из форм вежливого обращения связана с термином родства. Неповторимые особенности родственных названий обусловлены не только специфическим отличием лексики казахского языка, но особенностью традиции народа, основанной на почитании старших по возрасту людей.

Термины родства	Форма вежливого обращения	Термины родства	Форма вежливого обращения
баба (прадед)	*бабай*	*келін* (сноха)	*келіншек*
ата (дедушка)	*Атай*	*жеңге* (сноха)	*жеңгей, жеңеше*
әже (бабушка)	*әжей*	*сіңлі* (сестра)	*сіңлім*
әке (отец)	*Әкей*	*қарындас* (сестра)	*қарындасым*
көке (папа)	---	*әпке* (сестра)	*әпкей*
шеше (мать)	*шешей*	*бала* (ребенок)	*балам, балақай*
ана (мать)	---	*қыз* (дочь)	---
апа (мама)	*апай, апеке*	*ұл* (сын)	---
аға (брат)	*ағай, ағеке*		

Традиционные казахские вежливые обращения старших по возрасту к младшим часто строится на ласковом указании возраста и потенциального родства. Употребляются, например, номинации родства с суффиксами *-м, (-ым, -ім), -шек, -қай: сіңлі — сіңлі+м* как форма вежливого обращения женщины к девушке или женщине; *іні — іні+м* или *іні+шек* как форма вежливого обращения к младшему брату; *бала — бала+м , бала+қай* как форма обращения к маленькому ребенку; *қарындас* или *қарындас+ым* как форма вежливого обращения мужчины к девушке, младшей по возрасту.

Своеобразием казахского языкового этикета является и то, что к знакомым и близким обращаются по имени с родовым термином: *Сейіт аға, Айгүл әпке, Нұрлан інішек, Райхан апа, Жәмилә әже* и т. д.

В речи носителей казахского языка встречаются и другие формы вежливого обращения, кроме терминов родства. Казахи в быту, обращаясь не только к старшим, но и иногда к своим сверстникам и молодым по возрасту, пользуются еще другой формой вежливого обращения. Она образуется прибавлением к первому слогу аффикса *-ке (-еке): Әбіл — Әбеке, Сара — Сәке, Бакыт — Бәке, Есет — Есеке, Абдолла — Әбеке*.

В древности слово *ақсақал* означало предводителя рода, самого авторитетного человека. Испокон веков у казахов это слово символизировало мудрость. В современном казахском языке слово *ақсақал* многозначно. Оно означает не только мужчину преклонного возраста, умудренного большим жизненным опытом.*Ақсақал* — еще форма вежливого обращения к пожилым мужчинам, а также к руководящему человеку мужского пола. *Отағасы*– форма вежливого обращения взрослого человека к пожилому мужчине, старшему по возрасту. Например, *«Отағасы, әңгіме айтыңыз»* — вежливая форма просьбы (приглашение) рассказать о чем-нибудь. *Бикеш* — форма вежливого обращения к девушке; *Бике* — форма вежливого обращения к молодой женщине; *Бәйбіше*– форма вежливого обращения мужчин пожилого возраста к пожилой женщине.

Старшие по возрасту при обращении к младшим употребляют следующие формы ласкательно-вежливых обращений: *қарақ, шырақ, қалқа*, которые часто употребляются в притяжательной форме: *қараға-ым, шыраға-ым, қалқа-м*. Наиболее употребительной формой ласкательного обращения является слово *айналайын* — форма вежливого, почтительного, учтивого обращения старшего по возрасту к младшим. Вот некоторые примеры в употреб-

лении слова *айналайын: «рақмет, айналайын»* — вежливая, ласковая, учтивая форма благодарности, *«отырағой, айналайын»* — вежливое, учтивое приглашение сесть, *«сағат қанша, айналайын?»* — учтивое обращение с вопросом о времени, *«әпере салшы, айналайын»* — вежливая просьба, *«мақұл, айналайын»* — вежливое выражение согласия, *«кешір, айналайын»* — вежливое извинение, *«есімің кім, айналайын?»* — вежливый вопрос об имени, *«сау бол, айналайын»* — ласковая форма прощания, *«қойыңызшы, айналайын»* — вежливая просьба прекратить что-либо, *«керек емес, айналайын»* — вежливое выражение изумления или недовольства. Ласковое обращение *«садағаң кетейін»* идентично слову «айналайын». Но оно чаще употребляется, когда благодарят, просят, умоляют: *«рақмет, садағаң кетейін», «садағаң кетейін, көмектесіп жіберші»*.

Традиционное казахское бращение женщины к родственникам мужа характеризовалось тем, что ей нельзя было вслух произносить их имена. Вместо имени говорили *әнші жігіт* (парень-певец), *арбакеш ата* (дедушка-извозчик), *жақсы аға* (хороший старший брат), *еркем* (голубка моя) и т. д. В настоящее время эта традиция практически исчезла и родственников мужа женщина может называть по имени, при этом прибавляя обязательную вежливую форму обращения. Так, все большее распространение в повседневном общении получает обращение *Назира ханым, Фатима ханым, Камшат ханым, Уәлихан мырза, Хасен мырза, Гулсім бикеш*, *Әсия бибі*.

Казахи выработали целую систему обращений к близким людям, отличающихся доброжелательностью, эмоциональностью: *жаным* (душа моя), *бауырым* (брат мой), *қымбаттым* (дорогой мой), *алтыным* (золотце мое), *көгершінім* (голубка моя). Форма ласкательных обращений в казахском языке неотделима от вежливых обращений, а также многообразна. Эти формы дополняют друг друга. Традиционные народные обращения строились всегда на ласковом указании потенциального родственника, а также согласно возрасту.

Одна из форм ласкательного обращения в казахском языке образуется присоединением к основе слов со значением родственных отношений аффиксов *-жан, -еке, -тай, -ш*. При этом она чаще употребляется в притяжательной форме: *аға* — старший брат, *ағажан (ағаке, ағакем, ағатай, ағатайым, ағашым)* — ласкательное обращение к брату или другому родственнику, старшему по возрасту. Это слово имеет несколько синонимических рядов.

ағажан	мой дорогой старший брат	*Ағаке*
ағатай		*Ағакем*
ағатайым		*Ағашым*

В речи старших по возрасту аффикс *-жан* присоединяется к именам и является формой вежливого обращения с ласкательным и эмоционально-экспрессивным оттенком значения:*Сапар+жан, аға+жан, Гауһар+жан, апа+жан, Серік+жан, көке+жан, Анар+жан, әпке+жан.*

В казахском языке бытуют также некоторые специфические формы ласкательных обращений к младшим по возрасту. Взрослые в семье по отношению к своим детям и другим близким, более молодым родственникам, употребляют ласкательную форму, связанную с названиями детенышей некоторых домашних животных, птиц, а также других названий. При этом к этим словом прибавляется аффикс *-м, (-ім, -ым, -м); қозы+м, қоңырқозы+м, бота+м, құлын+ым, балапан+ым, күн+ім, ай+ым, қарғам, шырақ (шырағым), жарығым, жарқыным, бөпешім, бөпем, бөпежаным, бөпетайым, сәбиім, нәрестем, жаным.*

Выводы из проведенного исследования. В казахском языке выработаны разнообразнейшие формы речевого этикета.

Формы приветствия и обращения в казахской речевой культуре зависят от социальной принадлежности коммуникантов, от общего уровня их культуры и образования, от ситуации общения, от личных взаимоотношений и степени родства, а также от возраста и пола как адресанта, так и адресата.

Система казахского речевого этикета обусловлена историческими, общественными, экономическими причинами.

Самый мощный слой казахской речевой культуры — это обращения, имеющие богатую семантику .

Многие формы обращения (к родителям, к старшим) не имеют конкретного лексического значения и служат формой обращения не только к отцу, матери, но и к старшему человеку вообще. В то же время существует четкое разграничение обращений по возрасту.

Таким образом, дальнейшее детальное изучение особенностей современного казахского речевого этикета представляется актуальным в современном языкознании.

Литература

1. Балтабаева Ж.К. Культура общения у казахов: этикет приветствия и прощания / Ж.Балтабаева // Этнографическое обозрение. — 2007. — № 6. — С. 105−115.

2. Кондубаева М.Р. Особенности речевого поведения коммуникантов в социокультурных условиях Казахстана / Кондубаева М.Р., Балтабаева Ж.К., Шаханова Р.А. // Международный журнал экспериментального образования. — 2013. — № 8 — С. 172−175.

3. Кондубаева М.Р. Проблемы многоязычного образования и интеграции культур в Евразии / М. Кондубаева // Труды Евразийского научного форума «Гумилёвские чтения». Т.2. — Астана, 2003. — С. 133–138.

4. Надорожная В.Д. Вербальные формы общения в казахской языковой среде /В. Надорожная // Совещание-семинар «Этнопсихолингвистические аспекты речевого общения» (тезисы докладов). — Самарканд: Самаркандский педагогический институт имени С. Айни, 2007. — С. 67−81.

5. Щепаньский Я. Элементарные понятия социологии / Я. Щепаньский — М., Изд-во МГУ, 2002. — 244 с.

УДК 811.111'373:37.091.214

Друзь Ю. М.,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри іноземних мов факультету
управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»;
Гусак Т.М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету
управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИКИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. *Стаття торкається змін у мовному середовищі англійської мови за останні 50-60 років, оскільки кожна мова — це живий організм, що розвивається і змінюється з плином часу. З розвитком суспільства, технічним прогресом та розвитком комп'ютерних технологій з'явилося багато нових слів та виразів. Це стосується також нової лексики так званих «ейджизмів» та «сексизмів».*

Ключові слова: *джерело нових слів, комп'ютерні технології, неологізми, сексизм, ейджизм, несексистські, не-ейджистські, сфери суспільного життя, титули, нейтральна лексика*

Аннотация. *Статья касается изменений в языковой среде английского языка за последние 50-60 лет, поскольку каждый язык — это живой организм, который развивается с течением времени. Наряду с развитием общества, техническим прогрессом и развитием компьютерных технологий появилось много новых слов и выражений. Это касается также и новой лексики так называемых «эйджизмов» и «сексизмов».*
Ключевые слова: *источник новых слов, компьютерные технологии, неологизмы, сексизм, эйджизм, несексистский, не-эйджистский, сферы общественной жизни, титулы, нейтральная лексика*

Abstract. *The article touches the changes in the language environment for the last 50-60 years because the language is a live organism which is developing and changing with the flow of time. Alongside with the development of the society, technical progress and computer technologies a lot of new words and expressions have appeared. It also concerns new vocabulary such as «ageism» and «sexism».*
Key words:*source of new words, computer technologies, sexism, ageism, anti-sexism, anti-ageism, spheres of public life, titles, neutral vocabulary.*

Мова — живий організм, який із плином часу розвивається і змінюється. За останні десятиліття у зв'язку з розвитком науки і техніки в сучасному світі з'явилося багато нових слів та термінів. Аналіз сучасних вітчизняних підручників та посібників для викладання англійської мови та самоосвіти показує, що сучасна лексика впроваджується з труднощами. Немає сумніву, що сучасна навчальна література повинна мати практичну спрямованість.

Головним джерелом нових слів у сучасній англійській мові є наука, комп'ютерні технології, а також і різні сфери суспільного життя, що розвиваються, а саме: бізнес, маркетинг, засоби масової інформації, охорона довкілля, музика, мистецтво тощо. Найбільша кількість неологізмів, що вживаються в сучасній англійській мові, з'явилася два — три десятиліття тому і повинна обов'язково бути включена до сучасних вітчизняних видань.

Тому нижченаведені приклади мають бути в цих виданнях.

An airbus — аеробус, ***a solarium*** — солярій, ***a sky-jack*** — викрадення літака***, a spy-satellite*** — супутник-шпигун, ***software*** — програмне забезпеченнябули впроваджені у 1960. ***Microelectronics***– мікроелектронікабуло впроваджено у1961. ***The media***– засоби масової інформації, ***a green house effect*** — парниковий ефект, ***multimedia*** — мультимедія (комплексна інформація — теле-, текстова, аудіо-, графіка, мультиплікація) були впроваджені в 1962 р. ***EFL, English as a Foreign Language*** — англійська мова як іноземна, ***nitty-gritty*** — повсякденна робота (рутина), ***braindrain*** — «витік мізків», ***a language lab*** — лінгафонний кабінет, ***pop*** — (скорочення від ***popular)*** поп (популярний, ***масовий)*** були впроваджені у 1963 р. ***A jumbo, a jumbo jet*** – гігантський ае-

робус, ***a skateboard*** – роликова дошка були впроваджені в 1964 р. ***Hardware*** – апаратне технічне забезпечення, ***Holocaust*** – голокост (масове знищення євреїв фашистами), ***metrification/metrication*** — перехід на метричну систему, ***to computerize*** — комп'ютеризувати, ***a microwave oven*** – мікрохвильова піч, ***a container ship*** — контейнерне судно, ***a rocker***-рокербули впроваджені в 1965 р. ***A Jacuzzi*** – джакузі, ***VAT, a value added tax*** — податок на додану вартість, ***satellite TV***– супутникове телебачення, ***a hippie/hippy***– хіпі, ***starter*** — стартер (закуска) були впроваджені в1966 р. ***Informatics (information science)*** — інформатика, ***a postcode*** – поштовий індекс, ***a charisma*** – харизма, ***a global village*** – світове село були впроваджені в 1967 р. ***A pager*** – пейджер, ***a VLCC, a Very Large Crude (oil) Carrier*** – супертанкер, що містить більше ніж ***200 000*** тон, ***sexism*** –сексизм були впроваджені в 1968 р. ***To privatize*** — приватизувати, ***privatization*** — приватизація, ***a synthesizer*** — синтезатор, ***windsurfing*** – віндсерфінг, ***a windsurfer*** — віндсерфінгіст були впроваджені в 1969 р. ***Ageism/agism*** — ейджизм, ***Ms*** — звернення до дівчини і до жінки, ***a hypermarket*** — гіпермаркет, ***COBOL, Common Business-Oriented Language*** — мова програмування для урядових та промислових установ, ***ecopolicy*** — екополітика були впроваджені в 1970 р. ***A new penny*** – новий пенні, ***new pence***– новий пенс, ***a VCR, a videocassette recorder*** — відеомагнітофон, ***a chair, a chair person*** — голова, оратор, синонім слів ***a chairman, a chairwoman,*** були впроваджені в1971р. ***A microcomputer***– мікрокомп'ютер, ***a spokes person*** — оратор (синонім слів ***a spokesman, a spokeswoman), offshore*** — офшор були впроваджені в 1972 р. ***A student card*** — студентський квиток, ***a Native American*** — нащадок корінного населення***, a pocket calculator*** – кишеньковий калькулятор, ***a trade mission*** – торгова місія, ***a supermarket*** – супермаркет, ***solarpower*** – сонячна енергія***, gray/grey*** – похилий, ***a supertanker*** — супертанкер, ***Teletext*** — телетекст, ***Windows*** – операційна система Віндоуз, ***a music centre*** – музичний центр, ***a sleeping policeman***– «сплячий поліцейський» (нерівність на шляху) були впроваджені в 1974 р. ***Retro*** – ретро, ***a hydrofoil*** – судно на підводних крилах, ***acid rain***– кислотні дощі були впроваджені в 1975 р. ***An ozone shield*** – озоновий щит було впроваджено в 1976 р. ***APC, a personal computer*** – персональний комп'ютер, ***an ULCC, an UltraLargeCrude (oil) Carrier, Greenpeace*** — супертанкер більше ніж на 300 000 тон були впроваджені в 1977 р. ***A home computer*** — домашній (персональний) комп'ютер були впроваджені в 1979 р. ***AIDS, Acquired Immune Deficiency Syndrome*** — *ВІЧ,* синдром імуноде-

фіциту, ***a video nasty*** — відеофільми жахів були впроваджені в 1983 р. ***To fax*** — передавати факсом, ***a faxmachine*** — факсимільний апарат, ***a hip-hop*** — хіп-хоп (музичний стиль), ***rap*** — реп (музичний стиль) були впроваджені в 1985 р. ***A lap-top*** – портативний комп'ютер було впроваджено в 1986 р. ***A laser printer*** — лазерний принтер було впроваджено в 1987 р. ***A global warming*** — глобальне потепління, ***a CD-V, a Compact Disc-Video*** – лазерний відеодиск, ***a CD-ROM, a Compact Disc Read-Only Memory*** — пам'ять, що зчитує інформацію з компакт-диску були впроваджені в 1988 р. ***A karaoke*** – караоке було впроваджено в 1989 р.

Протягом 90-х років XX ст. широкого вжитку набули терміни**:** ***a fridge-freezer*** — двокамерний холодильник, ***a cell-phone/a cellphone (a cellular terminal)*** — щільниковий апарат (телефон), ***cellular communication (cellradio)*** — щільниковий зв'язок, ***a phone answering system*** — телефон-автовідповідач, ***E-mail*** — електронна пошта, ***A-number identificator*** — автоматичний апарат для визначення номера абонента, ***ecoterrorism*** — екологічний тероризм, ***to telex***– передавати телексом.

Одним із важливих недоліків вітчизняної методичної літератури є те, що у ній не звертається увага на нейтральну лексику. Ця лексика має на меті викорінення в усному та писемному мовленні відомих та поширених слів, які сьогодні вважаються виявом «ейджизмаму», «сексизму» та «расизму».

Ейджизм — прояв до людей похилого віку та літніх людей, вихваляння молодого покоління на противагу старшому тощо. Рекомендується уникати таких слів, які можна сприйняти як ейджистські (ageist), тобто слів і виразів, що визначають вікову різницю, встановлюють вікові межі в оголошеннях про вакантні посади, що віддають перевагу більш молодим працівникам на вільні робочі місця. Небажаним є підкреслення будь-якого вияву фізичних вад людини.

Як сучасний термін «ейджизм» з'явився у 1970 році. Типовим проявом ейджизму є приклад: *Ms Clayton was refused the job offer because she was already 50.*– Місіс Клейтон відмовили у посаді, тому що їй вже було 50.

У 1972 році в США виникла група «Сірі Пантери» (Grey Panthers), яка мала дуже сильний вплив на формування неейджистської лексики. Члени цієї групи вимагали дуже багато уваги до людей похилого віку у сфері охорони здоров'я, забезпечення житлом, надання фінансових та інших пільг. Говорячи про людей похилого віку, пенсіонерів, людей літнього віку, запропоновано

вживати слово «gray» — сивий, сірий, замість слова «old» — старий та «aged» — похилий.

Сексизм — це принизливе ставлення до протилежної статі, прояв зневаги до представника тієї чи тієї статі як менш розвиненої, менш здібної, ніж представника протилежної статі (будь то чоловік чи жінка), коли стверджується, що жінки повинні мати суто жіночі професії, а чоловіки — суто чоловічі. Термін існує з 1968 року.

Сучасні видання англійських тлумачних словників пропонують «несексистські» еквіваленти, які потрібно ввести у сучасні посібники для вивчення англійської мови. Приклади вживання такої «несексистської» лексики можуть бути такі:

У минулому в різноманітних документах уживався особовий займенник «**he»**, навіть коли було невідомо, якої статі особа, про яку йде мова. У сучасній англійській мові вважається доцільним замість займенника «***he***» уживати словосполучення **«he or she»** або «**his or her»** тощо.

The attorney may bring **his** ***documents and copy all*** **his** ***files***. — *Адвокат можепринести свої документи і скопіювати файли.* Бажаною формою є: ***The attorney may bring*** **his or her** ***documents and copy all*** **his or her** ***files.*** Це форма, яка рекомендується.

Особовий займенник однини «**he» or «she»** можна замінити нейтральним займенником множини «**they».**

If the scientist finishes **his** ***research*** **he** ***will be able to publish*** **his** ***results.*** **—** Якщо вчений закінчить своє дослідження, то зможе надрукувати свої результати. — небажана форма.

If the scientists finish **their** ***research*** **they** ***will be able to publish*** **their** ***results.*** **—** бажана форма.

Досить часто, щоб уникнути небажаної «сексистської» форми, доцільно перефразувати чи замінити займенник означеним артиклем **the**.

If the scientist finishes **the (his or her)** ***research*** **he** ***will be able to publish*** **the (his or her)** ***results.***

Замість того, щоб вживати повну форму словосполучення «he or she»,»his or her»можна вживати скорочення з рискою, як у дробах: «he/she», «his/her».

If the scientist finishes **his/her** ***research*** **he/she** ***will be able to publish*** **his/her** ***results.***

Досить часто замість повної форми неозначених займенників everybody, somebody, everyone, someone, anybody, anyone, nobody, no one, either, each, neither, every в усному мовленні прийнято вживати займенники множини «their», «they». Наприклад:

«Somebody is calling you, Mr. Easton» — «What would they like?» «Містер Істон, хтось телефонує вам» — «І що вони хочуть?» Що ж стосується офіційної мови, то вживання займенника множини «their», «they» ще не стало офіційною нормою.

Також у сучасній англійській мові слово «man» рекомендують замінити на «**human being».** Замінювати потрібно слова і словосполучення, у яких складником є слова «**man», «master», «woman», «girl», «boy»** тощо і також суфікс жіночого роду **–ess**. Так, замість слів «**business man»** або «**business woman»** уживають термін «**business person»** або «**a business executive»**; а замість «**business men»** уживають слова «**business people»** або «**business executives».** Замість слова «**a chairman»**– «**a chairperson»**або навіть **«a chair».** Замість слів «**a cameraman»** та «**a camerawoman» — «a camera operator»,** замість слова «**an authoress» — «a writer»,** замість слова «**a poetess» — «a poet»,** замість слів «**a salesman», «a salesgirl», «a sales lady»** уживають «**a sales person», «sales agent»** замість «**a steward»** або «a **stewardess»** уживають «**a flight attendant».** Замість слова «**mankind» — «humanity».** Замість словосполучення «**to man the office»** — *очолювати офіс* уживають **«to run the ffice».** Замість словосполучення «**a man-made satellite»** уживається «**an artificial satellite»**. Замість слова «**a postman» — «a mail carrier»,** замість «**a policeman» — «a police officer»,** замість словосполучення «**man hours» — «working hours»,** замість **«the man in the street»** — звичайна людина — «**the average person», «ordinary people».** Замість «**no man» — «no one»,** замість «**a workman» — «a worker».** Замість «**a bus man»– «a bus driver».** Замість «**a lorry man», «a truckman» — «a lorry driver» /a truck driver** (А.Е.) Замість «**a taxi-man» — «a cabman»** (розм. **cabby).** Замість «**a station master» — «a station manager»,** замість «**a spokesman» — «a spokesperson»**, замість «**a housewife» — «a shopper»** тощо.

Варто відмітити, що якщо в іменників однини є складником елемент «**man»** або «**woman»** у «несексистській» формі треба замінити на «**person»,** а в множині замінюють на не «**persons»,** а «**people».** Словосполучення **«a business person»** змінюється на «**business people»** або «**business executives».**

Якщо розглянути використання «несексистської» лексики, то варто відмітити деякі труднощі, коли вживаються іменники з суфіксом — **ess**. Цей суфікс уживається в сучасній англійській мові, щоб показати стать тварин — *a lioness, a tigress;* у титулах — «*a nempress», «a baroness», «a countess»,* «*a duchess».* У багатьох ін-

ших випадках іменники з суфіксом — **ess** замінюють на нейтральні, «несексистські» еквіваленти. Крім згаданих вище слів «**an authoress**» — «**a writer**», «**a poetess**» — «**poet**», «**a salesman**» – «**a sales girl**», «**a sales lady**» – «**a sales person**», «**sales agent**», «**a steward**», «**a stewardess**» – «**a flight attendant**», варто відмітити такі заміни: замість слова «**a manageress**» уживається слово «**a manager**», замість слова «**an instructress**» уживається слово «**an instructor**», та слова «**an actor**»та «**a shepherd**», коли описується вівчарство у Британії в минулі століття.

Висновок. Одним із напрямів формування нової лексики в сучасній англійській мові є введення таких слів і виразів, які не несуть на собі відбиток расизму (racism), тобто прояву неповаги до людини за расовими ознаками. Наприклад, у сучасній англійській мові є неприйнятним уживання слова «a Negro» або «a Negress». Зовсім недавно можна було замінити ці слова на «a Black American». Сьогодні вживання слів «a Negro», «a Negress», «a Black American», «a Red Indian», «a Coloured», «the Cloured» уважається образливим. Замість них уживають еквівалентні словосполучення «an Afro-American», «a Native American», «American Indian» («Amerindian», «Amerind»). Формування нейтральної лексики у сучасних британських та американських варіантах англійської мови триває. Напрями, розглянуті в цій статті, будуть цікавими як для викладачів, так і для тих, хто вивчає мову і повинен знайти відповідники в навчально-методичній літературі.

Література

1. BBC English Dictionary. — London, 1995.
2. Butterworth, B. Hesitation and the production of verbal paraphasias and neologisms in jargon aphasia. Brain Lang, 1979.
3. Neologisms and idiosyncratic language in autistic speakers. J Autism Dev Disord. 1991 Jun; 21(2):109-30.
4. Green, J. Dictonary of NewWords. − Moscow, 1996.

УДК 81’243:37.091.3:378

Завідонова Н.І.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету управління персоналом та маркетингу

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. *Стаття досліджує альтернативний підхід до викладання іноземних мов. У статті наголошується, що через останні всесвітні тенденції в економічному та політичному житті, активну міграцію людей та міжнародне спілкування, міжкультурна комунікація вимагає нових підходів. Особлива увага приділяється викладанню іноземних мов як засобу спілкування. Соціокультурний підхід спрямований на розвиток міжкультурної комунікації. Він акумулює в собі ідеї глобалізації та культурної соціалізації. Соціокультурний підхід збагачує викладання та мотивує студентів до вивчення іноземної мови.*

Ключові слова*: глобалізація, компетентністний підхід, лінгвістична та комунікативна компетенція, соціокультурний підхід, інкультуризація, культурознавство, соціалізація, мовленнєвий етикет, корпоративна культура, автентичні матеріали.*

Аннотация. *Статья исследует альтернативный подход к преподаванию иностранных языков. В ней говорится, что благодаря последним мировым тенденциям в экономической и политической жизни, активную миграцию людей, а также международное общение, межкультурная коммуникация нуждается в новых подходах. Особенное внимание уделяется преподаванию иностранных языков как средству общения. Социокультурный подход направлен на развитие международных коммуникаций. Он аккумулирует в себе идеи глобализации и культурной социализации.Социокультурный подход обогащает процесс преподавания и мотивирует студентов к изучению иностранных языков.*

Ключевые слова*: глобализация, компетентностный подход, лингвистическая и коммуникативная компетенция, социокультурный подход, инкультуризация, культурознание, социализация, речевой этикет, корпоративная культура, аутентичные материалы.*

Abstract.*The article investigates an alternative approach to teaching foreign languages. It says that intercultural communication demands new approaches due to the latest world tendencies in economic and political life, intensive migration of people, active international communication. Teaching foreign languages as a means of communication is highlighted. Socio-cultural approach is aimed at intercultural communication. It accumulates ideas of globalization and cultural socialization. To sum up, socio-cultural approach to teaching enriches both the process of teaching and the process of learning and motivates the students.*

Key words*: globalization, competent approach, linguistic and communicative competence, acculturation, socio-cultural approach, study of culture, socialization, speech etiquette, corporate culture, authentic materials.*

Невпинна інтеграція України до світової економіки, підготовка до вступу до європейської спільноти, глобалізація економічних процесів, міграційні процеси, активізація політичних та еко-

номічних міжнародних зв'язків вимагає особливого підходу до проблем міжкультурного спілкування. Вивченню іноземних мов як засобу спілкування надається особлива увага. Сучасна педагогіка вимагає компетентнісного підходу до вивчення мови. Згідно з Державним стандартом з різних напрямів підготовки у вищій школі набір компетенцій, що мають бути сформовані у студентів при вивченні іноземних мов, є такий: лінгвістична, комунікативна та соціокультурна. До цього часу більше уваги приділялося лінгвістичній та комунікативній компетенція. Але останнім часом вітчизняні та зарубіжні науковці наголошують на свідомому вивченні мови через соціокультурний підхід.

Поняття «соціокультурна компетенція» включає в себе здатність індивідуума усвідомлювати свою власну культурну належність, її основні складники, можливість розпізнавати шляхи та встановлювати способи, якими належність до тієї чи тієї культури впливає на поведінку людей.

Вивчення іноземної мови відбувається в межах певного культурного середовища. Студенти проходять інкультуризацію — входження до нової культури через вивчення мови. Мова є продуктом культури. Прояв культури мови відображає також культуру спілкування. Можна дослідити такий взаємозв'язок між мовою та культурою:

- у мові відображається культура певного соціуму;
- культура суспільства передається мовними засобами;
- вивчення мови формує розуміння моделі суспільства, мова якого вивчається;
- через вивчення мови проходить передавання культурного досвіду між країнами.

Варто зауважити, що як це не прикро, але деякі абітурієнти, а потім і студенти, демонструють обмеженість у культурі висловлювання думки, низький рівень знання культури країн, мови яких вивчають, відсутність уміння презентувати продукт виконаної роботи. Усі ці виклики призводять до того, що назріває необхідність використовувати не лише викладання мовних структур (граматику, лексику), але й звертатися до соціокультурних аспектів при вивченні мови. Соціокультурний підхід орієнтує на навчання міжкультурного іншомовного спілкування в контексті соціально-педагогічних домінант педагогіки, акумулюючи ідеї глобалізму, гуманізації, культурознавчої соціалізації.

Сучасна концепція вивчення мови має базуватися на інтегрованому навчанні мови та культури або навчання мови через культуру. Розвиток соціокультурної компетенції студентів вищої школи

передбачає такі завдання: засвоєння значень поняття «культура» як єдності продуктів культури — літератури, фольклору, музики; ідей — релігії, цінностей; культури поведінки — традиції, звичаї, навчання, відпочинок та інше. Необхідно сформувати чітке усвідомлення того факту, що поведінка людини зумовлена її культурною належністю, та підготувати студентів до розуміння того, що вік, стать, соціальне положення, місце проживання також впливають на мову людини. Формування такого світогляду зумовлює толерантне ставлення до людей інших культур, розуміння поведінки людей у різних ситуаціях, надає можливість досягти комунікативної мети та коригувати свою поведінку відповідно до ситуації.

Соціокультурний компонент змісту навчання іноземної мови передбачає ознайомлення студентів з культурно-побутовими особливостями, манерою спілкування, нормами комунікативної поведінки та етикету. Якщо ми говоримо про мовленнєвий етикет як про систему стандартних словесних формул, які вживаються в повсякденних ситуаціях: вітання, прощання, вибачення, прохання тощо, то необхідно зазначити, що саме в мовленнєвому етикеті найповнішою мірою виявляється стан мовної культури, етичної орієнтації між людьми.

Одним з елементів підготовки випускників КНЕУ є навчання корпоративної культури в організації. О.М. Занковський визначає корпоративну культуру так: «Корпоративна культура є придбані смислові системи, передаються за допомогою природної мови та інших символічних засобів, які виконують репрезентативні, директивні та афективні функції і здатні створювати культурний простір і особливе відчуття реальності» [6].

Wikipedia надає таке визначення складників корпоративної культури: «Мова спілкування та система комунікацій (використання усної, письмової та невербальної комунікації, а також жестів та міміки). Усвідомлення своєї ролі в організації. Одним культурам імпонує приховування співробітником своїх внутрішніх намірів, а інші, навпаки, сприяють їх зовнішньому прояву. Одні компанії налаштовані на співпрацю, а інші — на індивідуальне самовираження».

Розуміння поняття «корпоративна культура» та використання навичок поведінки адаптування до різних ситуацій, особливо в умовах ведення бізнесу в міжнародних корпораціях, робить студентів нашого вишу конкурентоспроможними в нашому глобальному світі.

Для студентів-економістів навички мовленнєвого етикету є абсолютно необхідним складником їхнього майбутнього

кар'єрного успіху та зростання. Програма вивчення іноземної мови в КНЕУ включає не лише оволодіння мовними одиницями, уміння читати та перекладати тексти за фахом, але й оволодіння навичками ділового листування, проведення круглих столів та «мозкових штурмів», проведення різного виду презентацій тощо. Усі ці види робіт вимагають знання культурного середовища країн-партнерів. Знання мовленнєвого етикету країни виявляє знання культури народу цієї країни, що є також виявом поваги до співрозмовника. Мовленнєвий етикет відклався в нормах поведінки, у сталих формулах-стереотипах спілкування.

Тому при викладанні іноземної мови варто звертати увагу на стереотипні формули мовлення. Звичайно, формування іноземного мовленнєвого етикету має проходити в умовах, найбільш наближених до реального мовного середовища. Усі матеріали, які використовують у навчанні мови для професійних цілей, повинні бути автентичними. Автентичність матеріалів має бути однією з найважливіших вимог до відбору текстів, фільмів, ресурсів для читання та аудіювання. Так, наприклад, деякі з ресурсів, які використовуються викладачами кафедри іноземним мов КНЕУ, є підручники Market Leader та Intelligent Business, які базуються на матеріалах the Economist, Wikipedia, Financial Times, BBC News Online та інші.

Зауважимо, що деякі студенти є досить скутими, використовуючи вербальні засоби комунікації. Тут відчуваються як недостатні знання певної фахової лексики, так і відсутність навичок комунікації, тобто комунікативної компетенції. Комунікативні компетенції включають мовних, соціальних, ситуативних та контекстуальних правил. Існує теорія, у якій йдеться про те, що є два психотипи особистості — комунікативний та некомунікативний. Комунікативний тип включає в себе комунікативно активний тип — це найздібніші до вивчення мов студенти, та комунікативно реактивний тип. До некомунікативного типу зараховують комунікативно-ініційований та комунікативно-пасивний типи. Провівши попереднє тестування за допомогою анкет, спостережень та співбесід і визначивши психотипи аудиторії, викладач має чітке уявлення про стратегію викладання в кожній окремій групі. Він отримує інструменти до створення умов для розвитку потреб та мотивів навчання. Диференційований підхід надає можливість усунути труднощі під час навчання комунікативно-проблемних типів та створює базу для обґрунтованого управління пізнавальною діяльністю студентів.

Викладач готує студентів до того, що вони будуть знати, як поводити себе за певних обставин, які певні мовні одиниці та структури використовувати в тій чи тій ситуації.

Важливою умовою в підвищенні пізнавальної активності є інформованість викладача та студентів не тільки про заходи, спеціально спрямовані на вивчення іноземної мови, яка вивчається (навчальні програми телебачення і радіо), але і про інші можливі способи реалізації комунікативних потреб у навчальній діяльності. Уміння викладача зацікавити, привернути увагу, зробити рекламу фільмові, передачі, інтернет-ресурсу, безумовно, стимулює самостійну діяльність учнів, створює психологічну готовність до сприйняття нової інформації.

Дуже популярним видом розвитку мовленнєвої компетенції є використання фільмів. Це можуть бути як навчальні відеокурси, так і художні, документальні фільми або випуски новин. Вони створюють реальне мовне середовище, дають можливість заглибитись у перегляд сюжету та через вербальні та невербальні стимули пізнати іншомовну культуру спілкування.

Читання книг, журналів та газет, перегляд телепередач, документальних та художніх фільмів іноземною мовою сприяє розширенню світогляду студентів, їх обізнаності в усіх сферах життєдіяльності людини. Отримуючи актуальну, сучасну, цікаву інформацію, навіть студенти комунікаційно-пасивні бажають висловити свою думку щодо прочитаного чи переглянутого, забуваючи про мовний бар'єр.

При вивченні іноземної мови обов'язковим повинно бути передбачене:

- оволодіння знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни, мова якої вивчається (лінгвокраїнознавство, країнознавство);
- залучення до діалогу культур (іншомовної та рідної);
- усвідомлення студентами суті мовних явищ, іншої системи розуміння, через яку може сприйматися дійсність;
- розуміння особливостей свого мислення;
- порівняння явищ іноземної мови, що вивчається, з рідною мовою;
- уміння вчитися (працювати з книгою, підручником, довідковою літературою, словниками тощо).

Досягнення цих цілей навчання іноземної мови можливе за умов взаємопов'язаного вивчення мови і культури народу — носія цієї мови, а також активної комунікативно-пізнавальної діяльності учня як суб'єкта навчання.

Найважливішим мотиваційним стимулом вивчення іноземної мови є, звичайно ж, прагнення до розширення свого загального світогляду, причому провідну роль відіграє бажання познайомитися з життям країни досліджуваної мови, з її географією, історією, побутом. Важливим є і той чинник, що інтернаціоналізація всіх аспектів життя суспільства, зміна політики держави дає можливість наочно познайомитися з країною, мова якої вивчається, відвідати її чи як турист, чи пройшовши там стажування, навчальний курс, беручи участь у численних міжнародних освітніх програмах.

Велика кількість різних факторів, що впливають на навчання іноземних мов, їхній взаємозв'язок і взаємозумовленість приводить до об'єктивної необхідності розглядати навчання іноземної мови як складну систему, що вимагає більш повного виявлення цих чинників і послідовного їхнього обліку. Оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування повинне надати студентам безпосередній доступ до культури інших народів, забезпечити в навчанні діалог культур, сприяти вихованню, усебічному розвитку студентів, підвищувати якість підготовки їхньої діяльності в різних сферах життя: у побутовій, соціально-культурній тощо. Володіння іноземною мовою відкриває більш широкі можливості для науково-технічного прогресу, тобто тут мова йде про підвищення результативності навчання іноземної мови.

Як вже згадувалося вище, основна мета навчання іноземних мов — формування комунікативної компетенції. Усі інші цілі (освітня, виховна, розвивальна) реалізуються в досягненні цієї мети. Комунікативна компетенція в сучасному її розумінні передбачає формування здатності до міжкультурної взаємодії.

Підсумовуючи всі вищезгадані чинники, можна дійти до висновку, що в нашому глобальному світі вивчення іноземної мови повинно здійснюватися через вивчення соціуму. Це зумовить краще розуміння не лише мовних аспектів, але й життя країни, мова якої вивчається, мотивуючи студентів до використання найсучасніших ресурсів для навчання.

Література

1. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / D.Crystal. — 2nd ed. — Cambridge : Cambridge University Press, 1997. — 488 p.

2. Cummins J. International Handbook of English Language Teaching / Jim Cummins, Chris Davison. — L. : Springer, 2007.

3. McCarthy Michael. Discourse Analysis for Language Teachers / Michael McCarthy. — Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
4. Анрі Файоль Генеральний і промисловий менеджмент. — М., 2003.
5. Догіль Л.Ф. Підприємництво та малий бізнес / Л.Ф.Догіль, Б.Д.Семенов. — Мінськ: Вища школа, 1997. — 264 с.
6. Занковский А.Н. Организационання психология. Учебное пособие для вузов / А.Н.Занковский. — М.: Флинти, 2000.– 315 с.
7. Комарова Н. Мотивація праці та підвищення ефективності роботи / Н.Комарова // Людина і праця. — 2006. — № 10. — С.12−15.
7. Мотивація персоналу // Питання економіки. — 1996. — № 2. — С.76−91.

УДК 001.1:81'33(073)

Ishchuk M.M.,
Senior Lecturer of Applied
Linguistics Department
at Lviv Polytechnic National University

CONTRASTIVE ANALYSIS OF SYMBOLIC MEANINGS OF HUMAN DWELLING ELEMENTS IN ENGLISH AND UKRAINIAN

Анотація. *У статті проаналізовані символічні значення імен-елементів людського житла з точки зору контрактивного аналізу в англійській та українській мовах. Визначені подібності та відмінності між символічними значеннями цих імен, встановлені ті, які збігаються повністю, частково або зовсім не збігаються. Названі кількісні характеристики вживання символічних значень та наведені приклади вживання назв у літературі.*
Ключові слова*: символічне значення, назва елементів людського житла, відповідності, відмінності.*

Аннотация. *Данная статья рассматривает символические значения имен-элементов человеческой обители с точки зрения сравнительного анализа в украинском и английском языках. Определены сходства и различия между символическими значениями имен, установлены те, которые соответствуют полностью, частично или совсем разные. Названы количественные показатели символических значений в данной группе имен и приведены примеры употребления имен в литературе.*
Ключевые слова*: символическое значение, название элементов жилища человека, их соответствия, различия.*

Abstract. *The paper considers the symbolic meanings of the names of human dwelling elements in terms of their contrastive analysis in English and Ukrainian. It summarises similarities and differences between the symbolic meanings of the names, that is, we have found those which fully coincide, partially coincide or do not coincide at all. The most widespread group is the names with symbolic meanings which do not coincide. Also, we have determined the frequency of the meanings' occurrence. We have supported the outcomes of our research by the examples from English and Ukrainian literature.*
Key words: *symbolic meaning, name of human dwelling element, coincidences and differences of symbolic meanings.*

Human dwelling was a place where a person was born, grew up, married, took care of children and at last died. No wonder that dwelling is associated with many milestones in person's life and many elements of it gradually got symbolic meanings which are transmitted from one generation to another and are widely used in literature. Mass culture creates such symbolic names that are preserved in memory of different generations of the society. These names enter the collective memory and mass consciousness through various fields of life and various spheres of the modern mass culture. The problem of symbolism has been investigated by many authors.

Contrastive analysis of symbolic meanings of human dwelling element names in English and Ukrainian has been the aim of our investigation. We picked out 31 English and Ukrainian human dwelling element names from the following dictionaries: «Dictionary of Symbols» by J.E. Cirlot [4], «The Complete Dictionary of Symbols» by Jack Tressider [9]. The Ukrainian equivalent names were taken from the book «Знаки української етнокультури» by V. Zhayvoronok [1] and «З початку світу. Україна в символах» by M. Chumarna. We have looked through the Ukrainian and English books in search of these names used in texts. We have analyzed the works of such English writers and poets as: Thomas Stearns, Alan Alexander Milne, Arthur Seymour, Christina Rossetti, William Shakespeare etc. In the Ukrainian language we have investigated Ukrainian folklore and a number of T. Shevchenko's and I. Franko's works.

We have defined symbolic meanings of the elements of dwellings in the texts found. We have singled out similarities and differences in symbolism of human dwelling element names picked out by us in both languages. We have discovered that not always one and the same dwelling element in English symbolizes the same in Ukrainian. We have analyzed 31 pairs of words. Out of them, 30 Ukrainian names have symbolic meanings in English, the only difference is the word *cradle.*

The name	*The English language*	*The Ukrainian language*
Cradle	_____	Symbol of immortality and family genealogy, homeland, origin of life

30 English names have symbolic meanings in Ukrainian, the only difference is the word *room.*

The name	*The English language*	*The Ukrainian language*
Room	A symbol of individuality of private thoughts	_____

Only one pair of names has absolute coincidence of symbolic meanings. The word *scales* in both languages has one common symbolic meaning — *justice.*

The name	*The English language*	*The Ukrainian language*	*Coincidence of symbolic meanings*
Scales	The mystic symbol of justice, that is, of the equivalence and equation of guilt and punishment	Old and common symbol of justice	Justice

12 pairs of names have common features in English and Ukrainian, this is partial coincidence as they may have other symbolic meanings as well.

The name	**The English language**	**The Ukrainian language**	**Coincidence of symbolic meanings**	**Differences in symbolic meanings**
Oven	A mother-symbol which has a further significance as a symbol of pure, spiritual gestation	Symbol of motherhood, firmness of family, continuity of life, home and motherland. Also an oven represents prosperity and people's weakness and infirmities	Mother-symbol	Firmness of family, homeland motherland, spiritual gestation, pure, prosperity and people's weakness and infirmities
Gate	Symbol of entry into another world and transition	Good gods bring through the gates presents of which is the symbol of prosperity and transition when the souls of dead come through the gates into another world	Transition into another world	Entry for good gods to bring people presents and welfare

18 pairs don't have common features, so we call it the absence of coincidence.

The name	The English language	The Ukrainian language	Coincidence of symbolic meanings	Differences in symbolic meanings
Broom	It symbolizes bad luck, even death.	Symbol of cleanness at home. As the broom is associated with trash, it appears to be the symbol of cleanness, the symbol of charm.	_____	Bad luck,death. Cleanness, charm

Then we have analyzed symbolic meanings taken in each language separately. As the statistics show, the most widespread symbolic meaning of dwelling element in English is *mother symbol*, e.g. «oven» — a mother-symbol, but it has a further significance as a symbol of pure, spiritual gestation when it is followed by *human thoughts, e.g.* «house — a symbol of the universe». Another symbolic association is that which equates the house with the repository of all wisdom. The house as a home arouses strong, spontaneous associations with the human body and human thoughts; *transition, e.g.* «threshold» — a symbol of transition and transcendence. Hence the function of the threshold is clearly to symbolize both the reconciliation and the separation of the two worlds of the profane and the sacred; «gate» — a symbol of entry into another world, transition; «bridge» — transition from one state to another, change or the desire for change, connection, individuality; «room — a symbol of individuality of private thoughts. In the Ukrainian language the most widespread symbolic meaning of dwelling element is *prosperity*, e.g. «house» — a symbol of welfare and the family hearth, of prosperity and everything that was achieved by hard-working hands of the masters. It symbolizes hospitality, will and independence when it is followed by *protection, e.g.* «threshold» — a symbol of the boundary of the house, end of one world and beginning of another. It symbolizes protection of the house, family heart. People treated threshold very carefully and respectfully. The word «door» means free entry, the way to somewhere, boundary, protection from evil forces; «candle» is the symbol of fire, sun, life, destiny, spiritual energy, purity of heart, warmth and love to God. The symbol of community and unity is the word «stone» — a symbol of life, power and harmonious

reconciliation with itself, a symbol of unity and strength, the symbol of firmness, hardness, cruelty, despair, the foundation of the world. The word *«well»* is a symbol connected with water which symbolizes matrimony; deep well symbolizes hopeless love.

We also searched for the examples of such words uses in literature. Here are some of the examples.

Stairs:

Stairs fly as straight as hawks;
Or else in spirals, curve out of curve, pausing
At a ledge to poise their wings before relaunching.
Stairs sway at the height of their flight
Like a melody in Tristan;
Or swoop to the ground with glad spread of their feathers
Before they close them.

(Arthur Seymour)

The *stairs* have a symbolic meaning of link between various planes of psyche, but their particular significance depends upon whether they are seen as ascending or descending.

Колиска:

Ой біжи, біжи, досадо,
не вертай до хати,
Не пущу тебе колиску синову гойдати.
Припливайте до колиски, лебеді, як мрії,
Опустіться, тихі зорі, синові під вії.

(Василь Симоненко)

Колиска is a symbol of immortality and family genealogy, homeland, origin of life.

We can make a conclusion that out of our 31 picked out units 97% of words have symbolic meanings in English and 97 % have symbolic meanings in Ukrainian. Only one pair of words has full coincidence — 3%, partial coincidence is characteristic to 39% of units, the rest 58% are characterized by absence of coincidence of symbolic meanings in English and Ukrainian. So, the most numerous group is the last one, that is — absence of coincidence. The words denoting names of human dwelling elements are widely used in English and Ukrainian literature. The most widespread symbolic meaning in English is *mother symbol,* in Ukrainian — *prosperity.*

References

1. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури. / В.В. Жайворонок — К.: Довіра, 2006. — С. 16−54.

2. Проза символіки: Словник символів/ Потапенко О.І., Дмитренко М.К. та ін. — К.: Либідь, 1997. — С.24−26.
3.Словник символів культури України / під. ред. В.П.Коцура, О.І. Потапенка, М.К. Дмитренка, В.В. Куйбіди. — 3-е вид. — К.: Міленіум, 2008.
4. Чумарна М. З початку світу. Україна в символах. / М.Чумарна. — Львів, 2006. — С.18−35.
5. A dictionary of symbols / J.E Cirlot. — London: Taylor & Francis e-Library, 2001. — 105 p.
6. Cottle B. Metaphor and symbol — London: Butterworth Scientific Publications, 1960. — P. 75−78.
7. Eliade M. Images and symbols: Studies in religious symbolism / M. Eliade. — Kansas City: Andrews, 1961. — P. 28-34.
8. Hall R. Cultural symbolism in literature — New York: Indiana Univ. Press, 1963. — P. 38-39.
9. The Complete Dictionary of Symbols / Jack Tresidder — London: Chronicle Books, 2005. — 544p.

УДК 811.161.2

Ковальчук Г.В.,
старший викладач кафедри мовної
та психолого-педагогічної підготовки
Одеського національного економічного університету

ЛЕКСИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ

Анотація. *У статті розглянуто питання про можливі варіанти лексичних норм у професійній комунікації економістів. Наведено приклади доречного або недоречного їх вживання залежно від мови мовця та поставленої ним мети.*
Ключові слова*: лексика, лексема, варіативність, професійне мовлення.*

Аннотация. *В статье рассмотрены возможные варианты лексических норм в профессиональной коммуникации экономистов. Приведены примеры целесообразного или нецелесообразного их использования в зависимости от языка говорящего и поставленной им цели.*
Ключевые слова*: лексика, лексема, вариативность, профессиональное общение.*

Summary.*This article dwells on the possible options of lexical norms in professional communication of future economists. The examples of their appropriate or inappropriate usage are given, depending on speaker's will and aim.*
Key words: *speech, lexicology, variation, professional speech.*

Проблема лексичного варіанта залишається однією із центральних проблем лексики. Особливої актуальності сьогодні набувають дослідження лексичної варіативності, що допомагає зрозуміти семантичну структуру синонімів, виявити ступінь їх семантичного навантаження, пояснити тлумачення та вживання лексичних ресурсів, зокрема іншомовних термінів, доречним добором національних синонімічних одиниць. Варто зауважити, що лексична варіативність простежується залежно від змісту й мети висловлення.

Мета цієї статті — простежити лексичну варіативність у професійному слововживанні майбутніх фахівців — економістів на конкретних прикладах, акцентувати увагу на точності мовлення, яка реалізується насамперед лексичними ресурсами мови залежно від контексту.

Аналізуючи дослідження комунікативних ознак культури фахового мовлення (С. Головащук, Д. Гринчишин, В. Жайворонок, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак, Є. Чак та ін.), маємо на меті розширити коло проблемних питань, збагатити їх висвітлення сучасним матеріалом, викласти цілісну концепцію цієї складної мовленнєвої діяльності. Слушні рекомендації науковців щодо правильності/неправильності слововживання допомагають підвищувати рівень загальної лінгвістичної освіченості носіїв мови, виформовують культ слова, культ уміння говорити, подають норми розумного спілкування.

Останнім часом зростає інтерес до української мови як державної. На сьогодні недостатньо володіти лише тими мовними знаннями, що дала школа. Молодий спеціаліст з вищою освітою має добре орієнтуватись у специфічних особливостях професійного мовлення, його не повинна лякати ділова сфера. Майбутній економіст має усвідомлювати, що від його уміння грамотно і по-сучасномуспілкуватися з діловими партнерами (за допомогою ділових документів, телефонних переговорів, зустрічей, нарад, бесід, круглих столів тощо) залежатиме встановлення офіційних, службових, ділових, партнерських контактів, налагоджуватимуться його приватні стосунки з людьми. Сьогодні, коли українська мова реалізує надане їй Конституцією України право державної мови, її функціонування охоплює дедалі ширші професійно-ділові сфери спілкування: дипломатичну, законодавчу, економічну, адміністративно-канцелярську. У зв’язку з цим студенти навчальних закладів різних рівнів вивчають дисципліну «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Українська мова професійного спілкування та українська мова професійного спрямування — це нові різновиди і форми сучасної української мови, які є предметом вивчення в системі вищої економічної освіти та підготовки майбутніх фахівців для різних галузей економіки України. Предмет курсу надзвичайно складний і багатогранний, так само, як складна і багатогранна професійна мовленнєва діяльність економістів, підприємців, банкірів, фінансистів, маркетологів та фахівців інших економічних спеціальностей. Основна мета навчального курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» — вивчення студентами теоретичних засад і практичного матеріалу та використання набутих знань у формуванні мовної культури, професійної мовнокомунікативної компетенції особистості. На заняттях з української мови професійного спрямування викладачі кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки Одеського національного економічного університету ставлять за мету не лише ознайомити майбутніх фахівців з економіки з теоретичними питаннями наукового та офіційно-ділового стилю мови, а й спрямувати їх зусилля на практичну роботу зі словом або професійно-діловим текстом. Допоки у вихованні нових поколінь ігноруватиметься роль мовного виховання, нам не домогтися високого рівня культури суспільства.

Мовна культура — це основна ознака та складник культури людини в цілому, запорука не лише фахової досконалості та професіоналізму, а й зростання творчого потенціалу особистості. Культура фахової мови є конкретно-історичним явищем, яке реалізується в повсякденній практиці кожного фахівця, зокрема, економіста. Мовна культура фахівця виявляється, насамперед, у дотриманні норм літературної мови, варіантів слововживання, синтаксичної організації фрази, побудови текстів, що забезпечують мовне (усне і писемне) оформлення процесу і результатів у відповідній галузі професійної діяльності.

У зв’язку зі змінами, що відбулися за останні десятиліття в економічному, соціально-економічному житті України зростає інтерес до аналізу та досліджень професійної лексики, до складу якої постійно надходить велика кількість іншомовних слів, формується нова власне українська лексика на позначення різних понять і процесів, водночас збагачується система галузевої термінології різних наукових дисциплін: економіки, електроніки, інформатики, правознавства тощо.

Одна із важливих умов опанування професійної мови та формування професійної компетентності майбутніх фахівців — це стилістично та семантично точне слововживання. Найпершою

вимогою нормативності викладу є точність слововживання, належний добір слів, відповідність їх усім правилам висловлювання думки. З безмежно великої кількості слів мови, з багатьох значень, яке часто має одне слово, треба вміти вибрати для даного конкретного випадку саме таке, з яким кожне слово закріпилося в колективній свідомості мовців, яке найкраще передасть зміст думки і найбільш відповідатиме стилю викладу.

При доборі слова для конкретного контексту має значення врахування різних мовних явищ і чинників, зокрема, синонімії, полісемії, паронімії тощо. Невідповідне чи недоречне вживання трапляється нерідко тоді, коли використовується слово хоч і близьке до висловлюваного поняття, але не зовсім точне за змістом або не характерне для сполучення з іншими словами саме в цьому контексті. Найчастіше таке буває при наявності *синонімів (*слів, що належать до однієї тематичної групи, дуже близьких значенням, але різних за формою). Тут необхідно чітко розрізняти значення кожного окремого синоніма і враховувати традицію, усталеність його вживання. Тобто зв'язок слова з лексичним значенням має бути органічним, не викликати нечіткості уявлення, непорозуміння, не порушувати нормативності викладу. Візьмемо, наприклад, слова *заступник, замісник; дилема, проблема, завдання; галузь, сфера, ділянка; дефект, недолік; процент, відсоток; обіг, оборот; витрати, видатки; ринок, базар; відносини, взаємини, стосунки; відношення, ставлення тощо.* Студенти часто плутають вживання цих слів. Чимало труднощів виникає у них при доборі синонімів. Насамперед це пояснюється недостатнім рівнем володіння мовою, впливом російської мови на українську, невибагливістю в доборі мовних засобів, наявністю суржику в їхньому мовленні. Професійне спілкування вимагає максимальної точності слововживання, а також творчої роботи із синонімією. Порівняймо спільне та відмінне в словах, наприклад: *договір* (документ, у якому зафіксовано угоду про встановлення ділових відносин між двома або кількома партнерами); *контракт* (правовий документ, у якому засвідчено повну домовленість між організацією (підприємством, установою) і працівником про умови їх спільної виробничої чи творчої діяльності); *доход* (валове надходження економічної вигоди протягом звітного періоду чи зменшення зобов'язань, що виникає в процесі діяльності фірми і викликає збільшення власного капіталу (крім внесків акціонерів); *прибуток* (сума, на яку сукупні доходи організацій перевищують сукупні витрати за певний період).

Ділові люди вживають у своєму професійному мовленні паралельно слова- синоніми *процент* і *відсоток*. Науковий стиль віддає перевагу слову *процент*. *Відсоток* буквально означає «за сто», «наріст від ста». *Процент* і *відсоток* вживалися як паралельні терміни в XIX столітті, так само паралельно використовуються вони і в сучасних стилях: *дев'яносто п'ять процентів підприємств; сорок відсотків виробництва валового національного продукту*. Радимо студентам ураховувати те, що лексичні норми регулюють вибір слова відповідно до змісту й мети висловлення. Наприклад: можна використовувати *мета* і *ціль*, якщо слово в контексті вживається в однині, але тільки *ціль*, якщо контекст вимагає форми множини (*цілі*). Синоніми близькі за значенням, але не тотожні, тому при введенні їх у текст важливо чітко усвідомлювати точний зміст позначуваної реалії: *робітник* (людина, яка працює на промисловому підприємстві); *працівник* (ширше поняття, бо стосується тих, хто працює в будь-якій галузі); *науковий працівник, працівник відділу збуту; співробітник* (найменування працівника (працівників) певної галузі, установи або складник назви посади; *науковий співробітник, старший науковий співробітник*).

Неправильне вживання слова в якомусь значенні трапляється подеколи через віддалені асоціативні зв'язки з іншими однокореневими словами. І хоч слово не має того значення, у якому його вжито, воно слову помилково нав'язується. Так, наприклад, слово *виключення* іноді вживають замість слова *виняток.* Похідний віддієслівний іменник *виключення* має виразні значення, пов'язані з дієсловом *виключити* і *виключитися,* а саме: «припинення дії чого-небудь»*: виключення двигунів;* «виведення із складу чогось»: *виключення із університету;* «припинення сприйняття чогось»: *виключення слуху, виключеннясвідомості.* У цих значеннях слово *виключення* вживається цілком правомірно і відповідно до літературної норми. Проте іноді можна почути і прочитати його в таких сполуках: *без виключення, за виключенням.* Наприклад: *Усі механізми, без виключення, працюють добре.* Таке вживання студентами іменника *виключення* помилкове. Його словники не фіксують, і це повинно бути виразною вказівкою на неправомірність його вживання у значенні *виняток*. Іноді недоречно вжите слово *виключення* у значенні *виняток* може призвести до затемнення змісту взагалі. Єдино правильним у наведених вище випадках може бути вживання слова *виняток (без винятку, за винятком):Усі механізми,без винятку, працюють добре.* Для російськомовних студентів поєднання цих синонімів є складним

завданням, особливо це помітно при перекладі економічних текстів з російської мови на українську.

В офіційно-діловому стилі також наявна синонімія службових слів та лексиколізованих сполук, наприклад: *і –й — та; в — у; з — із — зі; нарешті — зрештою — кінець кінцем — урешті–решт; таким чином — отже; тому що — через те що — бо; коли — якщо; перш за все — у першу чергу — насамперед – передусім; що стосується — щодо — стосовно — відносно.*

Незнання чи нерозуміння лексичного значення слова, яке стає причиною численних помилок вживання *паронімів* (подібних за морфологічною будовою та звуковим складом, але різних за значенням) у мовленні студентів, заслуговує на особливу увагу. Звукова близькість і незначна різниця у вимові паронімів спричиняє труднощі в їх засвоєнні, призводить до вживання їх один замість одного, що є неприпустимим. Неправильне оперування паронімами може суттєво змінити зміст документа, публічного виступу, наукового тексту тощо. Саме тому студентам варто приділяти належну увагу паронімам у діловому та професійному мовленні, постійно звіряти зі словником і поновлювати в пам'яті значення слів. Наприклад: *економний, економічний; ефективний, ефектний; ощадний, ощадливий; показник, покажчик; адресат, адресант; адреса, адрес; досвід, дослід; туристський, туристичний; монопольний, монополістичний; ділянка, дільниця тощо.* Відомо, що за характером смислових зв'язків розрізняють синонімічні (*торговий — торговельний*); антонімічні (*консигнант — консигнатор*); тематичні (*асигнівка — асигнування*); міжстильові (*дебет — дебіт*) пароніми. Треба стежити за вживанням слів-паронімів і завжди звертатися до відповідних словників, щоб уточнити значення, правопис і вимову потрібного слова.

Студенти часто й недоречно вживають слово *рахуємо.* Можна почути ненормативні вислови: *«я прийшов на рахунок перездачі екзамену», «рахую, що це недоречно», «рахую можливим»* тощо. Маючи добрі знання з української та російської мов, студентам легко виявити, що не кожне значення російського слова *считать* перекладається українською мовою як *рахувати* і, відповідно, не кожне значення російського слова *счет* як *рахунок*. Порівняймо: *считать своим долгом — вважати своїм обов'язком (за свій обов'язок); это не в счет — це не береться до уваги; в конечном счете — в остаточному підсумку, зрештою, врешті-решт; жить на чужой счет — жити на чужі кошти (за чужий кошт, чужим коштом); на этот счет — щодо цього.* Нормативними є словосполучення *гроші на рахунку, відкрив рахунок,* а вищеназ-

вані фрази потрібно виправити: я *прийшов спитати про перескладання екзамену;* вважаю*, що це недоречно;* вважаю *за можливе.* Мовні помилки, пов'язані з незнанням лексичного значення слова або сфер його вживання, спотворюють зміст повідомлення, створюють можливість варіативно тлумачити ту чи ту фразу, що теж ускладнює сприймання змісту документа. Деякі з таких помилок можуть спричинитися нерозумінням і сплутуванням паронімів. Порівнюючи слова *споживчий, споживний, споживацький,* з'ясовуємо, що лексема *споживчий* — це той, хто служить для задоволення потреб споживання (*споживчий ринок*); *споживний* — той, що придатний до споживання, їстівний (*споживні продукти*); *споживацький* — властивий тому, хто прагне задовольнити власні потреби (*споживацькі інтереси*). У деяких випадках пароніми можуть уживатися як синоніми *(проводити (провадити) дослід; засвоїти (освоїти) матеріал).*

Якщо кажемо *заплатити (оплатити) за квартиру*, то в сполученні з лексемою *рахунок* уживається лише слово *оплатити*. Якщо йдеться про грошове (матеріальне) відшкодування, якихось витрат (вартості чого-небудь, кредитування), то говоримо: *оплатити (відрядження, будівництво).*

З певними труднощами стикаються студенти при вживанні слів *довіряти, доручати.* Багатозначне слово *довіряти* («вірити комусь, чомусь, покладатися на когось», «виявляючи довіру, передавати кому-небудь щось» і «ділитися з ким-небудь думками, таємницями») семантично не перехрещується зі словом *доручати*(«покладати на кого-небудь виконання чогось», «віддавати кого-, що-небудь у повне розпорядження когось»).

Омоніми (слова однакового звукового складу, але різного значення) становлять неабиякі труднощі у практиці слововживання, по-перше, тому що точність їх застосування залежить від знання мовцем лексичного складу мови і від того, наскільки цим знанням відповідають знання слухача. Основною вимогою до тексту з омонімом є його чіткість, виразність, повнота інформації. Добрі знання лексичної і граматичної системи сприятимуть точності вживання омонімів: *гривня* — грошова одиниця і *гривня* — жіноча прикраса; *клич* — наказ, форма від *кликати*, і *клич* — гасло, заклик; *апарат* — прилад і *апарат* — установа; *блок* — механізм, будівельний елемент і *блок* — об'єднання тощо.

Антоніми (слова з протилежним значенням) утворюють пари на основі зіставлення і протиставлення, яке відбувається на одній семантичній площині: *експорт — імпорт; купівля — продаж;*

актив — пасив; збут — постачання; корисний — шкідливий; праця — безділля; ввічливий — грубий тощо.

Значне місце в діловому мовленні майбутніх економістів належить *термінології* як різновиду книжної лексики. Термін уживається лише в одній, зафіксованій у словнику формі (*діловодство*, а не *діловедення*; *справочинство* замість *справоведення*). Термін має чітко виражене, окреслене словотвірне гніздо, усталену лексичну сполучуваність, що фіксується словником, наприклад: *фінанси*, *фінансова стратегія, фінансова функція організації, фінансовий менеджмент* та ін., *фінансувати, фінансовий, фінансування*. Провідною ознакою будь-якої усталеної терміносистеи більшість термінологів уважають однозначність термінологічних одиниць, відсутність синонімічних відношень у межах терміносистеми. Однак сучасні дослідження терміносистем вказують на те, що стійкість будь-якої термінологічної системи поєднуються з її варіативністю, тобто наявністю в межах певної терміносистеми низки термінологічних одиниць, що вживаються на позначення одного наукового поняття. Це термінологічне явище ряд лінгвістів (В. Даниленко, А. Коваль, О. Нечитайло, Т. Панько, О. Тараненко та ін.) називають *варіативністю* як один з чинників мовної динаміки та розвитку, що визначається потребами спілкування. Синонімія найчастіше простежується в парах: іншомовний термін — український відповідник. Наприклад: *бартер — обмін; менеджер — управлінець; емісія — випуск; ліцензія — дозвіл; дисконт — знижка; нетто — чиста вага; брутто — вага з упакуванням; кредит — позика; офіс — службове приміщення* тощо.

Як послуговуватися словами іншомовного походження у діловому мовленні?

Під час занять з української мови професійного спрямування викладачі рекомендують студентам уживати іншомовні терміни лише за потреби (у разі неможливості заміни українськими лексемами з подібним лексичним значенням). У ділових паперах (зокрема, комерційних, фінансових) поширена міжнародна термінологія (*ринок, бланк, штраф, факсиміле, віза, маклер, сальдо, факс, вексель, бюджет, лізинг* тощо). Проте вживати іншомовні слова без потреби не варто. Наприклад, не завжди доречними є слова: *домінувати* (замість *панувати, переважати*), *координувати* (замість *узгоджувати*), *пролонгувати* (замість *продовжувати*), *стабільний* (замість *сталий*), *апелювати* (замість *звертатися*), *брокер* (замість *посередник*), *дефіцит* (замість *нестача*), *локальний, регіональний* (замість *місцевий*). У результаті різних

контактів приходять у нашу мову слова, які ми запозичуємо з різних сфер життя, зокрема економіки. Тільки останнім часом з'явилися слова *аудит*, *ваучер, менеджер, менеджмент, брокер, дилер, імідж, інновація, ноу-хау, офіс, фірма, кліринг, лізинг, мас-медіа* тощо. Чимало запозичень мова освоює, фонетизуючи й морфологізуючи їх. Багато з них легко входять у словотвірні ряди (*спонсор, спонсорувати, спонсиризація, спонсорування*).

Викладачі мови дають зрозуміти студентам: різного характеру запозичені слова не повинні гальмувати розгортання природних потенцій національної мови. Отже, уживання запозичень повинно бути виваженим і мотивованим.

Уживання *професіоналізмів*, на відміну від термінології, характерної для ділового мовлення, у міжвідомчій кореспонденції, у діловому спілкуванні небажане, бо воно зумовлює непорозуміння. Наприклад: *вікно (перерва); пауза (вільний час);приплюсувати (додати, приєднати); аргументувати (доводити); експеримент (спроба); від'ємне (негативне) враження* тощо.

Канцеляризми поза властивими для них стилями (офіційно-діловим і професійно-виробничим) сприймаємо не лише як стильовий дисонанс, а як ознаку бідності, неестетичності мовлення. Наприклад: *при цьому додаю; на порядку денному; доводжу до відома; беручи до уваги; пункт перший* та ін.

Лексичний рівень характеризує перенесення в український контекст російськомовних «слів-покручів», наприклад: *міроприємство* замість правильного *захід;слідуючий* — замість *наступний;значимий* замість *значущий;виясняти* — замість з'ясувати; *рішитися — наважитися; ведучий — провідний; участок — ділянка* або *дільниця* (залежно від контексту). Не менше порушується і лексична варіативність при слововживанні, зокрема, неправомірно віддається перевага лексемі *вирішувати* замість *розв'язувати* (при поєднанні зі словами *питання, завдання, проблема, конфлікт*); нечітко розрізняються варіанти *сфера, галузь, царина* (коли вживається словосполучення *сфера поширення* (*впливу, збуту, побуту, застосування*); *галузь виробництва* (*промисловості, народного господарства); царина культури (мистецтва).* Сплутуються лексичні варіанти *відносини і відношення* (коли йдеться про економічні відносини між державами, господарські (*суспільні, виробничі, міжнародні*) відносини тощо). Порушується точність слововживання і в деяких усталених словосполученнях: *піднімати питання* замість нормативного *ставити (порушувати) питання; задавати питання, запитувати, ставити питання* і подібні.

А яке має бути наше ставлення до іменникових сполук (*по закінченні; при підписанні; при описуванні*), які є *кальками*? Давні українські дієприслівникові форми *на — учи, — ачи, — (в) ши* доцільно вживати замість багатьох прийменниково-іменникових конструкцій, особливо в тих випадках, коли іменник дієслівного походження. Наприклад:

рос.	**калька**	**укр.**
по получении	після одержання	одержавши
по ознакомления	після ознайомлення	ознайомившись
по окончании	після закінчення	закінчивши
по рассмотрении	після розгляду	розглянувши
по подписанию	після підписання	підписавши

Синтаксичні одиниці іменникового типу доречно замінювати іншими конструкціями. Порівняймо:

рос.	**калька**	**укр.**
для описания	для опису	щоб описати
для пояснения	для пояснення	щоб з'ясувати
для обеспечении	для забезпечення	щоб забезпечити
при наличии	за наявності	коли (якщо) є
при отсутствии	за відсутності	коли (якщо) немає

У різних поєднаннях слів національна специфіка мови виявляється надзвичайно виразно. Іноді студенти вживають прийменникові конструкції замість правильних безприйменникових, а буває й навпаки, іноді вживають не той прийменник тощо. Розглянемо прийменникові конструкції, у вживанні яких найчастіше допускають помилки студенти:

правильно	**неправильно**
о сьомій годині	в сім годин
з усякого приводу	по всякому поводу
згідно з законом	згідно закону
у кінцевому підсумку	в остаточному рахунку
а саме	а іменно
найголовніше	саме головне
за наказом (відповідно до наказу)	по наказу директора
для виготовлення	по виготовленню
досі	до сих пір
доти	до тих пір
деякою мірою	у деякій мірі

Висновки. Питання мови — це питання майстерності. Не лише письменникам, а й службовцям потрібно, дошукуючись найточнішого слова, збагачувати свій словниковий запас, дбати про те, щоб мова була добірною, барвистою. Гарна, правильна мова багато залежить — і про це написано в усіх посібниках з питань культури мови — від правильного добору слова. Якими критеріями маємо керуватися, віддаючи перевагу тій чи тій мовній одиниці? Критерії можуть бути різні. Мовець часто орієнтується на певні авторитети (письменників, дикторів, журналістів, учених), дехто любить погортати словники, довідники, посібники. На наш погляд, з-посеред багатьох найзагальніших критеріїв належну увагу варто приділити двом — «українськості» і другому, з ним дуже тісно пов'язаному — нормативності обраного слова чи вислову. Важливе значення має також су б'єктивний чинник (розвинуте «чуття мови», орієнтація на «звучність» слова, його красу). Майбутнім економістам треба добре знати структуру української мови, бо саме нею зумовлюються чинні норми, зокрема лексичні. Але говорити правильно ще не значить говорити добре — для доброго мовлення необхідне вміння відібрати в конкретній ситуації спілкування найбільш доречний, виправданий варіант літературної мови. Добираючи слово з метою досягнення точності висловлювання, потрібно враховувати: стильову приналежність слова; емоційно-експресивне значення слова; приналежність слова до певної групи лексики; місце слова у словниковому запасі. Варто пам'ятати, що точність як ознака культури мовлення застерігає від стильового дисонансу: слова можуть різнитися не лише відтінками лексичних значень, але і функціональними параметрами. Точність однозначна, одноваріантна, у ній мова співвідноситься з реальною дійсністю, на відміну від правильності, яка визначається нормою або її варіантом, правилом чи одним із його винятків.

Отже, точність добору слова залежить як від рівня фахової компетентності, так і від мовної культури ділової людини. «Чуття мови», наполеглива робота зі словником і довідником допоможуть студентові дібрати те єдине слово, що в певному контексті якнайточніше передасть потрібний відтінок думки.

Література

1. Волощак М. Неправильно — правильно: Довідник з українського слововживання / М.Волощак. — К.:Українська видавнича спілка, 2003. — 160 с.

2. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів / Д.Ганич, І.Олійник. — К.:Вища школа,1985. — 360 с.
3. Новий словник іншомовних слів: Слова та словосполучення/ укл. О. Сліпушко. — К.:Аконіт, 2007. — 848 с.
4. Словник-довідник з культури української мови / укл. Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. — Вид.3. — К.: Знання, 2006. — 368 с.
5. Українська мова в професійній діяльності: навч. посіб./ В.В. Жайворонок, В.М. Бріцин, О.О.Тараненко. — К.:Вища шк., 2006. — 431с.

УДК 811.111:81'37

Колеснікова І.А.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТІВ МОВНИХ ОДИНИЦЬ У СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ «СЛОВАРЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» БОРИСА ГРІНЧЕНКА)

Анотація. *У статті подано аналіз маргінальних економічних назв української мови, які в різні історичні періоди функціонували в економічній сфері, а також досліджено трансформацію їхніх змістів порівняно із сучасними.*
Ключові слова: *маргінальна економічна назва, трансформація змісту, конотація, історична пам'ять, історичний маркер, лінгвокультурологічний коментар.*

Аннотация. *В статье предложен анализ маргинальных экономических наименований в украинском языке, которые в различные исторические периоды функционировали в экономической сфере, а также исследована трансформация их смыслов по сравнению с современными.*
Ключевые слова: *маргинальное экономическое наименование, трансформация смысла, коннотация, историческая память, исторический маркер, лингвокультурологический комментарий.*

Summary.*The article presents the analysis of Ukrainian marginal economic names, which were functioning in the sphere of economics during different historical periods of time. In addition, the transformation of their historical content is investigated in comparison with the modern one.*
Key words: *marginal economic name, transformation of the content, connotation, historical memory, historical marker, linguoculture, logical comment.*

Логіка мови справедливіша за логіку окремих особистостей і навіть цілих поколінь її носіїв, про що свідчить збереження в узусі старих назв, які вже не є актуальними в сучасній економічній комунікації.

Економічні відносини є універсальними як у часі, так і в просторі; фактично, їх не можна уникнути нікому. Про їх актуальність свідчить аналіз навіть не центральних економічних понять, а маргінальних лінгвальних знаків, які тільки на перший погляд здаються другорядними.

За законами синергетики сучасну українську економічну терміносистему можна схарактеризувати як стабільно-нестабільну, яка все ж не проходить радикальних етапів коливань від порядку до хаосу. Ця терміносистема утворювалася протягом тривалого часу, залучаючи для номінації одиниці різних рівнів. Згадаємо теорію Полікарпова А.А. про життєвий цикл слова, яке, на відміну від живих організмів, не відходить у небуття, а залишається на периферії мови до певного моменту, зберігаючи ті кванти інформації, які не відтворює ніяка інша лексема. Сучасний глосарій не виключає більшість цих мовних знаків з обігу та не визнає їх лексичними архаїзмами. Узус нерідко використовує те, що не завжди відповідає нормі. І в цьому теж виявляється мудрість мови.

«Словарь української мови» Бориса Грінченка дає можливість виділити лінгвальні одиниці, що в окремі періоди розвитку суспільства належали до економічної сфери, віддзеркалювали конкретний сегмент картини світу і не є такими у сучасному дискурсі.

Спробуємо кваліфікувати ці, здавалось би, неважливі із сучасної точки зору, лексеми, які зберігають економічну інформацію минулих часів:

1. Назви, що не мають новітніх відповідників: *банка* (гульден; назва золотої монети, яка була в обігу в деяких країнах Європи); *велика банка* (10 гульденів); *баришівне* (плата за факторство, тобто маклерство*); баришівник* (посередник при купівлі; фактор; маклер); *баришник* (торговець кіньми; торгаш). Сучасні тлумачні словники, зокрема [1], акумулюють зміст цих двох лексем: *баришівник* — діалект. баришник; *баришник* — заст.: людина, яка скуповує товар і перепродає його; перекупник, перепродавач. Словник Даля тлумачить слово *баришник* як «незначний торговець», додаючи до нього яскраву лексему *варяг*, тобто «чужий» [2]. Згадується в ньому й іменник *барышдень*, відповідник до якого у Бориса Грінченка відсутній. До нього поданий цікавий лінгвокультурологічний коментар: це 2 травня, день Святого Бориса; ко-

жен, хто продасть у цей день щось з прибутком, буде вести вигідну торгівлю протягом року.

Лексема *базар* зафіксована у Б.Грінченка з додатковим значенням «базарний день», якого немає у Даля і в сучасних тлумачних словниках. Є й інші приклади слів, що не функціонують на сучасному етапі як економічні поняття: *годовище* (річний термін найму); *гуртівник* (оптовий торговець), порівн. у [1] — «погонич худоби».

Нестандартними є назви *драча* і *драчка*, які абсолютно відмежовані від семантики сучасних мовних одиниць. Так, *драчою* колись називали хабар (порівн. у сучасному значенні: сутичка, сварка). У носія мови на підсвідомому рівні відбувається контамінація семантики цих одиниць, оскільки він знає, що хабарі виникають там, де є розподіл. *Драчою*, за Б.Грінченком, колись називали завод, що спеціалізувався на пилянні лісу. Сучасна назва «*драчка»* зовсім змінює лексичне значення, належить до пасивного запасу й має відповідні позначки: 1) розм. — місце, де оббирають кого-небудь; форма оббирання, здирництва; 2) розм. — збройна сутичка між кимось, бій; 3) діалект. — машина для переробки проса на пшоно. Занурившись в історію лісового бізнесу, можна знайтипрагматичне пояснення семантичних зсувів, що відбулися в слові *драча* на сучасномуетапі. Через реконструкцію змісту лексеми *присівок* (збільшення заробітної плати робітникові у вигляді землі, яку засіває хазяїн, а збирає врожай сам робітник) ми дізнаємося про те, що колись була і така форма розрахунків. Сучасного компаньйона в бізнесі (один з варіантів) було прийнято найменувати словом *приставщина* (людина, яка приєдналася до справи, додаючи до неї лише свою працю, а не гроші).

Лексема *купчик* (з наголосом на другому склад) є відповідником сучасне слово *покупець* і передає особливості українського традиційного етикету, порівн.: *пане покупцю*! *−пане купчику*! Суфікс −ик робить його «домашнім», спрямованим виключно на конкретну особу.Застаріла лексема має позитивні конотації до того, хто купляє: пошана, увага, бажання заохотити людину придбати товар тощо. Аналіз мовних одиниць близькоспоріднених мов дозволяє виявити специфіку їх уживання та виділити ті конотації, які притаманні саме українським назвам, порівн. у рос. мові*: покупець — накусник, покупщик, давалец, започинщик, веритель*, *заборщик* [2]. Подібні приклади не варто архаїзувати, оскільки вони є нашим національним скарбом, що зберігає не тільки історію формування української економічної терміносис-

теми, а й розвиток економічної свідомості українців, їхню історичну пам'ять. Отже, мовна одиниця набуває ознак історичного маркера з ознаками засобу міжетнічної комунікації.

2. Назви, що функціонують у сучасному економічному дискурсі, але мають інші конотації. Емоційна аура таких лінгвальних знаків відбиває історію економічних відносин в Україні.

Цікаві трансформації змісту спостерігаємо в лексемі *куркуль* (той, що прийшов з іншої місцевості й оселився тут), що набула за радянських часів чітких негативних політичних відтінків у семантиці та символізувала цілу епоху, пов'язану з розправою із справжніми господарями та їх ліквідацією як ворогів народу. У «Словарі» Бориса Грінченка це слово зафіксовано і в значенні «прізвисько, яке давали міщани козакам-чорноморцям» (Чигирин). Воно датовано 1909 роком і не має негативних конотацій. Порівняємо тлумачення цієї назви в інших лексикографічних джерелах. За радянських часів, як відомо, слово *куркуль* (у російському варіанті ще й *кулак*) — це зневажлива назва заможного селянина, спекулянта, на якого працюють наймити. Є версія, що назва була запозичена з турецької мови із значенням «небезпечний; такий, що вселяє страх» (порівн. у турецькій мові: korkmar (від korku — страх) [4]. Словник Ушакова [3] трактує значення слова *куркуль* як «багата, жадібна людина» і подає цікавий лінгвокультурологічний коментар: «Від застарілого *куркуль* — заможний селянин, кулак: найбільш вірогідним є українське походження». Отже, Ушаков надає слову *куркуль* значення, якого історично в українській мові не було і яке було депортовано в наш узус з російської мови разом з політикою партії більшовиків, яку вона проводила на той час. Цікаво, що в словнику Даля [2] ця лексема вжита як синонім до слова *баришник*, а також *варяг* (той, хто скуповує різні товари по селах; посередник, маклер).

Є семантичні зміни і в сучасній лексемі *депутат*, порівн. у Грінченка: *володар полонини*. Можна висунути гіпотезу, що слово стає провісником, засобом вірогідного моделювання майбутніх суспільних чи економічних відносин, оскільки подібне трактування мовного знака *депутат* для сучасної української дійсності теж є актуальним. Його можна використовувати як мовну родзинку, тому що емоційний потенціал цієї назви значно ширший від його словникового тлумачення. «Етимологічний словник російської мови» Макса Фасмера (онлайн-версія) свідчить, що ця лексема була запозичена через німецьку мову з латинської , проте в німецькій мові вона була відома у значенні «*доля; те, що виділено».* Таке пояснення його семантики відкри-

ває великі можливості для прогнозування та закріплення у словнику нових трактувань відомої назви у зв'язку з нашаруванням на неї нових «позамовних» змістів.

3. Застарілі економічні назви, що стали омонімами в сучасній українській мові: *вирва* (хабар; несправедливий збір). У свідомості сучасного носія мови актуалізується її фатична функція: це підсумок діяльності тих, для кого хабар замінив усі інші засоби розрахунків між людьми (порівн. спочатку хабар — потім вирва). Лексема *вислуга* (зароблене за службу, за Б.Грінченком) нагадує про те, що в минулому *вислугою* називали не тільки довготривале перебування на робочому місці, а й ту нагороду, на яку заслуговувала людина, яка працювала, а не відсиджувала на роботі протягом конкретного часу. Цей перший, позитивний за конотаціями, відтінок значення іменника *вислуга* зафіксований і в словнику Даля, але в подальшому (за радянських часів) був знівельований. Про це свідчать сучасні і російські, і українські тлумачні словники, у яких закріплено таке значення: «перебування на службі протягом тривалого часу». Такі трансформації призводять до появи негативних конотацій у подібних назвах та девальвації їх суспільного значення (порівн.: *заслужений* та інші спільнокореневі слова).

4. Застарілі іншомовні назви, що відповідають міжкультурному лінгвальному простору: *авдитор* (учень, визначений учителем для того, щоб вислуховувати домашнє завдання інших учнів). Подібна традиція існувала в окремих семінаріях. У деяких країнах так називали у XIX ст. молодого правознавця, що проходив стажування в суді, а також працівника суду. У Російській імперії так номінували працівника військового суду. Ці культурні традиції, включаючи і сучасне економічне значення терміна *аудитор*, позначилися й на українському узусі: *авдиторство* (перебування у ролі авдитора*), авдиторувати* (займатися вислуховуванням уроків товаришів). Але думка про те, що будь-яка терміносистема є лінійною, не відповідає дійсності: не можна порівняти її із звичайною сигнальною системою, у якій, натиснувши кнопку (термін), отримаєш абсолютно правильну відповідь (дефініцію, адекватну сучасному стану речей). Якби це було так просто, можна було б замінити національну терміносистему англійськими назвами і в такий спосіб перенести на український ґрунт і саму американську економічну модель.

5. Назви, що марковані в сучасних словниках як застарілі або територіально обмежені (діалектизми): *бабизна* (спадок від баби); *материзна* (спадок від матері); *маючий* (з наголосом на другому

складі) — заможний; *рата* (термін сплати; частина орендної плати на цей період). Звідси походять фразеологізми «*ратами виплачувати*», «*розкласти плати на рати», «суха рата»* (орендна плата в неврожайний рік), *на рати* (на виплат); *рахуба* (рахунок, лічба), *роздобуток* (промисел), *худоба* (майно, скарб), *хапанина*(хабарництво).

6. Назви, що відбивають національні засоби розв'язання економічних проблем: *пеня* (біда; халепа, нав'язлива людина), фразеологізми: «*мати на пеню»* (мати причину для сварки); *«пеню-волокти на когось»* (даремно когось звинувачувати). Існує декілька версій походження слова *пеня*: а) з латинської poena — кара, покарання; б) з фінської — тиснути, друкувати; в) з англійської етимологія схожа з походженням слова *фінанси*, існує з XIII ст. У російській мові у значенні «біда, покарання, докір» цей термін існував наприкінці XIУ ст., а як «санкція, покарання за невиконання або прострочення взятих за домовленістю або встановлених законом фінансових зобов'язань», відповідно до словника Даля [2], функціонує з 1866 року, тобто поширено в узусі майже на сорок років раніше, ніж в українській мові.

7. Назви, в яких відбулася компресія змісту в сучасній українській мові: *папірник* (торговець папером), порівн. сучасне значення: «працівник паперової промисловості» [1].

8. Назви, що зберегли свій зміст, але функціонують в інших професійних/непрофесійних сферах: *менджун* (баришник, який займався обміном коней) — екон.; «той, хто менджує, тобто баришує» [1], *мізерія* (бідність, вбогість; майно бідняка; узагалі рухоме майно) — екон., сучасне: «дуже мала кількість чогось; дрібні господарські речі, майно; перен.: жалюгідна, нікчемна людина» [1]; *покуп* (купівля, попит, продаж) — екон. — сучасне: «куплена річ» [1].

Отже, зміни в семантиці наведених лексем ще раз доводять, що наукова термінологія є стабільно-нестабільною системою, що весь час перебуває у русі. Тому на побутовому рівні в економічній сфері зберігаються й застарілі назви, що можуть бути деархаїзовані в будь-який момент її розвитку, а поки функціонують, як правило, у розмовному стилі. Проте забувати про них не варто, бо саме ці, здавалося б, непотрібні, забуті слова іноді стають єдиним достовірним джерелом інформації та свідченням існування певних фактів з життя української нації. Крім того, нерідко закріплена в цих застарілих чи маловживаних словах інформація більше не зафіксована в жодному такому джерелі, яке б забезпечувало абсолютний рівень довіри (як відомості, що подано в ака-

демічних мовних словниках). Отже, слово стає не тільки матеріальним доказом реальності конкретних подій, а інструментом достовірної лінгвістичної експертизи в широкому значенні.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел.−К.; Ірпінь:ВТФ «Перун», 2003. — 1440 с.
2. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка; [в 4-х томах] / Владимир Иванович Даль. — М.:Рус .яз., 1981−1982. — Т.1-4.
3.Толковый словарь русского языка; [в 4-х томах] / под ред.Д.Н.Ушакова. — М.: Сов. энциклопедия; ОГИЗ, 1935.
4. Русско-турецкий словарь /12 тыс. слов. — М.: Рус. яз., 1998. — 506 с.
5. Словар української мови /уклад. Б.Грінченко; [у 4-х томах]. — К.: Видавництво «Довіра» — УНВЦ «Рідна мова», 1997.

УДК 378.147: 371. 398

Копил Г. О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри німецької мови
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ІНТЕРКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ЛІНГВОПЕДАГОГІКИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ

Анотація. *У статті розглянуті деякі аспекти наукових досліджень західних педагогів-лінгвістів щодо поняття інтеркультурологічного розуміння, а саме: про необхідність чи ігнорування врахування інтеркультурологічного підґрунтя в роботі з іншомовною інформацією, а також у міжкультурному спілкуванні.*

Ключові слова*: інтеркультурологічне розуміння, культурні контексти, культурний детермінізм, орієнталізм, дидактика іноземної мови.*

Аннотация. *В статье рассматриваются некоторые аспекты научных исследований западнями педагогами-лингвистами понятия интеркультурологического понимания, а именно:о необходимости или игнорировании учета интеркультурологического контекста в работе с иноязычной информацией, а также в процессе межкультурного общения.*

Ключевые слова:*интеркультурологическое понимание, культурные контексты, культурный детерминизм, ориентализм, дидактика иностранного языка.*

Abstract. *The author analyses the aspects of Western linguists' research concerning intercultural understanding, necessity or ignorance or considering intercultural background in the work with foreign information and in the process of intercultural communication.*
Keywords: *intercultural understanding, cultural contexts, cultural determinism, Orientalism, foreign language didactics.*

Мова — це не лише засіб спілкування, мова — це ще й культурний код певного мовного середовища, етносу. Коли спілкуються іншомовні комуніканти різних етносів однією з їхніх мов, це означає, що контактують не лише дві мови, але й два менталітети, тобто культури. Для одного з комунікантів опанована іноземна мова має бути, з одного боку, зрозумілою для співрозмовника (носія цієї мови), а, з іншого боку, він повинен сам розуміти оригінальну мову, враховуючи можливі діалектні та лінгвокультурні, інтеркультурологічні аспекти. Порозуміння досягається у цьому випадку за умов інтеркультурологічного розуміння (**ІР**). Цей напрям досить ґрунтовно досліджують зарубіжні науковці (K. Matoba, A. Moosmüller, H. Pfetsch, E. Rogers, G. Schmale, A. Thomas, F. Trompenaars, R. Brislin, E. Hall, G. Hofstede, E. Keller, M. Zaninelli, W. Baat, J. Bolten, L. Bredella, V. Fischer, T. Göller, H. Heringer, B. Müller, U. Steinmüller та багато інших). Приміром, Томас Геллерта Роджер Селлу своїх дослідженняхвиходять з того, що ІР полягає в усвідомленні сенсу сказаного чужою мовою і що при цьому відбувається порівняння контекстів сказаного з аналогічним у своїй мові.

Багато вчених наголошують на тому, що для розуміння іншомовної інформації під час перекладу та інтерпретації варто враховувати культурологічне підґрунтя, оскільки люди розуміють речі в межах свого особистого, соціального, локального, історичного, медіального та культурного досвіду. Розуміння як зовнішнє, так і внутрішнє — це завжди подолання якихось відповідних меж та зв'язок певних контекстів. Більшість дослідників розрізняють інтракультурне та інтеркультурологічне розуміння, оскільки при інтеркультурологічному розумінні різниця між контекстами є глибшою, виявляючи продукування контексту з урахуванням чужої культури. Учені також зазначають, що коли ми хочемо зрозуміти тексти, закони, твори мистецтва, звичаї та вчинки, відповідно набуває значення сенс. Цей сенс не є очевидним, його не можна розпізнати відразу, він приховується за сло-

вами — у виразах та словосполученнях. Ми не можемо безпосередньо розпізнати, що саме криється за тими чи тими виразами, які думки та почуття маються на увазі. Ми мусимо це розуміти, виявляти, пізнавати з міміки, жестикуляції і, передусім, з мови співрозмовника [1, с. 2].

А. Шютц стверджує, що до ІР також належить не тільки те, що ми реконструюємо саме розуміння мовців, а й те, що підлягає нашій критиці. У розумінні треба розрізняти сенси — суб'єктивний та об'єктивний. Науковець говорить про суб'єктивний сенс, коли йдеться про дії, які мовець пов'язує зі своєю діяльністю. Про суб'єктивне в діях можна говорити тоді, коли ми маємо на увазі такий смисловий зв'язок, у якому переживання мовця, про які свідчить подія, є не тільки констатацією фактів, а й охопленням сфери суб'єктивних переживань та суджень у теперішньому або минулому часі [9]. У реальному житті ми можемо лише наближатися до суб'єктивного сенсу, який поєднують автори у своїй роботі своїми діями та висловлюваннями. Існує думка, що безпосередньо розуміння сенсу не існує, це об'єктивне явище, тому воно залежить від системи знаків та символів. Треба нагадати, що інтеркультурологічні дії та висловлювання мають не тільки суб'єктивне тлумачення, а й об'єктивне. Суб'єктивне тлумачення базується на системі знань, переконань та поглядів слухача. Об'єктивне тлумачення — це не що інше, як упорядкування переживань однієї особи, яка повідомляє, у взаємозв'язку з досвідом тих, кому повідомляють [9].

Окрім того, відмінність об'єктивного та суб'єктивного перегукується з такими поняттями, як внутрішня та зовнішня позиція. Розуміння чужого можливе лише тоді, коли ми займемо внутрішню позицію і вмітимемо визначати, що означають речі в продуктивному контексті. Саме вивчення іноземної мови вже ілюструє, що ми перебуваємо в такій системі, як наша рідна мова, представляємо її та можемо вступити в нову систему, тобто іноземну мову, яку ми вивчаємо. Хто вивчає іноземну мову, мусить бути здатним поводитися за правилами та конвенціями цієї мови. Хто розуміє іноземну мову як відхилення від рідної, ніколи не зможе по-справжньому оволодіти іноземною мовою. Якщо ми розуміємо завдяки мові судження інших, ми мусимо визнати, що вони можуть бути також помилковими, як і в нашій рідній мові.

Різниця між тим, як інші бачать, сприймають світ, і тим, що ми вважаємо дійсним, правдивим, здається спочатку проблематичним явищем, оскільки ця різниця може легко привести до етноцентричної точки зору. Це питання сенсу, який не є очевид-

ним. Він стає відчутним лише тоді, коли матеріалізується. Усвідомлення сенсу передбачає розуміння багатогранної системи символів — від жестикуляції, мови тіла до проявів мистецтва — танці, музика, образотворче мистецтво тощо. Для дослідників лінгводидактики, звичайно, найважливішою системою символів є мова. Тож усе почуте і побачене (вербальне, невербальне) має бути матеріалізованим (переклад, пояснення) у першу чергу мовними засобами [4].

Кожний мовний знак, тобто слово (лексична одиниця), має, з одного боку, матеріальне вираження (звуки, літери), і ментальне, тобто смислове вираження. Тому завдання перекладача полягає не тільки у знанні слів як засобу матеріального вираження, а й особливо як ментального, тобто смислового, з якого витікає інтерпретаційний аспект слів та виразів. Ці знання становлять основу інтеркультурологічної компетенції. Переклад та інтерпретація тексту відбувається завжди у відповідних межах (умовах, часі, місці тощо). Тож сама система символів є не тільки інструмент, завдяки якому ми виражаємо наші думки та почуття, а також і інструмент для їх утворення.

Щоб краще зрозуміти поняття «інтеркультурологічне розуміння», треба розглянути критику щодо цього. Постколоніальні та постмодерні критики цього явища ставлять під сумнів доцільність реконструювання чужого контексту. Чуже сприймається людьми через їх категорії та інтереси. Відповідно до цього існують педагогічні та політичні дискурси, які наголошують на толерантності та відкритості до чужого, що природно передбачає розуміння. Отже, існує розбіжність між політичним та педагогічним дискурсом, причому йдеться про те, до якої міри існує готовність до інтеркультурологічного розуміння.

До основоположного аспекту інтеркультурологічного розуміння належить той факт, що ми здатні розуміти, усвідомлювати чужу культуру з її проявами. Проте існує науковий напрям «Культурний детермінізм», прихильники якого не згодні із цим. Однією з найвідоміших праць культурного детермінізму є «Орієнталізм» Едварда Зайда. У цій праці Зайд висловлює тезу, що західні науки, які займаються східними науками, не розуміють ці культури з їх особливостями, а пристосовують особисті категорії та інтереси до своїх домінантних уявлень.Як стверджує автор, орієнталізм є західним стилем реструктуризації. У цьому випадку можна сказати, що заради нашої чи завдяки нашій культури ми нехтуємо іншою культурою. Тому Зайд каже, що навіть самі тво-

рчі люди — письменники Флобер, Нерваль, Скотт — були обмежені у вільному висловлюванні про схід [8].

Отже, через нашу упередженість ми можемо неадекватно сприймати текст, а значить і культуру. Культурний детермінізм викликає такі питання: чи має Зайд на увазі, що ми завжди можемо говорити тільки від імені нашої культури та чи може він сам як представник культурного детермінізму претендувати на правильне трактування сходу. Коли увагу Зайда звернули на те, що згідно з його підходом він начебто представляє інтереси арабів та ісламу, він заперечив, що просто правильно зображує орієнталізм [8].Водночас він опиняється в певному суперечливому становищі. Він претендує на те, що заперечує у своїй праці. Той, хто формулює, що ми визначені культурно, має сам себе виключити, інакше його висловлювання саме по собі вже представляє інтереси його власної культури.

У своїй праці Зайд узагальнює культурний детермінізм: «Я б не створював цю працю, коли б не вважав, що може бути не корумпована наука, чи, принаймні, не сліпа до людської реальності…» [8]. Уже саме по собі слово «орієнталізм»припускає те, що орієнталісти могли би по-іншому діяти і культурний детермінізм має не останнє слово. Теза інтеркультурного детермінізму становить деяку небезпеку для інтеркультурного розуміння. Більшість лінгводидактиків схиляється до залежності визначення речей від продукування контексту.

Цікаву точку зору висловив Ханс Хунфельд. Він узяв на озброєння культурнийдетермінізм у межах дидактики іноземної мови і взагалі наважився висловитися проти спроби розуміння іноземців: «Не розуміти іноземця, який завжди знаходиться в небезпеці, виражати все своїми поняттями зі своєї позиції, а свідомо визнавати його відмінності, виражені не тільки у мові. Це могло б позитивно слугувати співіснуванню багатонаціональної Європи» [5]. Хунфельд наголошує також на безмежній прірві між іноземцями й визначає, що порозуміння між іноземцями завжди було нелегкою справою. У сенсі культурного детермінізму розуміння є для нього формою насилля.Тож нам варто визнавати інших саме завдяки тому, що ми відмовляємося від розуміння. Але Геррі Луїз Гейтсрішучевідхиляєту думку, що розуміння є як неможливим, так і небажаним. Автор стверджує: «Немає терпіння без поваги і не існує поваги без знання» [3].

Перебільшення радикальних відмінностей іноземців, яких не можна зрозуміти, ніяк не сприяє їх визнанню, а, навпаки, заперечує нашу спільність. Тому Максим Хонг критикує твердження

Кінгстона, мовляв, ми не можемо зрозуміти інших, якщо сказати, що ми таємничі, екзотичні, заперечує нашу людську спільність. Тому це може свідчити про те, «наскільки ми відрізняємось від звичайної людини, що ми, буцімто, за своєю природою є непізнанними. Ці стереотипи агресивно захищають невігластво…» [6]. Якщо це дійсно так, тоді нам взагалі варто припинити вивчення інших культур і вивчати лише самих себе. Дослідник застережує: «Якщо йти цим шляхом, то не можна отримати справжню освіту. Весь досвід освіти ґрунтується на визнанні того, що культура є комунікативною, це її природа. В іншому випадку — як можна навчитись?»[3]. Культурний детермінізм веде в оману, якщо думати, що ми принципово не можемо розуміти інших, проте він звертає увагу на поняття «інтеркультурологічне розуміння» як наукову проблему.

З огляду на це можна стверджувати, що чуже, яке для нас є новим, ми вміщуємо в схеми особистих уявлень та понять. Марта Нуссбаум називає цей процес «описовий шовінізм» [7]. Це відбувається, коли ми намагаємося бачити чуже у власному контексті. Наслідком може бути те, що араби можуть здаватися «нераціональними», «підступними», а жителі Західної Європи — «раціональними» та «щирими». Оскільки небезпека такого шовінізму існує постійно, дуже важливим є для інтеркультурологічного розуміння між іншомовним та своїм контекстом вирізняти власні. Як культурні, так і лінгвістичні детерміністи стверджують, що ми не здатні до такого вирізнення, тому що завжди особисте домінує над чужим.

Розглянуті наукові аспекти щодо інтеркультурологічного розуміння свідчать про те, що вказана проблема цікавить науковців уже декілька десятиліть, викликає жваві дискусії, які базуються на різних точках зору, і залишається актуальною до сьогоднішнього дня, оскільки в міжкультурному спілкуванні саме від інтеркультурологічного розуміння залежить успіх співробітництва міжнародних ділових партнерів — від перемов до укладання угод та спільних проектів.

Література

1.Bredella L. Richard Rorty. On Philosophy, Literature, and Hermeneutics // Herbert Grabes. — Hrsg: Literature and Philosoph, REAL. — vol. 13. — 1 997. — 270 p.

2.Fink R.M. Verstehen oder Erklären? Zur Theorie und Geschichte der hermeneutischen Wissenschaften. — Stuttgart, 1989. — 128 p.

3.Gates H. L. Loose canons. Notes on the cultural wars. New York: Oxford University Press, 1992. — 478 p.
4.Gill G., Göller T. Power! Clayborne Carson. — München, 2000. — 360 S.
5.Hunfeld H. The orieder Gefühle. — Hamburg: VSA, 1993. — 320 p.
6.Kingston M.H. Cultural mis-readings by American reviewers. — 1982. –120 S.
7.Nussbaum M. C. Cultivating humanity. A classical defense of reform in liberal education. — Cambridge: Harvard University Press, 1998. — 136 p.
8.Said E. W. Orientalism reconsidered: Cultural critique, 1 . — 1987. — 326 p.
9.Schütz A. Der sinnhafte Aufbau der sozialen Well: Eine Einleitung in die verstehende Soziologie. — Frankfurt: Suhrkamp, 1974. — 270 p.

УДК 811.161.2:37.015.3

Кравчук О. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

ЧИТАННЯ, СПРИЙМАННЯ, РОЗУМІННЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДНИКИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

Анотація. *У статті розглянуті основні психологічні складники вдосконалення навичок лінгвістичного аналізу тексту в студентів філологічного факультету.*
Ключові слова:*лінгвістичний аналіз тексту, читання, сприймання, розуміння.*

Аннотация. *В статье исследуются главные психологические составляющие совершенствования навыков лингвистического анализа текста у студентов филологического факультета.*
Ключевые слова: *лингвистический анализ текста, чтение, восприятие, понимание.*

Abstract. *This article examines the main psychological components of developing the skills of the linguistic text analysis by the students of philological department.*
Key words: *linguistic text analysis, reading, apprehension, understanding.*

На сучасному етапі основним пріоритетом реформування вищої освіти в Україні в контексті рішень Болонської угоди є забезпечення універсальності підготовки фахівця до своєї майбутньої діяльності. Важливим аспектом цієї проблеми є врахування психологічних чинників у вдосконаленні навичок лінгвістичного аналізу тексту (надалі ЛАТ) у студентів-філологів, оскільки саме читання, сприймання, розуміння тексту є головними складниками успішного виконання ЛАТ.

Аналіз наукової літератури свідчить, що врахування психологічних чинників у навчанні мови є не новим і тому широко опрацьоване в психолого-педагогічних роботах (Л. Виготський, І. Гальперін, О. Гойхман, Ф. Гоноболін, М. Жинкін, О. Леонтьєв, І. Синиця та ін.). Але в сучасній науці відсутні дослідження, присвячені висвітленню психологічних основ удосконалення навичок ЛАТ у студентів-філологів. Отже, констатуємо актуальність окресленої в пропонованій публікації проблеми — визначення основних психологічних складників успішного виконання ЛАТ. Розв'язати її — значить сформувати мовну особистість учителя-словесника, який прагнутиме ґрунтовно підготуватися до майбутньої професійної діяльності, у якій він разом з учнями здійснюватиме ЛАТ.

Лінгвістичний аналіз спирається на такий спосіб психологічного аналізу, який вимагає членування складного єдиного цілого на одиниці, яким властиві основні якості цілого. Такий аналіз здійснюється найчастіше під час рецептивних видів мовленнєвої діяльності — почутого (аудіювання) і прочитаного (читання), тому аудіювання й аналіз, читання й аналіз є взаємопов'язаними, адже без слухання, читання й аналізу текстів не може бути розуміння чужого мовлення, оцінки виразності мови, вироблення мовного чуття. Тому виконання ЛАТ — це мовленнєва діяльність, яку розглядаємо як процес і результат дії, структурний елемент будь-якої діяльності, складник професійної діяльності. Матеріальною основою почутого є усний текст, прочитаного — писемний. У сучасній лінгводидактиці посилена увага до розвитку аудіювання й читання, оскільки саме від них залежить якість більш дієвих видів мовленнєвої діяльності — говоріння й письма. Адже результатом і продуктом говоріння й письма виступає висловлювання (текст), а продуктом аудіювання та читання є розуміння прослуханого або прочитаного тексту, тобто текст розвиває основні види мовленнєвої діяльності — аудіювання, говоріння, читання, письмо.

Рецептивні види мовленнєвої діяльності регулюють правила сприймання мовлення. Зрозуміло, що результатом сприймання є інтерпретація (розуміння), тому методика ЛАТ спирається на механізми читання, осмисленого сприймання й розуміння текстів.

Читання тексту — це явище психічне, оскільки випливає з потреби певних переживань читача, переживань, які задовольняє мистецтво слова, а мистецтво діє на нашу психіку. Мета мистецтва — викликати в нашій психіці певні переживання. Читання виконує такі психологічні функції: пізнавальну, емоційно-комунікативну, ціннісно-орієнтувальну [1, с. 22], які є взаємопов'язаними. Розглядаємо читання як комунікативний акт між автором і читачем, що здійснюється за допомогою тексту, усіх його комунікативних підсистем. Таке спілкування виявляє взаєморозуміння, що випливає з теорії психології мовленнєвої діяльності, розробленої Л. Виготським.

Психологія сприймання тексту була й залишається однією з найактуальніших проблем психолінгвістики, тому вона повинна бути добре опрацьована, оскільки сприймання є складним, діяльнісним і творчим. Осмислене сприймання є основою будь-якого аналізу, зокрема й ЛАТ.

Відомо, що першим рівнем сприймання є відчуття й уявлення. Читач засвоює писемний текст на основі зорового сприймання, а усний — на основі слухового. На етапі сприймання тексту відбувається розуміння значень окремих слів, речень, усього тексту. Тут же відбувається розуміння підтексту, що особливо значуще в аналізі публіцистичних і художніх текстів.

Головною особливістю сприймання є цілісність, активність і творчий характер, оскільки це актуально під час виконання ЛАТ. Тільки після сприймання тексту можемо переходити до його аналізу, тобто ці поняття нерозривні.

У сучасній психології та психолінгвістиці виділяють два рівні сприймання чужого мовлення. Перший — сприймання мовлення чи аналіз і синтез букв, достатні для того, щоб розрізняти слова. Другий, більш високий рівень — розуміння мовлення, або аналіз і синтез різноманітних сигнальних чи смислових значень у мовленні. Цей рівень беремо за основу в нашому дослідженні. Розрізняючи сприймання й розуміння мовлення, необхідно все ж таки розглядати їх як єдиний процес. Сприймання — це аналіз і синтез матеріальних засобів мови: фонем, складів, словоформ, речень, інтонації. Розуміння — це аналіз і синтез сигнальних чи смислових значень усіх цих засобів. Дослідження О. Леонтьєва доводять, що проблему сприймання варто розглядати на різних рівнях

організації мовленнєвого потоку: від рівня слова до рівня тексту, адже «осмислене сприймання тексту — це не тільки й не стільки проблема його загального розуміння, скільки проблема орієнтації реципієнта в тому, що є метою чи основним мотивом отриманого повідомлення» [2, с. 34], а тому істотним для нашого дослідження є розгляд проблеми розуміння, оскільки, щоб проаналізувати текст, його треба зрозуміти.

Розуміння посідає центральне місце в мисленнєвій діяльності людини й завжди супроводжує конструктивну пізнавальну діяльність. Він залежить від індивідуально-психологічних, соціально-психологічних та логіко-психологічних чинників. Термін «розуміння» розглядають у широкому та вузькому значенні: у широкому — це універсальна характеристика інтелектуальної діяльності людини, обов'язковий атрибут будь-якого рівня пізнання та спілкування, кожного психічного процесу. Очевидно, що розуміння є повторенням творення автором тексту у зворотному напрямку.

Трактуючи розуміння у вузькому значенні, багато дослідників відносять його до сфери мислення (Л. Виготський, Л. Доблаєв, П. Іванов, Ю. Корнілов, О. Корніяка, Г. Костюк, Н. Левітов, А. Лурія, С. Рубінштейн, А. Смирнов, О. Соколов та ін.). Зокрема, П. Іванов уважає розуміння найпростішим видом мислення й доводить, що, на відміну від творчого мислення, розуміння є «відтворювальним мисленням» [3, с. 247]. Г. Костюк ототожнює процеси розуміння й мислення [4, с. 256], а Н. Левітов розмежовує ці поняття, указуючи, що різниця між ними в тому, що розуміння є результатом мислення [5, с. 115].

У сучасній психології поширений погляд, що психологічні механізми розуміння зведені до розв'язання мисленнєвих завдань. Уважаємо розуміння тексту складною мисленнєвою операцією, яка включає вміння читати, знання мови та рівень інтелектуального розвитку. Отже, чим вищий інтелектуальний розвиток студента, чим досконаліші його знання мови, тим швидше він зрозуміє текст, а отже, правильно його проаналізує. Необхідною умовою розуміння тексту є сформовані вміння декодувати вербальну інформацію, тому розуміння з'являється в тому випадку, коли студент може переструктурувати набутий досвід, щоб, спираючись на нього, по-новому оцінити необхідну інформацію, застосувати опорні знання й здобути основні. Опорні знання — це той «мінімум», який об'єднує найважливіші визначення та закономірності, що допомагають засвоєнню складного матеріалу, а основні знання становлять фундамент для засвоєння

нових знань. Іноді пізнавальну роль розуміння співвідносять з поясненням: зрозуміти — означає вміти пояснити. Але розуміння не просто пов'язане з поясненням: воно зумовлює його, оскільки будь-яке пояснення ґрунтується на основі певного розуміння.

Розуміння тексту — це опосередкований аналітико-синтетичний процес, що включає розуміння основних елементів тексту та об'єднання їх в одне ціле. У дослідженнях А. Мікк, В. Мельничайка та ін. з'ясовано рівні розуміння тексту. Так, А. Мікк пов'язує ці рівні з його структурними елементами й виділяє серед них такі: 1) розуміння слів; 2) розуміння речень; 3) розуміння смислу абзацу або декількох абзаців, що утворюють єдине ціле [6, с. 11]. Отже, розуміння цілого починається з розуміння слів і сприяє розумінню всього тексту.

В. Мельничайко зауважує, що повне розуміння тексту — це непроста й далеко не всім доступна справа. Він виділяє чотири рівні розуміння тексту: 1) після першого прочитання досягається лише загальне сприймання; 2) повільне повторне читання дозволяє зрозуміти хід думки автора, смислові зв'язки тексту, його ідейне спрямування; 3) розуміння того, якими мовними засобами автор досягає своєї мети; 4) усвідомлення ідеї тексту [7, с. 34].

Практика доводить, що навіть ці чотири рівні не можуть бути досягнуті без докладного аналізу тексту, зокрема його мовного оформлення. Звертаємо увагу на те, що й при аудіюванні також повинно обов'язково відбуватися повне розуміння тексту.

Глибоко досліджено процеси читання й розуміння наукових і навчальних текстів Н. Чепелєвою, яка подає психологічно обґрунтовані рекомендації щодо формування в студентів культури читання, роботи з текстом під час його смислового аналізу, а також показує залежність розуміння тексту від його структурно-семантичних ознак та особистості читача, сформованості в нього прийомів роботи з текстом [1, с. 42].

Уважаємо, що розуміння тексту залежить від суб'єктивних і об'єктивних чинників: інтелектуального та емоційного рівня розвитку студента, його досвіду; розвитку пам'яті, уваги, уяви; змісту тексту, його лексичного, граматичного наповнення; від поставленої мети й мотиву.

Читання, сприймання, розуміння й аналіз тексту базуються на знаннях, які дають можливість пізнавати мовні одиниці та співвідносити їх з позамовною дійсністю. Такі знання студент здобуває на лекціях, де він слухає, записує (тобто під час рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності), а також аналізує почуту інформацію. Під час слухання відбувається спонтанний

аналіз почутого, що поступово переходить в усвідомлений. Знання поглиблюються, удосконалюються й на практичних заняттях, де майбутній філолог читає, слухає й аналізує почуте. У процесі говоріння й письма відбувається самоаналіз мовлення. Отже, на заняттях з рецептивних видів мовленнєвої діяльності студенти набувають навичок аналізу написаного й почутого, а також навичок самоаналізу під час продуктивних видів.

Студент не зможе успішно оволодіти навичками ЛАТ, якщо їх формування відбуватиметься без певної системи й послідовності, тому що нові знання повинні не механічно доплюсовуватися, а вкладатися в певну систему, оскільки так легше їх відтворювати.

Отже, урахування психологічних чинників, а саме: усвідомлене мислення, що включає механізми читання, аудіювання, сприймання, розуміння, — сприятиме вдосконаленню навичок ЛАТ, результативності підготовки студентів-філологів до їхньої майбутньої професійної діяльності.

Перспективи роботи вбачаємо в дослідженні інших психологічних процесів пізнання, які якісно впливають на вдосконалення навичок ЛАТ у студентів-філологів, мислення, уваги, уяви та інших.

Література

1. Чепелєва Н.В. Психологія читання тексту студентами вузів / Н.В. Чепелєва. — К.: Либідь, 1990. — 96 с.
2. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. / І.М. Кочан. — 2-ге вид., переробл. і доп. — К.: Знання, 2008. — 423 с.
3. Иванов П.И. Общая психология / П.И. Иванов. — Ташкент : Средн. и высш. шк., 1964. — 458 с.
4. Костюк Г.С. Про психологію розуміння / Г.С. Костюк // Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. — К.: Вища шк., 1989. — С. 251 — 300 с.
5. Левитов Н.Д. Детская и педагогическая психология : учеб. пособие для пед. ин-тов / Н.Д. Левитов. — 3-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1964. — 478 с.
6. Микк А.Я. Оптимизация сложности учебного текста / А.Я. Микк. — М.: Просвещение, 1981. — 119 с.
7. Мельничайко В.Я. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: завдання і методи / В.Я. Мельничайко // Теорія і практика лінгвістичного аналізу художнього тексту. — Т.: ЛІЛЕЯ, 1997. — С. 25 — 59.

УДК 37.13:373.3(091) [(410)+(430)]

Круковський В.І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
Круківська О.В.,
кандидат філологічних наук,
спеціаліст відділу міжнародних зв'язків
державного підприємства «Укрпошта»

НАВЧАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. *У статті розглянуто проблематику еволюції педагогічних підходів до розвитку міжкультурної комунікації під час вивчення іноземної мови, схарактеризовано механізм педагогічного розвитку міжкультурної комунікації в навчанні перекладу в контексті комунікативного методу та запропоновано аналіз складників міжкультурної компетенції.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, метод, навчання, переклад, комунікативний підхід, компетенція.*

Аннотация. *В статье рассматривается проблематика эволюции педагогических подходов к развитию межкультурной коммуникации в процессе обучения переводу в рамках коммуникативного метода и анализ составляющих межкультурной компетенции.*

Ключевые слова*: межкультурная коммуникация, метод, обучение, перевод, коммуникативный подход, компетенция.*

Abstract. *The article deals with the problems of evolution of the pedagogical approaches to the development of intercultural communication while learning a foreign language, mechanism of pedagogical development of intercultural communication in the process of learning the translation within the communicative method and analysis of the elements of intercultural competence.*

Key words*: intercultural communication, translation, communicative approach, competence.*

Етнокультурне, лінгвістичне й релігійне різноманіття країн — це сучасне соціальне явище, яке має свій вплив на системи освіти більшості країн світу. У галузі викладання іноземних мов (ІМ) віднині визнається, що студенти потребують не лише суто лінгвістичних знань і компетенцій, а й міжкультурних.У «Рекомендації Ради Європи R (98) 6 про іноземні мови»від 1998 року наголошено, що розвиток міжкультурної компетенції (МКК) та багатомов-

ність — основні політичні цілі Європи в галузі освіти [1]. Рекомендація визначає також заходи, необхідні державам для її розвитку. МКК є частиною загальних компетенцій, які повинен здобути студент, що вивчає ІМ. Враховувати культуру у вивченні ІМ необхідно не тільки для ефективного спілкування, а й для виконання мовою етичної ролі. **Актуальність** цьогодослідження зумовлена радикальними змінами, що відбуваються в українському суспільстві як результат інтеграції нашої країни до єдиного світового освітнього, інформаційного й економічного простору, а це змушує будь-яку людину навчатися й бути готовим будувати конструктивний діалог з усіма суб'єктами цього простору. Звідси необхідність для кожного студента набути професійно зумовлену МКК.

Діяльність сучасного фахівця пов'язана із взаємодією представників різних культур, із виконанням гармонійних продуктивних комунікативних функцій: забезпечення толерантності, досягнення злагоди, вирішення конфліктів, уміння досягати консенсусу через компроміс, подолання комунікативних бар'єрів, які можуть стати причиною комунікативних невдач, неефективної роботи колективу й соціальної напруги в суспільстві. Але найголовніше — МКК допомагає долати ксенофобію, етноцентризм, уникати упередженого ставлення, стереотипів, дискримінації. До недавнього часу важливість МКК недооцінювали в Україні. Викладачі ІМ традиційно обмежували її вивченням культури тієї чи тієї країни, але сьогодні МКК стає невід'ємним складником володіння ІМ. Навчання культури й країнознавства повинно адаптуватися до змін у суспільстві. Викладач повинен бути спроможним відповідати на численні міжкультурні питання чи принаймні говорити про них, у жодному разі не наслідуючи автоматично посібники з ІМ чи країнознавства, які не обов'язково містять міжкультурні дані. МКК має на меті не перетворити студентів у «французів», «англійців», «німців» і т. ін., а навчити їх вільно спілкуватися з представниками іншої культури. Тоді студент не просто сприймає інформацію іноземною мовою, а стає її співавтором.

Мовленнєва поведінка зумовлюється не лише культурою, а й способом використання суб'єктом незалежно від його національності своїх культурних знань, які все більше трансформуються в *культурну риторику* [2]. Вочевидь, міжкультурний підхід перетворює викладача в «*міжкультурного медіатора*» [3]. Проте виявилося, що самі викладачі недостатньо підготовлені і мають недостатньо засобів для її належного розвитку, оскільки МКК

вимагає від них нових знань, методів і засобів, нової стратегії й тактики. Не завжди в Україні МКК включаються до навчальних програм, підручників, модулів, теоретичних і практичних занять, зокрема з перекладу, який до цього часу не розглядався достатньою мірою як один із прийомів, що сприяють розвитку МКК, а не просто забезпечують його потрібну семантичну, прагматичну й риторичну еквівалентність оригінальному висловленню. Переклад не просто міжлінгвістична діяльність, а насамперед,діяльність міжкультурна. Саме недостатність вивчення ролі МКК під час перекладу та необхідність просування цього концепту при вивченні ІМ в Україні і визначили актуальність цього дослідження.

Мета дослідження — представити проблематику еволюції педагогічних підходів до МКК під час вивчення ІМ, проаналізувати механізм педагогічного розвитку МКК у навчанні перекладу в контексті комунікативного методу та визначити складники МКК.

Об'єкт дослідження — розвиток комунікативної компетенції студентів у навчанні ІМ. **Предмет** — методика формування МКК за допомогою навчального перекладу. **Гіпотеза** — навчальний переклад може сприяти формуванню МКК. **Новизна** долідження — комплексний підхід. Проблематика МКК дуже широка: культура / багатокультурність, комунікативна компетентність / МКК, теоретичні підходи до МКК, складник МКК, методи оцінювання МКК, формат занять, типи занять, типи вправ, дидактичні матеріали і т. ін., пов'язані з розвитком МКК. Як свідчить аналіз останніх досліджень і публікацій, МКК є об'єктом численних вітчизняних і зарубіжних досліджень (Б. Беляєв, І. Зимня, В. Карабан, M. Bennet, M. Byram, A. Nicols, D. Stevens, S. Bochner, W. Gudykunst, Y. Kim). ММК розглядається як адаптивний фактор, який дозволяє успішно інтегруватися у світову спільноту, уникнути негативних наслідків глобалізації, бути рівноправним учасником міжкультурної комунікації.

Проблема розвитку МКК також перебуває в центрі уваги таких міжнародних організацій, як: ЮНЕСКО, Рада Європи (РЄ) та Європейський Союз.Наприклад, відділ мовної політики РЄ у відповідь на Рекомендації РЄ про іноземні мови [1] видав посібник, що визначає, які знання та здібності охоплює поняття МКК, методи й засоби її розвитку, знання, навички й уміння, що повинен мати для цього сам викладач ІМ, та багато іншого [3]. У відповідь на інші рекомендації Парламентської Асамблеї РЄ з назвою «*Біла книга про міжкультурний діалог*» [5] відділ мовної політики РЄ видав посібник «*Щоденник міжукультурного спілкування*»

[4], який роз'яснює ці рекомендації. Зокрема, у розділі 5.3 «*Вивчення й навчання міжкультурних компетенцій*» зазначено: *«Необхідно розробити додаткові інструменти, що мотивують учнів розвивати здібності незалежного мислення для критичного усвідомлення ними своїх власних реакцій і свого власного ставлення до досвіду інших культур»* [4. с.15]. Проблема розвитку МКК при перекладі розглядають у спеціальних статтях вітчизняні дослідники Бахов І., Марченко Н., Поліщук Л., Пушкар Т. та інші.

Результати дослідження. Мова — це потужний засіб впливу на адресата. Знання іноземної мови є важливим складником МКК, оскільки мова є ознакою ідентичності людини. МКК пов'язана з багатозначним концептом «культура», який можна розглядати як збереження спадщини предків, як сукупність когерентних смислів, продукованих членами певної групи, що передаються з покоління в покоління [5]. Інші розглядають культуру не як об'єкт, а як активний процес, що дозволяє індивідуумам осмислено існувати й здійснювати зміни [6; 16]. Акцентують при цьому на свідомому приєднанні людини до культури, на використанні різних культурних ресурсів. Основна роль у формуванні ідентичності належить не походженню й успадкованим особливостям, а самоідентифікації шляхом взаємодії й спілкування з людьми з нашого оточення.

Міжкультурна комунікація — це сукупність психічних та інтерпсихічних, групових, інституційних процесів, які мають місце під час взаємовідносин і взаємодії між різними культурами, та взаємні трансформації, які звідси витікають. Було доведено, що знання іншої культури, поведінки ІНШОГО великою мірою сприяє вивченню мови завдяки кращому сприйняттю іноземного співрозмовника [6, с.2]. Поняття міжкультурності стосується будь-якої ситуації, де проявляються культурні відмінності, пов'язані з різними типами належності людини (етнічність, нація, релігія, стать, покоління, соціальна група тощо). Міжкультурна комунікація має місце кожного разу, коли особи чи групи не поділяють одні й ті самі смисли чи однакові форми вираження смислів, і тоді ці відмінності можуть стати перешкодою на шляху до успішної комунікації. Міжкультурність зумовлена різними факторами: певні концепції культур, мовні перешкоди, відсутність державної політики, соціальна й економічна ієрархія і т. ін. Французький дослідник C. Clanet визначає три основні педагогічні функції міжкультурного навчання: учити жити в культурному різноманітті; учити домовлятися — спокійно сприймати конфлікт, погоджуватися на компроміс; учити переймати найкраще в іншій

культурі, ділитися досвідом, критикувати аргументовано [7, с.34]. Ці три функції залишаються актуальними і сьогодні в європейській освітній практиці.

МКК — це міжособистісні компетенції, що дозволяють почувати й вести себе невимушено серед людей іншої культури і в багатокультурному середовищі. Вони дають можливість позбавитися страху перед людьми, які є іншими, сприймати різноманіття культур як надбання, розвивати людські стосунки, які сприяють співучасті, а не ізоляції. Одним із основних засобів міжкультурної комунікації є іноземні мови [8].

МКК у викладанні іноземних мов. У викладанні іноземних мов використовують різні методи: починаючи від традиційгого класичного граматико-перекладного методу, мета якого — читати й перекладати літературні тексти, відсунувши усне мовлення на другий план, до так званого ***натурального методу*** (кінець 19 ст., напр., М. Берліц), згідно з яким «*навчання іноземної мови повинно бути якомога більше схожим на навчання рідної мови*» [9, с.12]. Окрім цих «революційних» ідей, використовують так званий ***прямий метод***(В. Фієстов), заснований на навчанні мови без використання рідної, ***активний метод***(поєднання традиційного й прямого методів), ***аудіолінгвальний метод*** (Ч. Фриз) і ще пізніше — ***аудіовізуальний метод*** (М. Губерин), заснований на звуках і відеокартинках, на зміну якому на початку 70-х років прийшов ***метод комунікативної компетенції*** (напр., С. Г.Тер-Мінасова), який передбачає як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні компетенції, що містять одночасно як вербальні, так і невербальні вміння й навички, практичне знання мовного коду, психологічних, соціологічних і культурних знань, які дозволяють його належне вживання в конкретній ситуації [9, с.9]. Кожного разу під час спілкування необхідно пристосовувати свої мовні знання до конкретної ситуації (вік співрозмовника, його соціальний статус, його вірування, намір, місце спілкування тощо).

Культурна компетенція. На думку M. Abdallah-Perceille, МКК– це «*знання культурних відмінностей, які знаходяться поза комунікацією»* [10]. Porcher L.критикує це визначення, зазначаючи, що МКК “*не повинна знаходитися поза комунікацією, а розглядатися в еволюції, в русі, в динаміці»* [11, с. 41]. Більшість дослідників вважає, що МКК містить такі чотири складники: **знання:** знання культури, які треба отримати: спорт, театр, література…; **уміння-бути**: допитливим, відкритим, гнучким…; **уміння-робити:** діяти в різних ситуаціях, адаптуватися, мінімізувати конфлікти між культурами…; **уміння-вчитися** [11, с. 16].

Щоб краще зрозуміти проблеми викладачів ІМ, пов'язані з МКК, ми дослідили французькі посібники з країнознавства (цивілізації). Це дослідження дало змогу визначити основні підходи до викладання МКК у Франції. Встановлено, що до 1991 року у французьких посібниках із цивілізації використовують такі підходи: **географічний та історичний**, які надають лише часткову, поверхову й дуже спрощену інформацію; **порівняльний**, який аналізує відмінності й схожості між культурою учня й іншою культурою; **соціологічний** описовий підхід, заснований на статистиці, яка описує явища в економічній, політичній і соціальній галузях, хоча часто ця інформація мало об'єктивна; **антропологічний** підхід, сфокусований на взаємозв'язках й поведінці людей у суспільстві. Варто зауважити, що більшість посібників не відображають справжнє, нестереотипне знання культури й суспільства. Що стосується культурних знань, то в цьому плані посібники розрізняють певні категорії. *Комунікація в культурному контексті:* знати, що і як сказати в різних соціальних ситуаціях. Вона передбачає знання стилів, категорій, культурних кодів, еквівалентностей. Це стосується як вербальної, так і невербальної комунікації: жести, вираз обличчя, мова тіла тощо.*Система цінностей*: знати, що французи думають, як вони мислять, які існують цінності, як спільні для всіх народів, так і відмінні (напр., вираження гостинності, доброзичливості, поваги до індивідуума, колективу тощо). *Соціальні конвенції*: знати схеми, що відображають поведінку членів певної культури, напр.: ритуали, традиції, соціальна ієрархія, стосунки залежно від статі, віку, етнічної приналежності, освіти, манера написання різного типу текстів. *Соціальні інституції*: соціальні механізми, які регулює держава, релігійні інституції, освітні, наукові й мистецькі організації тощо. *Географія й довкілля*: географічний підхід передбачає вивчення регіонів і територій і є основою для розгляду питань із захисту довкілля та економіки. *Історія*: знайомство з культурною спадщиною, цивілізацією суспільства через історичну перспективу. *Мистецтво й література*: знайомство з мистецькою спадщиною й літературою і завдяки цьому знайомству — удосконалення мовних знань. Вивчення мов відкрите для культурного й лінгвістичного різноманіття. МКК стала у Франції частиною навчальних програм з іноземної мови.

Комунікативна компетенція — основна мета вивчення іноземних мов [11], але сама вона не може гарантувати правильне розуміння мови. Учні повинні не лише навчитися використовувати мовні форми, а набути таку поведінку, яка забезпечить їх ро-

зуміння співрозмовником. Розрізняють сім складових комунікативної компетенції: *лінгвістична* (інтерпретація й застосування правил мовного коду), *паралінгвістична* (невербальне мовлення: жести, міміка, мова тіла), *соціолінгвістична* (використання різних типів дискурсу, які визначаються як комунікативною ситуацією, так і різними правилами), *референційна* (знання різних галузей: інституцій і організацій країни, політики, спорту, економіки, суспільства тощо), *стратегічна* (вербальні й невербальні акти для реалізації комунікації й управління нею відповідно до комунікативного наміру співрозмовника), *соціокультурна* (знання культури співрозмовника, напр., сприйняття ним часу, його шкала цінностей, його взаємодія із зовнішнім світом, природою тощо). Відмінності в цінностях спричиняють проблеми у спілкуванні: що вважати красивим, справедливим, хорошим. І, нарешті, *дискурсивний складник* (здатність правильно розуміти й продукувати різні типи дискурсів, напр.: коротке оголошення, інструкція користування приладом, мотиваційний лист і т. ін.). Лінгвістичний складник — домінанта у викладанні іноземних мов, тоді як іншими складниками, хоча й дуже важливими в багатокультурному світі, часто нехтують. Проте МКК має набагато більше значення, ніж просто знання граматики чи лексики. Щоб зрозуміти ту чи ту різницю в мовленнєвому акті, треба, насамперед, помітити її, зрозуміти й сприйняти, не аналізуючи її. Варто додати, що справжня МКК набувається не лише завдяки вивченню іноземної мови, а в поєднанні зі всіма іншими складниками комунікативної компетенції студента.

МКК і переклад. Звичайно, можна завжди порозумітися з ІНШИМ, поговорити з ним, перекласти його висловлення рідною мовою. Але комунікація не обмежується лише простим перекладом і гарним знанням мови. Щоб перекласти висловлення належним чином, необхідно знати систему цінностей співрозмовника чи автора висловлення, тому навчання усного й письмового перекладу виходить за межі традиційного представлення цього явища. Переклад –це не просто «*операція транскодування, а тісна взаємодія. Просте співіснування між перекладачем і адресатом перекладу недостатнє. Під час перекладу необхідно якомога глибше зануритися в іншомовне середовище та культуру»* [12, с. 27]. Перекладач стає посередником між мовами й культурами. А це означає, що мовленнєвий акт перекладу повинен передати культурний компонент висловлення, що досить складно. Численні теоретики з перекладу підтверджують необхідність урахування культурних відмінностей. Наприклад, дослідник E.T. Hall довів,

що «*контекст і смисл невіддільні. Значення контексту в сприйнятті повсякденних подій величезне. Події можуть набути зовсім іншого смислу в контексті, у якому вони відбуваються, залежно від належності читача до тієї чи іншої культури*» [13, с. 31]. Він поділяє країни на дві категорії: країни германської культури, які перебувають у так званому «слабкому контексті», і країни латинської культури, зокрема, Франція, які перебувають у так званому «сильному контексті». Отже, під час викладання іноземних мов треба навчати не лише граматики й лексики, а й МКК [14; 16].

Висновок. Переклад сприяє розвитку МКК. Глобалізація й міжкультурна комунікація породжують проблеми, розв'язання яких сприймається як джерело взаємного культурного збагачення. МКК разом з іншомовною комунікативною компетенцією абсолютно необхідна в навчанні студентів перекладу. Це дуже важке завдання, оскільки часто для викладача мова, яку він викладає, не є рідною. МКК є принципово новою онтологією сучасної теорії викладання ІМ, яка диктує необхідність пошуку нових психолого-педагогічних і методичних рішень.

Література

1. Recommandation du Conseil de l'Europe N° R (98) 6 aux Etats membres concernant les langues vivantes adoptée par le comité des Ministres le 17 mars 1998 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.coe.int

2. Kerbrat-Orecchioni Catherine. Présentation. *Symposium* : Recherches et pratiques interculturelles : nouveaux espaces, nouvelles complexités [en ligne], septembre 2001. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:http://www.univ.-lyon2. fr/gric1/interculturel.htm

3. ByramM., Gribkova B., Starkey H. Developing the Intercultural Dimension in Language Teaching: a practical introduction for teachers. / Language Policy Division, Directorate of School, Out-of-School and Higher Education. –Council of Europe. — Strasbourg, 2002. — 45 p.

4. Байрам Майкл и др. «Дневник межкультурного общения». Европейский контекст, ключевые понятия и теоретические основания //Совет Европы / Отдел языковой политики. –Страсбург, март 2009. –33 с.[Електронный ресурс]. — Режим доступу: www. coe.int/lang

5. White Paper on Intercultural Dialogue. « Living together as equals in dignity»// Council of Europe.– Strasbourg,2008. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https: // juergenkurtz.wordpress.com/.../council-of-europe-white-paper-on- intercultural-dialogue

6. Valdes, J. M. (ed) Culture Bound: Bridging the Cultural Gaps in Language Teaching. — Cambridge : Cambridge University Press, 2001. — P. 20–32.

7. Clanet Claude. L'interculturel : introduction aux approches interculturelles en éducation et en sciences humaines. — Toulouse: Presses Universitaires du Mirail. — 1993. — 236 p.

8. Литвинов А. В. Оструктуремежкультурнойкомпетенции / А.В.Литвинов //Язык, сознание, коммуникация: сб. статей / отв. ред. В. В. Красных. –М: МАКСПресс, 2004. – С. 51−57.

9. L'évolution des méthodologies dans l'enseignement du français langueétrangère depuis la méthodologie traditionnelle jusqu'à nos jours.– Tudela:Universidad Nacional de Educación a Distancia: UNED Tudela, 2001. — Espagne.[Електронний ресурс]. — Режим доступу:http : // www. uned. Es / catudela /revista /n001 /art_8.htm

10. Abdallah-Perceille. L'éducation interculturelle. [2e éd.] — Paris : PUF, 2001. — 225 p.

11. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д.пед.н., проф. С.Ю.Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2003. — С. 273.

12.RamuteVingeliene, DaivaRepeikaite. L'interculturel dans l'enseignement du français langue étrangère et dans la formation des futurs traducteurs. // Studies about languages. –Kaunas University, 2013. — № 23.[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mla.org

13. Hall E.T., Yall M.R. Le guide du comportement dans les affaires internationales. Allemagne. Etats–Unis. France. — P.: Editions Seuil, 1990. — 256 p.

14. Бахов І. С. Міжкультурний аспект формування професійної компетентності майбутніх перекладачів / І.С.Бахов // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки: зб. наук. праць. / відп. ред. І. І. Черненко. — Випуск 16. — Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2010. — С. 18−27.

15. Грош Е. В. Развитие межкультурной компетенции как актуальная проблема методики преподавания иностранного язика / Е.В.Грош // Вестник Челябинского гос. ун-та: науч. журнал. Серия Филология. — Челябинск, 2013. — Выпуск 7. [Електронный ресурс]. — Режим доступу: www.ranez.ru/uploaded/news/konf-2008-07.pdf

16. Марченко Н. В. Вивчення іноземної мови, перекладацька діяльність та міжмовна комунікація в європейському контексті / Н.В.Марченко // Вісник СумДУ. Серія Філологія: наук. журн. / гол. ред. О.Г. Ткаченко. — Суми: Сумський державний університет, 2007. — № 1. — Том 2. — С. 117−123.

Nowacki A.
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Люблінський католицький університет

Івана Павла II (Польща)

СТВОРЕННЯ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДЛЯ ПОТРЕБ НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ

Анотація. *У статті поданий опис нового лексикографічного проекту «Польсько-український словник журналістських термінів» з українсько-польським додатком* (*Polsko-ukraiński słownik terminów dziennikarskich z suplementem ukraińsko-polskim*), *який сприятиме опануванню професійної термінології у галузі журналістики.*

Ключові слова: *медійне комунікування, журналістська лексика, мультимедійна термінологія, словникова стаття.*

Аннотация. *В статье предложено описание нового лексикографического проекта «Польсько-український словник журналістських термінів» з українсько-польським додатком* (*Polsko-ukraiński słownik terminów dziennikarskich z suplementem ukraińsko-polskim*), *который помогает успешно осваивать профессиональную терминологию соответствующей сферы.*

Ключевые слова: *медийная коммуникация, журналистская лексика, мультимедийная терминология, словарная статья.*

Abstract. *The article presents the description of the joint Polish-Ukrainian lexicographic project «Polsko-ukraiński słownik terminów dziennikarskich z suplementem ukraińsko-polskim». It is the dictionary with the supplement which provides the learners with professional journalistic terminolgy.*

Keywords: *media communication, lexicography, dictionary of professional journalistic terminology.*

У новому навчальному році 2014/2015 Інститут слов'янської філології Люблінського католицького університету Івана Павла II розробив нову програму навчання «Медійне комунікування у польсько-українській роботі журналіста». Це було можливо завдяки наданому Європейським Союзом науковому гранту «ПВП — професійне навчання в нефілологічних спеціальностях ЛКУ для потреб ринку праці». Проект було придумано, щоб створити нашим студентам певні переваги та приготувати наших майбутніх випускників для того, щоб суттєво збільшити їхні шанси влаштуватися на роботу.

Розробляючи цю програму, ми взяли до уваги географічне розташування нашого міста, яке знаходиться неподалік від кордону з Україною, а також і те, що останніми роками культурні та економічні польсько-українські відносини продовжують розвиватися з усе більшою інтенсивністю. Особливо успішно розвиваються культурні контакти, оскільки в нашому місті проходять дуже популярні та відомі майже у цілому світі фестивалі. Вели-

кою, наприклад, популярністю користується щорічний Карнавал штукарів (Carnaval Sztuk-Mistrzów) — єдиний фестиваль у Польщі, який присвячується цирковим виставам. Відомий також Фестиваль альтернативної культури «ZdaErzenia», який гуртує безліч альтернативних художників з різних галузей мистецтва, у тому числі коміксу, кіно та музики. Тут проходить також фестиваль Місто поезії (Miasto Poezji), а виявом великих театральних традицій є: Міжнародний театральний фестиваль «Конфронтації» («Konfrontacje»), Міжнародні люблінські зустрічі театрів танцю та Студентський всепольський театральний фестиваль «Контестації» («Kontestacje»). Згадані культурні заходи охоче відвідують також українські митці, актори та літератори, крім того, до Любліна прибувають також наукові співробітники українських вищих навчальних закладів, українські бізнесмени та представники одиниць місцевого самоврядування, тут, нарешті, навчаються студенти з України.

У зв'язку з вищесказаним у польському журналістському просторі з'явилася потреба мати працівників, які володіли б не тільки польською та українською мовами, але й розумілися в роботі журналіста, щоб пізніше могли готувати журналістські матеріали для ЗМІ, у яких ітиме мова про польсько-українські заходи та цікаві події в царині культури, історії, бізнесу і т. д. Ми вирішили запропонувати студентам нову спеціальність навчання та розробили відповідну програму. Щоб успішно реалізувати її, ми запросили до співпраці співробітників журналістики з нашого університету, а також наших українських колег з Національного університету «Острозька академія». Під час розроблення навчальної програми з'явилася необхідність створити словник журналістських термінів, щоб полегшити нашим студентам засвоєння професійної термінології не тільки на польській, але й українській мовах, адже виявилося, що на польському книжковому ринкові не тільки немає такого словника, але й взагалі не існує польського словника журналістської термінології.

Отже, працівники нашого наукового Інституту — Марта Качмарчик та Альберт Новацький — почали розробляти проект, наслідком якого було створення *Польсько-українського словника журналістських термінів з українсько-польським додатком*(*Polsko-ukraiński słownik terminów dziennikarskich z suplementem ukraińsko-polskim*). У тому проекті взяли також участь співробітники журналістики Острозької академії, які працювали як наукові консультанти. Словник було створено для тих, хто зацікавлений питаннями журналістики, а ще як допомогу під

час лектури польської та української фахової преси, він також може слугувати допомогою в навчанні журналістів та перекладачів. Він також призначений для студентів журналістики (у тому числі студентів ЛКУ, що реалізують навчальну програму «Медійне комунікування у польсько-українській роботі журналіста»), редакторів, журналістів та коментаторів, що професійно займаються аналізом та коментуванням подій у царині польсько-українського економічного простору та політичного, наукового і культурного співробітництва.

Аналізований словник — це також спроба заповнення великої видавничої прогалини, оскільки лексикографічне надбання, особливо в галузі журналістики, невелике. Варто підкреслити, що на польському лексикографічному ринкові кількість спеціалізованих словників недостатня. Крім *Словника медійної термінології* (*Słownik terminologii medialnej*) за редакцією Валери Пісарка[3], що вміщає не тільки журналістську лексику, але й широку сферу медіа-технологій, та який спрямований до значно ширшого кругу користувачів, можна ще віднайти в інтернет-мережі невеличке число глосаріїв, що їх утворюють різні редакції та самі журналісти для власного користування.

Люди, що займаються польсько-українськими відносинами, свідомі того, що найбільшою перешкодою в їхній роботі є відсутність не тільки спеціалізованих, але й загальних словників, якість яких часто недостатня. Найкраще розроблено лише питання юридично-економічної лексики, в основному завдяки наполегливій праці Станіслава Домаґальського, який є автором декількох словників з бізнесу, торгівлі та економіки[4], а також — частково — питання релігійної[5] та наукової[6] лексики. Інші галузі життя надалі чекають детального лексикографічного опрацювання, яке могло би заспокоїти очікування багатьох користувачів.

Наш словник — це, без сумніву, перша спроба створити польсько-український словник журналістських термінів. У ньому бу-

---

[3] *Słownik terminologii medialnej*, ред. W. Pisarek, Kraków 2006.

[4] S. Domagalski, *Praktyczny polsko-rosyjsko-ukraiński słownik ekonomiczno-handlowy*, Warszawa 1994; Той же, *Praktyczny słownik polsko-rosyjsko-ukraiński. Ekonomika i handel. Z indeksami terminów rosyjskich i ukraińskich*, Warszawa 2000; Той же, *Słownik biznesu ukraińsko polski i polsko-ukraiński*, Warszawa 2002; Той же, *Wielki słownik polsko-ukraiński i ukraińsko-polski z rozszerzoną terminologią współczesnego biznesu*, Warszawa 2008.

[5] A. Markunas, T. Uczitiel, *Popularny słownik sakralizmów polskich i ukraińskich*, Poznań 2001.

[6] W. Kozubel, *Słownik terminów biologicznych polsko-ukraiński i ukraińsko-polski dla gimnazjum i liceum z ukraińskim językiem nauczania*, Warszawa 2006; Той же, *Słownik terminów chemicznych polsko-ukraiński i ukraińsko-polski dla gimnazjum i liceum z ukraińskim językiem nauczania*, Warszawa 2007; Той же, *Słownik terminów informatycznych polsko-ukraiński i ukraińsko-polski dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych*, Warszawa 2008.

ло зібрано та представлено лексичний матеріал сучасної журналістики, який має пряме застосування у щоденній роботі журналіста. Автори були свідомі того, що журналістська лексика — це питання широкого діапазону, яке вміщає в собі не тільки певні терміни загального значення, але також і професіоналізми із різних галузей журналістики (преса, радіо, телебачення, Інтернет) та мультимедійну термінологію, яка зараз пов'язана з журналістикою органічно. Не допомагає також і той факт, що дуже часто найновіша журналістська термінологія не була кодифікована, тобто ще не ввійшла до складу тлумачних словників. Саме тому, крім найважливіших та найчастіше вживаних журналістських термінів, у нашому словнику з'явилася також лексика, пов'язана з галузями мультимедіа та інформатики. Додатково україномовні користувачі знайдуть також допомогу у вигляді алфавітного покажчика української лексики, яку поміщено в словнику[7].

Описуваний словник складають 734 гасла, що побудовані за гніздовим принципом. Стандартна словникова стаття передбачає наступні елементи:

✓ польське слово, що є головним гаслом (виділене жирним шрифтом);

✓ граматичний опис слова (форма родового відмінка, рід граматичний, інколи число, коли це слово має тільки однину або тільки множину)[8];

✓ дефініція гасла польською мовою (деякі гасла більш розбудовані в порівнянні з іншими, оскільки метою авторів було додати деякі історичні та культурні відомості, а також врахувати польську або українську специфіку);

✓ український еквівалент (він подається після знака та записаний жирним шрифтом);

✓ позначення наголосу в українському слові:

Gawęda, -dy, ż. — gatunek epiki, występujący zarówno w literaturze ustnej (g. ludowa), jak też i pisanej (g. «szlachecka»). Wyróżnia się brakiem konturów kompozycyjnych, swobodą w prowadzeniu wątków, licznymi zwrotami do słuchaczy i powtórzeniami, a także wszechobecnością narratora. Niektóre jej

[7]Принцип граматичного опису українських термінів здійснено за тлумачним словником української мови, див.: *Великий тлумачний словник сучасної української мови*, ред. В. Бусел, Київ 2007, 1719 с.

[8]Автори прийняли принцип граматичного опису слова за найновішим виданням польського орфографічного словника, див.: *Wielki słownik ortograficzny PWN*, ред. E. Polański, Warszawa 2011, 1125 c.

cechy wyraźnie uwidaczniają się w felietonie ■ **широ́ка епі́чна ро́зповідь**;**бе́сіда**.

Headline [wym. h*e*dlajn], − nu, m. (*ang.*) — wydrukowany dużymi literami początkowy wiersz, będący tytułem materiału dziennikarskiego w gazecie lub czasopiśmie; nagłówek → gazecielub → czasopiśmie; → nagłówek ■ **хедла́йн** / **за́головок** / **заголо́вний ряді́к**.

Синонімічні еквіваленти польського гасла розділені косою рискою (/), близькозначні терміни комою (,), інші відповідники — крапкою з комою (;). У випадку, коли польське слово має декілька значень, тоді вони означені за допомогою цифр:

Ekran, −nu, m. — płaszczyzna, na którą rzutuje się obrazy świetlne, pokryta warstwą materiału odbijającego promieniowanie lub świecącego pod wpływem promieniowania elektronowego ■ **екра́н**.

~ **projekcyjny** — e. kinowy, służący do oglądania obrazu wyświetlanego za pomocą rzutnika lub → projektora z taśmy filmowej ■ **проекці́йний екра́н**.

~ **telewizyjny** — ■ **телевізі́йний екра́н**: 1. e. luminescencyjny (CRT), w którym obraz powstaje dzięki luminescencji luminoforu, wywołanej działaniem krótkotrwałego promieniowania lub strumienia cząstek ■**кінеско́п** / **електро́нно-промене́ва тру́бка**; 2. e. plazmowy (PDP) — matryca składająca się z komórek wypełnionych mieszaniną gazów w stanie plazmy (głównie ksenon i neon). Zjonizowane gazy emitują fotony światła ultrafioletowego, które padając na luminofor, pobudzają go do emisji światła widzialnego odpowiedniego dla danego koloru luminoforu ■**пла́змовий дисплé́й**; 3. e. ciekłokrystaliczny (LCD) — matryca składająca się z komórek wypełnionych ciekłym kryształem. Urządzenie wyświetla obraz dzięki zmianie polaryzacji światła na skutek zmian orientacji cząstek ciekłego kryształu pod wpływem przyłożonego pola elektrycznego ■ **рідкокристалі́чний дисплé́й**.

Крім алфавітного покажчика всіх використаних українських еквівалентів (841 одиниця), у словнику знаходиться покажчик використаних скорочень, а також український алфавіт з поданням вимови окремих звуків.

Автори зробили все можливе, щоб цей словник показував можливо найбільш актуальний стан журналістської лексики, яка надалі продовжує швидко розвиватися. Із цією метою авторами були використані не тільки тлумачні, спеціалізовані та професійні словники із різних галузей, але також і глосарії та численні опрацювання в царині журналістики, мовознавства, інформатики, культурознавства, які дозволили вибрати відповідну професійну термінологію польською та українською мовами. Майже всі

польські гасла мають свої українськомовні еквіваленти, але були такі випадки, що коли український термін не існував, тоді було застосовано метод семантизації:

Debit, -tu, m. — prawo do rozpowszechniania wydawnictw zagranicznych na terenie danego państwa ■ **право на розповсю́дження зарубі́жних вида́нь за́собів ма́сової інформа́ції в окре́мій країні**.

На нашу думку, так сконструйований словник може вважатися скромним внеском у краще розуміння питань польсько-українських відносин, тим більше, що з моменту здобуття Україною незалежності в 1991 році, можна помітити невпинне та багатоаспектне зростання інтересу до культури нашого східного сусіда, а також розвиток туризму та економічного співробітництва. Дуже помітне заангажування польської влади та польських громадян у допомогу українцям, яке набрало інтенсивності з листопада 2013 року та постійно зростає. Це особливо помітно на фоні останніх подій в Україні, які не сходили зі шпальт польських газет та не зникали з теленовин. Варто підкреслити велике число журналістських матеріалів із зони мілітарного конфлікту на сході України, а також й інших українських областей, та інших сфер життя, у польських ЗМІ дуже велике. Маємо надію, що цей словник буде також слугувати допомогою студентам в успішному оволодінні відповідної спеціалізованої лексики.

УДК 811.161:372.893

Охрименко Т.В.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедри русской филологии
Киевского национального
лингвистического университета

НАЦИОНАЛЬНАЯ ВАЛЮТА В ИСТОРИИ ЭТНОСА

Анотація. *У статті йдеться про систему номінацій грошових засобів, які характеризують українську та російську національно-мовну картину світу. Поняття мовної картини світу спирається на лексику історико-культурного, етнографічного характеру, до якої належать також номінації товарно-грошового обігу.*

Ключові слова: *національно-мовна картина світу, гроші, грошові номінації, нумізматика.*

Аннотация. *В статье речь идёт о номинациях денежных средств, характеризующих украинскую и русскую национально-языковую картину мира. Понятие языковой картины мира опирается на лексику историко-культурного, этнографического характера, к которой принадлежат и номинации товарно-денежного оборота.*
Ключевые слова: *национально-языковая картина мира, деньги, денежные номинации, нумизматика.*

Summary.*The article deals with the nominations of funds that characterize Ukrainian and Russian national-language world. The concept of linguistic world view is based on historical cultural and ethnographic categories which also include the category of commodity-money circulation.*
Keywords: *national-language world, money, cash nomination, numismatics.*

Номинации денежных единиц как часть активного словаря носителя того или иного языка находятся в тесной связи с лексическими группами, представляющими языковую картину мира определённого общества. Так, вне устройства украинской языковой картины мира тяжело представить функционирование номинации *гривна*, в то время как русская языковая картина мира способна раскрыть семантическую полноту номинации *рубль*, и т.д. В то же время наблюдается и обратная тенденция. Современные украинские авторы словаря лингвистических терминов не без оснований считают, что особенности языковой картины мира отражает прежде всего лексика историко-культурного, этнографического характера [3, с. 38], к которой принадлежат и автохтонные номинации денежных средств, распространённые на территории проживания того или иного народа. Анализ таких номинаций позволит углубиться в сущность национально-языковой картины мира русского и украинского этносов.

Существует большая историко-нумизматическая литература о денежной системе в Украине и в России, однако отражению денежных номинаций в национально-языковых картинах мира посвящены лишь отдельные работы лингвистов — либо занимающихся сферой конкретного подъязыка товарно-денежных отношений (Крышталь С.М., Шпильковская Е.В.), либо погружённых в этимологию денежных наименований (Чернов Е.И., Рябченко Н.Г., Гладкий В.Д.), либо рассматривающих ряд денежных номинаций в контексте когнитологии (Голубовская И.А., Прихода Я.В., Унук З.И.) и политологии (Александров Д.В., Рымарь А.П., Шкребец Н.С.).

Историческая ретроспектива, отсылающая к эпохам формирования национальных денег Украины, позволяет пролить свет на устроение языковой картины мира украинцев — с её традициями и позднейшими влияниями. Известно, что современная украинская денежная единица (согласно Указу Президента Украины «Про грошову реформу в Україні» — полноценная национальная валюта), она же одна из основных счётных единиц Киевской Руси, *гривна* образовалась от древнерусского названия шеи («грива») и первичным значением имела определение шейного украшения. Затем — кольца, гири, единицы веса, слитка серебра, монеты и денег вообще, что частично фиксируется и в белорусском языке [2, с. 12; 4, с. 3-4]. В торговых отношениях Украины с Польшей в XVII в. сыграла немаловажную роль и серебряная монета *злотый* — денежная единица, этимологически связанная с названием металла, из которого она чеканилась [4, с. 9]. Украинскому языку, в отличие от русского, известны в значении собственной денежной единицы *карбованець (купоно-карбованець), шаг* и другие, ориентированные на западные соседствующие страны, — *лев, чех, дукат, крона, дудек, таляр, крейцер, біфони.* Стоит согласиться с мнением историков-нумизматов о том, что часто на денежном рынке Украины иностранная валюта была ведущей ровно настолько, чтобы удерживать территорию подчинённого государства [1, с. 11−16; 4, с. 10−15].

Исследователи национальных традиций утверждают, что денежные знаки Украины были оригинальны, часто оформлялись красочными орнаментами, заимствованными из «писанок», «рушників», «килимів», из росписи хат, а сами надписи — из старопечатных текстов. Использовались и изысканные орнаменты украинского барокко, различные декоративные шрифты [1, с. 1−16]. Отметим, что и сегодня на государственном уровне регулируется вопрос тематического и художественного оформления украинских денежных знаков. Так, признано целесообразным разместить на гривневых банкнотах изображения портретов известных деятелей истории и культуры Украины соответственно номинальному ряду: Владимир Великий, Ярослав Мудрый, Иван Мазепа, Иван Франко, Михаил Грушевский, Тарас Шевченко, Богдан Хмельницкий, Леся Украинка.

Подчеркнём, что современная украинская нумизматика по достоинству оценивается в мировом нумизматическом сообществе. Можно гордиться тем, что совершенные технологии производства превратили печатную монету Украины по разноплановости тематики, материалу чеканки, по уровню художественного офо-

рмления в богатую «справочную» истории, культуры, духовности украинского народа. Отдельные серии выпусков — чрезвычайно редкостны, они высоко ценятся среди коллекционеров как в Украине, так и во всём нумизматическом мире. Современная украинская монета с гривневым номиналом постоянно представлена на международных нумизматических форумах, европейских монетных конвенциях, выставках-ярмарках монет, на многочисленных аукционах.

Что касается близкородственной, русской языковой картины мира, то денежные наименования как одно из важных звеньев лексической системы известны русскому языку на протяжении всей его истории. Функционирование денежных наименований исследовалось в диахроническом плане на материале летописей, «Русской правды», многочисленных памятников деловой письменности, новгородских берестяных грамот, привлекалась лексикографическая литература — словари И. И. Срезневского, А. Г. Преображенского, Ф. Миклошича, М. Фасмера [2, с. 3].

В 19 в. В. И. Даль, известнейший фольклорист, писатель, создатель знаменитого «Толкового словаря живого великорусского языка», одним из первых в славянской культурной традиции сформулировал понятие науки о древних монетах и медалях — *нумизматики* — и зафиксировал родо-видовые связи этой области знаний. Он описал нумизмата (*нумизматика*) не как любителя, а как учёного, серьёзно занимающегося этой наукой; представил родовое понятие *денег* как совокупное, универсальное определение средств товарообмена, как их всеобщий эквивалент и форма стоимости всех иных товаров [5, с. 921].

К особенностям языковой картины мира Киевской Руси следует отнести использование в качестве денег скота, пушнины, украшений, а уже потом — драгоценных металлов. Так, исторические лексикологи утверждают, что самые древние из известных на Руси наименований денег — это *скот* (домашние животные), *кунъ, куна* (куница), *векша, веверица, бель* (белка)[2, с. 9−10; 4, с. 3]. Данный факт соответствует общеевропейским тенденциям развития номинаций товарно-денежного оборота, зафиксированных письменностью.

Начало собственноручной чеканки монет на Руси (с X-го века н.э. появляются *златники, сребреники*) приостановилось на долгое время, что было вызвано татаро-монгольскими завоеваниями. В результате сильнейшего ограбления русских и украинских земель целый ряд названий монет отразил в своей семантике процесс деления денежных единиц на части, которые должны были в отдельности

сохранять прежнюю ценность, — *рубль, полтина, полушка, полуденьга, резана* [2, с. 13−14]. Благодаря таким денежным наименованиям славянское языковое сознание смогло зафиксировать попытки выхода Руси из тяжёлого экономического кризиса.

Интересно, что серебро в качестве денежного материала применялось на Руси значительно шире, чем золото. Так, *сребреник* (*серебреник*) означало и деньги вообще, и серебряных дел мастера, и крестьянина, взявшего у феодала денежную ссуду. *Сребролюбие* означало корыстолюбие, сменившее более древнее название *скотолюбие*. Бескорыстного человека до сих пор в русском языке называют *бессребреник* [2, с. 12−13]. По-видимому, серебро пользовалось у славян большей популярностью в силу своей доступности.

Русскую языковую картину мира, отражающую наименования денежных единиц, тяжело представить вне понятия *копейка*. Это слово — самое позднее из всех денежных наименований русского языка. Копейками были названы монеты, на которых по приказу кн. Ивана Васильевича (Грозного) в 1535 г. стали чеканить изображение всадника с копьём в руке. До этого чеканились монеты с изображением меча, назывались они *мечевыми*. Со временем копейка как общее для всех русских земель денежное наименование вытеснила *московку* (*московскую деньгу*) и *новгородку* (*новгородскую деньгу),* проявила словообразовательную активность: стали популярными названия *копеечный* (стоящий копейку), *копейщина* (название подати), *копейничать (*скряжничать), *копеечник* (и монета, и скряга) [2, с. 15−16]. В украинском языке производными являются формы *копієчка, копійчина, копійчаний, копіяшний* [4, с. 9].

Универсально-языковая картина мира, отразившая ход развития денежных наименований в различных государствах, свидетельствует о важности металлов, обращённых в слитки. Ценность слитка определялась его весом, потому у многих народов названия металлических денег совпадали с наименованиями весовых единиц: *марка, франк, лира, ливр, талант, драхма, фунт стерлингов* [2, с. 8]. Универсальные законы развития языковых моделей мира отразились и в образовании обобщающего для всех денежных единиц названия, проистекающего от иноязычного слова. Например, на русской почве было образовано слово *деньги*, употребляющееся до сих пор и рождённое от тюркского *деньга* (дамга, теньга, тамга — «чеканка», «знак», «монета2). Укр. *гроші*, етал. *Money* относятся к словам романо-германского происхождения [2, с. 18; 4, с. 6−7].

Выводы: украинская национально-языковая картина мира отражает особенности номинаций денежных средств — не только аутентичных, самобытных и декоративных, близких актуальной национальной валюте, но и множественных чужеземных, использовавшихся для удержания территории подчинённого государства. Денежные номинации русского и украинского этносов в своей совокупности фиксируют повсеместное использование в качестве денег металлов, обращённых в слитки.

Литература

1. Римар А.П. Українські гроші як атрибут соціокультурної самоідентифікації національної держави. 26.00.01 — теорія та історія культури:автореф. дис... канд. культурології. — К., 2009. — 20 с.
2. Рябченко Н.Г. Действие внутренних и внешних факторов языкового развития в истории русских денежных найменований:автореф. дис… канд. филол.н. — Одесса, 1966. — 23 с.
3. Струганець Л.В. Культура мови. Словник термінів / Л.В.Струганець. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2000. — 88 с.
4. Чернов Е.И. История названий денег и денежных единиц в украинском языке:автореф. дис... канд. филол. н. — К., 1960. — 16 с.
5. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: Современное написание: В 4 т. Т. 2. И — О / В.И.Даль. — М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Астрель», 2003. — 1280 с., 1 портр.

УДК 81’23+316.472:659.1(045)

Петрова Г. Л.,
аспірант кафедри
загального і порівняльного мовознавства
та новогрецької філології
Київського національного лінгвістичного університету

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ РЕКЛАМИ ЯК ЗАСОБУ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. *Статтю присвячено визначенню ролі засобів масової комунікації у здійсненні психологічного впливу на аудиторію, виявленню маніпуляційного характеру реклами як різновиду масової комунікації та аналізу зараження, сугестії та маніпуляції як форм психологічного впливу, який проявляється на всіх*

рівнях мовної системи за допомогою вербальних та невербальних засобів комунікації в рекламних повідомленнях.
Ключові слова: *масова комунікація, психологічний вплив, зараження, засоби сугестії, маніпуляційні технології, реклама продуктів харчування.*

Аннотация. *Статья посвящена определению роли средств массовой коммуникации в осуществлении психологического воздействия на аудиторию, выявлению манипуляционного характера рекламы как разновидности массовой коммуникации и анализа заражения, суггестии и манипуляции как форм психологического воздействия, который проявляется на всех уровнях языковой системы с помощью вербальных и невербальных средств коммуникации в рекламных сообщениях.*
Ключевые слова: *массовая коммуникация, психологическое воздействие, заражения, средства суггестии, манипуляционные технологии, реклама продуктов питания.*

Summary.*The article is devoted to the determination of mass media role in the implementation of the psychological impact on the audience. It also analyses the problems of the nature of the manipulative character of advertising as a form of mass communication, the problems of infection, suggestion and manipulation as forms of psychological influence, which manifests itself at all levels of the language system using verbal and non-verbal means of communication in advertising messages.*
Key words*: mass communication, psychological influence infection, means of suggestion, manipulative technologies, food commercials.*

Процеси масової комунікації потрапляють до сфери наук про мову, про породження і сприйняття мови, оскільки до структури масової комунікації обов'язково включається текст, переданий за допомогою технічних засобів. Лінгвістика традиційно вивчає вербальні тексти, зокрема й ті, що належать до масової комунікації. У цьому зв'язку закономірним є звернення психолінгвістів до проблем масової комунікації. Виправданість застосування психолінгвістичного підходу для вивчення цієї сфери діяльності підтверджується тим, що теоретичні положення і практичні результати психолінгвістичних досліджень враховуються, принаймні, у трьох сусідніх галузях: у рекламі, політології та теорії масової комунікації. Отже, реклама є істотним складником масової комунікації.

У сучасній науці існує багато шляхів вивчення реклами.

1) загальний лінгвістичний опис рекламних текстів;

2) дослідження певного аспекту реклами: прагмалінгвістичного; психолінгвістичного; когнітивного;

3) власне лінгвістичний аналіз рекламних текстів на різних мовних рівнях: фонетичному; лексичному; морфологічному; син-

таксичному та структурно-семантичному; стилістичному; аналіз-текстових категорійу рекламі;

4) дослідження рекламного дискурсу.

До структури будь-якої масової комунікації, та реклами зокрема, обов'язково входить текст як прояв процесів породження і сприйняття мовлення, тому актуальним є застосування психолінгвістичного підходу до дослідження реклами.

З позиції психолінгвістики рекламу вивчали: О. О. Леонтьєв, Є. Ф. Тарасов, П. М. Махнін, Н. Даудріх, І. Ю. Агапова. Ю. О. Сорокін, О. І. Краснова, О. І. Негневицька, О. М. Шахнарович, C. L. Bovee, W. F. Arens, J. L. Klose, M. Walker, J. Wright:

1) особливості сприйняття та інтерпретації тексту (О. Р. Лурія, А. О. Смирнов, Р. Аткінсон, У. Джеймс);

2) маніпуляцію свідомістю індивідууму та соціуму (С. Г. Кара-Мурза, Є. Л. Доценко, Д. І. Райгородський, В. В. Зірка, Р. Чалдіні, С. Л. Благодетелєва-Вовк, М. Ю. Лихобабін, М. Ю. Кочкін, Л. І. Рюмшина, О. С. Попова, Г. Шиллер);

3) нейролінгвістичне програмування (Р. Бендлер, Д. Гріндер, Дж. О'Коннор, Дж. Сеймор, Т. Ю. Ковалевська, Р. Ділтс, Д. Молден, В. Макдональд.

Метою дослідження є: 1) вивчення психологічного впливу в рекламі, зокрема в рекламі продуктів харчування, 2) систематизація та аналіз форм цього впливу в рекламних текстах української, англійської та новогрецької мов.

Поставлена мета передбачатиме вирішення таких завдань:

1) визначення ролі засобів масової комунікації у здійсненні психологічного впливу на аудиторію;

2) виявлення маніпуляційного характеру реклами як різновиду масової комунікації;

3) аналіз зараження, сугестії та маніпуляції як форм психологічного впливу в рекламних повідомленнях.

Масова комунікація — це один з видів спілкування, що є не стільки процесом зовнішньої взаємодії ізольованих особистостей, скільки способом внутрішньої організації і еволюції суспільства як цілого, процесом, за допомогою якого здійснюється розвиток суспільства, бо цей розвиток передбачає постійну динамічну взаємодію суспільства й особистості. За О.О. Леонтьєвим [3], предметом або змістом спілкування за допомогою засобів масової комунікації є зміна системи соціальних відносин у колективі, змісту суспільної свідомості членів суспільства, що здійснюється за допомогою впливу комуніканта на маси.

Різновидом масової комунікації в сучасному суспільстві є реклама. Зазвичай прийнято виділяти чотири основні функції реклами: економічну, соціальну, маркетингову і комунікаційну.

1. Сутність економічної функції реклами обмежене, передусім, стимулюванням збуту і нарощуванням обсягів прибутку від реалізації певної продукції. Реклама інформує, формує потреби в товарі чи послузі, спонукає людину до їх придбання.

2. Соціальна функція. Рекламна інформація чинить величезний вплив на формування масової суспільної свідомості і свідомість кожного індивідуума, що сприймає її. Реклама сприяє формуванню та впровадженню у свідомість людей ідейних цінностей суспільства і впливає на характер суспільних відносин.

3. Маркетингова функція випливає із завдань маркетингу, що включають повне задоволення потреб покупця в товарах і послугах.

4. Комунікаційна функція виявляється в тому, що реклама — це одна із специфічних форм комунікації, що пов'язує рекламодавців і споживчу аудиторію.

Отже, реклама як багатофункціональний різновид масової комунікаці здійснює вагомий вплив на вибір товару споживачами.

У створенні реклами адресант, насамперед, орієнтує своє повідомлення на певну споживчу группу, від індивідуума, родини до певної спільноти, реакція якої фактично відсутня у момент мовлення, тому важливо визначити і спрогнозуватия реакції аудиторії на рекламу, що є важливим технологічним елементом масової комунікації і визначає організацію мовлення.

Це багато в чому визначається метою рекламного тексту — зацікавити адресата у властивостях певного предмета й у такий спосіб спонукати придбати його або скористатися ним. Саме така мета зумовлює використання в тексті реклами виключно позитивних оцінок об'єкта, що вплинуть на позитивний вибір адресатом предмета реклами.

Наприклад:

«Чумак» — найпомідорніша томатна паста.

«Greenfields Milk». Superior milk from superior cow!

«Freddoccino! Η μοναδική, παγωμένη γεύση του είναι η καλύτερη απόλαυση δροσιάς για όλες τις ώρες».

Отже, можна виділити три групи психологічних проблем, аналіз яких прямо пов'язаний із лінгвістикою: механізм рекламного впливу, мотивація купівельної спроможності й сприйняття рекламного тексту.

Отже, зміст рекламного звернення — основна проблема реклами, бо він впливає на думку і поведінку людини і відповідно приймається або відкидається нею, але водночас ефективність упливу реклами залежить від того, наскільки в ній враховано особливості психічних процесів людини.

Як відмічає В. В. Різун [5, с. 31], масова комунікація є впливом, що здійснюється у трьох формах — формі зараження, формі сугестії (навіювання) та маніпуляції (прихованого впливу).

Організоване зараження є такою формою масової комунікації, за якої здійснюється керований комунікантом емоційний уплив на комуніката. Це передавання емоційно-збудливих станів від комуніканта до членів маси, який відбувається на психофізіологічному рівні контактів поза поняттєвим упливом або паралельно з ним.

Так, наприклад, у рекламі кави «*Nescafe Espresso»* за допомогою намальованої пари над чашкою творці реклами, по-перше, підкреслюють, що кава гаряча, а, по-друге, задоволене обличчя зірки українського телебачення, телеведучого Дмитра Шепелєва, задіяного в рекламі, передає емоції, створює враження відчуття приємного аромату та смаку кави, отримання насолоди від її куштування.

Рисунок 1.

Подібного до цього ми бачимо в телероликах, як із задоволенням персонажі їдять морозиво, п’ють сік або пиво.

Рисунок 2.

Проблема сугестії (навіювання) є певною мірою ключовою для розуміння специфіки людської взаємодії і більшої частини того, що зазвичай відносять до процесів соціального впливу.

Навіювання є невід'ємною частиною повсякденного спілкування. Це один із засобів формування віри. Сугестія, або навіювання — це подавання інформації, що сприймається людиною без критичної оцінки та логічної переробки, бо діє переважно на психіку та відчуття, а не на розум, і має на меті змінювання властивих людині способів аналізу інформації, поведінки та свідомості, у результаті чого людина робить щось усупереч своїм намірам або звичкам.

Навіювання спрямоване на зняття своєрідних фільтрів, що стоять на шляху до нової інформації і оберігають людину від помилок. Воно припускає засвоєння об'єктом навіювання повідомлення без вимоги доказів його істинності. При сугестії слова суб'єкта навіювання викликають саме ті уявлення, образи, відчуття, які потрібні сугестору. При цьому відбувається підміна власних образів навіюваними.

Джерелом сугестії (сугестором) у рекламі може бути кліп цілком, епізод, актор, закадровий текст, слоган, логотип, образ, символ тощо. Об'єктом сугестії (сугерендом) є група або соціальний шар споживачів рекламованого продукту.

Засоби сугестії розподіляють на вербальні (слова, інтонації), паралінгвістичні (висота, тон, тембр голосу) і невербальні (міміка, жести, проксеміка, поведінка учасників ролика). Будь-яка реклама обов'язково містить мовне повідомлення, у якому закладено суть рекламованого. Таке повідомлення може виконуватися безпосередньо персонажем рекламного фільму або закадровим голосом. Завжди мова застосовувалася як потужний прийом сугестії. Ця форма людського спілкування має сильний емоційний уплив і здатна викликати не тільки бажаний відгук, але й задані форми поведінки.

Серед вербальних засобів сугестії, що проявляються на всіх мовних рівнях, найпоширенішими є:

1. На лексико-семантичному рівні: уживання стилістичних тропів (метафор, епітетів, порівнянь), наприклад:

− порівняння:

Рисунок 3.

«*Pan American Coffee Bureau» Good coffee is like friendship: rich, and warm and strong.*

«*ION Σοκολάτα Γάλακτος» Πιο σοκολάτα γάλακτος δε γίνεται.*

−метафора:

«Tchibo». З самого серця Бразилії.

«Bounty». The taste of paradise.

Рисунок 4.

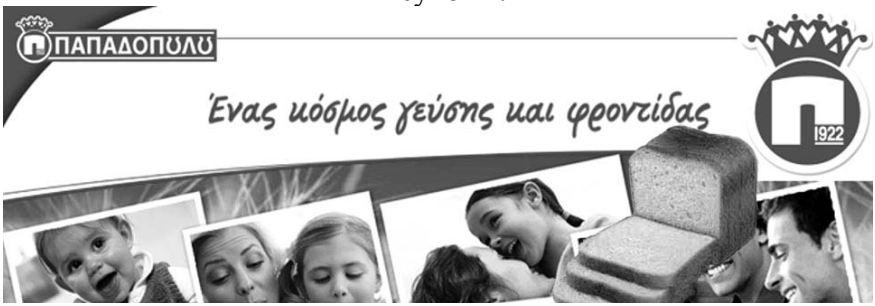

2. На морфологічному рівні: уживання найвищого ступеня порівняння прикметників

«*Хортиця». Найкраща горілка України*

Рисунок 5.

«*Μινέρβα». Το λάδι που λόγω της ανωτέρας του ποιότητος τιμά την Ελλάδα στο εξωτερικό.*

3. На синтаксичному рівні (уживання окличних, спонукальних речень):

Розпочни ранок зі справжнього натхнення! Кава»Жокей».

«*Filippo Berio*». *Fall in love with food!*

− риторичнихзапитань:

Рисунок 7.

«*Cadbury Creme Egg*» *How do you eat yours?*

«*ΦέταΔΩΔΩΝΗ*». *Γνήσια Ηπειρωτική Γεύση. Ποια να συγκριθεί μαζί της?*

— паралельних конструкцій:

«*Рогань «Два Хмеля». Більше смаку. Більше аромату.*

«*Coroli — Cooking Oil». Healthy Food… Healthy Life.*

«*NOYNOY FAMILY*». *Τόσο πλούσιο. Τόσο θρεπτικό. Τόσο NOYNOY.*

Усі ці прийоми доцільній для реклами продуктів харчування: для друкованих більш важливою є лінгвістична сторона — власне текст реклами, а в телевізійній — екстра лінгвістична — міміка, жестикуляція, музичний супровід тощо.

Термін « маніпуляція» достатньо глибоко розглядався вітчизняними і зарубіжними вченими. Він має декілька визначень у наслідок своєї багато вимірності. Дослідник методів гіпнотичного впливу І.М. Меліхов [4, с. 4] перераховує найбільш вдалі його формулювання:

— прихований вплив на здійснення вибору (Л.Прото);

— приховане примушення, програмування думок, намірів, відчуттів, стосунків, установок, поведінки (Г.Шиллер);

— приховане застосування влади (сили) усупереч волі іншого (Р.Гудін);

— спонукання поведінки за допомогою обману або гри на передбачуваних слабкостях іншого (Дж.Рудинов).

Ми спираємося на більш чітке та узагальнене визначення відомого російського вченого Є. Л. Доценка [1, с. 60]: маніпуляція — це вид психологічного впливу, при якому майстерність маніпулятора використовується для прихованого впровадження в психіку адресату цілей, бажань та намірів або установок, які не збігаються з тими, які є в адресата в окремий момент.

Реклама, на думку дослідників, здатна підтримувати або змінювати в заданому напрямі систему матеріальних і духовних цінностей, створювати попит на товари, спрямовувати активність споживачів у потрібному напрямі. Це досягається безпосередньо за допомогою маніпулятивних технологій. Слідом за Н. В. Коробовою [2, с. 62] уважаємо доцільним виділити такі технології:

1) спосіб подавання інформації: подана дрібними порціями інформація не дозволяє нею ефективно скористатися, безсистемність також ускладнює пошук сенсу;

2) момент подавання інформації: реципієнт зверне / не зверне увагу на рекламну інформацію, подану в найбільш / найменш відповідний час;

3) підпорогове подавання інформації: підмальовування, зміни кольору, світла, музики в момент подавання реклами.

Брак часу для рекламування, обмеження або цілковита відсутність контакту з адресатом, недовіра, а зазвичай відверте негативне сприйняття рекламного повідомлення адресатом, вимагає від автора рекламного тексту вдаватися до прийомів маніпулювання свідомістю, де засоби мовного маніпулювання відіграють провідну роль. Серед них дослідники Т. В. Гулак, С. О. Мегентесов, Ю. К. Пирогова, Є. С. Коваленко виокремлюють:

— створення штучних (логічно некоректних) класів порівняння, наприклад:

«*Вода для тих, хто п'є успіх великими ковтками. «Borjomi». Смак успіху з 1890 року»*.

«*Minute Maid Pomegranate Blueberry Flavored 100% Juice*» *Helps nourish your brain and your sense of taste.*

«*Ελληνικός Καφές Αρχοντάκη». Όταν η παρέα μεγαλώνει, η ζωή έχει πιοωραία γεύση;*

— побудову неправильної аналогії, наприклад:

«*Макарони «Тая». Ми теж гарно співаємо»*;

Ψωμί» ΚριςΚρις». Όλαείναι πιο νόστιμα όταν είσαι ερωτευμένος!

Рисунок 8.

«*Nestle Joya*»: *Hottest ice cream ever;*

— створення багатозначних та омонімічних повідомлень, наприклад:

«*Coca-cola*». *ПриКольна вишня!*

Спробуй! «Дар». НасолоДЖуйся новим!

«*Ηβη Λουτράκι*» . *Πηγή ζωής.*

— некоректну аргументацію або псевдоаргументацію, наприклад:

Бути щасливим ТАК ЛЕГКО! «Мрія» — сік.

“Немає Martini — немає вечірки”;

Πώς αλλιώς να πεις το βούτυρο; «Αγνό». Είναι μέσα μας;

— використання імпліцитної інформації, наприклад:

«*Добряна*». *Найкраща господиня. 80 років нескінченного смаку!*

(дати є маркерами імпліцитної оцінки якості товару);

«*King Estate*». *From 10.000 B.C. to 1945 A.D. All Agriculture Was Organic. We own the future.*

Рисунок 9.

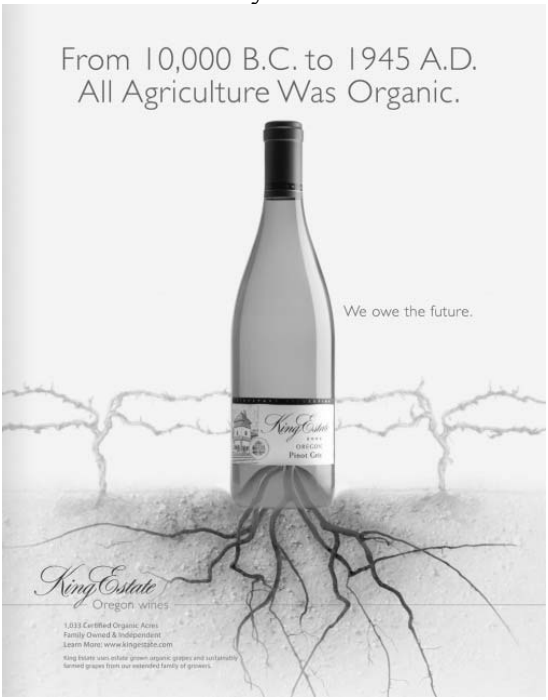

– замовчування інформації, генералізація та абсолютизація інформації, наприклад:

Рисунок 10.

Probably the best beer in the world. «Carlsberg»;

«Bravo». Αυτός είναι καφές. Ξέρει τον καφέ καλά;

− імітацію причинного зв'язку між різними висловленнями, одне з яких істинне та піддається верифікації, а інші стосуються станів, які намагається викликати сугестор — принцип асоціації ідей, наприклад:

«*Kit Kat»Have a break. Have a Kit-Kat.*

Отже, реклама як різновид масової комунікації здійснює психологічний вплив на аудиторію внаслідок використання таких форм психологічного впливу: зараження, сугестія та маніпуляція, що проявляється на всіх рівнях мовної системи за допомогою вербальних та невербальних засобів комунікації.

Література

1. Доценко Е. Л. Психология манипуляции : феномены, механизмы и защита / Евгений Леонидович Доценко. — М.: ЧеРо, 1997. — 344 с.
2. Коробова Н. В. Манипулятивные технологии в современной англоязычной рекламе / Наталья Владимировна Коробова // Материлы Междунар. науч. конф. [«Теория и практика лингвистического описания разговорной речи»], (16 мая 2011 г.) — Нижний Новгород: Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н.А. Добролюбова, 2011. — С. 60-69.
3. Леонтьев А. А. Психолонгвистические особенности язика СМИ / Алексей Алексеевич Леонтьев [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://evartist.narod.ru/text12/06.htm#з_02
4. Мелихов И. Н. Скрытый гипноз: Практическое руководство / Игорь Николаевич Мелихов. — Волгоград : Перемена, 2003. — 376 с.
5. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 «Журналістика та інформація» / Володимир Володимирович Різун. — К. : Видавничий центр «Просвіта», 2008. — 260 с.

УДК 81'242+808.5:316.454.52

PishvanovaV.,
PhD, Associate Professor,
Malinko E.,
Lecturer,
Tsyganok Z.,
Lecturer of Human Resources

Management and Marketing Department
at Kyiv National Economic University

THE ENVIRONMENT FOR CROSS-CULTURAL COMMUNICATION

Анотація. *Мова є головним виразником ідентичності культури. Водночас це головний посередник уміжкультурній комунікації.У зв'язку з розширенням міжкультурних контактів потреба суспільства у фахівцях різного профілю зі знанням іноземної мови збільшується.*
Ключові слова:*культура, тло, комунікація, поведінка, свідомість, інтерпретація, асиміляція, багатомовність, педагогічна, ідентифікація.*

Аннотация. *Язык является главным выразителем идентичность культуры. В то же время это и главный посредник в процессе межкультурной коммуникации. В связи с расширением межкультурных контактов необходимость для общества в специалистах различного профиля со знаниями иностранного языка увеличивается.*
Ключевые слова: *культура, фон, коммуникация, поведение, сознание, интерпретация, ассимиляция, многоязычие, педагогическая, идентификация.*

Abstract. *Language is the main spokesman identity of culture — at the same time it is also the chief intermediary in cross-cultural communication process. Due to the expansion of cross-cultural contacts the need of society for the experts of various profile knowing a foreign language increases.*
Keywords: *cultural background, communication, behaviour, consciousness, interpretation, assimilation, multilingualism, pedagogical, identification.*

Our times are often referred to as the «new world order» with its 'new economy'. What this means is that capitalism has been restructured on a global scale, and people of widely different cultural and linguistic backgrounds have been thrown into contact more than ever before. Cultural and linguistic contact may occur in the flows of information and mass media, as well as in the flows of actual people in migration and tourism. Given the ubiquity of cultural and linguistic contact, mergers and hybrids, it is unsurprising that there should be a strong interest in Intercultural Communication, both outside and inside academia. Linguistics as a discipline makes two key contributions to the study of Intercultural Communication. It is the key contribution of discourse analysis and anthropological linguistics to take culture as empirical and cultural identity, difference and similarity as discursive constructions. Intercultural Communication by its very nature entails the use of different languages and/or language varieties and sociolinguistics, particularly bilingualism studies,

illuminates the differential prestige of languages and language varieties and the differential access that speakers enjoy to them.

Intercultural Communication is a vibrant field of study that is based in widely circulating discourses about culture and cultural difference. The frequent overlap between the voice of the researcher and the discourses in which it is embedded also make it a deeply problematic field. Linguistics can make at least two contributions to this field: from the perspective of interactional sociolinguistics and bilingualism studies, we need to insist that natural language is the prime mode in which 'Intercultural Communication' takes place. The analysis of linguistic interaction, particularly between speakers with different kinds of linguistic trajectories and resources, always involves a consideration of the resources available to those speakers and the actual verbal and nonverbal detail of their interactions. Research in interactional sociolinguistics has shown that, when misunderstandings arise, 'culture' is not even particularly likely to be implicated.

Language is the main spokesman identity of culture — at the same time it is also the chief intermediary in cross-cultural communication process. Earlier the foreign language was learned in a separation from its sociocultural context. It is a question that the real use of words, the real speech production substantially is defined by knowledge of social and cultural life of speech collective speaking this language. «Language doesn't exist out of culture, i.e. out of socially inherited set of practical skills and the ideas characterizing our way of life». For active use of language as means of communication it is necessary as it is possible to know more deeply the world of learned language. Due to the expansion of cross-cultural contacts the need of society for the experts of various profiles knowing a foreign language increases. Into the forefront need of verbal ensuring cross-cultural communication acts (establishment of personal contacts, conducting telephone conversations, an exchange of correspondence, carrying out presentations, meetings, negotiations, participation in conferences and seminars). Intercultural communication assumes communication between representatives of different cultures during which, at least, one of participants can speak non-native language. In the modern world where English strongly reached position of the international communication language, often both participants of communication speak non-native language, introducing in it own cultural nuances [1].

At the same time successful cross-cultural communication assumes along with foreign language skills also ability adequately to interpret communicative behaviour of the another society representative, and also readiness of communication participants for perception of other

communicative behaviour form, understanding of its distinctions and variation from culture to culture. Strategy of rapprochement of foreign culture knowledge is directed on prevention not only semantic, but also cultural failures in communication. Here is the main problem — an understanding problem. At its decision it is necessary to remember that language is only the tool for transfer of speech behaviour forms, it only creates the environment for cross-cultural communication. Understanding in cross-cultural communication is difficult process of interpretation which depends on complex both actually language, and not language factors. For achievement of understanding in cross-cultural communication its participants haven't to own simply grammar and lexicon of this or that language, but to know a cultural component of a word meaning, reality of foreign culture. «The world of learned language» consists of «set of the extra language facts», i.e. those sociocultural structures and units which are cornerstone of language structures and units and are reflected in the last [2]. It is possible to tell that the language picture of the world is reflection of a sociocultural picture of the world. Without knowing the world of learned language, it is impossible to master language as a means of communication, it can be mastered only as a way of storage and information transfer, as the «dead» language deprived of the vivifying soil is culture of the carrier. By the way, failures have a talk with the artificial languages not widely adopted and doomed to dying. For this reason learning of foreign language assumes not only assimilation of the expression plan of some language phenomenon, but also the plan of its contents, i.e. development in consciousness being trained concepts about new subjects and the phenomena which don't have analogues neither in their native culture, nor in their native language. For this purpose it is necessary to include regional geography elements in teaching of language (it creates the synthetic type of teaching work called by E.M. Vereshchagin and V.G. Kostomarov «linguistic cross-cultural teaching»). The integrated approach combining actually linguistic preparation and knowledge of a sociocultural context of learned language, allows to provide an adequate translation from non-native language on native [2].

The translation of texts is concrete process of cross-cultural interaction, process of explanation of one cultural code by another. Quite often when transfer subtleties and semantic shades, features and nuances of a foreign language are lost, the text becomes simpler, and at times is distorted, finding an ambiguity. Not incidentally the formula was fixed in language: «untranslatable word-play». The creative translator who is deeply understanding both cultures, having

personal experience of the contacts, (bilingual) perfectly knowing by both languages, is capable to enrich with the translation language, having organically picked up semantic equivalents [3].

Thus, any translation is an interpretation, interpretation of the sense standing behind obvious sense, conscious or unconscious attempt to overcome a distance between cultures of communicant. The mechanisms of mastering a foreign language are studied by psychologists, ethnologists, linguists. The principles of assimilation of the second language, observed in the cultural and bilingual environment, a bit different, than in homogeneous cultural and monolingual environment. Here the interference phenomenon (transferring, introduction) elements of culture The child, socialized in the cultural (multicultural) environment, has installation on existence in cultural space of alternative symbolical system which isn't perceived alien, own cultural system menacing with destruction, on the contrary, by other culture promoting mastering. Thus installation on cultural tolerance is formed. «With increase of material well-being of society and its cultural level such states cultural and language two- and multilingualism tend to proliferation and qualitative stability» [4].

The idea of communication of culture and language belongs to the 18th century, but purposeful studying of this problem began only at the end of the last century. Researches had more declarative character and up to the beginning 1970-s neither in the Russian then Soviet, nor in foreign linguistics there were not enough detailed studies devoted to this subject. However for the last two decades the number of the works testifying to interest and aspiration of linguists considerably grew to research of the language phenomena in a wide extra linguistic context. And if still quite recently admitted that the appeal to extra linguistic factors testifies to some insolvency or weakness of the linguist-researcher, now need of studying of language for its real functioning for various spheres of human activity became standard.

At a turn of the third century on the eve of the international year of Culture of the world becomes obvious that problems of culture have to be presented in all training systems. From here also there is an idea of interdisciplinary communications in university programs. For example, a foreign language — on the one hand, history, geography, literature and other humanitarian subjects — with another. The concept of culture consists of 2 parts — objective and subjective [5].

For the solution of objectives the following methods of pedagogical research were used: studying and the analysis of special literature — synthesis of teaching experience of a foreign language at school, conversations with students and teachers for the purpose of

identification of the most suitable for those and other methods of training — skilled and experimental work. All this allowed us to be convinced that the few domestic educational and methodical complexes are based on ideas of cross-cultural aspect of training in a foreign language at high school. In this regard recently there is a number of works in which attempts to find conditionality of language in the value of lexical units become, to allocate a so-called cultural component of value, to open the linguistic nature of background knowledge, to show feature and an originality of their functioning in each of considered linguistic communities.

Thus, mastering the foreign-language code allows successfully to carry out cross-cultural interaction, assumes studying of features of the culture defining specifics of public and business behaviour of the partner, determined by influence of historical traditions and customs, a way of life, etc. Therefore foreign languages as a communication medium between representatives of the different people and cultures have to be studied in indissoluble unity with the world and culture of the people speaking these languages.

References

1. Sepir E. Yazyk. Vvedeniye v izuchenie rechi. — M, 1993. — 211p.
2. Kuzmenkova Yu. B. Ot tradizij kultury k normam rechevogo povedeniya britanzev, amerikanzev i rossiyan. — Izd. GU VShE, M., 2005. — 233 p.
3. Nikitayev S. N., Ter-Minasova S.G. Sovremennye teorii i metody obuchenija inostrannym yazykam: materialy 2 mezhdunarodnoy konferenzii «Yazyk mira i mir yazyka», M., March 23−24, 2005. — P. 11—19.
4. Ter-Minasova S. G. Stranovedenie i prepodavanie russkogo yazyka kak inostrannogo. — MGU, M. — 2004. — 306 p.
5. Kim Y. Y. Communication and Cross-Cultural Adaptation: An Integrative Theory. Exeter: Multilingual Matters, Ltd., Short Run Press. — 2005. — p.55.

УДК 801.82:[821.161.2.02:7.049.1:(1-21)”190/195”]

Семеренко І.В.,
аспірантка кафедри
теорії літератури та порівняльного

літературознавства
Львівського національного університету ім. Івана Франка

«ПОШУК НОВИХ СЛІВ» В УКРАЇНСЬКОМУ АВАНГАРДИЗМІ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ДИСКУРСУ МІСТА У І ПОЛ. ХХСТ.

Анотація. *У статті обґрунтовано виникнення феномену «пошуку нових слів» в українському авангардизмі, проаналізовано причини практичних експериментів із словом у І пол. ХХ століття, які у контексті своєї доби яскраво репрезентують мовне освоєння простору міста. Важливим аспектом видається те, що письменники-авангардисти намагалися витворити нову лаконічну мову урбанізму.*
Ключові слова: *авангардизм, «пошук нових слів», словотворчість, текст міста, урбаністичний простір, футуризм.*

Аннотация.*В статье обосновано возникновение феномена «поиска новых слов» в украинском авангарде, анализируются причины практических экспериментов с словом в І пол. ХХ стол., которые в рамках собственной эпохи ярко репрезентируют языковое освоение пространства города. Важным аспектом исследования является то, что писатели-авангардисты пытались создать новый лаконичный язык урбанизма.*
Ключевые слова: *авангард, «поиск новых слов», словотворчество, текст города, урбанистическое пространство, футуризм.*

Summary. *The article outlines the appearing of such phenomenon as «search for new words» in Ukrainian avant-garde; analyses the reasons for practical experiments with the words in the first part of XX century, which brightly represents how a person can explore the city space with the help of a language. It is stated that the avant-garde writers made an attempt to create a new laconic language of urban life.*
Keywords*: avant-garde, «searching for new words», art of words, text of the city, urban space, futurism.*

Перша половина ХХ століття у національному континуумі — це період надзвичайно цікавого творення урбаністичного простору у форматі літератури. Як зазначає Соломія Павличко, «в українській літературі з її закомплексованістю на народі, природній сільській людині, звернення до міста відбувалося особливо повільно й невпевнено. Мовно й соціально місто завжди було ворожим українцю» [8, с.210]. Проте «соціалістична індустріалізація» 20-30-х років прискорила соціокультурний процес урбанізації, а творчість ранніх українських митців-авангардистів у контексті своєї доби стала чи не найпершим мовним дослідженням простору міста, мовним творенням простору міста. Авангар-

дисти першими відчули потребу «пошуку нових слів» у нову перехідну епоху, епоху революційних змін і катаклізмів кінця XIX-початку XX століть, і в час розгортання урбаністичного простору й зародження культури урбанізму, намагалися витворити нову мову літератури, проектовану на сучасний їм спосіб життя і побут, на світовідчуття людини в місті, на типово авангардну місторозповідну модель у літературі й мистецтві загалом.

Мовні експерименти і лінгвістичний аспект дискурсу міста в українському авангардизмі частково досліджували А. Біла, В. Фоменко, Д. Горбачов, О. Ільницький, Г. Черниш та інші. Проте українське літературознавство ще досі чекає на ґрунтовне дослідження цієї теми.

Виклад основного матеріалу дослідження.Сьюзен Зонтаг, міркуючи про роль мовчання в мистецтві, підкреслює амбівалентність значень вербальної мови і називає роботу митця вибором між пристосовницькою чи панівною позиціями. «Або він догоджає та заспокоює свою аудиторію, даючи їй те, що вона вже знає, або діє агресивно щодо своєї аудиторії, даючи їй те, чого вона не хоче» [12, с. 5]. Ранні українські авангардисти — футуристи пропонували своїм потенційним читачам такі тексти, які оспівували і популяризували урбанізм, індустріалізацію, й радше були незрозумілими, драстичними для широкого загалу. Тематика урбанізму й індустріалізації, що мала б представляти ідеї й дух майбутнього космополітичного суспільства, продукувала нові поетичні моделі: «вводячи в свою поезію величезний комплекс нових уявлень, урбаністичних образів і лексичних елементів, футуризм свідомо протиставляв і грубу оречевленість, і прозаїчність — а по суті — лише естетичну неосвоєність — старій поезії, нібито цілком враженій меланхолійною мрійливістю, естетством та академізмом, романтичним культом минулого» [1, с. 63]. Таким естетичним протиставленням попередній літературній традиції і зразком мовного освоєння урбаністичного простору є текст Олекси Влизька: «Доки / В напрузі / плеч / і рук / хриплять іржою доки, / нервуючи дроти, — / манометри / і токи, / в хаосі / ромбів, / хорд, / еліпсисів / і сфер, / намацавши людей / мільйоном атмосфер. / Залізо. / Чавуни. / Грантів спазмічний лемент. / Іржаві ланцюги. / Котли. / Цистерни. / Цемент» [3, с. 18−19].

Євген Адельгейм резюмував цей феномен так: «асфальт, скло, електричне світло, трамваї та автомобілі, вокзали, бетонні мости, заводські труби, поїзди, рейки, шум вулиць, літак у небі, задимлені майстерні, катери й портові крани, запах бензину — все це

не лише нові поняття, а й нове лексичне середовище, в якому живе й рухається думка [1,с. 63]. Відтак актуалізація тексту міста у авангардній поезії першої ХХ століття стала самоцінним явищем з огляду на її естетичну новизну і свідомий вибір авторів мовного освоєння міста та нової історичної дійсності: «Трамваїв дзенькіт пухкання сурм / то приска міста гамірний сміх / нема в нім «вчора» нема задуми / немає стуми так рік у рік / гуде в мельодах і сяє в блисках» [9, с. 36], «Над вигулом вулиць, / Над трестом трамваїв, / Над дзвінким цебром церобкопів, / Над неводами неуявних вогнів / заведе завод / нову / і чисту / Велетенську книгу звуків — / То росте / соціалістичне / місто, / Міняться люди / під неводом неуявних вогнів, / Міниться голос / — переймає металу мелодію, / Міняться очі / — вглядом у електричні води. / Змінились слова: / — герой / і трибуна. / І так під грою вогнів на обличчі міста / Просвічує майбутня комуна» [5, с. 120].

Уважаємо, що авангардисти відкрили в сучасній їм поетичній мові нові, особливі виражальні можливості, використовуючи їх з різним естетичним ефектом. Цікавим видається те, що чи не найпершу спробу в науці пояснити таке особливе ставлення до мови здійснив П. Флоренський, сучасник ранніх авангардистів. У своїй розвідці про футуристичну слово- і мовотворчість автор зазначає: «коли футуристи вирозуміли сенс мовотворчості, і відчули у слові енергію життя, тоді... посипались: нові слова, нові звороти, ба навіть звуки [9, с. 172]. Зрозуміло, що не усі новотвори, не усі лінгвістичні вправи письменників були вдалими і життєздатними. Як резюмує П. Флоренський, надзвичайно важливим і необхідним був сам процес словотворення, рішучість, сміливість авторів щодо мовних експериментів ще на початку ХХ століття. Чому? Тому що авангардисти відчували необхідність у переформатуванні мови відповідно до нової урбаністичної реальності, необхідність у лаконізмі і динамізмі мови, нових формах літературної комунікації. Простір міста — це поле для безмежних експериментів, «ось чому уява поета повинна зв’язувати речі без будь-яких причин, тільки вагомими словами» [9, с. 176].

Зреалізований на папері, цей принцип атракції слів веде до зрощування, деформації і взаємопроникнення слів на подобі того, як взаємно проникають форми у картинах кубістів, чи мінерали у кристалічних двійниках [9, с. 176]. Часто авангардисти намагалися віднаходити нові слова на позначення світовідчуття у місті і внутрішній стан людини як лінгвістичне віддзеркалення урбаністичного способу життя шляхом зрощення слів, як, до прикладу, у Михайля Семенка: «Я обезснажився. Я обеззвучився» [7, с. 49].І

далі автор пояснює свою екзистенційну втому: «Лишилося буть на кладовищу сторожом. / Все склалось так, що я почув себе глечиком / і по моєму тілу пробігали автомобілі» [7, с. 49].

Отже, процес авангардного «пошуку нових слів» полягає в орнаментальному, прагматичному творенні лексем, урбаністичної лексики, оскільки письменники повинні були назвати топоси міста та його локуси, озвучити онтологічні й екзистенційні процеси урбанізму. Стихійною основою цього процесу П. Флоренський називає цінність звуку, самого матеріалу мови, а для цього часто необхідні й відшукування мовних праформ, вкорінення у мовну традицію. Новий динамічний світ міста передбачає симультанізм — одночасове сприйняття об'єкта у різних площинах і з різних боків. Вдалою ілюстрацією цієї тези є текст футуриста Гео Коляди: «ПРО / флейту, червінці, бульвари, ніч, / люльку, вроду, реклами, воші, пивні, / плакати, майдани, театри, людей, / непманів, ватер-клозети, повій, крам- / ниці, цигарки, кіно, нуль, вулиці, залі, завод, / годинник, портфель, автомобіль, робочих, балет, трамвай, / синдікати, кондуктора, трести, порт- / сігари, кооперацію, калоші, брук, / дим… [8, с. 14]. Нанизуючи на тематичний стержень вірша лексеми на позначення урбаністичної предметності, автор передає популярний у авангардному мистецтві першої половини XX століття ефект одночасного сприйняття абсолютно різних деталей, локацій, топосів міста, осягнення мовної насиченості урбаністичного простору. Також авангардисти, опоетизовуючи міську ситуацію, часто ототожнюють міське і людину у місті за допомогою типових урбанізмів, як, до прикладу, «ми — плякати»: «А над нами бетон лине, / А між небом і бетоном / Одним стоном, одним стоном / Місто, місто розікрите, розкотисте та розлите. / Ми на мурів лук нап'яті, / Ми плякати, плякати, плякати…» [2, с. 247].

Словотворчість у футуризмі, за Павлом Флоренським, є наслідком «бездротової уяви» письменників, це «абсолютна свобода образів чи аналогій, які виражаються «звільненими словами, без синтаксису і знаків пунктуації» [9, 176]. Феномен «слів на свободі» в українському авангардизмі демонструють, зокрема, пародійні тексти Едварда Стріхи («Пародези», «Зозендодропія», «Автоекзекуція» та інші), які демонструють авторські новотвори створені за індивідуальним принципом. Як, до прикладу, у тексті «КОШМАРОЛІЗАЦІЯ»: «Allo ! Allo!/ — кричить авто. / Аяй! Аяй! / — дзвенить трамвай. / Важкий тягар / пре газетяр: / — Ер — ер! / Помер! / Помер!/ Сенсація! / Кошмаролізація! / …Кричить авто. / А / га / зе / тяр: / — Помер! Помер! / — Та хто ж? Та хто? / — Помер Едвард…» [4, с. 39–40].

Висновки з проведеного дослідження. Отже,поетичні тексти міста українських авангардистів демонструють цікавий процес

«пошуку нових слів» у поетичній мові, процес словотворчості, що був необхідним у контексті своєї урбаністичної доби. Практичні експерименти із мовою передбачали мовне освоєння простору міста у першій половині XX століття. Лінгвокультурний дискурс міста українських футуристів став моделлю нової лаконічної і динамічної мови урбанізму.

Література

1. Адельгейм Є. Г. Крізь роки: Вибрані праці / Є.Адельгейм. — К.: Дніпро, 1987. — 398 с.
2. Антонич Б.І. Повне зібрання творів / Передмова М. Ільницького / Богдан Ігор Антонич. — Львів: Літопис, 2009. — 968 с.
3. Влизько Олекса. Живу, працюю / О.Влизько. — Харків-Київ, Державне видавництво України, 1930. — 198 с.
4. Едвард Стріха. Пародези. Зозендропія. Автоекзекуція / Едвард Стріха. — Нью-Йорк: «Слово», 1955. — 268 с.
5. Йогансен М. Г. Вірші /редкол.: В. В. Біленко і ін..;упоряд., вступ. ст. і прим. С. А. Крижановського. — К.: Радянський письменник, 1989. — 196 с.
6. Коляда Г. Штурм і натиск: [поеми] / Грицько Коляда. — М.: Вид-во «СІМ», 1926. — 95 с.
7. Семенко М. Вибрані твори / упоряд. А. Біла. — К.: Смолоскип, 2010. — 688 с.
8. Павличко С. Теорія літератури / С. Павличко; упоряд. В. Агеєва, Б. Кравченко. — Вид. 2-е. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2009. — 679 с.
9. Флоренский П.А. У водоразделов мысли / П.Флоренский. — Москва, Издательство «Правда», 1990. — 446 с.
10. Susan Sontag. The aesthetics of silence. Режим доступу: http://opasquet.fr/dl/texts/Sontag_Aesthetics_of_Silence_2006.pdf

Tashpulatova V.
Teacher of the Department of Theory of Translation and Comparative Linguistics at National University of Uzbekistan

ESL — THE PRONUNCIATION BARRIER

Анотація. *Статтю присвячено вивченню проблеми мовного бар'єра у студентів, які вивчають англійську мову як другу, які часто стикаються з певними труднощами. Однією з таких проблем є вимова. Представлено стислий огляд проблем визначення труднощів вимови, а також представлений специфічний фонетичний ананлізявищ, які спричиняють основні труднощі при вимові.*

Ключові слова: *голосні, приголосні, наголошені та ненаголошені склади, щілинні приголосні, інтонація*

Аннотация. *Статья посвящена изучению проблем языкового барьера у студентов, изучающих английский как второй язык, которым часто попадаются специфические трудности. Одной изнаиболее распространенных трудностей в изучении языка является произношение. Приводится краткий обзор проблем определения сложностей при произношении. В данной работе проводится специфический фонетический анализ явлений, вызывающих основные трудности в устной речи.*
Ключевые слова*: гласные и согласные, ударные и безударные слоги, щелевые согласные, интонация.*

Summary. *The article is devoted to the research of such language barrier as pronunciation among ESL students. The problems of pronunciation difficulties are briefly reviewed.*
Key words*: vowels and consonants, stressed and unstressed syllables, fricative consonants, intonation.*

ESL (English as Second Language) students often come across specific difficulties, such as the language barriers. One of the most common and widely known is the English pronunciation. ESL learners usually have troubles with apprehending the differences between an English sound and a corresponding sound in their native language. Non-native English speakers often use the pronunciation and communication style of their native language when speaking English.

Proper English pronunciation can be a big problem for some ESL learners. A student's native language determines, for the most part, the degree of difficulty and the types of difficulties students will have. ESL students whose native language is Chinese or Japanese have much harder time than those whose native language is Uzbek, Russian, Spanish, or French. But despite the differences between these countries, there are certain mistakes that are the most common among ESL students all over the world.

Pronunciation is one of the most difficult areas of teaching ESL. It can easily become a raw area, where students who have previously been successful suddenly struggle and feel insufficient. Students with phonetic problems tend to show, either withdrawal in class, sadness or anger, can vary significantly in different ESL teaching locations. It will come as no surprise that ESL students who live in English speaking environment acquire better pronunciation faster, because they are exposed to the language. But not all ESL students have the opportunity of being in English-speaking environment. The degree to which they are exposed to English on a daily basis will determine how

fast they will be able to improve their pronunciation. So, students who go to bilingual English–speaking facilities should have a better pronunciation than those who study English only a couple of times a week. Students who don't have enough exposure to the English language, are encouraged either by listening–watching to authentic audio–video, or communication with native locals.Research and studies consistently show that ESL students with positive attitude toward learning English learn faster. By the same token, students who are genuinely open-minded and interested in improving their pronunciation often do improve it. It is truly amazing what the right attitude can do. They may have very limited vocabulary and numerous individual speech sound as well as inflectional and intonational issues. In addition, their needs may be very diverse, with some students desperately needing work on intonation and sentence stress while others need more work on just pronouncing even simple English words. Where do they even start? [3, P. 43]

English is not a phonetic language, so it is often hard to know how to pronounce a word by its spelling. Pronunciation in English is based on sounds, not spelling. Some sounds in English «th» for example don't exist in other languages. The «th» is one of the hardest consonant sounds to pronounce, weather you are Uzbek, Russian or Chinese. Error in these areas can make it difficult to be understood by native English speakers. The degree of the problem will vary depending on one's native language, awareness of English pronunciation rules, and personal differences in language learning ability.The «th» can be pronounced in three different ways: as a «d» (/ð/) as in *this*, *that*, *these*, *those*, *they* or *them*; as the voiceless /θ/ in *three*, *thing*, *thought*; or as a /t/ as in *Thai* or *Thames*. The pronunciation of the /θ/ is especially difficult for some — students often say *tree* instead of *three*. [1, P. 23]

In order to distinguish the correct pronunciation, it is very important to show the difference between the three types of pronunciation. The difficulty in pronouncing the /θ/ has to be overcome by a lot of correct practice, where teacher shows the students how to place their tongues between their teeth and force air out to make the right sound.

In phonetic aspect ESL students confuse the letters «l» and the «r». The /r/ and /l/ sounds are the stereotypical mistake Japanese students make — they say *lice* instead of *rice*. But it is also a difficulty that occurs in other Asian languages. The problem usually lies in the position of the tongue. To eliminate the confusion first focus on

practicing one sound — the /r/ –, then the /l/. In both cases, show them and contrast the position of the tongue and teeth.

Sometimes beginning pronunciation classes will focus on more "discrete" points of instruction, such as the «correct» pronunciation of the /l/ sound or the /r/ sound. Often the «suprasegmentals», the pronunciation across syllables, words, and phrases, are saved until more advanced pronunciation levels. These issues, however, should be addressed from the very beginning as they contribute greatly to a speaker's general intelligibility. When introducing common vocabulary and phrases, syllables, syllable length, stressed and unstressed syllables, connections or liaison between words should be taught beforehand or side by side. [1, P. 55]

Intonation refers to the paralinguistic vocal features such as: pitch, loudness, resonance, quality and flexibility. Speakers vary these to show intent and emotion.The *schwa* /ə/ is a sound that is typical in unstressed syllables, for instance in long words like *mem(o)ry*, *choc(o)late* or shorter ones like *th(e)* or *t(o)*. The usual mistake is for students to pronounce the word syllable by syllable: *me-mo-ry*. How can it be improved, by introducing the schwa to students and give them plenty of examples. Reminding them of the fact that English is a stressed, not a syllabic language, and that unstressed syllables or words in English often have this sound. The common sounds of the English language should be introduced in the context of common words and phrases. It should be taught that the way words are written is not necessarily strongly related to how they are pronounced, especially in English.

Pronouncing the /i/ as pronounced in words like *live*, *sit*, *fit*, *hit* usually poses a problem as students may be inclined to pronounce them as *leave*, *seat*, *feet*, or *heat*.A good amount of practice with these confusing word pairs need to be exercised: *live-leave*; *sit-seat*; *fit-feet*, *hit-heat*. First say each and ask them if they can hear the difference. Next, repeat each set and have your students repeat. Be sure to either write the words on the board so they can see the difference in spelling or show them word cards. The more practice is given, the better they'll pronounce these words. [6, P. 77]

A lot of confusion accurse when the «w» and the «v» are pronounced. This is a typical pronunciation problem not only in some European nations but in Central Asia as well. Some students have a hard time pronouncing the «w» sound.*Water* is pronounced as *vater*; *west* is pronounced as *vest*, and so on. Students who have a hard time pronouncing the «w» have to see the pronunciation technique, how to round their mouths into an «o» and thenunround them to produce the

right sound. Teachers also should demonstrate the «v» sound by biting their front lower lip.

Teaching within context, relate pronunciation exercises to actual conversations students might have. Very little is as unmotivating to the adult learner in particular to learn material that has no or little relation to anything used outside the classroom, such as repeated drills of words that have the same vowel sound («beat, seat, eat»). Instead, focus on pronunciation within actual situations students will be using language: the language for greetings, for example. How well do students use question stress on an information question like «How are you?» What about word endings in a conversation about what students are studying currently and studied in the past? Contextualize points of pronunciation instruction.

When introducing specific speech sounds in English, vowels and consonants, it's very helpful to also introduce a chart that gives an overview of the vowels and consonants because this will show students graphically where each sound is placed in the mouth and therefore gives a more concrete demonstration of the pronunciation of the sounds. For example, the /ee/ sound, as in cheese is a front vowel, pronounced in the front of the mouth, which is why photographers tell people to say cheese when having their picture taken. It is difficult to say cheese without smiling. This graphic portrayal helps students who have trouble distinguishing between beat /ee/ a front vowel and bit /ih/ a middle vowel.

Something as simple as beating the rhythm of a word or sentence out on their desks can help students with beginning understanding of word and sentence stress, as they begin to understand syllables, and syllable length, by the number of beats in a sentence or phrases, or which syllables get «longer» or louder beats: stressed syllables. So in just taking the word «interesting», for example, by beating it out, students can hear that there are really three syllables in pronunciation, not four, as the written form might indicate, and that the stress is on the first syllable, as it is louder and longer than the others.

Pronunciation can be further explored through the use of small hand mirror. If students have individual mirrors, they can look into them as they articulate various speech sounds and really see the positioning of their tongues, for example, when pronouncing *thigh* in contrast to *tie*. [1, P. 31]

Popular songs and poetry are a natural for teaching pronunciation because both genres focus on the sound of the language, through devices such as rhyming and assonance (similarity of vowel sounds) and alliteration (similarity of consonant sounds). When reading aloud a poem or singing a song together, there can be short class discussion

on the various poetic devices used and what they contribute to the work as a whole, and then students can break into groups, practicing the song or poem while working on their pronunciation.

It may seem difficult to even know where to start with a beginning level ESL pronunciation class. However, by focusing on such foundational skills as stress and intonation and speech sounds, applied to everyday conversations, as well as incorporating some more tactile strategies, such as the use of mirrors, students can begin developing their awareness of and skill in pronunciation in English.

As mentioned earlier, some of these mistakes are made more often by some students than others depending on their country of origin. Taking on a beginning-level ESL class can seem overwhelming. Once the students start to comprehend the mistakes they make often, an automatic improvement will be seen in their speech.

References

1. Abduazizov A.A. On Some Typological Features in the Phonological System of Germanic and Turkish languages. Tashkent, 2005.
2. Clark J., Yallop C., Fletcher J. An Introduction to Phonetics and Phonology. −Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2007.
3. Hale M., Reiss C. The Phonological Enterprise. Oxford, UK: Oxford University Press, 2008.
4. Hale M., Reiss C. Substance abuse and dysfunctionalism: Current trends in phonology, 2000.
5. Lass R. Phonology: An Introduction to Basic Concepts. New York; Cambridge University Press, 2000.
6. Абдуазизов А.А. Введение в общую фонетику. — Т., 1992.
7. Абдуазизов А.А. Сопоставительная фонология разносистемных языков и обучение произношению (Обзор) // Уровни языка. Проблемы фонологии. — М., 1975.
8. http://www.namclo.linguistlist.org
9. http://www.uta.fi/FAST/US8/REF/samples.html

УДК 81.23 = 161

Терехова Д.І.,
кандидат філологічних наук,
професор кафедри загального і порівняльного

мовознавства та новогрецької філології
Київського національного лінгвістичного університету

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. *Однією з актуальних проблем сучасної психолінгвістики є вивчення мовної свідомості представників різних етносів в аспекті міжкультурної комунікації, що є надзвичайно важливим задля налагодження успішного спілкування між народами. Дослідження образів мовної свідомості, що стоять за словом у певній культурі, допомагають зрозуміти унікальність образу світу носіїв кожної культури. У статті подано психолінгвістичний аналіз асоціативних полів слів-стимулів БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯ, який показує етнокультурну специфіку відповідних фрагментів образів світу українців, росіян та білорусів. Для структурування асоціативного поля в дослідженні використано «асоціативний гештальт», за допомогою якого виявлено й проаналізовано ядро та периферію поля в кожній мові.*

Ключові слова*: образ світу, мовна свідомість, асоціативний експеримент, асоціативне поле, асоціативний гештальт*

Аннотация. *Одной из актуальных проблем современной психолингвистики является изучение языкового сознания представителей разных этносов в аспектемежкультурной коммуникации, что чрезвычайно важно для установления успешного общения между народами. Исследование образов языкового сознания, которые стоят за словом в определенной культуре, помогают понять уникальность образа мира носителей каждой культуры. В статье представлен психолингвистический анализ ассоциативных полей слов-стимулов БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯ, который показывает этнокультурную специфику соответствующих фрагментов образов мира украинцев, русских и белорусов. Для структурирования ассоциативного поля в исследовании использован «ассоциативный гештальт», с помощью которого выявлены и проанализированы ядро и периферия поля в каждом языке.*

Ключевые слова*: образ мира, языковое сознание, ассоциативный эксперимент, ассоциативное поле, ассоциативный гештальт.*

Abstract. *One of the most burning problems of modern linguistics is investigation of language consciousness of representatives of different cultures, especially in the frames of inter-cultural communication as it helps to regulate peaceful relations between societies in the world. Images embodied in different words and reflected in language consciousness of the representatives of different cultures help to see their specifics in every language and way of mind.The article deals with psycholinguistic analyses of associative fields of the stimulus БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯ («lie») demonstrating specifics of corresponding fragments of the mental and lingual pictures of the world of the Ukrainians, Russians, and Byelorussians. To structure and investigte the associative field under analyses the «associative gestalt» was used.*

Key words*: the world reflection, linguistic consciousness, associative experiment, associative field, associative gestalt.*

Постановка загальної проблеми та її зв'язок із науковими завданнями.В.М.Манакін завдання міжкультурної комунікації як окремої наукової галузі, що склалася у другій половині XX століття, вбачає у формуванні міжкультурної компетентності, необхідних знань про різні народи й культури з метою уникнення міжетнічних та міжкультурних конфліктів, встановленні комфортних умов спілкування в різних сферах та життєвих ситуаціях [4, с. 10]. На його думку, у міжкультурній комунікації першорядну роль відіграє контактування — діалог або полілог культур [4, с. 11]. Отже, усі зусилля спрямовано на здійснення повноцінного конструктивного діалогу між народами.

Почасти вирішенням цих завдань займається й психолінгвістика, проте під власним кутом зору. Так, наприклад, у межах прикладної психолінгвістики вивчення іноземної мови відбувається разом із засвоєнням культурного контексту відповідної країни, оскільки міжкультурне спілкування неможливе не лише без знання іноземної мови, а й без знання відповідної культури. Такий підхід, на думку І.Ю. Марковіної, дозволяє по-новому сформулювати вимоги до змісту навчання, яке повинно створювати зони перетину когнітивних просторів носіїв різних культур, для того щоб вони стали «зонами порозуміння» для потенційних учасників комунікації [5, с. 277]. Даний напрям досліджень репзентовано в роботах Бичкової Н.В., Марковіної І.Ю., Ясницької О.О. та ін..

Другий аспект розв'язання зазначених проблем полягає у вивченні міжкультурної комунікації як діалогу (полілогу) різних мовних свідомостей. За словами Ю.М. Караулова, національний менталітет виявляє себе лише у присутності іншого менталітету, тобто у міжкультурному спілкуванні. Спостереження над складом та співвідношенням фрагментів асоціативно-вербальних мереж різних мов сприяють розумінню особливостей бачення світу та його оцінки національною мовною свідомістю. Об'єктами зіставлення у такому випадку стають фрагменти картини світу, особливості менталітету й національного характеру носіїв мови, що містяться в асоціативно-вербальних мережах та відбивають передмовленнєву готовність носія, його текстовий потенціал [3, с. 191].

Про важливість міжкультурних зіставлень мовної свідомості представників різних народів свідчать численні психолінгвістичні роботи, які репрезентують національно-культурні особливості зіставлюваних фрагментів образів світу, що стоять за словом у певній мові. Як зауважує О.О. Залевська, «…до розгляду національно-культурної специфіки певних аспектів або фрагментів картини світу дослідники підходять з різних позицій: одні беруть за

вихідне мову, аналізують установлені факти міжмовної подібності або розбіжностей крізь призму мовної системності й говорять про мовну картину світу; для інших вихідною є культура, мовна свідомість членів певної лінгвокультурної спільноти, у центрі уваги опиняється образ світу. Поступово відбувається усвідомлення необхідності рішучої переорієнтації таких досліджень із зіставного аналізу мовних систем на вивчення національно-культурної специфіки реального функціонування мови та пов'язаних з нею культурних цінностей, мовної свідомості, мовної / лінгвокультурної компетенції тощо» [1, с. 40].

Образ світу, починаючи від О.М. Леонтьєва, розуміють як відбиття у психіці індивіду предметного світу, опосередковане предметними значеннями, і таким, що відповідає когнітивним схемам та піддається свідомій рефлексії. Мовну свідомість провідні вчені розглядають як одну з форм образу світу народу, вербальний еквівалент етнокультурної свідомості, сукупність образів свідомості, виражених мовними засобами (лексемами, словосполученнями, фразеологізмами, текстами, асоціативними полями та асоціативними тезаурусами як сукупністю цих полів) [4, с. 26].

Несхожість етнічних культур є результатом особливої організації елементів досвіду, що є властивими лише певній культурі, проте самі не завжди є унікальними й повторюються у множинності культур [9, с. 207].

За О.О. Леонтьєвим, в основі світобачення та світосприйняття кожного народу лежить своя система предметних значень, соціальних стереотипів, когнітивних схем. Тому свідомість людини завжди етнічно зумовлена.Образ свідомості, що асоціюється зі словом, — це одна зі спроб описати знання, які використовують комуніканти при виробництві та сприйнятті мовленнєвих повідомлень. А ім'я (слово, тіло знака) — це та культурна рамка, яка накладається на індивідуальний досвід кожної людини, що пройшла соціалізацію в кожній культурі. «Назвати» — означає приписати певне значення, тобто зрозуміти, включити до своєї свідомості [9, с. 208].

У межах зазначеної проблеми здійснено наше дослідження, спрямоване на виявлення спільних та відмінних рис в образах мовної свідомості східних слов'ян та вивчення образу світу представників різних етносів як фундаментальної складової їх культури.

Завданням статті є зіставний психолінгвістичний аналіз асоціативних полів стимулів-корелятів *БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯ* у трьох східнослов'янських мовах. Матеріалом послугували асоціації, одержані внаслідок проведення вільного асоціативного екс-

перименту серед студентів гуманітарних та технічних вищих навчальних закладів трьох країн (по сто представників від кожного народу, які сформувалися як особистості в незалежних країнах на пострадянському просторі) на початку XXI століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної проблеми ілюструє активну розробку питання національно-культурної специфікимовної свідомості представників різних етносів та міжкультурної комунікації, що й визначає її актуальність (див., напр.: Агаркова, 2004; Балуш, 2005; Безкоровайна, 2004; Воркачов, 2002; Голікова, 2003; Голубовська, 2002; Дашиєва, 2000; Іваницький, 2005; Іватович, 2005; Карасик, 2004; Караулов, 2000; Михалкіна, 2005; Незговорова, 2004; Радзієвська, 1999; Романовська, 2005; Селіванова, 2006; Стернін, 2003; Тарасов, 2004, 2008; Терехова, 2008, 2010, 2012, 2013, 2014; Уфімцева, 2005, 2009, 2013; Хижняк, 2000 та ін.). Проте більшість досліджень спрямовано на вивчення окремих образів мовної свідомості, що стоять за певним словом-стимулом. У нашій роботі подано спробу здійснити комплексний підхід до виявлення етнокультурної специфіки мовної свідомості представників східнослов'янських народів. У статті, як зазначалося вище, подано результати аналізу асоціативного поля стимулу БРЕХНЯ та його корелятів у російській та білоруській мовах, хоча вивчення даного поняття в зіставному аспекті зазвичай пропонується у протиставленні до іншої соціально-філософської категорії — правди (див.: Апекова Ж.Ш., Земскова Н.А., Мамчич М.В., Пи Цзянькунь та ін.).

Аналіз наслідків асоціативних експериментів здійснюється порізному. У другій половині XX століття активно використовувалися типологічні класифікації асоціацій (напр., Клименко Г.П., Леонтьєв О.О., Роднєва І.В., Терехова Д.І. та ін.). На початку нового століття дослідники пропонують інші підходи відповідно до завдань та мети конкретного дослідження. Так, наприклад, Ю.М. Караулов [3, с. 192−194] виконує декілька етапів такого аналізу: 1) загальна, поверхнева оцінка — зіставлення полів стимулів-корелятів за складом та частотою двох перших реакцій; 2) зіставлення асоціативних полів за словниковим складом; 3) зіставлення структур асоціативних полів із застосуванням «семантичного гештальту»; 4) зіставлення структур ядра мовної свідомості різних мов.

У дослідженні ми послуговуємося іншою, хоча почасти схожою, методикою: 1) проводимо зіставлення ядер асоціативних полів — найчастотніших реакцій; 2) застосовуємо «асоціативний гештальт» [6] для визначення структури кожного асоціативного

поля слів-корелятів та зіставляємо ядерні й периферійні зони.Розглянемо на конкретному прикладі**.**

Асоціативні поля стимулів БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯ, отримані внаслідок проведення вільного асоціативного експерименту, складаються зі 100 реакцій, проте кількість асоціатів є різною у трьох мовах: 46 асоціатів отримано від респондентів-українців, 53 — від російських та 51 від білоруських респондентів. Найчастотніші асоціації подано в таблиці 1:

Таблиця 1

ЯДРА АСОЦІАТИВНИХ ПОЛІВ СТИМУЛІВ БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯ

№	Українська мова	Російська мова	Білоруська мова
1.	*неправда (11)*	*правда (18)*	*праўда (13)*
2.	*правда (10)*	*обман (12)*	*няпраўда (10)*
3.	*зрада (9)*	*вранье (6)*	*падман (7)*
4.	*зло (6)*	*неправда (6)*	*здрада (5)*
5.	*підлість (6)*	*зло (3)*	*зло (4)*
6.	*обман (5)*	*сказка (3)*	
7.	*ненависть (3)*	*во спасенне (2)*	
8.	*нещирість (3)*	*грязь (2)*	
9.	*розмова (3)*	*клевета (2)*	
10.		*предательство (2)*	
11.		*спасение (2)*	

Ядра асоціативних полів складають перші п’ять найчастотніші реакції. Українські респонденти пов’язують це понятті насамперед із синонімічним БРЕХНЯ — *неправда (11)*; друге місце посідає антонімічне поняття — *правда (10)*. Відповідна реакція в ядрах асоціативних полів інших мов займає першу позицію: ЛОЖЬ — *правда (18)* / ХЛУСНЯ — *праўда (13)*, що ілюструє найтініші асоціативні зв’язки між антонімічними та синонімічними поняттями у свідомості предтавників цих етносів. Другу й наступні позиції в асоціативних полях російської та білоруської мов займають синонімічні до стимулу реакції: ЛОЖЬ — *обман (12), вранье (6), неправда (6)* / ХЛУСНЯ — *няпраўда (10), падман (7).* Почасти у відповідному контексті синонімічними можуть виступати й інші реакції, наприклад: ЛОЖЬ — *сказка (3),* грязь (2),*клевета (2)*/ БРЕХНЯ — *нещирість (3).* Респонденти трьох груп пов’язують поняття брехні з негативними явищами: БРЕХНЯ — *зрада (9), зло (6), підлість (6) / ЛОЖЬ — зло (3), предательство (2) / ХЛУСНЯ — здрада (5), зло (4).*Отже, переважа більшість таких реакцій збігається у трьох асоціативних полях, проте клькісні показники й відповідні місця в ядрах полів демонструють ступінь

їх актуальності для представників кожного етносу. Яскраву рису відмінності демонструють асоціації російських респондентів ЛОЖЬ — *во спасенне (2), спасение (2),* що використовується у відповідному стійкому виразі, отже, має тісний семантичний зв'язок між його компонентами, надає стимулу певного позитивного значення, а частотність уживання є акцентом саме на такому розумінні слова-стимулу.

Наступний етап аналізу здійснено за допомогою «асоціативного гештальту». При його застосуванні враховуються всі реакції, навіть поодинокі, що дає можливість виявити структуру асоціативних полів, ранг, обсяг та якісне наповнення кожної зони гештальту в трьох мовах.

Презентуємо результати аналізу асоціативних полів слів-стимулів БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯза допомогою «асоціативного гештальту».

Таблиця 2

ЗОНИ ГЕШТАЛЬТІВ АСОЦІАТИВНИХ ПОЛІВ СТИМУЛІВ БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯ

№ п/п	Зони гештальтів	Українська мова, %	Російська мова, %	Білоруська мова, %
1.	Брехня (*синоніми*)	25	30	21
2.	Ставлення	21	18	19
3.	Правда	10	19	13
4.	Зрада	10	2	5
5.	Спілкування	6	3	8
6.	Порівняння	5	3	8
7.	Почуття	4	4	—
8.	Люди	2	3	3
9.	Релігійні поняття	3	-	—
10.	Характеристики	2	3	6
11.	Совість	2	1	—
12.	Якості характеру людини	2	1	—
13.	Місце	2	—	1
14.	Персоналії	1	—	2
15.	Емоційний стан людини	1	—	—
16.	Події	1	—	—

Закінчення табл. 2

№ п/п	Зони гештальтів	Українська мова, %	Російська мова, %	Білоруська мова, %
17.	Фауна	1	—	—
18.	Ремінісценції	—	6	2
19.	Предмети	—	2	—
20.	ЗМІ	—	1	2
21.	Мета	—	1	1
22.	Навчальний заклад, його складові	—	1	—
23.	Сенс	—	1	—
24.	Суспільні інститути	—	—	3
25.	Частини тіла людини	—	—	3
26.	Дія	—	—	1
Усього зон		17	17	16

У ході аналізу з'ясовано, що більшість виявлених зон наявні в трьох гештальтах, проте є й суттєві розбіжності. По-перше, не збігається кількість зон: у гештальті української та російської мов їх 17, а білоруської мови — 16. По-друге, збіг кількості зон у двох гештальтах не означає їх тотожності, оскільки їхній ранг та різноманітність є індивідуальними для кожного гештальту. По-третє, певні зони наявні лише в окремих гештальтах, наприклад: у гештальті української мови є зони: «Емоційний стан людини», «Події», «Фауна»;

у гештальті російської мови — зони «Навчальний заклад, його складові», «Сенс», у гештальті білоруської мови — зони «Суспільні інститути», «Частини тіла людини», «Дія». По-четверте, значні розбіжності спостерігаємо в кількісному та якісному складі визначених зон, наприклад, зона «Люди» містить такі реакції в кожному гештальті: БРЕХНЯ — *людина, чоловік* / ЛОЖЬ — *лжец, обманщик, хитрый* / ХЛУСНЯ — *вораг, рыжы хлопчык, чалавек*; зона «Порівняння» — наступні: БРЕХНЯ — *вода, змія, казка, отрута* / ЛОЖЬ — *сказка, зеркало, цепь* / ХЛУСНЯ — *камедыя, байка, дым, казка, лухта* тощо.

Є почасти відмінності у визначенні ядра гештальту в кожній мові. Найпотужніші зони складають ядра гештальтів і подані в таблиці 3.

Таблиця 3

ЯДРА ГЕШТАЛЬТІВ АСОЦІАТИВНИХ ПОЛІВ СТИМУЛІВ БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯ

№	Українська мова	Російська мова	Білоруська мова
I.	« Брехня (*синоніми*)», 25 %	«Брехня (*синоніми*)», 30 %	«Брехня (*синоніми*)», 21 %
II.	«Ставлення», 21 %	«Правда», 19 %	«Ставлення», 19 %

Висновки та перспективи дослідження. Отже, гештальти асоціативних полів трьох мов лише на перший погляд подібні за структурою, проте відрізняються за кількістю зон, їхнім обсягом, а особливо — за якісним складом. У цілому ці компоненти створюють неповторність і відображають національно-культурну специфіку образів мовної свідомості, даних фрагментів образу світу представників трьох народів. Почасти вони презентують споконвічні уявлення представників кожного етносу про це поняття. Наприклад, багато реакцій асоціативного поля респондентів-українців співзвучні з визначенням брехні у словнику В.В. Жайворонка: «Брехня — неправда — свідоме й злісне викривлювання дійсності на шкоду кому-, чому-небудь. Споконвіку народ засуджує брехню й брехунів. …Від брехні застерігає й апостол Петро: не кривіть словами один проти одного», бо сам Христос назвав її ділом диявола… Правдоподібна брехня найпідступніша.» [2, с. 55]. Почасти відображають сучасні реалії життя та події.

Таким чином, проведений аналіз асоціативних полів дав можливість виявити спільні й етнокультурні риси образів мовної свідомості, що стоять за стимулом БРЕХНЯ / ЛОЖЬ / ХЛУСНЯ, у представників східнослов'янських народів. Подальше вивчення стимулів буде поглиблено за рахунок залучення матеріалів спрямованих асоціативних експериментів.

Література

1. Залевская А. А. Национально-культурная специфика картины мира и различные подходы к ее исследованию / А. А. Залевская // Языковое сознание и образ мира : сборник статей / Отв. ред. Н. В. Уфимцева. — М.: «Сарма», 2000. — С. 39−54.

2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / В. В. Жайворонок. — К.: Довіра, 2006. — 703 с.

3. Караулов Ю. Н. Показатели национального менталитета в ассоциативно-вербальной сети / Ю. Н. Караулов // Языковое сознание и образ

мира: сборник статей / Отв. ред. Н. В. Уфимцева. — М.: Институт языкознания РАН, 2000. — С. 192 — 206.

4. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. М. Манакін. — К.: ВЦ «Академія», 2012. — 288 с.

5. Марковина И. Ю. Цели и содержание обучения иностранному языку в свете психолингвистической теории языкового сознания / И. Ю. Марковина // Challenges of information society and applied psycholinguistics Proceedings of the X International Congress of the International Society of Applied Psycholinguistics / Editors: N. V. Ufimtseva, A. A. Stepanova, D. V. Makhovikov, L. S. Zhukova. Moscow : RUDN — InstituteofLinguisticsRAN — MIL, 2013. — С. 277−278.

6. Марковина И.Ю. Специфика языкового сознания русских и американцев: опыт построения «ассоциативного гештальта» текстов оригинала и перевода / И.Ю. Марковина, Е.В. Данилова // Языковое сознание и образ мира: сборник статей / Отв. ред. Н.В. Уфимцева. — М.: Институт языкознания РАН, 2000. — С. 116-132.

7. Стернин И.А. Концепты и лакуны / И.А. Стернин, Г.В. Быкова // Языковое сознание: формирование и функционирование / Отв. ред. Н.В. Уфимцева. — М.: Институт языкознания РАН, 1998. — С. 53−59.

8. Тарасов Е.Ф. Актуальные проблемы анализа языкового сознания / Е.Ф. Тарасов // Языковое сознание и образ мира :сборник статей / Отв. ред. Н.В. Уфимцева. — М.: Институт языкознания РАН, 2000. — С. 24 — 32.

9. Уфимцева Н. В. Языковое сознание и образ мира славян / Н.В. Уфимцева // Языковое сознание и образ мира:сборник статей / Отв. ред. Н.В. Уфимцева. — М.: Институт языкознания РАН, 2000. — С. 207−219.

УДК 81’42

Терещенко С.І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

СУЧАСНІ ФОРМИ БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ В МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. *У статті розглянуто «презентацію для ліфта» як одну з активно освоюваних міжкультурних форм сучасної бізнес-комунікації. Проаналізовано стратегії й тактики її реалізації з позицій глобальних і локальних дискурсивних стратегій.*

Ключові слова: *«презентація для ліфта», комунікативна стратегія, комунікативна тактика.*

Аннотация. *В статье рассматривается «презентация для лифта» как одна из активно осваиваемых форм современной бизнес-коммуникации. Анализируются стратегии и тактики ее реализации с позиций глобальных и локальных дискурсивных стратегий.*
Ключевые слова: *«презентация для лифта», коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика.*

Abstract. *The article describes the technique of «Elevator Presentation» as one of the widely used methods in business communication, communicative tactics and strategy.*
Keywords: *Elevator presentation, Elevator speech, discourse strategy, modern business communication.*

Останнім часом мовні прийоми бізнесового спілкування формуються в міжкультурному просторі. Це впливає не тільки на пріоритети у виборі мови спілкування, а й сприяє активному освоєнню сучасних міжкультурних форм ділової комунікації. Питання вибору адекватних певному мовно-культурному коду засобів ефективної реалізації комунікативних стратегій і тактик відображають запити ділового середовища, яке прагне віднайти механізми результативної бізнес-комунікації, шляхи до збалансування свого і чужого в ній.

Розширення меж комунікативного простору й зростання ролі спілкування лінгвісти вивчають сьогодні з проекцією на досягнення взаєморозуміння, мовної та культурної толерантності між націями, між групами людей, пов'язаних певним родом діяльності, спільними інтересами. Тому в комунікативній лінгвістиці водночас із загальнотеоретичними дослідженнями питань вербальної й невербальної комунікації (П. Браун, І Верлен, О. І. Іссерс, Г. Почепцов, Ф. Бацевич та ін.) помітно окреслилася тенденція до вивчення мовної поведінки комунікантів у різних мовно-культурних сферах та конкретних ситуаціях спілкування, наприклад, в телевізійному інтерв'ю (Н. Кузьмич), у ситуаціях конфлікту (А. В. Корольова) або девіантної поведінки (Г. Д. Джунусалієва, Н. А. Ковальська) і под.

У сучасному міжкультурному діловому дискурсіпереважають жанри, спрямовані на встановлення бізнесового контакту, представлення бізнес-ідей чи товару, основна мета яких полягає в досягненні комунікантами спільного розуміння бізнес-контексту. Саме з цього погляду цікавість викликають ще не досліджені в лінгвістичному плані, проте активно застосовувані в діловій сфе-

рі короткотривалі форми бізнес-презентацій, зокрема стисле повідомлення про ідею, продукт, проект, сервіс і под., яке може реалізуватися в будь-який час і в будь-якому місці, зокрема й у ліфті. Для його позначення використовують варіантні назви — «**презентація для ліфта**», «**презентація в ліфті**», «**ліфт-тест», «ліфт-презентація», Elevator Speech,** elevator pitch тощо**.** Особливість функціональної реалізації elevator pitch полягає в обмеженні часу її проведення (від 60 секунд до двох хвилин, тобто час, за який ліфт здійснює одну поїздку), а основна її мета — повідомити про концепцію продукту, ідеї для встановлення ділового контакту з використанням мінімальної кількості мовних засобів, наприклад, 125−150 слів за одну хвилину [1].

Розробники й користувачі «презентації для ліфта» визначають її адресата як представника бізнесу, хоча сама презентація розрахована перш за все на інвестора, а також повинна бути зрозумілою навіть «людині з вулиці».

Як міжкультурна форма ділового спілкування така презентація завдячує своїм виникненням, очевидно, одному з типів егалітарних культур (США, Канада, англосаксонські й північноєвропейські держави). Бізнес-представники таких країн у комунікації жорстко зорієнтовані на завдання, вони готові «розпочати справу» відразу після знайомства з потенційним партнером [2]. Динамізм та лаконічність є помітними характеристиками бізнесових контактів представників цієї культури, а глобалізація сприяє освоєнню їхніх форм ділової комунікації іншими типами культур та з’ясуванню особливостей мовної поведінки комунікантів у таких ситуаціях спілкування.

Отже, об’єктом дослідження нашої розвідки стала «презентація для ліфта» як одна із сучасних і досить поширених форм міжкультурної бізнесової комунікації, а предметом — вербальні характеристики її стратегій і тактик.

У сучасній лінгвістиці ґрунтовно розроблена теоретична база комунікативної стратегії й тактики. Узагальнюючи попередні теоретичні набутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів з окресленої проблематики, мовознавці, наприклад С. А. Смирнова, А.П. Загнітко та Т.М. Кітаєва, Т. А. Пастернак, І. Є. Фролова, наголошують на різних концептуальних підходах до їх тлумачення. Так, С. А. Смирнова виділяє комунікативний, дискурсивний та когнітивний підходи як основні для визначення понять мовленнєвої/комунікативної/дискурсивної стратегії і тактики в сучасній лінгвістиці [3].

Деякі мовознавці (І. А. Юшковець, Т. А. Пастернак) вважають за доцільне об'єднати усі три підходи до визначення суті поняття «комунікативна стратегія», оскільки йдеться про те саме мовне явище, але розглядуване в різних аспектах. А. В. Корольова, синтезуючи погляди науковців щодо розуміння суті стратегії, визначає «комунікативну стратегію як комплекс певних мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети з урахуванням плану поведінки комунікантів (їх мовленнєвих й немовленнєвих дій) і комунікативних цілей з урахуванням певних психологічних установок» [5]. Для нашого дослідження окремого прояву інституційного дискурсу важливим є усвідомлення комунікативної стратегії як *«когнітивного* і, водночас, *прагматичного* явища» [4], оскільки розглядуваний вид презентації є явищем дискурсивним, прикладом мови в дії, що відбувається в бізнесовому середовищі, а її мета — вплинути на свідомість потенційного інвестора, споживача методом спонукання до розгляду й реалізації пропонованої ідеї чи товару.

«Презентації для ліфта» як різновиду бізнесового спілкування та мовному жанру притаманні тематична обмеженість, інформативність, монологічність, часткова діалогічність, сугестивність.

Специфіку взаємодії адресанта з адресатом у такій презентації визначає представлення ділової інформації в особливій мобільній формі. Адресантом при цьому є особа, безпосередньо пов'язана з певним видом бізнесу й спрямована на встановлення контакту з майбутнім інвестором, спонсором чи споживачем. У такій ситуації інформація може бути представлена як авторський текст, стилістично опрацьований відповідно до дискурсивних вимог усної, переважно монологічно-діалогічного характеру, форми спілкування. Спосіб викладу залежить як від ступеня володіння усним різновидом професійної мови (розмовний кодифікований, науковий, діловий стилі літературної мови), зокрема уміння вести розмову, так і від прагматичних установок адресанта на характер адресації тексту.

Особливості формальної організації й змістового наповнення текстів «презентації для ліфта» зумовлені дією глобальної і локальних дискурсивних стратегій.

Як правило, адресант під час «презентації в ліфті» реалізує *глобальну*, основну стратегію й кілька *локальних* стратегій. *Спонукальна* стратегія цього різновиду бізнесової комунікації є для нього визначальною, оскільки основний комунікативний намір адресанта — зацікавити адресата пропонованою інформацією, спонукати до встановлення, можливо й відтермінованого, бізнес-

контакту. Ця стратегія забезпечує реалізацію мовного впливу протягом короткотривалої презентації за допомогою локальних стратегій, наприклад *інформативної*, що являє собою комплекс дій адресанта, спрямованих на формування обізнаності адресата з бізнес-ідеєю чи продуктом. Саме за допомогою цієї стратегії адресант впливає на адресата, апелюючи до його бізнес-інтересів. Своєрідність реалізації інформативної стратегії полягає в повідомленні тільки ключової інформації, покликаної зацікавити адресата й дати поштовх для продовження комунікації в майбутньому. Повідомлення адресанта зосереджені на ключових питаннях: «що це?», «кому це може знадобитися?» і «чому це може знадобитися?», питання «як це працює?» адресант залишає «на потім». Наприклад, ідею персонального мобільного телебачення її розробник в elevatorpitch реалізує за схемою: *персональне мобільне ТБ й інтереси користувачів ->встановлення зв'язку зі сторінками користувачів у соціальних мережах -> пошук тем, цікавих користувачеві, та їхня переадресація користувачу на локальний дивайс* [6] (*Тут і далі переклад прикладів наш — С. Т.*). Засобом реалізації інформативної стратегії адресант обирає мовні одиниці, як стилістично нейтральні, так і марковані, що містять основну інформацію про повідомлюване, напр.: *дивайс, користувачі, мобільне ТБ, соцмережі, відео, реклама офлайн* [6].

Аргументативну стратегію в «презентації для ліфта» застосовують для збудження інтересу адресата до запропонованої ідеї, для переконання в необхідності детального вивчення пропозиції. Саме за допомогою цієї стратегії адресант логічно й аргументовано вмотивовує розгляд своєї пропозиції, доводить корисність її реалізації. За допомогою стратегії аргументування адресант презентації впливає на раціональну сферу свідомості адресата, апелюючи до його логіки. Наприклад, адресант може вдаватися до наведення вагомих аргументів (*користувач зможе подивитися відео в будь-який зручний для нього час (навіть у режимі офлайн), програма проходить тестування для покращення роботи і розширення цільового сегмента ринку ->вихід на світовий ринок),* уживати лексеми з позитивним значенням, які допомагають оцінювати його пропозицію (*довготривала збережуваність тепла* та *портативність,* це *сподобається втомленим* батькам, одяг виробляють з *кращої* тканини, представленої на ринку),використовувати синтаксичні конструкції з причинно-наслідковим зв'язком (*Дитина може вільно почуватися в такому одязі, бо комбінезон повторює її рухи*) [6].

В аналізованому матеріалі спостерігаємо використання адресантом *маніпулятивної* стратегії, що базується на емоційному сприйнятті повідомлюваного і має прихований характер. У «презентації для ліфта» маніпулятивна стратегія спрямована не стільки на створення позитивного емоційного стану адресата, скільки на програмування його до емоційної співучасті, а отже, схвальної оцінки бізнес-пропозиції. Ця стратегія може реалізовуватися за допомогою різних тактик, зокрема використання риторичних або відкритих питань (Чи відомо вам, що 80% людей не знають, як їм заробити гарні гроші, а ті, хто знає, натрапляють на безліч перешкод, які не можуть подолати самостійно? Мені здається, що й ви не раз потрапляли в таку ситуацію? Як у вашій компанії вирішують питання з дистанційним навчанням персоналу?), уживання займенників, які створюють атмосферу «причетності до справи» (Ми надаємо можливість кожному партнерові відкрити свій бізнес), терміносполук бізнесової сфери зі значенням результативності (бізнес з мінімальними інвестиціями, підтримка команди професіоналів, просування свого продукту) [7]. Позитивне сприймання повідомлюваного адресант створює, використовуючи мовні одиниці з відповідною емоційно-оцінною конотацією: Наші продукти — це революційні рішення, які економлять величезну кількість засобів та часу [8],Вона знає точно, чого хоче сама, і тому досягає неймовірно високихрезультатів [9]. Іноді пітчери вдаються до риторичних прийомів, зокрема прямого заперечення та/або звернення до авторитета, причому в «презентації для ліфта» таким авторитетом стає людина, яка досягла успіху в бізнесі: Рідні сказали мені: «Спробуй, не страшно, якщо з того нічого не вийде» — Слухайте тих, хто досяг успіху в бізнесі, у вашій компанії [9].Розробники таких презентацій радять активно використовуватиобразні засоби мови, зокрема метафори, порівняння, а також вербальну й невербальну візуалізацію бажаного результату від рекламованої пропозиції. Наприклад, постійно показуючи паперовий стаканчик для кави з намальованим брендом, відомим адресатові, адресант наводить кількісні показники: 37 хвилин у середньому людина витрачає на каву щоденно –>на рекламу зверне увагу 20 разів–> очікуваний прибуток від розрекламованого на дешевих паперових стаканчиках продукту щомісяця — один млн доларів [6].

У деяких ліфт-презентаціях застосовують сугестивну стратегію, спрямовану на підсвідомість адресата. З цією метою адресант може використовувати вербальні засоби, щоб створити певні слухові образи, асоціації, які закріплюються в пам’яті адресата. Як правило, це усічені синтаксичні конструкції, властиві розмовній мові, терміни, повтори назв пропозиції, оцінна лексика на позначення

дії адресата, уривчастий темп мови адресанта, інтонаційне виділення ключових слів: Маруся особисто шукає десять найкращих розробниківпрезентації...найголовніша умова для десяти найкращих розробників...робимо це для того, щоб десять найкращих розробників могли...ми на вас дуже, дуже, дуже чекаємо [10].

Допоміжною в «презентації для ліфта» можна вважати *нагадувальну* стратегію, яка сприяє закріпленню в пам'яті інвестора, споживача інформації про товар і про адресанта шляхом повідомлення під час самої презентації та нагадування після неї електронною поштою, у розмові по телефону. Вербальні засоби її реалізації охоплюють ключові слова-терміни, власні імена, прізвища, назви роду й напрямків діяльності пітчера, а також повторення слів, що мають логічне або оцінне навантаженням: *П'ятого жовтня... диджетал октоубер...стартап-афіша... диджетал октоубер п'ятого жовтня ми чекаємо на десять найкращих розробників*...[10], *Я власник невеликої компанії, яка консультує інших власників малого бізнесу* [11].

Отже, «презентацію в ліфті» можна вважати однією з активно застосовуваних короткотривалих форм сучасної міжкультурної бізнес-комунікації, що й актуалізує дослідження специфіки мовної реалізації міжкультурних комунікативних стратегій у межах окремого культурного дискурсу, спонукає до вивчення мовної поведінки комунікантів.

Література

1.Elevator Pitch (Elevator Speech). [Електронний ресурс]:Mental skills. Дистанційне навчання із задоволенням. — Режим доступу:http://www.mental-skills.ru/dict/elevator-pitch-elevator-speech/ElevatorPitch

2. Близнюк Т. П. Крос-культурні особливості комунікації в Україні. [Електронний ресурс]: Харківський національний економічний університет, Науково-технічна бібліотека, Електронний архів (репозитарій irHNEU)// Економіка розвитку. — 2011. — №1(57). — С. 72-74. — Режим доступу до журн.: http://www.repository.hneu.edu.-ua/jspui/handle/123456789/7769. Pdf

3.Смирнова С. А. Поняття стратегії і тактики релігійної проповіді з позицій комунікативно-дискурсивного підходу. [Електронний ресурс]:Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара // Вісник Дніпропетровського університету. — 2014. — Т.1. — Серія: Мовознавство. — Режим доступу до журн.: http://movoznavstvo.-com.uahttp

4.Пастернак Т. А. Комунікативна стратегія як конститутивна характеристика дискурсу. [Електронний ресурс]: Науковий блог НаУ «Ост-

розька академія» // Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної заочної конференції «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації», 2013. — Режим доступу до матеріалів:http://naub.oa.edu.ua/category/conf/ii-lingvocognition/

5. Корольова А. В. Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуаціях конфлікту. [Електронний ресурс]: Київський національний університет імені Тараса Шевченка //Studialinguistica. — Зб. наук. праць. — 2008. — Вип. 1. — С.48−54. — Режим доступу: http://philology.knu.ua/php/4/7/studia_1.pdf

6. Презентація в ліфті — elevator pitch. [Електронний ресурс]: 4BRAIN β. Ораторське мистецтво. — Режим доступу: http://4brain.ru/oratorskoe-iskusstvo/_elevator-pitch.php

7. Рудь А. 30-ти секундная презентация бизнеса. [Електронний ресурс]: Личный блог. Александр Рудь. — Режим доступу:http://-/aleksandrrud.ru/30-ti-sekundnaya-prezentaciya-biznesa-2/

8.Elevator pitch — як створити ефективну «презентацію в ліфті».[Електронний ресурс]:Презентаційне агентство PowerLexis. — Режим доступу:http://powerlexis.ru/articles/elevator-pitch

9.Презентація для ліфта. [Електронний ресурс]: Блог Виктора Макаева. — Режим доступу: http://www.forinternet.info/blog/prezintatsiya-dlya-lifta/

10. Десять найкращих мобільних розробників: один пітч переможе. [Електронний ресурс]: YouTube. — Режим доступу:https://www.youtube.com/watch?v=BQ5ZID9KWY40

11. Эффективная блиц-презентация за семь шагов.[Електронний ресурс]: Смартсорсинг. Сообщество руководителей ИТ-компаний, ИТ-подразделений и сервисных центров.– Режим доступу: http://smartsourcing.ru/blogs/marketing _prodvizhenie_i_prodazhi/2367/

УДК (81’342..81’276.4)(477.52/.6)

Товстенко В.Р.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ РЕГІОНІВ СХІДНОЇ УКРАЇНИ

Анотація. *У статті досліджено фонетичний портрет мови регіонів Східної України, хоч певна частина виявлених особливостей є загальноукраїнською. Визначено ряд відхилень від літературно-мовного стандарту в систе-*

мах вокалізму й консонантизму, у явищах різноманітних звукових змін та в наголошуванні слів. Досліджено різноманітні комбінаторні та інші звукові зміни, а саме: асиміляція, дисиміляція, епентеза, протеза, афереза, апокопа, діереза, метатеза. Доведено, що ці відхилення зумовлені діалектним впливом та впливом сусідніх російської та польської мов.
Ключові слова: *асиміляція, дисиміляція, епентеза, протеза, афереза, апокопа, діереза, метатеза.*

Аннотация. *В статье исследован фонетический портрет языка регионов Восточной Украины, хотя определенная часть отмеченных особенностей является общеукраинской. Определен ряд отклонений от литературно-языкового стандарта в системах вокализма и консонантизма, в явлениях различных звуковых изменений и в ударении слов. Исследована различные комбинаторные и другие звуковые изменения, а именно: ассимиляция, диссимиляция, епентеза, протеза, афереза, апокопа, диереза, метатеза. Доказано, что эти отклонения обусловлены диалектным влиянием и воздействием соседних русского и польского языков.*
Ключевые слова: *ассимиляция, диссимиляция, епентеза, протеза, афереза, апокопа, диереза, метатеза.*

Summary. *The author studies phonetic peculiarities of the language in the regions of Eastern Ukraine. A great number of deviations from the standard literary language in vowel and consonant systems are analysed. Various combinatorial and other sound changes: assimilation, dissimilation, Epenthesis, prosthesis, apheresis, Apocope, diereza, metathesis are described. It is proved that these deviations are caused by the influence of neighboring dialect of the Russian and Polish languages.*
Key words: *assimilation, dissimilation, Epenthesis, prosthesis, apheresis, Apocope, diereza, metathesis.*

Фонетика розмовної мови регіонів Східної України виявляє ряд відхилень від літературно-мовного стандарту в системах вокалізму й консонантизму, у явищах різноманітних звукових змін та в наголошуванні слів. У словниках української мови стилістична характеристика таких некодифікованих одиниць лексики подається по-різному: *розм.*, *прост.*, *діал.* та ін. Про недостатнє опрацювання комплексу питань, пов'язаних із цим типом розмовного шару української мови, свідчить сам факт відсутності його загальноприйнятого серед мовознавців термінологічного позначення.

Частина україністів (І.Кириченко, С.Левченко та ін.) називають цю лексику розмовною, інші мовознавці (М.Жовтобрюх, Г.Їжакевич, А.Грищенко та ін.) — розмовно-просторічною. На сьогодні більшість дослідників (О.Пономарів, О.Тараненко та ін.) визнають наявність просторіччя в українській мові. Наприклад, О.Тараненко подав такі критерії просторічної лексики: «Позначка «прост.» характеризує одиниці, що, маючи поширення на всій або значній території функціонування української мови і не бу-

дучи, таким чином, діалектно обмеженими, не входять, проте, до складу літературної мови» [13, с.112].

Відхилення від фонологічних норм в умовах двомовності мають назву фонологічна інтерференція [5, с.39]. У системі вокалізму це насамперед різноманітні випадки наявності [**і**] на місці літературного [**и**] і, навпаки, — [**и**] на місці [**і**]. Перше із цих явищ викликане як впливом північних говорів української мови [6, с. 32], так і впливом російської мови. Наприклад: «Я, — каже,- привик до вас, не хочу до Чорнозуба; може, б ви передержали мене через *зіму* до весни за гроші?» (О.Кониський); «Раз мати родила, раз і *умірати*» (М.Номис); «*Хвигура* палала, і на цьому ділі вартова служба коло неї кінчалась, а тим трьом козакам уже треба було поспішати до рідної неньки…» (О.Ільченко). Уживання **[и]** на початку слова характерне для говірок усіх трьох наріч української мови, зокрема Прилуччини: *[инші], [ити],* Запоріжжя*: [инколи],[иноді],* Лубенщини*: [идол].* Російським впливом зумовлена вимова звука **[і]** на місці **[е]** (переважно в іншомовних словах): *[акарді-он],[анікдот],[вінігрет],[тілівізор]* та ін. Досить часто простежується вимова **[а]** у ненаголошеній позиції на місці літературно-нормативного **[о]:***[кампот],[катлєта*], *[патрет], [харашо]* тощо. Це явище можна пояснювати і як вплив українських говірок (східно- та середньополіських говірок), і як вплив російської мови. У мові регіонів Східної України часто простежується перехід **[і]** в **[о]:***[босоножки], [война], [восім], [дом]*. Наприклад: «На *войну* йдучи по чужу голову, й свою неси» (М.Номис).

У системі консонантизму однією з характерних ознак мови регіонів Східної України є значно частіше, ніж у літературній мові, заміна етимологічної фонеми **[ф]** звуками **[хв],[х], [в]:** *[бухвет], [кухвайка], [хві(и)гура], [хворма], [арихметика], [тухлі], [кохта], [асвальт]* тощо. Наприклад: «…Лише Антон Герасимович порушив напружену мовчанку: — Чи не зустрічали там свого *хвеномена*? Щез і адреси не залишив» (Щ.Гончар). Фонема **[ф]** виникла в багатьох слов'янських мовах за зразком романської або германської **[f]** і може, як зазначає Ю.Жлуктенко, довго відчуватися чужим елементом[8, с.92]. Тому в південно-східних діалектах, а також у лівобережнополіських говірках поліських діалектів немає особливої фонеми [ф], вона замінена звуками [хв], [х], [в][3, с. 64; 7, с. 160]. Серед фонетичних ознак мови регіонів привертає увагу вимова твердого **[л]** як альвеолярного, що простежується на території поширення всіх трьох наріч української мови [3, с. 78], хоч часто й називається «полтавським л». Наприклад: *[мол□око], [бул□а], [кол□и], [гол□ова]* та ін.Наприклад:

«[Міліціонер:]…Я при *спольнєнії* службових обов'язків» (О.Корнійчук). Протилежним процесом є вимова твердого **[л]** на місці літературно-нормативного **[л']** перед наступним приголосним: [білше], [болниця], [началник], [правилно] та ін. Наприклад: «Куди ж тут одному *началнику* управитися і усякому суд дати?» (Г.Квітка-Основ'яненко). На більшій частині території України в розмовній мові на місці літературного твердого **[р]** часто виступає м'який **[р'],** що відображає вплив як фонетичних особливостей південно-східного наріччя [3, с.77; 10, с. 113,123], так і російської мови [11, с. 65; 9, с. 126; 1, с. 112]. Наприклад: *[базар']*, *[комар']*, *[Ігор']*, *[Хар'ків]*, *[кватир'а]* тощо. Поширеним наслідком впливу фонетики російської мови є пом'якшена й м'яка вимова приголосних у позиції перед [е]: *[білєт],[ідєал], [кабінєт], [дірєктор], [тєлєграма], [кавалєр], [катлєта]* та ін. М'якість **[л]** у деяких словах може бути зумовлена впливом польської мови або західноукраїнського варіанта літературної мови. Наприклад: «Стрибок — і *лєнти* одлітали! Відплив — і *лєнти* на плечі! Дівчата танці танцювали, шотландські танці на мечі» (П.Тичина). У розмовні мові населення Східної України на місці нормативних африкат **дж** і **дз** часто виступають інші звуки, що може бути наслідком діалектного впливу та впливу російської мови*: [вожу], [сижу], [провожати], [насажувати], [кукуруза], [зеркало]* та ін.

Серед випадків асиміляції приголосних за місцем і способом творення можна виділити:

а) прогресивну асиміляцію — перехід **[й]** в **[н]** після [м]: *[мн'акий],[мн'ясо],[мн'ач]* та ін. Наприклад: «…Наглянувши недалеко зелену, як рута, полянку, вивернулися на їй, як на *мнякому* килимі» (П.Мирний);

б) прогресивну асиміляцію наступного **[й]** попереднім приголосним, який унаслідок цього подовжується: рос. ружьё > [ружжо]. Наприклад: «Мисливське *ружжо*, як і всяка вогнепальна зброя, — річ небезпечна, і біля неї треба ходити обережно» (О.Вишня).

У мові регіонів Східної України значно ширше виявляє себе дисиміляція, особливо регресивна:

а) заміна першого зімкненого приголосного у групі **[кт]** на щілинний **[х]** (контактна регресивна дисиміляція): *дирехтор, трахтор,дохтор* та ін. Наприклад: «А в мене двір, будівлі всякі намальовані, і за двором жнуть саме усі гуртом, *трахтором*» (А.Головко);

б) заміна першого зімкненого приголосного в групі **[чн]** на щілинний **[ш]:***місяшний, молошний, пшенишний* та ін. Напри-

клад: «Випий, — каже [мати], — доню, води трошки… або ляж на печі … або чи не хоч, онде *молошна* каша, учорашня, з'їж трошки, то й минеться…» (Г.Квітка-Основ'яненко);

в) у групах губних **мб, мв, мп** — перехід **[м]** у **[н]** (контактна регресивна дисиміляція): *транвай, канпот, конбайн тощо.* Наприклад: «Ще, диви, й *транвай* пустимо, не лише Карпові ним їздити, хіба ми в бога теля з'їли?» (Ю.Яновський);

г) дистантна регресивна дисиміляція між сонорними: перехід одного з **[р]** у **[л]**: *калідор, лаболаторія, секлетар* та ін. Наприклад: «Усе своє майно ми залишили в *калідорі*» (з усної мови).

У мові регіонів Східної України простежується відсутні в літературній мові випадки епентези, а саме: поява епентичних **[д],[т]**: *страм,роздявити, роздява, здря* та ін. Наприклад: «*Страму* вам нема, варвари, — докоряв буржуям Хрисан Кульбака, відомий у загоні своєю набожністю» (О.Гончар); «Худоби *здря* не мучте» (А.Головко). Для уникнення збігу голосних (гіатусу) у ненормативному усному мовленні регіонів Східної України часто вживають епентичні **[в],[й]**: *радіво, какаво, ідійот, шпійон та ін.* Наприклад: «[Хотина:] Коли пам'ятаєш материну *навуку*, то тямиш, як слід себе оберігати?» (М.Кропивницький); «Тося одно *пойняла*, що поки Петя не виговориться, нічого не буде» (Б.Жолдак. Збірка «Яловичина»).

Досить часто в мові регіонів спостерігаємо вживання протетичних приголосних, тобто поява неетимологічних, або секундарних, приголосних перед початковими голосними, а саме: протетичний приголосний **в**: вугол, вуркаган тощо. Наприклад: «[Кіндрат Антонович:]…Як увійде було у лавку, зараз на всі чотири *вугли* перехреститься…» (М.Кропивницький). Протетичний **в** характерний для наддністрянських, західнобойківських, північної частини східноподільських та деяких інших говорів [2,с.93]. В окремих дієсловах у розмовній мові виступає протетичний **з** перед наступним **о**: *зоби(д)жати, зосмілювати* та ін. Наприклад: «Почекайте, −сказав Боровик, — ми на неї гримаємо, а чого вона плаче, ніхто не знає. Хто тебе *зобидив*, Зойко?» (В.Собко).

Серед випадків відпадіння кінцевого звука (звуків), тобто апокопи, вкажемо на такі: *тре'* (норм. треба), *мо'* (норм. може), *чо'* (норм. чого, чому), *йо'* (норм. його) та ін. Наприклад: «[Одарка:] - Тимко — парубок, *мо*, й гарячий, але роботящий» (Григорій Тютюнник).

У мові регіонів Східної України засвідчуються відсутні в літературній мові приклади діерези — випадіння звука або звуків. Це явище, як відомо, часто викликане швидким темпом мови, інколи

місцем наголосу, у деяких випадках евфонією, деетимологізацією і т. ін. [12, с. 78]: мо[**ж**]на, скі[**ль**]ки, ті[**ль**]ки, ква[**р**]тира та ін. Наприклад: «Сорок світлиць, три великі зали, а живуть там *тіко* пацюки та миші» (Б.Грінченко).

Явище метатези в усній мові зумовлене тенденцією пристосовувати незвичні або мало властиві звукові поєднання в слові до більш звичних, легших, а також нерідко народною етимологією, тобто намаганням пояснити або зблизити невідомі за походженням слова з іншими, звичайними [4**,** с. 271−277]: *фершал* (норм. фельдшер), *цилюрник* (норм. цирульник), *соше, соша* (норм. шосе) та ін. Наприклад: «Мама перев'язувала мене сама, ходила ще старенька *фершалка*…» (Ю.Яновський).

На акцентуаційному рівні також помітні відхилення від літературної норми, що зумовлено діалектним впливом та впливом російської мови. Наприклад: подрУга (норм. п**О**друга), спинА (норм. сп**И**на), олЕнь (норм. **О**лень), дОчка (норм. дочк**А**), рУсло (норм. русл**О**), одИнадцять (норм. один**А**дцять) та ін.

Висновки дослідження. Отже, фонетика мови регіонів Східної України виявляє ряд відхилень від літературно-мовного стандарту в системах вокалізму й консонантизму, у явищах різноманітних звукових змін та в наголошуванні слів. Ці відхилення зумовлені, по-перше, діалектним впливом, по-друге, впливом сусідніх мов, насамперед російської та польської. На нашу думку, ця лексика у словниках української мови повинна мати ремарку *прост.*, яка б однозначно вказувала на належність відповідної одиниці до некодифікованої, але широко вживаної розмовної мови.

Література

1. Антисуржик / за заг. ред. О.Сербенської. — Львів: Вид. Світ, 1994. — 152 с.
2. Балахонова Л.И. Диалектные по происхождению слова в современном литературном языке / Л.Балахонова // Слово в русских народных говорах: Сб.статей / под ред. Ф.П.Сороколетова. — Л.:Наука, 1968. — С. 18−36.
3. Бевзенко С.П. Українська діалектологія / С.Бевзенко. — К.: Вища школа, 1980. — 246 с.
4. Булаховський Л.А. Історичний коментарій до української літературної мови / Булаховський Л.А // Вибрані праці в п'яти томах. — К.: Наук.думка, 1977. — Т 2. — С. 217−570.
5. Вайнрайх У. Языковые контакты (состояние и проблемы исследования) / У.Вайнрайх. — К.: Вища школа, 1979. — 264 с.

6. Дзендзелівський Й.О. Процес засвоєння єдиних літературних лексичних норм української мови в усній практиці населення Закарпатської області УРСР // Закономірності розвитку українського усного літературного мовлення. — К.: Наук. думка, 1965. — С. 252−281.
7. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови / Ф.Жилко. — К.: Радянська школа, 1955. — 316 с.
8. Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия / Ю.Жлуктенко. — К.: Вища школа, 1974. — 176 с.
9. Коваль А.П. Культура української мови / А.Коваль. — К.: Наукова думка, 1964. — 194 с.
10. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори / І.Матвіяс. — К.: Наук. думка,1990. — 164 с.
11. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль / М.Пилинський. — К.: Наук. думка, 1976. — 288 с.
12. Тараненко О.О. Гаплологія // Українська мова (енциклопедія). — К.: Укр. енциклопедія, 2000. — С. 87.
13. Тараненко О.О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника) / О.Тараненко. — Київ-Кам'янець-Подільський, 1996. — 171 с.

УДК 81:00.12/18

Храбан Т.Є.,
викладач
Київського ліцею імені Івана Богуна

ДОСЛІДЖЕННЯ СЕМАНТИКИ КОНЦЕПТУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Анотація. *У статті розглянуто методологічний аспект дослідження семантики концепта. Звернено увагу на психолінгвістичні методи (асоціативний експеримент та метод суб'єктивних дефініцій (рецептивний експеримент).*
Ключові слова: *лінгвокультурна концептологія, семантика, психолінгвістика, психологічна структура значення, методи асоціативного експерименту, метод суб'єктивних дефініцій (рецептивний експеримент).*

Аннотация. *В статье рассмотрен методологический аспект исследования семантики концепта. Обращается особенное внимание на психолингвистические методы (ассоциативный експеримент и метод субъективных дефиниций (рецептивныйэксперимент).*
Ключевыеслова: *лингвокультурная концептология, семантика, психолингвистика, психологическая структура значения, метод ассоциативного эксперимента, метод субъективных дефиниций (рецептивный эксперимент).*

Summary. *The article deals with the methodological aspect of the research. Semantics of the concepts is concerned here. Psycholinguistic methods (associative experiment and method of subjective definitions (receptive experiment) are attracting attention at this article.*

Key words: *linguistic and cultural conceptology, semantics, psycholinguistics, structure of psychological meaning, method of associative experiment, method of subjective definitions (receptive experiment).*

На сьогодні широке вивчення мовної репрезентації окремих концептів дозволяє говорити про становлення лінгвокультурної концептології як одного з найпоширеніших напрямків лінгвістичних досліджень у рамках сучасної антропоцентричної парадигми. Одним із завдань лінгвоконцептологіі є виявлення лінгвоспецифічних характеристик етнічного менталітету носіїв певних природних мов через аналіз його семантичних складників— концептів. При зіставленні їх мовної об'єктивації в різних мовах виявляється національно-культурна специфіка цих концептів, зумовлена відмінностями по шкалі цінностей національно-культурних спільнот (ціннісної картині світу) та в кінцевому підсумку відмінністю менталітетів.

Для лінгвоконцептології характерним є вихід на рівень власне когнітивних процесів, пов'язаних з особливостями репрезентації знань, що стоять за словом у свідомості людини, і виділення когнітивної моделі — інтелектуального механізму, що визначає алгоритм формування структури суб'єктивного значення та співвідношення суб'єктивного й об'єктивного в значенні слова як одиниці індивідуальної свідомості. Усе це зумовлює нагальну потребу використання власних дослідницьких принципів та способів аналізу власного об'єкта.

Аналіз літератури щодо зазначеної тематики дозволяє констатувати, що над загальними питаннями розроблення, удосконалення, пояснення та практичного втілення працювало і працює багато вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: Л. Компанцева, О. Селіванова, І. Стернин,В Телія,С. Ляпін,О. Залевська, З.Попова, І. Бубнова, У. Трофімова, В. Левицький та багато інших.

Проблеми методів та прийомів дослідження концептів відображені в дисертаціях С. Грецької (виявлення особливостей мовної реалізації суб'єктивно-оцінних, асоціативних і когнітивно-метафоричних граней концепту) [1], М. Нікітіної (багатоаспектний аналіз актуалізації концепту в мові й ідіостилях із застосуванням методу польової структури) [2], Е. Кубасової (проведення психолінгвістичного експерименту та аналіз експериментальних

даних з метою опису лінгвокультурного типажу «джазмен») [3], С. Боголєпової (розроблення методології психолінгвістичного аналізу тематичного поля соматизмів) [4].

У лінгвоконцептології на основі загальнофілософської методології сформувалася система дослідницьких принципів та способів аналізу власного об'єкта, що становить методологію цієї наукової галузі. Відома українська вчена О. Селіванова зазначає, що специфіка кожної з методологій у мовознавстві «позначається на розгляді проблем співідношення мови та свідомості, системності мови, психологічного підґрунтя мовленнєвої діяльності, онтологічної і гносеологічної природи мовного знака, значення та смислу, мовних змін, мовної варіативності, зв'язків мови й суспільства, мови та мовлення (мовленнєвої діяльності), інтерактивної взаємодії у процесі комунікації, синергетичної природи мови, тексту і дискурсу тощо» [5, с. 14].

У дослідженнях, проведених представниками вітчизняних лінгвоконцептологічних шкіл, існують деякі відмінності у використанні методів та прийомів дослідження концептів. Це залежить від того, до якої зі сторін прояву людини як особистості звертається дослідник. До сьогодні в лінгвістиці доведено, що процеси організації інформації, від яких залежить ступінь складності побудови психологічної структури значення, опосередковані різними психічними особливостями особистості, специфікою її когнітивної діяльності та структурою особистості в цілому.

І. Стернін у своїй роботі «Методи дослідження семантики слова» указує, що треба розрізняти методи семної семасіології, а саме: метод рефлексивного аналізу семного складу слова; метод прямого опозитивного компонентного аналізу; когнітивно-семантичний метод виявлення сем; методи отримання мовного матеріалу для семного опису; методи семної інтерпретації мовного матеріалу і формулювання сем; методи верифікації семного опису значення.

Учений дає дефініцію рефлексивного аналізу як методу, який є найбільш традиційним та дозволяє виокремити певні ознаки денотата слова (семи). Суттю методу прямого опозитивного компонентного аналізу є диференціація семем — близьких за значенням слів заокремих семах. Когнітивно-семантичний метод виявлення сем розроблений у когнітивній семасіології для вивчення глибинної семантики мовних одиниць та пояснення семантичних процесів у мові. Це є сукупністю прийомів опису семного складу слова за допомогою послідовного опису концепту як ментальної одиниці, що номінується відповідним словом. Актуальність ког-

нітивно-семантичного методу також продиктовано підвищеною увагою до специфіки мовної свідомості й «образу світу» окремої особистості, що висунуло на перший план проблему вивчення суб'єктивного значення слова — глобальної семантичної одиниці, яка визначає та відображає індивідуальне бачення світу.

Методами отримання мовного матеріалу для семного опису є лінгвістичне спостереження, аналіз словникових дефініцій, метод експлікативної об'єктивації семи, антропоцентричні методи (лінгвістичний експеримент, лінгвістичне інтерв'ювання). Семна інтерпретація мовного матеріалу включає в себе: інтерпретацію словникових дефініцій, інтерпретацію вільних асоціацій, інтерпретацію асоціативних реакцій, інтерпретацію спрямованих асоціацій, інтерпретацію результатів лінгвістичного інтерв'ювання [6, с. 3–4].

У психолінгвістичних дослідженнях слова в основу кладеться такий психічний феномен, що як одиниця свідомості окремої людини може існувати в індивідуальній свідомості у вигляді різних за складністю та формою ментальних репрезентацій. Він включає різноманітні смислові компоненти. У психолінгвістиці виявлена складна структура психологічного значення як форми узагальнення, яка формується за участю всіх психофізіологічних функцій та процесів аналізу, синтезу, класифікації та порівняння. Цей напрямок лінгвістичних досліджень спирається на постулат, що саме психологічна структура значення є ланкою, що поєднує «наївну мовну картину світу», ті колективні уявлення про нього, які відображені в значенні слова як одиниці мовної системи, і «образ світу» окремої людини, який включає в себе як колективні знання та уявлення, так і унікальний власний досвід. У психолінгвістиці акцент зміщений на експериментальне вивчення психологічної структури значення, відображеної системою асоціативних зв'язків, на виявлення системності всіх знань, що передаються культурою через психологічне значення.

Проблеми, що безпосередньо стосуються стратегій розуміння, способів когнітивного обробляння інформації, принципів інтерпретації навколишньої дійсності, тобто проблеми категоризації різних форм представлення слова у свідомості людини, є у фокусі уваги іншої галузі лінгвістики — когнітивної семантики. У рамках неї вирішуються глобальні завдання, пов'язані не тільки з дослідженням динаміки значень та їх варіюванням у реальній мові або визначенням самого феномена значення, але вивченням зв'язку мови і мислення в цілому.

Особливо для виявлення семантичних компонентів у змісті мовної одиниці необхідне застосування комплексу різних методів та процедур, оскільки це дає можливість найбільш адекватно і повно представити зміст та структуру значення в єдності ядерних та периферійних компонентів і сформулювати узагальнену дефініцію значення, максимально наближену до реальної мовної свідомості. Основною одиницею аналізу мови традиційно є слово. Причому для сучасного мовознавства характерно детальне дослідження змістовної сторони значення, виділення й облік тих особливостей в його структурі, які опосередковані життєдіяльністю людини.

Варто зазначити, що вивчення структури суб'єктивного значення можливо тільки при інтеграції всіх даних про значення слова, отриманих у семантиці, психолінгвістиці, філософії, логіці та психології, когнітивній лінгвістиці, але в рамках психолінгвістичної парадигми, де найбільш детально розроблений як методологічний апарат, так і конкретні методи та методики.

Методи асоціативного експерименту та суб'єктивних дефініцій (рецептивний експеримент) спираються на уявлення про формування психологічної структури значення. Дослідниця І. Бубнова описує механізм цього процесу так: «Ця структура формується у свідомості окремої особистості у різних видах діяльності, до якої залучена людина або об'єктом якої він виявляється, що вимагає від неї постійної концептуалізації та категоризації феноменів навколишньої дійсності. Безпосередній вплив на ці процеси роблять, з одного боку, різноманітні чуттєві враження, а з іншого — результати рефлексії над об'єктами і феноменами. Унаслідок цього психологічна структура значення являє собою динамічну функціональну ментальну схему діяльнісного характеру, структуру якої складають різноманітні комплекси ознак. У цих ознаках представлена як інваріантна частина значення, тобто загальні знання, так і його унікальна складова, зміст якої несе в собі відбиток власного досвіду носія мови, включає його мотиви, цілі і т.д., а також індивідуально-психічні особливості».

І. Бубнова відзначає, що внаслідок такого розуміння психологічної структури значення як одиниці свідомості на відміну від системного значення, опис якого відповідає принципам, прийнятим у лексикографії, ієрархія комплексів ознак може вибудовуватися на зовсім інших засадах [7, с. 16−17].

У контексті зі сказаним вище У. Трофімова зазначає, що при описі та систематизуванні досліджуваного простору мови ми стикаємося з різними процесами, які можуть бути класифіковані

за вказівкою на ставлення до норми: кодифікована та інтуїтивна [8, с. 36–38].

Кількісний метод, який описаний В. Левицьким [9], є необхідним для опрацювання матеріалів психолінгвістичного експерименту, оскільки для об'єктивної характеристики досліджених явищ виникає потреба в наведенні кількісних характеристик уживання певної мовної одиниці (встановлення абсолютної представленості, ступеня регулярності в рамках дослідження варіювання, пріоритетності вживання та коефіцієнта частоти вживання).

Комплексний підхід до дослідження структури суб'єктивного значення концепту дозволяє виявити фактор, що зумовлює специфіку зв'язків між різними смисловими компонентами значення, у які включений як суб'єктивний досвід особистості, так і колективні знання, накопичені століттями. Він дозволяє наблизитися до розуміння принципів формування та функціонування значення слова в мовній свідомості індивіда і пояснення не тільки внутрішньої структури суб'єктивного значення, але і його місця у лексиконі людини в цілому, а також роль останнього в процесі пізнання навколишнього світу.

Виявлення подібності та можливих відмінностей на рівні всіх компонентів концепту є, на нашу думку, передумовою для оптимізації міжкультурної комунікації.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про те, що система методів, дослідницьких принципів та способів аналізу власного об'єкта, що сформувалися на сьогодні в лінгвоконцептології, цілком залежить від особливостей завдань, які поставлені перед нею. Для цієї галузі лінгвістики є характерним вихід на рівень власне когнітивних процесів, пов'язаних з особливостями репрезентації знань, що стоять за словом у свідомості людини, і виділенням її когнітивної моделі. Саме тому найбільш широке поширення отримали методи та методики, які акцентують увагу на експериментальному вивченні психологічної структури значення, відображеної системою асоціативних зв'язків; на виявленні системності всіх знань, що передаються культурою через психологічне значення.

Література

1. Грецкая С.С.Концепт revenge/месть в когнитивно-функциональном аспекте (на материале английского и русского языков): авто-

реф. дис. … канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / С.С.Грецкая. — М., 2013. — 25 с.

2. Никитина М.Ю. Концептуализация милосердие : общеязыковой и идиостилевой аспекты : речевые реализации в синхронии и диахронии : автореф. дис. … канд. филол. наук : спец.: 10.02.01 / М. Ю. Никитина. — Саратов, 2014. — 24 с.

3. Кубасова Э.Т. Концепт джаз: лексико-семантический, лингвокультурологический и психолингвистический аспекты: автореф. дис. … канд. филол. наук : спец. : 10.02.01 / Э. Т Кубасова. — Уфа, 2012. — 23 с.

4. Боголепова С.В. Психолингвистический анализ тематического поля соматизмов: автореф. дис. … канд. филол. наук : спец.: 10.02.19 / С. В. Боголепова. — М., 2012. — 25 с.

5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми: [підручник] / О. О. Селіванова. — Полтава: Довкілля−К., 2008. — 712 с.

6. Стернин И.А. Методы исследования семантики слова / И. А. Стернин. — Ярославль: «Истоки», 2013. — 34 с.

7.Бубнова И.А. Структура субъективного значения (психолингвистический аспект): автореф. дис. … докт. филол. наук : спец.: 10.02.19 / И.А. Бубнова. — М:, 2008. — 51 с.

8. Трофимова У.М. О некоторых особенностях семантизаций тематически связанных слов в психолингвистическом эксперименте [Текст] / У. М. Трофимова // Вопросы филологии: Научный журнал. — № 1. — М., 2005. — С. 33−40.

9. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике / В. В. Левицкий. — Винница: Нова книга, 2007. — 264 с.

УДК 811.161.2’25

Черемська О.С.,
кандидат філологічних наук,
професор, завідувач кафедри українознавства
і мовної підготовки іноземних громадян
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

НЕНОРМАТИВНЕ КАЛЬКУВАННЯ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Анотація. *У статті розглянуто калькування як спосіб перекладу термінолексики, акцентовано увагу на ненормативному калькуванні економічної термінолексики, з’ясовано причини порушення норми в науковому тексті.*

Ключові слова: *переклад наукового тексту, економічні терміни, калькування, ненормативне калькування, семантичне калькування, синонімічні варіанти.*

Аннотация. *В статье рассмотрено калькирование как способ перевода терминолексики, акцентировано внимание на ненормативном калькировании экономической терминолексики, выявлены причины нарушения нормы в научном тексте.*
Ключевые слова: *перевод научного текста, экономические термины, калькирование, ненормативное калькирование, семантическое калькирование, синонимические варианты.*

Abstract. *The article considers the tracing as a way of terminology translation, emphasizes the irregular tracing of economic terms and identifies the reasons of linguistic norms violation in scientific texts.*
Keywords: *translation of scientific texts, economic terms, tracing, irregular tracing, semantic tracing, synonymous versions.*

У сучасному перекладознавстві відомі різні способи перекладу лексичних одиниць. Як правило, проблему перекладу вирішують, обравши адекватний відповідник слова оригіналу з кількох, поданих у словнику. Однак іноді варіантні відповідники окремого слова мови, з якої перекладають, відсутні у словниках мови перекладу. Тоді перекладач повинен обрати один із способів перекладу, серед яких найбільш поширеним поряд із еквівалентним перекладом, транскодуванням, описовим перекладом є калькування. Питання, пов'язані із використанням калькування як способу перекладу, актуалізовані в працях зарубіжних і вітчизняних учених: Ш. Баллі, Л. Бархударова, Л. Єфремова, В. Комісарова, Н. Колесової, Т. Левицької, Я. Рецкера, Р. Зорівчак, В. Карабана, Т. Кияка, В. Коптілова, А. Олійника та ін.

Унаслідок тривалого переважання російської мови в науковій сфері в українську мову науки проникла значна кількість кальок з російської, зокрема й у сфері економіки, що зазнала останніми десятиріччями активних змін, які своєю чергою спричинили процеси запозичення іншомовної лексики. Питання урівноваження значної кількості запозичень завжди виникало в періоди активізації термінологічних процесів. Для українського термінознавства воно є важливим, оскільки «Розвиток української термінології має специфічний характер порівняно з термінологією інших європейських мов. Формування її відбувалося під впливом російської та польської мов» [4, с.10]. Процес запозичення термінів і сьогодні часто відбувається за посередництвом російської мови. Отож не випадково, окрім калькування як продуктивного способу поповнення термінолексики, поширеним явищем стало нено-

рмативне калькування, що засвідчено в працях М. Гінзбурга, С. Караванського, І. Кочан, М. Кочергана, О. Кочерги, Л. Масенко, Г. Наконечної, Г. Онуфрієнко, Т. Панько, В. Пілецького, О. Селігея, А. Сербенської, Л. Симоненко, О. Стишова, І. Фаріон та ін.

Ненормативні кальки трапляються, на жаль, у студентських статтях, дипломних і дисертаційних роботах. Їх значна кількість і частота вживання не випадкові. Калькування (копіювання) за зразками з російської, що, за словами С. Караванського, було основним принципом української словотворчості в лексиці й термінології, неможливо викоренити миттєво. А оскільки явищ ненормативного калькування важко уникнути українській літературній мові, то воно й на сьогодні, на нашу думку, є актуальною проблемою для дослідження.

Кожна мова — неповторна й своєрідна система, основою якої є самобутні мовні значення. Ця самобутність часто проявляється через тонкі відтінки сполучуваності лексем, неврахування яких породжує ненормативне калькування.

У мовознавстві є різні погляди на калькування як спосіб поповнення лексичного складу мови. Здебільшого позитивно оцінюють кальки, що за своєю значущістю наближаються до запозичень і привносять якісно нове значення або ж модель для створення подібного значення на власному мовному матеріалі. Однак, окрім таких кальок, що збагачують лексичний склад мови та урізноманітнюють її емоційно-експресивні властивості, в українській мові часто спостерігаємо калькування, що веде до появи різних штампів, інтерференційних зрушень у семантиці слів, проявів порушення мовної норми на різних рівнях мовної системи, а зрештою — до нівеляції національно-мовної своєрідності.

Калькування розуміють як переклад частин іншомовного слова (складного, похідного або словосполучення) з подальшим складанням його елементів в одне ціле. Прикладом калькування є такі термінолексеми, як: *надлишок* — з англ. *Surplus, прибуткові зміни* — з нім. *die marginale Änderungen, уподобання споживачів* — з англ. *consumer preferences, насичення попиту* — з англ. *demand saturation, ефект доходу* — з англ. *income effect, прямі інвестиції* — з нім. *die Direktinvestitionen*

Виокремлюють словотвірні кальки (рос. *потребитель* — укр.*споживач*), семантичні (від фр. *raffine* утворилося значення укр. *витончений*), словотвірно-синтаксичні (творення сполук від композитів: укр. *додана вартість* від нім. *mehrwert*); синтаксичні

(укр. калька рос. виразів *принять во внимание –прийняти до уваги*, сучасна норма *взяти до уваги*), фразеологічні (фр. *prendreles mesures* — рос. *принять меры* — укр. *вжити заходів*), напівкальки (англ. *futures agreement* — укр. *ф'ючерсна угода*).

У термінологічній сфері спосіб калькування активно сприяє вирішенню проблем перекладу неперекладних термінолексем. Однак згадані екстралінгвістичні чинники зумовлюють випадки ненормативного калькування: *упаковка, парковка, вибраковка, ковка, кладка, доставка, добавка.* Ці не властиві українській мові віддієслівні іменники засвідчують запозичення чужомовної моделі словотворення, що й призводить тривалих до зрушень у системі мови. Підтвердженням є активне вживання калькованих термінів: ***поставка*** *товарів, умови* ***поставки*** *базові* замість *постава, постачання;* ***в розстрочку*** замість *на виплат;* ***виручка-*** замість *виторг*; ***недоїмка*** *страхових платежів* замість *недоплата;* ***надбавка*** *за розстрочку,* ***надбавка*** *ризикова* замість *надвишка*; *вексельна* ***мітка*** замість *позначка;* напівкальки: *макро****спрос*** замість *макро****попит****, мікро****спрос*** замість *мікропопит****, внутрі****торговельний баланс* замість *внутрішньоторговельний* тощо.

Словотвірні або структурні ненормативні кальки переважають серед інших видів кальок, оскільки цей спосіб поповнення лексичного складу мови найпродуктивніший і тому найбільш «вразливий». Як правило, порушення норми при перекладі зазнає суфіксальна афіксація: ***развивающий*** *маркетинг —* ***розвиваючий*** *маркетинг* замість *розвитковий, розвивчий*; ***стимулирующий*** *маркетинг —* ***стимулюючий*** *маркетинг — стимумювальний, заохочувальний; падающий спрос —* ***падаючий*** *попит* замість *спадний попит, попит, що знижується;* ***оценка*** *кредитоспособности товара —* ***оцінка*** *кредитоспроможності товару* замість *оцінення,* ***оценка подрядчика*** *—* ***оцінка*** *підрядчика* замість *оцінення підрядника,* ***доминирующее*** *положение —* ***домінуюче*** *становище* замість *панівне; оптовая и торговая* ***надбавка*** *— оптова та торговельна* ***надбавка*** замість *надвишка,* ***разработка*** *плана сверху вниз —* ***розробка*** *плану зверху вниз* замість *опрацювання, розроблення*; ***базисная*** *цена —* ***базисна*** *ціна* замість *базова, баланс долгосрочных* ***вложений*** *— баланс довгострокових* ***вкладень*** замість *вкладів*; *торговля* ***посылочная*** *—* ***торгівля*** ***посилочна*** замість *посилкова.*

На лексичному рівні порушення норми найчастіше спричинене дослівним перекладом складних термінів: ***найм*** *рабочей силы —* ***найм*** *робочої сили* замість *наймання*; ***денежные средства*** *–* ***грошові кошти*** замість *кошти;* ***хозяйствующий*** *субъект —* ***гос-***

подарюючий *суб'єкт* замість *суб'єкт господарювання,* ***оборотные*** *активи —* ***оборотні*** *активи* замість ***обігові;оборот*** *денежный —* ***оборот*** *грошовий* замість *обіг, договор* ***рамочний*** *— договір* ***рамковий*** замість *базовий, генеральний*; ***долевая*** *собственность —* ***часткова*** *власність* замість *пайова*. «При наявності спільного словника і подібної граматики — як зазначає М.П. Кочерган — мовці, які користуються двома чи більше мовами, не зауважують власних помилок у слововживанні — адже нюанси у сполучуваності лексем близькоспоріднених мов дуже тонкі, а часом і важко вловимі» [5, с. 39–40].

Причиною ненормативного калькування часто стає дослівний переклад російських стійких словосполук: ***тримаюти в полі зору*** *питання забезпечення* замість *надавати уваги питанню забезпечення* або *не випускати з уваги питання забезпечення; порушення ще* ***мають місце*** замість *порушення, котрі ще є (існують);* ***тримати*** *екзамен на профпридатність* замість *складати іспит.* Варто зауважити, що цю кальку вжито не випадково. Її наведено як нормативний варіант у Російсько-українському словнику: «***держать экзамен*** *складати (тримати) іспит*»[10, с. 286].

У наукових текстах частими є синтаксичні кальки: ***піднімати*** *питання* замість *порушували*; ***приступти до виконання*** замість *розпочти виконання.* Найбільш часто вживають такі кальковані словосполуки, як: *приймати участь (*рос. *принимать участие) — брати участь, піднімати ціну (*рос. *поднимать цену) — підвищувати ціну, попередити ризики (*рос. *предупредить риски) — запобігти ризикам, закривати прийом (*рос. *закрывать прием) — більше не приймати, користуватися попитом (*рос. *пользоваться спросом) — мати попит.*

Калькування може бути причиною небажаної синонімії в термінології економічної терміносистеми, наявності значної кількості синонімічних варіантів багатьох термінів. У двомовних російсько-українських словниках можемо спостерігати такі явища синонімії: *векселедержатель — утримувач* (*одержувач*) *векселя; безвозмездный — безплатний* (*безкоштовний*)*; бессрочный вексель — безстроковий* (*безтерміновий*)*; безоборотный вексель — безобіговий* (*безоборотний*)*; должностной — посадовий*(*службовий*)*; самоокупаемость — самооплатність*(*самоокупність*)*; способность — здатність* (*спроможність*) (*купівельна*)*; экономно — ощадливо (економно); убыль — збиток* (*втрата*)*; укрупнение — збільшення* (*укрупнення, ущільнення*)*; оборотные средства — оборотні* (*обігові*) *кошти* [8].

Ненормативне семантичне калькування рідше трапляється в наукових текстах і стосується здебільшого загальнонаукових термінів і загальновживаних слів наукового стилю мови. Калькування семантики стає можливим тоді, коли чуже слово і своє мають «семантичні точки зіткнення, тобто однакові прямі номінативні значення. Семантичною калькою є власне слово, що має запозичене іншомовне значення» [9, с. 106−107]. Саме ця подібність і спричинює порушення літературної норми в лексичному складі споріднених мов. Адже лексико-семантичній системі, як і всім іншим структурним елементам мови, властива національна своєрідність, що історично склалася внаслідок особливих відношень системи мови та предметів і явищ дійсності, які відображають за допомогою мовних форм відповідні процеси мислення. На цю важливу рису лексико-сеантичної системи вказували мовознавці О.С. Ахманова, В.В. Виноградов, О.І. Смирницький, А.А. Уфімцева та ін. Ігнорування її впродовж тривалого часу й призвело до ненормативного калькування в українській мові.

Причиною його поширення є нехтування суттєвих особливостей слова, як елемента лексичної системи, що «великою мірою містить у собі вказівки на суміжні ряди слів і значень, насичене відображеннями інших ланок мовної системи, виражаючи відношення до інших слів, співвідносних чи пов'язаних з його значеннями» [1, с. 165].

Наявність семантичних кальок іноді зумовлена недостатньою диференціацією значень слів у мовах: ***перетворення*** *планів у життя,* ***вірне*** *рішення, головна* ***задача*** *дослідження, економічна* ***область***. Російське *претворять*, що має значення «воплотить в каком-нибудь виде, осуществить» [7, с. 537], українською мовою слід перекладати «запроваджувати, здійснювати, реалізувати, втілювати» [3, с. 458], отже, нормативний переклад *втілюються в життя, у реалізації його планів.* Слово «вірно», що в українській мові має значення «верно, преданно, искренно» [2, с. 240], під упливом російської часто вживається з не властивим йому значенням «правильно», тому треба — *правильно націлений.* Причиною порушення норми інколи стає міжмовна омонімія: *приготувати окремі* ***блюда*** (Треба — *страви*, бо слово *блюдо* вживається *в українській мові зрідка й лише зі значенням «широка посудина, в яку кладеться або насипається страва* [11, с. 204]».

Серед поширених лексико-семантичних кальок можемо виокремити найуживаніші, зумовлені різними чинниками. В основному, порушення літературної норми виникають тому, що план змісту ча-

сто не збігається з планом вираження в російській та українській мовах. У науковому тексті це стосується часто вживаних кліше, що структурують текст. Їх необхідно перекладати як одне ціле, а не дослівно: *в заключение — на закінчення, підсумовуючи; другими словами — інакше кажучи; прежде всего — насамперед; с другой стороны — з іншого боку; с одной стороны — з одного боку; в настоящее время — зараз, наразі, на сьогодні; в основном — здебільшого; в отличие — на відміну; в результате — внаслідок, як наслідок; в святи с тем что, поскольку — позаяк, оскільки.*

Нерідко під упливом російської мови в українській відбувається явище десемантизації: «Зокрема чимало дієслів з широкою семантикою (*служити, іти, брати, дати* тощо) у процесі розширення сполучуваності втрачають реальний, речовий зміст і починають виконувати функції, подібні до функцій допоміжних дієслів та службових слів [5, с. 20]». Напр., *Яскравим прикладом цьому служив* замість *яскравий приклад цього; давати відповідь* замість *відповідати, прийти до рішення* замість *вирішити (дійти рішення).*

Результати дослідження свідчать, що калькування як спосіб перекладу іншомовної лексики може мати як продуктивний так і деструктивний характер. В українській науковій мові поширеним явищем є ненормативне калькування, що призводить до семантичних зрушень у терміносистемах, до нівеляції їх самобутності. Перекладаючи термінолексеми українською мовою варто зважати на власне мовні засоби термінотворення, на взаємодію терміна з контекстом, що виявляє його значення, на вимогу точності, системності терміна та його мовної правильності.

Література

1. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений // Избранные труды. Лексикология и лексикография / В.В. Виноградов. — М.: Наука, 1977. — С. 162 — 189.
2. Грінченко Б. Словарь української мови / Б. Грінченко. — К.: Наукова думка, 1996. — Т.1. — 496 с.
3. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. — К.: Академія, 1998. — 712 с.
4. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові: монографія / І. М. Кочан — Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. — 519 с.
5. Кочерган М.П. Слово і контекст / М.П. Кочерган. — Львів : Вища школа, 1980. — 184 с.
6. Кочерган М. Словник російсько-українських міжмовних омонімів / М. Кочерган . — К.: Академія, 1997. — 400 с.

7. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. — М. : Советская Энциклопедия, 1973. — 848 с.
8. Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки / Й .Ф .Андерш, С. А. Воробйова, М. В. Кравченко та ін. — К.: Наукова думка, 1994. — 600 с.
9. Шанский Н.М. Лексикология современного русского языка / Н. М. Шанский. — М.: Просвещение, 1972. — 328 с.
10. Російсько-український словник. — У 3-х т. — К. : Наукова думка, 1970. — Т.1. — 700 с.
11. Словник української мови. — В 11 т. — Т. 1 : А-В. — К.: Наук. думка, 1970. — 800 с.

УДК316.772.2+81'221

Шевченко О.Л.,
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ І НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Анотація. *У статті досліджено деякі особливості комунікативної поведінки, зумовлені відмінностями засобів комунікації, різницею у механізмі вибору і перевагами їх вживання в тих або тих ситуаціях. Непрямі спонукальні засоби, які є відображенням стратегії дистанціювання, розглянуті як характерна риса англійської ввічливості й особливість національної культури.*
Ключові слова: *міжкультурна комунікація, комунікативна культура, комунікативна поведінка, стратегії ввічливості, непрямі спонукальні засоби.*

Аннотация. *В статье исследуются некоторые особенности коммуникативного поведения, которые обусловлены отличиями средств коммуникации, разницей в механизме выбора и преимуществами их использования в тех или иных ситуациях. Косвенные побудительные средства, которые являются отображением стратегии дистанционирования, рассматриваются как характерная черта английской вежливости и особенность национальной культуры.*
Ключевые слова: *межкультурная коммуникация, коммуникативная культура, коммуникативное поведение, стратегии вежливости, косвенные побудительные средства.*

Abstract. *The article deals with the peculiarities of communicative behaviour which are conditioned by the diversity of means of communication, the difference in*

the mechanism of choice and preferences of their use in certain situations. Indirect directives reflecting distancing strategies are considered as a characteristic feature of English politeness and peculiarity of national culture.

***Key words**: intercultural communication, communicative culture, communicative behaviour, politeness strategies, indirect directives.*

На сучасному етапі розвитку світового суспільства велика увага приділяється діалогу культур. Як зазначають фахівці, які працюють на міжнародному рівні, важливим є культурний обмін між народами, який сприяє взаєморозумінню. Міжкультурна комунікація, яка означає обмін між культурами і продуктами їх діяльності, відбувається в різних формах. Обмін може здійснюватися в політиці, економіці, а також міжособистісному спілкуванні людей: у побуті, сім'ї, неформальних контактах. Це свідчить про те, що міжкультурну комунікацію характеризує багатоаспектність, і вона охоплює різні сторони процесу, не тільки лінгвістичні, але й соціокультурні засади міжкультурного спілкування.

Багатосторонній характер міжкультурної комунікації визначає комплексність проблеми з точки зору культурології, соціології, філософії, етнології, лінгвістики і привертає увагу вчених різних галузей знань. Для обґрунтування культурно-логічного підходу до вивчення мови в умовах міжкультурної комунікації важливу роль відіграли роботи Е. Холла, Д. Вундерліха, В. Антонова, Н. Арутюнової, А. Вежбицької, Д. Круше та ін. Дослідження цих авторів сприяють розумінню цілісності й комплектності проблеми міжкультурного спілкування та взаємозв'язку мовних і соціокультурних явищ.

В умовах міжкультурної комунікації мова культури досліджується з позицій семіотики, лінгвістики, культурної семантики. Успішність й ефективність міжкультурної взаємодії зумовлюється не тільки знанням мови. Мова — це лише перша умова, яка необхідна для спілкування. Крім мови, важливо знати культуру народу, його традиції, цінності, розуміти його світогляд, світосприйняття, зуміти подивитися на світ його очима [2, с.5]. Міжкультурне спілкування має будуватися з урахуванням поведінки представників різних культур, усвідомлення й розуміння культурних відомостей.

Багато дослідників зазначають, що в спілкуванні з іноземцями люди легко вибачають граматичні й лексичні помилки, тому що пояснюють їх недостатніми лінгвістичними знаннями, проте дуже серйозно сприймають порушення етичних норм, оскільки вважають, що вони зроблені навмисно. У зв'язку із цим С.Г. Тер-Мінасова зазначає, що помилки в мовленні можуть призвести

лише до насмішок і зниження репутації, тоді як помилки культурної поведінки можуть викликати етичні конфлікти, насильство, кровопролиття [3, с. 92].

Національні особливості вербальної і невербальної комунікативної поведінки зумовленні не тільки відмінностями засобів комунікації, але й різницею в механізмі вибору, перевагами і частотністю їх вживання в тих або тих ситуаціях спілкування. Вибір засобів не є вільним. Він регулюється типом культури, особливостями соціальних відносин, які є найважливішими параметрами культури [4, с. 5]. Принцип відбору лежить не в мові, а в організації суспільства, у тому, які ситуації суспільство вважає типовими, якої поведінки воно вимагає в цих типових ситуаціях.

Комунікація, як відомо, це не тільки обмін інформацією, але й засіб демонстрації відносин. Дослідження показали, що людям притаманно вважати те, що відбувається у власній культурі, правильним і природнім, розглядати звичаї своєї групи універсальними, а те, що відбувається в інших культурах, — неправильним і неприроднім. Тому неправомірно говорити про одну націю як про більше або менше ввічливу. Кожний народ увічливий з точки зору власних національних норм поведінки, визначених особливостями соціально-культурних відносин, культурними цінностями, національною свідомістю.

Хоча ввічливість розглядається як універсальна комунікативна категорія, що представляє систему специфічних стратегій поведінки, які спрямовані на гармонійне безконфліктне спілкування, і зумовлює вибір одиниць комунікації, конкретна її реалізація має національну специфіку [6].

Щоб бути ввічливим у міжкультурному спілкуванні, недостатньо знати етикетні форми, які існують у мові спілкування. Необхідно розуміти, у якому комунікативному контексті вони можуть вживатися, яке їх прагматичне значення та сила впливу на співрозмовника. Розбіжність у системах ввічливості стосується як лексико-граматичної структури мовних формул, семантичногоі прагматичного значень та особливостей функціонування, так і стратегій ввічливості, які також мають національно-культурну специфіку.

Так, П.Браун і С. Левінсон виділяють два типи ввічливості — позитивну і негативну [7]. Перша базується на зближенні, друга — на дистанціюванні. Позитивна і негативна ввічливість відображає механізм людських стосунків. Вступаючи в контакт, а потім підтримуючи його, необхідно наблизити співрозмовника, скоротити наявну дистанцію. Із цією метою використовується

стратегія позитивної ввічливості. Водночас не можна наближатися надто близько. Щоб показати повагу до партнера, до його незалежності, вдаються до стратегії дистанціювання. Отже, увічливість являє собою дотримання балансу між демонстрацією солідарності та дистантності відносин.

Різні стратегії пов'язані з різними мовними актами. Стратегії позитивної ввічливості, спрямовані на зближення, демонстрацію взаємних симпатій, пов'язані мовними актами привітання, подяки, компліменту тощо. Стратегії негативної ввічливості, мета яких — дистанціювання, демонстрація поваги до автономії адресата, пов'язані,перш за все, із спонукальними мовними актами, у яких здійснюється комунікативний тиск на співрозмовника [2, с. 62]

Що стосується англійців, то вони уникають чіткості й категоричності в мові, воліють зберігати деякий допуск на неточність, простір для домислювання, можливість компромісу [8]. Тому широко вживають різноманітні непрямі, завуальовані форми. Із цієї само причини вони часто відмовляються від використання наказового способу.

Загальноприйнятними формами є структури непрямого вираження спонукання: Could I ask you…? Would you be so kind as…? Would you mind? Непрямі спонукальні речення, які мають форму питань, більш увічливі ніж імперативні, оскільки залишають можливість адресату відмовитися. Аналіз мовного матеріалу показує, що непрямо спонукання може виражатися засобами, які пов'язані з певними показниками, наприклад, лексичне значення предикату, лексико-граматична організація речення, його граматична форма тощо.

Можливо також класифікувати засоби, які зазвичай використовують в англійській мові для спонукання до дії, на основі семантичних і синтаксичних ознак.

1.Речення, що містять питання або твердження щодо можливості адресата виконати дію. За формою це можуть бути стверджувальні, питальні, питально-заперечні речення з модальними дієсловами та модальними конструкціями can, could, tobeable + інфінітив. Наприклад, «Can you bring me a lunch menu?», «Can't you just write a note?», «Could you ask another surgeon to come and see it?», «You can come and have some supper again, if you like», «Are you able to help me». Заперечення в структурі питальних конструкцій не виражає власно заперечення, а підсилює значення гіпотетичності й підкреслює можливість невиконання дії.

2.Стверджувальні речення, що виражають бажання або небажання особи, що говорить, щодо виконання дії адресатом. Такі речення, зазвичай, включають дієслова: want, wish, hope; конструкції: «smb. should/would like»; «I would prefer (appreciate)»; «I would be grateful (obliged)». «I want you to look after it for me, just a little while», «I wish you to stay here», «I would appreciate it if you helped me upstairs».

3.Речення, що містять питання або твердження щодо того, чи виконає адресат дію в майбутньому. У цих реченнях використовується дієслово — присудок у майбутньому часі, у теперішньому в значенні майбутнього та різноманітні конструкції для визначення дії у майбутньому. «Mr. Higgins, will you please be nice to Alice, won't you?» « You are going to help us and like it».

4.Питання про те, чи відбулася дія, або коли адресат її виконає. Ці питання сприймаються як спонукальні тільки в певних контекстах і тому представляють імпліцитну форму спонукання. «When are you going to tell us.» «Oh, for Christ's sake, when are you going to stop being a nice girl from Brooklyn?».

5.Питання про бажання або небажання адресата виконати дію. Такі питання формально залишають за співрозмовником право відмовитися, що робить спонукання ввічливим за формою. Звичайними структурами, що використовуються, є такі: Will you (kindly, be so kind as to, please, care to) do? Won't you do? Would you do? Wouldn't you do? Would you mind doing? Would you like to do? Would you be willing to do? Would it be convenient for you to do? Would it be much trouble for you to do? Do you want (wish) to do? Will you please move a little closer? Would you kindly come to the office as soon as the class is over?

6.Речення, що стосуються думки того, хто говорить, щодо доцільності виконання дії адресатом. До цієї групи належать питання, твердження та заперечні речення з модальними дієсловами should, ought to, must, might, need, а також конструкціями had better, it's time for you to do, why not do, why don't you do. «You should only read what is truly good or what is frankly bad» «You mustn't mind me, either of you» «You had better watch that waistline, Pete».

7.Речення, які виражають умову виконання дії. До цієї групи належать складнопідрядні речення з підрядним умови. При цьому умова може бути реальною або малоймовірною. «They are all in the garden, sir, if you'll kindly take a seat, I'll tell them» « If I were you, I should be very, very careful».

8.Питання щодо наявності певного об'єкта в адресата. Do you have..? Don't you have…? Have you got…? Haven't you got…? У цих випадках ми стикаємось з явищем інформаційного перескакування, яке спостерігається, коли відповідь адресата містить інформацію іншу, ніж та, що безпосередньо вимагається, або більшу за обсягом, або адресат може безпосередньо відповісти дією. «Have you any cheese?» « The major spoke to the orderly who ducked back into the hole and came out with a quarter of white cheese».

9.Речення, що містять питання щодо дозволу виконати дію. До цієї групи належать загальні питання з модальними дієсловами can, could, may, які формально виражають питання того, хто говорить, про дозвіл виконати дію. Такі речення інтерпретуються як спонукальні тільки у відповідній ситуації.

(Офіцер каже злочинцю): «Mr. Stors, can I talk to you outside? And better take your coat». Питання Can I talk to you outside? сприймається як спонукання, оскільки офіцер має право наказувати в силу наявних у нього повноважень.

Отже, проведене дослідження дозволило виділити дев'ять груп речень, які можуть виражати різні відтінки спонукання до дії. Вони представляють транспозицію розповідних, питальних та заперечних речень, що в основному одночасно виконують декілька цільових завдань. Проте наведена класифікація є відкритою і не вичерпує всі можливості непрямого вираження спонукання до дії в англійській мові.

Як ми бачимо, англійці надають перевагу різноманітним непрямим спонукальним засобам, оскільки уникають категоричності, прямолінійності, що вимагає англійська ввічливість. Вона пояснюється тим, що полегшує співрозмовнику можливість відмовитися, надає можливість не виконувати дію, до якої його спонукають, та головне — демонструє повагу до незалежності адресата, залишаючи останнє слово за ним. Ввічливість дистанціювання представляє основу англійської ввічливості, є особливістю національної культури, для якої особиста автономія — одна з найважливіших культурних цінностей.

Література

1. Дулганова В.Н. Прагматический аспект межкультурной комуникации: автореф… дисс.канд.филол.наук. — Улан-Удэ, 2009.

2. Ларина Т.В. Категория вежливости и цель комуникации / Т.В.Ларина. — М.: Язык, семиотика, культура, 2009. — (Рукописные памятники Древней Руси).

3. Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур: вопросы теории и практики межязыковой и межкультурной комуникации: Учебное пособие / С.Г.Тер-Минасова. — М.: МГУ, 2005.

4. Hofstede G.H. Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values / Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1984.

5. Hofstede G.H. Cultures and Organizations:Software of the Mind. L.:McGraw-Hill Book Company(UK) Limited, 1991.

6. Brown P., Levinson S. Universals in Language Usage:Politeness Phenomena // E. Goody(ed.) Questions and Politeness:Strategies in Social Interaction. N.Y.: Cambridge University Press, 1978. — p.56—289.

7. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Use. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.

8. Овчинников В.В. Корни дуба / В.В.Овчинников. — М.: Мысль, 1980.

СЕКЦІЯ 2

ЄВРОСТАНДАРТИ ВИКЛАДАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.147

Алейнікова М.Г.,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. *Сучасні тенденції світової інтеграції системи вищої освіти України зумовлюють високі вимоги до викладання у ВНЗ, застосування новітніх інтерактивних методів навчання. Автор проаналізував основні інтерактивні методи викладання фахової іноземної мови студентам економічних спеціальностей, дослідив літературні джерела, визначив основні переваги та недоліки їх використання. Стаття також містить результати експериментального дослідження ефективності застосування інтерактивних методів при викладанні фахової іноземної мови студентам економічних спеціальностей.*

Ключові слова: *інтерактивні методи, фахова іноземна мова, економіка, співробітництво, кооперація, взаємодія, особистісно орієнтований підхід.*

Аннотация. *Современные тенденции мировой интеграции системы высшего образования Украины обуславливают высокие требования к преподаванию в ВУЗах, применение новейших и интерактивных методов обучения. Автором были проанализированы основные интерактивные методы преподавания профессионального иностранного языка студентам экономических специальностей, определены основные преимущества и недостатки метода. Статья содержит результаты экспериментального исследования эффективности применения интерактивных методов при преподавании профессионально ориентированного иностранного языка студентам экономических специальностей.*

Ключевые слова: *интерактивные методы, профессионально ориентированный иностранный язык, экономика, сотрудничество, кооперация, взаимодействие, личностно ориентированный подход.*

Abstract. *Modern trends of Ukrainian higher education system world integration stipulate for increased requirements to teaching in higher education establishments and application of the new and interactive teaching methods. The author has analyzed the main interactive methods of teaching foreign language to economist students and determined the main advantages and disadvantages of the method. The article contains the results of the experiments on the study of some interactive methods' application peculiarities when teaching economic English to the students.*

Key words:*interactive methods, professional foreign language, economics, cooperation, interaction, personal approach.*

Завдяки стрімкому розвитку системи освіти та останнім тенденціям України до інтеграції в європейський освітній простір, українська система середньої та вищої освіти зазнає кардинальних змін. Для відповідності світовим вимогам вищої освіти в українських ВНЗ запроваджуються новітні методи й технології викладання, які забезпечують якісне навчання спеціалістів. За останні 5 років став актуальним інтерактивний підхід, при якому студент є не тільки об'єктом, а й суб'єктом навчання, що, власне, і зумовлює інтерактивність навчання. Інтерактивне навчання доцільно використовувати під час роботи зі студентами економічних спеціальностей, тому що творчий підхід і взаємодія студента та викладача — першооснови майбутньої професійної діяльності економістів. Отже, застосування інтерактивних методів при викладанні професійно спрямованої іноземної мови для студентів-економістів сприяє не лише підвищенню рівня знань іноземної мови, а й напрацюванню низки психологічних якостей, необхідних для фахівця в майбутньому.

Автором було поставлено за мету проаналізувати сутність поняття «інтерактивне навчання», літературу з питань цієї технології та визначити результативність методу за емпіричними даними, а також особливості сприйняття студентами цього методу на прикладі викладання професійно спрямованої іноземної мови в немовному (економічному) вищому навчальному закладі.

Власне, вважаємо, що сама назва «інтерактивне навчання» є некоректною, оскільки навчання і так є активним процесом. Однак інтерактивне навчання, як й інші технології у цій сфері, вирізняється стійкістю, системністю, здатністю відтворюватися, ефективністю та стабільністю кінцевих результатів [3, с. 145]. У зв'язку із цим доцільним є дослідження проблеми інтерактивної організації навчального процесу. Теорію інтерактивних техноло-

гій вивчали О. Пометун, О. Пироженко, В. Бедерханова, В. Битянова, Н. Семергей, С. Крамаренко, Г. Сиротенко, Л.Павленко та ін. Інтерактивне навчання як специфічну освітню технологію у загальнодидактичному аспекті ґрунтовно досліджено О. Пометун та Л. Пироженко [6, с. 72]. Зазвичай науковці розглядають її в контексті особистісно орієнтованих технологій, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності та підвищену особистісну зацікавленість у вивченні нового, що й зумовлює інтелектуальне зростання особистості.

Є. Голант запропонував класифікувати чинні моделі навчання з виокремленням двох форм – активної та пасивної залежно від участі студентів у навчанні. Л. Пироженко дослідила таку класифікацію на більш глибокому рівні та включила до активної моделі навчання підвид – інтерактивне навчання як таке, що має свої закономірності й особливості [6, с. 14]. Тобто навчання з проявом активності кожного студента, а також їх «інтервзаємодія» у цьому процесі. Є. Мисечко дає визначення інтерактивному навчанню як такому, що зумовлює діалогічну взаємодію між студентом і викладачем у вивченні предмету [2, с. 13]. О. Пометун також поділяє цю точку зору [6, с. 44].

Отже, проаналізувавши тлумачення інтерактивного методу навчання вітчизняними авторами, можна зробити висновок, що цей напрямок сприймається позитивно та визнається більшістю авторів як досить гнучкий метод навчання, що визначає взаємодію викладача та студента на рівних умовах, сприяє активізації пізнавальної діяльності й зростанню рівня результативності вивчення предмету. Метод потребує творчого ставлення та високого професіоналізму викладача. Більшість авторів застерігають викладачів від частого застосування методу (рекомендовано 5−6 разів на місяць) у поєднанні з традиційними методами викладання.

Основи інтерактивного навчання базуються на положеннях американського філософа Дж. Дьюї, згідно з якими вивчення предмету проводиться у відносно невеликих групах (4−6 осіб), коли всі студенти об’єднані виконанням спільного завдання. Загальні цілі згуртовують, проте особиста відповідальність й індивідуальність у розв’язанні проблеми сприяють інтенсивному зростанню рівня знань, умінь і навичок студентів. У системі інтерактивного навчання проявляється система *пазлу* (Jigsaw), тобто кожен з учасників відіграє роль шматочка – *пазла*, виконує свої функції, за умов об’єднання яких можна досягти спільної мети [7, с. 179].

Під час виконання інтерактивних завдань можна виділити такі міні-модулі: установчо-мотиваційний (мотивація студентів до мовної діяльності, роз'яснення викладача, зацікавленість студентів у виконанні завдань), змістовно-пошуковий (визначення основних напрямків вирішення завдань – творчий етап, який може включати як роботу з оригінальними мовними джерелами, так і консультування викладачем), системно-узагальнювальний (аналіз і систематизація результатів пошуку), оціночно-смисловий (визначення домінантного напрямку вирішення завдання, оптимального варіанта), адаптивно-перетворювальний (власне практична діяльність щодо вирішення завдання), контрольно-рефлексорний (певна форма контролю та оцінювання отриманих результатів — презентація перед групою, виступ на конференції тощо) та духовно-естетичний — оцінювання роботи викладачем, оголошення подяки, виставлення оцінок та ін. [8, с. 301].

Для психологічного стимулювання ефективного навчання студентів варто дотримуватися таких рекомендацій: ураховувати мотиви навчання, створювати позитивну атмосферу навчального процесу, використовувати суб'єктивний досвід студентів, сприяти створенню ситуації успіху, демонструвати можливість використання набутих знань у практичній діяльності, використовувати різноманітні методи навчання та форми організації навчального процесу.

Автор також вважає, що не варто використовувати лише інтерактивні технології навчання (О. Пометун та Л. Пироженко застерігають від неосмисленого захоплення «іграми заради самих ігор»), на занятті варто використовувати 1−2 інтерактивні вправи, адже мета використання інтерактивних технологій полягає в тому, щоб зацікавити студента і в такий спосіб підвищити рівень ефективності навчання. На жаль, деякі викладачі, аби показати високу педагогічну майстерність, використовують лише інтерактивні методи навчання, що не сприяє високій результативності навчання. Варто також враховувати психологічний аспект: українські студенти психологічно не готові до стовідсоткової взаємодії, це зумовлено специфікою їх шкільного виховання та психотипом. Отже, інтерактивне навчання необхідно «дозувати», упроваджувати поступово, постійно контролюючи цей процес.

Основні методи інтерактивного навчання, що широко застосовуються автором у викладанні іноземної мови студентам економічних спеціальностей, це: «мозковий штурм», або «мозкова атака»; «коло ідей», «мікрофон» (накопичення ідей з певної теми та їх критичне осмислення); «метод прогнозування або передбачен-

ня» (за дидактичним матеріалом підтвердити чи заперечити гіпотезу, сформулювати тему заняття); «дискусія», «кути», «ПРЕС-метод» (студенти аргументовано відповідають на певне дискусійне запитання, знаходять спільну думку); «ґронування», або «асоціативний кущ» (встановлення асоціативних зв'язків між окремими поняттями для узагальнення теоретичного матеріалу, підбиття підсумків щодо вивченої теми чи розділу; «бесіда за Сократом» (студенти ставлять проблемні запитання з актуальних проблем і шукають відповіді на них); «ділові ігри» (відтворюється поведінка і стиль роботи за фахом).

Розглянемо, як можна застосовувати методи інтерактивного навчання у викладанні іноземної мови студентам-економістам. Можливо застосовувати навчання у парах і використовувати це для перевірки та закріплення вивченого матеріалу (вправи у парах, коли один виконує, а інший перевіряє), «карусель» – форма організації учасників навчального процесу по двох колах із різноманітними завданнями для кожного кола або збільшенням рівня складності (перше коло працює над визначенням часової форми дієслів у реченнях, друге, відповідно, трансформує речення з активної форми в пасивну), робота в малих групах для вирішення спільних завдань. Виконання вправ у парах доцільно використовувати під час закріплення граматичного матеріалу, «карусель» є більш творчою формою і може застосовуватися для перевірки як граматичного, так і лексичного матеріалу за умови детального розроблення ключів до вправ. Інтерактивна форма може мати творчо-пошуковий характер, бути дискусійною, присвяченою актуальним проблемам. Наприклад, обговорення доречності запровадження страхування, тонкощів оподаткування тощо. З досвіду автора, високоефективним було заняття, на якому студенти дискутували з теми тіньового ринку та особливостей оподаткування спочатку в малих групах, а потім винесли свою дискусію на широке обговорення.

Іншим прийомом інтерактивної роботи зі студентами під час семінарських занять є «*інтелектуальний штурм»* — генерування понять, викликаних асоціативними зв'язками із цією темою, незалежно від того, наскільки віддаленими вони здаються на перший погляд. Це — ефективний спосіб уникнення почуття невпевненості студента в собі, що гальмує комунікативну активність. Така стратегія поведінки є досить мотивованою, оскільки цікаві й незвичайні асоціації наведені одними студентами, заохочують до участі інших, а це в цілому надає навчанню творчого характеру. Автор проводив «інтелектуальний штурм» англійською мовою з

теми «Ways of reducing economic crisis consequences» і виявив, що протягом дискусії студентами було озвучено багато цікавих змістовних ідей.

Ще однією цікавою формою застосування методів інтерактивного навчання є *раунд* — одна з найпростіших форм залучення кожного учасника семінару до колективного обміну думками в поточній роботі над темою, усі студенти по черзі висловлюють свою точку зору протягом обмеженого часу щодо запропонованої проблеми чи поставленого питання. Особливо важливо в цьому випадку стежити за хронометражем. Викладач може заздалегідь запропонувати студентам підготувати повідомлення чи сформулювати точку зору з певних питань, або форма роботи може мати експромтний характер. Викладачем також використовувався метод раунду під час обговорення питань «Efficiency of economic reforms in Ukraine», «The role of Ukraine on the international economic market».

Різні інтерактивні методи навчання, такі як індивідуальна робота, спілкування в парах і малих групах, можуть поєднуватися в контексті однієї форми — *піраміди*, яка є багаторівневою формою організації взаємодії на семінарі. Розпочинається вона з виконання спільного для всієї групи завдання індивідуально (5 хвилин). На другому етапі студенти об'єднуються в пари, порівнюють свої записи, з'ясовують спірні питання, розробляють спільний варіант. Третій етап передбачає створення груп з 4–8 осіб у кожній, перед якими ставиться вже інше, більш складне завдання. Після завершення один представник від кожної групи озвучує результати колективної роботи на пленарному засіданні (вони також можуть бути представлені письмово на дошці). Цей метод потрібно запроваджувати поступово, бо він вимагає затрат часу та зусиль як викладача, так і студентів. Наприклад, при вивченні теми «Insurance» студентам спочатку було запропоновано визначити переваги та недоліки сучасної системи страхування в Україні індивідуально, потім вони працювали в групах, які пізніше були об'єднані. Результатом роботи стала презентація найбільш цікавих точок зору щодо доцільності системи страхування в Україні, студенти опанували лексичний матеріал, і заняття сприяло їх особистісному розвитку як фахівців.

Розглянемо ще такий інтерактивний метод навчання, як *пазл* (Jigsaw). Викладач ділить студентів на групи та дає їм завдання, використовуючи будь-який метод. Завдання має загальну тему для вивчення (проблемна ситуація, окреме питання теми тощо). Застосовуючи методи синхронної або асинхронної комунікації,

студенти мають проаналізувати (структурувати) отримане завдання та розділити його на кілька підзавдань (від двох до чотирьох). Потім вони планують свою роботу й визначають, хто за що відповідає, тобто хто яку частину завдання виконує.

Подальша робота будується за таким планом: спілкування експертів (налагодження контактів між відповідальними за питання, обговорення стратегії пошуку рішення, обмін досвідом), пошук й аналіз інформації (індивідуальна робота, збір інформації, детальне вивчення питання), тренування експертів (спільна робота, робота з так званими незалежними експертами, вироблення остаточного варіанта презентації), загальний збір групи (презентація у своїй групі). Використовуючи ресурс комп'ютерної мережі, подібні заходи зручніше проводити як спілкування студентів шляхом використання спільних списків розсилки (можна передавати і текстові матеріали, і презентації в PowerPoint) або у вигляді мультимедійних телеконференцій (відеоконференцій). Заключною стадією єаналіз результатів, обговорення та оцінювання роботи підгрупи в цілому. Треба відзначити внесок кожного у спільну справу, вдалося спрацюватися з командою чи ні, також обговорюється метод навчального процесу (наскільки зручно було спілкуватися студентам один з одним, чи все було зрозуміло тощо).

Отже, підсумовуючи вищесказане, відзначимо, що були проаналізовані основні види інтерактивних методів навчання та визначені їхні переваги й недоліки запровадження. Перевагами методів є те, що вони сприяють особистісному розвитку студента, підвищують зацікавленість у вивченні предмета, розвивають творчі здібності та сприяють розвитку навичок колективної роботи й взаємодії, вкрай необхідних для майбутніх фахівців. Недоліками є деякі особливості психологічного несприйняття методу студентами, неготовність викладачів «відійти» від традиційної системи викладання, а також надмірне «захоплення» інтерактивністю, коли в гонитві за застосуванням новітніх методів викладач втрачає зв'язок з аудиторією.

Автором було поставлено завдання запровадити кооперативне навчання під час вивчення окремих тем студентами 2 курсу фінансово-економічного факультету ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». В експерименті взяли участь 54 особи. 2 групи вивчали тему за традиційною методикою, з опрацюванням матеріалів підручника, виконанням вправ, написанням тестів. Інші 2 групи вивчали тему за методикою *пазлу (Jigsaw)*. Наприкінці вивчення теми викладач про-

аналізував рівень знань студентів лексики та граматики і виставив підсумкові оцінки. Отримані результати наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ВИВЧАЛИ ТЕМУ ЗА СТАНДАРТНОЮ МЕТОДИКОЮ ТА В КООПЕРАТИВНОМУ НАВЧАННІ

	Середній бал, отриманий за написання тесту	% засвоєння лексичного матеріалу теми	% засвоєння граматичного матеріалу теми	Середній бал за тему
Стандартна методика	3,98	70,11	73	4,11
Методика з використанням інтерактивного методу навчання *пазл*	4,25	91	75,4	4,67

Отже, студенти, які навчалися з використанням інтерактивних методів навчання, показали кращі результати, ніж студенти, які навчалися за традиційною методикою. Кращі результати були виявлені також при засвоєнні лексичного та граматичного матеріалу і в підсумковій оцінці за тему. Спостерігається незначна відмінність у якості засвоєння студентами граматичного матеріалу. Це можна пояснити тим фактом, що здебільшого інтерактивні методи навчання спрямовані на набуття мовленнєвих навичок. Тестування граматичних знань проводилося в письмовій формі, відмінність результатів незначна. Проте спостерігаємо розбіжність у 20% під час вивчення лексичного матеріалу, що яскраво підкреслює важливість застосування інтерактивних методів навчання для активізації пізнавальної діяльності та підвищення результативності навчання в цілому.

Висновки. Інтерактивні методи навчання є прогресивними у викладанні іноземних мов. Цю методику варто застосовувати особливо під час вивчення фахової іноземної мови, зокрема, студентами економічних спеціальностей. Дослідженням методики займалися вітчизняні вчені (особливо в контексті підписання нашою країною Болонської декларації), які позитивно сприймають її, проте застерігають від постійного й тотального використання. Інтерактивні методи навчання розвивають творчість, самостійність і водночас уміння співпрацювати, сприяють активізації пі-

знавальної діяльності. Не всі українські студенти на початку навчання у ВНЗ психологічно готові до цих методів, тому викладачеві потрібно враховувати індивідуальні особливості студентів при впровадженні інтерактивних методів навчання. Ці методи є досить трудомісткими, тому що потребують значної підготовки як з боку викладачів, так і студентів. Проведені дослідження підтверджують високу результативність інтерактивних методів навчання студентів економічних спеціальностей фахової іноземної мови, зокрема щодо активізації пізнавальної діяльності та мотивації.

Література

1. Жук А.И.Деятельностный поход в повышении квалификации: активные методы обучения / А.И. Жук, Н.Н. Кашель // Сб. работ международной научно-практической конференции 26 сентября 1994 г., г.Минск. — Мн.: ИПКиПРРиСО, 1994. — С. 45 — 48.
2. Мисечко О.Є. Інтерактивні технології як засіб демократизації навчального процесу у ВНЗ. / О.Є. Мисечко // Організація навчально-виховного процесу у ВНЗ України. — Випуск 9. — 2009. — С. 34−38.
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студентов пед. вузов и системы квалификации пед. кадров / сост. Е.С. Полат и др. — М.: Издат. центр «Академия», 2005. — 272 с.
4. Овчаренко Л.Г. Развитие кооперантных умений в многонациональной группе / Л.Г.Овчаренко, Т.А.Богачёва // Материалы IV Междунар. науч.-прак. конф. «Русский язык и литература. Проблемы изучения и преподавания в школе и вузе». — К., 2006. — С. 361−364.
5. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій / Н. Побірченко, Г. Коберник // Початкова школа. — 2004. — № 10. — С. 8−10.
6. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.–метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко // К.: А.С.К., 2006. — 192 с.
7. Kagan S. Cooperative Learning / S.Kagan // Resources for Teachers, Inc. — 1999. — 290 p.
8. Walter C. Parker. Educating the Democratic Mind / Walter C. Parker // — State University of New York, 1996. — 381 p.

УДК 37.091.3:811.161.2’243

Бедько І. В.,
викладач кафедри української

мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Анотація. *У статті досліджені умови й шляхи формування комунікативної компетенції. Проаналізована проблема розвитку комунікативних умінь та навичок іноземних студентів в умовах міжкультурного спілкування. Подані рекомендації щодо опанування студентами міжкультурною компетенцією з урахуванням соціокультурних розбіжностей.*
Ключові слова: *міжкультурна комунікація, комунікативна компетенція, соціокультурні розбіжності, культура.*

Аннотация. *В статье исследуются условия и пути формирования коммуникативной компетенции. Рассматривается проблема развития коммуникативных умений и навыков иностранных студентов в условиях межкультурного общения. Даются рекомендации по освоению студентами межкультурной компетенции с учетом социокультурных различий.*
Ключевые слова: *межкультурная коммуникация, коммуникативная компетенция, социокультурные различия, культура.*

Summary. *The article investigates conditions and ways of forming intercultural competence of the students of nonlinguistic specialities. The author defines intercultural competence as an individual's integral quality that is developed in the process of foreign language teaching emphasizing indissoluble connection of foreign language and culture of another country.*
Key words: *intercultural competence, competence, intercultural communication, multicultural space, culture.*

На сучасному етапі розвитку глобальної інформаційної, наукової, технічної й освітньої взаємодії, інтеграції України у світовий та європейський простір, коли повсюдно виникають численні культурологічні зв'язки, неминуче відбувається перерозподіл цінностей, орієнтирів і мотивацій площина перетину культур різних народів збільшується за рахунок появи спільного освітньо-культурного простору. Цьому сприяє не лише стрімке зростання міжнародних контактів між представниками різних етнічних культур, але й налагодження тісних зв'язків між мікро- або субкультурами, що належать до однієї національної лінгвокультурної спільноти. Поступово приходить усвідомлення того факту, що культурні відмінності відіграють важливу роль у ділових відносинах і можуть суттєво вплинути на кінцевий результат співробітництва. Питання про підготовку фахівців до співіснування в умовах усе збільшуваного багатокультурного суспільства і ство-

рення освітнього простору, який допоможе застерегти від дискримінації, відторгнення, насильства та конфліктів, пов'язаних із взаємодією різних культур та світоглядом різних народів, постійно є одним із важливих питань освітньої політики [6, с. 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники в галузі соціології, культурології, психології, лінгвістики, філософії та освіти, виявляють підвищений інтерес до різних аспектів міжкультурної компетентності: формування соціокультурної компетентності (Д. Іщенко, С. Шукліна та ін.); формування комунікативної компетентності (Л. Мітіна, Ю. Пассов та ін.); формування професійної компетентності (Л. Зеленська, Л. Карпова та ін.); використання інформаційних технологій у навчальному процесі (Т. Гуменникова, Н. Єлухін та ін.).

Міжкультурна комунікація стає прикметною рисою сучасного українського суспільства, а її розвиток — одним з пріоритетних напрямів системи освіти. Введення елементів культури у викладання української мови як іноземної є необхідною потребою сьогодення. Значних змін зазнали соціальні та психологічні умови викладання української мови як іноземної.

Навчити іноземних студентів спілкуватися, навчити усвідомлено творити, а не тільки розуміти українську мову — це важке завдання, ускладнене ще й тим, що спілкування — це не просто вербальний процес. Його ефективність, крім знання мови, залежить від безлічі екстралінгвістичних факторів: умов і культури спілкування, правил етикету, знання невербальних форм вираження, наявності глибоких фонових знань. Тісний зв'язок і взаємозалежність викладання української мови й міжкультурної комунікації цілком очевидні і навряд чи потребують розлогих роз'яснень. Викладачі української мови як іноземної підтвердять, що кожне їхнє заняття — це щоденна практика міжкультурної комунікації, тому що кожне слово, текст є «... найважливішим джерелом вивчення мови, історичного минулого і сьогодення країни, її культури .., текст являє собою контекст не тільки літературного, але й загальнокультурного характеру» [8]. Отже, головна відповідь на запитання про вирішення актуального завдання навчання української мови як іноземної як засобу комунікації між представниками різних народів і полягає в тому, що українська мова повинна вивчатися іноземцями в нерозривній єдності зі світом і культурою носіїв цієї мови — українців, оскільки «занурення слів в культуру повніше проявляє їх мовну та позамовну семантику, допомагає глибше проникнути в суть культурних цін-

ностей, зрозуміти їх національну специфіку» [3]. Усі розбіжності мов і культур виявляються при їх зіставленні. Однак на рівні мовної картини світу ці відмінності невидимі, і слова різних мов виглядають оманливо еквівалентними. Це створює великі труднощі в практиці викладання іноземних мов. Усі ці проблеми виявляються тільки при порівняльному вивченні принаймні двох мов (відповідно, культур) — іноземної та рідної. Вони представляють своєрідний «підводний камінь» у практиці навчання, який не кожен викладач у змозі помітити. Необхідність глибокого підходу до цієї проблеми особливо важлива зараз, коли змішання народів, мов, культур досягло небаченого розмаху і, як ніколи, гостро постала проблема виховання терпимості до чужих культур, пробудження інтересу і поваги до них, подолання в собі почуття роздратування від надмірності, недостатності або просто несхожості інших культур. Саме цим викликана загальна увага до питань міжкультурної, міжнародної комунікації. Знання слів і правил граматики недостатньо для того, щоб активно користуватися мовою як засобом спілкування. Необхідно знати якомога глибше світ, що вивчається.

Міжкультурна комунікація — це і є спілкування, здійснюване в умовах культурно зумовлених розходжень у коммунікативній компетенції її учасників. Під комунікативною компетенцією при цьому мається на увазі знання, що використовують при комунікації символьних систем і правил їх функціонування, а також принципів комунікативної взаємодії. Міжкультурна комунікація характеризується тим, що її учасники при прямому контакті використовують спеціальні мовні варіанти і дискурсивні стратегії, відмінні від тих, якими вони користуються при спілкуванні всередині рідної культури.

Міжкультурна комунікація нездійсненна повною мірою без урахування її соціально-культурного складника. Останнє передбачає активне використання українськомовних засобів соціокомунікації паралельно з опертям на специфічні риси національної ментальності та національне надбання. Соціокультурні компетенції, досягнуті завдяки посиленій роботі за всіма зазначеними напрямками, дозволять студентам-іноземцям надалі в повному обсязі почуватися в культурному плані практично на рівних з носіями мови. На жаль, доводиться констатувати, що реалізувати настільки масштабний проект виключно в рамках навчального часу є майже неможливим. Тим не менш, на наш погляд, викладач повинен прагнути всіляко зацікавити студентів настільки, щоб вони захотіли самостійно регулярно використовувати найрі-

зноманітніші джерела соціокультурної інформації, такі як література, ЗМІ, Інтернет, фільми тощо. А для цього необхідно розвивати «... впевненість і вміння покладатися тільки на себе, треба створювати і розширювати на занятті і поза ним ті умови, в яких у студентів виникла б нагальна потреба використовувати досліджувану мову в природньому спілкуванні. У цьому і є прояв методичного принципу комунікативності» [7].

Носієм культури, як відомо, є людина, з нею співвідносяться, через неї визначаються будь-які реалії матеріального та нематеріального світу. Ця обставина й дозволяє виділити теми, пропоновані для обговорення та вивчення на заняттях з іноземцями, відштовхуючись від реальних умов навчання: людина і зовнішній світ, людина і його внутрішній світ. Ці теми дуже об'ємні з точки зору можливості їх розвитку і, як правило, у повсякденній практиці легко поділяються на підтеми, які можуть зачіпати найрізноманітніші сторони життя, залишаючись при цьому в рамках загальної теми. Мова йде про речі, що мають загальнолюдський характер, знайомі й зрозумілі представникам різних культур. Проте ставлення до них, зумовлене сформованими традиціями, звичками, уявленнями про пріоритетність і систему життєвих цінностей, буває різним, що й стає предметом живої розмови на занятті. Важливо відзначити, що тексти для репрезентації теми, повинні мати пізнавальне соціокультурне наповнення, забезпечувати створення проблемної ситуації на занятті, демонструвати максимальну повноту текстоутворювального потенціалу. Тільки такі тексти дозволяють розв'язати цілий комплекс проблем міжкультурної взаємодії .

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що міжкультурна компетентність за своєю сутністю є результатом розвитку особистості студента-іноземця під час навчання і являє собою сукупність спеціальних знань національно-культурних особливостей та реалій країни, де він навчається, мову якої він вивчає, та низку міжкультурних умінь, що сприятимуть адаптації особистості в професійному полікультурному просторі .

Література

1.Верещагин Е. М. Лингвострановедческая теория слова / Е. М. Верещагин. — М.: Русский язык, 2000. — 545 с.

2.Верещагин Е. М. Страноведение и преподавание русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин. — М.: Наука, 2001. — 250 с.

3.Воробьев В. В. Лингвокультурология: Монография / В.В.Воробьев. — М.: РУДН, 2008. — 336 с.

4.Гурмаза В.В. Роль міжкультурного аспекту у викладанні іноземної мови / В.В. Гурмаза // Підвищення рівня науково-дослідної діяльності обдарованої молоді: наук.-практ. семінар: квіт. 2007р.: тези доп. — Миколаїв: МДАУ, 2007. — С. 32−33.

5.Елизарова Г.В. Формирование межкультурной компетенции студентов в процессе обучения иноязычному общению: дис. … докт. пед. наук: 13. 00. 02. — СПб., 2001. — 371 с.

6.Коваленко О. Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття / О.Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. — 2006. — № 5. — С.10−2.

7.Костомаров В. Г., Митрофанова О.Д. Методика преподавания русского языка иностранцам / В. Костомаров, О. Митрофанова. –М.: Русский язык, 1990. — 270 с.

8.Прохорова И.О. Основы методики преподавания РКИ / И.О. Прохорова. — М.: Русский язык, 2002. — 312 с .

УДК 378.091-027.561:81’24-057.87

Василенко І.О.,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ВАЖЛИВІСТЬ СТВОРЕННЯ ЛІНГВОПРОФЕСІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ВНЗ

Анотація. *Предметом розгляду статті є питання ефективного розвитку навичок мовного спілкування у студентів економічних внз, які вивчають професійну іноземну мову та стикаються із численними проблемами на етапі засвоєння професійної лексики, ведення наукових дискусій тощо. Розглядаються переваги та недоліки вивчення іноземної мови через зміст спеціальності. Для забезпечення ефективного формування комунікативної компетенції пропонується програма навчання, що враховує міждисциплінарні зв’язки, а також поєднання традиційних та сучасних методів викладання, які базуються на комунікативній лінгводидактичній моделі мови.*

Ключові слова: *комунікативна компетенція, фахова дисципліна, звужування мовного обсягу,практичні навички спілкування, диференційний підхід, між-*

дисциплінарний підхід, лінгвістичний складник, лінгводидактична модель, лінгвосоціокультурний метод.

Аннотация. *Предметом рассмотрения статьи является вопрос эффективного развития навыков речевого общения у студентов экономических вузов, которые изучают профессиональный иностранный язык и сталкиваются с множеством проблем на этапе освоения профессиональной лексики, ведения научных дискуссий и т.д. Рассматриваются преимущества и недостатки изучения иностранного языка через содержание специальности. Для обеспечения эффективного формирования коммуникативной компетенции предлагается программа обучения, которая учитывает междисциплинарные связи, а также сочетание традиционных и современных методов преподавания, основанных на коммуникативной лингводидактической модели языка.*

Ключевые слова: *коммуникативная компетенция, специальный предмет, сужение языкового объема, практические навыки общения, дифференцированный подход, междисциплинарный подход, лингвистическая составляющая, лингводидактическая модель, лингвосоциокультурный метод.*

Abstract. *The article deals with the problem of efficient development of speaking practice skills among the students of non-linguistic educational institutions, who learn a professional foreign language and face a lot of problems at the stage of a particular vocabulary mastering, scientific disputes discussion etc. Advantages and disadvantages of a foreign language mastering through the contents of a chief subject are considered. It is suggested to use the educational programme which takes into consideration both interdisciplinary contacts and a combination of traditional and modern teaching methodsbased on a communicative didactic-linguistic model to support efficient creation of communicative competence.*

Key words: *language skills, special subject, reduction of language scope, practical communication skills, differentiated approach, interdisciplinary approach, linguistic component, didactic-linguistic model, linguistic sociocultural method.*

Для формування належної мовної компетенції у студентів вищих навчальних закладів, які вивчають фахову іноземну мову, необхідно постійно шукати оптимальні мовні засоби, завдяки яким у сучасних умовах може відбутись дійсно якісне підвищення рівня володіння іноземною мовою. У цьому напрямку роками триває копітка робота фахівців-лінгвістів, оскільки, незважаючи на те, що в сучасній Україні існує комунікативно-орієнтований підхіддо вивчення іноземних мов, засвоєння нерідної мови відбувається в досить специфічних умовах, коли студенти майже повністю відірвані від можливості спілкуватись із носіями мови, тобто не відбувається занурення в мовне середовище. Така ситуація призводить до дещо штучного сприйняття предмету вивчення, коли мова може йти про більш-менш задовільний рівень володіння письмовою мовою, на рівні читання, розуміння прочитаного та перекладу (за умов, що викладач підбирає ті мовні явища, які підлягають вивченню з фахових міркувань, тобто

відбувається звуження обсягу навчального матеріалу). Питання щодо підвищення рівня усного мовлення і досі залишається відкритим. Отже, коли перед викладачем стоїть завдання інтенсифікації іншомовної компетенції студентів, треба говорити про актуальність змін у змісті та структурі навчання, шукати більш ефективні навчальні технології, активно задіяти інтернет-ресурси.

Варто зазначити, що проблема пошуку оптимальних підходів до вивчення іноземних мов досить детально розглядалася в роботах доктора педагогічних наук у галузі психології, професора В.А.Артемова [1] ще в середині минулого століття. Він провів численні психологічні дослідження, щоб зрозуміти природу ефективного навчання іноземної мови. Дещо пізніше з'явилася дуже прогресивна для свого часу методика ділового мовлення, автором якої був професор О.Б.Тарнопольський [2]. Ця методика дала можливість перейти через деякий час до складання міжнародних іспитів для визначення рівня володіння іноземною мовою, зокрема англійською. Серед сучасних фахівців доцільно виокремити роботу J.Richards [3] щодо розроблення методики CLT (Communicative Language Teaching). Проте, коли мова йшла про фахову мовну підготовку, наголос робився на важливості вивчення фахової іноземної мови окремо від загальновживаної, оскільки сама мовна підготовка здійснювалася у суто професійному напрямку. Деякі зарубіжні фахівці дотримувалися саме такої точки зору. Так, у дослідженнях B. Coffey [4] та T. Hutchinson [5] увага була спрямована на розроблення методики викладання звужених обсягів іноземної мови фахового напрямку, яка отримала назву ESP (English for Specific Purposes). Пізніше в цьому напрямку співпрацювали J. Day та M. Krzanowski [6]. Але кожного разу виникало питання стосовно того, яким чином підвести студентів немовних внз до найефективнішого сприйняття нерідної мови не тільки на фаховому рівні, але й якнайширше відкрити мовні межі для вільного спілкування на загальновживані теми. Така позиція цілком зрозуміла, тому що навмисне звужування мовних обсягів у сучасному світі майже безмежних комунікацій неприйнятне. Скажімо, студент досить вільно володіє іноземною мовою на етапі вступу до ВНЗ. Проте навряд чи його рівень володіння мовою може мати фаховий характер, або у нього може бути достатня теоретична підготовка (поглиблене знання граматики, досить великий лексичний запас), але при цьому абсолютно відсутні практичні навички спілкування, тим більше фаховою мовою. І така ситуація ще не є найгіршою, тому що найчастіше

ми стикаємось із дуже низьким рівнем загальної мовної підготовки, до якого додається відсутність культурологічних знань про країну, мову якої людина вивчає протягом певного, часто довгого, часу.

Отже, якщо вивчення іноземної мови у внз відбувається у професійному контексті (а саме цього найчастіше вимагає навчальна програма, починаючи з першого курсу), студенти з недостатньою мовною підготовкою стикаються як з мовними проблемами, так і з проблемами змістовного характеру. В умовах випереджального вивчення фахової іноземної мови порівняно із спеціальними предметами існують певні переваги, тому що увага студенів концентрується на мовних явищах більше ніж на змісті спеціальності, про яку вони ще не мають достатнього уявлення. У випадку, коли вивчення фахових дисциплін збігається із курсом іноземної мови, ситуація дещо спрощується, але прогресу можна досягти за умов, коли зміст предмету на заняттях подається в скороченому обсязі. При цьому в студентів з'являється можливість сприймати предметний зміст фахової дисципліни як рідною, так й іноземною мовами. Отже, зміст спеціальності є тим підґрунтям, на якому напрацьовується мовна база. Крім цього, якщо існує можливість застосовувати диференційний підхід під час формування навчальних груп, безумовно, значно підвищується ефективність засвоєння матеріалу, що викладається.

Загальновідомо, що більшість викладачів у немовному внз й досі спирається на фундаментальний підхід до вивчення іноземної мови, оскільки він дає можливість сформувати граматичну базу та, як вважається, зняти психологічний та мовний бар'єри, які перешкоджають спілкуванню. Отже, завдяки розумінню іноземної мови як реального засобу спілкування відбувається формування комунікативної компетенції у застосуванні як усних, так і писемних мовних компонентів.Цей підхід цілком себе виправдовує в умовах попередньої ґрунтовної мовної підготовки, до якої додається досить значна лексична база. Проте розвиток усного мовлення відбувається дуже повільно, із багатьма перешкодами у вигляді необхідності вживати нову фахову лексику, будувати граматичні конструкції відповідного рівня складності, досить швидко реагувати на спонтанні питання, поставлені викладачем, оскільки мовленнєві навички більшості студентів залишаються дуже слабкими.

Очевидно, що вирівняти ситуацію та забезпечити ефективне формування комунікативної компетенції можливо за умов створення лінгвопрофесійного середовища. Одним із перспективних

кроків у цьому напрямку буде застосування програми навчання, що враховує міждисциплінарні зв'язки, а також поєднання традиційних та сучасних методів викладання, які базуються на комунікативній лінгводидактичній моделі мови. Міждисциплінарнийпідхід об'єднує різні складники навчання, серед яких найбільша увага традиційно приділяється лінгвістичному як такому, що дає можливість якісно розвивати спілкування на професійні теми, залучаючи знання фонетики, лексики (особливо термінологічної), граматики мови, що вивчається. Для практичного закріплення теоретичних знань та розвитку мовленнєвих навичок доцільно застосовувати не тільки традиційні вправи, але й рольові ігри, які моделюють реальне професійне спілкування майбутніх фахівців, завдання на пошук помилок, порівняння різних ділових ситуацій, що дає змогу розвивати логіку та аналітичне мислення. У студентів з'являється можливість імітації іншомовного середовища, у якому можна спілкуватись, висловлювати свої думки, робити висновки іноземною мовою. При цьому, якщо мова йде про майбутніх економістів, не треба відкидати культурологічний аспект мови, ураховуючи необхідність у майбутньому орієнтуватися в полікультурному сучасному світі, мислити в контексті принаймні двох культур. Такий підхід означає, що навіть добре володіння лексико-граматичними формами нерідної мови не може бути достатнім, оскільки особистість та мова є продуктами культури. Тобто мова йде про використання лінгвосоціокультурного методу вивчення іноземної мови в немовному внз (а саме він може розглядатися як найбільш відповідний сучасним мовленнєвим потребам майбутніх фахівців, оскільки мовні структури поєднуються із цілою системою немовних факторів), хоча й у дуже звуженому обсязі внаслідок об'єктивних причин, проте в результаті підвищується не тільки правильність, але й змістовність мови, зростає комунікативна компетенція. Знання культурної та професійної специфіки, розуміння структурованості мови, яка вивчається, її цілісне сприйняття дає студентам стимул для свідомого ставлення до розвитку своєї мовної діяльності, спонукає іншомовне мислення.

Такий підхід збігається з принципами когнітивно-комунікативноїметодики навчання іноземної мови, відомої в англомовних країнах як Cognitive Academic Language Learning Approach (CALLA), яка вважає пріоритетним свідоме використання іншомовних одиниць. Для успішного практичного засвоєння нового матеріалу з урахуванням цієї методики необхідно брати до уваги особливості когнітивної діяльності студентів;

особистісні характеристики; будувати мовну діяльність на базі нерозривного зв'язку лексичної, граматичної та фонетичної складових; підбирати навчальний матеріал, який викликає професійний інтерес; створювати умови для активного колективного спілкування під час занять, поступово збільшуючи обсяг монологічного мовлення.

Узагальнюючи, треба зазначити, що всі вищезгадані підходи до навчання іноземної мови спрямовані на досягнення головної мети, а саме, на практичне опанування не тільки писемною, але й усною мовою, розвиток комунікаційних навичок. Поступово накопичуючи фахові знання у поєднанні з поглибленою мовною підготовкою, яка обов'язково вимагає вільного володіння фаховою термінологією та достатнього обсягу граматичних знань, студенти піднімаються до рівня володіння мовою, на якому вони можуть проводити презентації, вести дискусії з фахових питань, захищати курсові роботи іноземною мовою, тобто в них формується професійна та іншомовна компетенція для успішної взаємодії в умовах міжкультурної комунікації.

Література

1. Артемов В.А. Психология обучения иностранным языкам / В.А. Артемов. — Москва: Просвещение, 1969. — 279 с.
2. Методика англоязычного погружения в обучении английскому языку и специальным дисциплинам в экономических вузах. Монография / [О.Б. Тарнопольский, В.Е. Момот, С.П. Кожушко, З.М. Корнева, А.Д. Выселко, В.А. Жевага]; под общей и научной редакцией О.Б. Тарнопольского, В.Е. Момота и С.П. Кожушко. — Дніпропетровськ: ДУЕП, 2008. — 236 с.
3. Richards J. Communicative Language Teaching Today. New York: Cambridge University Press, 2006.
4. Coffey B. ESP — English for specific purposes / D/ Coffey. // Language Teaching. — 1984. — Vol. 17, No.1. — P. 2−16.
5. Hutchinson T. English for specific purposes: A learner-centred approach / T. Hutchinson, A. Waters. — Cambridge: Cambridge University Press, 1987. — 183 p.
6. Day J., Krzanowski M. Teaching English for Specific Purposes: An Introduction. −Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

УДК 811. 134.2

Васильєва Т.О.,
кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов факультету міжнародної економіки і менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

АНТРОПОМОРФНА МЕТАФОРА В СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ ІСПАНОМОВНИХ ЗМІ

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню функціонування антропоморфної метафори у текстах іспаномовної преси з економічної тематики. Увага акцентована на виявленні основних антропоморфних метафоричних моделей, які використовують іспаномовні ЗМІ для відображення сучасної економічної ситуації.*

Ключові слова*: економічний дискурс, антропоморфна метафора, метафорична модель, сфера-джерело, сфера-мішень.*

Аннотация. *Статья посвящена исследованию функционирования концептуальной метафоры в текстах испаноязычной прессы экономической направленности. Внимание акцентируется на определении основных антропоморфных метафорических моделей, отображающих современную экономическую ситуацию испаноязычными СМИ.*

Ключевые слова*: экономический дискурс, антропоморфная метафора, метафорическая модель, сфера-источник, сфера-мишень.*

Abstract. *The article researches the use of anthropomorphic metaphor in the Spanish media economic texts. The main focus of the article is on the identification of the basic metaphorical models of anthropomorphic metaphor used in the Spanish media texts devoted to the actual economic situation.*

Key words*: economics discourse, anthropomorphic metaphor, metaphorical model, source domain, target domain.*

Широке використання метафори в іспаномовних економічних текстах преси послужило поштовхом до здійснення дослідження її природи та причин використання. Адже економічні тексти є спеціальними, призначеними для вузького кола спеціалістів у галузі економіки. Проте складна економічна ситуація, що виникла у світі внаслідок глобальної економічної кризи у 2008−2009 роках, сприяла популярності текстів із соціально-економічної тематики у засобах масової інформації. Осмислення ситуації, що миттєво змінюється, сприяє оновленню мови, появі нових реалій та абстрактних понять, зокрема в мові економіки. Це збагачення мови відбувається також і за допомогою метафоричних перенесень. «Саме метафора є одним із основних засобів, які використовуються у газетних текстах для створення експресивного ефекту, оцінного смислу і нових образів» [1, с. 163]. Провідну роль у

формуванні метафоричних образів економічного дискурсу преси відіграє антропоморфна метафора, побудована на подібності предметів та образів навколишнього світу до людського організму.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлено загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на аналіз функціонування мовних одиниць з урахуванням їх лінгвокогнітивних та комунікативно-прагматичних особливостей, які розглядаються крізь призму домінантного на сьогодні в науці принципу антропоцентризму.

Мета викладу полягає у визначенні ролі антропоморфної метафори у конструюванні іспаномовного економічного дискурсу преси та виявленні її основних метафоричних моделей, завдяки яким усвідомлюється сучасна економічна ситуація у світі та, зокрема, у Євросоюзі, членом якого є Іспанія.

Об'єктом дослідження в цій статті обрано антропоморфну метафору сучасного економічного дискурсуіспаномовних ЗМІ як одну із субсфер формування когнітивної картини світу іспанського суспільства.

Предметомдослідження є метафоричні моделі, джерелом яких виступила антропоморфна сфера, і які функціонують в економічному дискурсі іспаномовної преси для позначення основних понять, явищ та тенденцій, що існують в економічній сфері життя іспанського соціуму.

Матеріалом дослідження слугували тексти з економічної тематики іспаномовних періодичних видань «ElPaís», «ElMundo»; «ElEconomista», «ABC», «CNNExpanción», розміщених в Інтернеті у період з березня 2011 по лютий 2015 року.

Використання метафори в дискурсі продиктоване його цільовими установками. З одного боку, тексти ЗМІ з економічної тематики належать до економічного дискурсу, яким вважається «сукупність усіх мовленнєвих актів з економічної тематики» [2, с. 159]. З іншого боку, авторами зазначених текстів є журналісти, які їх адресують широкому загалу, прагнучи роз'яснити соціально-економічну ситуацію крізь призму власної думки чи думки власника певних ЗМІ. Тому є підстави вважати, що тексти преси з економічної тематики перебувають на перетині двох типів дискурсів: економічного та мас-медійного. Якщо метою економічного дискурсу є когнітивна (пізнання, оброблення, перероблення та накопичення знань), номінативна (найменування нових реалій), комунікативна (передавання інформації), то основною метою дискурсу преси є прагматична (вплив на адресата, формування

суспільної думки, вигідної для адресанта). А метафора є потужним засобом впливу мовця на свідомість адресата з метою формування в останнього емоційного стану та світосприйняття, потрібного автору.

У сучасному мовознавстві з активним розвитком когнітивної лінгвістики метафора посідає центральне місце. Якщо раніше її вважали художнім тропом, покликаним прикрасити мову, то сьогодні метафору розглядають як ментальну операцію для пізнання навколишнього світу. М. Джонсон та Дж. Лакофф, учені, що започаткували теорію когнітивної метафори, уважають її способом «структурування нашого сприйняття, нашого мислення та наших дій» [3, с 27]. Пізнання навколишнього світу відбувається за допомогою «осмислення явищ одного роду в термінах явищ іншого роду» [4, с. 27]. Метафора як ментальна оперативна одиниця об'єднує сферу-джерело, той простір, який є донором, та сферу-мішень, простір, який запозичує поняття донорської сфери. Елементи сфери-джерела структурують менш зрозумілу сферу-мішень, що і становить суть когнітивного потенціалу метафори.

Для дослідження метафори ми скористалися методом метафоричного моделювання, розробленого М. Джонсоном і Дж. Лакоффом, який отримав подальший розвиток у працях А.М. Баранова, Ю.М. Караулова, І.М. Кобозевої, А.П. Чудінова, М. Тернера, Ж. Фоконье та інших дослідників. Як зазначає А.П. Чудінов, «метафоричне моделювання — це засіб усвідомлення, рубрикації, представлення та оцінки певного фрагменту дійсності, що відображає його національну, соціальну і особистісну самосвідомість, за допомогою сценаріїв, фреймів і слотів, які належать до іншої поняттєвої сфери» [5]. Зазначений метод дозволив нам виділити чотири ключові групи метафор, притаманні економічному дискурсу іспаномовної преси: антропоморфні, соціоморфні, природоморфні та артефактні. Найпродуктивнішою із них виявилась антропоморфна метафора, яка запозичує поняття із сфери ЛЮДИНА, її тіло, фізіологія та психологія. Широке використання антропоморфної метафори в економічних текстах преси пояснюється особливістю людського мислення, його намаганням розтлумачити абстрактні явища, важкі для розуміння, за допомогою конкретних зрозумілих усім понять із добре структурованої сфери-джерела ЛЮДИНА.

Досліджуючи антропоморфну метафору в економічних текстах іспаномовної преси, розміщених в електронних виданнях відомих іспанських газет, ми виокремили метафоричні моделі, в основі яких лежать поняттєві сфери «Людина як живий орга-

нізм», «Частини тіла і органи людини», «Родинні стосунки», «Хвороби та їх лікування». Більшість із перелічених поняттєвих сфер слугують джерелом експансії фізіологічної метафори, натомість остання модель лежить в основі морбіальної метафори. Поняття, притаманні вищенаведеним доменам, переносяться у сферу-мішень ЕКОНОМІКА з метою актуалізації концептів ЕКОНОМІКА, КРИЗА, РЕЦЕСІЯ, БАНК, ПІДПРИЄМСТВО, МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД, ГРОШІ, БЕЗРОБІТТЯ та інші.

Першу субсферу представляє метафорична модель ЕКОНОМІКА — ЛЮДИНА, БАНК — ЛЮДИНА. Контекстуальними синонімами номену концепту ЕКОНОМІКА в досліджуваному дискурсі можуть бути лексичні одиниці «*Економічна система»*, «*економіка країни»*. Зазначена модель представлена такими фреймами:

1. Органи людини та їх функціонування. Фізіологічні органи людини відповідають за певні сфери життєдіяльності організму, виконують певну функцію. Так, наприклад, очі — це орган зору. Його функцією є спостереження, виявлення уваги, зосередження на чомусь, зумовлене зацікавленістю об'єктом мовлення. Поява метафори, пов'язаної із органом зору, в економічних текстах, характеризує дії об'єкта економічної діяльності в певній ситуації, персоніфікуючи його. Наприклад:

Grandes fondos internacionales ***ponen sus ojos en*** *'resorts' del sur de Europa (el Economista,06.02.15).* У наведеному прикладі автор дає оцінку діям міжнародних фондів за допомогою використання предиката «*покласти око на щось»*. Міжнародні фонди *поклали око* на курорти південно-європейських країн. Використання метафори, втіленої в соматичних фразеологізмах, надає більшої експресивності конкретному тексту та відтінку іронії щодо міжнародних фондів, яких, мабуть, привабила можливість отримання великих прибутків через інвестування у прибуткову галузь економіки південно-європейських країн, ослаблених кризою 2008 року.

2. Психологічний стан людини. Зазначені фізіологічні метафориприписують об'єктам економічної діяльності певний психологічний стан, персоніфікуючи їх за допомогою предикатів-дієслів. Наприклад: ***el mercado teme*** *que los clientes se vayan a refugiosmás seguros en cuanto vean el* ***menor signo de debilidad en un banco***(ринок ***боїться,*** що втечуть клієнти, помітивши найменші ознаки слабкості банків); *los mercados* ***viven de expectativas*** (ринки ***живуть сподіваннями),*** Єврозона ***відчуває розчарування***

(Pero la ***Eurozona*** *es la única que* ***ha desilusionado****(elEconomista, 06.02.15*).

3. Розумова діяльність людини. Цей фрейм представлений головним чином предикатами, що позначають розумову діяльність людини, якою наділяються банки та інші установи економічної діяльності. Наприклад: банки намагаються *переконувати* покупців житла змінювати свої звички (*Los bancos españoles* ***están tratando de convencer*** *a los compradores de viviendas de cambiar sus costumbres. (elEconomista, 08.02.15));* іноді вони *помиляються (¿Por qué* ***se equivocan los bancos centrales****? (elEconomista, 07.02.15));* ощадні каси *усвідомлюють* необхідність об'єднатися *(la mayoría de las cajas* ***se dan cuenta*** *de que tienen que ir a la integración (ElPaís, 11.03,13).*

4. Поведінка людини. Цей фрейм фізіологічної метафори є найпоширенішим. Він частково перетинається із соціоморфними метафорами, оскільки поведінка людини неможлива поза суспільством і пов'язана із суспільною та професійною діяльністю людини. Зазначені метафори реалізуються як за допомогою предикатів. Наприклад:

Банк готовий *діяти* та *допомагати* кредитному ринку(*El BCE está listo para* ***actuar*** *y* ***ayudar*** *al mercado de crédito si es necesario (Reuters, 22.09.13)*; гроші автор наділяє здатністю швидко *тікати* (*si hay dudas entre los acreedores y depositantes de la periferia ... el dinero* ***podría huir a toda velocidad*** *hacia el Norte (ElPaís, 26.03.13)*)**;** МВФ *завдає удару* кувалдою оптимізму уряду *(El Fondo Monetario Internacional* ***da un mazazo*** *al optimismo del Gobierno (ElPaís, 15.07.13)*).Пояснення економічних процесів та діяльності економічних установ за допомогою предикатів, що описують поведінку людини, надає більшої експресивності економічним текстам іспаномовних ЗМІ.

5. Серед найпоширеніших лексем на позначення фрейму **частини тіла** використовуються *голова, обличчя, руки* та *ноги*. Проте частини тіла не лише персоніфікують економічні поняття, але й несуть певне функціональне навантаження. Головним чином вони використовуються в соматичних фразеологізмах. Фразема *не втрачати голову* означає бути розсудливим і рішучим: *los bancos españoles* ***no van a perder la cabeza*** *a la hora de reducir los intereses de las hipotecas (elEconomista, 08.02.15);не підіймати голову* (означає в іспанській мові *хворіти*): *el auge de la morosidad en un sector inmobiliario que* ***no levanta cabeza*** *y que no es capaz de refinanciar su deuda (ElPaís, 10.03.13)*; *показати обличчя* (заявити про свою присутність, відкрити своє справжнє обличчя): *antes de*

que la Gran Recesión ***diera la cara*** *(ElPaís, 30.01.15);починати з правої ноги* (починати вдало): *las tiendas minoristas inician 2015* ***con el pie de recho*** *(CNNExpanción, 11.02,15).*

6. Фрейм **Фізіологічні дії** представлено слотами:

1) **травлення:**

Основна функція травлення — привласнення. Відповідно зростання апетиту — бажання привласнити. Наприклад: Падіння ринку готельного бізнесу, особливо у міському сегменті, «підсилює інвестиційний апетит» у цьому секторі. Інвестори намагаються скупити за низькими цінами нерухомість готельного бізнесу: *La caída del mercado hotelero en tiempos de crisis, especialmente el de segmento urbano,* ***continúa alimentando el apetito inversor dentro del sector*** *(elEconomista, 29.09.14).*

2) **сон:**

Зазвичай функція сну — це заспокоєння, відпочинок. Метафорично сон означає відсутність активних дій, роботи, занепад. В економічному дискурсі іспаномовної преси присутня метафора СОН — ЗАНЕПАД ЕКОНОМІКИ, уповільнення темпів економічного розвитку:

Abe, que goza de una ola de popularidad gracias a políticas que comenzaron a ***sacar a la tercer mayor economía del mundo de años de letargo****, anunciará un alza del impuesto al valor agregado (IVA) a 8% de 5% actual a partir de abril, según un borrador del plan económico del gobierno (elEconomista, 30.09.13).* У наведеному прикладі, даючи оцінку діяльності японському прем'єр-міністру, автор порівнює результати уряду із зменшення зовнішнього боргу країни із «пробудженням» третьої економіки світу від летаргічного сну.

3) **народження та смерть:**

Головна функція цієї метафоричної моделі — констатація виникнення та зникнення певних економічних явищ, об'єктів та установ економічної діяльності. Наприклад: період появи спільної валюти ЄС порівнюється із її народженням: ***el nacimiento del euro***. Персоніфікуючи бізнес, автор порівнює його припинення із смертю, яка породжує безробіття: ***La muerte de un negocio genera paro****, con posterior recesión por la caída del consumo y más morosidad bancaria (ElPaís, 21.03.13).*

Поняттєва субсфера **Родинні стосунки** представлена меншшироко в іспаномовних економічних текстах преси. 1. **Фрейм Батьки і діти.**Нами виявлено лише один приклад: метафорична модель КРИЗА — ДИТИНА, у якої багато батьків.

***La crisis tiene muchos padres**, pero su duración y profundidad en Europa – sin comparación con las de otros grandes bloques económicos — tiene dos culpables: Alemania y sobre todo el Banco Central Europeo (ElPaís, 11.10.13).*

Більш продуктивним виявилось метафоричне перенесення із сфери родинних стосунків **Подружжя**. Головним чином це поняття РОЗЛУЧЕННЯ, яке активно використовується адресантом економічних текстів іспаномовної преси на позначення розбіжностей у роботі певних об'єктів економічної діяльності. Зокрема, розбіжності у співпраці так званої Трійки, до складу якої входять Європейська Комісія, МВФ та Центральний Європейський Банк, реалізуються за допомогою використання лексем *'separación' і 'divorcio'* із сфери РОЗЛУЧЕННЯ:

*El trío va camino de **una separación gradual**, ... La incógnita no es ya si habrá o no habrá **divorcio:** la única incógnita es cuándo llegará la **separación**, y en qué condiciones (ElPaís, 06.10.13).*

Функція цього метафоричного перенесення — надати емоційного забарвлення поданій адресантом інформації.

Поняттєва сфера морбіальної метафори «Хвороби людини та їх лікування» є доволі продуктивною та насиченою. У цій статті обмежимось лише визначенням фреймів та слотів зазначеної метафори, притаманних економічним текстам іспаномовних ЗМІ. Серед них: 1. Пацієнти та лікарі. 2. Діагноз. 3. Симптоми хвороби. 4. Стан хворого. 5. Лікування. 6. Одужання.

Більш детально проаналізуємо зазначену субсферу антропоморфної метафори у своєму наступному дослідженні.

Висновки. Отже, широке використання антропоморфної метафори в економічних текстах іспаномовних ЗМІ не є випадковим. Оскільки тексти з економічної тематики перебувають на перетині економічного дискурсу із мас-медійним, однією із функцій якого є вплив на адресата, автор вибудовує модель повідомлення, підсвідомо обираючи усталені мовні вирази і керуючись при цьому антропоцентричними принципами побудови моделі світу, які закладені у глибинах нашої свідомості, а тому вони є підсвідомо зрозумілими та більш впливовими на адресата.

Література

1.Салатова Л. М. Отображение образов кризиса российскими СМИ / Людмила Маратовна Салатова // Политическая линвгистика: Гл. ред. А.П.Чудинов. — Екатеринбург : Уральск. гос. пед. ун-т, 2011. — Вып. 3 (37). — С. 162−166.

2. Махницкая Е. Ю. О современном экономическом дискурсе / Елена Юрьевна Махницкая // Речевая деятельность.Текст: сб.науч. тр. — Таганрог, 2002. — С.158-161.
3. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Джорж Лакофф, Марк Джонсон. — М. : Эдиториал УРСС, 2004. — 256 с.
4. Лакофф Дж. Там само.
5.Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991 — 2000): моногр. / Анатолий Прокопьевич Чудинов // Урал. гос. пед. ун-т. — Екатеринбург: [б. и.], 2001. — 238 с. Режим доступа: http://www.philology.ru/linguistics2/chudinov-01.htm#150
6. ElMundo [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.elmundo.es/elmundo/economia.html.
7. ABC [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://abc-economia.com/.
8. ElEconomista [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.eleconomista.es/economia/.
9. CNNExpanción [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.cnnexpansion.com/economia.

УДК 37.091.3:811'42−048.63:327

Вдовиченко В. А.,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університетімені Вадима Гетьмана»

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІМІТАЦІЙНИХ ІГОР ЯК МЕТОД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Анотація. *У статті висвітлено проблематику засад лінгвістичного інструментарію імітаційних ігор для студентів спеціальностей «міжнародні відносини». Автор фокусується на принципах роботи імітаційних ігор, що висвітлюють проблематику міжнародних політико-економічних відносин та застосовуються для роз'яснення роботи міжнародних організацій.*
Ключові слова*: імітаційні, симуляційні ігри.*

Аннотация. *В статье освещена проблематика основ лингвистического инструментария имитационных игр для студентов специальностей «международные отношения». Автор фокусируется на принципах работы имитационных игр, освещающих проблематику международных политико-*

экономических отношений и применяются для разъяснения работы международных организаций.
Ключевые слова: *имитационные, симуляционные игры.*

Abstract. *The article traverses the issues of linguistics instruments used for simulation gaming targeted for International Relations students. The author is focused on the principles of simulation games encompassing political and economic issues being used in order to explain the work of international organizations.*
Key words*: simulation gaming, simulation games.*

Питання пошуку нових, ефективних форм, методів, методик і технологій навчання й виховання існувала завжди. Традиційна методологія викладу матеріалу не завжди сприяла розвитку продуктивного мислення студентів, віддаючи перевагу репродуктивному мисленню. Тому під час традиційного навчання студент може творчо використовувати засоби мовлення, що мають слугувати базисом для прояву професійних якостей молодого спеціаліста та сприяти його самостворенню та самовираженню.

Імітаційні ігри все більше використовуються в науково-дослідницькій діяльності, практичній підготовці фахівців з міжнародних економічних відносин. Спектр рольових, ділових та імітаційних ігор відзначається багатством своїх варіацій. Деякі форми імітаційних вправ стали визнаними складниками навчального процесу як у вищих навчальних закладах, так і в системі підвищення кваліфікації працівників державної служби.

Такі ігри забезпечують знайомство з роботою різноманітних установ та інституцій — від органів місцевого самоврядування до національних парламентів та політичних органів Європейського Союзу, структур системи ООН, НАТО. Активне використання лінгвістичного інструментарію імітаційних ігор сприяє підготовці самостійних майбутніх керівників, попит на яких дедалі більше зростає як в економіці, так і в політиці.

Мета цієї статті полягає в розгляді теоретичних засад імітаційних ігор, аналізі використання їх лінгвістичних інструментів під час навчання іноземної мови, визначенні можливостей застосування ігор для професійного зростання студентів міжнародних спеціальностей.

Вагомий внесок у дослідженнях щодо застосування інноваційних методів викладання зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: І.Г. Єрмаков [2], А. Бейкер [4], Д. Герц [1], Дж. Кауфман [5], Дж. Лантіс [6].

Імітаційні гра — це дидактичний засіб викладення матеріалу, який перетворює техніку проведення перемовин та прийняття рішень на доступний для аналізу процес. Складність перемовин завдяки цьому зменшується, а сам матеріал стає зрозумілішим. Безпосереднє знайомство з практичними аспектами міжнародного політичного та економічного життя збагачує досвід його учасників. Під час проведення такої гри знання передаються у спосіб, що підвищує мотивацію до подальшого вдосконалення своїх професійних якостей та тренування риторичних навичок, необхідних для молодого та амбітного лідера зі знанням міжнародних відносин [1, с. 8].

Завдяки імітаційних іграм у практичній підготовці та навчанні можливе досягнення багаторівневих навчальних результатів. Під час таких ігор студенти отримують чудову нагоду уявити та відстежити всі внутрішні обставини, у яких відбувається творення політики.

Імітаційні ігри є більш дієвим інструментом у розвитку комунікаційних навичок студентів, аніж простий мовленнєвий дискурс. Перетворюючись на практичний тренінг, вони готують до ситуацій, що можуть виникнути в майбутньому професійному житті учасника, випробувати можливості стратегічно діяти та зменшити ймовірність помилок. Відповідно кожна імітаційна гра оперує власним мовленнєвим кодом-інструментарієм, що сприяє дотриманню регламенту проведення самої гри та встановлює допустимі межі взаємодії між її учасниками [5, с. 68−69].

Першим таким інструментом є вибір кожним учасником своєї ролі у тому міжнародному політичному процесі чи події, що вони мають представити. Це основне правило називається «*to be in character»* («виконувати роль, відтворювати характер»). Якщо одному з гравців дорікають, що він «випадає з ролі чи не відповідає характеру», то це досить суворий закид, за умови, що цей докір робиться виправдано модератором проведення перемовин між учасниками. За умови, коли необхідно не тільки тренувати риторичні навики, а й зрозуміти суть перебігу міжнародної події, її наслідки, імітаційна гра вимагає наповнення ролі реалістичним змістом [1, с. 11].

В імітаційних іграх, де кожен учасник отримує інформацію лише про свою роль, ніби акцентується увага на певному ситуативному контексті. У гравців виникає бажання дізнатись більше про інших учасників процесу, виникає інтерес до конкретних учасників-особистостей. Відповідно імітаційні ігри кардинально змінюють світогляд молодих лідерів. Не важливо, до якого рі-

шення прийдуть учасники під час гри-імітації, цінним є досвід «занурення» у реальність. Відтак, студенти матимуть можливість серйозно замислитися над своїм майбутнім професійним життям і тим, що ще вони мають зробити чи змінити в ньому.

Якщо після участі в імітаційній грі на політичну тематику студент краще зрозуміє, як працює уряд, у нього може з'явитися бажання взяти участь в реалізації його функцій. Такі ігри приводять до особистісного зросту, коли учасники починають застосовувати на практиці набуті знання, прагнуть до позитивного результату, уже уявляючи можливі наслідки від тієї чи тієї дії.

Наступним інструментом імітаційних ігор є безпосередньо перемовини. Під час проведення імітаційних ігор-моделей політичних органів міжнародних інституцій (ООН, ЄС) звертається увага на правило поведінки «*diplomatic conduct*» («дипломатична поведінка»). Це правило передбачає поводження його учасників як справжніх культурних дипломатів, тобто, дотримання зважених мовних засобів, ввічливе ставлення та поводження, повага до себе та інших учасників імітаційної гри [1, с. 8].

Під час проведення імітаційної гри є високий ризик виникнення багатьох конфліктних ситуацій через нерозуміння учасниками один одного. Кожен сприймає дійсність через призму світогляду свого персонажу та власного. Відповідно, щоб бути почутими під час проведення дебатів, учасники користуються лінгвістичним інструментом «*point of order*» (право «заклик до порядку»). Таким «закликом» учасники гри нагадують голові про порушення їхніх прав та звертаються за відповідним роз'ясненням. Цей лінгвістичний інструмент може доповнюватися звертанням голови із «*point of personal privilege*» («особисте звертання»), коли делегат не чує свого опонента чи іншого учасника, прагнучи перехопити слово біля мікрофона. В інших випадках цей інструмент застосовується самими учасниками, якщо вони мають особисті прохання або скарги не з процедурних питань («*rules of procedure*») [3, с. 20–21].

Оскільки переговорний процес може бути затяжним чи не матиме бажаного результати, існує можливий сценарій звернення за роз'ясненнями правил та процедурних питань («*point of parliamentary inquiry*»). Цей інструмент допомагає відновити хід ведення перемовин, підтримуючи офіційний стиль переговорної мови[3, с. 21].

Від імітаційних ігор не варто очікувати досягнення вагомих прогнозів, оскільки під час її проведення відбуваються відхилення від політичної та економічної реальності. Крім того, оцінюючи

влучність або хибність гри, вирішальне значення повинні мати судження учасників перемовин.

Отже, ефективність та успішність застосування лінгвістичного інструментарію імітаційних ігор залежить від того, наскільки чітко студенти-учасники гри усвідомлюють цілі її проведення, наскільки активну участь беруть у ній. Позитивними результатами використання імітаційних ігор у навчальному процесі є те, що вони допомагають краще зрозуміти політичні та економічні реалії, сприяють підвищенню ентузіазму студентів та задоволенню від навчання. Завдяки формату імітаційної гри та оперуючи її лінгвістичним інструментарієм, учасники розвивають розуміння міжнародних політичних та економічних процесів, тренуються обстоювати свою позицію, набувають уміння стратегічно мислити та реалізовувати власну тактику проведення перемовин.

Імітаційні ігри допомагають молодому поколінню повноцінно діяти в новому світі, постійно самовдосконалюватися, адекватно реагувати на зміни, особливо в періоди технологічних та цивілізаційних проривів.

Література

1. Політичні рольові ігри / за ред. Д.Герца. — Київ: «Заповіт», 2004. — 97 с.
2. Сучасні технології в освіті/ АПН України. ДНПБ України (за ред. І.Г. Єрмакова). — Київ:ДНПБ, 2005. — 211 с.
3. Моделювання міжнародних організацій: метод. комплекс/ за ред. Ковальчук С. — К.:Київ.університет, 2010. — 35 с.
4. Baker A., Jensen P., Kolb D. In Conversation: Transforming Experience into Learning // Simulation&Gaming. — No. 28 (1). — 1997. — P. 6−12.
5. Kaufman J.P . Using Simulation as a Tool to Teach about International Negotiation // International Negotiation. — No. 3, 1998. — P. 59−75.
6. Lantis J.S. Simulations and Experiential Learning In the International Relations Classroom // International Negotiations. — No. 2 (3). — 1997. — P. 39−57.

УДК 37.032.

Воробйова Ж.Ю.,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПИТАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

***Анотація**. У статті на підставі вивчення теоретичних питань, присвячених проблемі формування етнокультурної компетентності студентів в університетах України, розкрито сутність, структуру, критерії, показники та рівні сформованості етнокультурної компетентності особистості, що покликана працювати в умовах поліетнічного середовища України. Теоретичний аналіз проблеми дає змогу сконструювати модель етнокультурної компетентності майбутнього фахівця, науково обґрунтувати та експериментально перевірити технологію формування етнокультурної компетентності студентів в університетах України.*

***Ключові слова:** етнокультурна компетентність, модель етнокультурної компетентності, технологія формування етнокультурної компетентності.*

***Аннотация**. Статья является теоретико-экспериментальным исследованием формирования этнокультурной компетентности студентов в университетах Украины в условиях полиэтнической среды. В работе представлены философские, психолого-педагогические аспекты проблемы. В результате теоретического исследования установлено, что этнокультурная компетентность студента — это необходимая совокупность личностных качеств, которые включают высокий профессионализм, знания, умения и навыки, позволяющие свободно использовать этнокультурные средства в полиэтнической среде.*

***Ключевые слова:** этнокультурная компетентность, модель этнокультурной компетентности, технология формирования этнокультурной компетентности.*

***Summary.**The article is devoted to the problem of forming ethnic-cultural competence of students, who have to work in polyethnical environment of Ukraine. The article presents the analysis of ethnic-cultural competence of students as an important part of the university education system of Ukraine. It gives the broad view of ethnic-cultural education as a major function of the high-school education. Central to the theme of the article is the idea that democratic values and behavior must permeate all aspects of the university studies program: its goal, its teaching methods and materials, and its evaluation procedures. It includes many aspects of conceptualization on the level of multicultural education,ethnic-cultural education, pedagogical education, bilingual and multilingual education, program and curriculum development.*

***Key words:** ethnic-cultural competence, model of ethnic-cultural competence, technology of forming of ethnic-cultural competence.*

Україна історично склалася й існує як багатонаціональна держава. Це завжди віддзеркалювалося в її соціально-економічному, політичному і культурному житті.

Сучасні філософсько-соціальні наукові дослідження свідчать про все більшу увагу до вивчення ціннісних орієнтацій, шану-

вання своєї мови, вірності традиціям, історичній пам'яті; про потребу реалізувати свої національні інтереси, опанувати й передавати національні культурні надбання.Тому на першому плані освітньої, кадрової та молодіжної політики перебуває проблема пошуку ефективних шляхів взаємодії різних етнокультур.У зв'язку із цим суспільство висуває якісно нові вимоги до підготовки майбутніх фахівців, покликаних працювати в поліетнічному середовищі.

Водночас із загальною професійною компетентністю фахівців на порядок денний стає питання формування етнокультурної компетентності майбутніх спеціалістів, покликаних діяти в поліетнічному середовищі.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі недостатньо окреслені шляхи формування етнокультурної компетентності студентів на різних етапах професійного становлення.

Недооцінювання навчально-виховних можливостей етнокультури та неповне використання її у вишівській підготовці значно збіднює зміст професійної підготовки випускників університетів та дає змогу виокремити ряд суперечностей, які стримують розв'язання проблеми вдосконалення етнокультурної компетентності майбутнього фахівця в період його навчання в університеті: між потребою в підвищенні освіченості студентів у галузі світової й національної культур та застарілими, традиційними підходами до практики їх професійної підготовки; підвищеними вимогами до етнокультурної компетентності і її реальним рівнем у чинних практиків; усвідомленням майбутніми фахівцями необхідності і значущості розвитку своєї етнокультурної компетентності й недостатньою мотивацією її розвитку в період навчання в університеті.

Загострення суперечностей, об'єктивна потреба суспільства у вихованні гармонійної особистості, а також відсутність концептуальної розробки проблеми формування етнокультурної компетентності майбутніх фахівців зумовили вибір теми статті.

Методологічну основу статті становлять філософські положення про національну свідомість та самосвідомість, співвідношення загальнолюдського й національного, соціального й етнічного в національному (М. Стельмахович, О. Сухомлинська, Г.Філіпчук та інші).

Теоретичними засадами статті слугують досягнення психологічної й педагогічної наук у пошуку шляхів та засобів подальшого вдосконалення якісної підготовки фахівців. За вихідні були

взяті концепції формування національної свідомості та самосвідомості особистості (М. Стельмахович, Г. Філіпчук та інші); підходи до поняття «етнокультурна» у межах етнографії (Є.Сявавко, Д. Туркіна та інші); положення про формування етнокультурної компетентності (О. Сухомлинська, Є. Сявавко та інші).

На основі аналізу педагогічної літератури, присвяченої розкриттю сутності й структури професійної компетентності (В. Стрельніков, О. Сухомлинська та інші), розгляду дефініції «етнокультурна» в межах етнографії, була проаналізована сутність етнокультурної компетентності особистості.

Етнокультурна компетентність особистості розуміємо як інтегроване утворення, представлене єдністю особистісного, гносеологічного, операційного, процесуального, інтегративно-оцінювального, проективного компонентів, що забезпечують у своїй взаємодії продуктивну етнокультурну діяльність і творчу самореалізацію майбутнього спеціаліста.

Гносеологічний та операційний компоненти моделі етнокультурної компетентності студентів, тісно взаємодіючи між собою, переходять у процесуальний компонент, що передбачає безпосередньо етнокультурну діяльність студента під час навчання в університеті.

Етнокультурна діяльність студентів дає змогу створити картину власної професійної індивідуальності, визначити шляхи і способи подальшого саморозвитку як спеціаліста.

Можливо гіпотетично припустити, що головною умовою формування етнокультурної компетентності студентів є впровадження в практику роботи університету відповідної педагогічної технології.

Узагальнюючи сучасні наукові дослідження з питань педагогічної технології (О. Сухомлинська, Є. Сявавко та інші), технологія формування етнокультурної компетентності студентів розглядається як педагогічна система впорядкованої множини взаємопов'язаних та взаємозумовлених цілісних елементів, поєднаних спільною метою і спрямованих на становлення особистості студента, здатного проектувати та здійснювати свою діяльність в умовах поліетнічного середовища.

Педагогічне середовище являє собою єдине поле, простір, у якому здійснюється мета, процес, результат і перспектива формування етнокультурної компетентності.

Загальна мета технології у площині педагогічного середовища передбачає формування етнокультурної компетентності студентів протягом їх навчання в університеті. На досягнення цієї мети

спрямоване формування етнокультурної компетентності, що полягає у взаємодії викладачів, студентів та представників національних меншин. Він передбачає оцінку їх діяльності, яка дає підставу до переходу від одного етапу до іншого (підготовчого, основного та узагальнювального).

Позитивний результат цього процесу тісно пов'язаний з перспективою, яка полягає в орієнтації студентів на загальнолюдські цінності й традиції різних етносів України; у толерантності, лабільності, наявності глибоких та міцних знань про зміст культури етнічних груп; у володінні достатніми етнокультурними вміннями; у наявності здібності усвідомлювати та оцінювати адекватність власних дій та форм поведінки в професійно значущих ситуаціях етнокультурного характеру.

Мета, процес, результат та перспектива формування етнокультурної компетентності студентів в університетах України реалізуються в трьох аспектах: освітньому, виховному та практичному.

Освітній аспект полягає в теоретичній підготовці студентів з питань етнокультури національних меншин конкретного регіону України. Він реалізується при вивченні студентами спеціально розробленого курсу, присвяченого питанням етнічної культури національних меншин конкретного регіону України й проблемі етнокультурної роботи в закладах освіти; у співпраці з інформаційно-культурними центрами етнічних груп.

Виховний аспект спрямований на виховання у студентів почуття патріотизму, громадянськості, шанобливого ставлення до людей різних національностей, до їх культурних надбань, на формування у майбутніх фахівців культури міжетнічного спілкування. Він реалізується в цілеспрямованій виховній роботі зі студентами в умовах університету та в тісній взаємодії з представниками національних меншин (організація народних свят, фестивалів культури етнічних груп тощо).

Метою практичного аспекту є створення умов для самоздійснення майбутніх фахівців як професіоналів у поліетнічному середовищі через реальну практику як у закладах освіти, так і завдяки участі в культурному житті національних меншин.

Зважаючи на специфіку навчально-виховного процесу в умовах поліетнічного середовища, його організацію уможливлюють нормативне та методичне забезпечення, засоби, форми, методи етнокультурної роботи, культурологічні зв'язки з національними меншинами конкретного регіону України, активна взаємодія викладачів, студентів та представників національних меншин.

Важливим елементом технології є взаємодія засобів, форм та методів етнокультурної роботи. Засобами є культурні надбання національних меншин: традиції, звичаї, обряди, фольклор та інші; різноманітна наочність та технічні засоби навчання (відеофільми, кінофільми та інші).

Методами формування етнокультурної компетентності студентів в умовах університету визначено пояснювально-ілюстративний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, евристичний та дослідницький методи.

Формами організації навчання та виховання студентів у технології формування етнокультурної компетентності є традиційні (лекції, семінари, практичні заняття, конференції, екскурсії, залік, консультації, дидактичні ігри, самостійна робота, курсові проекти, науковий гурток) та специфічні (засідання «круглого столу», народознавчі експедиції, співпраця з інформаційно-культурними центрами національних меншин, робота з фондами краєзнавчих музеїв та інші).

Позитивна результативність формування етнокультурної компетентності студентів досягається за рахунок педагогічної взаємодії. Суб'єктами взаємодії є викладачі, студенти, представники національних меншин, батьки. Центром педагогічної взаємодії є діяльність викладачів, студентів та представників національних меншин.

На першому, підготовчому, етапі технології формується позитивне ставлення до національних меншин та їхнього культурного спадку, настанова на вивчення етнокультурних традицій та їх застосування у практичній діяльності (особистісний компонент). Робота в цьому напрямку проводиться у формі виховних годин з тематикою інформаційного та проблемного характеру, співпраці з інформаційно-культурними центрами національних меншин. Педагогічна взаємодія викладачів, студентів та представників національних меншин створювала ситуацію взаємодовіри, високу емоційну активність студентів.

На другому, основному, етапі в межах формування етнокультурної компетентності організація навчання здійснюється у формі лекцій та семінарсько-практичних занять спеціально розробленого спецкурсу, міні-конференцій, засідань «круглого столу», народознавчих експедицій, співпраці з краєзнавчими музеями та інформаційно-культурними центрами національних меншин, самостійної роботи студентів, діяльності наукового гуртка. Взаємодія між викладачами, студентами та представниками національних меншин стає більш тісною та контактною.

На третьому, підсумковому, етапі відбувається широке використання етнокультурних знань, умінь і навичок у самостійній роботі студентів у поліетнічному середовищі. Це етап, на якому відбувається оцінка та переоцінка поглядів, підходів до видів роботи етнокультурного спрямування.

Аналіз фактів досліджуваної проблеми дає можливість зробити такі висновки.

1. Професійна підготовка майбутніх фахівців до роботи в поліетнічному середовищі відбувається в межах етнокультурної політики держави і має низку пріоритетів: формування в студентів національної самосвідомості, розуміння історії держави, національного егоцентризму та формування глобального планетарного бачення, що передбачає закономірне зростання контактів, взаємозв'язків між націями, розвиток культури міжнаціонального спілкування.

2. Етнокультурна компетентність студентів є складним інтегрованим утворенням, яке цілеспрямовано розвивається і вдосконалюється в рамках навчально-виховного процесу в умовах університету.

3. Результатом формування етнокультурної компетентності студентів є здатність до роботи з людьми різних національностей, прагнення до розв'язання міжнаціональних та етнічних проблем, гармонізації національних стосунків.

4. Технологія формування етнокультурної компетентності студентів — це педагогічна система впорядкованої множини взаємопов'язаних та взаємозумовлених цілісних елементів, поєднаних спільною метою і спрямованих на становлення особистості студента, здатного проектувати та здійснювати свою діяльність в умовах поліетнічного середовища.

5. Формування етнокультурної компетентності студентів матиме позитивну динаміку в межах відповідної освітньої технології за умови її поетапного здійснення: формування позитивного ставлення до національних меншин (І етап); формування етнокультурних знань та умінь майбутніх фахівців (ІІ етап); систематизація етнокультурних знань та умінь студентів завдяки широкому практичному застосуванню в умовах поліетнічного середовища (ІІІ етап).

Література

1. Ластовченко І.М. Зміни соціокультурного середовища в Україні і значення емоційної зрілості молоді / І.М. Ластовченко // Рідна школа. — 2003.– №.1.– С. 31.

2. Ляшенко Л.М. Освіта XXI століття: тенденція професіоналізації / Л.М.Ляшенко // Вища освіта України. — 2002.ти — № 1(3). — С.82−87.
3. Сухомлинська О. В. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. — 2001. — №4. — С. 10−15.
4. Сявавко Є.Н. Етнопедагогіка: сучасний стан дослідження / Є.Н. Сявавко // Науково-методичний вісник (Львів). — №3. — 1995. — С. 44.
5. Коваленко О.М. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти / О.М. Коваленко // Педагогічна преса. — 2003. — №2. — С.20−24.

УДК 811.161.1

Гейна О.В.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры языковой и психолого-педагогической подготовки Одесского национального экономического университета,
Шилофост Н.М.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры языковой и психолого-педагогической подготовки Одесского национального экономического университета

ДИДАКТИЧЕСКИЙ АППАРАТ РАБОЧЕЙ ТЕТРАДИ ПО ЯЗЫКУ СПЕЦИАЛЬНОСТИ

Анотація. *Статтю присвячено опису можливих шляхів організації навчального матеріалу в робочому зошиті з російської мови як мови спеціальності. Автори статті розглядають робочий зошит як мовне портфоліо студента. У статті порушується тема використання кросвордів у робочому зошиті.*
Ключові слова: *мова спеціальності, робочий зошит, раціоналізація навчального процесу, індивідуалізація навчання, мовне портфоліо.*

Аннотация. *Статья посвящена описанию возможных путей организации учебного материала в рабочей тетради по русскому языку как языку специальности. Авторы статьи рассматривают рабочую тетрадь как языковое портфолио студента.В статье затрагивается тема использования кроссвордов в рабочей тетради.*
Ключевые слова:*язык специальности, рабочая тетрадь, рационализация учебного процесса, индивидуализация процесса обучения, языковое портфолио.*

Abstract. *This article describes possible ways of organizing the educational material in the workbook on Russian as the language of specialization. The authors*

examine the workbook as a student's language portfolio. The article touches upon the use of crosswords in the workbook.
Keywords: *language of specialization, workbook, rationalization of educational process, individualization of process of educating, language portfolio.*

За последние десятилетия в практике преподавания иностранных языков произошли кардинальные подвижки, в основе которых лежит изменение философии преподавания: обучение русскому языку как иностранному получило прагматическую направленность. Если раньше перед преподавателем русского языка как иностранного стояла задача обучить студентов русскому языку, то сейчас цель преподавания — подготовить студентов для обучения на неродном для них русском языке.

К началу XXI века методика преподавания иностранных языков обогатилась множеством эффективных технологий преподавания, новыми способами презентации учебного материала. Задача преподавателя русского языка как иностранного — выбрать из множества известных науке методических приемов те, которые позволят достичь поставленных учебных целей и получить оптимальный результат при работе с данным контингентом учащихся в конкретной академической ситуации.

В своей работе преподаватели РКИ должны учитывать тот факт, что контингент студентов-иностранцев значительно изменился за последние годы. Если раньше в Украину для получения высшего образования прибывали студенты из стран Африки и Латинской Америки, то сейчас приезжают студенты из юго-восточной и центральной Азии, у которых совершенно иной социокультурный и образовательный опыт, который преподаватель РКИ обязан брать в расчет, планируя свою работу. Кроме того, среди студентов-иностранцев есть значительный процент учащихся с синдромами гиперактивности и рассеянного внимания. Этот контингент учащихся нуждается в сугубо индивидуальном подходе.

Для комплексного решения проблемы реализации компетентностного подхода с учетом менталитета учащихся зачастую не всегда достаточно использовать традиционный комплекс учебно-методических материалов. В последнее время в практике преподавания иностранных языков широко применяются рабочие тетради. К сожалению, в учебной деятельности преподавателей русского языка как иностранного рабочие тетради в качестве средства обучения еще не получили должного распространения, а опыт преподавания с использованием рабочей тетради еще не

получил надлежащей оценки со стороны специалистов в области методики преподавания РКИ.

Рабочая тетрадь как часть учебно-методического комплекса вошла в практику преподавания различных учебных дисциплин с 20-х годов XX века. В середине 20 века одновременно с внедрением в практику обучения системы опорных конспектов, предложенной В.Ф Шаталовым, рабочие тетради снова начали успешно применяться в процессе изучения специальных дисциплин. В процессе преподавания иностранных языков в Украине рабочие тетради начали широко использоваться несколько позже, а в преподавании русского и украинского языков пока используются только для обучения на подготовительном отделении. Для продвинутого этапа (уровень В 2), когда студенты приступают к изучению языка специальности, насколько нам известно, рабочие тетради еще не были сконструированы.

Если архитектоника и требования к наполнению современного учебника по русскому языку как иностранному глубоко исследованы современной методикой, то структура рабочей тетради пока еще не вполне определена.

Нам представляется, что наиболее полно роль и место рабочей тетради в современной системе профессионального образования проанализированы в работе Н. Е. Эргановой «Методика профессионального обучения» [4]. Из сформулированных исследователем функций и видов рабочей тетради наиболее актуальны, на наш взгляд, следующие: 1) обучающая, 2) контролирующая и 3) рационализирующая. Значение и роль обучающей и контролирующей функций очевидны и не нуждаются в комментировании. Роль рабочей тетради как средства рационализации учебного процесса Н. Е. Эрганова интерпретирует как *обучение* рационализации учебного процесса. То есть учебная ситуация рассматривается со стороны учащегося. В рамках данной статьи рационализация рассматривается как усовершенствование методов и организации труда, которое обеспечивает повышение уровня усвояимости учебного материала учащимися при одновременной экономии физических и психологических затрат со стороны преподавателя.

Общеизвестно, что профессиональная деятельность педагога происходит в условиях очень высокого эмоционального напряжения, так как профессия педагога относится к профессиям альтруистического типа. С начала 70-х годов начали появляться исследования, которые показывали, что профессия преподавателя больше других подвержена синдрому «профессионального выго-

рания». Этот термин в психологии появился в 70-х годах прошлого века и обозначает ощущение эмоционального истощения, опустошенность, что может провоцировать эмоциональные срывы. Человек теряет интерес к своей деятельности, у него пропадает понимание и сочувствие к тем, с кем приходится работать.

В методической литературе последних лет много писали о принципе антропоцентризма, который стал основой построения всех современных педагогических и методических концепций. Согласно этому принципу человек занимает центральное место в структуре трудовой, учебной в нашем случае, деятельности. Априори предполагается, что этот принцип применяется по отношению к учащемуся. Однако, в учебном процессе задействована и еще одна сторона — преподаватель, чей труд также нуждается в рационализации и, как следствие, одновременно в интенсификации и облегчении. К факторам интенсификации труда в первую очередь относятся показатели состояния и использования применяемых средств труда. В практике работы высшей школы средство труда — это учебно-методический комплекс, неотъемлемой частью которого в настоящее время является рабочая тетрадь.На кафедре языковой и психолого-педагогической подготовки Одесского национального экономического университета авторским коллективом преподавателей кафедры создано пособие по русскому языку как иностранному для студентов 1 курса вузов экономического профиля: «Русский язык для экономистов на базе текстов по политической экономии» [1]. Пособие содержит базовые информационные ресурсы в соответствии со стандартами, определенными «Программой по русскому языку» для студентов-иностранцев. В процессе работы по пособию выяснилось, что для реализации основополагающих принципов современной дидактитки — индивидуализации и гуманизации процесса обучения в нем недостаточно разноуровневых лексико-грамматических упражнений. Поэтому появилась необходимость разработки рабочей тетради по русскому языку для студентов 1 курса [2]. Только при условии четкого определения цели, которую преследуют авторы при создании рабочей тетради, можно говорить об уровне профессионализма авторов-составителей. В противном случае результат их работы будет представлять собой не органичную составляющую учебно-методического комплекса, а некую совокупность разрозненных лексико-грамматических упражнений. Постановка цели, разработка структуры рабочей тетради — центральный момент создания методической концепции рабочей тетради.

При изучении русского языка как языка специальности овладение базовой лексикой, функционирующей в общенаучных и экономических текстах, всегда занимало важное место. В современных условиях, когда мы работаем со студентами, в родных языках которых нет заимствованной интернациональной лексики, значение глубокого изучения экономической терминологии только возрастает. Семантизация лексических и предъявление грамматических единиц происходит в учебном пособии. Цель составителей рабочей тетради — организовать повторение, закрепление и контроль изученного студентами материала.

Каждый раздел сконструированной рабочей тетради соответствует уроку пособия. Возможность работы для каждого студента по индивидуальной траектории обеспечивается большим количеством (от 14 до 16) разноуровневых лексико-грамматических заданий. Первый блок аспектных заданий рабочей тетради состоит из тренировочных лексических упражнений по распознаванию однокоренных слов, определению их грамматического значения, отработки умений образовывать из однокоренных новые слова с заданным грамматическим значением. Второй блок представляет собой условно-речевые задания, назначение которых — развитие навыков понимания научного стиля письменной речи. Третий блок — структурные и трансформационные упражнения, целью которых является овладение грамматическими структурами. Задача студента — письменно выполнить задания в рабочей тетради по предложенным моделям, алгоритму выполнения упражнений, видоизменяя, дополняя, расширяя, перефразируя, то есть, трансформируя предложения с включенными в них образцами изучаемых грамматических явлений.

Четвертый блок — игровой. Он представлен кроссвордами, составленными авторами рабочей тетради на базе лексики, изучаемой в данном уроке. Современные студенты в массе своей склонны к игровым формам деятельности, поэтому они с готовностью включаются в этот вид работы. При составлении кроссвордов авторы придерживались нескольких принципов: а) решение кроссворда не должно занимать много времени, то есть в нем не должно быть больше 25 слов; б) слова из кроссворда, их эквиваленты или формулировки толкований должны быть представлены в специально сконструированном упражнении, чтобы студент точно знал, в каком значении употребляется слово в кроссворде.

При решении кроссвордов возможны разнообразные виды работы: индивидуальная или групповая самостоятельная работа;

командная работа с элементами соревнования, когда группа делится на две команды, каждая из которых получает для решения отдельный, но равнозначный по сложности кроссворд. Как и все групповые виды работы, коллективная работа над кроссвордом, свойственный ей дух соревновательности способствуют интенсификации процесса обучения, активизации учебной деятельности даже самых пассивных учащихся. Индивидуальная работа над решением кроссворда может быть использована как средство контроля.

Большое количество заданий по каждой теме, представленных в рабочей тетради, позволяет реализовать принцип индивидуального подхода к каждому студенту в процессе самостоятельной внеаудиторной работы. Каждому студенту может быть предоставлена возможность работать по личной траектории. Задания в рабочей тетради представлены в последовательности, диктуемой логикой изложения учебного материала в базовом учебнике.

Мы полагаем, что правильно сконструированная рабочая тетрадь представляет собой реализацию метода портфолио. Рабочая тетрадь — это языковое портфолио, средство обучения и контроля, гарантирующее осуществление результативной учебной деятельности студента. Рабочая тетрадь, которая создается с целью использовать ее в дальнейшей деятельности как языковое портфолио, дает возможность преподавателю проследить этапы развития вторичной языковой личности учащегося, а учащемуся задействовать механизм рефлексии и оценить свои достижения в овладении языком изучения специальности.

Рабочая тетрадь была апробирована на занятиях по РКИ на первом курсе ОНЭУ и откорректирована авторами-составителями. Она использовалась как для самостоятельной аудиторной работы студентов, так и для внеаудиторной, когда студенты выполняли упражнения в качестве домашнего задания. В последнем случае преподаватель проверяет качество работы студентов в аудитории в форме защиты.

Авторы рабочей тетради поставили перед собой двойственную задачу:

— организация эффективной самостоятельной работы студентов;

— регулирование интенсивности труда и профилактика производственного утомления преподавателя.

Опыт работы показывает, что эти цели в значительной степени достигнуты: рабочие тетради являются эффективным способом организации самостоятельной работы студентов в рамках академической дисциплины как под руководством преподавателя

в аудиторное время, так и индивидуально во внеаудиторное время.

Литература

1. Гейна О. В. Русский язык для экономистов (на базе текстов по политэкономии): Учебное пособие / О. В. Гейна, В. В. Доброжанская , В. В. Мащевская , И. Я. Никулина, Л. А. Сивоволова, Н. М. Шилофост. — Одесса: ОГЭУ, 2010. — 313 с.

Гейна О. В. Русский язык для экономистов: Рабочая тетрадь. — Часть 1. / О. В. Гейна, Н. М. Шилофост. — Одесса: ОНЭУ, ротапринт, 2015. — 90 с.

3. Голобокова Г. И. Рабочая тетрадь как дидактическое средство организации самостоятельной работы студентов / Г. И. Голобокова. — Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена, Вып. № 54, 2008. — С. 333—337.

4. Эрганова Н.Е. Методика профессионального обучения. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Н. Е. Эрганова.– М.: «Академия», 2007.

5. Эскендаров А. А. Актуализация познавательного интереса учащихся: кроссворды в системе дидактических игр / А. А. Эскендаров, Л. А. Казиева, Ш. Ш. Хидиров // Начальная школа. — 2007. — № 1. — С. 46–48.

Gvelesiani I.,
Associate Professor of the Faculty of Humanities
at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

EUROPEAN STANDARDS AND THEIR INFLUENCE ON THE FORMATION OF GEORGIAN STUDENTS' LINGUISTIC COMPETENCE

Анотація. *У статті йдеться про важливі проблеми сьогодення — іноземні мови та шляхи опанування у відповідності до євростандартів.*

Ключові слова*: Болонський процес, глобалізаційні процеси, інтернаціоналізація навчання іноземним мовам.*

Аннотация. *В статье описывается роль языка как определяющего фактора в процессе коммуникации; содержится анализ влияния евроинтеграционных процессов на преподавание иностранных языков в Грузии.*

Ключевые слова: *Болонский процесс, глобализационные процессы, интернационализация изучения иностранных языков.*

Abstract. *«Globalization as a movement towards stronger universal interconnections is based on communication means» (Allahverdiev, 2013). Language is the major determiner of successful communication processes. The given paper deals with one of the major challenges of today's world — foreign languages and successful ways of their acquisition within the framework of the European integration.*
Key words: *Bologna process, foreign language, globalization.*

Introduction

«Globalization as a movement towards stronger universal interconnections is based on communication means» (Allahverdiev, 2013). It «creates new transnational borders between the new global communities, the variety and diversity of which are no longer rooted in national identity» (Bazieva, 2013). Within the framework of globalizing processes language becomes an important tool of successful interconnectedness and communication. Therefore, an intensive teaching of foreign languages and the creation of an appropriate curriculum becomes one of the major concerns of the universities of the world.

The given paper outlines the main strategies of the effective process of teaching on the example of the study programs and university activities implemented at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University — the leading educational body of the whole Caucasus region.

Formation of the Georgian Students' Linguistic Competence

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University was founded on 26 January 1918 owning to the leadership and huge effort of famous Georgian historian Ivane Javakhishvili and the group of his followers. According to the data of Webometrics, in 2015 «Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (TSU) is among the 10 percent of the best world universities and is ranked 1st in the Caucasus region» (TSU Leading in Caucasus Region According to Webometrics Ranking, 2015). This outstanding position has been gained after joining the Bologna process (in 2005) and after sharing some of its regularities:

- The implementation of easily readable and comparable degrees organized in a three-cycle structure (*Bachelor — Master — Doctorate*);
- The establishment of European Credit Transfer and Accumulation System (*ECTS*);
- the adoption of the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (*CEF*), etc.

The adoption of CEFwas facilitated by the statement 237 of the Academic Board of the University. The statement indicated, that all

the undergraduate students enrolled at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University would be awarded an academic degree of Bachelor only after a successful passage of the certified exam in the foreign language (*level B1*). Nowadays, the Faculty of Humanities greatly supports students' successful passage of the certified exam via:

1. the raise of effectiveness of the teaching process by focusing on:

- the accommodation of students' learning strengths through the appropriate learning styles;
- the establishment of modern techniques (*the appropriate arrangement of the «immediate environment»; the active use of multisensory resources; the creation of friendly classroom atmosphere; the building of classroom success)* that improve speed and quality of learning;
- The progressive refinement of teaching programs based on reflection and feedback.

2. ***the implementation of a special program «studies through levels»*** i.e. foreign language acquisition through A1, A2, B1, B2 specified by Common European Framework, which clearly defines levels of proficiency allowing the perfect measurement of learners' progress at each stage of learning. Moreover, the adoption of CEF directly indicates to Georgia's European course based on the following postulate: « … it is only through a better knowledge of European modern languages that it will be possible to facilitate communication and interaction among Europeans of different mother tongues in order to promote European mobility, mutual understanding and co-operation» (Recommendation No. R (82) 18, 1982).

The implementation of the given postulate is reinforced by the growing number of internationalizing activities, which can be split into two major dimensions: «***local internationalization»*** and «***internationalization abroad»***.

«***Local internationalization»*** is usually regarded as a preparatory level, which strives to prepare the students for their integration into the global world of education. This movement from the local level to the international one is facilitated by:

- the membership of several professional associations and networks (*European University Association (EUA), Black Sea University Network (BSU), Agence Universitaire de la Francophonie (AUF)***,** etc), which facilitate free mobility of students;
- the establishment of international winter and summer schools, which raise lingual experience of students and improve their «marketability».

We want to discuss one of the most prominent examples of winter&summer school activities. In February 2014 Tbilisi State University (in cooperation with Goethe University Frankfurt am Main) established the Winter School «***Digital Humanities — Kartvelology and Challenges of the 21st Century»***. It aimed at the rising the 'network' society, «driven by technological innovation and the increasing strategic importance of information» (Damme, 2010). The Winter School gathered the students of different universities of Georgia. The Georgian and foreign prominent scholars got them acquainted with the technological facilities necessary for carrying out digital researches. The major accent was put on the importance of the utilization of ***OLAT*** (***Online Learning and Training***) — the most developed e-learning program, which is oriented on self-education, self-control and self-development. The greatest emphasis was put on the introduction of ***e-Lecture*** — a new format of teaching, which is based on the didactic scenario «electronic visualization of the taught material». All the above mentioned activates were directed towards the students' involvement into the world of lingual and technological innovations:

- firstly, the students studied the practical skills of digital research;
- secondly, they got acquainted with theoretic bases of corpus-oriented researches;
- thirdly, all the lectures were carried out in the English language.

They deepened students' terminological competences. The Georgian students got acquainted with new concepts and terminological units related to them. As a result, their English-language vocabulary was expanded and enriched. Moreover, foreign-language atmosphere helped them to acquire the global skills and global language.

It's worth mentioning, that the «***local internationalization»*** processes are usually accompanied by the «***internationalization abroad»***, which comprises the growing number of international and mobility projects. These projects enable students to study at foreign universities, to acquire global skills and deepen the knowledge of foreign languages according to the European standards.

Conclusions. All the above mentioned can be summarized in the following way: participation in Bologna process and construction of European Educational Environment set up new requirements before Tbilisi State University.

The Faculty of Humanities as the most prominent faculty of the university develops rational strategies for the insurance of the main

requirement — high-quality teaching of foreign languages. These strategies include modernizing and internationalizing processes and directly answer the demands of the modern epoch. They facilitate «the «dédaublement du monde» (Reimann & Zimmermann, 2008) and can serve as an exemplary and useful model of progress for those Post-Soviet universities of the world, which strive to join the European Higher Education Area.

References

1. Allahverdiev K., The Caucasian pentagram: a curse or a lucky chance? *The Caucasus & Globalization*, Volume 7, Issue 3-4, CA&CC Press, Sweden, 2013.
2. Bazieva G., Globalization and artistic culture in Kabardino-Balkaria, *The Caucasus & Globalization*, Volume 7, Issue 3-4, CA&CC Press, Sweden, 2013.
3. DammeD. V., Higher education in the age of globalization: the need for a new regulatory framework for recognition, quality assurance and accreditation, *Pendidikan dan Keilmuan*, 2010http://pendidikan-keilmuan.blogspot. com/2010/03/higher-education-in-age-of.html
4. Recommendation No. R (82) 18 of the Committee of Ministers to member states concerning modern languages https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.
5. The Oxford handbook of comparative law, In: Reimann, M., Zimmermann, R. (Eds.), Oxford University Press, 2008.
6. TSU Leading in Caucasus Region According to Webometrics Ranking https://www.tsu.ge/en/main_news/8wXNAa7GyzXDTeBTA/

УДК 37.032.5

Давиденко Т.В.,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ, ТЕХНІКИ Й ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Анотація. *Стаття присвячена визначенню важливості розвитку в студентів ВНЗ та працівників підприємств навички критичного мислення. Автор*

представляє деякі техніки та практичні вправи, які допомагають набути, опрацювати та вдосконалити цю навичку.
Ключові слова: *критичне мислення, концепція, інформація, навчання, передбачення, розвиток, стратегії, креативність, креативне мислення.*

Аннотация*. Статья посвящена определению важности и необходимости развития у студентов ВУЗов и работников различных компаний и организаций такого навыка, как критическое мышление. Автор предоставляет возможность ознакомления с некоторыми техниками и практическими упражнениями, которые помогут овладеть, отработать и усовершенствовать этот навык.*
Ключевые слова: *критическое мышление, концепция, информация, обучение, предвидение, развитие, стратегии, креативность, креативное мышление.*

Summary. *The article is devoted to the defining of the importance and necessity of critical thinking skills development among the students of Higher Educational Establishments and company employees. As well as presenting some of the techniques and practical exercises that are sure to help acquire, develop and improve this skill.*
Key words: *critical thinking, concept, information, training, foreseeing, development, strategies, creativity, creative thinking.*

Сучасний світ, стрімкий розвиток промислових та інформаційних технологій, упровадження новітніх технік та технологій навчання диктують нові вимоги до навчання, тренування та підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах. І хоча концепція критичного мислення має багатовікову історію дослідження, саме протягом останніх десятиріч вона стала провідною в психолого-педагогічному напрямку розвитку особистості.

Поняття критичного мислення та його дефініція є досить комплексним та багатокомпонентним. Термін «критичне мислення» у сучасному розумінні виник у 60-70 роках минулого століття. Вивченню його форм та виробленню класифікацій присвячено багато наукових праць педагогів та психологів, серед яких: Турчин В.Ф., Король С.А., Івуніна Є.Є., Халперн Д., Пол Р., Елдер Л. та інші.

Усім відомо, що кожна людина навчається протягом життя, цей процес є неспинним, адже ми змушені сприймати нову інформацію у великих обсягах, пристосовуватися до нетривких станів та умов. Різноманітні факти, інформація та нові знання надходять «зі швидкістю світла», та якщо нашою метою є розумне використання цих знань та інформації, потрібно досягати чіткості та критичної креативності. При цьому переможцем буде той, хто зробить все швидко та з найменшими втратами. Безперервне навчання та розумне використання такої навички необхідне не тільки працівникам, але й самим підприємствам, якщо ті мають

довгострокові плани на існування. За словами Тома Петерса, якого називають гуру менеджменту і який разом з Пітером Друкером визначив ідею сучасного менеджменту, уявне мислення є єдиним джерелом справжньої цінності в новій економіці [6].

Щоб краще зрозуміти, що таке критичне мислення, треба пам'ятати, що слово «критичний» пішло від грецького *krisis* («відокремлювати») [1]. У випадках, коли ми стикаємося із ситуаціями, які потребують конкретних рішучих дій, або коли нам потрібні плани з позитивними наслідками, необхідне критичне мислення. Такий тип мислення дає змогу відокремитися від складної ситуації, що може завести у прірву, або, навпаки, прокладе нові шляхи до успіху. Критичним мисленням (від англ. *critical thinking*) називають систему певних суджень, використовуваних для аналізу явищ та подій з метою формулювання обґрунтованих висновків, яка дозволяє давати обґрунтовані оцінки та тлумачити ці явища та події, а також коректно використовувати отримані результати відповідно до ситуацій та проблем [2]. У своїй зразковій формі воно базується на загальновизнаних інтелектуальних цінностях, таких як чіткість, точність, послідовність, доцільність, очевидність, доказовість, глибина, широта та чесність.

Критичне мислення тісно пов'язане з фактором креативності в нетипових ситуаціях, коли більшість людей втрачають здібність швидко та відповідно реагувати. Нетипове мислення надає змогу піднятися над буденністю та створити інноваційний продукт або прийняти правильне рішення. Необмежений потенціал креативного мислення є в кожної людини, але, дорослішаючи, вона втрачає уяву та здібність до передбачення. Саме цю здібність А. Ейнштейн уважав більш важливою, ніж знання [3].

Насправді проблема не стільки в тому, що наразі виникла нагальна потреба в розвитку критичного мислення, а в тому, що будь-яка людина мислить, але просто мислення є мисленням викривленим та спотвореним, уривчастим та відверто упередженим. При цьому варто зазначити, що якість життя, а також якість усього, що ми виробляємо, робимо або будуємо, безпосередньо залежить від якості нашої думки. Неякісне мислення дуже багато коштує як у грошовому розумінні, так і в розумінні якості життя. Отже, майстерність мислення треба систематично розвивати.

Необхідно пам'ятати, що критичне мислення не є абсолютною та універсальною категорією, вона залежить від мотивів, які спонукають людину. На думку Р. Пола, егоїстичні та особистісно-спрямовані мотиви вбачають в собі майстерну маніпуляцію ідеями, щоб задовольнити індивідуальні інтереси. І навпаки, якщо

мислення має в основі інтелектуальну чесність та щиросердні наміри подолання перешкод, — це є мислення людини, що вивчає сутність проблеми з метою її всебічного та об'єктивного розуміння, не маючи на меті задоволення особистісних потреб [5].

Сучасні підходи до розвитку критичного мислення зумовлені вищезазначеними умовами розвитку суспільства. Критичне мислення вимагає мислення без бар'єрів або суджень, що є однією з двох базових навичок водночас з креативним мисленням. Це один з найважливіших елементів, необхідних для розв'язання проблем та набуття нових навичок. Навички критичного мислення поділяють на три категорії: афективні, когнітивні стратегії, спрямовані на розвиток макроздібностей, та когнітивні стратегії для мікронавичок. Усі вони поєднані між собою та переслідують єдину мету — навчити вас та дати вам змогу розуміти та обробляти інформацію краще. Є певна низка вправ, здебільшого розроблених західними спеціалістами, для розвитку цих навичок.

Саме тут може виникнути справедливе питання: «Навіщо людині розвивати навички критичного мислення?» Звичайно, ці навички стануть у нагоді будь-кому, але найкориснішими будуть для тих, хто постійно розв'язує проблеми та приймає рішення, особливо якщо вони не мають розкоші попередньої підготовки. За умови наявності достатньої кількості часу більшість людей може підготувати та репрезентувати гідні рішення, що відображатимуть усі їхні здібності. Але коли рішення необхідне негайно або коли є нестача певних фактів, процеси мислення уповільнюються. Проте здібності швидко думати та швидко говорити не є вродженими, їх можна розвивати.

Так, К. Маннінг у своєму блозі (*Critical Thinking Exercises: 9 Facts and How they Elevate Your Mind*) [4] пропонує 10 таких вправ:

1. Головоломки — добре відомі всім завдання, які вимагають порівняння, певного аналізу ситуації, розкладання ситуації на складники, що дає змогу визначити правильну відповідь. Наприклад: у змаганнях беруть участь троє (Ліз, Майкл та Джон), причому найбільше балів у найстаршого учасника, Джон отримав третину балів, а Майкл — стільки балів, скільки у двох інших гравців разом. Хто з гравців наймолодший?

2. Відкриті запитання, сутність яких полягає у відповіді, що виходить за рамки тільки двох опцій, тому це в багатьох випадках спеціальні питання, де потрібно вказати причину: чому, як, яким чином, за якими ознаками, як на вашу думку та ін.

3. Логічні загадки, такі як Судоку, кросворди, Хіторі.

4. Доведи або спростуй твердження — завдання полягає в наданні доказів за або проти щодо певної думки або факту.

5. Опиши предмет або явище, не називаючи його, причому можна надавати не тільки фактичну інформацію, але й особистісні судження.

6. Аналізуйте свої письмові роботи на предмет наявності будь-яких прикладів критичного мислення в тексті.

7. Емоційні навички: контролюйте свої емоції та використовуйте їх на свою користь. Гіперемоційна людина створює певні проблеми на робочому місці, тому розвиток інтелектуальної чесності та покірності, обізнаності та мужності допоможе створити гідні особистісні та робочі відносини.

8. Макроздібності: розвиток критичного мислення впливає на ваші макроздібності знаходити інформацію та вирішувати, наскільки вона є потрібною та корисною для конкретної мети. Під час прийняття рішень людина користується навичками читання, обговорення, оцінювання та критичного мислення, а ці компетенції також необхідні для письма, написання рецензій, розв'язання проблем, вони покращують ваші навички тлумачення та наведення доказів.

9. Пізнавальні підходи: те, як ви порівнюєте та аналізуєте витвори мистецтва або результати наукових експериментів, становить ваші когнітивні (пізнавальні) навички. Усе це також пов'язане із загальною швидкістю оброблення інформації, пам'яттю та здібністю концентрувати увагу. Отже, вправи на вдосконалення навичок критичного мислення позитивно впливають на пізнавальні навички.

10. Автор дає пораду під час розвитку та вдосконалення необхідних навичок залучати не тільки різноманітні вправи, але й брати участь у спеціальних курсах, таких як «*Learn the Skill of Effective Mind Mapping», «Think like a Supervillain»* або читати блог «*Higher Order Thinking Skills are Crucial for Business Success»*, що це дасть змогу покращити вміння.

Також варто приділити увагу книзі М. Карозеллі «50 вправ на розвиток навичок критичного мислення», де докладно викладено зміст вправ, мета вправ, подані необхідні додатки, вказаний потрібний проміжок часу для виконання, можливість індивідуальної роботи або роботи в парі, у малих або великих групах. Вправи представляють різноманітні проблемні ситуації, до яких неможливо застосувати вже наявні готові рішення. Учасники повинні протягом певного проміжку часу знайти рішення та обґрунтувати його. Щоб розробити стратегію розв'язання проблеми,

широко застосовують групову роботу, вправи на встановлення контакту, техніку «автономії об'єкта», тобто персоніфікацію проблеми шляхом перенесення її в інше місце або інший час. Варто також відзначити техніку *персоніфікації*, яка пропонує «оживити» неживий об'єкт.

Зразок завдання. Закінчіть думку:

«Якщо ця проблема могла б говорити, вона б сказала...»

«Якщо ця проблема могла б думати, вона б усвідомила...»

«Якщо ця проблема могла б чути, вона б дізналась...»

«Якщо ця проблема могла б творити, вона б зробила...»

«Якщо цю проблему можна було б вдягнути, вона була б схожа...»

Висновки дослідження. Можна виокремити три групи людей у будь-якому колективі чи організації, що напевне отримають користь від використання вправ на розвиток навичок критичного мислення. По-перше, тренери, які зможуть збагатити свої презентаційні матеріали шляхом використання швидких інтерактивних вправ, які стимулюють мислення та групову співпрацю незалежно від теми зустрічі або лекції. По-друге, ті, хто навчаються, адже їм буде репрезентовано широкий спектр стратегій, які допоможуть описати проблему та сформулювати рішення. І, по-третє, організації отримають прибуток, адже покращення мислення з боку працівників завжди сприяє покращенню фінансової ситуації в компанії.

Література

1. Критическое мышление [Електронний ресурс]; Wikipedia. — Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/w/index.php.title
2. Defining Critical Thinking [Електронний ресурс]: The Critical Thinking Community. — Режим доступу: http://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking / 766
3. Caroselli M. 50 Activities for DevelopingCritical Thinking Skills. Amherst, Massachusetts : HRD Press, 2009. — 301p. — ISBN 978-1-59996-196-5
4. Manning Katrina. Critical Thinking Exercises: 9 Facts and How They Elevate Your Mind [Електронний ресурс]: Режим доступу:https://www.udemy.com/blog/critical-thinking-exercises/
5. Paul Richard. Critical Thinking: How to Prepare Stidents for a Rapidly Changing World. — 4th ed. — Foundation for Critical Thinking, 1995. — 572p. — ISBN 0-944583-09-1
6. Peters Tom. [Електронний ресурс]: Режим доступу: tompeters.com

УДК 37.091.3−05787:37.018.43:811.161.1

Дикарева Л.Ю.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства
Київського національного університету
будівництва й архітектури

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ-ІНОЗЕМЦЯМ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Анотація. *У статті розглядаються проблеми викладання української мови студентам-іноземцям заочної форми навчання. Автор пропонує свій варіант занять з української мови як іноземної, сутність якого полягає систематизації вивченого матеріалу з граматики української мови, розширення словникового запасу, вироблення необхідних вмінь та навичок усного та писемного мовлення, читання та аудіювання.*
Ключові слова*: викладання української мови студентам-іноземцям, формування артикуляційно-слухових навичок; семантизація нових слів і понять; тексти українознавчого спрямування.*

Аннотация. *В статье рассматриваются проблемы преподавания украинского языка студентам-иностранцам заочной формы обучения. Автор предлагает свой вариант занятия, суть которого заключается в системном подходе к расширению словарного запаса, развитию навычек чтения, письма, говорения и аудирования.*
Ключевые слова: *преподавание украинского языка студентам-иностранцам, формирование артикуляционно-слуховых навычек, семантизация новых слов и понятий.*

Abstract. *The article highlights the problems of distance learning courses of the Ukrainian language for foreign students. The author suggests her variant of the lesson which includes exercises to develop speaking and writing skills as well as reading and listening comprehension.*
Key words: *articulation and listening comprehension, semantics of new words and notions, Ukrainian literature, Ukrainian art.*

Проголошення української мови єдиною державною мовою в Україні поставило перед україністикою й методикою викладання української мови нові теоретичні й практичні завдання. За цей час написано досить багато підручників, але питання щодо роботи зі студентами залишається відкритим. Особливо ця проблема відчувається при роботі зі студентами-іноземцями заочної форми навчання.

Отже, навчання студентів-іноземців в університетах України вимагає розробки спеціальних методик для усвідомленого вивчення мови, що дозволило б студентам брати активну участь у

навчальному процесі з майбутньої спеціальності. Ми пропонуємо свій варіант занять з української мови як іноземної для російськомовних студентів.

Основною метою кожного заняття є узагальнення і систематизація вивченого матеріалу з граматики української мови, розширення словникового запасу, вироблення необхідних вмінь та навичок усного та писемного мовлення, читання та аудіювання.

Заняття складається з таких етапів:

— фонетика, тобто формування у студентів артикуляційно-слухових навичок української мови;

— семантизація нових слів і понять на матеріалі наукового тексту;

— використання текстів різних типів, зокрема, текстів українознавчого спрямування, що дає можливість студентам одночасно з вивченням мови ознайомитись з національною культурою українського народу;

— самостійна робота: вивчення студентами напам'ять віршованого твору з української літератури.

Фонетичні завдання спрямовані насамперед на порівняння звуків і букв в російській та українській мовах, що має на меті допомогти російськомовним студентам навчитися розрізняти та правильно артикулювати букви й звуки в українських текстах. Як приклад ми використовуємо загальнонаукові терміни, лексичне значення яких є зрозумілим для російськомовних студентів. Так, для засвоєння звуків [е], [є], [и], [і], [ї] студентам необхідно правильно прочитати українською мовою слова: математика, телефон, метод, фізика тощо.

Семантизація нових слів і понять також відбувається на матеріалі наукових текстів з фахових дисциплін, адже, розглядаючи слово в контексті, студентам легше зрозуміти його лексичне значення без словника.

Одним із найважливіших завдань сучасної методики викладання української мови як іноземної у вищій школі є введення етнокультурного компонента в навчальний процес. Відомо, що мова — це відображення національної культури народу, отже, мову необхідно засвоювати в неподільному зв'язку з вивченням культури етносу.

У структуру заняття з української мови вводимо українознавчі тексти різноманітного змісту: особливості української міфології, народні свята, архітектура, ремесла та народні художні промисли, українська хата та її символіка, український національний костюм, вишивка. Реалізація лінгвокультурного компонента передбачає, насамперед, змістову цінність творів мистецтва й

визначається наявністю в них українознавчої інформації та її важливістю в аспекті відображення культури народу-носія мови. Методична цінність такого підходу полягає в тому, що культура має безпосередній зв'язок з мовою, свідомістю, зі стереотипами поведінки тощо, адже метою навчального процесу є не просто навчання, а й всебічне ознайомлення іноземних студентів з українською культурою. Отже, навчання мови — це розуміння діалогу культур, засвоєння мови через культуру і культури через мову.

Працюючи зі студентами, викладач може звернутися до аналізу творів мистецтва. Наприклад, вивчення поезії Тараса Шевченка варто доповнювати його художніми творами. З попередніх занять студенти дізналися про український національний костюм. Вишивка була відома слов'янам ще з незапам'ятних часів, про що свідчать навіть кам'яні скіфські баби, на яких добре видно схематичні зображення вишивки на уставках, манжетах рукавів та подолі. Вишиванка — біла вишита сорочка, що є символом краси, здоров'я, щасливої долі, родової пам'яті. Отже, вишивка мала заклинальну символіку, була оберегом, а вишитий узор набував магічної сили й виконувався в суворо визначених місцях.

Розглядаючи полотно Тараса Шевченка «Катерина», студенти звертають увагу, що на одязі Катерини й селянина немає традиційної української вишивки. Навіть більше, на шиї дівчини не видно намиста й хрестика. Відсутність намиста за українськими народними віруваннями була порушенням правил етикету, бо «зовсім без намиста бути дівчині не можна було навіть у будень» [2, с.327]. Отже, ненаявність цих обов'язкових оберегів створює відчуття незахищеності. Святковий одяг Катерини, на відміну від буденного, що на селянинові, посилює драматизм твору.

Усі образи на картині тісно пов'язані між собою: в центрі — Катерина, вона йде, опустивши очі, услід їй дивиться селянин, верхи мчить москаль, на нього гавкає собака. Композиція полотна досить насичена й умовно поділяється на дві частини: ліворуч — москаль, пагорб, на якому стоїть вітряк; праворуч — селянин, дерево, стріха льоху. Складається враження, що Катерина перебуває між двома світами[9]. Перший світ, рідний для неї, зображений на картині праворуч. Це світ села (селянин, курінь, дуб). Дерево своїми гілками торкається крил вітряка, ніби об'єднуючи лівий і правий боки картини. В українській культурі дерево коло

[9]Традиційно права сторона асоціюється зі щастям, успіхом, процвітанням, ліва – з нещастям, невдачею, занепадом [1, с. 236].

хати є символом роду, а дуб, зокрема, — це особливо священне дерево, втілення світового дерева-прадуба, оберіг від нечистої сили [2, с. 134−135]. На дубі виразно зображено суху гілку. Гілка, за народними віруваннями, вважалася символом сімейного щастя, плодючості і співвідносилася зі значенням «будинок, сімейне вогнище» [3, с. 73]. Отже, суха гілка є символом нещастя, смерті. Біля ніг дівчини бачимо ще одну гілку, відірвану від дерева (метонімічно вказує на приналежність до цілого). Ця гілка із зеленим свіжим листям є метафорою до самої Катерини. Дівчина ще молода, здорова, але вже відірвана від села, від свого роду («Мов одірвалось од гіллі...»). Отже, значення «дерево» на картині співвідноситься з поняттями «життя» і «смерть» або «єдність життя і смерті» [3, с. 141].

Під деревом розташований курінь, який можна трактувати як символ хати, матеріального й духовного осереддя сім'ї, родинного вогнища. Нижня частина будівлі безпосередньо співвідноситься з коренями дерева роду. Таким чином, образи «дерева», «хати» поєднують «нижній» і «верхній» світи (коріння дерева — стовбур — крона: пор. міф про *Світове дерево*).

Коло входу до куреня сидить селянин, схрестивши ноги. Поза селянина, атрибути хліборобської праці (вила, граблі, обручі, сокира) підкреслюють ідею осілості. У руці селянин тримає щойно вирізану ложку, що є символом ситості, добробуту й достатку. Предмети хліборобської праці на картині невипадкові: з одного боку, вони супроводжують життєвий цикл селянина, а з іншого, — є атрибутами-оберегами.

Протиставлення лівого і правого боків картини читаємо ще за такими ознаками: одяг селянина — білий, буденний, у москаля — чорний, військовий мундир. Відповідно, колір одягу на картині має знакову функцію й є носієм певних символічних значень. Колір об'єднує в одне ціле образи, що складають рідний для Катерини світ, протиставляючи темний світ офіцера.

За композицією полотна москаль (ліворуч) симетричний до селянина (праворуч). Їхні погляди перетинаються в композиційному центрі картини — на животі дівчини, закритому яскраво-червоною запаскою. Вагітність має в народній традиції подвійну оцінку. «З одного боку, вагітність і народження потомства визнаються головною метою шлюбу... З іншого боку, вагітність вважається станом небезпечним (іноді нечистим) як для самої вагітної жінки,так і для оточуючих і всього життєвого порядку. Це пов'язано з присутністю в ній двох душ... та її близькістю до ме-

жі життя і смерті» [4, с. 160]. Вагітна жінка вважалася беззахисною перед нечистою силою.

Ще одним символом на картині є хрест (хрестовини вітряка). Цей символ повторений у фігурі селянина (перехрещені руки і ноги), єдиною прикрасою на сорочці дівчини є бант у формі хреста. Зазначимо, що хрест — символ вічного життя, пов'язаний з чотирма сторонами світу, які, разом з тим, складають певну цілісність — всі сторони світу. Хрест також є оберегом від темних сил. Шевченко в листі до Г. Тарновського пагорб, на якому зображений вітряк, називає «могилою». Могила — місце перебування померлих, асоціюється з «вічним домом» людини після смерті, а млин — має специфічні, магічні, в тому числі й демонічні властивості, локус перебування нечистої сили. Демонічні характеристики млина асоціюються з «нечестивим» москалем. Отже, москаль, хрест, могила, вітряк — образи семантично зближені.

Розглянувши лише деякі символи, ми можемо назвати універсальні праобрази на картині: дерево, гілка, хата, пагорб (гора), вітряк, хрест, могила, дівчина, вагітність. Можна зробити висновок, що художня творчість генія, яким є Тарас Шевченко, насичена символами, що мають архетипічну природу, й залишається невичерпним джерелом для інтерпретації.

Отже, одним із головних завдань викладача є не тільки надати певну інформацію про витвір мистецтва, а пробудити цікавість, бажання студентів самостійно шукати зміст у навіть незрозумілих спочатку сюжетах. Побудоване таким чином заняття розвиває навички самостійної роботи студентів, допомагає їм у подальшому поглибленому вивченні мови.

Наведена розробка занять з української мови як іноземної для студентів заочної форми навчання є реалізацією однієї з можливостей щодо засвоєння «Програми з української мови для іноземних студентів». Пошук нових рішень і форм при роботі з цією програмою — актуальне творче завдання для педагога-філолога.

Література

1. Толстая С.М. Правый — левый// Славянские древности: этнолингвистический словарь в 5-ти томах / под ред. Н. И. Толстого. — Т. 4 — С (Сито). — М.: Междунар. отношения, 2009. — 656 с.

2. Войтович Валерій. Українська міфологія / В.Войтович. — К.: Либідь, 2002. — 664 с.

3. Маковский М.М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: Образ мира и миры образов / М.Маковский. — М.: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС, 1996. — 416 с.

4. Толстая С. М. Беременность. Беременная женщина // Славянские древности: этнолингвистический словарь в 5-ти томах / под ред. Н. И. Толстого. — Т. 1: А-Г. — М.: Междунар. отношения, 1995. — 584 с.

УДК 37.091.33-027.22:796:378.016-057.87

Друзь Г. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
факультету управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ДІЛОВА ГРА ЯК ЗАСІБ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. *У статті проаналізовані підходи до визначення поняття «ділова гра». Ділова гра розглядається як один іззасобів моделювання професійної діяльності в навчальному процесі, суть якого полягає у відтворенні цієї діяльності в спеціально створених умовах, що відображають реальну обстановку.*

Ключові слова*: ділова гра, моделювання, функції гри.*

Аннотация. *В статье проанализированы подходы к определению понятия «деловая игра». Деловая игра рассматривается как один из способов моделирования профессиональной деятельности в учебном процессе, суть которого состоит в воспроизведении этой деятельности в специально созданных условиях, которые отображают реальную обстановку.*

Ключевые слова*: деловая игра, моделирование, функции игры.*

Abstract. *The article considers approaches to the definition of a business game. Business game as one of the ways of modeling of professional activity in a teaching process is in the focus of the article.*

Key words*: business game, modeling, game functions.*

У науково-педагогічній і методичній літературі подано багато визначень поняття «ділова гра», але єдиного підходу до цієї дефініції немає. О.О. Вербицький відзначає, що в самому широкому значенні «ділова гра» може бути визначена як знакова модель професійної діяльності, контекст якої задається знаковими засобами — за допомогою мов моделювання, імітації та зв’язків,

включаючи природну мову [2]. О.В. Козлова і М.Л. Разу, визначаючи поняття «ділова гра», виділяють таку її якість, як прийняттярішень. Вони пишуть, що ділова гра — це імітаційний управлінський процес, тобто процес вироблення й прийняттярішення для конкретної ситуації в умовах поетапного, багатоступеневого уточнення необхідних чинників, аналізу інформації, що додатково надходить і виробляється в ході гри [5, с. 8]. Дотримуючись цієї само точки зору, І.М. Сироєжин зазначає, що ділову гру потрібно розуміти як живу модель, що відтворює процеси прийняттярішень і взаємодії учасників системи управління [7].

Зазначимо, що у наведених визначеннях поняття «ділова гра»не вказана її характерна риса — виявлення особистісного в змаганні її учасників, адже саме цей дух характерний тим, що створює особливу атмосферу, яка активізує навчання, а результати самовираження визначаються саме під час розбору занять [1].

Внесення ігрових ситуацій у навчальний процес зумовило необхідність введення в науково-практичну діяльністьпоняття «навчально-ділова» гра. Навчальною грою (у вузькому значенні) потрібно вважати індивідуальну, парну, групову, фронтальну й колективну навчально-науково-пізнавальну діяльність студентів, що включає змагання й самодіяльність у засвоєнні передбачених програмами знань, умінь і навичок, досвіду гуманних міжособистіснихвідносин у процесі самогри, тренінгу. Ділова гра в навчальному процесі передбачаєвисокоорганізовану пізнавальну, науково-дослідну, професійно-виробничу, суспільну діяльність. Серед ігор умовно виділяють пізнавальні, в основі яких лежить моделювання високоорганізованої науково-пізнавальної діяльності, професійні, педагогічні, управлінські ігри.

Відмінною рисою ділової гри є моделювання учасниками змісту гри й процесу тієї або тієї майбутньої професійної діяльності та системи їх відносин всередині заданої моделі реального виробничого колективу. Моделлю будемо називати образ (у тому числі умовний або уявний — зображення, опис, схема, креслення, графік, план, карта і т.п.) або прообраз (зразок) якого-небудь об’єкта або системи об’єктів («оригіналу» певної моделі), що використовується за певних умов в якості їх «замісника» або «представника» [4].

Отже, ділова гра є одним іззасобів моделювання професійної діяльності в навчальному процесі, суть якого полягає у відтворенні цієї діяльності в спеціально створених умовах, що відображають реальну обстановку.

О.О. Вербицький називає таку діяльність квазіпрофесійною, вона є перехідною від навчальної до професійної. У діловій грі моделюється предметний (імітація конкретних умов і динаміки виробництва й моделювання професійної діяльності фахівців) і соціальний зміст (формування фахівця) майбутньої діяльності. Кожен учасник засвоює абстрактні, знайомі за формою знання в реальних процесах підготовки й прийняттярішень, регуляції ігрових і навчальних дій. Приймаючи норми стосунків у колективі майбутніх виробничників, підкоряючись їм, узгоджуючи особисті інтереси з інтересами інших учасників, кожний студент знаходиться в активній соціальній позиції і формується як професіонал і член суспільства [3, с. 38]. Для студента, учасника гри, і предметний бік його майбутньої професійної діяльності, і її соціальний бік мають велике значення. Водночас нерідко трапляється, що майбутній фахівець, пройшовши теоретичну підготовку і виробничу практику, яка в основному має пасивний характер, має вельми туманне уявлення про цілісну професійну діяльність. У результаті за період навчання у ВНЗ майбутній фахівець так і не встигає поєднати теоретичні знання з практичною діяльністю. У цьому значенні можна сказати, що навчальна ділова гра як імітація того середовища, у якій доведеться працювати студентам, майбутнім фахівцям, може стати важливим засобом скорочення адаптації випускників ВНЗ до нових умов роботи та прискорити їх професійне становлення. Адже гра — це своєрідний комплексний іспит, що вимагає від її учасників систематизованих і глибоких знань для застосування їх у подальшій самостійній практичній діяльності. Вона дозволяє студентам «прожити» деякий час у системі, що вивчається.

Отже, ділова гра являє собою функціонування системи (прототипу), що вивчається на основі ігрової діяльності гравців, які виконують ролі (характер яких визначається темою та цілями гри), у процесі якої засвоюються знання, уміння, навички, досвід професійної діяльності, формуються професійні мотиви та професійно значущі якості особистості. Вона моделює природні ситуації, з якими стикатиметься молодий фахівець на практиці, і цимготує його до реальної цілісної професійної діяльності.

Аналіз змісту, цілей і можливостей навчальної ділової гри у ВНЗ дозволяє умовно виділити її найбільш значущі функції, які діють в органічній єдності: специфічні функції (професійна і соціальна) і загальні (дидактична, виховна та ін.). Відносність функцій полягає в їх тісному взаємозв’язку. Деякі аспекти їх взаємно перехрещуються, а їх зміст і спрямованість витікає із завдань на-

вчально-виховного процесу у ВНЗ. Від повного розкриття змісту цих функцій значною мірою залежить ефективність проведення ігрового заняття. Правильно організовані навчальні ділові ігри дають можливість на професійно-виробничій основі набути ще до початку трудової діяльності, у стінах ВНЗ, певний професійний досвід, засвоїти уміння й навички, необхідні в майбутній самостійній практичній діяльності. Важливо і те, що в грі формуються вміння й навички аналізувати обстановки, ситуації, визначати мету, зміст і засоби діяльності, передбачати очікувані результати, плануватимайбутню діяльність, самостійно виробляти раціональні рішення, їх приймати й реалізовувати, оцінювати ефективність виконаних дій і їх коректувати. У колективній ігровій діяльності відбувається соціальний розвиток особистості. У студентів-учасників гри розвиваються практичні навичкироботи в умовах трудового колективу, набувається досвід управління, керівництва та організації колективу, освоюються навички комплексного творчого розв'язання проблем.

Дидактична функція спрямована на розширення, поглиблення й закріплення знань, отриманих на лекціях і в процесі практичних занять, формування вмінь самостійно застосовувати їх у різних ситуаціях, поєднання масового характеру та індивідуалізації підготовки фахівця. На основі знань, умінь і навичок формуються переконання, що складають світогляд, розвивається творчий підхід до виконання майбутніх професійних функцій.

Досить великим є і виховне значення гри. У процесі гри, спільного аналізу, пошуку й прийняттярішень студент засвоює етичні та соціально-психологічні норми поведінки. Навчальна ділова гра великою мірою сприяє формуванню у студентів активності, самостійності, організованості, почуття обов'язку, розвитку таких важливих якостей особистості: колективізм, взаємоповага, взаємовиручка, взаємодопомога, а також надає можливість висунути на передній план методи самоосвіти, підвищити інтерес до навчального процесу.

Важливим для підвищення ефективності навчанняєпитання про класифікацію ділових ігор. Воно має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Неможливо чітко організувати навчальний процес у вищій школі, не виділивши для вирішення поставлених завдань типів гри за тими або іншими ознаками. У сучасній літературі розроблена низка класифікацій. Так, за цілями учасників гри і залежно від виду людської практики, що відтворюється в грі, виділяють: дослідницьку, виробничу, атестаційну, навчальну гру. Дослідницька гра використовується для прове-

дення експериментів. Виробнича гра проводиться на підприємствах і в організаціях для вироблення оптимальних управлінських рішень з метою розв'язання майбутніх виробничих завдань. Атестаційна гра застосовується з метою атестації кадрів та виявлення їх ділових якостей. Навчальна гра використовується в навчальному процесі вищої школи. За допомогою останніх у навчанні задається предметний та соціальний контексти майбутньої професійної діяльності.

Навчально-виховний процес у ВНЗ характеризується певною метою й завданнями навчання і виховання, змістом, методами й формами організації пізнавальної та трудової діяльності студентів. Тому в основу класифікації ігор потрібно покласти насамперед ці характеристики.

У навчанні іноземної мови та фахової іноземної мови доцільно виділити чотири основні групи ігор відповідно до характеру пізнавальної і трудової діяльності студентів: 1) ігри, спрямовані на засвоєння знань, умінь, навичок, передбачених програмою навчального предмета; 2) ігри, спрямовані на формування загальнихспособів пізнавальної діяльності, культури, навчальної праці, досвіду творчої діяльності; 3) ігри, спрямовані на формування досвіду науково-дослідної діяльності за профілем спеціальності; 4) професійні ігри.

У цих іграх у студентів формуються вміння іншомовного професійного спілкування, самостійність, організованість, діловитість, дисциплінованість, творча активність, колективіські якості особистості (співпраця, взаємодопомога, взаємна вимогливість, чесність та ін.).

Література

1. Барышникова Н.Г. Психологическая характеристика эффективности игровых форм и методов обучения при обучении взрослых иностранному языку / Н.Г. Барышникова // Труды МГПИИЯ им. М. Тореза, 1990. — Вып. 368. — С. 103—112.

2. Вербицкий А.А. Деловая игра как метод активного обучения / А.Вербицкий // Современная высшая школа. — 1982. — №3. — С. 129—142.

3. Вербицкий А.А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе / А.Вербицкий // Вопросы психологии. — 1987. — №5. — С. 31−39.

4. Гастев Ю.А. Модель // БСЭ. — 3−е изд. — М., 1974. — Т.16. — С. 399—400.

5. Козлова О.В. Деловые игры и их роль в повышении квалификации кадров / Козлова О.В., Разу М.Л. — М.: Знание, 1978. — 64 с.

6. Овчинникова О.М. Деловая игра в обучении иноязычному профессионально ориентированному общению / О.Овчинникова // Современные проблемы науки и образования. — 2011. — № 5.
7. Сыроежин И.М. Очерки теории производственных организаций / И.Сыроежин. — М.: Экономика, 1970. — 247 с.
8. Федорова Л.И. Игра: дидактическая, ролевая, деловая. Решение учебных и профессиональных проблем / Л.И. Федорова. — М.: ФОРУМ, 2009. — 176 с.

УДК 81'243:378.147

ЖулківськаА.М.,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету управління персоналу та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
ВавіловаГ.В.,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету управління персоналу та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ДІЛОВОЇ ГРИ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. *У статті проаналізовано необхідність використання методу ділової гри під час вивчення фахової іноземної мови у ВНЗ України. У статті подане визначення ділової гри, проаналізовано її види та класифікації, а також наведені приклади ділових ігор, які можна використовувати на заняттях з фахової іноземної мови.*
Ключові слова: *ділові ігри, класифікація ділових ігор, види ділових ігор, фахова іноземна мова.*

Аннотация. *Статья посвящена анализу необходимости использования метода деловой игры во время изучения иностранного языка профессиональной направленности в вузе Украины. В статье дается определение деловой игры, анализируются ее виды и классификации, а также приведены примеры деловых игр, которые можно использовать на занятиях по иностранному языку профессиональной направленности.*
Ключевые слова: *деловые игры, классификация деловых игр, виды деловых игр, иностранный язык профессиональной направленности.*

Annotation. *The article deals with business games, which are considered to be an element of professional foreign language training method in a higher educational establishment. The definition of a business game, analysis of its types and*

classification, as well as examples of business games used in professional foreign language training are presented in the article.
Key words: *business games, classification of business games, types of business games, examples of business games in professional foreign language.*

Вивчення іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі набуло нових характеристик за останні десятиріччя. Запровадження положень Болонської декларації, входження до європейського освітнього простору вимагало переосмислення цілей та завдань викладання низки навчальних предметів, зокрема іноземної мови, запровадження нових дисциплін, таких як іноземна мова професійного спрямування та ділова іноземна мова. Сьогодні провідним завданням навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах немовного профілю є не просто навчити студентів користуватися нею як засобом спілкування в усіх видах мовленнєвої діяльності в різноманітних ситуаціях, а використовувати іноземну мову в усіх видах мовленнєвої діяльності в ситуаціях професійної діяльності, оскільки ефективність навчання безпосередньо залежить від ступеня наближення передавання знань, формування навичок і вмінь до реальних умов їх практичного застосування [6]. Тому питання застосування інноваційних методів навчання студентів під час вивчення іноземної мови було й залишається актуальним у сучасній методичній науці.

У методиці навчання ділової іноземної мови ділові ігри все більше і більше набувають популярності. Проблемами використання ділових ігор у навчальному процесі та методикою їх застосування займалися Г. Абрамова, А. Вербицький, Л. Вишнякова, Ю. Гапон, С. Коломієць, Л. Котлярова, В. Платов, П. Щербань. Дослідниками встановлено, що при лекційному викладенні матеріалу засвоюється не більше 20% інформації, тоді як у діловій грі — майже 90%. Тому широке використання ділових ігор у вищій школі дозволяє зменшити час для вивчення деяких дисциплін на 30–50% за умов більшого ефекту засвоєння навчального матеріалу [1].

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних питань використання ділових ігор у навчанні фахової іноземної мови у вищому навчальному закладі (ВНЗ), наведенні прикладів ділових ігор як елемента інтерактивного підходу у вивченні фахової іноземної мови студентами ВНЗ.

Ділова гра — це форма і метод навчання, у яких моделюються предметний і соціальний аспекти змісту професійної діяльності. Вона призначена для відпрацювання професійних умінь і навичок. У діловій грі розгортається професійна діяльність студентів

на імітаційно-ігровій моделі, що відображає зміст, технології та динаміку професійної діяльності фахівців, її цілісних фрагментів [1]. Специфіка ділової гри полягає в тому, що вона проводиться лише тими лексичними одиницями, які вивчаються. Саме це забезпечує повніше оволодіння мовою як засобом професійного спілкування. Ділові ігри стають засобом інтегрованого навчання всіх видів мовленнєвої діяльності [2].

Загальна мета навчальних ділових ігор полягає в активізації навчання та прискорення формування комунікативних навичок у тих, хто навчається, комплексу знань, навичок і вмінь, необхідних для підвищення ефективності діяльності фахівців.

Запровадження ділових ігор у навчальному процесі вирішує такі завдання: розвиває практичне мислення студентів, уміння аналізувати ситуацію. Змістом ділових ігор є імітація умов певних ситуацій, а також діяльність і взаємостосунки зайнятих у цьому студентів. Ділова гра сьогодні — це імітація професійної діяльності. Характерними ознаками ділових ігор є: наявність проблеми, мети, завдань; скорочення масштабу часу; розподіл та розігрування ролей; наявність ситуацій, що послідовно розв'язуються, кількох ситуацій, кількох етапів гри; формування самостійних рішень студентів; взаємодія учасників, наділених рольовими функціями; наявність системи стимулювання; врахування можливих перешкод; об'єктивність оцінки результатів гри; підбиття підсумків.

Усі ділові ігри можна класифікувати за кількістю учасників (два і більше); за часом проведення (ігри без обмежень часу, з обмеженням часу, у реальному часі); за використанням опор під час проведення; використанням зовнішньої мовної підтримки учасників (ключові слова тощо); за оцінкою діяльності (гру кожного учасника оцінюють або ні); за остаточним результатом (ігри з жорсткими правилами та відкриті ігри); за завершальною метою (навчальні, пошукові, констатуючі); за методологією проведення (рольові, групові, імітаційні, організаційно-діяльнісні, інноваційні, ансамблеві); участю викладача в проведенні гри.

До основних структурних компонентів ділової гри належать: знайомство з реальною ситуацією; побудова її імітаційної й ігрової моделей; формулювання головного завдання групами, уточнення їх ролі в грі; створення ігрової проблемної ситуації; виокремлення необхідного для розв'язання проблеми теоретичного матеріалу; розв'язання проблеми; створення графічної моделі взаємодії учасників; обговорення і перевірка отриманих резуль-

татів; коректування; реалізація прийнятого рішення; аналіз підсумків роботи; оцінка результатів роботи.

Деякі автори, які описують структуру ділової гри, у першу чергу виділяють у ній формальну і неформальну частини. В. Крамаренко поділяє всі елементи гри на дві групи [4]. До формальної частини гри зараховують: мету гри; спосіб оцінки ступеня досягнення мети; формальні правила гри; мету модельованих підсистем. До неформальної частини гри — учасників гри; неформальні правила гри; коло ділової гри.

Організація та проведення ділових ігор вимагає попередньої підготовки. Важливу роль у проведенні ігор відіграють попередні опитування студентів, їх здібності, погляди на майбутню професійну діяльність. Ще одним дієвим методом вважають метод тестів, за допомогою якого, застосовуючи засіб однакових завдань, з'ясовують, якою мірою досліджуваному притаманні ті чи ті властивості. Методом тестів, використовуючи порівняно прості процедури, досліджують як окремих осіб, так і цілі групи [5].

Ділову гру використовують для засвоєння нового та закріплення старого матеріалу, вона дає можливість студентам зрозуміти і вивчити навчальний матеріал з різних позицій. У вищому навчальному закладі застосовують різноманітні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психо- та соціодрама.

Більшість часу студенти, які вивчають англійську, займаються лише за підручниками. Але навчання може бути трохи легшим, якщо додати декілька додаткових заходів. Ці заходи будуть утримувати увагу студентів, що також дозволить їм розслабитися. Нижче наведено декілька прикладів ділових ігор, які допоможуть студентам при вивченні фахової іноземної мови, наприклад, за спеціальністю «Управління персоналом та економіка праці».

Job Skills Interview (Співбесіда з метою виявлення професійних навичок).

Для тих студентів, які зацікавлені в розвитку власних навичок, створення макета співбесіди є відмінним способом допомогти їм стати більш впевненими. Викладач ділить студентів на 2 групи (кандидат і потенційний роботодавець) і ставить свої питання (заздалегідь підготовлені) до кожного кандидата. Потім кожен кандидат серед групи роботодавців знаходить собі партнера, з яким ці питання будуть обговорюватися на практиці. Таке завдання допоможе збільшити впевненість у студентів і дозволить їм краще вдосконалювати свої розмовні навички.

Telephone Interview Role Play (Проведення телефонної співбесіди).

Говорити англійською по телефону важко для кожної людини з багатьох причин, і навіть високого рівня володіння мовою студенти часто відчувають себе незручно під час телефонних розмов. Ця гра представляє серію простих ситуацій (ситуації розписуються на картках) для студентів середнього рівня, які працюють у парі. Вони також можуть бути використані для більш високих рівнів. Якщо викладач використовує такі картки, то, як показує практика, потрібно підготували студентів заздалегідь і надати їм деякі загальні вирази для розмови по телефону. Необхідно поставити 2 стільці спиною до спини для кожної пари. Можна стояти спиною до спини. Це означає, що студенти не можуть бачити своїх партнерів. Треба роздати парам ці картки, наприклад, 1a та 1b для кожної пари. Викладач може продемонструвати одну ситуацію з двома добровольцями, якщо буде така необхідність.

Якщо одна пара вже закінчила свою ситуацію, то вона може помінятися з іншою парою своїми картками. Не варто хвилюватися, якщо деякі пари закінчать швидше, адже деякі ситуації коротші, ніж інші. Роль викладача полягає у проведенні моніторингу кожної пари та фіксуванні помилок.

HR department meeting (Проведення засідання відділу управління персоналом).

Студенти групи поділені на 2−3 групи. Викладач роздає їм картки з ролями (керівник відділу та співробітники). Студенти повинні обговорити певні робочі питання, наприклад мотивація персоналу, застосування бонусів та преміювання робочого колективу, покарання та штрафи тощо, знайти шляхи вирішення проблемних питань та представити висновки. Студент, який отримав роль керівника відділу, проводить засідання, а решта учасників групи бере активну участь в обговоренні питання. Наприкінці керівник озвучує рішення свого відділу, роблячи презентацію [7].

Отже, гра сприяє формуванню позитивної мотивації учіння, тобто бажання займатися, потреби в цьому, інтересу. Вона дає змогу бачити успіхи, не помічати невдачі. І навпаки, успіх веде до перемоги, перемога до мотивації, мотивація — до бажання перемагати і до нових успіхів.

Висновки. Як переконує досвід, результатом ділових ігор у навчальному процесі задоволені і викладачі, і студенти. З боку студентів можна відзначити такі позитивні аспекти: задоволення від таких «ненудних» занять; намагання застосувати на практиці свої знання та навички; під час гри засвоєння нових (або недо-

учених) знань, з'ясування прогалин в окремих розділах знань, що стимулює їх до самовдосконалення; закріплення здобутих знань на інших предметах і дійсно видимий результат своєї праці [3].

У викладанні дисципліни «Фахова іноземна мова» ділові ігри використовують з метою закріплення знань, які студент здобуває під час практики. Застосування ділових ігор під час навчання дає змогу максимально наблизити навчальний процес до практичної діяльності, урахувати реалії сьогодення, приймати рішення в умовах конфліктних ситуацій, відстоювати свої пропозиції, розвивати в учасників гри колективізм та відчуття команди, отримати результати за досить обмежений час.

Такий спосіб проведення практичних занять сприяє встановленню в аудиторії невимушеної атмосфери, де ніхто не боїться висловити свою точку зору і переконати інших у своїй правоті. Викладач теж може оцінити не лише знання студентів з дисципліни, а й має уявлення про загальну ерудицію аудиторії, її загальну підготовку, а також може оцінити психологічні якості кожного студента та колективу в цілому, що допоможе йому при подальшій підготовці лекційних і практичних занять та розробленні завдань для самостійної роботи студентів.

Література

1. Абрамова Г. С. Ділові ігри: теорія і організація / Г. С. Абрамова, В. А. Степанович. — Єкатеринбург : Ділова книга, 1999. — 239 с.
2. Вишнякова Л. Г. Использование деловых игр в преподавании русского языка как иностранного / Л. Г.Вишнякова — М. : МГУ, 1987. — 110 с.
3. Ілловайська О. Ділові ігри — стимулятор навчального процесу// Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів: зб. матеріалів наук.-метод. конф. 2−4 лютого 2005 р. — К. : КНЕУ. — Т.2. — С. 136−137.
4. Методика преподавания экономических дисциплин : уч. пособие /В. И. Краманенко и др. — Симферополь, 1999. — 222 с.
5. Пугачев В. П. Тесты, деловые игры, тренинги в управлении персоналом :учебник для студентов вузов. — М. : Аспект Пресс, 2002. — 285 с.
6. Степаненко М.Ф. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. Інформаційні матеріали Міністерства освіти і науки України // Освіта України. — 2004. — № 64−65. — С. 12—17.

7. Crawford Douglas, Ph.D. Employee and labour relations. Society for human resource management, 2008. — 18 p.

УДК 378.147: 811.111

Запара В. М.,
викладач кафедри іноземних мов
Інституту природничо-географічної освіти та екології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. *Ця стаття присвячена дослідженню формування англомовної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у студентів природничих спеціальностей. Розглядаються типи тестових завдань з читання та контролю повноти розуміння прочитаного на основі тексту за фахом для студентів спеціальності «Туризм».*
Ключові слова*:іншомовна компетенція, професійно орієнтоване читання, природничі науки, формування комунікативних навичок.*

Аннотация. *Эта статья посвящена исследованию формирования англоязычной профессионально ориентированной коммуникативной компетенции у студентов природоведческих специальностей. Рассматриваются типы тестовых заданий по чтению и контролю понимания прочитанного на основе профессионального текста для студентов специальности «Туризм».*
Ключевые слова: *иноязычная компетенция, профессионально ориентированное чтение, природоведческие науки, формирование навыков коммуникации.*

Summary.*This article is devoted to the formation of the professionally oriented English language communication competence by the students of Natural Science. The types of reading tests and the tasks for reading comprehension checking on the basis of professionally oriented texts for the students of «Tourism» are highlited in the given article.*
Keywords*:foreign language competence, professionally oriented reading, Natural Science, speech skills formation.*

Читання іноземною мовою як комунікативне уміння та засіб спілкування є важливим видом мовленнєвої діяльності та найбільш розповсюдженим способом іншомовної комунікації, яким студенти мають оволодіти згідно з вимогами чинної програми з

іноземних мов та Державного стандарту з іноземних мов для отримання ступеня бакалавра. До питання професійно орієнтованого читання науковці здебільшого звертаються у контексті навчання у немовному вищому навчальному закладі.

Варто зазначити, що читання сьогодні є більш реальною формою використання іншомовної компетенції. Так, відповідно до Державного освітнього стандарту, рівень навченості студентів у читанні вищий порівняно з іншими видами мовленнєвої діяльності, оскільки його можна вдосконалювати самостійно, воно має велику освітню і соціокультурну значимість, є найважливішою змістовною базою для комунікативної діяльності студента.

Для мотивації читацької діяльності студентів та розв'язання освітніх і виховних завдань, які ставляться перед іноземною мовою як навчальним предметом, під час добору текстів для читання, основна увага приділялась характеру текстів, їх пізнавальній цінності, науковості, інформативності та якості. Мотивом читання як комунікативної діяльності є спілкування, а метою — отримання необхідної інформації. Робота з текстом може переслідувати різні цілі: іноді потрібно лише визначити, про що цей текст, в інших випадках — важливо зрозуміти нову інформацію, замисел автора, підтекст.

Для контролю повноти розуміння студентами прочитаного тексту пропонуються наступні вправи: знайти в тексті відповідну інформацію; пояснити значення відповідних словосполучень або фраз відповідно до контексту; відповісти на запитання щодо основного змісту тексту та його деталей; знайти в тексті відповідні терміни до визначень; виконати тест множинного вибору; виконати переклад (повний або частковий); виділити і сформулювати головну думку, скласти план і коротко передати основний зміст тексту.

Контроль розуміння прочитаного проводиться за допомогою завдань такого типу:

— відповісти на запитання щодо основної інформації тексту;

— відповісти на запитання, що стосуються важливих деталей;

— сказати, чи співвідноситься представлена інформація з тією, яка почерпнута з тексту;

— знайти в тексті вказані факти/одиниці смислової інформації, інші вправи пошукового характеру;

— виконати альтернативний тест, тест множинного вибору та ін.

Ефективним засобом організації контролю у навчанні іноземної мови є тестування. Тестовий контроль може забезпечити успішну реалізацію мети і всіх функцій контролю, а також задовольнити вимоги, що висуваються до якості контролю. Тестове

завдання передбачає певну вербальну чи невербальну реакцію тестованого. Кожне тестове завдання створює конкретну мовну або комунікативну тестову ситуацію, яка може подаватись вербальними і невербальними, наочними засобами. Методисти розробили типові тестові завдання з читання, а саме:

1. Вибрати правильну відповідь з 2 або 3 альтернативних відповідей.
2. Вибрати правильну відповідь із запропонованих варіантів (множинний вибір).
3. Вибрати з кількох речень найбільш відповідне змісту тексту.
4. Зіставити прочитану інформацію з даними в завданні реченнями.
5. Давати коротку відповідь (так/ні, одним словом).
6. Давати детальну/повну відповідь на запитання.
7. Заповнити пропуски потрібними за змістом словами.
8. Скласти план до прочитаного тексту.

У методиці виділяють два підходи до контролю вміння читання:

- Контроль як засіб перевірки розуміння інформації, закладеної в тексті.
- Контроль-обговорення як засіб розвитку основного мовлення на основі змісту тексту.

Студенти повинні вміти прочитати і зрозуміти основний зміст тексту, тобто:

1. Визначити тему тексту.
2. Виділити основну думку в тексті.
3. Вибрати головні факти, пропускаючи другорядні.
4. Здогадатися про значення незнайомих слів з контексту за допомогою словотворчих елементів, за аналогією з рідною мовою.

Студенти повинні вміти вибирати та використовувати матеріал тексту відповідно до конкретних комунікативних завдань, тобто:

1. Вміти швидко знаходити конкретну інформацію з опорою на структуру тексту.
2. Ділити текст на смислові частини, в яких знаходяться основні факти, події (для підвищеного рівня).
3. Визначити наявність необхідної інформації за змістом першого абзацу та ключових речень.
4. Визначати тему за заголовком.
5. Вміти робити висновки з прочитаного.

Наприклад, розглянемо текст за фахом для студентів спеціальності «Туризм» як модель навчання професійно орієнтованого читання:

MANAGEMENT IN TOURISM. CAREERS IN TOURISM

We have a staff of about 100 people. Basically, there are four departments, each with its own manager.

Firstly, there's front of house — that's **receptionists**, the people who deal with our guestson a daily basis. They check guests in and out, take reservations, make sure that everyone is getting the service they need. The reception team usually consists of a supervisor and two or threereceptionists, depending on the time of day. They report to the front of house manager, who is also in charge of the porters and doormen.

Then there's **housekeeping**− all the services to do with the rooms. The head housekeeper is in charge of this. She has a team of maids who make up the rooms, provide towels and bed linen, and ensure that everything is ready for a new guest. She also looks after laundry, and cleaning in other parts of the hotel.

The **banqueting and conference manager** organizes all the events that take place in the hotel. That could be a one-day conference for twenty people, or a big corporate function with hundreds of guests. He has a team of event organizers who look after groups and parties. For smaller functions we use our in-house catering staff, but for big occasions we employ agency staff by the hour.

And finally, there's the **food and beverage manager**[4,c. 8].

Наведені нижче вправи базуються на професійно орієнтованому тексті та спрямовані на використання адекватних засобів вираження змісту цільовою мовою із активним залученням професійно орієнтованих термінів.

1.How many jobs in a hotel and restaurant can you think of? Write in your own language if necessary.

2. Complete the sentences (1−5) with a phrase below. Look back at the text to help you.More than one may be correct.

responsible for; manage(s); in charge of; look(s) after; report(s) to; deal(s) with

1. a)The general manager is … the whole hotel.
b) She probably … the company managers.
2. a)The assistant managers … the general manager.
b) They always … day-to-day problems.
3. a) The receptionists … the guests.
b) They have to … the front of house manager.
4. a)The head housekeeper … the cleaning.
b) She … a group of maids.
5. a)The events organizers are … parties and groups.
b) They … the banqueting and conference manager.

3. Read the text and draw the organization chart for the food and beveragedepartment.

The food and beverage manager is responsible for the restaurant and the kitchen. Three people report directly to him: the head waiter, the bar manager, and the head chef. The head waiter manages the specialist wine waiters and the other waiters and waitresses. The bar manager is responsible for the bar staff. The head chef manages the kitchens and under him comes the assistant or sous chef. Then any other chefs report to the sous chef. Finally, the kitchen porters come at the bottom of that reporting line.

4. Complete the job descriptions (1−8) with the jobs on your food and beverage department organization chart.

1. The … manages the bars on a day-to-day basis.
2. The ... wash dishes and do very simple jobs in the kitchen.
3. The … serve drinks to customers, mix cocktails, and clean all the glasses.
4. The … looks after the wines in the wine cellar, and advises customers on which wine to choose.
5. The … manages the day-to-day running of the kitchen.
6. The … serve food to restaurant customers.
7. The … helps the head chef and looks after the kitchen staff.
8. The …is responsible for the restaurant and the waiting staff [4,c.9].

Інформація, отримана з текстів, як правило, стимулює самостійність мислення, спонукає до ініціативного мовлення, у якому відображаються суб'єктивні погляди студентів, їхні інтереси і життєва позиція. Накопичення лексичного матеріалу на кожному практичному занятті створює позитивну мотивацію, викликає інтерес та спонукає студентів до формування власних думок, міркувань, висновків, спостережень тощо.

Читання виникло пізніше усного мовлення і стало важливим засобом спілкування та пізнання. Уміння читати мовою оригіналу дає можливість користуватися літературою для пошуку інформації за фахом, удосконалення умінь усного мовлення. Читання автентичних текстів за фахом, засвоєння студентами професійних термінів забезпечить формування комунікативної компетенції, розвиватиме мовну здогадку та антиципацію, інтерес до оволодіння іноземною мовою.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. — [за ред.С.Ю. Ніколаєвої]. — К.: Ленвіт, 2003. — 273 с.

2. Коккота В. А. Лингводидактическое тестирование: науч.-теор. пособие / В.А. Коккота. — М.: Высш. школа, 1989. — 127 с.

3. Ніколаєва С. Ю. Практикум з методики тестування іншомовної лексичної компетенції (на матеріалі англ. мови). — К.: ІЗМН, 1996. — 312 с.
4. Neil Wood. Tourism and Catering. — Oxford University Press, 2003.
5. Самойлюкевич І. В. Інтеркультурний компонент професійної підготовки вчителів іноземних мов в умовах Європейського інформаційного суспільства / І. В. Самойлюкевич // Вісник ЧДПУ. Серія «Педагогічні науки». — Чернігів: Вид. центр ЧДПУ. — 2007. — Вип. 48. — С. 255—259.

УДК: 81`243:37.091.3

Капустіна О.В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ УПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. *У статті розглянуті питання, пов'язані з можливістю та доцільністю використання широко застосовуваних в Євросоюзі методик навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах України, визначені умови, при яких таке використання можливе.*
Ключові слова: *Єврокомісія, предметно-мовне інтегроване навчання, ефективність методики, іноземна мова для спеціальних цілей.*

Аннотация. *В статье рассмотрены вопросы, связанные с возможностью и целесообразностью использования распространенных в Евросоюзе методик обучения иностранным языкам в высших учебных заведениях Украины, определены условия, при которых такое использование возможно.*
Ключевые слова: *Еврокомиссия, предметно-языковое интегрированное обучение, эффективность методики, иностранный язык для специальных целей.*

Abstract. *The article touches upon the issues related to the opportunity for implementing these widely used in the European Union methods in higher education in Ukraine, the conditions under which these methods can be realized are determined.*
Key words: *Eurocomission, content and language integrated learning, efficiency of methodology, foreign languages for special purposes.*

Євроінтеграційні процеси за останній рік стрімко увійшли до нашого життя. Розуміння того, що з Європою доведеться спілкуватися якоюсь не тільки нам відомою мовою, викликало серйозне пожвавлення зацікавленості до вивчення іноземних мов (бажано у стислі терміни). Попит, як відомо, породжує пропозицію. І вони (пропозиції) не змусили себе чекати. Інтернет, а також багато інших рекламних ресурсів переповнені оголошеннями, у яких пропонують навчити досконалого володіння будь-якою мовою за 2-3 тижні, при цьому надається сумнівна гарантія результату, при обов'язковій оплаті послуги наперед. Такий підхід лише підвищив значення відповідної мовної підготовки у навчальних закладах України всіх рівнів.

Тому ця хвиля загальної зацікавленості «захопила» і вищу школу, і наша національна педагогічна думка цілеспрямовано запрацювала в пошуках способу, за допомогою якого можна ефективно налагодити навчання іноземних мов. Великі надії при цьому покладають на програми та методики навчання іноземних мов, прийняті в Євросоюзі.

Аналіз останніх публікацій у цій сфері [3, 7, 8] дозволяє зробити висновок, що найбільш поширеними в країнах ЄС є дві методики:

CLIL — предметно-мовне інтегроване навчання [6], що пропонує вивчати (або удосконалювати) якусь мову шляхом занурення в набуття на цій мові знань та навичок у якійсь іншій (немовній) сфері.

CALL — навчання іноземних мов комп'ютерними засобами [7], що пропонує широкий спектр програмних засобів для всіх наявних форм навчання іноземних мов.

Варто відзначити, що деякі спеціалісти не вважають CALL самостійною методикою навчання іноземних мов, а розглядають її як один з технічних засобів інтенсифікації та удосконалення аудиторної та самостійної роботи, при цьому не завжди ефективний [7].

Тому надалі зосередимося лише на методиці CLIL, яка дійсно завойовує європейські простори, і в деяких країнах (Фінляндія) виходить на рівень державної освітньої програми. З основними положеннями цієї методики вже ознайомлені як у Європі, так і в Україні [2, 3].

Існує велика кількість публікацій [3, 6, 9, 10], які обґрунтовують необхідність упровадження цієї методики до навчального процесу вищої школи, дають рекомендації щодо відбору навчальної інформації та організації навчального процесу тощо.

У більшості статей відзначена недостатня увага власне до оцінювання ефективності застосування цієї методики, тому цікавим можна назвати звіт, надрукований у червні 2014 року британською компанією ICFInternational, яка надає консультативні послуги та технологічні рішення урядовим та комерційним структурам.

Ця компанія протягом двох років досліджувала ефективність застосування CLIL-методики в Англії, Німеччині, Іспанії та ще в деяких країнах і надала Єврокомісії з питань освіти та навчання звіт, який переконливо доводить ефективність методики CLIL. Щоправда, це стосується лише учнів 8−14 років загальноосвітніх шкіл.

При цьому у звіті відзначений як один із найважливіших факторів успішного впровадження CLIL рівень кваліфікації педагогів: академічний і педагогічний у мові, що вивчається, та фаховий і педагогічний (на рідній мові учнів) у тому предметі, який обрано для застосування методики CLIL.

Eurydicenetwork [11], що є одним із стратегічних інструментів Єврокомісії, з покликанням на публікацію OECD оприлюднило перелік вимог до викладачів, які висувають у різних країнах Європи.

В усіх країнах вимагають наявність диплома про вищу освіту з мови, що вивчається, свідоцтва про підготовку з методики CLIL рідною мовою учнів. Деякі країни (Угорщина) вимагають наявності другого диплома про вищу освіту.

Нагадуємо, усе це стосується навчання іноземних мов учнів загальноосвітньої школи у віці 8−14 років. Що стосується намагання перенести ідеологію методики CLIL на терени вищої школи України, то існує достатньо перешкод, деякі з яких важко подолати:

- брак підготовлених кадрів для впровадження методики CLIL;
- величезна складність у підготовці таких кадрів саме для вищої школи;
- організаційні проблеми, пов’язані з можливим перерозподілом навантаження викладачів;
- брак коштів для підготовки наших викладачів за кордоном та запрошення викладачів з Європи в Україну.

Головне, що треба відмітити — це відсутність визнаних критеріїв, які б дозволили визначити, що впровадження методики CLIL суттєво поліпшило рівень знань студентів як мови, що вивчається, так і її фахової субмови. Отже:

• ідея CLIL дуже плідна і перспективна. Це вже доведено в європейських країнах при використанні її в середніх навчальних закладах. Тому ця методика може бути рекомендована в середніх навчальних закладах України;

• довести переваги використання у вищій школі методики CLIL та оцінити їх ефективність на цьому етапі неможливо, і залишається лише розробляти та впроваджувати цю методику в окремих випадках;

• упровадження CLIL у вищу освіту поки що є справою волонтерів.

Кафедри іноземних мов, що працюють у нефахових ВНЗ, в основному дають необхідний рівень знань іноземної мови для спеціальних цілей. При цьому багато з них, навіть не підозрюючи, використовують методику CLIL (мається на увазі читання лекцій з фахових дисциплін іноземними мовами). Тому рівень підготовки випускників як з фахових дисциплін, так і зі знання іноземної мови визначається, перш за все, фаховим рівнем викладачів та їх самовіддачею, що повністю узгоджується з висновками Єврокомісії.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за наук. ред. українського видання С.Ю. Ніколаєвої. — К.: Ленвіт, 2003. — 273 с.
2. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. — К.: Ленвит, 2004. — 192 с.
3. Тарнопольський О.Б. Навчання через зміст, змістовно-мовна інтеграція та іншомовне занурення у викладанні іноземних мов для професійних цілей у немовних вишах / О.Б.Тарнопольський // Іноземні мови. — 2011. — №3.
4. CoyleD. CLIL — a pedagogical approach from the European perspective / D. Coyle. // Encyclopedia of language and education. Vol.4: Second and foreign language education/ Ed. By Nelleke van Deusen Scholl and Nancy H. Hornberger. — New York, NY: Springer, 2007. — P. 97 — 111.
5. Cummins J. Immersion education for the millennium: what we have learned from 30 years of research on second language immersion [Електронний ресурс] / J. Cummins. — 2000. — Режим доступу: http: // www.itechilearn.com/cummins/immersion2000.html
6. David Marsh, Peeter Mehisto, Dieter Wolff, María Jesús Frigols Martín European Framework for CLIL Teacher Education / Council of Europe — Режим доступу: http://encuentrojournal.org/textos/9.%20CLIL-Framework.pdf.

7. Ewa M. Golonka , Anita R. Bowles , Victor M. Frank , Dorna L. Richardson & Suzanne Freynik (2012): Technologies for foreign language learning: a review of technology types and their effectiveness, Computer Assisted Language Learning, DOI:10.1080/09588221.2012.700315 Режим доступу: http://www.sinocall.org/pdf/Technologies_for foreign-_language.pdf

8. European Comission — ICF Improving the effectiveness of language learning: CLIL and computer assisted language learning — Режим доступу: http://ec.europa.eu/languages/library/studies/clil-call_en.pdf

9. Coyle, D., 2010. Evaluating the impact of CLIL programmes, in: Content and Language Integrated Learning. Cambridge English.

10. Ruiz de Zarobe, Y.R., 2013. CLIL Implementation: from policy makers to individual initiatives. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 16:3, P. 231—243.

11. Eurydice network Adult Education and Training in Europe — Режим доступу:http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/-thematic_reports/179EN.pdf

УДК 81'24:378.14

Кіршо С.М.,
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри
мовної та психолого-педагогічної підготовки
Одеського національного економічного університету

ІННОВАЦІЙНА ПАРАДИГМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Анотація.*У статті проаналізовано проблему оптимізації навчання мови професійного спрямування. Розглянуто інноваційний підхід до навчання мови як основи професійної компетентності майбутнього фахівця.*

Ключові слова: *інноваційна парадигма навчання мови, комунікативна і лінгвістична компетенція, сучасний навчально-методичний комплекс*

Аннотация*. В статье анализируется проблема оптимизации обученияязыку специальности. Рассматривается инновационный подход в обучении языку как основа профессиональной компетентности будущего специалиста.*

Ключевые слова: *инновационная парадигма обучения языку, коммуникативная и лингвистическая компетенция, современный учебно-методический комплекс*

Abstract. *This article is devoted to the problem of optimization of educating foreign students in the language of specialty. Systems approach is viewed as a basic technique to form professional competences of future specialists.*
Key words: *innovative educational paradigm of language studies, communicative and linguistic competence, modern complex of studies.*

Актуальність дослідження цієї теми полягає у визначенні оптимальних і ефективних умов для впровадження методично обґрунтованої інноваційної парадигми забезпечення якісного навчання української мови професійного спрямування у вищих навчальних закладах.

Аналіз опрацьованих джерел показав, що інноваційний розвиток вищого навчального закладу і зокрема кафедри мовної підготовки виявляється насамперед у впровадженні наукових досліджень у зміст навчання. На порядку денному постає проблема зміни освітньої парадигми згідно з вимогами суспільства, а саме: якість освіти, орієнтація на постійний розвиток особистості як викладача, так і студента, формування компетентностей на основі діяльності, використання інформаційних технологій у навчальному процесі [К. Брамфіт, І. О. Зимня, М. Кенел, І. В. Родигіна та ін.].

Вимоги європейського освітнього простору, наголошуючи на якості навчання, вимагають таких рис людини, як ініціативність, самостійність у прийнятті рішень, мотивація до безперервної освіти та професійного зростання, які становлять характеристику сучасного культурного типу особистості. Сучасна педагогіка вищої щколи, спираючись на досвід європейської та вітчизняної освіти, вимагає зміни парадигми освіти: від знаннєво-орієнтованого підходу, предметно-центрованої системи до особистісно-діяльнісної системи освіти. Саме компетентнісний підхід націлений на готовність фахівця до результативної професійної діяльності, яка має сприяти самореалізації.

Тому перед вищою школою постає завдання забезпечення навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів: створення такої системи навчання, яка готує висококваліфікованих спеціалістів, здатних змінювати сфери та способи діяльності. Це спонукає викладачів вищих навчальних закладів розробляти та використовувати моделі навчального процесу, спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності.

Попит на креативну особистість зі стратегічним системним мисленням передбачає активний розвиток нових освітніх методик, розробку якісно нових систем завдань, покликаних вирішувати проблеми, які постають перед сучасним висококваліфікованим фахівцем у будь-якій сфері. Реалізація

поставлених завдань залежить від професійної майстерності викладача.

Важливим стає актуалізація аксіологічного потенціалу особистості, під яким розуміють відтворення притаманних студенту стійких значущих орієнтацій, що виявляються в ціннісному відношенні до самонавчання, переведення їх із внутрішнього стану в активну дію за допомогою зовнішніх і внутрішніх чинників. Актуалізація аксіологічного потенціалу здійснюється за допомогою методів активного навчання та педагогічного стимулювання [1].

Реформування системи освіти стає неможливим і без формування інноваційно-педагогічної свідомості викладача. Сформованість такої самосвідомості сучасного педагога стає підґрунтям для формування парадигми особистісно орієнтованої освіти, розвитку її гуманістичних тенденцій.

У професійному становленні педагога самосвідомість постає фундаментальноюумовою творчої реалізації власних цілей і матеріальних цінностей. Готовність до інновацій спирається на потенціал особистості педагога. Він об'єднує в собі найважливіші складові, що визначають професійну самосвідомість. До таких складових належать пізнавальний, моральний, творчий, комунікативний, естетичний потенціал особистості.

Перехід на більшвисокий рівень розвитку професійної самосвідомостівизначається позитивними змінамив когнітивній (розширення самопізнання), афективної (підвищення самооцінки) і поведінкової (закріплення виробленої Я-концепції в реальній життєдіяльності) підструктурах професійної самосвідомості педагога. Розвиток самосвідомості насамперед залежить від самовдосконалення особистості.

Самовдосконалення як компонент професіоналізму передбачає професійне самовдосконалення через самоосвіту (самостійне оволодіння самими новими досягненнями психолого-педагогічної науки, накопичення передового педагогічного досвіду, аналіз власної освітньої діяльності і на цій основі її вдосконалення) та особистісне зростання (перебудова особистісних якостей, цінностей, моральних орієнтирів, мотивів поведінки).

Диференційний підхід до формування професійної мовної підготовки студентів спирається на тріаду: діяльність, мовна ситуація, дискурс, який визначається як сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням мовної картини світу адресанта слухачем (адресатом) [2, с.138].

Тому найважливішим завданням є формування та розвиток професійної мовної компетенції студентів, яка, на думку І.Дроздової, передбачає наявність професійно-комунікативних умінь особистості спілкуватися в типових умовах професійної діяльності, володіти потенціалом професійного дискурсу, репрезентувати нормативні та доступні для сприйняття навчально-наукові, технічні, фахові тексти, здатність розв'язувати комунікативні завдання у складних і непередбачуваних ситуаціях професійного спілкування [4, с. 218].

Науковий стиль мовлення здійснює певні функції, зокрема епістимічну (закріплення і збереження знань), когнітивну (отримання нових знань), комунікативну (передачу спеціальних знань). Він характеризується високим ступенем визначеності мовних характеристик. Разом з тим, спостерігається на сучасному етапі розвитку мови інтенсивний процес міжстильового зближення та взаємодії, зокрема з офіційно-діловим. Маючи спільний генезис, науковий і офіційно-діловий стилі протягом свого становлення виявляли разом із дивергенцією ознаки конвергенції. Науковий стиль залежно від мети і адресата спілкування має свої підстилі та жанри зі своєрідною організацією мовних засобів. Дослідження мови науки доводить, що їй притаманна вибірковість й усталеність використання морфологічних категорій, словоформ, типів речень, що створює морфолого-синтаксичне підґрунтя даного підвиду загальнолітературної мови. Наука називає і визначає, тому мова науки номінативна і ядром її є терміни.

Мовна підготовка бакалаврів передбачає насамперед мовну й операційну готовність до створення мовленнєвих зразків, що відповідають реальним потребам цього етапу, опанування жанрівнавчально-наукового та власне наукового підстилів, формування компетенцій щодо різного ступеня компресії необхідних джерел інформації для подальшого використання у навчально-комунікативній сфері.

Навчання мови професійного спрямування передбачає формування наступних значущих лінгвістичних компетенцій:

— аналітико-системних: уміння трансформувати навчальну інформацію в практичні знання та використовувати їх на практиці на основі сформованої здатності до самостійного аналізу і синтезу; уміння створювати презентацію наукового проекту, знати лексико-граматичні й синтаксичні особливості наукових жанрів та відтворювати й продукувати наукову інформацію відповідно до них;

— комунікативних: володіння необхідною професійною лексикою та термінологією, необхідною для ефективного професійного спілкування; уміння виступати публічно на професійні теми, реалізуючи мовну інтенцію відповідними засобами в конкретній комунікативній ситуації.

Формування таких компетенцій стає можливим тільки при створенні викладачами якісного навчально-методичного забезпечення з урахуванням усіх досягнень лінгвістики та педагогіки.

Колектив кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки Одеського національного економічного університету протягом багатьох років плідно працює над створенням навчально-методичного комплексу з української мови професійного спрямування. За ці роки видано базовий навчальний посібник «Українська мова для економістів», навчальні фахові термінологічні словники; посібники до самостійної роботи для розвитку діалогічного фахового мовлення; збірник завдань для проведення модульного та підсумкового контролю; збірник тестових завдань для перевірки рівня мовної компетентності, робочий зошит студента для самостійної та індивідуальної роботи.

Новим етапом в науково-методичній роботі стає створення електронного навчального посібника. Застосування інформаційних технологій в освіті веде до значних функціональних змін у психічній діяльності людини, зокрема у пізнавальній, комунікативній та особистісній сферах. Існування та успішне функціонування в новому психологічному середовищі вимагає від людини виконання специфічних пізнавальних умінь: виділити необхідну інформацію з великого інформаційного потоку; стисло, точно та грамотно формулювати повідомлення або запити; уміння правильно розподіляти навантаження і швидко обробляти одержану інформацію.

Професійне мовлення реалізується в користуванні мовою конкретної галузі в усній і писемній формах. Кінцевим результатом для фахівця стає не лише текст, а й дискурс, тобто сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов’язаних із пізнанням, осмисленням та презентацією світу мовцем.

Створюючи мовний професійний портфель фахівця, необхідно включити дескриптори мовленнєвих компетенцій, розподілені за рівнями, а також дескриптори професійних мовленнєвих компетенцій, опанування яких дає можливість реалізовувати цілі навчання мови.

Удосконалювати мовну професійну підготовку допомагають новітні педагогічні інструменти електронного освітнього контен-

ту: інтерактивність, мультимедіа, моделінг, комунікативність, продуктивність [3].

Інтерактивність дозволяє розвивати активно-діяльнісні форми навчання. Створений замість текстового фрагменту інтерактивний електронний контент представлений навчальними об'єктами, якими можна маніпулювати, і процесами, у які можна втручатися.

Комунікативність — це також можливість безпосереднього спілкування, оперативність представлення інформації, віддалений контроль за станом процесу, можливість швидкого доступу до освітніх ресурсів, розташованих на віддаленому сервері, а також можливість on-line комунікацій користувачів під час виконання колективного навчального завдання.

Мовленнєва комунікативна компетенція при цьому розглядається як уміння спілкуватися з метою обміну інформацією, користуватися мовою залежно від професійної ситуації та професійного наміру. У результаті студенти повинні реалізовувати комунікативний намір адекватно завданню та умовам спілкування, зокрема забезпечити зв'язність та цілісність висловлювання, наводити аргументи й докази, висловлювати власну думку, використовуючи різноманітні мовні зразки.

Сучасні інформаційні технології навчання оптимізують формування мовленнєвої компетентності. Обов'язковою умовою стає реальне використання мови відповідно до певного професійно спрямованого контексту, а також залучення студента до ситуативного спілкування, максимально наближеного до реальних ситуацій.

Інтерактивний підхід дозволяє урізноманітнювати види діяльності на практичних заняттях. Перевага віддається парним, груповим видам діяльності, діалогу, дискусії, моделюванню навчально-професійних ситуацій.

Використання інноваційних освітніх технологій сприяє індивідуальному підходу до навчальної діяльності студентів. При цьому студенти засвоюють не тільки знання, але й спосіб вирішення навчальної проблеми, здобувають досвід виконання навчальних дій, створюють власний освітній продукт. Результатом навчання стає розвиток пізнавальних здібностей, формування узагальнених засобів навчальної діяльності взагалі.

Висновки з проведеного дослідження.Перспективою подальших досліджень є пошук та розробка комплексу умов для розвитку творчого потенціалу студентів в процесі навчання української мови професійного спрямування за допомогою розробки та впровадження інноваційної парадигми з метою формування професійно значущих компетенцій.

Література

1. Асташова Н. А. Концептуальные основы педагогической аксиологии / Н.А.Асташова // Педагогика. — 2008. — С. 5−8.
2. Бацевич Ф.С. Філософія мови: історія лінгвофілософських учень / Ф.С. Бацевич. — К., 2008. — С.240.
3. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В.Ю. Биков. — К., 2008. — 648 с.
4. Дроздова І.П. Професійний дискурс і мовна особистість студента ВНЗ нефілологічного профілю / І.П. Дроздова // Вісник Львівського університету. Сер. філол. — Вип.50. — 2010. — С.212 — 221.
5. Родигіна І.В. Компетентнісно-орієтований підхід до навчання / Родигіна І.В. — Харків, 2006. — 96 с.
6. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А.Зимняя. — М., 2004. — С. 40.
7. Brumfit C. Communicative Methodology in Language Teaching: The Roles of Fluency and Accuracy. — Cambridge University Press, 1984. — 166 p.
8. Canale M., Swain M. Theoretical Basis of Communicative Approaches to Second Languages Teaching and Testing // Applied Linguvistics. — 1980. — Vol.1. — P.1−47.

УДК 37.013.32

Коваленко С.О.,
викладач кафедри іноземних мов
фінансово-економічного факультету
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. *У статті схарактеризовані психолого-педагогічні особливості навчання іноземних мов.*

Ключові слова*: іноземна мова, комунікативна компетентність, мовлення, мотивація.*

Аннотация. *В статье характеризируются психолого-педагогические особенности процесса обучения иностранным языкам.*

Ключевые слова*: иностранный язык, коммуникационная компетентность, речь, мотивация.*

Summary. *The psychological and pedagogical peculiarities of foreign language teaching process is described in this article.*
Key words: *foreign language, communication competence, speech, motivation.*

Сучасний етап розвитку національної вищої освіти характеризує модернізація і реформування, зміна освітніх програм, форм і методів навчання. Одним із стратегічних напрямів у модернізації освіти вважається подолання репродуктивної масової освіти і перехід до нової освітньої парадигми, яка забезпечує пізнавальну активність і самостійність мислення тих, хто навчається. «Школа повинна навчити мислити і навчити вчитися — ось педагогічні імперативи сучасної епохи» [2, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що педагоги сучасності (В. Борісєнков, Г. Валєєв, М. Скаткін, О. Богданова, О. Карп'юк) мають однакову думку з приводу ефективності педагогічної праці сьогодні. Так, педагогічна робота має високу ефективність, коли при однакових затратах часу, крім традиційного засвоєння матеріалу, відбуваються цілеспрямовані зміни в психіці тих, хто навчається: розвивається інтелект, формується креативність мислення. Отже, метою цієї статті є характеристика психолого-педагогічних особливостей навчання іноземних мов; виявлення прямої залежності між оволодінням іншомовним спілкуванням і розвитком креативного мислення.

На сучасному етапі головна мета в навчанні іноземних мов цілком практична — спілкування. Тому розвиток саме комунікативної компетенції студентів привертає все більше і більше уваги. Говорячи про формування іншомовної мовленнєвої компетенції, варто зазначити необхідність урахування психологічних особливостей тих, хто навчається, і власне мовлення. Знання суті психічних процесів, які супроводжують будь-який навчальний процес, зокрема навчання спілкуватися іноземною мовою, допоможе педагогу створити відповідні педагогічні умови і забезпечить ефективність усього навчального процесу. У цьому випадку немає великої і суттєвої різниці між розвитком уміння спілкуватися рідною й іноземною мовою. Адже той, хто здатен швидко мислити і якісно впорядковувати свої думки, відтворюючи їх не менш якісно в мовленні рідною мовою, зможе (за умови оволодіння іншомовними граматичними конструкціями і лексичними одиницями) робити те ж саме іноземною мовою.

Психологи вбачають у мовленні особливий вид діяльності, спрямований на задоволення комунікативної потреби. Мовлення, як і будь-яка інша діяльність, характеризує дві протилежні сто-

рони: зовнішня і внутрішня. Внутрішня сторона (що в мовленні є мислення, упорядкування думок, пошук необхідних, «влучних» слів або словосполучень) регулює зовнішню. У мовленні такою внутрішньою стороною є вираження змісту або мовленнєве оформлення [5, с. 65]. Зовнішню сторону науковці називають ще моторною або виконавчою, вона виражена артикуляцією. При цьому варто зауважити, що зовнішній процес мовлення являє собою не просто вокалізацію внутрішнього мовлення, а насамперед його реконструкцію і вдосконалення. Отже, мовлення як діяльність характеризує єдність вищевказаних двох сторін. «Воно починається з мотиву і плану та завершується результатом, досягненням наміченої на початку цілі; в середині ж лежить динамічна система конкретних дій і операцій, спрямованих на це досягнення» [5, с.67].

В основі будь-якої діяльності, мовленнєвої зокрема, лежить потреба, яка теж породжує бажання або мотив. Як наслідок, виникає конкретна мета, що спонукає до виникнення роздуму або мислення щодо її досягнення. Результатом мислення є думки й ідеї, які спочатку оформлюються у внутрішньому мовленні. Внутрішнє мовлення відрізняється від зовнішнього: це не зовсім той набір слів, що несуть соціально зрозуміле значення, який ми звикли чути в зовнішньому оформленні. Відомо, що внутрішнє мовлення є результатом мислення, але не первинним. Первинним же результатом мислення треба вважати суто індивідуальний зміст, що складається з певного набору понять і образів. Вторинним результатом мислення є внутрішнє промовляння, описування цих понять і образів; і воно вже виражене словом, яке насамперед несе індивідуальний зміст. Отже, словесне оформлення лише вторинне за своєю природою, саме тому можливе (і це є необхідним в оволодінні іноземною мовою) мислення на різних мовах, не лише рідною. «Гарне володіння мовою завжди характеризується вмінням думати на іноземній мові. Положення про те, що лише рідна мова може бути безпосередньо пов’язана з мисленням людини не відповідає даним фізіології вищої нервової діяльності. Слова є другорядними подразниками тоді і лише тоді, коли вони безпосередньо асоціюються з поняттями» [1, с. 31].

Зазначене дає змогу побудувати такий ланцюжок: потреба — мотив — мета — мислення — думки — внутрішнє мовлення — індивідуальний зміст — зовнішнє мовлення — соціальне значення.

Загалом можна виділити три рівні мовленнєвого процесу: спонукальний (потреба, мотив, мета); формуючий (мислення, думки, їх оформлення у внутрішньому мовленні та певний індиві-

дуальний зміст як результат); реалізуючий (оформлення індивідуального змісту в зовнішньому мовленні і, як результат, певне соціальне значення). Таку трирівневу класифікацію пропонує І. А.Зимня [5, с. 60—65].

Розглянемо послідовність навчання іншомовного мовлення з позицій психології.

Потреба виконує роль «запускового механізму» мовленнєвої діяльності. Проте вона може лишитися нереалізованою за відсутності відповідних умов. І лише, коли має місце поєднання актуальної потреби (у нашому випадку комунікативної) з умовами, здатними її задовольнити (такими умовами у випадку навчання іноземних мов є наявність мовленнєвої ситуації), в організмі людини виникає певний динамічний стан, що виражається в психологічній готовності здійснювати акти поведінки у відповідному напрямку. Така готовність організму до діяльності називається «установкою». Отже, початковим механізмом є мотивація. Механізм мотивації породження висловлювання, на думку психологів, «глибоко інтимний, індивідуальний і безпосередньо некерований», але, що дуже важливо в навчанні іноземних мов, піддається опосередкованому регулюванню. Це означає, що викладач може певним чином впливати на мотиваційну сферу студента.

Розглянемо потреби, специфічні для іншомовного мовлення. Аналізуючи мотиваційну сферу студентів вишів, дослідники дійшли висновку, що особливе значення для ефективності навчальної діяльності має актуалізація таких потреб: пізнавальної, комунікативної, творчої, а також потреби в досягненнях. Комунікативна потреба одностайно визнана психологами однією з основних соціогенних потреб людини. Вона є найбільш значимою в навчанні усного мовлення, у мотиваційній сфері студентів вона займає одне з провідних місць. На думку О.О. Леонтьєва, створення найкращих умов для розвитку мотивації та творчого характеру навчальної діяльності можливе саме у спілкуванні. Відповідно і навчання іноземних мов доцільно будувати як модель спілкування. «Слід навчати самій діяльності, через оволодіння засобами і способами якої буде формуватись і той, хто навчається» [5, с.73].

Виникнення потреби вже є поштовхом до виникнення відповідного мотиву. Є багато класифікацій мотивів за різними критеріями. Найбільш загальною і поширеною є поділ мотивів на дві великі групи: зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх мотивів належать орієнтування на самоствердження, престижність, обов’язок, необхідність, уникнення не-

приємностей і т. п. Внутрішні мотиви складаються в самій діяльності і, звичайно, бажано, щоб вони переважали. Інакше мотивація, що привела людину до ситуації учення, може виявитися надто слабкою, щоб утримати її в цій ситуації, а згодом може призвести взагалі до відмови людини від діяльності. Переважання в студентів внутрішньої або зовнішньої мотивації багато в чому залежить від викладача, від його вміння створити проблему і зробити тему особистісно значущою, від емоційності і власної зацікавленості викладача. Тоді мотивація буде високою, студенти бачитимуть перед собою конкретну мету і докладатимуть усіх зусиль до її досягнення. Певна мета є поштовхом до роздумів або мислення; як результат, виникають думки та ідеї. Л.С. Вигоцький дуже влучно порівняв думки з навислою хмарою, з якої ось-ось поллється дощ слів, а мотивацію з вітром, який цими хмарами рухає. Тема навчання мислити дуже актуальна сьогодні, адже розвиток мислення є важливою передумовою саморозвитку і самовдосконалення. Отже, володіння мовою знаходиться в непохитній єдності і безпосередньому зв'язку з мисленням [1, с.13]. Розвиток і вдосконалення мислення відбувається протягом усього життя людини. У цьому процесі виділяють «домовленнєву» і «мовленнєву» стадії. У розвитку мовлення дитини ми безсумнівно можемо констатувати «доінтелектуальний період», як і в розвитку мислення «домовленнєвий етап». До певного моменту той і той розвиток йде по різних лініях, незалежно одне від іншого. У певному пункті обидві лінії перетинаються, після чого мислення стає мовленнєвим, а мовлення стає інтелектуальним [3, с. 103].

Площина спільного перетину — мовленнєве мислення. Зважаючи на елементарне уявлення про мислення дитини, зрозуміло, що, мислячи, ми оперуємо поняттями, «картинками», які, «складаючись разом», утворюють загальну «картину» або загальний зміст. По ходу виникнення «картинок» ми їх синхронно, внутрішньо, «про себе», описуємо. Справді, це ніби мовлення до самого себе. Внутрішнє мовлення певною мірою хаотичне, зрозуміле лише нам. Як результат промовляння, ми маємо не просто загальну картину, а певний стислий текст, концепт. «У внутрішньому мовленні цей текст стискається в концепт (уявлення), що містить смислову серцевину всього текстового відрізку. Концепт зберігається в довгостроковій пам'яті і може бути відновлений в словах, що не співпадають буквально з першопочатковими, але таких, в яких інтегрований той же зміст» [4, с. 84].

Оскільки в мисленні слову передує поняття, то, як вже згадувалось нами раніше, можливе мислення на різних мовах. Отже, при

вивченні і навчанні іноземної мови саме до цього слід «йти». Так, «учні повинні навчитись мислити на іноземній мові» [1, с. 30].

Важливість розвитку мислення є безсумнівною. Є безліч порад і методичних рекомендацій у цьому плані. Але найкращим стимулом до мислення є проблема, розв'язання якої потребує від учнів, студентів самостійної здогадки. Необхідно надавати можливість тим, хто навчається, самим знайти відповідь на різні запитання, які постають перед їхнім розумом. Засобами іноземної мови треба розвивати навички творчого мислення [6, с. 94]. Крім того, є ще поняття самостійного мислення; для такого характерне вміння людини ставити перед собою нові завдання й самостійно знаходити рішення і відповіді. Адже людина, у якої відсутня самостійність мислення оволодіває знаннями і досвідом інших людей механічно, і при вирішенні тих чи інших задач в основному спирається на трафарети, готові правила [7, с. 161]. По суті, мислення — те саме спілкування, до якого ми прагнемо в кінцевому результаті, тільки спілкування самого із собою. Так, за Л.С.Вигоцьким мовлення має дві функції: спілкування і мислення; одиницею цих функцій виступає значення слова.

З фізіологічної точки зору немає суттєвої різниці між мисленням «про себе» і мовленням «вголос». В обох випадках спостерігається дія одних і тих самих нервових механізмів, використання тих самих мовленнєвих сигналів. Різниця полягає лише в тому, що в мисленні рухи м'язів мовленнєвого апарату послаблені. Думка — результат роботи інтелекту. Чудова особливість мови полягає в тому, що її сутність забезпечує можливість передання думки від однієї людини до іншої.

Зовнішнє звукове оформлення «продуманого» є мовленням. Мовлення як засіб спілкування характерне лише для людини і є тільки людським надбанням в історичному розвитку. У спілкуванні одне з одним ми користуємося різноманітними словами й застосовуємо граматичні правила тієї чи тієї мови. Мета мовлення людини — донести співрозмовникам загальний зміст своїх думок і ідей. Для цього, навіть ураховуючи, що етап планування і продумування вже позаду, не припиняється пошук найбільш влучних «варіантів» зовнішнього оформлення. Н.І. Жинкін увів поняття універсального предметного коду (УПК) [4, с. 93]. Цей код визначає правила щодо змісту висловлювання: про що говорити (предмет), що саме про нього говорити (зміст), навіщо говорити (мотив), кому адресувати, який висновок зі сказаного. Звичайно, ми далеко не завжди дотримуємося цих правил, формуючи висловлювання.

Усі мовні рівні інтегруються під впливом розкриття внутрішнього змісту, аби зробити його зрозумілим іншим. При цьому важливим при усному спілкуванні є все: не тільки відповідні слова і словосполучення, а й хізітації, інтонація, сила голосу, емоційність та інше. «Людське вухо легко помічає загальний звуковий тонус мовлення, повторення, хізітації, недоречні зупинки, підвищення і пониження основного тону та т.п., і оцінює це все за змістом. Промовляти мову не так просто» [4, с. 92].

Варто відзначити значимість сили емоційності. Відомо, що саме емоційно забарвлена розповідь викладача привертає найбільшу увагу студентів і найкраще запам'ятовується. Але і тут важливе знання міри. По-справжньому емоційно забарвленим пояснення має ставати тоді, коли йдеться про найбільш важливе і суттєве. «Суцільний потік емоцій» не дає бажаного результату, а навпаки, навіть втомлює слухачів, проте без емоцій живого усного мовлення не існує. Промовець має ввійти в певний емоційний стан. У цьому і полягає усне живе мовлення. Отже, мовлення тісно пов'язане з почуттями. За допомогою слів людина висловлює свої почуття, емоційний стан і так впливає на почуття інших. Викладач, пояснюючи і проводячи заняття, викликає або повагу до себе і зацікавленість предметом, або розчарування і байдужість.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, усне мовлення являє собою складний психологічний процес. Навчаючи, необхідно приділити належну увагу важливим компонентам цієї системи, у першу чергу розвитку мислення, яке особливо істотну роль відіграє в оволодінні спілкуванням. Тренувати потрібно можливості учнів як декодувати отриману інформацію, так і зберігати її в пам'яті; навички у вимові або акустичні навички потребують розроблення і відповідного налаштування мовленнєвого апарату. Проте варто брати до уваги не лише психологічні особливості мовленнєвого процесу, а й психологічні особливості студентів як особистостей, адже психологія є наукою про той предмет, на який повинен впливати кожен педагог.

Література

1.Беляев Б.В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б.В.Беляев.– М.: Просвещение, 1959.– 320с.

2. Борисенков В.П. Вызовы современной эпохи и приоритетные задачи педагогической науки / В.П. Борисенков // Педагогика.–2004.–№1. — С.3—10.

3. Выготский Л.С. Мышление и речь / Л.С.Выготский. — М.: Лабиринт, 1996. — 416с.

4. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации / Н.И. Жинкин. — М.: Наука, 1982. — 155с.

5. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И.А.Зимняя. — М.: Просвещение, 1985. — 160с.

6.Коваленко О. На шляху до демократизації суспільства / О.Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. — 2005. —№3. — С. 92—100.

7. Кузин В.С. Психология / В.С.Кузин. — М.: Высшая школа,1982. — С. 149—180.

УДК 811.111:378.147

Крилова В.Г.,
старший. викладач
кафедри іноземних мов факультету
управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

МЕТОДИ ІНТЕРАКТИВНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ВНЗ

Анотація. *У статті зроблена спроба проаналізувати використання передових формі методів, які застосовують викладачі іноземних мов КНЕУ з наближення до євростандартів щодо формування мовних компетенцій студенті в у навчальному процесі.*

Ключові слова: *інноваційний процес, євростандарт, комунікативний метод, інтерактивний метод, мовна компетенція, телекомунікаційні мережі, мультимедійні матеріали, взаємодія, індивідуальні особливості.*

Аннотация. *В статье сделана попытка проанализировать использование передовых форм и методов, которые применяют преподаватели иностранных языков КНЭУ по приближению к евростандартам относительно формирования речевых компетенций студентов в учебном процессе.*

Ключевые слова: *инновационный процесс, евростандарт, коммуникативный метод ,интерактивный метод, языковая компетенция, телекоммуникационные сети, мультимедийные материалы, взаимодействие, индивидуальные особенности.*

Summary. *The article attempts to analyze the advanced forms and methods that are used by foreign language teachers in KNEU to approximate the European*

standards and to formation speaking skills of the students during the academic process.

Key words: *innovations in foreign languages learning process, European standards, communicative method, language competence, interactive method of telecommunication, network multimedia, culture of communication, individual characteristics.*

На тлі переходу економіки країни від індустріальних технологій до науково-інформаційного виробництва та глобалізації реальністю є розширення міжнародних зв'язків України та її інтеграція до світової спільноти. Тому все більше уваги приділяється вивченню іноземних мов. Це стосується усіх сфер життя країни, а особливо тих, де іноземні мови є ключем для розвитку міжнародних економічних відносин.

Адаптація навчального процесу до європейських стандартів (Болонський процес) зумовлює нові підходи та велику кількість різноманітних методів навчання у ВНЗ.

У зв'язку із цим розроблена та втілюється у життя «Програма інноваційного розвитку Київського національного економічного університету», у якій до випускників нашого університету висуваються додаткові вимоги щодо володіння іноземними мовами у професійній діяльності. Це зумовлює необхідність пошуку нових конструктивних ідей для вирішення проблеми оптимізації та інтенсифікації навчання іноземних мов, здобування нових знань та удосконалення рівня мовної підготовки.

Для досягнення високого рівня володіння іноземною мовою необхідна фундаментальна мовна підготовка у вищій школі на рівні євростандартів. Тому викладачеві вкрай необхідно оперувати новітніми методами викладання іноземної мови, спеціальними навчальними технологіями та прийомами, щоб оптимально підібрати той чи інший метод викладання відповідно до рівня знань, потреб, інтересів студентів, а саме головної мети — оволодіння іноземною мовою на професійному рівні.

Реформа системи освіти в Україні орієнтує викладачів на відмову від авторитарного стилю навчання — на застосування методів, які сприяють розвитку творчих засад особистості з урахуванням індивідуальних особливостей студентів. [3]

Специфіка предмета «Іноземна мова» полягає в тому, що в навчанні здійснюється одночасно кілька підходів: лінгвістичний, культурологічний, комунікативний та професійний. Це вимагає від викладача іноземних мов бути не тільки джерелом певних професійних знань, але й організатором продуктивної

ситуативно-тематичної комунікації. Він перетворюється також на консультанта, керівника самостійної роботи студентів.

Поєднання визначених підходів потребує значного поліпшення умов для інформаційної та бібліотечно-бібліографічної підтримки викладачів іноземних мов на основі автоматизованих банків даних науково-педагогічної інформації і телекомунікаційних мереж.

В умовах формування нової парадигми освіти актуально звучать питання зміни форм взаємодії між учасниками навчального процесу. Отже, основним підходом у провідних університетах немовних факультетів ВНЗ Великобританії у вивченні іноземних мов є комунікативний підхід та заняття в малих групах. [4]

Методичним змістом сучасного заняття з іноземної мови має бути комунікативність — спрямованість навчального процесу на зближення його з реальним процес спілкування на основі мовних знань, навичок та вмінь. Тому важлива роль сьогодні належить інтерактивним методам та технологіям навчання, які розвивають у студентів критичне мислення, збагачують уяву, почуття, вдосконалюють культуру спілкування та соціальну поведінку, а також формують уміння приймати колективні та індивідуальні рішення. Отже, створюються передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Інтерактивний метод має на увазі того, хто навчається, студент є не лише спостерігачем чи слухачем, але й активним учасником творчого процесу навчання. Звідси надзвичайно важливою стає майстерність викладача, коли він уособлює в собі не лише педагога-носія певної інформації, а й ученого-дослідника, для якого важливо не тільки давати відповіді на запитання, а й ставити самі запитання та спонукати студентів до самостійного пошуку відповіді. Базовим принципом інтерактивного методу є принцип колективної взаємодії, згідно з яким досягення студентами комунікативних цілей відбувається через соціально-інтерактивну діяльність: дискусії, обговорення, діалоги, рольові ігри, імітації, імпровізації, дебати. Така діяльність відповідає особистісно орієнтованому підходу до навчання, а також узгоджується з вимогами загальноєвропейських рекомендацій щодо демократизації навчального процесу. Цим забезпечується позитивний вплив колективу на особистість кожного студента, формуються сприятливі взаємовідносини в навчальній групі. Спільна соціально-інтерактивна праця дає змогу кожному студенту

виявити свої творчі та інтелектуальні здібності, заохочує ініціативність.

Отже, інтерактивна діяльність поєднує співробітництво мовленнєвих партнерів та покращує керованість студентів з боку викладача, передбачає відмову від стандартних шляхів вирішення комунікативних завдань, забезпечує інтенсивну мовленнєву практику студентів у відносно вільній творчій атмосфері, такій як : бесіди, діалоги, полілоги, тощо.

Використання інтерактивних практик на заняттях сприяє розвитку стабільних навичок та вмінь студентів логічно та грамотно висловлювати свої думки іноземною мовою, вести дискусію, концептуалізувати економічну або соціально-політичну проблему та пропонувати варіанти її розв'язання, що сприяє підвищенню мотивації у студентів. Тому вони охоче долучаються до роботи в таких групах або командах, щоб презентувати результати своєї співпраці перед аудиторією.

Велику активність на заняттях викликає організація різноманітних дидактичних, лексико-граматичних, мовленнєвих, ділових та ситуативних ігор. Розробляючи їх, необхідно чітко сформулювати ігрові завдання, точно визначити час. Готуючись до таких ігор і беручи в них участь, студенти виявляють не лише пізнавальну самостійність, а й пізнавальну активність.

Основними принципами інноваційних технологій є поступ від цілого до окремого, орієнтація занять на студента, цілеспрямованість на досягнення соціальної взаємодії між учасниками спілкування. Тоді студенти мають можливість бути більш незалежними та впевненими в собі, а викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх, а вони не бояться робити помилки. Студенти долають страх перед мовним бар'єром. Викладач не домінує.

Невід'ємним інноваційним складником практичного заняття має стати широкий професійний доступ студентів до інформаційного простору. Запровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у ВНЗ гарантує підготовку висококваліфікованих кадрів. Використання сучасних ІКТ в освітньому процесі дає змогу підвищити ефективність навчання й урізноманітнити форми та методи навчання та виховання, забезпечити високий рівень викладання іноземної мови.

Комп'ютеризація у навчанні іноземних мов допомагає скоротити час на вивчення мови та полегшити доступ до інформації, постійно оновлювати навчальний матеріал, формувати його обсяг і складність відповідно до завдання

заняття та ознайомлювати користувачів з великою кількістю матеріалу лінгвістичного характеру, включаючи елементи культур різних країн та народів.

Ученими доведено, що застосування мультимедійних матеріалів та комп'ютерних мереж скорочує час навчання майже втричі, а рівень запам'ятовування через одночасне використання зображень, звуку та тексту зростає на 30-40% [5]. Комп'ютерні мережі застосовують для організації спілкування у сфері освіти у багатьох країнах світу. Ця технологія включає в себе комп'ютерні конференції, електронну пошту, чат-лінії, ICQ MUD (Multi User Dimension). Тут можна виділити електронну пошту (e-mail), яка є ефективним засобом на всіх стадіях навчання іноземній мові. Якщо спілкування по e-mail відбувається з носієм мови, то повідомлення стають текстом-моделлю для вивчаючих іноземну мову, взірцем аутентичності іноземної мови. Повідомлення носія мови дають змогу вивчати граматичні структури та лексику іноземної мови в живому безпосередньому спілкуванні.

Знання, отримані в результаті такого використання телекомунікаційних технологій, будуть якісно відрізнятися від знань, які дають класичні університетські програми. З методичної точки зору перевагою використання телекомунікаційних технологій у навчанні іноземної мови є значне покращення якості письмового мовлення, оскільки воно спрямоване на мовного партнера — носія мови, і спілкування ведеться у реальній ситуації, суттєвий розвиток мовних навичок та словникового запасу, глибоке сприйняття культури країни.

Прагнення студентів до пошуку оптимального використання інформаційних технологій необхідно заохочувати. Це також передбачає можливість застосування нових методів спілкування викладачів і студентів шляхом відповідних функцій Інтернету. Комп'ютеризація навчального процесу посилює розвиток творчого потенціалу студентів, формує вміння самостійно опрацьовувати навчальний матеріал.

Треба також зазначити, що студенти використовують обов'язково комп'ютер під час підготовки та презентуванні своїх групових або самостійних робіт, приносять на заняття свої власні ноутбуки, підкріплюють свої виступи ілюстративним документальним матеріалом. Наприклад, після розгляду однієї з тем, де були проілюстровані всі основні етапи виходу великих компаній на фінансові ринки, обговорені переваги та недоліки деяких із них, студентам було запропоновано вирішити декілька

конкретних дилем. Під час виконання цього завдання було підготовлено близько десяти кейсів за відомими транснаціональними компаніями.

Під час вивчення теми «Маркетинговий комплекс та основні концепції маркетингу» за програмою з ділової англійської мови в розділі «Що таке бренд?» студентам була запропонована дискусія-круглий стіл на тему: «Ваше ставлення до потужних брендів, які використовують аутсорсинг». Студенти дослідили десятки великих виробників брендів, розглянули економічні та соціальні аспекти аутсорсингу та представили свої висновки у формі комп'ютерних презентацій.

Популярними формами навчання є парні та групові заняття з іноземної мови, мозковий штурм, читання зигзагом, обмін думками, парні інтерв'ю і таке інше .

Отже, використання в навчальному процесі інтерактивних технологій допомагає студентам досягти плавного переходу від набуття лексичних мовленнєвих умінь до включення їх в самостійну комунікативну діяльність на більш високому професійному рівні. Викладачам іноземної мови засвоєння та застосування на практиці інноваційних технологій надають можливість впровадити та вдосконалити нові методи роботи, підвищити ефективність навчального процесу і рівень знань студентів до євростандартів.

Література

1. Коменский Я. Педагогическое наследие / Я. Коменский. — М.: Педагогика, 1989. — С. 71.
2. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови / переклад та адаптація Л.В. Биркут. — Oxford University Press, 1998.
3. Кремень В.Г. Поступ до нової філософії освіти в Україні / В.Кремень // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні. — Харків, 2002. — С. 205.
4. Максименко О.О. Із зарубіжного досвіду. Вивчення іноземних мов студентами немовних факультетів у вищих навчальних закладах Великобританії / О.Максименко // Збірник матеріалів науково-методичної конференції. — Київ: КНЕУ, 2003. — С. 491.
5. Олейникова Н.А. Информационные технологии в обучении иностранным языкам / Н.А. Олейникова, С.С. Тараненко. Електронний ресурс. Режим доступу http://ito.edu/index.html

УДК 371.3:478:811.112.2

Курченко Л.М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької мови
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ІГРОВІ МОМЕНТИ У ВИКЛАДАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДІ ПРЕФІКСАЛЬНОГО СЛОВОТВОРУ ДІЄСЛІВ

Анотація. *У статті розглянутий психолого-педагогічний, методичний і мовно-мнемонічний потенціал гри у викладанні німецької мови. Пропонуються різні варіанти мовних ігор на матеріалі префіксального способу словотвору дієслів і наведені конкретні лексичні та ідіоматичні групи, рекомендовані для використання в іграх.*
Ключові слова*: гра, німецька мова, префіксальний словотвір, дієслово, відокремлювані префікси, невідокремлювані префікси, ідіома, сталий вираз, лексика, словник, семантика, соціальна сіть.*

Аннотация*. В статье рассматриваются психолого-педагогический, методический и языково-мнемонический потенциал игры в процессе преподавания немецкого языка. Предлагаются различные варианты языковых игр на материале префиксального способа словообразования глаголов и указываются конкретные лексические и идиоматические группы, рекомендуемые для использования в играх.*
Ключевые слова*: игра, префиксальное словообразование, глагол, отделяемые приставки, неотделяемые приставки, идиома, стойкое выражение, лексика, словарь, семантика, социальная сеть.*

Abstract. *The article deals with the psychological, pedagogical, methodical and mnemo-linguistic potential of the game as a language teaching technique. The author considers various game variants based on prefix verb formation and suggests certain lexical and idiomatic groups appropriate for such games.*
Key words*: game, German language, prefix formation, verb, detachable prefix, non-detachable prefix, idiom, set expression, words, vocabulary, semantics, social network.*

Існує стереотип, що німецька мова складна і важка для засвоєння. Зламати цей стереотип і привити студентам щиру зацікавленість до вивчення німецької мови, паралельно закріплюючи їхні лексичні, граматичні та комунікативні знання і навички можливо, застосовуючи у викладанні ігрові моменти. Окрім прямої методичної функції, ігри виконують низку важливих психологічних функцій, а саме:

1) відіграють роль психологічної розрядки шляхом зміни виду діяльності;

2) зміцнюють психоемоційний контакт як всередині групи студентів, так і між студентами і викладачем;

3) сприяють подоланню студентами мовного бар'єра.

Застосування ігрових моментів являє собою актуальний елемент сучасної методики викладання німецької мови як іноземної, висвітлений, зокрема, у методичних розробках Г. Ліхтштайнера [3], У. Тельмана [5], К. Вартенберг [6] та ін.

Ігри мають як індивідуальний, так і командний характер. Зокрема, у викладанні як на початковому, так і на подальших етапах вивчення мови, добре зарекомендувало себе командне змагання, переможницею у якому виходить та команда, яка за встановлений проміжок часу (орієнтовно 5 хвилин) за допомогою різноманітних префіксів утворить найбільшу кількість дієслів від заданого кореня. Оскільки префіксальний спосіб словотвору в німецькій мові є надзвичайно продуктивним, відповідно великою є потенціальна кількість похідних дієслів. Залежно від методичних цілей викладача, увагу студентів можна зосереджувати на семантиці префіксів або на їхніх фонетичних і граматичних ознаках (наголошений / відокремлюваний або ненаголошений / невідокремлюваний). Можна ускладнювати завдання, вимагаючи назвати основні форми новоутворених дієслів і відповідні допоміжні дієслова в перфекті *haben* або *sein*. За кожне правильно утворене дієслово команда отримує один бал, а за неправильний переклад або неправильно названу граматичну форму команда штрафується на один бал. Як правило, встановлюється заборона на використання словників (хоча якщо учасники і знайдуть спосіб порушити цю заборону, це тільки сприятиме розширенню їхніх лексико-семантичних знань). Отже, у перебігу гри студенти за короткий проміжок часу не тільки закріплюють, систематизують і розширюють свій словниковий запас і усвідомлюють семантичне навантаження префікса, але й на практиці засвоюють таку важливу граматичну особливість німецької мови, як наявність відокремлюваних префіксів і відмінність відокремлюваних префіксів від невідокремлюваних. Найбільш придатними для гри зарекомендували себе такі дієслова.

Kommen:

abhandenkommen, abkommen, ankommen, aufkommen, auskommen, bekommen, davonkommen, dazukommen, dazwischenkommen, durchkommen, einkommen, emporkommen, entgegenkommen,

entkommen, entlangkommen, fortkommen, heimkommen, herabkommen, herankommen, heraufkommen, herkommen, hinauskommen, hinkommen, hinunterkommen, hinwegkommen, hinzukommen, klarkommen, mitkommen, niederkommen, rauskommen, reinkommen, übereinkommen, überkommen, umkommen, unterkommen, verkommen, vorankommen, vorbeikommen, vorkommen, wegkommen, weiterkommen, wiederkommen, willkommen heißen, zukommen, zurechtkommen, zurückkommen, zusammenkommen.

Gehen:

abgehen, angehen, aufgehen, ausgehen, auseinandergehen, bankrottgehen, begehen, danebengehen, darangehen, draufgehen, durchgehen, durcheinandergehen, eingehen, emporgehen, entgehen, entgegengehen, entlanggehen, entzweigehen, (sich) ergehen, fehlgehen, fortgehen, fremdgehen, heimgehen, herangehen, herausgehen, hergehen, herumgehen, heruntergehen, herübergehen, hervorgehen, hinabgehen, hinaufgehen, hinausgehen, hineingehen, hinübergehen, hinweggehen, hinuntergehen, hochgehen, irregehen, kaputtgehen, klargehen, losgehen, mitgehen, nachgehen, nahegehen, niedergehen, pleite gehen, schief gehen, spazieren gehen, übergehen, umgehen, untergehen, vergehen, verloren gehen, vonstattengehen, vorgehen, vorangehen, vorausgehen, vorbeigehen, vorübergehen, weggehen, weitergehen, zergehen, zugehen, zurückgehen, zusammengehen.

Високою префіксальною продуктивністю, а отже, придатністю для гри відзначаються, наприклад, такі дієслова як *nehmen, geben, schlagen, laufen, stehen, stellen, treiben, ziehen, weisen, sagen*, *bringen*тощо. Досвід показує, що навіть студенти початкового рівня здатні за короткий проміжок часу безпомилково дібрати близько 15 однокореневих дієслів, а студенти підвищеного рівня — до 25.Для попередньої підготовки таких списків однокореневих дієслів рекомендуємо скористатися «Словником споріднених слів» Г. Аугста [1].

Розширювати лексико-семантичні горизонти можна таким чином:

— після того, як студенти вичерпають наявний словниковий запас, викладач пропонує перекласти, спираючись на попередні знання семантики префіксів, нові для студентів однокореневі дієслова або словосполучення, наприклад, über etwas hinausgehen (übertreffen), fremdgehen (Liebespartnerinbetrügen), pleitegehen (bankrottgehen), vorsichgehen (auf eine bestimmte Weise stattfinden) тощо;

— викладач пропонує студентам пояснити ідіоми [4], що містять досліджуване дієслово, або, як варіант, пропонує як домаш-

нє завдання підготувати такі ідіоми для команди суперників. Приклади: über die Bühne gehen (verwirklicht werden), an die Decke /auf die Palme gehen (zornig werden), jm. durch Mark und Bein gehen (unerträglich sein), wie auf Eiern gehen (vorsichtige Schritte machen), auf Schnäppchenjagd gehen (nach günstigen Kaufangelegenheiten suchen), auf Bauernfang gehen (Leichtgläubige betrügen), jm. auf den Keks gehen (auf die Nerven gehen), krumme Wege gehen (ungerecht handeln) тощо;

— шляхом протиставлення навчити розрізняти близькі за формою, але різні за змістом дієслова, наприклад:

- umkommen — ums Leben kommen;
- umgehen — 1) sich von einem zu m anderen verbreiten (die Krankheit, das Gerüchtgehtum; 2) mit jm. / etw. umgehen — auf eine bestimmte Weise behandeln (sie versteht es, mit den Menschen umzugehen);
- umgehen Akk — an einem Objekt in einer Kurve vorbeigehen — er hat den Baum umgangen; es lässt sich nicht umgehen — das kann man nicht vermeiden.

Граматичні аспекти знань можна поглиблювати шляхом угрупування слів з відокремлюваними і невідокремлюваними префіксами або шляхом добору різноманітних дієслів до одного й того самого префікса.

Гра з префіксами стала такою популярною, що в неї грають навіть у соцмережах. Так, медіаресурс «Deutsche Welle» [2] пропонує своїм послідовникам у соціальній мережі Facebook, рубрика «Wir sammeln», колективно збирати такі лексичні масиви. Гра набула міжнародного характеру, і студентам можна запропонувати приєднатися до неї, таким чином через гру залучивши їх до самостійного спілкування з німецькомовною інтернет-спільнотою.

Отже, гра є не тільки незамінним за своєю ефективністю і багатофункціональністю елементом сучасної методики викладання німецької мови у вищій школі, але й можливим засобом інтеграції студентів до світової німецькомовної спільноти.

Література

1. Augst G. Wortfamilienwörterbuch der deutschen Gegenwartssprache.– Berlin : Walter de Gruyter, 2009. — 1728 S.

2. Deutsche Welle: Facebook-Seite [Електронне джерело]. — 2015. — Режим доступу: https://www.facebook.com/dw.learngerman/posts/-10152248843107394

3. LichtsteinerH. Spielen im Sprachunterricht: Ideen, Anregungen, Materialien. — Luzern: PZM, 2001 — 16 S.
4. Redensarten-Index: Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, feste Wortverbindungen [Електронне джерело]. — Gießen: Peter Uden Internetdienstleistungen, 2015. — Режим доступу: http://www.redensarten-index.de
5. Tellmann U. Spiele für den Wirtschaftsdeutschunterricht [Електронне джерело]. — Düsseldorf, 2015. — Режим доступу: http://www.wirtschaftsdeutsch.de/lehrmaterialien/ueberblick-spi1.php
6. Wartenberg K. Grammatikspiel «Vier gewinnt». — [Електронне джерело]. — Düsseldorf: IIK, 2015.– http://www.wirtschaftsdeutsch.de/lehrmaterialien

УДК378.0913:811.161.2:378.4:61

Литвиненко Н.П.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри україністики
Національного медичного університету
ім. О.О. Богомольця (м.Київ)

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ У ПАРАДИГМІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. *У статті досліджуються типи сучасного українського медичного дискурсу, комунікативні стратегії і тактики, що сприяють реалізації фахової компетенції лікаря-мовця.*
Ключові слова: *дискретний медичний дискурс, недискретний медичний дискурс, комунікативні та структурно-семантичні особливості сучасного українського медичного дискурсу.*

Аннотация. *В статье характеризуются дискретный и недискретный типы современного украинского медицинского дискурса, предлагаются коммникативные стратегии и тактики осуществления современного украинского медицинского дискурса.*
Ключевые слова: *украинский медицинский дискурс, профессиональное общение врачей, диалог «врач−пациент».*

Abstract. *The article describes the types of modern Ukrainian medical discourse, gives characteristics of each type and suggests communicative strategies and tactics of modern Ukrainian medical discourse.*

Key words: *discrete type, modern Ukrainian medical discourse, communicative behavior.*

Формування мовної компетенції ситудентів у навчальному процесі вищої школи згідно з європейськими стандартами передбачає наближення їхньої мовної підготовки до обставин майбутнього фахового спілкування. У цьому контексті викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» студентам вищих медичних навчальних закладів освіти насамперед має ґрунтуватися на співвіднесенні комунікативних моделей мови з механізмами й формами здійснення комунікативної діяльності. Надзвичайно сприятливим для цього є вональное обивчення природи сучасного медичного дискурсу, що відбиває життєвоважливуйнайдавнішу сферу людської діяльності, має свої стандарти та особливості функціонування.

Дискурс — це своєрідна динамічна модель тексту, яка ґрунтується на комунікації і є вербальним відображенням процесу мислення.

Сучасний український медичний дискурс — це дискурс, що сформувався завдяки структурній організації інституту вітчизняної медицини і ґрунтується на стереотипах поведінки його учасників з огляду на соціально-рольові ознаки, комунікативні та структурно-семантичні особливості.

Таке витлумачення поняття медичного дискурсу зумовлює виокремлення двох його типів: *дискретний (суцільний)* та *недискретний (несуцільний)* медичний дискурс.

Дискретний медичний дискурс (лат. discretus — роздільний, перервний) — це такий тип інституційного дискурсу, який передбачає перервність у процесі свого вербального вираження, зумовлену специфікою обставин комунікації. Такими обставинами у професійній діяльності лікаря є спілкування з пацієнтом, регламентоване традиційними схемами діагностичного процесу. Тому дискурс діалогів «лікар — пацієнт» може бути лише дискретним, зважаючи на його інтерпрофесійний характер та асиметрію комунікативної взаємодії. Ці риси зумовлені комунікативними преференціями лікаря, його статусом, фаховою компетентністю, особистими рисами та практичними навичками й вміннями.

Реалізація дискретного дискурсу зумовлена етапами комунікативної взаємодії лікаря й пацієнта (*знайомство, системне опитування, об'єктивне обстеження, рекомендації),* які акумулюють у собі ключові моменти лікувального процесу.

Недискретний (суцільний) медичний дискурс — це дискурс партнерів, який діє у сфері «лікар — лікар», що є представниками однієї мовленнєвої категорії, об'єднаної за ознакою професійної належності. Це діалоги лікарів на професійні теми, безпосередньо пов'язані із щоденними проблемами лікувального процесу. Тому визначальними рисами недискретного дискурсу є однорідність, колегіальність, стереотипи комунікативної поведінки учасників, інтрапрофесійність.

У недискретному дискурсі своєрідність комунікації визначають статусно-рольові функції його учасників, що передбачають як рівноправність (*лікар — лікар*), так і підпорядкованість партнерів комунікації (*лікар-керівник–лікар-підлеглий, лікар-ініціатор–лікар-консультант).* Важливим чинником недискретного медичного дискурсує своєрідність **комунікативних ситуацій**, у яких відбувається фахове спілкування лікарів

Ураховуючи те, що в граматичній структурі дискурсу, його мовному вираженні імпліцитно зосереджені інтенції людини-мовця, при вивчення студентами-медиками природи сучасного українського медичного дискурсу особливого значення набувають такі категорії прагматики, як стратегії й тактики, що коригують мовні дії лікаря у процесі фахової комунікації.

Комунікативна стратегія — це різновид комунікативної поведінки або комунікативної взаємодії, під час якої мовець використовує різні вербальні та невербальні засоби для розв'язання професійно зумовлених комунікативних завдань, а ***комунікативна тактика*** зазвичай представлена практичними мовленнєвими діями, які експлікують комунікативну семантику дискурсу. Це співвідноситься насамперед з реалізацією деяких комунікативних намірів, спрямованих на досягнення стратегічного результату.

Для кожного типу медичного дискурсу характерні свої стратегії й тактики, доцільність використання яких визначається фаховими завданнями лікаря-мовця та основними інтенціями його спілкування з пацієнтом. Аналіз цих надзвичайно важливих чинників, що сприяють реалізації фахової компетенції лікаря-мовця, — це важливий аспект підготовки майбутнього лікаря, слово якого має своєрідну психотерапевтичну дію.

Отже, є всі підстави вважати концептуально доцільним аналіз сучасного українського медичного дискурсу як спеціалізованого усталеного різновиду фахового спілкування у курсі викладання української мови студентам вищих медичних закладів освіти, пріоритетною цінністю якого є професійна спрямованість.

УДК: 378.016 :81’243] : 37.011.33(4)

Максименко О.О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
фінансово-економічного факультету
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИПИ РАДИ ЄВРОПИ У ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. *Стаття присвячена особливостям втілення принципів Ради Європи у напрямі професійно орієнтованого навчання іноземних мов. Перелік принципів охоплює аналіз потреб, конкретизацію цілей, цілісність структури навчання мов, застосування медійних і технічних засобів та автентичних матеріалів. Урахування специфіки напряму полягає в компонентній структурі змісту та його реалізації відповідно до освітніх рівнів, наданні навчально-методичного забезпечення.*

Ключові слова*: принцип, освітні рівні, компетентності, професійно орієнтоване навчання іноземних мов, потреби, зміст навчання.*

Аннотация. *Статья посвящена особенностям воплощения принципов Совета Европы в направлении профессионально-ориентированного обучения иностранным языкам. Перечень принципов охватывает анализ потребностей, конкретизацию целей, целостность структуры обучения иностранным языкам, применение медиа и технических средств и аутентичных материалов. Учитывание специфики направления заключается в компонентной структуре содержания и ее реализации в соответствии с образовательными уровнями, предоставление учебно-методического обеспечения.*

Ключевые слова: *принцип, образовательные уровни, компетентности, профессионально-ориентированное обучение иностранным языкам, потребности, содержание обучения.*

Abstract. *The article is devoted to the peculiarities of the implementation of the principles of the Council of Europe in the sector of vocationally oriented language learning. The list of the principles includes needs analysis, determination of the aims, and the holistic structure of teaching languages, the use of media and technical means and authentic materials. The consideration of the special characteristics of the sector means the practice of the structure of the content and its realization according to different education goals, provision of teaching and learning support.*

Key words*: principles, education levels, competences, vocationally oriented language learning, needs, content of teaching.*

Широке проникнення сучасних мов в усі сфери економічного життя вимагає нового втілення іншомовної галузі за ланкам освіти. Особливої уваги потребують ті рівні, які передбачають на-

дання кваліфікацій для початку практичної діяльності. Серед цих рівнів варто згадати старшу школу, професійно-технічну освіту, вищу освіту та освіту дорослих. Специфіка їх полягає у відповідному запровадженні професійно орієнтованого навчання іноземних мов як складника освіти, необхідного для підготовки конкурентних працівників в умовах збільшуваних вимог сучасного ринку праці.

Проблематика професійно орієнтованого навчання іноземних мов розкривається в методичному аспекті. Так, А. Іванова, Л. Манякіна та Ю. Семенчук займаються питанням для рівня середньої освіти. Для вищої освіти цей напрям дослідження становить значну актуальність. Г. Барабанова висвітлює структуру навчального циклу в навчанні професійно орієнтованого читання студентів немовного вишу. Ж. Бєзценна розробляє методику використання мультимедійних засобів для оптимізації самостійної роботи студентів при навчанні іноземних мов у немовному ВНЗ. Т. Благодарна аналізує розвиток навичок роботи з професійно орієнтованими текстами на початковому етапі вивчення іноземної мови. Г. Бородіна і А. Спєвак досліджують комунікативні завдання на основі професійно орієнтованого тексту в навчанні англійської для спеціальних цілей.Я. Булахова обґрунтовує педагогічні умови навчання іноземних мов майбутніх інженерів-програмістів засобами мультимедійних програм.

Водночас вихідні позиції професійно орієнтованого навчання іноземних мов не були відображені з урахуванням європейського досвіду щодо цього напряму.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей принципів навчання іноземних мов Ради Європи (РЄ) у контексті напряму професійно орієнтованого навчання іноземних мов.

Принципи РЄ з навчання іноземних мов були розроблені у 80-х роках XX ст. та закладені у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (ЗРМО). До їх переліку увійшли: аналіз потреб, конкретизація цілей, цілісність структури навчання мов, застосування медійних і технічних засобів та автентичних матеріалів [1; 2, с. 7]. Вони передбачають не тільки конкретизацію змісту, але й особливості організації навчання. Деталізуємо їх особливості в контексті напряму професійно орієнтованого навчання іноземних мов.

Так, принцип «аналіз потреб» означає комплексне дослідження потреб у контексті діяльності індивідуума і у вимірі «людина та її оточення», потреб щодо особистісного й суспільного розвитку особи, моніторинг потреб. Для професійно орієнтованого на-

вчання іноземних мов провідними є мовні потреби, що пов'язані з особливостями використанням іноземних мов у практичній галузевій діяльності індивідуума. Вони виявляються у вирішенні мовних завдань у контексті професійної діяльності.

Потреби у використанні мов у вимірі «людина та її оточення» асоціюються з потребами індивідуума в суспільному та особистісному контексті, зважаючи на особливості суспільної групи, до якої він належить (друзі, освітні заклади, громадські установи тощо). Це уможливлює врахування широкого спектра життєвих потреб у використанні іноземних мов, мотивів індивідуума, що навчається для майбутньої практичної діяльності. Забезпечення широкого кола потреб особистісного та суспільного розвитку індивідуума, серед яких уміння вчитися, впевненість у своїх силах тощо, уможливлює здійснення у професійно орієнтованому навчанні іноземних мов всебічної підготовки до життя завдяки опануванню відповідних знань, умінь і навичок, що складають спектр компетентностей. Розмежування останніх відбувається за ланками освіти згідно з вимогами кваліфікаційних рівнів.

Моніторинг потреб є вагомим складником у професійно орієнтованому навчанні іноземних мов, оскільки сутність потреб змінюється залежно від ланок освіти і галузевої специфіки, перебігу навчального процесу, що вимагає їх постійного відстежування, а звідси і корекції змісту. Це забезпечується створенням гнучких програм, які можна адаптувати відповідно до застосування [1, с. 5–8].

Отже, потреби професійно орієнтованого навчання іноземних мов є комплексними, оскільки охоплюють професійні, суспільні та особистісні аспекти, окреслюють питання щодо всебічного розвитку індивідуума на основі формування компетентностей та з урахуванням мотивів.

Оскільки реалізація іншомовної діяльності відбувається в різноманітних галузях суспільного життя, відповідно до потреб у ЗРМО виділено такі основні сфериопанування мов: 1) особистісна сфера, яка включає індивідуальні інтереси, родинні стосунки, види діяльності індивідуального характеру; 2) суспільна сфера, яка охоплює взаємодію в соціумі, що пов'язана з різними установами, послугами, культурою та дозвіллям суспільного характеру, засобами зв'язку тощо; 3) професійна сфера, що пов'язана з людською діяльністю і стосунками при виконанні посадових / професійних обов'язків; 4) освітня сфера, яка стосується навчання в певному закладі, метою якого є оволодіння специфічними знаннями або вміннями [2, с. 10, 14–15; 45].

Як зазначається у ЗРМО, життєві ситуації за багатофункціональності мов у сучасному суспільстві охоплюють кілька сфер діяльності, а діяльність людини є індивідуальною в будь-якій сфері, що зумовлює різноманітність випадків застосування мови [2, с. 44–45]. Зважаючи на позиції ЗРМО, варто наголосити наконтексті спілкування, що охоплює сукупність певних подій чи ситуацій, внутрішні і зовнішні чинники, пов'язані з особою [2, с. 9]. З одного боку, контекст має враховуватися у визначенні мети та змісту навчання, оскільки стосується вирішення й деталізує коло реальних проблем, які охоплюють різні сфери життя та діяльності людини, а з другого — він характеризує особливості організації та індивідуалізації навчання.

Особливість напряму професійно орієнтованого навчання іноземних мов полягає в тому, що людина, здобуваючи спеціалізацію, продовжує вдосконалювати мову, навчається задля суспільної та особистісної діяльності в майбутньому, що зумовлює присутність переліку сфер у змісті. Їх поєднання за потребами досягається за рахунок упровадження компонентної структури змісту професійно орієнтованого навчання іноземних мов, у якій виділено загальний і професійний компоненти [3; 4, с. 5]. Тут і далі йтиметься про компоненти змісту, на основі яких у навчанні формуються загальні та іншомовні комунікативні компетентності. Компоненти змісту професійно орієнтованого навчання іноземних мов забезпечують реалізацію переліку цілей: опанування індивідуумами іншомовних знань, умінь, навичок, ціннісних характеристик. Наявність загального компонента пояснюється тим, що здатність індивідуума задовольнити вузькі потреби у професійному контексті вже не забезпечує розв'язання широкого кола комунікативних проблем суспільного та індивідуального характеру. Водночас загальний компонент визначено як допоміжний, оскільки він розширює зміст навчання мов за рахунок включення значного пласту суспільних відносин, що є підґрунтям для розв'язування професійних питань. Так, загальний компонент спрямовується на вдосконалення знань, умінь і навичок індивідуумів, зокрема і з мови для загальних цілей, а професійний — на опанування мови для спеціальних цілей. Їх наповнення зумовлюються метою, потребами та рівнем опанування мови в кожній ланці освіти [5, с. 77]. На сучасному етапі принцип структурування змісту навчання відповідно до потреб є визначальним для реалізації мети професійно орієнтованого навчання іноземних мов.

Другий принцип стосується уточнення цілей навчання мови на основі результатів аналізу потреб, а саме компетентностей, які

має набувати особа, що вивчає мову, відповідно до встановлених рівнів знань мов. У сучасній системі ЗРМО подано шкалу рівнів, які послідовно реалізують мету іншомовної галузі в різних ланках освіти [2, с. 21–42; 6, с. 74–80]. Компоненти змісту корелюються з рівнем володіння мови, реалізуються через перелік видів мовленнєвої діяльності та спрямовуються на формування компетентностей відповідно до результатів аналізу потреб [6, с. 72–73].

Третій принцип визначає «цілісність структури» навчання іноземних мов, що охоплює засвоєння мови людиною, її культурне збагачення, розуміння розмаїття людей та значення «бути членом суспільної групи». Він пов'язаний з укладанням змісту навчання на основі підходів РЄ, а також організацією навчання.Структурування змісту навчання повинно здійснюватися з урахуванням новітніх досягнень у теорії та методиці викладання іноземних мов, які на сучасному етапі викладені у ЗРМО, двох перших принципів (аналізу потреб, визначення цілей).

Важливе місце в змісті курсу професійно орієнтованого навчання іноземних мов посідають завдання, які розглядають як цілеспрямовану дію, необхідну для досягнення результату чи мети у вирішенні проблеми [2, с. 10, 15]. У навчанні передбачається поєднання видів мовленнєвої діяльності у виконанні завдань на основі опрацювання матеріалу у вигляді тексту. Текст тлумачиться в документі як мовлення в усній чи письмовій формі, що пов'язано з певною сферою. Оскільки завдання потребують певних дій, що забезпечить досягнення мети у їх вирішенні, у ЗРМО введено термін «стратегії», під яким розуміють лінію поведінки, що є організованою, цілеспрямованою та керованою і обирається особою для виконання завдання [2, с. 10, 15]. Отже, завдання та дії, спрямовані на реалізацію мети, тісно пов'язані, що потребує їх відпрацювання у навчанні за відповідного вибору методів, які ґрунтуються на сучасних позиціях освіти, іншомовної галузі та ЗРМО, що покладається на викладача.

Четвертий принцип стосується використання медійних і технічних засобів (телебачення, радіо, аудіо- та відеокурсів, ІКТ) для вмотивованості навчання мов, автентичних матеріалів [1, с. 8].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, перелік принципів, що визначають структурування змісту та організацію навчання у напрямі, охоплює аналіз потреб, який проектується у площину професійної, суспільної, освітньої та особистісної сфер та відповідно структурує зміст професійно орієнтованого навчання іноземних мов у форматі загального і професійного компонентів для врахування мовних потреб у підготовці індивідуума

до життя та практичної діяльності. Принцип уточнення цілей передбачає встановлення рівнів іншомовної комунікативної компетентності відповідно до потреб за системою ЗРМО, виокремлення в межах компонентів видів мовленнєвої діяльності, необхідних для опанування. Згідно з третім принципом розробляються матеріали та завдання для їх відпрацювання, обираються методи навчання. Четвертий принцип акцентує на використанні автентичних текстів, технічних засобів та ІКТ.

Оскільки професійно орієнтоване навчання іноземних мов має комплексну мету, загальний компонент змісту зосереджується на міжкультурному аспекті та реалізує загальноосвітні завдання. Професійний компонент передбачає формування відповідних мовленнєвих умінь і навичок як підготовку до комунікації у практичній діяльності, що відображає особливість змісту професійно орієнтоване навчання іноземних мов за ланками освіти.

Література

1. Trim J. L. M. Resume of Report on Modern Languages Programme 1971 — 1981 / J. L. M. Trim // Review of ELT. — 1995. — Vol. 4, № 2. — P. 1–17.

2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. — К. : Ленвіт, 2003. — 261 с.

3. Recommendation № R (98) 6 of the Committee of Ministers to member states concerning modern languages. Council of Europe. Committee of Ministers [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://wcd.coe.int/com.instranet. InstraServelt?command=com.instranet.&InstranetImage=530647&SecMode=&DocId=459522&Usade=2. — Назва з титул. екрана.

4. Trim J.L.M. Commentary on Recommendation № R (98) 6 of the Committee of Ministers to Members States concerning Modern Languages / J. L. M. Trim. — Strasburg: Council for Cultural Co-operation, 1998. — 12p.

5. Wordelmann P. Qualification development of internationally active skilled workers — from mobility of labour to «virtual mobility» / Peter Wordelmann // Internationalasing vocational education and training in Europe. CEDEFOP. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2000. — P. 71—84.

6. Fitzpatrick A. Certification and Evaluation inVOLL. Descriptive Parameters, Organization and Assessment / A. Fitzpatrick //

Languages for Work and Life: the Council of Europe and Vocationally Oriented Language Learning / Gerd Egloff, Anthony Fitzpatrick (Editors), Education Committee: Council for Cultural Co-operation. — Strasbourg : Council of Europe. Publishing, 1997. — P. 66—86.

УДК 342.725(494)

Малевич Л.Д.,
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри українознавства
Національного університету водного
господарства і природокористування
(м. Рівне)

МОВНА ПОЛІТИКА ЄС: ДОСВІД СЛОВ'ЯНОМОВНИХ КРАЇН

Анотація. *У статті проаналізовано досвід реалізації мовної політики в слов'яномовних країнах, які вступили до ЄС, на національному, наднаціональному та регіональному рівні.*
Ключові слова*: мовна політика, слов'яномовні країни, мовна політика ЄС.*

Аннотация. *В статье анализируется опыт реализации языковой политики в славяноязычных странах, вступивших в ЕС, на национальном, наднациональном и региональном уровне.*
Ключевые слова*: языковая политика, славяноязычные страны, языковая политика ЕС.*

Abstract. *The implementation of language policy in Slavic-speaking countries that joines the EU at national, supranational and regional levels is investigated in this paper.*
Key words*: language policy, Slavic-speaking countries, EU language policy.*

У сучасному світі, зокрема й у Європі, немає держав, гомогенних в етнічному і мовному плані. Усі європейські країни багатонаціональні й багатомовні: крім титульних націй, тут живуть представники автохтонних етнічних груп та численні іноземці-мігранти. В умовах такої неоднорідної і складної мовної ситуації в сучасній Європі величезного значення надають проблемам мовного регулювання, яке реалізується через державну мовну політику.

В останні десятиліття різні аспекти проблеми мовної політики привертали увагу багатьох українських і зарубіжних дослідників. Саме поняття «мовна політика» розглядають як «сукупність ідео-

логічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мовної системи в певному напрямі» [6, с. 328]. У радянському мовознавстві в такому розумінні переважно використовували термін «мовне будівництво». Сучасна зарубіжна соціолінгвістика пропонує набагато ширше трактування цього поняття. Зокрема, професор Кембриджського університету Б. Сполскі в одній з найновіших праць визначає мовну політику як систему з трьох незалежних, але пов'язаних між собою складників: 1) реальної мовної практики мовної спільноти; 2) цінності мови для спільноти; 3) мовного планування, або мовного менеджменту [20]. У вироблення теоретико-методологічних і практичних засад мовної політики Європейського Союзу значний внесок зробили Б. Гаврінг, Р. Белл, І. Савикьєне, А. Сормунен.

З огляду на надзвичайно складну мовну ситуацію в Україні та її євроінтеграційні прагнення досвід реалізації мовної політики, забезпечення прав національних мов, створення спільного комунікативного простору в країнах ЄС є актуальним і потребує глибокого різнобічного вивчення. Особливий інтерес становлять результати мовної політики слов'яномовних країн.

Мета статті полягає у спробі проаналізувати здобутки мовного регулювання у слов'янських країнах-членах ЄС, виявити його фундаментальні засади й основоположні характеристики, спираючись на світовий досвід наукової рефлексії.

Сьогодні в ЄС, до якого входить 28 країн, 24 офіційні мови, серед яких 6 слов'янських: болгарська (з 2007 р.), польська (з 2004 р.), словацька (з 2004 р.), словенська (з 2004 р.), чеська (з 2004 р.), хорватська (з 2013 р.). Для кожної з вищеназваних мов і відповідно країн момент вступу до ЄС був певним випробуванням і викликав обґрунтовані побоювання [5], оскільки надбанням ЄС загалом є близько 60-ти мов, європейське суспільство зазнає значних і швидких змін, пов'язаних з глобалізацією, внутрішньою мобільністю, розширенням і поглибленням інтеграції.

Проблема багатомовності сформувала потребу в мовній політиці ЄС (*EU Language Policy*), що стала окремим напрямом політичної активності й набула втілення в концепції мультилінгвізму, яка є і політичним гаслом, і програмою дій. Задекларовано, що метою Євросоюзу в мовній сфері є збереження мовної різноманітності та сприяння опануванню іноземних мов громадянами ЄС. Таким чином, на внутрішню мовну політику слов'янських країн-нових членів Євроспільноти нашарувалася зовнішня і внутрішня

політика ЄС з подвійним баченням Європи як об'єднання національних батьківщин і нової федерації.

За рівнями реалізації мовну політику ЄС можна умовно поділити на наднаціональну, національну та регіональну.

Перед приєднанням до ЄС кожна країна-кандидат визначає, якою з державних мов (якщо їх декілька) відбуватиметься спілкування на наднаціональному рівні, насамперед з інституціями ЄС. У випадку слов'янських країн, крім Словенії, вибору офіційної мови ЄС не поставало, оскільки всі ці країни мають одну державну (офіційну) мову і правовий статус кожної з них захищений національним законодавством. Наприклад, основним законодавчим актом, що регулює правовий захист польської мови, є Закон про польську мову, прийнятий 7 жовтня 1999 року, який унаочнює значення польської мови для національної ідентичності і культури, підкреслює необхідність захисту національної ідентичності в процесі глобалізації та розвитку польської культури, причому захист цих цінностей є обов'язком усіх громадян та органів влади, державних установ і організацій, що беруть участь у суспільному житті Республіки Польща [21]. Правову регламентацію словацької мови забезпечує Закон Національної ради Словацької Республіки від 15 листопада 1995 р. «Про державну мову Словацької Республіки» та Закон «Про захист державної мови» (2009) [11]. У Конституції Словенії сказано, що «офіційною мовою у Словенії є словенська». У тих муніципалітетах, де проживають італійська та угорська національні спільноти, офіційною мовою також є італійська або угорська мови», проте згідно із Законом «Про публічне використання словенської мови» словенська мова — є офіційною мовою титульної нації, мовою міжнародного представництва Словенії і однією з офіційних мов ЄС [7].

У межах інституцій ЄС існує різний мовний режим (*EU language regime*), що стосується політичних, юридичних, культурних, бюджетних, функціональних питань і визначає можливі сценарії вирішення мовної проблеми — від уживання однієї мови як офіційної і робочої до застосування всіх офіційних мов. Наприклад, законодавство та інші важливі з суспільного погляду документи перекладають усіма офіційними мовами, зокрема й слов'янськими, інші — лише тими мовами, яких вимагає ситуація. Робочими мовами Європейської Комісії є англійська, французька та німецька, робочою мовою Європейського Центробанку — лише англійська. Слов'янські мови є робочими в Європейському парламенті, оскільки виникає потреба перекладу багатьох документів усіма мовами спільноти. Принагідно зазначимо, що

політика в галузі перекладу є важливою частиною мовної політики ЄС; вартість усних і письмових перекладів для інституцій ЄС щороку неухильно зростає і становить трохи менше 1% бюджету Євросоюзу.

Окремим напрямом мовної політики ЄС є сприяння вивченню іноземних мов (*Language Learning Policies*). З 2002 р. в освітні системи країн-членів запроваджено принцип «рідна мова плюс дві іноземні» (*mother tongue plus two*) та «індикатор лінгвістичної компетентності» (*linguistic competence indicator*), що є довготривалими проектами, які мають стати частиною діяльності закладів шкільної, університетської та професійно-технічної освіти ЄС. Слов'янські країни, що приєдналися до Євросоюзу пізніше, імплементують, хоча й нерівномірно, мовну освітню політику ЄС на національному рівні.

Проте, незважаючи на офіційну політику мультикультуралізму, мовою спілкування між країнами-членами є англійська, причому чим більше мов стає в Європейському Союзі, тим більше зростає роль англійської, яка для багатьох людей по суті перестає бути іноземною. Перспектива переважання англійської мови в комунікативному полі ЄС вже сьогодні викликає небезпідставну тривогу і змушує європейських інтелектуалів говорити про необхідність заохочення європейських громадян вивчати другу мову, яка не є мовою міжнародного спілкування.

ЄС з належною категоричністю докладає зусиль для того, щоб уникнути нівеляції відмінностей у культурних і мовних сферах тих держав, народів, які політично, економічно й культурно об'єдналися в Євроспільноту. Непорушною залишається старовинна звичаєва міжнародно-правова норма, відповідно до якої визначення статусу мов та порядку їх використання є суверенною прерогативою держави і належить до її внутрішньої компетенції. Кожна держава на національному рівні самостійно вирішує мовні питання, ураховуючи історичні чинники, національні особливості, культурні традиції і виходячи з власних потреб, потреб суспільства та громадян.

На регіональному рівні мовні питання стали предметом міжнародно-правової регламентації лише в контексті захисту мов, що опинилися під загрозою зникнення (Європейська хартія регіональних або міноритарних мов від 1992 року), та запровадження загальних стандартів захисту мовних прав осіб, які належать до національних меншин (Рамкова конвенція про захист національних меншин від 1995 року). Слід підкреслити, що Хартія не передбачає жодних санкцій і єдиним контрольним інструментом є

система звітів: звіти країн, які ратифікували Хартію (*State Periodical reports*), доповіді Комітету експертів (*Reports of the Committee of Experts on the application of the Charter*), Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи (*Recommendations of the Committee of ministers of the Council of Europe on the application of the Charter*).

З-поміж шести слов'янських країн-членів ЄС Хартію підписали і ратифікували п'ять: Польща, Сербія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Чехія. Член ЄС Болгарія до сьогодні Хартію не підписала і не ратифікувала.

Польща застосовує дію Хартії щодо 15 мов меншин та регіональних мов, чітко розрізняючи при цьому мови національних меншин, які мають власну державу (серед них і українська), мови етнічних меншин, які не мають власної держави, і регіональну кашубську мову, яка може мати статус другої офіційної за бажанням кашубської громади. Проблемою є недостатня присутність мов меншин у ЗМІ, недостатня кількість шкіл та вчителів відповідних мов [18].

Словаччина визнає 9 мов меншин, встановлюючи 15-відсотковий мінімум для використання мови меншини як офіційної [16,с. 6]. Варто відзначити, що попередній мінімум становив 20 % і його досягли лише угорська, українська і русинська мови (ми поділяємо позицію Л. Белея щодо статусу русинської мови [3]. Зазнали критики незадовільне використання мов меншин у медійній сфері та недостатня підготовка вчителів [16,с. 46].

У Словенії дію II частини Хартії поширено на 4 мови, III — на дві. Комітет експертів відзначив значну диспропорцію між законними правами мов і їх реальною підтримкою [19, с. 7].

Хорватія підтримує 7 мов меншин, серед яких 3 мови: словацька, українська та русинська — виявляються найменш визнаними і не мають достатньої підтримки в галузі освіти, а українську, русинську і сербську надто мало використовують у ЗМІ. Заслуговує на критику зменшення використання кириличного шрифту, висока планка (третина населення) для визнання мови меншинною, а також повільна імплементація Хартії [15].

Чехія декларує захист 2 мов меншин (словацької і польської в Моравії-Сілезії), хоча визнає 12 національних меншин. Мовна політика Чехії спрямована на асиміляцію циган, а не на збереження їх мови і культури, на що, зокрема, вказують розбіжності між даними щодо їх кількості за результатами перепису населення і підрахункам самих меншин [17, с. 6−7].

Мусимо погодитися з оцінкою Ю. Бестерс-Дільгер, що наслідки впровадження Хартії, а отже, й наслідки мовної політики

на регіональному рівні в країнах зі слов'янськими державними мовами неоднозначні: поряд із суттєвим покращенням становища мов меншин (зміцнення прав численних меншин, розширення застосування мов у сфері освіти, у судочинстві тощо) вона призводить до нових труднощів і конфліктів: проблеми з обстоюванням мовних прав на місцях, недостатнє фінансування відповідних закладів освіти і ЗМІ, неможливість вплинути на зміну статусу своєї мови і навіть на зміст звітів з боку меншин, встановлення зависокого відсотка носіїв мови, який би давав змогу користуватися захистом Хартії [4, с. 17−18].

Таким чином, в умовах потужних інтеграційних і глобалізаційних процесів роль мовної політики надзвичайно зростає. Аналіз досвіду мовного регулювання в слов'янських країнах, які вступили до ЄС, на національному, наднаціональному і регіональному рівнях дає підстави стверджувати, що для успішної мовної політики важливе значення мають такі чинники: 1) врегульоване на конституційному рівні національне мовне законодавство, яке забезпечує правовий статус і гарантує права державної (офіційної) мови; 2) запровадження міжнародних стандартів захисту мов і мовних прав національних меншин; 3) ефективна система іншомовної освіти.

Література

1. Ажнюк Б. Мовна політика в сучасній Україні/ Б. Ажнюк // Ukraina Irredenta. Literatura i jezyk Ukrainy XX wieku. — Studia Ruthenica Cracoviensia 5. — Kracow: Wydawnicrwo Uniwersitetu Jagellonskiego, 2011. — S. 141-149.
2. Багатомовна Європа : тенденції у політиці і практиці мультилінгвізму в Європі. — К.: Ленвіт, 2012. — 168 с.
3. Белей Л.О. «Русиньскый язык» у Закарпатській області України поч. XXI ст.: реалізація мовних прав автохтонного населення чи мовна містифікація? / Л.О. Белей // Мовознавство. — 2013. — №5. — С. 97—103.
4. Бестерс-Дільгер Ю. Ефективність Європейської хартії регіональних або міноритарних мов як знаряддя захисту мовних прав у слов'янських країнах / Ю. Бестерс-Дільгер // Мовознавство. — 2013. — №5. — С. 12−18.
5. Брацкі А. Сучасна мовна політика — польський досвід у слов'янському вимірі / А. Брацкі // Київські полоністичні студії. — 2013. — Т. 22. — С. 436−439.
6. Брицин В.М. Мовна політика / В.М. Брицин // Українська мова: Енциклопедія / Редкол. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк

М.П. та ін. — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2000. — 752 с.

7. Катунин Д.А. Статус языков в современном законодательстве Словении и словенский язык в законодательных актах сопредельных стран. Статья первая / Д.А. Катунин // Язык и культура. — 2008 — № 3. — С. 23—41.

8. Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір / Лариса Масенко. — К.: Видавн. дім «КМ Академія», 2004. — 164 с.

9. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз і рекомендації. Проект INTAS «Language policy in Ukraine: Antropological, Linguistic and Euro Perspectives» (2006-2008) / за ред. Ю. Бестерс-Дільгер. — К.: Києво-Могилянська академія, 2008. — 364 с.

10. Самойлова М. Н. Языковая ситуация и языковая политика в современном обществе / М. Н. Самойлова // Вестник Волгоградского гос. университета. — Сер. 2 «Языкознание». — 2009. — № 1 (9). — С. 160−165.

11. Buzássyová K. Slovenčina ako stredoeurópsky slovanský jazyk (K problému jazykového zákonodarstva) / K. Buzássyová // Slovenská reč. — 1998. — № 3. — S.131–141.

12. May S. Language and Minority Rights : Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language / S. May. — New York : Routledge, 2012.– 389 p.

13. Paulston C. Language Policies and Language Rights / C. Paulston // Sociolinguistics. — Malden, MA, 2003. — P. 472—483.

14. Recommendation RecChL(2010)8 of the Committee of Ministers on the application of the European Charter for Regional or Minority Languages by Croatia [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.coe.int/T/dg4/education/minlang/Report/default_en.asp#Croatia

15. Report of the Committee of Experts on the application of the Charter in the Slovak Republic [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.coe.intdg4/education/minlang/Report/default_en.asp#Slovakia

16. Report of the Committee of Experts on the application of the Charter in the Czech Republic[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.coe.int/T/dg4/education/minlang/Report/default_en.asp#Czech

17. Report of the Committee of Experts on the application of the Charter in Poland[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.coe.int/T/dg4/education/minlang/Report/default_en.asp#Poland

18. Report of the Committee of Experts on the application of the Charter in Slovenia [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.coe.int/T/dg4/education/minlang/Report/default_en.asp#Slovenia

19. The Cambridge Handbook of Language Policy / Ed. by B. Spolsky. — CambridgeUK: CambridgeUniversity Press, 2012. — 756 p.

УДК 811.161.1

Мельник Т. П.,
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри українознавства
ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського»,
Задорожна О. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та методики її навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені В. Гнатюка,
Головата Л. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та методики її навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені В. Гнатюка

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. *У статті проаналізовано формування соціокультурної компетентності студентів-іноземців при вивченні української мови. Описано проблему створення навчальних матеріалів для адаптації іноземців в українському середовищі.*

Ключові слова*: соціокультурна компетентність, комунікація, навчальні матеріали.*

Аннотация. *В статье проанализировано формирование социокультурной компетентности студентов-иностранцев в процессе изучения украинского языка. Описано проблему создания учебных материалов для адаптации иностранцев в украинской среде.*

Ключевые слова:*социокультурная компетентность, коммуникация, учебныематериалы.*

Summary. *The article analyzes the formation of sociocultural competence of foreign students in the the process of studying the Ukrainian language. We describe the problem of creating training materials for the adaptation of foreigners to Ukrainian environment.*

Keywords: *sociocultural competence, communication, training materials.*

Орієнтація сучасної української освіти на європейську систему вищої школи зумовлює потребу підвищення статусу навчальних закладів на міжнародному ринку надання освітніх послуг. Навчання іноземних студентів — це один з тих показників, що

впливає на окреслення місця ВНЗ як на внутрішньому, так і на зовнішньокультурному освітньому просторі. Однією з основних ознак, що визначають привабливість України для студентів-іноземців є якість освіти та здатність українських вишів створити умови, за яких іноземці могли б адаптуватися до навчання в чужій їм країні, до традицій іншої нації. Це й визначає актуальність нашої розвідки.

Важливим складником навчання іноземців у сучасній українській вищій школі є формування соціокультурної компетентності — сукупності знань, умінь та навичок, необхідних для розвитку особистості, здатної використовувати здобуті знання щодо культурних властивостей країни, правил мовленнєвої та немовленнєвої поведінки у різних комунікативних ситуаціях, особливостей етикету тощо. Так, Кушнір І. М. зауважує, що соціокультурна компетентність іноземних студентів — це комплексна характеристика індивіда, що передбачає: опанування іншомовною культурою; формування вмінь і навичок діалогічного мовлення іноземних студентів в умовах міжкультурного спілкування; виховання толерантного ставлення до іноземної мови, представників іншомовної культури та країни навчання; розвиток творчих здібностей і здатність навчатись упродовж життя, у тому числі засобами іноземної мови [3, с. 12].

Знання мови є першою перепоною на шляху до початкової адаптації іноземця у новому для нього соціокультурному середовищі, тому основне завдання викладача — навчити студента долати комунікативні труднощі як у міжособистісному спілкуванні в межах групи, університету, так і за межами навчального закладу з носіями мови. Із цією метою ми пропонуємо низку завдань, які окреслюють основні комунікативні правила української мови і, водночас, допомагають адаптуватися до нових соціокультурних умов [1, с. 9].

Особливе місце на початковому рівні вивчення української мови відводимо мовленнєвому етикету. Для цього рекомендуємо студентам вивчити такі ситуаційні вислови: 1) *звертання* (вибачте, що затримую Вас; скажіть, будь ласка), 2) *вітання* (добрий день; привіт; радий (рада) Вас бачити), 3) *знайомства* (дозвольте відрекомендуватися; хотіла б з Вами познайомитись, мене звати), 4) *запрошення* (запрошую Вас; ходімо; прошу заходити; дозвольте Вас запросити), 5) *прохання* (я (дуже) прошу Вас; чи не могли б Ви зайти пізніше), 6) *поради* (я раджу Вам; дозвольте порадити Вам; чи не спробувати Вам), 7) *згоди*

(погоджуюсь; добре; звичайно; безперечно; поза всяким сумнівом), 8) *відмови* (даруйте; змушений Вам відмовити; мені шкода; мені прикро), 9) *вибачення* (вибачте; пробачте; даруйте), 10) *втішання* (не хвилюйтесь; не журіться; не переживайте; сподівайтесь на краще; все буде гаразд), 11) *співчуття* (я співчуваю Вам; я розумію Ваше горе; я поділяю Ваш смуток), 12) *компліментів* (Ви чудово виглядаєте; Ви неперевершені), 13) *вдячності* (дякую тобі (Вам), щиро вдячний Вам за підтримку; вдячний за все; прийміть мою (сердечну, щиру) подяку за ...), 14) *прощання* (до побачення; на все добре; до завтра; нехай Вам щастить; бувайте здорові) та інше. Цей матеріал допомагає студентам бути толерантними в новому для них суспільстві, а також активно використовувати засвоєні знання у вирішенні різних щоденних ситуацій.

У виборі тематики навчальних матеріалів значної ролі надаємо темам, що через призму мови дають можливість зрозуміти найважливіші історичні особливості розвитку української нації і актуальні проблеми сучасного життя українців. Так, важливим аспектом студіювання української мови є ознайомлення з історією її становлення та розвитку, функціями, формами існування. Тому засвоєння теми «Українська мова в Україні та світі» уможливлює перевірку знань, набутих у результаті вивчення теоретичного матеріалу про роль української мови серед інших мов світу. Після опрацювання теми пропонуємо відповісти на низку питань:

1. Яка мова є державною в Україні?

2. У яких країнах, крім України, є люди, які говорять українською?

3. Яке місце займає українська мова за кількістю тих, хто нею розмовляє?

4. До якої групи належить українська мова?

5. До якої мовної сім'ї належить українська мова?

6. Які мови мають спільні риси з українською?

7. Які форми має національна українська мова?

8. Що таке літературна мова і що таке діалект?

9. Що таке територіальний діалект?

10. Що таке сленг (жаргон)?

11. Що таке просторіччя?

12. Що таке суржик?

13. На якій основі створений український алфавіт?

14. Хто такі Іван Котляревський і Тарас Шевченко?

15. Коли було прийнято останній правописний кодекс?

Відповіді на питання дозволяють оцінити не лише рівень засвоєння теми, а й мовленнєві здібності кожного студента.

Одним із структурних компонентів формування соціокультурної компетентності іноземців у вивченні іноземної мови є вироблення у них умінь та навичок фахової комунікації. Так, для студентів-медиків розроблено тему «Ділова розмова. Розмова лікаря з пацієнтом. Використання медичної термінології у професійній комунікації лікаря». На нашу думку, важливим аспектом у вивченні зазначеної теми є збагачення активного мовленнєвого словника студентів фаховою термінологічною лексикою, зокрема словами на позначення частин тіла людини, назв хвороб та симптомів. Невід'ємним складником теми є формування вміння вільного володіння багатими виражальними засобами мови на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях; навичок етичного професійного спілкування медичних фахівців. Для досягнення таких завдань пропонуємо читати, доповнювати та складати діалоги-ситуації, як-от:

– А ось і лікар! Заходьте, будь ласка, сідайте!

– Добрий день. Хто з вас погано почувається?

– ...

– Що у вас болить?Якого характеру біль?

– ...

– Зараз подивимося. Покажіть своє горло. Це не ангіна і не грип. Мабуть, з'їли щось холодне?

– ...

– Вам треба ...

– ...

– Я написав, які ліки потрібні. Вони є у кожній аптеці. За два-три дні Ви одужаєте.

– ...

Застосування здобутих знань не лише допоможе адаптуватися у суспільстві, а й показати знання та вміння, потрібні для фахівців відповідної спеціальності.

Отже, у вивченні української мови студентами-іноземцями визначено різні типи завдань, які допомагають швидкому пристосуванню представників інших країн до чужого їм середовища та формуванню в них соціокультурної компетентності. До першої групи завдань належать пізнавальні, в основі яких — правила комунікативної поведінки. Наступну групу репрезентують завдання практичного спрямування, що розвивають уміння вільного міжкультурного спілкування. Остання група — завдання, які

через професійну мовленнєву компетенцію стимулюють входження іноземців в український соціокультурний простір.

Література

1. Дементьєва Т. І. Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.09 — теорія навчання освіти / Т. І. Дементьєва. — Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2005. — 20 с.
2. Кочан І. М. Контрольні завдання з методики викладання української мови / І. М. Кочан. — Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. — 59 с.
3. Кушнір І. М. Формування соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови : автореф. дис ... канд. пед. наук 13.00.02 — теорія і методика навчання (російська мова) / І. М. Кушнір. — Херсон, 2012. — 23 с.
4. Чистякова А. Б. Система вправ при навчанні іноземної мови / А. Б. Чистякова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. — № 12. — Харків, 2008. — С. 208−214.
5. Порох Д. О. Соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних медичних закладах України: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Д. О. Порох. — Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. — 20 с.

УДК 378.147:81'271.12:378.4(477+497.2)

Місник Н.
Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця (м.Київ),
Палій М.
Шуменський університет ім.К.Преславського
(Республіка Болгарія)

СУЧАСНІ ЄВРОСТАНДАРТИ В МОВНОМУ НАВЧАННІ У ВИЩИХ ШКОЛАХ БОЛГАРІЇ Й УКРАЇНИ

Аннотація. *У статті висвітлюється роль європейських стандартів як приорітетних завдань в мовній підготовці студентів в болгарських медичних ВНЗ.*

Ключові слов:. *уніфіковані навчальні програми, міжкультурна та професійна комунікація лікарів.*

Аннотация. *В статье содержится утверждение, что евростандарты являются приоритетными заданиями в языковой подготовке болгарских студентов-медиков.*
Ключевые слова: *унифицированные программы, межкультурная и профессиональная коммуникация медиков.*

Abstract. *The article characterizes the European standards as the guidelines in teaching foreign languages in Bulgarian medical higher educational establishements.*
Key words: *unified curricula, cross-cultural and professional communication in medicine.*

Одним із пріоритетних завдань сучасного освітнього процесу є підготовка висококваліфікованого конкурентного фахівця, орієнтованого на постійне самовдосконалення і професійний пошук. Реалії життя вимагають істотних змін інноваційного характеру при отриманні кваліфікації майбутніх випускників. Організація і моделі навчального процесу працюють на те, щоб дати можливість студентам не тільки оволодіти теоретичними знаннями в повному обсязі, а й вільно застосовувати їх на практиці, адаптуватися в складних професійних умовах, якісно і творчо вирішувати найрізноманітніші робочі проблеми. З-поміж факторів, які формують найважливіші професійні якості фахівця, без сумніву, є здатність вільно володіти необхідними комунікативними навичками. Останнє десятиліття засвідчує тенденцію уніфікації програмних вимог у вищих навчальних закладах світу. Сподіваємося, що прийняття нової редакції «Закону про вищу освіту» уможливить і в Україні реалізацію аналізованих нижче аспектів роботи в напрямку формування професійної комунікативної компетентності фахівців.

Новітні європейські освітні стратегії передбачають створення нових уніфікованих навчальних програм і методик викладання відповідних дисциплін в університетах. В такому аспекті можна розглядати і нові європейські проекти болгарської вищої школи, пов’язані з підвищенням комунікативної компетентності студентів. Прикладом може слугувати проект Оперативної програми «Развитие на човешките ресурси» під назвою «Повишаване на комуникативната компетентност на студентите по медицина чрез оптимизиране и създаване на нови учебни програми по комуникация», який інтенсивно впроваджується в Медичному університеті м. Варна.На реалізацію проекту Євросоюзом виділено 276

317,90 лв. (приблизно 140 тис. євро). В межах цього проекту започатковано викладання таких дисциплін:

— «Медицинска терминология и клинична комуникация на руски език» для болгарських студентів II-VI курсу — 60 навчальних годин;

— «Клинична комуникация на английски език» для студентів V-VI курсу, специальності Медицина і Дентальна медицина — 60 навчальних годин;

— «Клинична комуникация на немски език» для студентів V-VI курсу, специальності Медицина і Дентальна медицина — 60 навчальних годин.

Серед пілотних курсів чільне місце посіла дисципліна «Комуникация в здравеопазването» (Комунікація у сфері охорони здоров'я), що викладається болгарським студентам I курсу рідною мовою.

Паралельно викладачами університету провадиться робота в межах проекту «Интеркултурна медицинска комуникация в Европа (IMED-KOMM-EU)», який має на меті насамперед створення, тестування і стійке поширення сучасних та інноваційних матеріалів для вивчення, опитування та сертифікації (ECL) задля полегшення міжкультурної та професійної мовної комунікації лікарів-іноземців і медичних фахівців у країнах консорціуму, а також в інших державах-членах Європейського Союзу.

Покращення мовної підготовки цільових груп дозволить їхнім учасникам скористатися можливостями європейської комунікації і загальноєвропейського ринку праці.

Результатом цієї роботи стало створення першого в Болгарії електронного курсу болгарської мови як іноземної за медичним професійним спрямуванням.Сучасний онлайн курс «Български език за медицински цели», розроблений викладачами кафедри слов'янських мов і комунікації Варненського медичного університету, приназначено для студентів медичного профілю та лікарів, які планують спеціалізуватися чи працювати в Болгарії. Унікальність курсу та нової методики полягає у використанні інтерактивних матеріалів і вправ з усіх тем, необхідних для студентів і лікарів у їхній фаховій комунікації.

Як бачимо, розширення процесу мовного навчання з метою задоволення потреб усіх вікових груп відповідно до вимог «Загальних рекомендацій щодо мов Ради Європи» (болг. «*Общите препоръки за езиците на Съвета на Европа*») є на сьогодні пріоритетом навчання в болгарській освітній системі.

Згідно з розробленим Радою Європи документом «Загальний європейський рамковий покажчикмов» («*Общ Европейски рамков указател за езици»*) мовне навчання має політичне, соціальне та культурне значення. Його універсальність покликана сприяти реалізації таких завдань: поглиблення взаєморозуміння і толерантності серед громадян в Болгарії, Європі та світі; збереження мовного та культурного розмаїття;заохочення багатомовності та вивчення іноземних мов упродовж всього життя;заохочення принципу самостійності під час вивчення іноземних мов;прозорість та зрозумілість мовних програм для вивчення;точний і зрозумілий опис лінгвістичної компетенції та кваліфікації з метою спрощення мобільності.

Проблеми глобалізації торкаються безпосередньо вивчення мов і заохочують різноманітність форм мовної підготовки. Питання про якість навчання мови є надзвичайно актуальним. Цим потребам відповідає впровадження «Європейського мовного портфелю», офіційно визнаного Радою Європи і призначеного насамперед описати мовний досвід, накопичений за час вивчення мов упродовж всього життя — у професійному навчанні, навчанні на робочому місці, через неофіційні контакти та міжкультурне спілкування. Автори статті переконані, що поєднання авангардної методики міжкультурної освіти та міжкультурного спілкування з традиційними підходами в мовному навчання є не лише актуальним, але й високоефективним під час навчання професійних груп, які працюють у мультикультурному середовищі.

Досвід болгарської вищої школи в запровадженні освітніх стандартів демонструє, як за допомогою технологічних та інформаційних форм інтерактивного й електронного навчання (E-learning, blended learning) вводяться нові навчальні матеріали, які відповідають європейським вимогам програм автономного навчання і навчання упродовж усього життя.

Сподіваємося, що основні європейські підходи до сучасної мовної політики стануть пріоритетними і в Україні, оскільки дотримання таких освітніх засад на сьогодні може стати найбільшим об’єднавчим фактором для систем освіти різних країн.

Література

1. Европейски езиков портфейл // Св. Кл. Охридски, Съвет на Европа. — София, 2004.

2. www.vflp.net.

3. Повишаване на комуникативната компетентност на студентите по медициначерез оптимизиране и създаване на нови учебни програми по комуникация — Проект/http://mu-varna.bg/BG/bg051po001-3-1-07-0061.

4. Сучасні освітні парадигми формування дискурсивної компетентності студента вищої школи в Україні // Зб. Алманах «Българска украинистика». — №3. — Софія, 2013. — С. 261—265.

УДК81'232−057.87−027.63:81.161.1:82−84

Мирошниченко А.В.,
кандидат педагогических наук,
доцент кафедры русской филологии,
заведующая подготовительным
отделением для иностранных граждан
Киевского национального
лингвистического университета

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ УСВОЕНИЯ КРЫЛАТЫХ СЛОВ И ВЫРАЖЕНИЙ РУССКОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМИ-ИНОСТРАНЦАМИ НА РАЗНЫХ ЭТАПАХ ОБУЧЕНИЯ

Анотація. *У статті йдеться про особливості навчання студентів-іноземців сталим словосполученням російської мови.*
Ключові слов: *фразеологічні одиниці, крилаті вислови, культурна спадщина російської мови.*

Аннотация*. В статье описываются особенности обучения студентов-иностранцев устойчивым словосочетаниям русского языка.*
Ключевые слова*:крылатые слова и выражения, фразеологизмы, история и культура русского языка.*

Abstract. *The article describes the techniques of educating foreign students in Russian Phraseology.*
Key words: *idioms, metaphors, set phrases, Russian history and culture.*

Русский язык как предмет учебной деятельности имеет определенные особенности с точки зрения его восприятия носителями другого языка, обучающихся в различных видах учебных заведений филологического и нефилологического профиля.

Работа преподавателя РКИ в нефилологическом вузе имеет свою специфику, т.к. для будущих инженеров или экономистов язык является средством овладения профессией, помощником в учебе (при сдаче зачетов, экзаменов, различных устных и пись-

менных работ), инструментом для адаптации в социально-бытовой сфере и внеучебной жизни. Иностранные студенты-филологи изучают язык ради самого языка, видения системы языковых явлений, но точно также, как и нефилологи, используют его в учебе и быту. Таким образом, для любого студента-иностранца на начальном этапе необходимо формирование психологической готовности к учебной деятельности в условиях новой для него социально-культурной среды. Поэтому два аспекта (научный стиль речи и общее владение языком) должны гармонично дополнять друг друга, выполняя главную задачу: помочь ученику сознательно использовать в различных сферах жизни и учебной работы чужой для него язык с распространенными языковыми средствами, делающими речь более выразительной, образной и меткой.

Одним из таких средств являются крылатые слова и выражения русского языка, которые рассматривают как источник овладения языком и знакомства с историей и культурой носителей языка. Их освоение происходит на начальном этапе изучения языка и продолжается практически бесконечно, т.е. на среднем, продвинутом и профессиональном этапах.

Крылатые слова — устойчивые изречения, вошедшие в язык из различных источников (обычно из литературного или фольклорного произведения) и получившие широкое распространение. Они могут представлять собой отдельное слово *(«Гамлет»)*, словосочетание *(«американская мечта»)*, простое и сложное предложение *(«А Васька слушает да ест»)*. На занятиях по языку широко используются сборники крылатых слов, составленные такими исследователями, как С. В. Максимов, Н. С. Ашукин, В. М. Мокиенко и др. Все сборники содержат историко-литературные справки об их происхождении, их алфавитные указатели либо классификации [1].

Самым простым и методически оправданным путем активного включения крылатых слов и выражений в речевую практику является операция сравнения, к которой прибегает преподаватель в ходе рассмотрения деятельности учеников на занятиях: *«знает как свои пять пальцев», «сделал как кот наплакал», «точен как часы», «болтает, словно язык без костей», «дорожит как зеницей ока»* и др. В некоторых случаях выражения со сравнением не требуют специального обращения к источнику в силу очевидности сравнения или наличия аналога в родном языке и, следовательно, их употребление в речи неизбежно. Специальные пособия (например, [3]), используемые на занятиях РКИ на начальном

уровне, помогают увеличить словарный запас, узнать о значении, составе, сочетаемости, происхождении фразеологических единиц, научиться правильно употреблять их в речи, работать с фразеологическими словарями и т.д.

Современная методическая практика рассматривает изучение крылатых слов на всех этапах обучения как для филологов, так и для нефилологов, с точки зрения их универсальности при использовании в речи, независимо от сферы деятельности.

«Крылатые слова — устойчивые словосочетания, часто употребляемые благодаря яркой выразительности и глубокому историко-культурному смыслу. В русском языке таких слов и выражений, легко употребляемых людьми разных сословий, очень много. Крылатые слова рождались практикой, опытом, случаем и литературой. В них — мудрость народная, бездна смыслов, много поучительного. К сожалению, правильная литературная речь учителя исключила многие крылатые слова, хотя многие из них обогатили бы общениес учениками*: «мастер на все руки», «горе от ума», «без вины виноватые», «быть или не быть?»* и т.д. Крылатыми эти слова называются из-за легкости переноса из одной сферы употребления в другую, из-за восприимчивости их многими людьми. В них действительно есть что-то легкое, перелетающее. Восстановление их статуса в профессиональной речи педагога не просто украсило бы, оживило, обогатило общение его с учениками, но и, что очень важно, в культурологическом плане продолжило бы традицию сохранения контекста прекрасного русского языка» [2].

Рассматривая эту цитату применительно к использованию крылатых слов и выражений нефилологами, можно увидеть процесс проникновения научно-технической терминологии в разные сферы жизни, освоение литературным языком немалого количества терминов, потерей их специального значения и последующей детерминологизацией и метафоризацией, например: *«анатомия любви», «география подвига», «инфляция слов»* и др.

Крылатые единицы как предмет изучения филолога– это цитаты и выражения из литературно-художественных произведений, различные изречения исторических лиц, имена мифологических, фольклорных и литературных персонажей, оторвавшиеся от первоисточника и получившие вторую жизнь в обыденной речи («*лебединая песнь», «растекаться мыслью по древу», «Фома неверующий», «не от мира сего», ««Сизифов труд», «не в своей тарелке», «рыбак рыбака видит издалека», «на всякого мудреца довольно простоты», «есть еще порох в пороховницах», «не му-*

дрствуя лукаво», «слона-то я и не приметил» и т.п.). Для студента-филологасвоеобразие крылатых слов заключается в их афористичности, которая чаще всего приобретается на протяжении конкретного временного отрезка. Источником пополнения крылатых слов являются античные и библейские мифы, фольклорные произведения разных жанров, всемирная художественная литература, публицистика,мемуары, опубликованные исторические документы. Весьма существенной является роль крылатых слов и выражений в формировании как литературного, так и разговорного языка (строки У. Шекспира, М. де Сервантеса, И-В. Гете, И. А. Крылова, А. С. Пушкина, А. С. Грибоедова, Н. В. Гоголя, А. Н. Островского и ряда других).

Таким образом, на более поздних этапах обучения как студентов-филологов, так и нефилологов, необходимо учитывать тот факт, что без владения набором даже минимальных историко-этимологических знаний, стоящих за крылатыми словами и выражениями, невозможно правильно интерпретировать смысл языковой единицы. Анализ усвоения этих единиц показывает, что необходимо иметь представление о предмете, событии, ситуации или месте, связанном с ними, следовательно, обязательным является знакомство с содержанием источника.

Литература

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Азимов, А.Щукин. — М.: Издательство ИКАР, 2009. — 448 с.
2. Безрукова В. С. Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога) / В.Безрукова. — Екатеринбург, 2000. — 937 с.
3. Чепкова Т. П. Русский язык как иностранный. Знакомимся с русской фразеологией: Учеб. пособие / Т. П. Чепкова — М.: Флинта; Наука, 2003. — 88 с.

УДК 811.161.2, 378.147

ПодгурськаТ.А.,
викладач кафедри
української мови та літератури

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ВНЗ

Анотація. *У статті проаналізовано лінгвістичний складник професійної освіти іноземних студентів під час вивчення курсу «Українська мова як іноземна». Визначено проблеми, перспективи та подано практичні рекомендації щодо покращення роботи зі студентами-іноземцями в економічному ВНЗ на початковому етапі засвоєння мови.*

Ключові слова: *українська мова як іноземна, професійна освіта, лінгвістичний компонент.*

Аннотация. *В статье проанализирована лингвистическая составляющая профессионального образования иностранных студентов при изучении курса «Украинский язык как иностранный». Определены проблемы, перспективы и представлены практические рекомендации по улучшению работы со студентами-иностранцами в экономическом вузе на начальном этапе освоения языка.*

Ключевые слова: *украинский язык как иностранный, профессиональное образование, лингвистический компонент.*

Abstract.*The article analyzes the linguistic component of the professional education of foreign students in the course «Ukrainian as a foreign language». It Identifies problems, perspectives and gives practical advice to improve the work with foreign students in an economic institution.*

Keywords: *Ukrainian as a foreign language, vocational education, linguistic component.*

На сьогодні розв’язання проблем з удосконалення сучасного освітнього процесу, уведення інноваційних методик і технологій до науково-навчальних планів українських ВНЗ, гуманізація навчання в контексті європейських вимог щодо практичного приєднання України до європейського освітнього простору набувають усе більшої ваги. Вихід України на ринок світових освітніх послуг і проведення державою заходів щодо розвитку взаємовигідного міжнародного співробітництва в галузі вищої освіти потребує якісної підготовки спеціалістів-іноземців.

Сьогодні все частіше з’являється попит на фахівців економічних спеціальностей з належним рівнем знань іноземної мови. Король С. В. вказує, що «у Європі, згідно з інформацією німецького Інституту економічних досліджень, кожний п’ятий працівник використовує знання іноземної мови в професійній діяльності» [1, с. 128]. Відомий методист та педагог Й. Берман зазначав, що в немовному ВНЗ мови навчають тільки як засобу спілкування, що реалізується в мовленні [2, с. 54]. Тобто студенти-іноземці пови-

нні в повному обсязі оволодіти основними навичками читання, писання та говоріння тією мовою, яка є офіційною в країні, де вони навчаються.

Проте на сучасному етапі професійної освіти існують нові вимоги до лінгвістичного компонента в освітній практиці в немовному (у нашому випадку — економічному) ВНЗ — це оволодіти мовою професійного спілкування, отримати такий мовний рівень, який сформував би студента як майбутнього кваліфікованого фахівця. Розв'язанню цієї проблеми сприяє проведення лінгвістичної та культурологічної роботи зі студентами-іноземцями в рамках обов'язкових та спеціальних курсів мовної кафедри. Згідно з Рекомендаціями Європейського Парламенту про ключові компетенції навчання впродовж життя (Key Competences for Lifelong Learning), компетенція «спілкування іноземними мовами» передбачає: «знання прийнятих у суспільстві норм і звичаїв», «здатність розуміти, висловлювати і інтерпретувати поняття, думки, почуття, факти і судження у відповідному діапазоні соціальних і культурних контекстів» [1]. Отже, знання іноземної мови (у нашому випадку — української) для студента-економіста є надзвичайно важливим.

Щороку ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» зараховує на навчання студентів з таких країн, як Китай, В'єтнам, Кот-д'Івуар, Алжир, Гвінея, Туркменістан, Азербайджан, Молдова та інших. Основною метою навчальної роботиіноземних громадянє вивчення студентами-іноземцями української мови, яка дасть їм основу в оволодінні професійними знаннями, а також можливість ознайомитися з історією, культурою і традиціями українського народу. Володіння українською мовою для іноземного студента є гарантією якісної професійної підготовки сучасного кваліфікованого спеціаліста-економіста.

Кафедра української мови та літератури ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» пропонує для студентів-іноземців чимало підручників та посібників, які допомагають у вивченні української мови як іноземної. Такі підручники зорієнтовані на засвоєння як загальномовного мінімуму, так і професійної мови. Наприклад, зміст і завдання навчального курсу з основних розділів сучасної української літературної мови відбито в навчальному посібнику «Українська мова для студентів-економістів із близького зарубіжжя. Практикум», підготовленому колективом викладачів кафедри української мови та літератури КНЕУ. У практикумі основний

акцент зроблено на вироблення у студентів практичних навичок правильної вимови слів, дотримання правописних, граматичних, лексичних і стилістичних норм української мови, необхідних для вільного використання української мови в усіх сферах діяльності майбутніх випускників економічного вищого навчального закладу. Практикум призначено для студентів-економістів із близького зарубіжжя, які здобувають вищу освіту в Україні [4].

Уже після першого року вивчення української мови у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» іноземні студенти накопичують той необхідний багаж знань із мови, який дає змогу не тільки висловлювати свою думку й розуміти інших, але й отримувати базові навички професійної мови, що сприяє кращому засвоєнню знань під час вивчення спеціальних дисциплін, дає чітку орієнтацію в реаліях сучасної економіки. Лінгвістичний компонент у професійній освіті студентів-іноземців є важливою частиною комплексної освітньої роботи на різних етапах навчання іноземних студентів в економічному ВНЗ.

На другому році вивчення курсу «Українська мова як іноземна», наприклад, студенти з близького зарубіжжя починають готувати свої перші наукові роботи українською мовою, а саме: наукові реферати (наприклад, із тем «Термінологія банківської (біржової, фінансової) сфери», «Використання антонімів у юридичній практиці»), міні-статті в науковому стилі («Міжнародне економічне співробітництво України та країн СНД», «Професійне спілкування»), короткі повідомлення науково-популярного характеру («Сучасна класифікація словників», «Сучасна ділова етика»), презентації з використанням економічних термінів («Стратегії розвитку економіки України», «Бізнес-креатив») тощо.

Така наукова практика сприяє кращому розумінню особливостей української професійної мови, засвоєнню навичок написання чітко структурованих текстів, активному використанню термінів і терміносполук із різних галузей економіки.

Лінгвістичний компонент професійної освіти студентів-іноземців в економічному ВНЗ полягає в написанні курсових робіт із певних проблемних питань з економіки та суміжних з нею сфер, підготовці рефератів майже з усіх дисциплін протягом усіх років навчання, створенні усних, письмових та електронних презентацій, написанні та захисті бакалаврської та магістерської робіт на заключному етапі свого навчання тощо, і все це українською мовою як мовою іноземного спілкування. Така праця

вимагає чіткого знання наукових термінів різних типів, досконалого володіння українською мовою, особливостями наукового стилю, специфічними мовними засобами, властивими фаховій мові, оскільки саме від цього залежить рівень професійної підготовки студентів, успішність та результативність їхнього навчання, перспективи в пошуках роботи.

Як зазначають фахівці з немовних ВНЗ, важливим компонентом у навчанні української мови студентів-іноземців є сучасна методика викладання, а саме інноваційні підходи у вивченні мови, зокрема активне та інтерактивне навчання. Важливо постійно здійснювати зворотний зв'язок між викладачем та студентами (пояснення, перевірка виконаних вправ та роботи над помилками). Це сприяє взаємодії співпраці викладача з аудиторією. Інтерактивне навчання дозволяє обмін інформацією між усіма учасниками навчального процесу (коли студенти працюють у парах), що покращує формування комунікативної компетенції. Викладачі намагаються підготувати студентів до самостійної роботи. Для того щоб знання студентів-іноземців з організації власної навчальної діяльності перетворились у міцні практичні вміння та навички, потрібно на належному, але одночасно й доступному рівні, подавати новий матеріал [5].

Отже, в економічному ВНЗ лінгвістичний компонент у професійній освіті студентів-іноземців є надзвичайно важливим та необхідним. Наприклад, під час вивчення курсу «Українська мова як іноземна» студенти-іноземці близького зарубіжжя не тільки вивчають основи української мови, але й отримують знання із професійної сфери, запропоновані українською мовою, вивчають українську економічну термінологію, пишуть наукові праці, реферати, курсові, презентації тощо по-українськи.

Література

1. Берман И.М. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах / И. Берман. — М.: Высшая школа, 1970. — 230 с.
2. Король С. В. Специфіка навчання іноземній мові студентів технічних університетів / С. В. Король // Вісн. Запоріз. національ. ун-ту. Сер.: Пед. науки. — 2008. — №.1. — С. 127—132.
3. Онищенко О. Як навчатимуть іноземців в Україні / О. Онищенко // Osvita.ua. http://osvita.ua/vnz/high_school/33643/
4. Українська мова для студентів-економістів із близького зарубіжжя. Практикум. Ч.І. Збірник вправ, завдань і тестів / Автори: Бондарчук Л.М., Краснопольська Н.Л., Подгурська Т.А., Ярошевич І.А. — К.: КНЕУ, 2012. — 213 с.

5. Фоміна Л.В. Традиційні та інноваційні підходи до вивчення української мови як іноземної у вищій медичній школі / Фоміна Л.В., Скорбач Т.В., Кулікова І.І. // http://repo.knmu.edu.ua/

УДК 378.147:811

Сапожникова О.М.,
викладач кафедри німецької мови
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

КЕЙС-МЕТОД ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. *У статті представлено аналіз можливостей використання кейс-методуяк методу сучасних технологійпід час іншомовної професійної підготовки. Детально розкривається сутність понять «кейс», «кейс-метод». Наведені приклади можливої інтеграції різних методів під час організації роботи з кейсом.*
Ключові слова*: кейс-метод, самостійна робота, реальні ситуації, іншомовне навчання.*

Аннотация. *В статье анализируются возможности использования кейс-метода в профессиональной подготовке на иностранном языке. Автором даются примеры интеграции различных методов для организации работы с кейсом.*
Ключевые слова*: кейс-метод, самостоятельная работа студента, реальные ситуации.*

Abstract. *The analysis of the possibilities of using the method of case-study in the foreign language training as a means of modern technologies is presented in the article. The essence of the concepts of «case-study», «case-method» is detailed. The examples of possible integration of different techniques in the organization of the work with cases are presented .*
Key words*: case-method, independent work, real situations, foreign language training.*

Модернізація освітньої діяльності в контексті входження України в європейське освітнє і наукове поле розкриває нагальну необхідність якісної мовної підготовки студента та його адаптованості до ринку праці, наголошуючи на особистісній орієнтованості навчального процесу. Життєві реалії ставлять перед викладачами іноземних мов завдання виховання та навчання студента, який може гнуч-

ко адаптуватися в сучасному світовому просторі, самостійно здобувати необхідні знання, ефективно використовувати їх для розв'язання різноманітних проблем на практиці, критично і творчо мислити, генерувати нові ідеї, грамотно працювати з іншомовною інформацією, бути контактними в певних соціальних групах, уміти спільно працювати в різних галузях, не уникаючи конфліктних ситуацій, а вирішуючи їх, самостійно працювати над розвитком своєї духовності, інтелекту, культурного рівня.

Провідним чинником у вирішенні цих завдань постають різноманітні педагогічні технології [2], серед яких виділяють:

— структурно-логічні технології навчання, які являють собою поетапну організацію постановки дидактичних завдань, вибору засобів розв'язання, діагностики та оцінки одержаних результатів;

— інтеграційні технології, які забезпечують інтеграцію знань і вмінь з різних дисциплін, різних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем тощо;

— ігрові технології як особливу форму взаємодії викладача і студентів, що сприяє формуванню вмінь вирішувати завдання на основі комплексного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету;

— діалогові технології, які пов'язані зі створенням комунікативного середовища, розширенням простору співробітництва на суб'єкт-суб'єктному рівні;

— тренінгові технології як систему діяльності для відпрацювання певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових завдань у навчанні.

Прогресивний підхід до викладання іноземної мови у вищій школі відзначається масовим використанням новітніх технологій у навчанні, що сприяє наближенню до вимог сучасного суспільства, яке потребує високоосвічених, інтелектуально розвинених громадян з високим рівнем мовної і мовленнєвої компетенції, людей, здатних репрезентувати себе в соціумі засобами мови.

Передовий педагогічний досвід наголошує на безперечній ефективності використання кейс-технології в реалізації сучасних завдань викладача іноземної мови. Кейс-технологія, суть якої полягає в розгляді конкретних ситуацій, випадків для спільного аналізу, обговорення та прийняття рішення студентами з певної сфери професійного спрямування, належить до імітаційних активних методів навчання [1].

У роботі над кейсом студенти вдосконалюють навички та уміння виявляти і розв'язувати проблему, працювати з припу-

щеннями та висновками, аналізувати інформацію та аргументацію, оцінювати альтернативи, ухвалювати рішення, слухати й розуміти інших людей. Створюючи модель проблемної ситуації, викладач іноземної мови має ретельно добирати лексико-граматичне наповнення кейсу, орієнтуючись на відповідний рівень складності. Кейс обов'язково має бути актуальним, ілюструвати типову ситуацію, розвивати аналітичне мислення, провокувати дискусію, мати кілька рішень.

Проведенню навчального заняття з іноземної мови з використанням методу кейсів передує ретельна підготовка студентів, яка є дуже важливим моментом, відштовхуючись від якого здійснюється ситуаційне навчання і будуть надалі вимірюватись досягнуті результати. Студенти знайомляться зі змістом кейсу (як правило позааудиторно), самостійно аналізують інформацію, виписуючи важливі дані, у результаті чого в кожного з них має скластися цілісна уява про зміст кейсу.

Комунікативна спрямованість вивчення іноземної мови передбачає при цьому не лише кількісні переваги практики над лінгвістичною теорією, а, насамперед, навчання діяльності спілкування, створення таких умов на занятті, які б сприяли бажанню студентів висловлюватися, взаємодіяти із співрозмовником, впливати на нього. Залучення студентів до свідомої практичної мовленнєвої діяльності під час роботи над кейсом можливо за умови посилення їхньої ролі як рівноправних партнерів та суб'єктів навчального процесу, підвищення мотивації навчання, створення реального комунікативного середовища, яке забезпечує «занурення» у певні соціальні і виробничі ситуації, урізноманітнення форм подання мовного й мовленнєвого матеріалу, забезпечення негайного зворотного зв'язку,

З метою ефективного формування у студентів необхідних мовних і мовленнєвих умінь та навичок викладачі іноземної мови вдаються до застосування різноманітних засобів навчання; серед популярних — мультимедійні засоби. Готуючись до заняття, викладач повинен підібрати (або створити самостійно) інформаційно-насичений матеріал, який можна представити за допомогою мультимедійних засобів навчання і який би спонукав студентів до розв'язання комунікативних завдань з метою оволодіння іншомовним спілкуванням.

Особливе значення при використанні кейс-методу має ситуаційний аналіз [5], який ґрунтується на сукупності прийомів і методів осмислення ситуації, її структури, тенденцій розвитку. При цьому необхідне розроблення проблемно-логічних ситуацій,

оскільки лише під час пошуку та відкриття нового знання студенти вчаться мислити творчо і продуктивно. До таких проблемних, навчально-творчих задач [4], що активно використовуються викладачами іноземних мов в організації навчальної діяльності студентів, належать:

— завдання з відсутністю повної інформації (з недостатньою вихідною інформацією або з надмірною інформацією);

— завдання на комунікативність (задачі на спілкування, на розподіл обов'язків у колективній творчій діяльності та на пошук засобів співробітництва);

— прогнозування (безпосереднє висування оригінальної ідеї);

— рецензування (критичний аналіз прочитаного);

— логічні задачі (опис явищ, процесів, визначення понять та суттєвих ознак, доведення, аргументація, знаходження рішення, усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків, встановлення міжпредметних зв'язків);

— дослідницькі задачі (графічні задачі, задачі на застосування принципів системності, доповнення, історизму тощо);

— завдання на виявлення суперечностей, проблемне бачення (аналогії, приховані питання, викриття суперечностей, формулювання проблем);

— завдання на винахідливість (винахід нових проектів);

— завдання на управління (розроблення стратегії діяльності, планування організації діяльності);

— розвиток фантазії та уявлення (завдання на опис явищ, їх наслідків і передумов);

— естетичні завдання (формування поглядів, смаків, естетичних критеріїв).

Розв'язування проблемних завдань на заняттях з іноземної мови за кейс-методом допомагають наблизити навчання до конкретного досвіду групи, пов'язати його із щоденною практикою, навчити розв'язувати індивідуальні та групові проблеми, приймати демократичні рішення. Кейс-технології дають можливість індивідуального підходу до кожного з учасників навчальної групи, дозволяючи використовувати відмінності стилю навчання кожної особи для збільшення потенціалу всієї групи загалом.

Висновки. Метод кейсів сприяє розвитку вмінь аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, обирати оптимальний варіант і складати план його реалізації. І якщо протягом навчального циклу такий підхід використовується багаторазово, то у студентів відбувається розвиток аналітичних, практичних, творчих, комунікативних, соціальних навичок при вивченні іноземної мови.

Студенти вчаться вести бесіду, переконувати опонентів, захищати власну точку зору мовою, яка вивчається, набувають стійких навичок вирішення практичних задач.

Кейс-метод значно розширює простір творчості викладача іноземної мови, охоплюючи діяльність для створення кейсу як унікального інтелектуального продукту, проектування навчання, залучення студентів до активної співпраці.

Інноваційний педагогічний потенціал кейс-методу дуже високий завдяки наявності в структурі методу аргументації, суперечок, дискусій, які тренують учасників обговорення, учать дотриманню норм і правил іншомовного спілкування, формують мовну компетенцію студентів.

Література

1. Гончаров С.М. Креативні методи навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу: навч.-метод.посіб. / [С.М. Гончаров, Т.А.Костюкова, О.М. Губницька та ін.]; за заг.ред.проф. С.М. Гончарова.− Рівне: НУВГП, 2007. — 116 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник / І.М. Дичківська. — К.: Академвидав, 2004. — 352 с.
3. Михайлова Э.А. Кейс и кейс-метод. — М.: Центр марк. исслед. и менедж., 1990.
4. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / за редакцією проф. С.О. Сисоєвої. — К.: ВІПОЛ, 2001. — 502 с.
5. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Сурмина Ю.П. — Киев: Центр инноваций и развития, 2002. — 286 с.

УДК 81’42

Синицына Н.Н.,
старший преподаватель
кафедры иностранных языков факультета
международной экономики и менеджмента
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ПУБЛИКАЦИИ В СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

КАК МАТЕРИАЛ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ

Анотація. *Стаття присвячена розгляду проблеми розвитку у студентів компетенцій, необхідних для спілкування в глобальному мультикультурному середовищі, а також умінь розуміння та оцінювання інформації, що надається англомовними засобами масової інформації, зокрема журналом «The Economist», провідним журналом для широкого кола читачів з усього світу.*

Ключові слова: *крос-культурна комунікація, економічний дискурс, ідіоми, сталі вирази, неоднозначність, метафоричність.*

Аннотация. *Статья посвящена рассмотрению проблемы развития у студентов компетенций, необходимых для общения в глобальной мультикультурной среде, а также умений понимать и оценивать информацию, предоставляемую англоязычными средствами массовой информации, в частности журналом «The Economist», ведущим экономическим журналом для широкого круга читателей всего мира.*

Ключевые слова: *кросс-культурная коммуникация, экономический дискурс, идиомы, устойчивые выражения, неоднозначность, метафоричность.*

Summary.*The article is devoted to the problem of helping students acquire skills and competence enabling them to communicate with people in a multi-cultural environment and develop their ability to comprehend and assess information provided by English language media, in particular «The Economist» magazine, the leading economic publication for global readers.*

Key words: *cross-cultural communication, economic discourse, idioms, set expressions, indirectness, metaphoric nature.*

В условиях глобализациивопросы кросс-культурной коммуникации занимают ведущее место во всех сферах жизни общества, и прежде всего в образовании. Задача высших учебных заведений, как известно, состоит не только в передаче определенных знаний, но и в выработке компетенций. Студенты, которые в своей практической деятельности, вероятно, будут вести переговоры, руководить людьми, принимать решения, которые могут повлиять на судьбы многих, и все это будет происходить в мультикультурной среде, должны быть к этому подготовлены. Поэтому при обучении иностранному языку необходим социально-коммуникативный подход. Студенты должны научиться не только грамматически правильно выражать свои мысли, но и подобрать соответствующий языковой материал для профессионального и неформального общения в различных ситуациях и вести себя в соответствии с культурными особенностями собеседников. Разумеется, есть общечеловеческие, свойственные цивилизованному обществу, правила общения, ведения переговоров, приветствий, поздравлений, обмена письменной информацией, однако следует учитывать и особенности тех или иных народов и куль-

тур, касающиеся не только того, что говорить и как, но и того, когда нужно или не нужно молчать. Конечно, всем этим особенностям обучить невозможно, но можно настроить студентов на то, чтобы они интересовались социально-культурными различиями, обращали на них внимание и избегали серьезных ошибок.

Как известно, для студентов экономического вуза важно при изучении иностранного языка овладеть базовой экономической терминологией, необходимой как для устного общения, так и для понимания письменной речи, составления различных документов. Хотелось бы отметить, что, в отличие от многих других профессиональных языков (LSP-языков для специальных целей), язык бизнеса и экономики, как считает ряд авторов, проявляет высокую степень эмотивности, абстрагирования, отличается метафоричностью, о чем свидетельствует активное использование идиом, а также слов и словосочетаний, употребляемых в переносном смысле [1].

Многие экономические термины основаны на неких образах, иногда романтических, иногда комических или бытовых, хотя обозначают они вполне определенные явления и процессы: white knight, golden parachute, plain vanilla contract, golden handcuffs, golden share, money laundering, random walk theory, mad dog, junk bond, to break even, to hit the jackpot, chicken feed, bricks and mortar, boom and bust, sleeping partner.

Заметную группу идиом, которые прочно утвердились в экономическом языке, представляют собой словосочетания, содержащие названия цветов. Поскольку идиомы, по большей части, имеют концептуальную, а не лингвистическую, основу, «цветовые» идиомы могут быть узнаваемы для носителей разных языков, так как некоторые цвета вызывают определенные ассоциации: black market, grey market, black knight, blue chip, white goods, blue collar worker, white collar worker, to give somebody the green light, to put out the red carpet for somebody, to go green. Смысл некоторых идиом, однако, не так прозрачен и связан с определенными национальными особенностями или историческими ситуациями: white elephant, pink collar jobs (рабочие места для девушек за небольшую зарплату), pink slip (предупреждение об увольнении, green mail, brown goods commerce. В соответствии с некоторыми исследованиями, человеческий мозг фиксирует цвет прежде, чем распознает форму или словесное выражение. [2] Можно предположить, что употребление идиом, содержащих названия цветов, также производит яркое и запоминающееся впечатление.

Подобные идиоматические выражения можно встретить в учебной англоязычной экономической литературе и, в значительно большей степени, в средствах массовой информации, в том числе в специализированных экономических публикациях, в частности, журнале «The Economist», который комментирует и анализирует экономические и политические события и читается во всем мире. Язык этого издания содержит не только профессиональную лексику, но и отражает новейшие тенденции в английском языке, в частности, тот факт, что, по признанию авторов современного толкового словаря Collins, язык официальных публикаций, также как язык устных выступлений официальных лиц, становится все менее ограниченным формальными рамками, носители английского языка становятся более открытыми и прямолинейными в своих высказываниях и употребляют слова, которые совсем недавно вызвали б у людей шок. [3] К этим современным тенденциям добавляются особенности жанра журнальных публикаций, цель которых — сделать статьи броскими, яркими, запоминающимися, выделить основную информацию и различными способами отразить точку зрения авторов. Учитывая тот факт, что как с точки зрения экономического содержания, так и в отношении изучения языка, «The Economist» является ценным материалом для студентов и преподавателей, следует обратить внимание на характерный для него тип экономического дискурса.

Хотелось бы начать анализ с вывода, сделанного целым рядом ученых, о неоднозначности коммуникации как одной из ее характерных особенностей. На первый взгляд, может показаться, что люди используют слова, чтобы выразить то, что они имеют в виду. Но оказывается, что они скорее намекают или наводят вас на мысль о том, что же они, возможно, хотели сказать.[4] Это означает, что трактовка высказывания зависит от ситуации общения и от личного опыта коммуникантов. Одним из средств иносказательного, метафорического представления действительности являются идиомы, пословицы и поговорки, которыми изобилуют медиа. Они вносят разнообразие и особый колорит, помогают завуалированно выразить мысль и отношение автора. Пословицы могут использоваться как прекрасные средства аргументации, так как они выражают накопленную веками мудрость. Исследователь английских пословиц В. Мидер отмечал, что пословицы используются для общения опосредованного, иносказательного, что характерно для фольклора вообще. [5]

Кроме вышеуказанных идиоматических выражений, непосредственно относящихся к экономической лексике, авторы статей журнала «The Economist» прибегают к помощи идиом неэкономического характера. Например, «throwing caution to the wind» (отбросить все страхи и волнения относительно возможных рисков) — это надпись, относящаяся к графику, изображающему динамику банковских активов. Немецкие налогоплательщики окажутся в тяжелой ситуации — «on the hook», «they will be left holding the bag», т.е. на них свалят ответственность, заставят расхлебывать кашу; экономика еврозоны никак не сдвинется с мертвой точки «is not getting off the ground», кому-то достанется жирный кусок — «they will get a fat slice of the pie», потребители умерят свой пыл — «will pull in their horns». Это некоторые примеры идиом, которые в значительном количестве рассыпаны в экономических статьях, что может озадачить студентов, знакомых с экономической лексикой, и затруднить понимание ими основной идеи или подтекста.

В статьях журнала можно найти устойчивые выражения и идиомы, достаточно часто встречающиеся и, возможно, известные студентам: by and large, by the same token, loss of face, safe haven, value-for-money, easy money, а также те, понимание которых представляет большую сложность: to foot the bill, to pull strings, to overplay one's hand in smth.; six down, one to go; at the top of the pile, to give somebody the leeway, to take a haircut. Идиомы могут употребляться в качестве определений в препозиции — suffocating red tape или выступать в качестве определений — the tit for tat monetary easing (речь идет о политике количественного смягчения, которая отразится на всех членах еврозоны), proponents of «no pain, no gain» view — и играют важную роль в раскрытии идей статей.

Интригующие заглавия статей — особое искусство. Как правило, в статье есть основной заголовок и подзаголовок. Часто основной заголовок бывает довольно общего характера, как, например, «Monetary policy», а подзаголовок подсказывает, о чем в частности пойдет речь или как эта ситуация воспринимается автором. В данном случае подзаголовок представляет собой перефразированную пословицу «The dark clouds around the silver lining», которая изменяет смысл оригинальной пословицы на противоположный. В. Милдер указывал на то, что в средствах массовой информации и в рекламе часто прибегают к различным манипуляциям с пословицами с целью привлечения внимания целевой аудитории. В другом случае заглавие статьи указывает

на предмет обсуждения: «The tsetse fly and development» (о влиянии мухи цеце на экономическое развитие Африки), а подзаголовок представляет собой фрагмент пословицы — «In the ointment» — что наводит мысль о неблагоприятном влиянии. Пословица без изменений — «Better late than never» — послужила заглавием и лейтмотивом статьи о введении политики количественного смягчения (сокращенно QE) в еврозоне. В подзаголовке другой статьи, посвященной той же проблеме, содержится аллюзия на известную цитату из В. Шекспира: «To QE or not to QE», что, с одной стороны, указывает на важность проблемы, с другой, что нет окончательного ответа на этот вопрос.

В некоторых заголовках используется аллитерация: «The new economies of oil: Sheiks v shale» — при этом становятся понятными основные «герои» статьи. Другой пример — «Swiss miss». Можно также встретить игру слов: заглавие «Berated» (т.е. те которых бранят, поносят) к статье о рейтинговом агентстве S&P. Очень интересно, как вплетается неофициальная разговорная лексика в язык статей, обсуждающих глобальные финансовые проблемы, когда среди профессионального описания подробностей финансовых ситуаций встречаются такие определения, как «a lousy deal», «a pumped up balance sheet», «to be broke», «to go bust», «to piggyback», которые относятся к стилистически сниженной сфере. Очевидно, таким образом авторы стремятся в какой-то мере приуменьшить значимость принимаемых важными организациями решений, выразить свое ироничное отношение к ним или дать хлесткую, запоминающуюся характеристику явлению, ситуации. лицу или организации.

Не очень почтительное слово «row» (ссора, часто семейная или между хорошо знакомыми людьми) используется в отношении руководства Центрального Европейского банка, а слово «piggyback» (проехать на закорках), относящееся к разговорному стилю, обозначает, очевидно, «воспользоваться чем-то»: «Oxfam's members piggyback on Credit Swiss's Global Wealth Report»; «to splash out on something» разговорное выражение (выкладывать большие деньги, особенно на роскошь) используется, чтобы охарактеризовать привычки богатых американцев, также как и выражение «to goggle at the screen». Подзаголовок статьи о финансах Швейцарии — «Currencies: going cuckoo for the Swiss» — содержат выражение разговорного стиля, означающее «сходить с ума.» В статье о США используется идиоматическое выражение разговорного стиля «to generate the most bang for the buck» (заработать как можно больше).

Впечатляющий эффект может создаваться с помощью сочетания слов и выражений, относящихся к разным стилистическим слоям, в одной статье, например, «a plethora of» и «concatenation» — выражения официального стиля — со словами и словосочетаниями разговорного стиля — «to tinker with», «messy», «to engineer a decree». В результате создается впечатление несколько скептического отношения автора к описываемому событию. В этой же статье наблюдается другой прием — использование итальянских слов в их оригинальном виде как часть английских фраз. Поскольку эти слова латинского происхождения, они понятны и создают национальный колорит: «not so populari» (о реформе итальянских банков) и «Italian banche popolari». Еще один пример «национального окрашивания» — частично переведенная цитата из немецкой газеты Build — «Are the ECB bankers making our money kaputt?» Характерным примером также является слово «Grexit», означающее возможный выход Греции из еврозоны.

Наряду с идиомами, которые по своей сути основаны на метафорах, часто употребляются слова и выражения в их переносных, метафорических значениях, в результате чего достигается усиливающий, преувеличивающий эффект: «to slap a new levy on big banks», «to rustle up a € 300 m loan», «to rack up huge debts», «a souped-up version of the Copenhagen Consensus».

В некоторых статьях, посвященных финансовым или политическим проблемам, с помощью лексики, не свойственной данной сфере, создается определенный образ, перекликающийся с тематикой статьи и запоминающийся. Так, например, в статье о недавно появившейся компании, занимающейся финансовыми технологиями, под названием «Orchard», используются слова и выражения «to sprout», «seed investors», характеризующие развитие этой фирмы. Кроме того, в подзаголовке используется выражение «o rejig America's capital markets», что означает» изменить стиль поведения рынков» (слово «rejig» происходит от слова «jig» — названия зажигательного танца и перекликается с идеей молодости и новизны, заложенной в статье). Часто для описания финансовой ситуации или модели и направления развития используются выражения, которые обычно характеризуют живых существ, в частности, человека, например, его способ перемещения: «to slip» — соскользнуть, снизиться (о валютном курсе), «to wobble» — быть нестабильным, раскачиваться, «to totter by» — идти нетвердо, шатаясь (об экономике) или быть слабым, терять контроль (о правительстве). Банки представляются как «currency warriors» — воины, сражающиеся за валюту, в других случаях они воспринимаются, как нечто хищное и

агрессивное — «hawks» — ястребы. Слабый спрос представляется как «anaemic demand», который приводит к «истощению» цен на металл — «is sapping metals prices». Тенденция к метафоричности, к употреблению идиом, как чисто финансового характера, так и идиом общеупотребительного языка, отмечается Оксфордским экономическим словарем. [6] В своих комментариях авторы словаря отмечают, что экономику часто уподобляют то человеку и его здоровью (the health of the economy), то тонущему кораблю (the company is at risk going under), то уподобляют ситуацию в экономике гонкам, спортивным соревнованиям или военным действиям. Эти идеи подтверждаются текстами анализируемого журнала. Например, в описании деятельности фондовой биржи в начале года присутствует сравнение игроков со спортсменами, которые пытаются заняться серфингом (try to surf) на волне подъема цен.

Подводя итоги, следует отметить следующее:

- В глобальной среде XXI века необходимо прививать студентам навыки общения с представителями различных культур, элементы этих навыков следует отрабатывать на практических занятиях по иностранному языку.
- Важной составляющей обучения студентов является воспитание у них навыков чтения специализированных экономических публикаций, таких как «The Economist», «The Financial Times», которые отражают текущие события в политике и экономике, а также новейшие тенденции в употреблении английского языка.
- Для понимания такого вида экономического дискурса необходимы не только знания экономических терминов, но также знакомство с идиомами, пословицами и готовность к восприятию лексических единиц, употребляемых в переносном смысле.
- Овладение навыками восприятия и понимания статей вышеуказанных источников позволяет студентам познать культуру стран изучаемого языка, а также особенности культуры других стран.
- Обращая внимание студентов на вышеизложенные особенности языка статей журнала «The Economist», мы развиваем у них гибкость мышления и развиваем их языковую компетенцию, подготавливая их к деятельности в глобальной среде.

Литература

1. Fraile Vicente Esther. The relationship between the typical errors in the translation of business idioms and their lexicographical treatment // Revista alicantina de estudios ingleses. No. 20 (Nov. 2007). ISSN 0214−4808. – P. 65−93.

2. Ma Ljiljana Vukićević Đorđević. On colour idioms in economic discourse // Ekonomski horizonti, 2009, 11, (2). P. 113−121.
3. Collins COBUILD English language dictionary. Ed. in chief John Sinclair. London; Glasgow: Collins; Stuttgart: Klett 1987. — P. 1703.
4. Deborah Tonnen. Cross-Cultural Communication.// HANDBOOK OF DISCOURSE ANALYSIS, Vol. 4, Academic Press London, 1985. — P. 375.
5. Wolfgang Mieder. Proverbs speak louder than words: folk wisdom in art, culture, folklore, history, literature and mass media. New York : P. Lang, 2008. — 357 p.
6. Oxford Business English Dictionary for learners of English / Edited by Dilys Parkins Assisted by Joseph; Noble Oxford University Press, 2005. — 616 p.

УДК: 372.881.111.1

Соловйова Л. І.,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

PROJECT WORK IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Анотація. *Мета роботи — зосередитись на важливості проектної роботи, використовуючи метод, який концентрується на тому, хто вивчає мову (а не на мові) під час навчання англійської мови за фахом. Представлені характеристика, класифікація та етапи роботи над проектом. У статті розглянуто деякі практичні питання, які підкреслюють значення створення, адаптації та скорочення способів навчання та матеріалу для того, щоб допомогти студентам розвинути свої мовленнєві навички, необхідні у ділових ситуаціях, тобто у їх майбутній професійній діяльності.*
Ключові слова: *проект, сконцентрований на тому, хто вивчає мову, зміст, оцінювання, роль, автономія.*

Аннотация. *Цель работы — обсудить важность осуществления проектной работы используя метод, который сконцентрирован на обучающемся (а не на языке) при обучении английскому языку по специальности. Представлены характеристика, классификация и этапы работы над проектом. В данной работе рассматриваются некоторые практические вопросы подчёркивающие значение создания, адаптации и разумного сокращения способов обучения и материала с тем, чтобы помочь студентам развивать свои языковые навыки необходимые в деловой обстановке, т.е. в их будущей профессиональной деятельности.*

Ключевые слова: *проект, сконцентрированный на обучающемся, содержание, оценивание, роль, автономия.*

Abstract. *The aim of the paper is to discuss the importance of project work embracing a learner-centred (not language-centred) approach in teaching English for specific purposes. Characteristics, types and stages of project work are presented. The paper examines some of the practical issues, emphasizing the importance of creating, adapting and tailoring teaching techniques and materials to help students develop language skills needed in a business environment.*

Keywords: *project work, learner-centred project, content, evaluation, learner's autonomy.*

Introduction

Markham (2011) describes that project-based learning (PBL) «integrates knowing and doing. Students learn knowledge and elements of the core curriculum, but also apply what they know to solve authentic problems and produce results that matter. PBL students take advantage of digital tools to produce high quality, collaborative products. PBL refocuses education on the student, not the curriculum −a shift mandated by the global world, which rewards intangible assets such as drive, passion, creativity, empathy, and resiliency. These cannot be taught out of a textbook, but must be activated through experience.» [7] Project-based learning has been associated with the «situated learning» perspective of James G. Greeno.[3]

Project work is characterized as one of the most effective methods of teaching and learning a foreign language through research and communication, different types of this method allow us to use it in all the spheres of the educational process. It involves multi-skill activities which focus on a theme of interest rather than of specific language tasks and helps students to develop their imagination and creativity. Nevertheless, teachers are not keen on the idea of providing project work in their lessons because of the disadvantages this method has. The main idea of project work is considered to be based on teaching students through research activities and stimulating their personal interest.

Characteristics of Project Work

A project is an extended piece of work on a particular topic where the content and the presentation are determined principally by the learners. It is an extended task which usually integrates language skills through a number of activities. These activities may include planning, gathering information through reading, listening, interviewing, discussion of information, problem solving, oral or written reporting, display, etc.

Project work is time-consuming of course, it takes much longer to prepare, make and present a project than it does to do more traditional activities.

1. The project is either a group task or individual tasks. 2. When choosing to do project work we are making a choice in favour of the quality of the learning experience over the quantity. And yet there is little evidence that quantity is really the crucial factor. What really matters in learning is the quality of the learning experience. 3. Project work provides rich learning experience: rich in movement, interaction and, most of all, involvement. The positive motivation that projects generate affects the students' attitude to all the other aspects of the language syllabus. Learning grammar and vocabulary will appear more relevant because the students know they will need these things for their project work.

The students will spend all their time speaking their mother tongue. This is true to a large extent. It is unlikely that most students will speak English while they are working on their project. However, rather than seeing this as a problem, we should consider its merits:

It is a natural way of working. It is a mistake to think of L1 (the mother tongue) and L2 (the language being learnt) as two completely separate domains. Learners in fact operate in both domains, constantly switching from one to the other, so it is perfectly natural for them to use L1 while working on a L2 product. As long as the final product is in English it does not matter if the work is done in L1.

Project work can provide some good opportunities for realistic translation work. A lot of the source material for projects (leaflets, maps, interviews, texts from reference books, etc.) will be in the mother tongue. Using this material in a project provides useful translating activities.

There will be plenty of opportunities in other parts of the language course for learners to practice oral skills. Project work should be seen as a chance to practice the most difficult of skills, writing.

Types of Project Work

Project work involves multi-skill activities which focus on a theme of interest rather than specific language tasks. In project students work together to achieve a common purpose, a concrete outcome (e.g., a brochure, a written report, a bulletin board display, a video, an article for a newspaper etc.). Haines identifies "four types of projects:

Information and research projects which include such kinds of work as reports, displays, etc. *Survey projects* which may also include displays, but more interviews, summaries, findings, etc. *Production projects* which foresee the work with radio, television, video, wall

newspapers, etc. *Performance projects* which are connected with parties, plays, drama, concerts, etc."[4]

What these different types of projects have in common is their emphasis on student involvement, collaboration, and responsibility. In this respect, project work is similar to the cooperative learning and task-oriented activities that are widely endorsed by educators interested in building communicative competence and purposeful language learning. However, it differs from such approaches it typically requires students to work together over several weeks or months, both inside and outside the classroom, often in collaboration with speakers of the target language which are not normally part of the educational process.

Students in tourism, for example, might decide to generate a formal report comparing modes of transportation; those in hotel/estaurant management might develop travel itineraries. In both projects, students might create survey questionnaires, conduct interviews, compile, sort, analyze, and summarize survey data and prepare oral presentations or written reports to present their final product. In the process, they would use the target language in a variety of ways: they would talk to each other, read about the focal point of their project, write survey questionnaires, and listen carefully to those whom they interview. As a result, all of the skills they are trying to master would come into play in a natural way.

Let us consider, for example, the production of a travel brochure. To do this task, tourism students would first have to identify a destination, in their own country or abroad, and then contact tourist agencies for information about the location, including transportation, accommodations in all price ranges, museums and other points of interest, and maps of the region. They would then design their brochure by designating the intended audience, deciding on an appropriate length for their suggested itinerary, reviewing brochures for comparable sites, selecting illustrations, etc. Once the drafting begins, they can exchange material, evaluate it, and gradually improve it in the light of criteria they establish. Finally, they will put the brochure into production, and the outcome will be a finished product, an actual brochure in a promotional style. Projects allow students to use their imagination and the information they contain does not always have to be factual.

Stages in Project Work

Although recommendations as to the best way to develop projects vary, the following general stages can be used for successful project implementation.They constitute a practical guide for the sequencing of project activities for teachers who want to implement projects.

Stage 1. Speculation. This stage includes choice of project topic and sensitization about it, aiming at arousing interest and developing a climate suitable for speculation and investigation that will lead smoothly to the research process. Suggested topics are Global Economy. International Trade, Marketing Introduction, Management Introduction, Introduction Systems and Technologies. Topic is chosen after a dialogue among all members of the group, and the teacher. «The initial stimulus may emerge from the curriculum, or after a discussion about a contemporary local or wider topic of interest».[1]

Stage 2. Designing the project activities. This stage includes formation of groups and assigning roles, decisions concerning methodology, sources of information, activities that will take place, and places outside the classroom that students will visit. The better organized and more analytical the structuring of the activities, the easier and faster the research will be conducted.

Stage 3. Conducting the project activities. At this stage the groups implement the activities designed in the previous stage. Students gather information, process and categorize it. If deemed necessary, there may be intervals of information and feedback, in which students discuss issues related with cooperation among group members, problems of personal relations, and possible changes in group composition. The next phase is synthesis us for thought and action for other students.

Stage 4. Evaluation. It refers to the assessment and processing the information gathered. The final products are displayed, and become a stimulus of the activities from participants and discussion about whether the initial aims and goals have been achieved, implementation of the process, and final products. Evaluation also entails assessment of the experience at individual and group level, identification of errors and problems, but also appraisal of the rich cognitive and experiential material gathered. Evaluation includes evaluation from others, as well as self-evaluation.

The Function of Content

All that the learner needs to know at the time, and all that the learners can accountably learn in the time given are to be taught. The focus should be on language skills, i.e. what the students will be able to do with the language in real-life situations, e.g. at their workplace. This is especially true when students are being put in a workplace situation they cannot communicate efficiently because they lack the specific job terminology and even more, they realize they have forgotten most grammar rules they have studied in university. The teaching methodology should be created, adapted and tailored to the very faculty so as to help students develop those language skills

needed in their future careers. For this, the teachers should try and design teaching materials that enhance students to do purposeful tasks based on the real life while using appropriately the English language, e.g. conducting a conversation at the workplace using confidently the vocabulary specific to the specialty; holding a meeting, roleplaying a business phone call, an interview etc. Students of our University may choose doing project work as an alternative to translating economic literature from English into Ukrainian according to curriculum.

The Role of the Teacher.

Learner-centred teachers should look for responsible ways to share power with students. Concerning the teaching components in which students should be encouraged to be more actively involved, Weimer suggests that «teachers should allow students to make controlled decisions about course activities, assignments, course policies and even evaluation activities» [10] while Wilson suggests that «teachers should allow students to have some control over class materials.» [11] On a more metaphorical level the role of learner-centred teachers has often been compared to that of a guide,[8], a coach[2], or even a negotiator [10].

The Responsibility for Learning

Students should be encouraged to take responsibility for their own learning by becoming less passive and more actively involved in their learning. In order to get students to accept responsibility for learning, building appropriate class climate that enhances student responsibility and autonomy should be started with. To achieve this, teachers should first try to involve students as much as possible in the process of setting the conditions for learning. For example, teachers and students should work together in order to agree on a list of appropriate class policies and practices. But in order to make amends for the limits of class time and to increase the chances for successful language learning, students need to be initiated to develop their own learning strategies outside the English classes as well, so that they may become autonomous learners.

Processes and Purpose of Evaluation

Weimer's new role of evaluation does not break altogether with its traditional role, i.e. giving grades, but it offers an enlarged one, so that in learner-centered teaching evaluation is still an important teaching aspect but it is meant not only to generate grades but most importantly to promote learning: «This new purpose of evaluation assigns a new role to students: they should learn how to assess their own performance and actively participate in the assessment of their peers' performance» [10]. There are several ways of achieving this, e.g. we could organize a debate on a controversial topic and split the students into three groups: one group will be assigned to be in favour of the controversial issue, the other group will be against it and the third group should only sit aside and assess their peers'

performance. This easy-to-do activity may raise students' awareness about their strengths and weaknesses and about how the whole learning process takes place. Also important in the LCT evaluation is formative feedback. Moreover, in order to reach its goal, feedback should be constructive, i.e. it should «be directed toward the performance, not the person, should use language that describes more than it evaluates, and should not overload the receiver. Its effectiveness is enhanced if it is immediate and well-timed» [10].

The Balance of Power

Most of the important decisions about learning for students are made by teachers alone so this may obviously be an underlying cause for the students' lack of motivation and indecisiveness. As Weimer points out, learner centred-teaching "involves sharing power with students i.e. giving students some controlled power over those learning processes that directly affect them, not just transferring power wholesale. [10] In other words learner-centred teachers should look for responsible ways to share power with students. Concerning the teaching components in which students should be encouraged to be more actively involved, Weimer suggests that teachers should allow students to make controlled decisions about course activities, assignments, course policies and even evaluation activities.

Conclusion

It is important to implement project work as it influences the students to be real learners . They can do projects on almost any topic factual or fantastic. Projects can help to develop the full range of the learners' capabilities. Projects are often done in poster format, but students can also use their imagination to experiment with the form.

Projects can be performed differently in reports, displays, wall newspapers, as well as parties, plays, etc. The organization of project work may seem to be difficult but if we do it step by step it'll be easy. The learners should define a theme, determine the final outcome, structure the project, identify language skills and strategies, gather information, compile and analyze the information, present the final product and finally evaluate the project. Project work demands a lot of hard work of the teacher and the students, nevertheless, the final outcome is worth the effort.

References

1. Brinia,V. Experiential learning in the subject «Organisation and business administration» in general upper secondary school: A suggestion for effective education, 2006.

2. Frei, S. et al. Practical Strategies for Successful Classrooms. Integrating Technology into the Curriculum. Hungtington Beach, CA: Shell Education, 2007.
3. Greeno, J. G. Learning in activity. In R. K. Sawyer (Ed.), The Cambridge handbook of the learning sciences (pp. 79—96). New York: Cambridge University Press, 2006.
4. Haines S. Projects for the EFL Classroom: Resource materials for teachers. — Walton-on-Thames: Nelson, 1991. — 108 p.
5. Hutchinson T. Introduction to Project Work. — Oxford: Oxford University Press, 1996. — 400 p.
6. Miller, Andrew. «Edutopia». The George Lucas Educational Foundation. Retrieved 22 October 2013.
7. Markham, T. Project Based Learning. Teacher Librarian, 39(2), Mayer, R.E. Learning and instruction. Second Edition. Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall. 9, 2008.
8. Stoller, F. (2006). Establishing a theoretical foundation for project-based learning in second and foreign language contexts. In Beckett, G., H. & P. Voller, P. Does the teacher have a role in autonomous language learning? In P. Benson & P. Voller (Eds.), Autonomy and independence in language learning. pp. 98−113. Harlow, UK: Longman, 1997.
9. Weimer, M. Learner-Centred Teaching. San Francisco: Jossey Bass, A Wiley Company, 2002.
10. Wilson J.J. Letting go! English Teaching Professional, 2005.

ДК 378.147:811.111

Стеценко О. Є.,
старший викладач кафедри іноземних мов
фінансово-економічного факультету
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. *У статті розглянуті інтерактивні методи навчання англійської мови, які базуються на засадах гуманістичної психології і пов'язані з теорією розвивального навчання, а також наведений приклад систематики евристичних питань на заняття з іноземної мови, визначені найефективніші прийоми та особливості їх застосування.*

Ключові слова: *інтерактивні методи навчання, моделювання ситуацій, евристична бесіда.*

Аннотация. *В статье рассмотрены интерактивные методы обучения английскому языку, которые основываются на гуманистической психологии и связаны с теорией развивающего обучения. Приведен пример систематики эвристических вопросов на занятиях по иностранному языку, определены наиболее эффективные прийомы и особенности их использования.*
Ключевые слова:*интерактивные методы обучения, моделирование ситуаций, эвристическая беседа.*

Summary. *The interactive methods of studies of English are examined in the article, the most effective receptions and features of their application are in particular determined.*
Key words: *interactive methods of training, modeling of situations, heuristic conversation.*

Кожний викладач визначає для себе те, чого він буде вчити своїх студентів. Можна вчити конкретним знанням, видаючи необхідну інформацію, а можна піти іншим шляхом. В університеті англійську мову вивчають студенти з різними здібностями, з різним рівнем підготовки, і для досягнення методичної мети потрібно застосовувати нетрадиційні прийоми, наприклад, інтерактивні методи навчання.

На сьогодні є багато методик швидкого вивчення іноземних мов, але, як засвідчує аналіз, усі вони спрямовані на збільшення обсягу мовленнєвої практики. Не секрет, що підготовка викладача іноземної мови все-таки зорієнтована на репродукцію навчального матеріалу і не завжди на сприймання нового. Для підвищення ефективності заняття з іноземної мови треба застосовувати паралельно з традиційними методами інтерактивні технології та методики навчання. Заняття з англійської мови вважають ефективними, коли на них використовують інтерактивні технології навчання, які активізують особистісно орієнтованого навчання та унеможливлюють домінування одного учасника над іншим. Інтерактивні методи навчання на сьогодні є актуальним способом роботи викладача в аудиторії в будь-якому освітньому закладі. На відміну від традиційних, інтерактивні методи базуються на активній взаємодії учасників навчального процесу, при цьому основна увага надається взаємодії слухачів між собою. Такий підхід дозволяє активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим та менш втомливим для учасників. Будь-який правильний метод навчання, вказував К.Д. Ушинський, від відомого повинен переходити до невідомого, а не навпаки. У такому разі активізується самостійна робота учня, яка становить основу всякого вчення.

Щоб упроваджувати такий підхід, Україна потребує фахівців зі знанням іноземної мови, здатних використовувати все нове та прогресивне, готових до створення та впровадження нових ідей, а

також для участі в міжнародному співробітництві і формуванні нового ставлення до нашої країни.

Зміни життя в сучасному світі вимагають і змін мети та призначення сучасної освіти. Знижується функціональна значущість і привабливість традиційної організації навчання, передавання «готових» знань від викладачадо слухача перестає бути основним завданням навчального процесу. Важливо викликати інтерес до навчальної теми, перетворювати аудиторію пасивних спостерігачів на активних учасників заняття. Якщо викладач у своїй роботі буде використовувати активні форми та методи навчання, то це важливе питання буде вирішеним. Активні форми навчання будуються на інтерактивних методах, коли існує взаємозв'язок не лише між викладачем і слухачем, а й між слухачами в навчанні.

У навчально-виховному процесі ВНЗ ефективно використовують проектні, ігрові та тренінгові технології, технології кооперованого навчання тощо. Сьогодні добре відомий досвід Лейпцизької (Манфру Форвег, Традель Альбер), Ленінградської (Л. Петровська, Ю. Ємельянов, С. Макшанов) шкіл. Формуванню іншомовної комунікативної компетентності присвячені публікації Р. Мартинової, Т. Єрьоменко, О.І. Пометун та Л. В. Пироженко, Т. С. Паніної.

Термін «інтерактивна» педагогіка відносно новий, його ввів у науковий обіг у 1975 році німецький дослідник Ганц Фрінц. Лінгвістичне тлумачення, представлене в іншомовних словниках, свідчить, що поняття «інтерактивність» прийшло до нас з англійської мови (inter — взаємо, act — діяти), отже, його можна пояснити як взаємодію студентів, перебування їх у режимі бесіди, діалогу, спільної дії. Викладач виступає як організатор навчання, консультант. Результатів навчання можна досягнути взаємними зусиллями учасників процесу. Студенти беруть на себе відповідальність за результати навчання [1]. У навчальному посібнику для студентів вищих навчальних закладів за редакцією Т.С. Паніної «інтерактивне навчання» розтлумачене як спільне пізнання, де знання здобуваються в спільній діяльності через діалог студентів між собою та викладачем.

Інтерактивне навчання — це спосіб пізнання, який здійснюється у формах спільної діяльності тих, що навчаються. Усі учасники освітнього процесу взаємодіють один з одним, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії колег і власну поведінку, занурюються в реальну атмосферу ділової співпраці [2].

Технології використання таких форм навчання є різноманітними. А.М. Смолкін розмежовує методи активного навчання для ВНЗ на неімітаційні (проблемна лекція, лекція із заздалегідь за-

планованими помилками, лекція-прес-конференція; евристична бесіда; навчальна дискусія; самостійна робота з літературою; семінари; дискусії тощо) та імітаційні, які поділяють на ігрові та неігрові. До ігрових можна зарахувати ділові ігри, педагогічні ситуації, ситуації-інсценування різної діяльності, ігрове проектування, дидактичні ігри. Неігрові включають колективну розумову роботу та ТРІЗ роботу (теорія розв'язку винахідницьких завдань) [5].

Відомо, що зазвичай люди запам'ятовують: 5% — лекції; 10% — того, що читають;20% — того, що бачать на власні очі;50% — того, що слухають та бачать одночасно;70% — того, що обговорюють і пишуть; 80% — того, що роблять практично власноруч;90% — того, що роблять і обговорюють одночасно;95% — того, чого навчають інших.

Отже, ефективність засвоєння студентами навчальної інформації прямо залежить від ступеня активізації їх залучення до навчання. На нашу думку, саме інтерактивні методи захоплюють студентів, пробуджують у них інтерес та мотивацію, навчають самостійного мислення та діям.

Використання інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури занять. Як правило, їх структура складається із п'яти елементів: мотивація, оголошення теми та очікуваних результатів, надання необхідної інформації, інтерактивна вправа — центральна частина заняття, підбиття підсумків, оцінювання результатів заняття [3].

У системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи методики співробітництва: індивідуальна відповідальність — працюючи в групі, кожен студент виконує своє завдання, відмінне від інших; позитивна взаємозалежність — група досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним студентом; однакова участь — кожному студенту надається однаковий за обсягом час для ведення бесіди або завершення завдання; одночасна взаємодія, коли всі студенти залучені до роботи .

У спілкуванні студенти навчаються: спілкуватися з різними людьми, висловлювати альтернативні думки, приймати виважені рішення, брати участь у дискусіях [4]. Завдяки умілому керівництву викладачів майбутні фахівці демонструють власну ініціативу, самостійність та всі інші свої можливості, тобто розуміють, що роблять. Студенти вчаться моделювати різноманітні ситуації, відточують навички спілкування, удосконалюють комунікативну поведінку. Працюючи в групах, вони активно взаємодіють, вільно висловлюють свої думки, виробляючи таким чином професійні уміння і навички.

Варто відмітити, що одним із прикладів інтерактивного навчання, що активізує пізнавальну діяльність студентів, є евристична бесіда. Евристична бесіда як метод нараховує вже кілька ти-

сячоліть, відома як «сократична бесіда» (від імені славетного філософа Сократа, чиї бесіди з учнями мали на меті з'ясування істини не прямим повідомленням, а власним розумом учня).

Дидактична сутність евристичної бесіди як методу полягає в тому, щоб уміло сформульованими викладачем запитаннями спрямувати думки студентів на розуміння суті досліджуваного матеріалу, самостійне формування нових понять, висновків, правил, використовуючи набуті студентами знання, спостереження тощо. Розумову роботу, яку при цьому виконують студенти, можна розглядати в такій послідовності:

— перед студентами ставиться проблема, питання, предмет для спостереження, порівняння, що примушує їх мислити, шукати відповіді, дає поштовх думці;

— аналізуються різні відповіді висловлені при розгляді питання, відкидаються неправильні, доповнюються або уточнюються неповні й неточні, виводиться правильна відповідь;

— установлюються логічні зв'язки між окремими думками, положеннями, виводяться висновки і узагальнення, установлюється система нових знань.

Наведемо приклад систематики евристичних питань, які ми використовуємо на заняттях для розвитку вмінь та творчих здібностей студентів.

Типи евристичних питань	**Дидактичні цілі**
What is a main idea? What is the essence? Who, Where, When, What? Give determination… Specify topic…	Deepening, spread of learning
Describe… Retell… Explain… How to use? What is the difference? Give an example… Generalize… Systematize… Classify…	Development of abilities
How to solve it in another way? What are reasons in? Do you agree with this statement? Can you bring other arguments? What are the disadvantages? What are your predictions? Find a mistake…	Developing creative abilities and critical thinking

Отже, сутність евристичної бесіди навчання полягає у тому, що це є метод навчання, при якому студенти під час бесіди, старанно підготовленої викладачем, самостійно роблять заплановані висновки. Очевидною є потреба в наукових дослідженнях, які дадуть змогу окреслити психологічний потенціал евристичної бесіди та обґрунтувати необхідність впровадження її умов ефективності в навчальний процес вищої школи.

Висновки з проведеного дослідження. Інтерактивні методи навчання надзвичайно ефективні при вивченні іноземних мов. Вони дають можливість вивчити, узагальнити та закріпити певні лексичні одиниці, мовленнєві кліше та граматичні структури в активному режимі, наближеному до умов реального спілкування. Крім того, за умови, якщо зміст матеріалу, що вивчається, буде тісно пов'язаним з майбутньою спеціальністю студентів, застосування саме інтерактивних методів покращуватиме знання з фаху та створить основу для формування наукового світогляду і всебічного розвитку особистості. Але у будь-якому виді навчальних занять викладачі мають застосовувати кілька методів навчання в різних комбінаціях, які залежать від завдання та умов кожного виду занять.

Література

1. Амірагова Н. С. Впровадження інтерактивних технологій у процесі навчання іноземних мов / Н. С. Амірагова // Використання інтерактивних методів при викладанні мови та літератури у середніх та вищих навчальних закладах : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. — Євпаторія : РВНЗ Кримський гуманітарний університет, 2009. — С. 54—57.
2. Панина Т. С., Вавилова Л. Н. Современные способы активизации обучения / Т. Є. Єрьоменко, А. В. Подлєсна: учеб. пособие для студ. вузов. — [4-е изд., стер.]. — М.: Академия, 2008. — 176 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. Пироженко. — К. : А. С. К., 2006.
4. Celce-Murcia H. Teaching English as a Second or Foreign Language / H. Celce-Murcia. — Boston, Mass : Heinle&Heinle, 1991.
5. Смолкин, А. М. Методы активного обучения : научн.- метод. пособие / А. М. Смолкин. — М. : Высшая школа, 1991. — 176 с.

УДК 811.161.2

Струганець Л. В.,
доктор філологічних наук,

професор, завідувач кафедри української мови та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

КУЛЬТУРОМОВНА ПІДГОТОВКА ПЕРЕКЛАДАЧА У ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. *У статті на основі власного педагогічного досвіду проаналізовано особливості викладання навчальної дисципліни «Культура українського мовлення» у контексті професійної підготовки перекладача. Схарактеризовано змістові модулі курсу, представлено організацію навчальної діяльності.*

Ключові слова: *професійна освіта, культуромовна підготовка перекладача, культура мови, культура українського мовлення.*

Аннотация. *В статье на базе личного педагогического опыта проанализированы особенности преподавания учебной дисциплины «Культура украинской речи» в контексте профессиональной подготовки переводчика. Охарактеризованы содержательные модули курса, представлена организация учебной деятельности.*

Ключевые слова:*профессиональное образование, культурно-языковая подготовка переводчика, культура языка, культура украинской речи.*

Summary*.The article deals with the peculiarities of teaching of the course «Culture of Ukrainian speaking» in the context of professional training of translators on the basis of own experience. Content modules of the course and educational process organization are characterized.*

Key words: *professional education, cultural-language training of translator,language culture, culture of Ukrainian speaking.*

На початку XXI століття, яке часто називають прагматичним, інформаційним, активно відбувається модернізація освіти, пошук нових освітніх парадигм, зорієнтованих на формування висококваліфікованих фахівців. Захищеною в соціальному аспекті може бути лише фундаментально освічена людина, здатна гнучко перебудовувати зміст своєї професійної діяльності у зв’язку зі змінами сучасних технологій або вимог ринку праці. На основі аналізу наукових розвідок політологів, філософів, педагогів О. Семеног виділила провідні тенденції розвитку світової вищої професійної освіти, зокрема такі: поглиблення процесів глобалізації, інтернаціоналізації, інтеграції, демократизації та диверсифікації; гуманізації і гуманітаризації; відродження традицій вітчизняної освіти [6, с. 12]. Дедалі гостріше відчувається потреба нової гуманістичної парадигми освіти, спрямованої на форму-

вання такого фахівця, вишкіл якого поєднує високий професіоналізм, духовні, моральні чесноти відповідно до цінностей національної і загальнолюдської культури. До засадничих компонентів професійної освіти належить мовна підготовка.

У сучасній лінгводидактиці особливостям мовної освіти майбутніх фахівців присвячено чимало робіт. Це праці С. Єрмоленко, Л. Мацько, О. Семеног, Н. Голуб, Т. Симоненко, Н. Остапенко, К. Климової та ін. Проте актуальною залишається проблема комплексної культуромовної підготовки у динамічному освітньому середовищі. Тому мета нашої розвідки полягає в аналізі культуромовного аспекту формування мовної особистості майбутнього перекладача.

Дисципліна «Культура українського мовлення» входить у систему підготовки перекладача на факультеті іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ). У розробленій нами навчальній програмі з дисципліни зазначено, що мета курсу — забезпечити засвоєння теоретичних знань і вироблення стійких практичних навичок з культури українського мовлення. До основних завдань дисципліни належать: підвищення рівня мовнокомунікативної компетенції майбутніх фахівців; удосконалення навичок текстотворення, вироблення навичок редагування; формування висококультурної національно-мовної особистості перекладача [3, с. 4].

Зміст навчального курсу є основою підготовки фахівця. Від традиційних підходів до вивчення дисципліни наша концепція відрізняється інтегруванням понять власне культуромовних, особистісних і соціальних, оскільки культура мови як прагматична галузь лінгвістики передбачає мовне виховання індивідуумів, дослідження соціальної мотивації мовної поведінки у контексті діяльності соціуму. Перший змістовий модуль «Норми сучасної української літературної мови» об’єднує три теми: «Культура мови як самостійна лінгвістична дисципліна», «Літературна норма — категоріальне поняття культури мови», «Комп’ютерні технології у кодифікаційній практиці». До другого змістового модуля «Комунікативні компетенції мовної особистості» входять такі теми: «Комунікативні якості літературної мови», «Мовна особистість. Комунікативні компетенції. Культуромовна діяльність», «Соціальний аспект культури мови», «Мовна майстерність». Взаємодію ключових понять курсу відображає карта знань (рис. 1).

Рис. 1. Карта знань із навчальної дисципліни
«Культура українського мовлення»

На лекційних заняттях висвітлюємо питання про діалектичний взаємозв'язок між мовою і культурою, про розвиток теорії мовної культури у різних лінгвістичних центрах. Культуру мови дефінуємо як лінгвістичну дисципліну, зорієнтовану не тільки на нормативний, але й на якісний аспект мови; а також як дисципліну, спрямовану на культивування літературної мови й індивідуального мовлення. Обов'язково аналізуємо співвідношення понять «культура мови» — «культура мовлення», оскільки навчальна дисципліна називається «Культура українського мовлення», а галузь — культура мови.

Опрацьовуючи метамову теорії мовної культури, використовуємо підготовлений нами «Українсько-англійський та англо-український словник термінів культури мови і стилістки» [8] чи глосарій в електронному варіанті з автоматичною навігацією. Системна праця фахівців щодо культивування літературної мови відбита не лише у словниках, довідниках, але й у галузевих виданнях, тому в науково-дослідній лабораторії «Стилістика і культура мови в сучасній науковій парадигмі» ТНПУ створено «Анотований бібліографічний покажчик праць із культури української мови у фахових періодичних виданнях кінця XX — початку XXI ст.» [1]. У покажчику вміщено бібліографічні джерела за алфаві-

тним принципом. До кожної статті представлено анотацію, зазначено ключові поняття. Ключові слова відображають розвиток метамови галузі, презентують питання, які найчастіше було висвітлено у фаховій періодиці. Студенти послуговуються друкованим та електронним варіантом цієї праці.

У центрі уваги на заняттях про літературну норму — дефініція, ознаки, типології, критерії норми літературної мови, співвідношення понять «нормування» і «кодифікація». Слушно навести думку С. Я. Єрмоленко про те, що «в умовах демократизації суспільства важливе обґрунтування й вироблення різних рівнів мовного стандарту. За критерії кодифікації норми мають правити: 1) мовна практика освічених носіїв української літературної мови; 2) відповідність структурі української мови; 3) збереження писемно-літературних традицій, які забезпечують розвиток літературної мови» [2, с. 9].

У навчальну програму нами уведено тематичний блок «Комп'ютерні технології у лексикографічній практиці». На студіювання цієї теми передбачено одне лекційне та одне практичне заняття. На лекції передусім аналізуємо науковий доробок у галузі комп'ютерної лексикографії. У цій науковій сфері виокремилось три головні напрямки. Перший із них пов'язаний із розробкою комп'ютерних словників як внутрішніх елементів інформаційних систем. Другий напрямок розглядає комп'ютерні словники як машинні версії традиційних. І третій напрямок — це конструювання комп'ютерних словників нових типів, автоматична побудова лексикографічних праць шляхом комп'ютерної обробки тексту. Набирає все більш окреслених рис тенденція до синтезу всіх трьох підходів. Упродовж лекції здійснюємо детальний огляд діяльності Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, аналіз комп'ютерного фонду української мови в Інституті мовознавства ім. О. Потебні НАН України, специфіки роботи навчально-дослідної комп'ютерної лабораторії Київського національного університету імені Т. Шевченка. Активно послуговуємося термінологічним сполученням «національна словникова база». Наступний крок щодо використання інформаційних технологій — робота з Інтернет-ресурсами. Аналізуємо структурні елементи «Українського лінгвістичного порталу»:

http://www.ulif.org.ua; http://www.mova.info; http://www.novamova.com.ua; http://www.slovnyk.net/; http://www.mova.kreschatic.kiev.ua/ та ін.

Упродовж останніх років у змістове наповнення курсу «Культура українського мовлення» ми ввели питання про розвиток корпусної лінгвістики. Корпусна лінгвістика — галузь прикладного

мовознавства, яка займається формуванням комп'ютерних корпусів текстів у різних мовах і спрямована на максимально об'єктивний аналіз мовних явищ в умовах реальної живої комунікації. У перше десятиліття XXI століття у різних лінгвістичних центрах науковці працюють над створенням національних корпусів — інформаційно-довідкових систем, що ґрунтуються на зібранні текстів певною мовою в електронній формі. Загальновизнаним зразком є Британський національний корпус. Серед корпусів слов'янських мов виділяється Чеський національний корпус, створений у Карловому університеті у Празі. На практичному занятті, безперечно, ознайомлюємо студентів із досвідом роботи й українських мовознавців.

Опрацьовуючи матеріал другого змістового модуля, активно оперуємо поняттями «мовна особистість», «мовна свідомість», «мовна самосвідомість», «володіння мовою», «мовнокомунікативна компетенція», «культивування літературної мови», «мовна освіта», «мовне виховання», «мовна ситуація», «мовна політика», «мовна стійкість» та ін. Важливо під час студіювання ключових понять опиратися на твердження відомих науковців, культурних діячів, наприклад, на думку Л. Мацько про поняття «мовна особистість». Це «узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди» [4, с. 27]. Одне із завдань для самостійної роботи студентів — опрацювати «Науку про рідномовні обов'язки» І. Огієнка [5]. Переконані, що така засаднича праця має великий виховний вплив на особистість.

Тема «Мовна майстерність» дає широкий діапазон для педагогічної творчості викладача. Окрім аналізу теоретичних питань, практикуємо перегляд відеозаписів публічних виступів відомих особистостей (науковців, культурних діячів та ін.). Особливе враження справляє на молодь відома промова Стіва Джобса (із синхронним перекладом українською мовою) перед випускниками Стенфордського університету 2005 року. Майбутні перекладачі коментують засоби увиразнення публічного виступу, особливості перекладу. Наступний етап роботи на практичному занятті — виголошення студентами заздалегідь підготовлених промов (без використання допоміжних матеріалів) та обговорення виступів за розробленими викладачем критеріями.

Для оптимізації освітнього процесу нами створено електронний навчально-методичний комплекс, сконструйований у системі Moodle (з англ. Modular Object-Oriented Dynamic Learning

Environment — модульне об’єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) (рис. 2). Проектування та розробку Moodle здійснено з урахуванням останніх досягнень дидактики, а в основу покладено взаємодію між суб’єктами навчання.

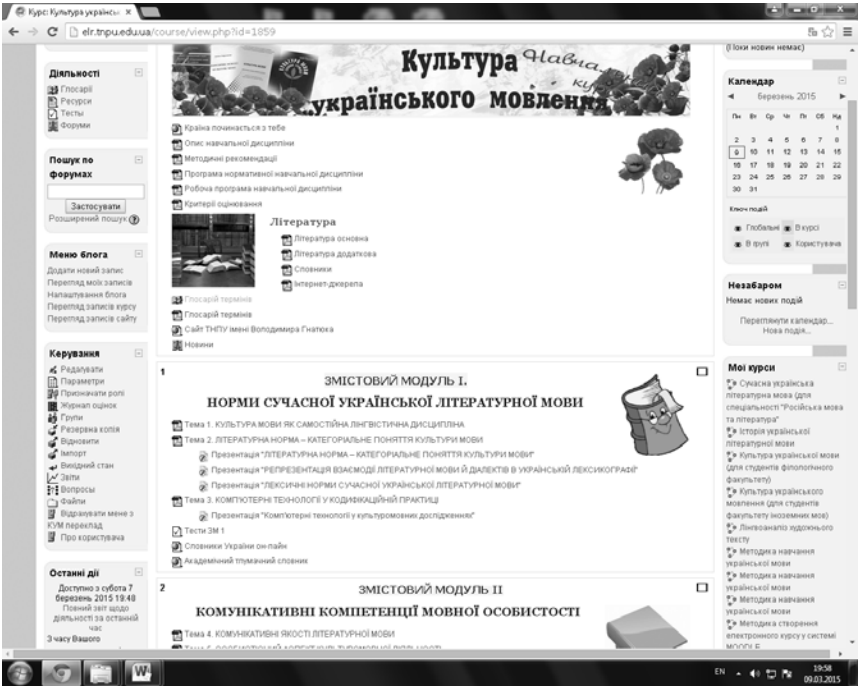

Рис. 2. Скриншот фрагмента електронного курсу «Культура українського мовлення»

Обов’язковий складник сучасного освітнього процесу у виші — наукова робота студентів. У курсі «Культура українського мовлення» передбачено виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань, зокрема таких: аналіз мовної ситуації у населеному пункті, у регіоні, у державі; робота з лексикографічними джерелами, з Інтернет-ресурсами; редагування запропонованого викладачем тексту. Протягом п’яти останніх років майбутні перекладачі активно задіяні у реалізації науково-дослідного проекту «Мовний портрет міста Тернополя».

Підсумковий тест інтегрує різні види роботи з дисципліни. Це перевірка знань основних теоретичних положень і практичних

культуромовних умінь, необхідних у професійній діяльності, передусім — навичок редагування.

Отже, поєднання традиційних та інноваційних методик із викладацькою майстерністю на заняттях з «Культури українського мовлення» сприяють якісному формуванню фахівців. Водночас переконані, що представлена розвідка не охоплює всіх аспектів культуромовної підготовки майбутніх перекладачів. Необхідно розширити застосування комплексної комп'ютерної діагностики знань студентів для самооцінки рівня теоретичних знань і практичних умінь, максимально індивідуалізувати роботу зі студентами завдяки сучасним інформаційним технологіям.

Загалом кваліфікована мовна підготовка фахівців має велике значення для державотворчого процесу. Від функціонування української мови у професійній сфері залежить піднесення вартості української мови в державі, утвердження її реального, а не лише офіційного статусу.

Література

1. Анотований бібліографічний покажчик праць із культури української мови у фахових періодичних виданнях кінця XX — початку XXI ст. / [уклад. Л. В. Струганець, О. Г. Бігун, Ю. Б. Струганець; за ред. Л. В. Струганець]. — Тернопіль: Вектор, 2013. — 130 с.
2. Єрмоленко С. Я. Критерії літературної норми і практика її кодифікації / С. Я. Єрмоленко // Наукові записки. Серія «Філологічна». — Острог : Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія», 2013. — Вип. 40. — С. 6–9.
3. Культура українського мовлення. Робоча програма навчальної дисципліни підготовки бакалавра напряму «6.020303 філологія. Переклад (англо-український)» / [уклад. Л. В. Струганець]. — Тернопіль : Вектор, 2013. — 23 с.
4. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі : [навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»] / Л. Мацько. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. — 607 с.
5. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Рідномовний Катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства / І. Огієнко // Слово. — 1991. — Ч. 13. — Липень. — С. 4 — 5.
6. Семеног О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: [монографія] / О. М. Семеног. — Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. — 404 с.
7. Струганець Л. В. Культура мови. Модульний курс: [навчальний посібник для студентів філологічних факультетів вишів України] /

Л. В. Струганець. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2012. — 195 с.

8. Струганець Л. В. Українсько-англійський та англо-український словник термінів культури мови і стилістки / Л. В. Струганець, Т. С. Олійник, Н. М. Гоца. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2012. — 124 с.

УДК 0053362-0578731677378.4

Струтинська І. Ю.,
викладач кафедри іноземних мов
факультету управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ПРО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. *У статті розглянуті теоретичні аспекти формування комунікативної компетенції студентів немовних вищих навчальних закладів та оволодіння комунікативними навичками з метою вдосконалення їх професійної діяльності.*

Ключові слова*: іншомовна комунікативна компетентність, комунікативний підхід, професійна сфера спілкування, мовні навички.*

Аннотация. *В статье рассматриваются теоретические аспекты формирования коммуникативной компетенции студентов высших учебных не языковых заведений и овладение коммуникативными навыками с целью совершенствования их профессиональной деятельности.*

Ключевые слова*: иноязычная коммуникативная компетентность, коммуникативный подход, профессиональная сфера общения, языковые навыки.*

Abstract. *The article examines the ways of the formation of communicative competence at non-linguistic institutions.*

Key words*: foreign language communicative competence, communicative approach, professional field of communication, language skills.*

Активні міжнародні зв’язки в усіх сферах суспільно-економічного життя спричиняють неабиякий попит на набуття іншомовної компетентності, що також позитивно впливає на навчання іноземної мови професійного спрямування у вищих навчальних закладах. Для успі-

шного виконання подальшої професійної діяльності в сучасному світінеобхідною умовою є формування іншомовної комунікативної компетентності, яку розуміють як здатність та готовність до міжкультурного іншомовного спілкування. Прагнення України інтегрувати в європейський освітній простір та співпраця з європейськими країнами підвищує попит на випускників факультетів немовних спеціальностей, які б вільно користувалися іноземними мовами і володіли культурою іншомовного спілкування.В умовах широких міжнародних зв'язків з іншими країнами важливо вміти спілкуватися з іноземними фахівцями, розвивати професійно-ділові й особисті контакти із зарубіжними партнерами, колегами, читати різні фахові періодичні видання мовою оригіналу.

Загальна стратегія навчання іноземних мов на немовному факультеті вищого навчального закладу передбачає певні вимоги щодо розвитку іншомовної комунікативної компетенції у професійній сфері спілкування. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти визначають основні напрями професійної підготовки фахівців. Це покликане сприяти досягненню студентами немовних факультетів достатнього рівня іншомовної комунікативної компетенції у професійній сфері спілкування. Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій щодо володіння іноземною мовою, студенти ВНЗ мають володіти здатністю вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на пошук відповідних мовних засобів у досягненні ними соціальних, академічних і професійних цілей.

Мовні навички — це тільки база для досягнення позитивного результату на рівні комунікативних дій. Граматика чи лексика не повинні бути ізольованими від комунікативного процесу. Під час формування соціокультурного складника іншомовної компетенції у студентів немовних спеціальностей упродовж усього курсу вивчення як загальної, так і професійно спрямованої іноземної мови, можуть бути розвинені та сформовані такі якості: уміння самостійно вчитися, соціокультурна компетенція, функціональна грамотність, тобто методична компетенція, професійна універсальність, здатність застосування знання в конкретних ситуаціях, критичність мислення, відповідальність та дисциплінованість [1].

Як відомо, іншомовна комунікативна компетентність в основному складається з трьох основних компонентів:

— мовна компетентність — фонетична, граматична, лексична, орфографічна;

— мовленнєва компетентність — в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі;

— соціокультурна компетентність.

Згідно із В. В. Сафоновою соціокультурна компетентність включає лінгвокраїнознавчу, соціолінгвістичну та культурознавчу компетентності, які забезпечують мовцю можливість орієнтуватися в соціокультурному автентичному середовищі, що дозволяє уникати проблем у міжкультурному спілкуванні [2].

З розвитком потреб суспільства змінювалися й акценти вивчення іноземних мов у вищому навчальному закладі, наразі формування іншомовної комунікативної компетентності стало нагальною потребою. У сучасній психології мають місце різні підходи до розуміння комунікативної компетенції. Варто також зазначити, що в більшості випадків психологи дотримуються неоднозначних підходів до розуміння й розв'язання цієї наукової проблеми. До цього часу залишається недостатньо висвітленим та обґрунтованим поняття «готовність до іншомовного ділового спілкування».

Багато вчених цього наукового напряму особливо детально досліджують вказану проблему з урахуванням культурних контекстів. При цьому спільним переконанням усіх вчених є думка про те, що успіх у відносинах особистісного та професійного рівнів залежить неабиякою мірою від комунікативної компетенції. У разі прояву деякими фахівцями некомпетентності, це обов'язково відбивається негативно на результаті роботи (переговорів, започаткування ділових зв'язків тощо) [5].

В умовах розвитку нових інформаційних технологій проблема розвитку іншомовної професійної комунікативної компетенції студентів як майбутніх представників інформаційного суспільства набуває особливого значення.Удослідженні розвитку іншомовної комунікаційної компетенції на одне з перших місць виступають особистісні якості, що дозволяють людині бути успішною в суспільстві. Із цієї точки зору перевага надається активним груповим та колективним методам навчання, які розвивають такі якості:

— пріоритетна увага до розвитку умінь співпраці, а не конкуренції;

— розвиток умінь слухання та комунікації;

— забезпечення можливості визнавати й цінувати вміння інших, у такий спосіб отримуючи підтвердження почуття власної гідності;

— розвиток позитивної самооцінки, толерантності, розуміння інших людей і їхніх потреб;

— заохочення інноваційної діяльностіі творчості.

Використання інформаційних технологій у навчанні іноземної мови дозволяє студентам мати доступ до широкого спектру сучасної інформації з метою формування професійних компетенцій. Застосування комп'ютерних засобів, інформаційних джерел

мережі Інтернет сприяє розвитку високого рівня інформаційної компетентності, сучасного погляду на економічні науки, формуванню професійного мислення іноземною мовою, підвищенню мотивації до вдосконалення професійних компетенцій.

Сучасні тенденції модернізації освітніх програм вимагають упровадження активних методів навчання студентів. Навчання іноземних мов у немовному ВНЗ сьогодні асоціюється з набуттям навичок міжкультурної комунікації та нерозривно пов'язане з використанням сучасних методів і сучасних інформаційних технологій. Кожен навчальний предмет має свою специфіку, відповідно, специфіку використання тих чи тих методів, технологій навчання. Під час організації занять викладачі часто використовують рольові тадидактичні ігри, програмне забезпечення, лекції-дискусії, метод конкретних ситуацій (кейс-метод), роботу в малих групах, ділові ігри та інші сучасні інтерактивні методи навчання. Говорячи про сучасні методи навчання іноземної мови, варто особливо відзначити такі: метод проектів, використання ресурсів мережі Інтернет, e-mail-проекти, відеофільми.

Ми вивчаємо іноземні мови, щоб брати повноцінну участь у мовній комунікації (усній чи письмовій), тому цілком справедливо можна вважати комунікативний метод у навчанні іноземних мов продуктивнішим, оскільки він передбачає кінцеву мету — комунікативну компетенцію. Цей метод означає організацію навчання у вигляді моделі природного спілкування, створення сприятливих умов для комунікативного процесу. Це можна реалізувати також завдяки діалоговому режимові персональних комп'ютерів і вміло розробленим під них навчальним програмам з іноземної мови. Саме у цьому полягає функціональний підхід, який дозволяє навчати студентів мовленнєвої діяльності у цілому, і це робить процес більш природним, наближеним до реального спілкування іноземною мовою, що також підсилює мотивацію навчання, оскільки студенти у цьому випадку чіткіше розуміють кінцеву мету — навчитися не просто знати мову, а й розуміти її, тобто спілкуватися нею [3]. Отже, головною метою в навчанні іноземної мови є формування іншомовної комунікативної компетенції, яка уможливлює здатність до міжкультурного іншомовного спілкування [4].

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С.Ю.Ніколаєвої.– К.: Ленвіт, 2003.

2. Науменко Л.П. Основи теорії мовної комунікації. — К.: Інститут філологіїКиївського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2005.
3. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. — К.: Ленвіт, 2002.
4. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. — Воронеж: Истоки, 1996.
5. Gert Rickheit, Hans Strohner Hand book of communication competence. — Berlin: MoutondeGruyter, 2008.

УДК 811.161.2'42:378.091.31-059.2:33

Тамразян І.С.,
викладач кафедри
української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТЕКСТ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ В ЕКОНОМІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Анотація. *Стаття присвячена проблемі визначення лінгвокультурології як нового напряму лінгвістики і молодої філологічної дисципліни. Основну увагу зосереджено на необхідності опрацювання лінгвокультурологічних текстів на заняттях з української словесності та української мови за професійним спрямуванням у вищих навчальних закладах у реаліях сьогоднішньої Української держави.*
Ключові слова: *лінгвістика, текст, лінгвоцид, лінгвокультурологія, українська мова, етнос, консолідація нації.*

Аннотация.*Статья посвящена проблеме определения лингвокультурологии как нового направления лингвистики и как молодой филологической дисциплины. Основное внимание сосредоточено на необходимости работы с лингвокультурологическими текстами на занятиях по украинской словесности и украинского языку по профессиональному направлению в высших учебных заведениях в реалиях нынешнего украинского государства.*
Ключевые слова: *лингвистика, текст, лингвоцид, лингвокультурология, украинский язык, этнос, консолидация нации.*

Abstract. *The article is devoted to the problem of determining a new direction in linguistics and philology as a young discipline. It concentrates on the need to use cultural texts in the Ukrainian language for professional purposes in higher education in the realities of today's Ukrainian state.*
Keywords: *linguistics, text, linguocide, linguistics, Ukrainian language, ethnos, consolidation of the nation.*

Сучасний розвиток науки характеризується не тільки диференціацією наукових знань, а й інтеграцією, взаємопроникненням одних галузей знань в інші. Закономірним є створення або нових напрямів, або нових галузей знань, які об'єднують декілька наук. Отже, практично немає таких галузей знань, які б не містили стикові науки.

Сьогодні активно розвивається новий напрям лінґвістики — **лінгвокультурологія**, що досліджує втілені в національну мову культуру і менталітет певної нації.

Як відомо, існує декілька визначень лінгвокультурології. Наприклад, одні вчені визначають лінгвокультурологію як комплексну наукову дисципліну синтезуючого типу, яка вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в її функціонуванні, що відображає цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності їх мовного та позамовного культурного змісту за допомогою системних методів і з орієнтацією на сучасні пріоритети й культурні установки (система норм і загальнолюдських цінностей [2, с. 36-37]). А інші вважають, що лінгвокультурологія — це наука, що виникла на стикові лінгвістики й культурології і вивчає вияви культури народу, які відображено й закріплено в мові [9, с. 5]. Або характеризують лінгвокультурологію як порівняно молоду філологічну дисципліну синтезуючого типу, яка виникла на стикові лінгвістики й культурології та розглядає мову як втілення культури [9, с. 5; 7]. Заслуговує на увагу визначення лінгвокультурології як дисципліни, що вивчає вияв, відображення й фіксацію культури в мові й у дискурсі, яка є безпосередньо пов'язаною з вивченням національної картини світу, мовної свідомості, особливостей ментально-лінґвального комплексу [7, с. 12].

Зарубіжний філолог В.І. Карасик розглядає лінгвокультурологію як комплексну галузь наукових знань у взаємозв'язку та у взаємовпливові мови й культури [5, с. 103]. За одиниці вивчення фігурують реалії, тобто ті факти дійсності, які об'єктивно притаманні лише певній етнокультурній спільноті [5, с. 127].

Отже, за наведеними вище визначеннями можна охарактеризувати лінгвокультурологію як дуже містку дисципліну, яка охоплює об'ємну галузь знань, через яку досліджують мову й культуру через посередництво мови. Об'єктом вивчення лінгвокультурології є культурна семантика мовних символів, що формується від однієї мови й культури.

Лінгвокультурологічні дослідження українських лінгвістів зосереджені на культурній функції мови та на націокультурній специфіці її мовного застосування [4, 6, 8].

Хоча теорія й методологія лінгвокультороології як дисципліни тільки формується, досвідчені викладачі-філологи ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» давно використовують надбання зазначеного вище напряму лінгвістики на заняттях з української словесності (а раніше — української мови за професійним спрямуванням, з української ділової мови). Адже це лежить у площині мовознавчої, краєзнавчої та виховної роботи на заняттях з української мови в економічному університеті.

Упродовж багатьох років філологія підтверджувала плідність союзу лінгвістики й літературознавства, культурології, яка акцентує увагу на створенні, сприйнятті й інтерпретації тексту як культурного явища [10, с. 11].

Термін «текст», що має буквальний переклад з латини textus — тканина, сплетіння, зєднання, для лінгвіста — це акт застосування мови, який володіє визначеним комплексом якостей. Йому притаманні зв'язність, закінченість. Наукова дисципліна, яка має назву «лінгвістика тексту», розглядає текст як мовне утворення (твір) з його мовною «плоттю», побудовою і суттю, смислом. Студенти нашого економічного університету звертають увагу на текст як на одиницю писемної мови та засіб різностильової комунікації [14, с. 50]. У лінгвокультурологічному ракурсі текст — це мовне, навіть знакове утворення, яке має позаситуативну цінність.

На думку Ю.М. Лотмана[10], тексти — це не просто зафіксовані, а ті, що підлягають збереженню мовні утворення, які «вносяться в колективну пам'ять культури»: «… не будь-ке повідомлення має честь бути записаним. Усе записане набуває особливої культурної значимості, перетворюючись у текст».

Метою статті є показати необхідність використання й опрацювання лінгвокультороологічних текстів на заняттях з української словесності в економічному університеті.

За видатним філологом Халізєвим В.Є., найбільш яскраві зразки текстів сприяють вільному єднанню як малих людських спільнот, так і цілих народів. Саме такою є їх велика місія у складі культури.

На заняттях з української словесності у студентів є можливість ознайомитися з культурологічними текстами, серед яких варто відмітити такі, як «Тарас Григорович Шевченко і його тво-

[10]Див. Ю.М. Лотман «Избранные статьи». – Т.1. – Таллинн: «Александра», 1992. – С. 284-286.

рчість (1814-1816)», укладений за М. Рильським [13, с. 242-244], «Леся Українка — гордість української нації» [13, с. 245-249], укладений за О. Ставицьким відомим українським лінгвістом професором Я.В. Януш, «Іван Якович Франко (1856-1916), укладеними за С. Городинським і С. Злупком [13, с. 248-251], «Олена Теліга у Києві», «Суцвіття родинного таланту» (Штрихи до сімейного портрета Алчевських), укладений за Л. Ковалець-Грузинським для студентів економічного університету [13, с. 255-257]. Можна скористатися на заняттях з української словесності й текстами, укладеними для диктантів, з іншою метою (залежно від теми заняття й завдань, поставлених перед ним), поставити передтекстові завдання, проводячи виховну, краєзнавчу й культурологічну роботу. Це такі тексти: «З історії Києва» [13, с. 265], «Гетьман Мазепа — будівничий української культури» [13, с. 266], «Маріїнський палац» [13, с. 267], узяті з періодичних видань й адаптовані для занять з української мови, «Феномен незнищенності» (про державність української мови), укладений за О. Гончаром [13, с. 267-268].

На особливу увагу заслуговують лінгвокультурологічні тексти для перекладу з російської мови на українську.

Оскільки вивчення мови в сучасній вищій школі спрямоване на формування й розвиток комунікативної мовної та культурної компетенції, то логічним і закономірним є опрацювання лінгвокультурологічних текстів на заняттях з української словесності в економічному університеті.

Так, наприклад, для занять з української словесності та української мови за професійним спрямуванням мною було укладено текст «Роль мови в процесі консолідації нації» (за видатним українським мовознавцем Андрієм Бурячком та відомим істориком В. Іванишиним):

Мовні ***проблеми*** *турбували й турбують будь-яке суспільство, але особливо вони загострились в останні два століття. Як свідчить історія, доленосні проблеми свободи, незалежності,* ***суверенітету*** *й прав людини не можна розв'язати без уладнання мовних питань. Саме з боротьби за рівноправність мови, за її державне* ***функціонування*** *на власній етнічній території починається боротьба народу за свої права.*

Щодо української нації, її мови, то ця боротьба триває вже три століття. Губителі нашої мови офіційно забороняли її різними указами, оголошували такою, що не існує, чи придуманою німцями, вважали її діалектом російської або польської мов. Проте наша мова витримала цей шалений тиск, знущання і як

жила, так і живе, хоча, звичайно, не без ***деформацій*** *і втрати національної* ***своєрідності****. Тому кожна людина, якій не байдужа доля української мови та української нації, повинна усвідомити, що боротьба за свою мову — це боротьба за майбутнє свого народу, його культуру, духовність, його неповторне обличчя.*

Мова — найголовніший чинник консолідації нації, її основна ознака. Знищення мови (лінґвоцид) призводить до знищення народу як культурно-історичної спільноти. Тому всі завойовники, розуміючи це, так наполегливо застосовували ***лінґвоцид*** *щодо підкорених* ***етносів****.*

Рівень розвитку рідної мови відображає рівень духовного розвитку нації. Адже відомо, що ***словник*** *— це те, що знає нація про світ, а* ***граматика*** *— це те, як вона про цей світ говорить. Знати, берегти й примножувати це знання — обов'язок кожного українця* (За А. Бурячком та В. Іванишиним).

Серед найбільш важливих завдань, що можна запропонувати для опрацювання такого тексту, вважаємо наступні:

1. Довести, що даний набір речень є текстом.
2. Дати заголовок тексту.
3. Прокоментувати орфограми та пунктограми.
4. Пояснити значення виділених іменників, дібрати до них синоніми.

Лінгвостилістичний аналіз тексту «Роль мови в процесі консолідації нації» дасть можливість студентам осмислити художню і смислову значущість елементів мовної структури, визначити функціональну роль актуалізованих у контексті одиниць. Стилістичному аналізу зазначеного вище тексту належить особливе місце ще й через його практичну спрямованість і через те, що він сприяє формуванню мовленнєво — аналітичних здібностей у майбутніх фахівців з економіки України, патріотів своєї Батьківщини.

Отже, оскільки мовна особистість існує в культурі, відображеній у мові, формах суспільної свідомості, поведінкових стереотипах і нормах, предметах матеріальної культури тощо, то визначальна роль, безумовно, належить цінностям (концептам смислів) народу, мова якого вивчається [3, с. 157].

Відомо, що ще в 1987 році М.В. Русанівський зазначав, що «вже в найближчі роки принагідне зацікавлення проблемою «мови і культури» переросте в провідний теоретичний напрям сучасного мовознавства. Адже мова — акумулятор знань просвіт як відображення запасу національної й інтернаціональної духовної культури» [12].

Таким чином, можна зробити висновок, що опрацювання лінгвокультурологічних текстів на заняттях з української словесності в економічних університетах і лінгвокультурологія як новий напрям у лінгвістиці заслуговують на увагу, особливо в умовах сьогоднішної, сучасної Української держави. Адже незаперечним є той факт, що від змісту й мети пріоритетних і перспективних принципів лінгводидактики та прикладної лінгвістики прямо залежить питання якості мовної освіти в аспекті державних мовно-політичних та євроінтеграційних процесів.

Література

1. Бурячок А. «Просвіта»: історія та сучасність (1869-1898). — К.: Веселка, 1998. — 308 с.
2. Воробъёв В.В. Лингвокультурология. Теория и методы. — М.: Изд-во РУДН, 1997. — 331 с.
3. Дороз В.Ф. Крос-культурне навчання учнів-білінгів української мови. Монографія. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 456 с.
4. Заньковська Г.Д. Становлення лінговультурології як наукової дисципліни. Наукові записки. Серія «Філологічна». — Острог. Видавництво Національного ун-ту «Острозька академія». — Вип. 9. — 2008. — С. 19-22.
5. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Монография. — Волгоград: Перемена, 2002. — 477 с.
6. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Вища школа, 2008. — 327 с.
7. Красных В.В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. — М.: ИТ ДГК «Гнозис», 2002. — 284 с.
8. Левченко О. Лінгвокультурологія та її термінна система [електронний ресурс].
9. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб.пособие для студентов высш. учеб. заведений. — М.: Академия, 2001. — 208 с.
10. Михайленко В.М. Теорія твору й тексту: навч. посіб. — К.: Поливода А.В., 2013. — 256 с.
11. Плющ М.Я. Сучасне осмислення сили й величі української мови як державної в реаліях розбудови незалежної України / М.Я. Плющ // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. Зб. наук. праць. — № 2 (10). — Рівне: РВЦМЕГУ ім. акад. С. Дем’янчука, 2013.
12. Русанівський В.М. Мова в системі культурних цінностей // Мовознавство. — 1987. — № 5. — С. 3-8.
13. Українська мова. Вправи і завдання для самостійної роботи студентів: Навч. метод. посібник для самост. вивч. дисц. — 2-ге вид. пере-

роб. і доп. / Я.В. Януш, Л.М., Бондарчук, І.А. Колеснікова та ін. — К.: КНЕУ, 2002. — 274 с.

14. Українська словесність: навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / О.В. Безугла, Л.М. Бондарчук, І.І. Козловець та ін. — К.:КНЕУ, 2006. — 272 с.

15. Українська словесність: навч. посібн. / І.І. Козловець,Л.С. Козловська, І.А. Колесникова, Т.Г. Яременко. — К.: КНЕУ, 2011. — 275 с.

16. Єщенко Т. Вивчення лінгвостилістичного аналізу тексту у вищій школі за кредитно — модульного системного навчання/Єщенко Т./// лінгвістичні студії: Збірник наукових праць. — 2009. — № 19. — С.310-314

УДК 81'26(4) — 047.22:37.014.5:378

Федоренко С.Л.,
старший викладач
кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ОСНОВНИЙ СКЛАДНИК ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. *У статті розкрита проблема формування компетенцій в освоєнні іноземної мови студентами в контексті відповідності навчального процесу євростандартам. У статті розглянуті складники мовної компетенції і компетентності, підходи ряду авторів до розуміння проблеми. Особливого значення надано психологічним аспектам феномену компетентності.*

Ключові слова: *європейські освітні стандарти, мовна компетенція, процеси та стадії набуття компетентності та окремих компетенцій, процедурне знання, динамічна модель комунікативної компетенції, конкурентоспроможність на міжнародному ринку праці.*

Аннотация.*В статье раскрывается проблема формирования компетенций в процессе освоения иностранного языка студентами в контексте соответствия учебного процесса евростандартам. В статье рассматриваются составляющие языковой компетенции и компетентности, подходы некоторых авторов к пониманию проблемы. Особое значение уделяется психологическим аспектам феномена компетентности.*

Ключевые слова*: европейские образовательные стандарты, языковая компетенция студентов, процессы и стадии приобретения компетентности и отдельных компетенций, процедурное знание, динамическая модель комму-*

никативной компетенции, конкурентоспособность на международном рынке труда.

Abstract. *The article deals with the problem of competence formation in the process of learning a foreign language by university students in compliance with European educational standards. The article covers the components of language competence and some authors' approaches to the problem. Special attention is paid to psychological aspects of competence.*
Key words: *European educational standards, students' language competence, processes and stages of gaining competence, procedural knowledge, dynamic model of communicative competence, competitiveness in the international labour market.*

Відповідність європейським освітнім стандартам на сьогодні для розвитку освітнього простору в Україні є визначальною, оскількисаме вона створює умови для інтеграції України в міжнародну спільноту.За роки незалежності української державиокреслено нові пріоритети розвиткуосвіти як на рівні формування законів і нормативних актів, так і на рівні формування науково-методичної бази для підвищення якості навчального процесу, підвищення вмотивованості студентів до навчального процесу.

Імплементація європейських освітніх стандартіву навчання англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей передбачає оволодінняними такими навичками спілкування, якідозволили б їм вільно почуватися та працювати віншомовному середовищі. За європейською шкалою це рівень B2+ компетентний користувач.Відповідно до цього рівня випускники вищихнавчальних закладів нефілологічного профілюповинні вміти: читати й повністю розумітиангломовні тексти професійного спрямування,вести переговори з англомовними партнерамибез перекладача, розмовляти по телефону,спілкуватись електронною поштою, заповнювати аплікаційні форми, писати звіти, рекомендації, інструкції до використання, вести робочу документацію англійською мовою та багато іншого.

Одним із найважливіших і пріоритетнихзавдань Національною доктриною розвитку освітив Україні визначено створення спільного мовногопростору, що передбачаєнадання великого значення розв'язанню проблеми вивчення мов на всіхрівнях. У вищеозначеному контексті особливого значення набуває проблема формування у студентів мовної і комунікативної компетенцій[4]. Поняття *компетенція* (лат. *competentia* — належність за правом) означає обізнаність та досвід індивідума в певному питанні або колі питань і охоплює універсальні та вузькоспецифічні предметні сфери. *Мовна компетенція* — це знання учасниками комунікації мовного коду та правил його використання, тоді як

комунікативна компетенція — сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також вербальних і невербальних засобів спілкування.Варто зазначити,що професійна комунікативна компетенція розглядається як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного спілкування. Мовна поведінка вимагає набуття як лінгвістичної (мовленнєвих умінь та мовних знань), так і прагматичної та соціокультурної компетенцій, необхідних для виконання завдань, пов'язаних знавчанням та роботою. Соціокультурна компетенція є невід'ємною частиною її змісту і спрямована на розвиток розуміння й тлумачення різних аспектів культури й мовної поведінки у професійному середовищі. Вона сприяє розвитку вмінь, характерних для поведінки в різних культурних і професійних ситуаціях, та реагування на них.

У контексті розгляду проблеми формування мовної компетенції та ефективного набуття навичок володіння іноземною мовою особливе місце належить проблемі компетентності — однієї з основних аспектів цієї теми. Існують різні підходи до проблеми компетентності, хоча дослідники недавно звернулись до дослідження цієї теми. *Один із них заснований на знанні та визначає компетентну людину як таку, котрій багато знайомо в деякій області або виді діяльності. Інша точка зору в тому, що компетентність – це не просто наявність знання, це, в першу чергу, можливість його гнучкого застосування.* Відповідно до цього підходу великого значення надається аналітичним, творчим та практичним навичкам. У різних галузях діяльності це різні завдання, але в цілому компетентність аналогічна наявності в людини загальновизнаного статусу.Скажімо, лікар аналізує симптоми та сам приймає рішення в плані діагнозу. Юристам необхідно виявити клієнтів та протилежну сторону, щоб досягнути поставленої мети. Людина, що займається наукою, повинна впевнити скептично настроєних людей, що його робота — добре відпрацьоване уявлення наукових фактів.Отже, компетентність розглядається не тільки як властивість людини, але і як особливість сприйняття його іншими людьми. У цьому контексті компетентність розглядається як присвоєння особистістю суспільного статусу.

Існують різні підходи до пояснення процесів набуття компетентності. Теорії компетентності фокусуються на розумових процесах, що лежать в основі діяльності або назнанні, що набувається в ході цих процесів.

Розглянемо теорії, що концентруються на розумових процесах. А саме: теорії Р. Стернберга, Майера [5].У цих теоріях ідентифікуються мета компоненти мислення, відрізняючи спеціаліста від новачка. Найбільш важливого значення набувають якості планування, відслідкування, оцінка вирішення проблеми, прийняття рішення [3]. Під час досліджень з'ясувалося, що спеціалісти представляють інформацію по-різному: вони або розробляють більш складні стратегії та моніторинг діяльності, або займаються стратегічним плануванням, особливо для розв'язання проблеми в цілому. Новачки швидко починають розв'язувати проблеми, але менше часу приділяють плануванню роботи в цілому, що передбачає можливість перероблення роботи. Отже, можливі розходження саме в баченні проблеми між новачками та спеціалістами.

Цікаві також теорії, що орієнтовані на знання. Ці теорії часто підкреслюють роль накопиченої інформації в пам'яті як пояснення компетентності особистості. У цій теорії особлива роль належить набуттю знань, накопиченню більш широкої бази знань та досвіду.

Отже, набуття знань через досвід є тим, що відрізняє досвідченого спеціаліста від новачка. У хороших спеціалістів швидше відбувається пошук необхідної інформації. Іншими словами, спеціаліста відрізняє не здібність збирати більше інформації, а рівень бази знань та її організація.

Існує також багато теорій відносно формування компетентності. У цьому контексті цікаві два аспекти: набуття компетентності та розвиток компетентності.

Ґрунтовний аналіз поняття компетенції, висвітлення його багатогранної суті в комунікації були предметом дослідження багатьох мовознавців у США [7, 8, 9] та Україні [1, 5]. Ноам Хомський [9] запровадив у лінгвістичній теорії використання двох взаємозумовлених термінів – знання мови (**competence**) та застосування/використання мови (**performance**). Перший характеризує певного ідеального мовця, носія мови, з його експліцитним та імпліцитним знанням системи мови. Інший відображає певну індивідуальну мовну активність, тобто реальне застосування та сприйняття мови, що часто є недосконалим через такі фактори, як обмеженість запам'ятовування, помилки, обмовки, паузи тощо. Трактування поняття компетенції за Хомським мало суттєвий недолік, оскільки загалом обмежувалося знанням граматики і мало статичний характер. Теорію Хомського детально проаналізували, переглянули й розвинули авторитетні американські лінгвісти [7, 8]. Оскільки знання лише мовного коду не є достатнім для ефективного спілкування в різноманітнихконтекстах та ситу-

аціях, впроваджено інший, значно ширший за значенням термін — ***комунікативна компетенція*** (communicative competence).

Фахівцями було окреслено компетенції, що складаються із чотирьох визначальних компонентів:

1) граматичної компетенції,тобто знання та використання мовного коду, що охоплює словниковий запас, правила фонетики та орфографії, словотворення та структуру речення;

2) соціолінгвістичної компетенції як здатності розуміти та продукувати повідомлення в певних соціологічних контекстах і відповідному регістрі;

3) дискурсивної компетенції (здатність поєднувати повідомлення у зв'язні дискурси);

4) стратегічної компетенції (як уміння добирати ефективну стратегію та тактику вербального та невербального спілкування).

Комунікативна компетенція формується з лінгвістичних і паралінгвістичних чинників та завжди реалізується в певному контексті в усному або письмовому форматі.

Висновки. Аналіз наявних в Україні методик навчання іноземних мов для спеціальних цілей показав, що на сьогоднішній день у робочих програмах не враховуються індивідуальні запити студентів.Часто самі студенти, обравши фах та вступивши до університету, не знають, де вони зможуть працювати після його закінчення, тому й не усвідомлюють, наскільки важливим буде для них знання іноземної мови. Питання самоосвіти та навчання впродовж усього життя порушуються і в Програмі з англійської мови для професійногоспілкування, де сказано, що вивчення іноземної мови, особливо в європейському контексті, виходить далеко за межі обов'язкової освіти.

Активне використання процедурних знань (навчитись учитися) є основою ефективного і самостійного вивчення мов упродовж усього життя після закінчення вищого навчальногозакладу. Тож набуття процедурних знань і навичок організації власної пізнавальної діяльності є важливою метою навчання в рамках нового підходу до оволодіння професійно спрямованою іноземною мовою.

Сучасна університетська освіта має забезпечувати підготовку фахівця, здатного не тільки до репродуктивної професійної діяльності, а зорієнтованого на подальшу самоосвіту й саморозвиток, спроможного бути суб'єктом організації власної життєдіяльності. Головне — це підготовка наших студентів до навчання за вимогами європейських університетів: усвідомлення відповідальності занавчання, розвиток навичок самостійного учіння, здатність до самоаналізу та самоконтролю – тобто формування таких особистісних якостей кожного студента, за які відповідальність несе він сам і які

дозволили б йому інтегруватись в європейський освітній простір і витримати конкуренцію на міжнародному ринку праці.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. — К.: Видавничий центр «Академія», 2004. — 342 с.
2. Богданов В. В. Речевое общение. Прагматический и семантический аспекты / В. В. Богданов — Л.: Наука, 1990. — 241 с.
3. Виноградова Л.В. Интеллектуальный контроль: метакогнитивные аспекты интеллектальной регуляции / Л.В.Виноградова. — К: [б. в.], 2009.– 190 с.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С.Ю. Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2003.–273 с.
5. Козлакова Г.О. Сучасні аспекти європейської політики вивчення іноземних мов в університетах / Г. Козлакова, Г. Копил // Вища освіта України. — К.: Педагогічна преса, 2004. — Вип. 3. — С. 83—87.
6. Стернберг Р., Форсайт Дж., Хедланд Дж. Практический интеллект. — СПб.: Питер, 2002. — 272 с.
7. Campbell R. The Study of Language Acquisition / R. Campbell, R. Wales. — Harmondsworth,England: Penguin Books, 1970. — P.43–65. — (New Horizons in Linguistics. — Lyons, ed.). 9. Canale M.
8. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing / M. Canale,M. Swain. — Applied Linguistics 1, 1980. — P. 1–47.
9. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax /N. Chomsky. — Cambridge, MA: M.I.T. Press, 1965. — 271 p.

УДК 37.091.212+37.091.33

Чеботарьова Л.І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

MANAGING ACTIVITIES IN THE CLASSROOM

Анотація. *У статті підкреслено актуальність ролі викладача ділової англійської мови в аудиторії. Пояснена важливість рольових ігор та симуляції. Визначені ідеї щодо створення необхідного зворотного зв'язку, який допомагає*

студентам зрозуміти важливість їхніх зусиль на шляху до життєвих ситуацій.
***Ключові слова**: ділова англійська мова, програма курсу, навички, спілкування, рольові ігри, симуляція, взаємодія.*

***Аннотация.** Автор подчеркивает важность роли преподавателя делового английского языка в аудитории. Представлены возможные пути создания необходимой обратной связи, помогающей студентам понять важность их усилий на пути к жизненным ситуациям.*
***Ключевые слова**: деловой английский язык, программа курса, умения, общение, ролевые игры, симуляция, взаимодействие.*

***Abstract.** The author underlines the importance of the role of the Business English teacher in the classroom. The teachers should mostly concentrate on the course syllabus, preparing their students to acquire the necessary language skills in different areas. The author dedicates much effort to creating possible ways of developing communicative environment in the classroom. The importance of role-plays and simulations has been stressed and explained. Many ideas on creating the necessary feedback helping the students to understand the importance of their efforts on the way to real life situations have been outlined.*
***Key words:** Business English, course syllabus, skills, communication, role-plays, simulations, interaction.*

We have always been interested in the question “What is the role of a teacher in the classroom? It becomes obvious that the management style of a teacher heavily depends on his or her personality, background and experience. But equally we, teachers should be ready to make some modifications to our style in accordance with the needs of our students. Some students expect their teachers to play a dominant role in setting objectives and tasks, in controlling their learning behavior. Most students are happier if they themselves are able to take part in the organization of the course. And there is a heated debate in what cases the teacher should correct every language mistake and when emphasizing a student’s mistake may lead to a «loss of face» causing embarrassment and resentment.

The teacher’s activity may include: 1) group tuition, 2) individual tasks (with obligatory feedback), 3) role-play and simulation, 4) putting everything together (course design). We face many advantages and disadvantages if to speak about the first two ideas.

If we take group tuition, let’s remember that some groups may be competitive, others-cooperative. In a competitive atmosphere, shy students will need encouragement, while strong personalities will dominate. In cooperative groups, all students will be able to participate effectively. So, we try to use team-building activities to develop their skills. The pace of such activities is usually faster. It is important to involve the students by varying the types of interaction;

teacher-student or student-student or use of audio or video or some additional printed material as stimulus. A lot of stimulus can come from the collective ideas and teacher's experience. It is very stimulating to encourage contributions and group interactions. If we focus on group tuition, we should remember that time allocated for individuals is usually limited by the size and patience of the group. If we employ the student-student activity, then we increase the time that each student can speak. Role-plays and simulations are very important constituents of the course. Discussions are crucially important if they add dynamics. Our role is usually the role of the observer. Brainstorming elements are useful as they involve everybody and are very encouraging. In all above-mentioned activities the teacher need to be well-prepared with materials for each lesson. Of course, we need to search a lot of supplementary materials as they help to create variety and are helpful for changing the pace.

If to focus on individual tasks, it brings a lot of stress to the student due to his or her long concentration, it brings tiredness. Many students may find it difficult to contribute a lot of ideas without stimulus from other students. If the student expects the teacher to be dominant, he or she may be shy and defensive, and will need encouragement to speak out.

We'd like to emphasize the importance of role-plays and stimulation. It is essential for the teacher to control the dominant speakers and to encourage some shy participants. Before we start role-play we should stress that active participation involves developing good listening skills. We should always reinforce it and at some point in the middle of the discussion, it's appropriate to stop the discussion and ask individual students: « What was X's point of view?»; «Who else agreed?»; «Who put forward the idea that..?». Once the students get used to the idea that they will be asked such and similar questions, they get used to listening to each other more carefully. Another distinct difficulty is that some students may have poor pronunciation and cannot be understood by the others. Sometimes it helps if we encourage students to be supportive and cooperative, but it does not always solve the problem completely. We should make sure that the students have plenty of practice in the use of language for clarification. We should deal with different attitudes to role-plays as they clearly reflect the real situations. We should teach the students to understand that successful discussions will benefit them and bring higher levels of adaptability in future business situations.

To complete the picture, it is necessary to mention most important supplementary materials. They are:

1) newspapers and specialized journals. According to the relevance and interest we select single items or articles, while studying marketing and advertizing it's proper to select advertisements (for products or jobs);

2) TV: The BBC World Service has for many years provided an opportunity for our students to listen to authentic English. Particularly important are news programs;

3) we need to make use of company-specific materials. This is a very broad category and covers many different types of materials. They are: the annual reports, product information, PR materials, company videos, as many companies produce videos for PR purposes, and it can provide useful classroom material. Some give general information about the company and its products, some describe the company's history, focus on its concerns for the environment, or show episodes on production, supply of materials, etc.;

4) correspondence. We should concentrate on different types of writing, as letters can be routine, formal, and informal.

5) reports and memos. The memos are mostly short notes, sometimes they can be expressed not even in sentences. Reports are sometimes written by completing a form, or only presented in electronic mail. On the contrary, some reports contain a lot of detailed information if we take as examples financial reports or marketing ones;

6) contracts. They can be standard and non-standard and they can have different degrees of complexity and obscurity. American contracts are the most lengthy and detailed, and the British ones may use more difficult legal vocabulary.

It is easy to deal with standard insurance, hiring and purchasing contracts relating to financial transactions, buyer-supplier relations, joint venture relations, etc.

People around the world conduct business meetings in English even though English may be a foreign language to the participants. So the teacher's task is to encourage the students to do their best to acquire the necessary communication skills. Businesspeople do not always need to know the full complexities of English grammar and idiom. On the other hand, in a Business English course some structural areas may require more attention than in a conventional course: for example, conditionals in negotiating, or modality for expressing possibility or politeness. There is consequently a need for syllabus designers to be selective when addressing the needs of Business English students.

The Business English syllabus is likely to be defined primarily in relation to business performance skills such as meetings,

presentations, socializing, or report-writing. Within these skills areas, certain concepts are typically discussed and expressed: for example, describing changes and trends, quality, product, process and procedures, strategy. These concepts can be broken down into the more linguistically powerful functional areas such as comparing and contrasting, expressing cause and effect, recommending, and agreeing. The language defined in the syllabus may include grammatical or lexical items, elements of spoken or written discourse, including, for instance, cohesive devices and stress and intonation patterns, as well as organizational features such as introducing a new topic or turn-taking in interactive sequences.

We'd like to stress that teachers, who are engaged in teaching Business English, usually work with highly-motivated students, who are mostly disciplined and rather intelligent. It is highly motivating experience even for us teachers as it is more than simply teaching language. Business English training combines professional and general language skills. So, Business English is rather challenging and a possibility to develop a career. But it is important to stress that Business English teachers are primarily language teachers. We do not need to be experts in some particular area. Even when working with first or second year students, it is not our role to teach the subject matter. Rather important for Business English teachers is to be experts in presenting and explaining the language and in defining the language problems in the classroom. A good teacher will work with effectiveness and the key to that effectiveness is being able to ask the right questions and make good use of the answers. One type of advantage, which is very useful, is to have some interpreting experience abroad, to have learned at least one other language and to have used the language in real situations (not just in the classroom).

The right balance of personal skills of the Business English teacher is even more important than qualifications. So, what are these personal skills?

First, it is essential to like contact and interaction with a wide variety of people, to think of less talented students as a challenge rather than a hindrance. Students are very sensitive to the teachers who are really interested in them.

A second skill of a good Business English teacher is to be a good negotiator. This, in some cases, will also require tact and diplomacy.

A third, vitally important skill is to be continuously interested in all aspects of doing business. The teacher can be more persuasive if he or she is competent in many problems: the way the companies perform, in marketing strategies, financial issues, products, etc.

Summarizing the above-mentioned, it's necessary to ask yourself whether you really like students and your work in the classroom, whether you try to be open-minded, whether you are good at handling people, and finally the question whether you are really interested in business topics.

It is important that our students should not feel embarrassed if they do not know something, or do not understand. They should be encouraged see in you a resource: to be open about their problems and to ask for help rather than peeping. When students are asking questions they are practicing the vital skills of checking and clarifying information-skills they will frequently need in real business situations. The Business English teachers should provide full information on the course. It is valuable to explain the goals of each lesson and the reason why certain types of activities and materials have been chosen. Most important in Business English teaching is deciding on the balance of training time to be spent on introducing the target language and opportunities for practice and skills development. If we are tempted to introduce long lists of words and expressions, to carefully explain the finer details of a grammar point, or on the detailed reading in class of lengthy written texts, then the time left for practicing speaking will be much reduced. It is important to stress that the part of course time needed for input will be a small fraction of the whole. A much larger proportion of the course time will be needed for output.

Practice tasks may be long or short. They may include, for example: asking the students to describe some companies' products, or to compare two different products; asking two students to imagine they are business partners meeting for the first time; setting up a telephone role-play or a simulated meeting; getting the students to prepare a short presentation defending a certain point of view. In the classroom, the task will be much more closely defined so that the students know exactly what the setting is, who they are supposed to be, what sorts of things they are supposed to communicate, and what is expected of them in performance terms.

Setting up the task thoroughly is essential in order to get maximum value from it- much time can be wasted if students do not know what they are supposed to be doing. The selection of appropriate tasks will depend on the course.

It is also essential that students should get helpful and constructive feedback on their performance. It may be interesting for the students to know what mistakes in the verb tenses they made, and we should inform them whether these mistakes actually affected the success or failure of the task. In other words, the feedback should be, first and

foremost, on the task as a whole. The teachers should tell the students whether they communicated effectively, whether they were easy to understand, whether they managed to clarify misunderstandings, whether they were using appropriate politeness forms. Whatever method the teacher is using, the students should be fully involved in work in the classroom. The Business English teachers should take into account fluency and general communicative ability. Informally assessing the lesson we should focus on the success of communication.

References

1. Oxford Handbook for Language Teachers.
2. Sandra Lee Mckay. Teaching English Overseas: An Introduction
3. Patsy M. Lightbown and Nina Spada. How Languages are Learned.

УДК 811.161.2: 81'243

Чезганов С.А.,
старший викладач
кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕКСТ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Анотація. *У статті розглянуто деякі проблеми викладання української мови як іноземної, зокрема ті, з якими стикаються студенти при опрацюванні тексту професійного спрямування. Обґрунтовано необхідність розпочинати формування мовних і мовленнєвих компетенцій на матеріалі тексту професійного спрямування вже на початковому етапі вивчення мови.*

Ключові слова*: текст професійного спрямування, початковий етап навчання, логіко-смислові прийоми роботи над текстом.*

Аннотация.*Статья посвящена некоторым проблемам преподавания украинского языка как иностранного, в частности противоречиям, возникающим при работе над текстом по специальности на разных этапах обучения. В качестве одного из эффективных методических приёмов для снятия противоречий предлагается работа над текстом по специальности как основы для формирования языковых и речевых умений и навыков уже на начальном этапе изучения языка.*

Ключевые слова*: текст по специальности, начальный этап обучения, логико-смысловые приёмы работы над текстом.*

Abstract.*The article is devoted to some issues of teaching Ukrainian as a foreign language, contradictions which can be faced while working with scientific texts at various levels of study. The work with scientific texts at the basic level of the language study is suggested to be the most efficacious method for the formation of speaking and communicative skills and solving the contradictions.*

Key words*: scientific text, basic level of study, logical-semantic methods of working with texts.*

В останні десятиріччя викладачі-мовники, спираючись на здобутки у царині новітніх інформаційних технологій, шукають більш ефективні методичні прийоми у викладанні іноземної мови. Водночас вони не відмовляються від традиційних методів (якщо останні довели свою ефективність), розвиваючи, модифікуючи та пристосовуючи їх до нових умов навчання.

Важливою умовою набуття іноземними студентами професійних знань є володіння науковим стилем мови у сфері обраної ними спеціальності. Якщо мовно-комунікативна база , яка закладається на підготовчому етапі і (в ідеалі) відображає рівномірний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, є необхідною й достатньою для спілкування на елементарному рівні, то на просунутому етапі студент відчуває катастрофічний брак мовних засобів фахового спрямування.

Викладачі, які працюють з іноземними студентами, враховують логіку навчального процесу, який вимагає на основному й завершальному етапах приділяти все більше уваги розвитку навичок писемного мовлення, оскільки у цей період студент продукує значну кількість навчально-наукових текстів (реферати, курсові, дипломні роботи). Разом з тим виникає низка суперечностей інтра- та екстралінгвістичного характеру, які варто пом’якшувати або знімати. Наприклад, необхідність дотримання вимог навчальних програм різного рівня, які не завжди враховують специфіку профільного навчання. Не тільки викладач, але й студенти знають (або відчувають), що жива мова існує переважно в усній формі, а їм доводиться опрацьовувати і продукувати переважно писемні тексти. Крім того, надаючи перевагу науковому стилю, необхідно пам’ятати про інші сфери комунікації та стилі мови (офіційно-ділове мовлення, стиль художньої літератури). Врешті, існує також проблема поступового зменшення навчальних годин, відведених для аудиторної роботи.

На наш погляд, одним із ефективних варіантів розв’язаннязгаданих вище проблем є робота над текстом професійного спрямування як матеріалом для формування комплексу лінгвістичних і комунікативних навичок. Сучасні програми з

професійного мовлення спрямовані на формування навичок роботи з навчально-науковими текстами протягом усього періоду навчання іноземних студентів у вищому навчальному закладі. Зважаючи на те, що від початку навчання студенти опрацьовують тексти підручників, посібників, статей, з метою декодування цих текстів і подальшої трансформації власну науково-навчальну продукцію вони повинні набути спеціальних навичок писемного наукового мовлення, як-от: логіко-смислове згортання інформації, мовна компресія, виокремлення старої і нової інформації, текстове прогнозування тощо. За допомогою стрункої системи вправ і завдань такі навички закладаються і формуються на підготовчому етапі вивчення мови, але розвиваються й удосконалюються на основному і завершальному етапах.

Практика викладання української як іноземної на всіх етапах навчання переконує, що елементарні за обсягом і наповненням тексти професійного спрямування можна пропонувати від самого початку для формування навичок писемного та усного мовлення, зважаючи на значну кількість інтернаціоналізмів. Слова англійського, німецького, французького походження, а також терміни з грецькими або латинськими основами та афіксами сприймаються набагато легше, ніж нові українські лексеми. Паралельно варто поступово запроваджувати логіко-смислові прийоми опрацювання навчально-наукового тексту, пропонуючи вправи на згортання і розгортання тексту, на пошук ключових слів, написання різних видів плану, виокремлення старої та нової інформації тощо. Такі навички треба формувати на підготовчому етапі не тільки тому, що вони є вкрай важливими для подальшого формування професійних компетенцій, а, перш за все, тому що у студентів вони є частково сформованими на етапі навчання у школі, і по-друге, викладач має достатній обсяг аудиторних і позааудиторних годин для системного і систематичного опрацювання програмного матеріалу. У подальшій роботі на основному та завершальному етапах вивчення мови сформовані навички будуть вдосконалюватися студентами в умовах більш напруженої самостійної роботи й обмеженої кількості аудиторних годин.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що в статті був запропонований один із варіантів розв’язання низки проблем, з якими стикаються іноземні студенти під час вивчення української мови. Зокрема, запропоновано розпочати опрацювання тексту професійного спрямування як основи для формування лінгвістичних і комунікативних компетенцій уже на початковому етапі вивчення української мови як іноземної. З метою підвищення

ефективності такої роботи пропонується паралельне формування навичок логіко-смислової діяльності з подальшим закріпленням на основному і завершальному етапах.

Література

1. Методика преподавания русского языка как иностранного / под ред. О.Д. Митрофановой. — М.:ИРЯП им. А.С. Пушкина, 1990.

2. НіколаєваС.Ю. Сучасні технології навчання іншомовного спілкування /НіколаєваС.Ю., Г.А.Гринюк, Т.І.Олійник — К.: Ленвіт, 1997. — 96 с.

УДК 811.161.1: 001.5

Черемская О.С
кандидат филологических наук,
профессор, заведующая кафедрой украиноведения
и языковой подготовки иностранных граждан
Харьковского национального экономического
университета имени Семёна Кузнеца,
Андреева Н.П.,
преподаватель кафедры украиноведения
и языковой подготовки иностранных граждан
Харьковского национального экономического
университета имени Семёна Кузнеца

НАУЧНЫЙ СТИЛЬ РЕЧИ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ РКИ

Анотація. *У статті розглянуто принципи створення і структуру навчального-практичного посібника з наукового стилю мови для іноземних студентів підготовчого відділення. Запропоновано шляхи навчання студентів роботи з науково-популярними текстами, спрямованими на професійну орієнтацію, формування комунікативної компетенції.*

Ключові слова: *науковий стиль мови, науково-популярні тексти, науково-практичний посібник, комунікативна компетенція.*

Аннотация. *У статье рассмотрены принципы создания и структура учебного-практического пособия по научному стилю речи для иностранных студентов подготовительного отделения. Предложены этапы подготовки студентов к работе с научными текстами, направленными на профессиональную ориентацию, формирование коммуникативной компетенции.*

Ключевые слова: *научный стиль речи, научно-популярные тексты, научно-практическое пособие, коммуникативная компетенция.*

Summary. *The article considers the principles and structure of academic and practical scientific speech handbook for foreign students of the preparatory department. The article proposes themethods of teaching students to work with professional oriented scientific texts and the ways to develop the communicative competence.*
Keywords: *scientific style of speech, popular science texts, scientific and practical guide, communicative competence.*

Составной частью многогранной работы с иностранными студентами является создание учебников и учебных пособий для студентов высших учебных заведений, которые отвечали бы современным требованиям и обеспечивали формирование коммуникативной, языковой и речевой компетенций. Важной задачей обучения языку на начальном и продвитом этапах является подготовка студентов к восприятию и пониманию текстов научного стиля речи. Речь идёт о понимании текста, по определению Ю.А. Сорокина, как целостного (цельного), некоторого концепта, того ментального образования, которое в лингвистической литературе именуется цельностью текста [4, с. 62-63]. Научный текст, который характеризуется точностью, краткостью, логичностью, последовательностью, ясностью выражения мысли, обладает большим учебным потенциалом.

Языковеды отмечают, что именно научный текст, базирующийся на логико-понятийном отражении результатов познания действительности, может служить основой формирования речевой культуры современных специалистов. При этом, теоретической базой учебного процесса, направленного на обучение эффективному речевому поведению, профессиональной коммуникации, является теория текста — а именно учение о структуре и значении организации научного текста. На этих требованиях и базируются современные учебные пособия по научному стилю речи для иностранных студентов [1, 2, 3].

Целью предлагаемой статьи является описание опыта работы по созданию учебно-практического пособия по научному стилю речи для иностранных студентов подготовительного отделения, а также характеристика этапов подготовки иностранных студентов к восприятию научного текста.

В Харьковском национальном экономическом университете имени Семена Кузнеца подготовлено и издано учебное пособие по русскому языку «Научный стиль речи : учебное пособие для иностранных студентов начального и продвинутого уровней обучения» [5]. Данное учебное пособие предназначено для использования студентами-иностранцами подготовительных факульте-

тов на начальном этапе обучения (во 2-ом семестре учебного года), а также рекомендуется иностранным студентам продвинутого уровня (1-х и 2-х курсов) и лицам, изучающим русский язык как иностранный самостоятельно.

В пособии представлены тексты научно-популярного подстиля научного стиля речи, поскольку именно эти тексты могут служить основой для подготовки студентов к восприятию текстов других подстилей научного стиля: собственно-научного, научно-учебного и научно-технического. Как указавает Ю.А. Сорокин, научно-популярный текст пишется научно, популярно, художественно, то есть при сохранении характерной для научного текста строгости и чёткости изложения, его особенностью является упрощенный характер изложения и возможное использование эмоционально-экспрессивных средств речи. Целью научно-популярного подстиля является ознакомление с описываемыми явлениями и фактами. Употребление специальных терминов минимально (каждый из них подробно поясняется). Его особенности — относительная лёгкость чтения, использование сравнения с привычными явлениями и предметами, значительные упрощения, рассматривание частных явлений без общего обзора и классификации — в свою очередь, способствуют лёгкости усвоения учебного материала.

Знакомство с данными текстами расширит знания студентов о различных сферах профессиональной деятельности человека, поможет в выборе будущей специальности. Тематика текстов охватывает как общую информацию о выборе профессии, значении книги в жизни человека, так и описание профессиональной деятельности представителей различных профессий: библиотекаря, библиографа, полиграфиста, программиста, адвоката, дипломата, эколога, переводчика, журналиста, филолога, художника, композитора и др. Особое внимание уделяется описанию профессий в экономической области: «Менеджер — современная профессия», «О профессии бухгалтера», «Профессия банковского работника», «Кто такой предприниматель», «Профессия логиста» «Статистик — современная профессия».

Отобранный текстовой материал призван обеспечить коммуникативные возможности иностранных студентов в развитии навыков устной и письменной речи.

Пособие состоит из 24-х уроков. Каждый из них сопровождается поурочным словарём и конкретными заданиями. Уроки построены так, что грамматический материал дается на базе уже из-

вестной студентам лексики. Разработана система упражнений для самостоятельной работы.

Большое внимание в каждом уроке уделяется работе с лексическим материалом. В учебно-практическом пособии используются различные способы семантизации новой лексики: толкование слов, комментарий, перевод, лингвистическая догадка, контекст. Запоминание лексики обеспечивается за счет ее повторяемости и специальных упражнений. Работа с новой лексикой предполагает выполнение ряда лексических заданий (подбор синонимов, антонимов, однокоренных слов) и лексико-грамматических упражнений (согласование прилагательных с существительными, образование отглагольных существительных, трансформация именных и глагольных словосочетаний и т. п.).

Задания к тексту опираются на текстовой материал конкретного урока и направлены на закрепление новой лексики и переход ее в активный лексический запас студента. С этой целью даются упражнения, предполагающие умение вычленить нужную информацию из текста: вставить необходимый по смыслу глагол, закончить предложение, ответить на вопрос. Притекстовые задания имеют прогностический характер и помогают ориентироваться в смысловой организации текста: предпологают составление плана текста и пересказ текста по этому плану, то есть готовят студентов к воспроизведению текста в устной или письменной форме.

Морфологический материал представлен на синтаксической основе и организован таким образом, чтобы дать представление о некоторых наиболее употребительных способах выражения характеристики предмета или явления, классификации явления, субъектно-предикативных отношений. Предложенные упражнения способствуют пониманию лексического значения слов и словосочетаний, вырабатывают умение определять контекстуальное значение языковых единиц, узнавать грамматическую форму слова в предложении, соотнисить значение слова с темой, понимать значение синтаксической конструкции.

В следующей части пособия «Грамматический комментарий» дана краткая характеристика частей речи с целью повторения и закрепления изученного грамматического материала. Это позволит иностранному студенту активизировать его лингвистические знания, полученные в процессе обучения на начальном этапе, провести сопоставление грамматических явлений в родном и

изучаемом языках. Учащиеся знакомятся с грамматическим комментарием перед вводом нового материала или во время объяснения его преподавателем.

В завершительной части учебно-практического пособия прилагается словарь с переводом на английский, французский и туркменский языки. Учебный словарь позволяет студенту стать активным участником коммуникативной деятельности в новой языковой среде.

Представленный таким образом материал — тексты, задания, система упражнений, грамматический комментарий, словарь — способствует формированию у студентов лингвистической и коммуникативной компетенции:

• овладение минимумом специальной лексики, характерными для научной речи словосочетаниями и конструкциями;

• умение анализировать изучаемую тему;

• умение выделять в учебном тексте основную (главную) информацию;

• приобретение навыков построения монологической речи с использованием грамматических конструкций, а также составленных планов.

Литература

1. Аристова Т. Е., Рогова Л.Г., Сафьянова Н.Ф. Пособие по научному стилю речи для студентов-иностранцев подготовительных факультетов вузов СССР. Основной курс: (Технический профиль) // Т. Е. Аристова, Л. Г. Рогова, Н. Ф. Сафьянова. — 3-е изд. перераб. — М.: Рус. Яз., 1987. — 293 с.

2. Богатырева И. В. Пособие по научному стилю речи для подготовительных факультетов вузов СССР. Филологический профиль / И. В. Богатырева, Л. З. Голованова, И. М. Лобашкова. — М.: Русский язык, 1986. — 247 с.

3. Витковская Э. В. Русский язык: учебник для иностранных студентов подготовительных факультетов / Э. В. Витковская, Э. К. Горлова.– Х.: Изд. «Мир детства», 2006. — 320 с.

4. Сорокин Ю. А. Психолингвистические аспекты изучения текста // Ю. А. Сорокин. — М.: Наука, 1985. — 168 с.

5. Черемская О. С., Андреева Н.П. Научный стиль речи : учебное пособие для иностранных студентов начального и продвинутого уровней обучения / О. С. Черемская, Н. П. Андреева — Х.: Изд. ХНЭУ им. С. Кузнеца, 2014. — 150 с. (Рус. яз.)

Szafernakier-ŚwirkoA.,
Doktor nauk filologicznych
Katedra Ukrainistyki
Uniwersytet Warszawski

JĘZYK ROSYJSKI NA KATEDRZE UKRAINISTYKI UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO. STANDARDY NAUCZANIA. CELE. ZADANIA. PERSPEKTYWY

Аннотация.*В данной статье автор представляет стандарты обучения русскому языку на кафедре украинистики Варшавского университета, описывает специфику преподавания, а также цели и задания, которые осуществляются в процессе обучения русскому языку. Автор представляет профиль студента Украинистики, методы, а также перспективы после окончания вуза.*

Katedra Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego odkrywa przed nowoprzyjętymi studentami możliwość poznania języka wiodącego, jakim jest język ukraiński na poziomie C2, a także dwóch dodatkowych języków — rosyjskiego i angielskiego na poziomie C1.

Oferta skierowana do studentów cieszy się dużą popularnością. Odnotowujemy niesłabnące zainteresowanie naszym kierunkiem studiów. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie specyfiki wykładania języka rosyjskiego w ramach studiów ukrainoznawczych. Chcielibyśmy zaprezentować metody i standardy kształcenia, przedstawić profil studenta, a także zwrócić uwagę na perspektywy absolwenta po ukończeniu studiów.

Profil studenta.

Na nasze studia przyjmowani są studenci z „zerową" znajomością języka rosyjskiego, jak i tacy, którzy posiadają konkretną wiedzę językową i potrafią porozumiewać się w języku rosyjskim. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na to, iż nasz kierunek coraz częściej wybierają studenci z Ukrainy. Motywują swój wybór chęcią pogłębienia znajomości rosyjskiego, gdyż znają go przede wszystkim „ze słuchu", np. w domu jedno z rodziców mówiło po rosyjsku, ponieważ mają rosyjskich przyjaciół, wychowali się na rosyjskiej telewizji. Oczywistym jest fakt, że tacy studenci — mimo, iż nie uczyli się rosyjskiego nigdy w szkole — znają go o wiele lepiej niż polscy koledzy, którzy kiedyś choć trochę się go uczyli.

Zwykle dzielimy studentów w dwie grupy pod względem zaawansowania tak, aby każdy odczuwał komfort studiowania i miał możliwość aktywnego uczestnictwa w zajęciach. Należy podkreślić, iż młodzież podejmująca studia na naszym kierunku świadomie podejmuje tę decyzję. Mamy na myśli to, że dzisiejszy student jest

wyjątkowo wymagający i zdający sobie sprawę z tego, dlaczego studiuje. Wykładowcy języka rosyjskiego mają przed sobą niełatwe zadanie — starają się wypracowywać mechanizm swobodnego „przełączania się" z języka ukraińskiego na język rosyjski. Sprawia to dość duże trudności, ponieważ studenci nagminnie mylą oba języki.

Jak uczymy?

Zajęcia z języka rosyjskiego na wszystkich poziomach zaawansowania charakteryzują się dużą dynamiką. Pracujemy wykorzystując najnowsze osiągnięcia techniki, internetu i innych dostępnych multimediów. Każde zajęcia są pewnego rodzaju przygodą i na każdych podejmowane są nowe zagadnienia. Zwykle rozpoczynamy pracę od aktywnej powtórki omówionego na poprzednich zajęciach materiału. Staramy się, aby początek zajęć był jak najbardziej interesujący — pokaz slajdów, powtórka słówek i zwrotów z wykorzystaniem piłeczki, konkursy. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na to, że jesteśmy świadkami tworzenia się nowej tendencji w nauczaniu języków obcych i roli wykładowcy. Dzisiejszy wykładowca jest partnerem, osobą wspierającą, a przede wszystkim motywującą studenta do pracy. A jest to bardzo istotne zadanie, ponieważ studenci bardzo często studiują na dwóch kierunkach, nierzadko pracują, mają bardzo mało czasu dla siebie. Wykładowca, odpowiadając za wysoki standard kształcenia powinien zapewnić ze swojej strony jak najbardziej efektywne metody przekazywania wiedzy.

Dlaczego my?

Bardzo często zadaję pytanie swoim studentom: „Dlaczego wybrali Ukrainistykę?". Odpowiedzi są zróżnicowane, najczęściej pojawiające się pozwolę sobie przytoczyć: „Ponieważ podoba mi się możliwość studiowania trzech języków jednocześnie", „Od zawsze interesowałem się językami swoich sąsiadów", „Chciałabym zrozumieć swojego sąsiada zarówno na poziomie językowym jak i kulturowym". Nie trzeba dodawać, że bez znajomości kultury niemożliwa jest adekwatna komunikacja. Warto dodać, iż dzisiaj na rynku pracy poszukiwani i pożądani są specjaliści ze znajomością języka rosyjskiego, ale przede wszystkim tacy, którzy znają „kod kultury", czyli specyfikę prowadzenia rozmów biznesowych, tacy, którzy potrafią nawiązywać relacje z partnerem rosyjskim. Zajęcia językowe mają na celu nie tylko przekazać wiedzę, dotyczącą poznania struktury języka, ale także zapoznanie ze specyfiką prowadzenia negocjacji i sprofilowanych rozmów. Staramy się pokazać, jakich błędów unikać, a na co zwrócić uwagę przy kontaktach z partnerem ze Wschodu. W swojej ofercie mamy, oprócz

zajęć praktycznych, zajęcia specjalistyczne; język biznesu, język turystyki, warsztaty translatorskie. Zależy nam na wysokich kwalifikacjach naszych absolwentów. Aby zapewnić możliwie najlepsze efekty kształcenia, na zajęciach korzystamy tylko z materiałów autentycznych, na bieżąco aktualizowanych i przystosowanych do pracy z dorosłymi kursantami.

Zajęcia z języka rosyjskiego są przez studentów odbierane bardzo pozytywnie, ponieważ oprócz profesjonalizmu oferujemy miłą i przyjazną atmosferę, niski poziom stresu, ale zarazem dążenie do wytyczonych celów.

Co po ukończeniu studiów?

Już na samym początku, na pierwszych zajęciach stawiamy sobie jasno sprecyzowane cele. Częste powtórki, prace pisemne, aktywne uczestnictwo na zajęciach pozwalają szybko osiągnąć zamierzony cel — nabycie kompetencji komunikacyjnej i kulturowej. Nasi absolwenci najczęściej nie maja problemu ze znalezieniem pracy. Znajdują ją w różnych sektorach gospodarki, w środkach masowego przekazu, tj. w radiu, w telewizji, pracują jako tłumacze, nauczyciele, trenerzy personalni, specjaliści w różnych polskich urzędach.

Zatem Katedra Ukrainistyki otwiera przed absolwentami szerokie perspektywy, daje możliwość rozwoju intelektualnego i kulturowego, otwiera nowe horyzonty badawcze, promuje jakość i profesjonalizm.

Dr. Jakubiak O.,
Wydział Lingwistyki Stosowanej
Uniwersytet Warszawski

MATERIAŁY W NAUCE JĘZYKA OBCEGO METODĄ PBL

Аннотация. *Проблемно-ориентированное обучение (Problem-Based Learning, PBL) является новаторским методом преподавания различных предметов. Его основной принцип заключается в том, что он передвигает ответственность за приобретение знаний от преподавателя на студентов. Весь процесс обучения строится вокруг проблемы, которая становится его эталоном. Такой способ восприятия учебного процесса является очень современным и революционным и поэтому требует новых способов подготовки и использования учебных материалов. Они должны быть подлинными, современными и должны совпадать с интересами студентов. На начальном этапе внедрения метода PBL преподаватели должны сами показать способы приобретения материалов для решения проблемы и способы их анализа. Позже, когда студенты привыкнут работать методом проблемного обучения, роль преподавателей ограничивается. Преподаватель только ставит перед студентами вопрос*

для изучения а потом контролирует процесс поиска лучшего ответа. Таким способом студенты сами берут ответственность за материалы, которые они используют, чтобы решить проблемный вопрос. Все эти факторы определяют выбор учебных материалов.

***Summary**. Problem-Based Learning is an innovative method of teaching various subjects. Its core assumptions consist in shifting the responsibility of the knowledge acquisition from the tutor onto the students. The whole teaching-learning process revolves around a problem, which triggers it and becomes its benchmark. This way of perceiving the teaching process, being a very modern and revolutionary one, requires new ways of preparing and using teaching materials. They must be authentic, up-to-date and related to the tutees interests. At the beginning, tutors show ways of looking for them, gathering them and analysing them in the pursuit of the best possible solution to the problem. Later, when the students become more used to working with the Problem-Based Learning method, teachers' role gets reduced to just setting the problem and supervising the process of finding the best answer. Then the students become independent and responsible for the materials they use to solve the problems. All these factors determine the choice of teaching materials.*

Znajomość języków obcych w dobie globalizacji i szybkiego nieustannego rozwoju nowych technologii nie jest już jedynie przyjemnością czy też fanaberią, lecz wręcz obowiązkiem, od którego nie da się uciec, jeśli chce się w pełni korzystać z osiągnięć cywilizacyjnych współczesnego świata.

Ostatnie lata odznaczają się widocznym wzrostem zainteresowania nowym technikami nauczania języków obcych, tak wśród uczących się, jak i nauczycieli. Na wszystkich poziomach nauki języków widać rozmaitość materiałów i mnogość metod, dostosowanych do różnorodnej publiki i jej różnorodnych potrzeb. Większość z nich jednak skupia się na nauce języka samego w sobie, na zapamiętywaniu list wybranych słów i zwrotów, a po osiągnięciu określonego poziomu — najwyżej na przygotowaniu do określonych egzaminów i certyfikatów. Coraz większym wyzwaniem jest jednak nauczanie młodzieży i dorosłych, którzy chcą uczyć się języka nie dla samej jego znajomości, ale jako narzędzia dowykorzystania w praktyce, w późniejszej pracy lub w rozwijaniu swoich hobby czy w rozrywce. Jedną z nowszych metod wychodzących naprzeciw takim zadaniom jest nauka poprzez rozwiązywanie problemu — Problem-Based Learning.

Metoda Problem-Based Learning (zwana też Project-Based Learning[11], w skrócie PBL), czyli metoda nauczania oparta na analizie

[11] W literaturze przedmiotu spotkać można oba sposoby rozszyfrowania skrótu PBL: Project- i Problem-Based Learning. Jak tłumaczą to Bridges i Hallinger, wynika to z faktu, że podstawą nauki tą metodą jest opracowanie *projektu* "(…) the basic unit of instruction in a problem-

problemu, zrodziła się w końcu lat sześćdziesiątych na uniwersytecie medycznym McMaster w Kanadzie. Jej twórca Howard Barrows, praktykujący lekarz i wykładowca na uniwersytecie McMaster, zauważył, że wielu jego studentów nie potrafiło zastosować wiedzy teoretycznej w zetknięciu z rzeczywistymi problemami klinicznymi w warunkach pracy szpitalnej. Postanowił więc dogłębnie zrewolucjonizować metody nauczania, przerzucając ciężar nauki z wykładowców na samych studentów. W centrum nauczania/uczenia się postawił zaś problem, jako element wzbudzający zainteresowanie studentów, wyzwalający u nich potrzebę poszukiwania wiedzy i innowacyjnych rozwiązań, motywator i cel nauki [Barrows H.S., Tamblyn R. 1980; Barrows 1996]. Choć na początku metoda PBL była zastosowana w nauczaniu szeroko pojętej medycyny, szybko zaadaptowano ją w innych dziedzinach, od przedmiotów ścisłych (np. matematyki, fizyki, towaroznawstwa) po przedmioty humanistyczne [Szczepaniak & Wróblewska 2012]

Metoda opracowana przez Barrowsa jest na tyle innowacyjna, że wymaga przekształcenia całego systemu nauczania. Dotychczasowy system wychodził od podania niezbędnych informacji przez uczącego. Informacje te należało następnie zapamiętać i dopiero wtedy rozwiązać zadanie, które stanowiło ostateczne podsumowanie zdobytej wiedzy oraz jednocześnie sprawdzało zrozumienie i zapamiętanie określonej partii materiału. Barrows natomiast postanowił wyjść od odpowiednio sformułowanego problemu, który rozpracować mieli sami studenci, zdobywając jednocześnie niezbędną wiedzę, a rozwiązanie problemu nie było celem samym w sobie. Trafnie tłumaczy to Walsh:

„(…) the goal of the learning is NOT to solve the problem which has been presented. Rather, the problem is used to help students identify their own learning needs as they attempt to understand the problem, to pull together, to synthesize and apply information to the problem and to begin to work effectively to learn from the group members as well as tutors.” [Walsh 2005: 7]

Podstawowe różnice pomiędzy tradycyjnym nauczaniem a metodą Problem-Based Learning ilustrują poniższe schematy:

---

based learning curriculum is a *project*.” [Bridges&Hallinger 2007: 46]. Choć w niektórych pracach [Nurtazn i in. 2013:116] wymienia się różnice pomiędzy nauczaniem problemowym i nauczaniem na bazie projektu, różnice są na tyle niewielkie, że w niniejszym artykule rozszyfrowanie skrótu PBL jako Problem-Based Learning i Project-Based Learning będzie traktowane synonimiczne.

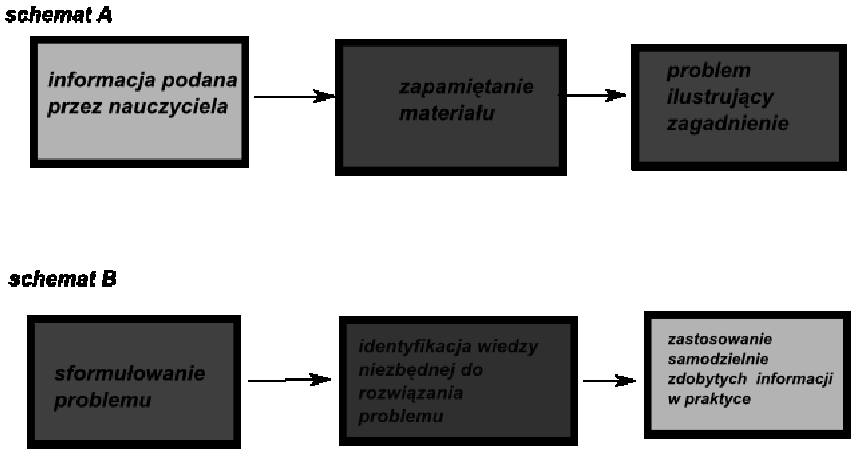

Ryc 1. schemat A: tradycyjny sposób uczenia się
schemat B: sposób uczenia się metodą Problem-Based Learning

Ze względu na swoją innowacyjność, Problem-Based Learning wymaga nie tylko przekształcenia całego systemu nauczania, lecz również, a może i przede wszystkim, opracowania nowych materiałów, odpowiednich do pracy tą metodą. O trudnościach z tym związanych piszą E. M. Bridges i P. Hallinger: "PBL requires considerable time and effort to implement, especially when the instructor decides to develop new materials from scratch. The novice PBL instructor is especially handicapped by a lack of in-depth understanding of the PBL process." [Bridges & Hallinger 2007: 49].

Jako że PBL powstała w Kanadzie i na amerykańskich i kanadyjskich uczelniach wdrażana jest już od wielu lat, istnieje już wiele stron internetowych, przede wszystkim w języku angielskim, dających sugestie pracy metodą PBL oraz zapewnia źródła materiałów i przykłady projektów rozpracowanych już przez studentów i wykładowców. Przykładami takich stron są:

−http://ocw.usu.edu/instructional-technology-learning-sciences/-producing-distance-education-resources/pbl.htm− strona Uniwersytetu w Utah, Stany Zjednoczone

−http://cll.mcmaster.ca/resources/pbl.html− strona Uniwersytetu McMaster w Kanadzie

−http://www.edutopia.org/project-based-learning-guide-resources− George Lucas Educational Foundation w Stanach Zjednoczonych podająca linki do różnorodnych materiałów do nauki

–http://bie.org/resources– amerykańska strona poświęcona w całości PBL. Można na niej znaleźć opracowania w formie pisemnej (książki, artykuły), filmy wideo, przykłady projektów itp., a nawet w sposób interaktywny wymieniać się doświadczeniami z innymi osobami, pracującymi metodą Problem-Based Learning.

Stron tych jest o wiele, wiele więcej. Wszystkie jednak odnoszą się przede wszystkim do medycyny i nauk społecznych, takich jak zarządzanie, socjologia, prawo, ekonomia oraz przedmiotów ścisłych, takich jak matematyka, fizyka czy chemia. Przykładowych materiałów do nauczania języka obcego brak. Jak więc tworzyć lub adaptować materiały do nauczania języków obcych tą innowacyjną metodą? Oto kilka sugestii:

Materiały do nauki języków można za B. Tomlinsonem zdefiniować jako „cokolwiek, co może ułatwić proces uczenia się języka. Może to nosić charakter lingwistyczny, wizualny, dźwiękowy lub kinestetyczny (…) Może dawać instrukcje, opierać się na doświadczeniach, ujawniać lub badać pewne zjawiska. Oznacza to, że może to dostarczać uczącym się informacje o języku, zapewniać doświadczenie w używaniu go, stymulować do użycia języka lub też pomagać uczącym się w odkrywaniu języka dla swoich potrzeb" [Tomlinson 2003: 2 tłum. O.J.]. Jak widać, definicja ta jest bardzo ogólna i pozostawia szerokie pole do interpretacji. Wynika z niej więc, że jedynym kryterium doboru materiałów są konkretne potrzeby uczniów.

Dobierając materiały do nauki języków metodą Problem-Based Learning można się kierować procedurą postępowania, właściwą dla tej metody. Za L. D. Spencem, w oparciu o jej bazowe założenia, można wydzielić określone kroki postępowania. Warto tu zaznaczyć, że Spence kieruje się zagadnieniami medycznymi, lecz kroki te są na tyle uniwersalne, że należy kierować się nimi również w nauczaniu języków obcych. Wyglądają one następująco: (1) studenci skonfrontowani są z realistycznym problemem (lub przypadkiem); (2) z 6-, 8-osobowych grupach (pod okiem uczącego) starają się przeanalizować problem i określić, jakiej wiedzy brakuje im do tego, żeby skutecznie go rozwiązać; (3) studenci indywidualnie poszukują własnych materiałów, analizują je, a następnie, w obecności wykładowcy, przedstawiają kolegom. Przygotowując się do tego etapu mogą czytać odpowiednie książki, uczestniczyć w wykładach lub konsultować się z ekspertami; (4) wraz z wykładowcą studenci ponownie analizują problem, posiadając już większą wiedzę na dany temat. Znów tworzą listę zagadnień do opracowania we własnym zakresie. (5) proces ponownej wspólnej analizy powtarza się do

momentu znalezienia najbardziej prawdopodobnego lub najbardziej odpowiedniego rozwiązania problemu [por. Spence 2004: 490].

Jak widać, nie wszystkie etapy dają możliwość posługiwania się dodatkowymi materiałami. Istnieją jednak dwa momenty, kiedy niezbędne jest znalezienie odpowiednich źródeł wiedzy. Jest to przede wszystkim moment prezentacji i wprowadzenia problemu oraz faza poszukiwania możliwych rozwiązań.

Drugim czynnikiem, który należy też mieć jednocześnie na względzie, jest to, że PBL ma swoje specyficzne założenia, o których trzeba zawsze pamiętać przygotowując określone zadanie i dobierając materiały. Stanowią one podstawowe wytyczne dla sformułowania problemu badawczego i zorganizowania wokół niego określonego projektu. Podstawowe założenia podsumowuje poniższy diagram:

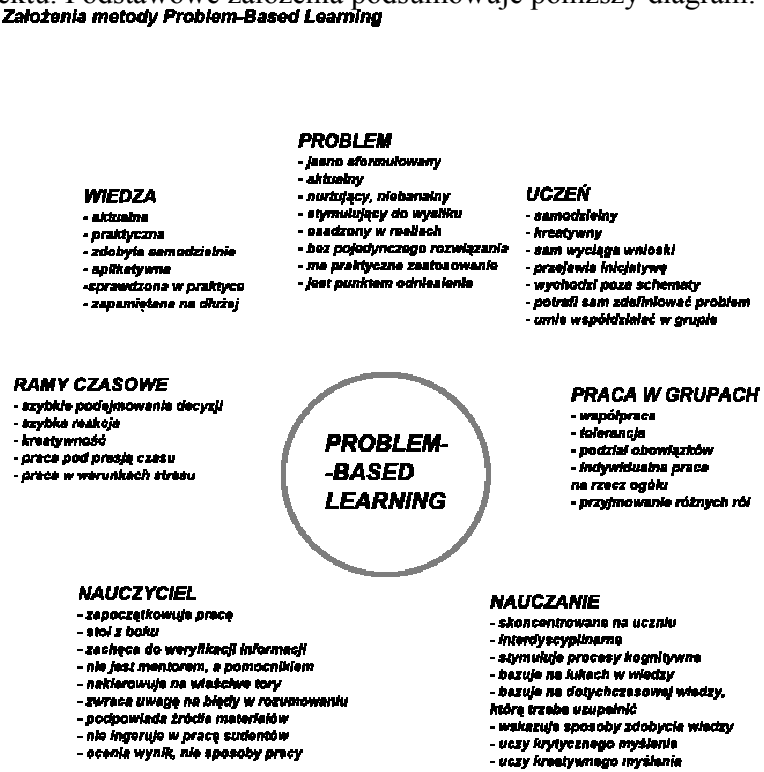

Ryc. 2. założenia metody Problem-Based Learning [patrz: Adamowski & Frydecka & Klejna 2006; Barrows & Tamblyn1980; Barrows 1996; Bridges & Hallinger 2007; de Graaf & Kolmos 2003; Gallow D. & Grant 2014; Spence 2004; Walsh 2005; Wood 2003; Woods 2006 i inni]

Jak widać na powyższym schemacie, nauczanie koncentruje się wokół problemu badawczego. Oto jak definiują go D. Gallow i H. Grant: „The "problems" in PBL are typically in the form of "cases", narratives of complex, real-world challenges common to the discipline being studied" [Gallow & Grant 2014]. Problem ten musi być aktualny, motywujący do nauki, a przede wszystkim, osadzony w realiach współczesnego świata. Podstawowe kryteria w doborze problemu podsumowuje D. Woods:

"The problems should:

— build on knowledge and activate knowledge they know already;

— should be motivational, interesting, something a student will want to work on;

— must be representative of what you would encounter after the student graduates".[Woods 2006: 94]

Te wytyczne warto uzupełnić jeszcze o jedno kryterium. Problem w PBL nie ogranicza się do pytania, na które odpowiedzią jest „tak" lub „nie" i nie ma tu złych i dobrych rozwiązań. Rozwiązania mogą być jedynie bardziej lub mniej przemyślane i trafne i zawsze muszą być oparte na obiektywnej wiedzy. Dochodzi się do nich analizując znane sobie fakty i informacje, które uzupełnia się poprzez krytyczną analizę nowych informacji na dany temat, zdobytych we własnym zakresie. „Każdą sytuację problemową, bowiem, cechuje dynamiczność, polegająca na naturalnym przechodzeniu od jednej sytuacji do drugiej, na wywoływaniu coraz to nowych sytuacji, umożliwiających wszechstronne naświetlenie poznawanych zjawisk, procesów, rzeczy oraz zachodzących między nimi stosunków, związków i zależności" [Ladyca 2015: 4]. Rozwiązanie problemu zależy więc od umiejętności znalezienia odpowiednich danych i od zdolności do krytycznego myślenia w łączeniu ich i analizie.

Problem badawczy musi być więc tak sformułowany, żeby posiadać więcej niż jedno rozwiązanie. Nie ma w tej metodzie nauczania jedynego właściwego rozwiązania wykluczającego inne [Cotič M., Valenčič-Zuljan M. 2009]. Każdy posiadający odpowiednie quantum wiedzy wyjściowej musi być w stanie to zadanie rozwiązać na swój sposób, posługując się logiką i zdobytą wcześniej wiedzą, łącząc pewne fakty, wykorzystując wiedzę ogólną o świecie (ang. common knowledge) w połączeniu z określonymi, specyficznymi informacjami zdobytymi wcześniej na zajęciach oraz wyszukanymi przy rozwiązywaniu konkretnego zadania [patrz: Jakubiak 2014]. Celem takiego podejścia jest uświadomienie studentom, że nie ma jedynej słusznej prawdy, a wiele dopuszczalnych możliwości.

Już w trakcie fazy wstępnej, przy analizie problemu, studenci omawiają wspólnie, jakie narzędzia i jakiego typu wiedza będzie im potrzebna. Cele nie są im narzucane. Funkcją tak postawionego zadania jest zainteresowanie studentów problemem, a w efekcie — wykształcenie w młodych ludziach umiejętności samodzielnego szukania rozwiązań, krytycznego myślenia i otwarcia na niestandardowe kierunki poszukiwań. Problem ów zmusza studentów do zdefiniowania, czego mają poszukiwać, co już znają, a jakiej wiedzy im brakuje.

Ponadto, problemy są zawsze osadzone we współczesnych realiach, toteż nie zostały jeszcze dokładnie zbadane, więc studenci sami muszą zdobyć odpowiednią wiedzę i sami dojść do rozwiązania. Nie ma tu możliwości oparcia na cudzych odkryciach i konkluzjach. Stąd też problemy muszą mieć wiele dopuszczalnych rozwiązań.

Uważa się, że samo formułowanie problemów w lingwistyce i glottodydaktyce jest trudniejsze niż w innych naukach. Wiąże się to z werbalnym charakterem humanistyki. Należy tu zachować szczególną ostrożność, gdyż błędy w rozwiązaniu stają się niebezpieczne, nie można ich bowiem skorygować przez własne doświadczenie [por. Ladyca 2015].

W odniesieniu do materiałów, kryterium wielu możliwych rozwiązań daje uczącym się szerokie pole badawcze, nieograniczone kierunki poszukiwań odpowiednich materiałów i źródeł wiedzy. Kryterium aktualności problemu zaś zapewnia dostęp do współczesnej literatury i opracowań w formie innej niż pisemna, a także daje możliwość konsultacji z ekspertami w danej dziedzinie.

Już sam problem może być przedstawiony za pomocą odpowiednio dobranych lub spreparowanych materiałów. Przykłady problemowych materiałów jako bodźców do nauki metodą PBL w medycynie podaje D. Wood:

- Paper based clinical scenarios
- Experimental or clinical laboratory data
- Photographs
- Video clips
- Newspaper articles
- All or part of an article from a scientific journal
- A real or simulated patient
- A family tree showing an inherited disorder

[Wood 2003: 328]:

Z podanych powyżej sugestii, do nauki języków obcych można bezpośrednio wykorzystać fotografie, wideoklipy, artykuły w gazetach i czasopismach. Są to bowiem materiały uniwersalne. Z bardziej profilowanych, szczególnie przy omawianiu zagadnień

krajoznawczych i kulturoznawczych (geografia, uwarunkowania kulturowe, sposoby zachowania językowego w określonych sytuacjach itp.) można również wykorzystać autentyczne broszury (np. mapy, ulotki, opracowania, przewodniki, rozkłady jazdy pociągów itp.) a nawet reklamy (hoteli, parków rozrywki, klubów, centrów handlowych itp.) lub fragmenty filmów czy spotów reklamowych. Problemy stawiane w nauczaniu PBL muszą być możliwie podobne do sytuacji z codziennego życia, w których podaje się jedynie początkowe dane i które mają pobudzać uczniów do proponowania różnorodnych hipotez, dotyczących przyczyn danej sytuacji i możliwych rozwiązań.

Kolejnym krokiem jest podział wszystkich studentów na mniejsze grupy, dogłębna analiza problemu, a następnie podział pracy pomiędzy członków każdej z grup. Choć w założeniu PBL grupy powinny liczyć 6 do 8 osób, w warunkach nauki języka idealna grupa nie przekracza 4-5 osób. Na etapie podziału studentów warto zastanowić się, czy wszyscy mają wspólnie pracować nad całością zagadnienia, czy mają raczej wybrać fragment problemu i opracować go dogłębniej w taki sposób, aby potem móc zreferować go reszcie i przyczynić się tym do znalezienia ostatecznego rozwiązania. Wynika to z faktu, że PBL ma określone ramy czasowe, których nie można przekroczyć, aby praca nie straciła swojej dynamiki i naukowego charakteru. Decyzja ta jest o tyle istotna, że założeniem PBL jest wykształcenie umiejętności współpracy i odnalezienia się w większym gronie osób, natomiast obie opcje mają swoje pozytywne i negatywne strony. Należy pamiętać bowiem, że praca nad całością zagadnienia jest bardziej czasochłonna i w ostateczności bardziej pobieżna, ale za to daje szerszą wiedzę. Praca nad fragmentem zagadnienia jest szybsza i można ją wykonać dogłębniej, ale za to daje tylko częściową wiedzę. Walsh twierdzi jednak, że niezależnie od tego, jaką metodą będziemy prowadzić grupę, od wszystkich studentów oczekuje się, że w ustalonym okresie czasu zdobędą niezbędne materiały i dostarczą je na zajęcia, a następnie wszyscy będą wspólnie pracować z materiałami, znalezionymi przez innych kolegów [por. Walsh 2005: 5].

Bridges i Hallinger sugerują, że studentom, którym metoda PBL jeszcze nie jest znana, warto dostarczyć najpierw informacje o samej metodzie, aby wiedzieli, czego spodziewa się po nich wykładowca. „To facilitate project development by students, we provide them with a set of learning resources. Students first develop an understanding of PBL by reading material about the nature, process, and effects of PBL. (…)" [Bridges & Hallinger 2007 : 2].

Uczącym się, nie przywykłym jeszcze do pracy metodą PBL, warto również pomóc zdefiniować rodzaj materiałów, które mają dostarczyć i na których mają się opierać przy rozpracowywaniu problemu. Ułatwić to może odpowiednie przeanalizowanie problemu i „wizualzacja" go poprzez napisanie konspektu. Wspominają o tym Bridges i Hallinger: „Prior to commencing the development of a project, we encourage students to submit a project prospectus. This prospectus requires students to describe their focal problem and its significance, the resources they anticipate needing to develop the project, a calendar for completing the various parts of their project, their preliminary thoughts about pilot-testing their work, and the biggest concerns or questions they have about their PBL project" [Bridges & Hallinger 2007: 2].

W metodzie opartej na problemie nauczyciel jest jedynie pomocnikiem, mentorem ukierunkowującym studentów, podpowiadającym tory poszukiwań, ale nie dającym konkretnych rozwiązań. Tym trudniej jest więc opracować odpowiednie materiały. Na początkowych etapach nauki, zanim studenci wdrożą się do pracy tą metodą, wykładowca może sam dostarczyć materiały. Najważniejsza jest ich różnorodność i autentyczność. Mogą to być odpowiednie książki, wycinki z gazet, ulotki, broszury, artykuły, strony internetowe. Źródła materiałów mogą być podobne do tych, których używa się do zaprezentowania problemu badawczego przy wprowadzeniu do projektu. Zadaniem studentów jest przeanalizowanie ich pod kątem problematyki, zawartej w zadaniu do rozwiązania. Następnie, opierając się na wybranych fragmentach materiałów, studenci prezentują swoje sugestie kierunków poszukiwań prawdopodobnych rozwiązań. Gdy studenci już potrafią pracować metodą PBL, sami mogą poszukiwać materiałów, lecz zawsze warto czuwać nad tym, w jaki sposób ich poszukują. Istnieje bowiem ryzyko, że przeoczą wartościowe dla nich źródła. Również na to zwracają uwagę Bridges i Hallinger: "Since students are generally less knowledgeable than faculty about the subject content, they may fail to locate high-quality resources in the time available to them" [Bridges & Hallinger 2007: 50].

PBL hołduje zasadzie samokształcenia (self-directed learning). Oto jak samokształcenie w tym konkretnym ujęciu definiuje twórca teorii *self-diected learning*, Malcolm Knowles: "In its broadest meaning, 'self-directed learning' describes a process by which individuals take the initiative, with or without the assistance of others, in diagnosing their learning needs, formulating learning goals, identify human and material resources for learning, choosing and implement appropriate

learning strategies, and evaluating learning outcomes" [Knowles, 1975: 18]. Oznacza to, że cały ciężar nauki spada na uczących się. Studenci są w swojej pracy samodzielni. Sami, jedynie pod kontrolą nieinterweniującego w ich pracę pedagoga, definiują problem, określają zakres swoich wiadomości na dany temat oraz luki w nich i źródła, na których podstawie brakującą wiedzę mogą uzupełnić. Mają wolną rękę w doborze źródeł informacji i w przetwarzaniu wiadomości zawartych w owych źródłach. Sami też biorą odpowiedzialność za postępy oraz za ostateczny efekt pracy. Rola materiałów jest więc tym bardziej kluczowa w procesie dochodzenia do rozwiązania problemu. Materiały znalezione osobiście dają większą satysfakcję, a wiedza czerpana z nich jest trwalsza, niż podana przez wykładowcę, w sytuacji, kiedy to nie trzeba włożyć wysiłku w zdobycie jej.

Materiały do nauki języków metodą PBL różnią się od siebie w zależności od wielu czynników.

Po pierwsze — od poziomu językowego studentów. Od owego poziomu zależy stopień trudności słownictwa zawartego w materiałach oraz długość owych materiałów. Im bardziej zaawansowany językowo student, tym dłuższe i trudniejsze teksty potrafi przeanalizować. Analizując je zaś, nie tylko szuka odpowiedzi na pytanie zawarte w problemie, ale przyswaja też słownictwo używane w danym kontekście, identyfikuje styl, charakterystyczny dla wypowiedzi na dany temat, itp. Poszerza więc nie tylko swoją wiedzę, dotyczącą określonego zagadnienia, ale ponadto wiedzę językową.

Po drugie — od wprowadzanej tematyki. Tematyka bardziej ogólna zapewnia szeroki dostęp do informacji o niej. Im wyższy stopień specjalizacji i profesjonalizacji problemu, tym trudniej znaleźć do niej materiały. Krąg poszukiwań zawęża się bowiem do bardzo specyficznego zagadnienia. W takich przypadkach istotną role odgrywa wykładowca, który umiejętnie nakierowuje studentów na wartościowe źródła materiałów.

Po trzecie — od środowiska, nauczanego metodą PBL. Wydaje się oczywiste, że zagadnienia, a co za tym idzie — materiały, będą się różnić od siebie podczas zajęć z dziećmi a dorosłymi, osobami wykształconymi a niewykształconymi, osobami uzdolnionymi a nieuzdolnionymi. Zawsze musimy mieć to na uwadze, decydując się na pracę metodą PBL.

Materiały dla młodszych powinny mieć mniej treści pisanej, a więcej graficznej. Powinny być krótsze i mniej skomplikowane pod względem zawartych w nich informacji. Same zagadnienia powinny

być ilustrowane przykładami, wchodzącymi w krąg zainteresowań uczących się. W ten sposób można w uczniach wzbudzić zainteresowanie i chęć do pracy. Materiały dla młodzieży akademickiej i dla dorosłych powinny być trudniejsze, mogą bazować na ogólnej wiedzy o świecie, a znalezienie potrzebnych informacji i przeanalizowanie ich może już wymagać więcej wysiłku.
W zależności od poziomu językowego uczniów, można np. przy omawianiu tematu „dom, mieszkanie" przynieść ulotki z biura obrotu nieruchomościami lub od dewelopera czy też ogłoszenia o wynajmie i kupnie/sprzedaży mieszkania bądź domu. Zaawansowani uczniowie mogą się posługiwać już folderami projektów architektonicznych czy artykułami z branżowych czasopism budowlanych lub dekoratorskich. Z grupą niezaawansowaną będzie to temat przewidziany na jedną parę zajęć. Z np. inżynierami, architektami lub dekoratorami wnętrz, projekt może zająć kilka dni lub nawet tygodni. Może też obejmować jedną grupę studentów, a może też stać się interdyscyplinarny, a nawet międzyuczelniany.

Początkujący, przy temacie «turystyka» lub «wakacje», mogą posłużyć się pocztówkami z fotografiami podstawowych zabytków omawianego miasta lub regionu. Bardziej zaawansowani językowo, omawiając ten sam temat, mogą być poproszeni o zorganizowanie symulacji wyjazdu dla określonej przez nauczyciela grupy osób na podstawie broszur i opracowań o wybranym regionie. Dodatkowym atutem przy tak postawionym zagadnieniu jest zaznajomienie się z realiami kraju, jego kultura i geografią.

Podsumowując powyższe wywody można stwierdzić, że wprowadzenie na zajęciach językowych metody Problem-Based Learning wymaga od wykładowcy wiele wysiłku. Niezbędna jest bowiem reorganizacja struktury i sposobu nauczania, a co za tym idzie — przygotowanie nowych materiałów, odpowiednich do nauki języka obcego tą metodą. Materiały te muszą być autentyczne, aktualne i odnosić się do sfery zainteresowań uczących się. Wykorzystuje się je głównie w dwóch momentach — przy wprowadzeniu problemu do rozpracowania przez studentów, a następnie — przy poszukiwaniu jego możliwych rozwiązań.

W początkowej fazie warto zaznajomić studentów z ogólnymi zasadami pracy metodą PBL oraz podpowiadać źródła wartościowych materiałów. Po pewnym czasie, gdy studenci wdrożą się już do pracy tą metodą, rola wykładowcy zredukuje się do nakierowywania dyskusji nad problemem na odpowiednie tory i eliminacji błędów

logicznych w myśleniu. Materiały studenci będą dobierać i opracowywać sami. Dzięki temu, poprzez pracę z autentycznymi materiałami, zdobywać będą szersze kompetencje językowe.

Choć wprowadzenie na zajęciach metody Problem-Based Learning jest pracochłonne i wymaga czasu, a wykładowcy często potrzebują pomocy w zdobywaniu kompetencji do prowadzenia zajęć tą nowoczesną metodą, po jakimś czasie daje ona dużo satysfakcji i jest zdecydowanie korzystna dla studentów. Zyskuje więc wielu zwolenników zarówno wśród kadry, jak i samych uczących się.

References

1. Adamowski T., Frydecka D., Kiejna A., 2006, Introduction to Problem Based Learningas a Teaching Method Through ExploringProblem Situations, /w:/ «Advances in Clinical and Experimental Medicine», vol. 15, nr 2. Wrocław.
2. Barrows H.S., Tamblyn R., 1980, Problem-Based Learning: An Approach to Medical Education, wyd. Springer, Nowy York.
3. Barrows H.S., 1996. Problem-based learning in medicine and beyond: A brief overview /w:/ «New Directions for Teaching and Learning»tom 68, wyd. Wiley Periodicals, Inc., A Wiley Company, Toronto-Ontario.
4. Bridges E.M., Hallinger P., 1995, Implementing Problem-Based Learning in Leadership Development, wyd. Cushing-Malloy, Inc., Ann Arbor, Michigan, USA.
5. Bridges E.M., Hallinger P., 2007, A Problem-based Approach for Management Education. Preparing Managers for Action., Wyd. Springer, Netherlands (materials p 45−68).
6. Cotič M. & Valenčič-Zuljan M., 2009, Problem-based instruction in mathematics and its impact on the cognitive results of the students and on affective motivational aspects /w:/ «Educational Studies» tom 35, Wydanie internetowe 12 czerwca 2009.
7. Gallow D., Grant H., 2014, What is Problem-Based Learning?
8. http://www.pbl.uci.edu/whatispbl.html dostęp na dzień 20.12.2014
9. de Graaf E., Kolmos A., 2003, Characteristics of Problem-Based Learning, TEMPUS Publications, United Kingdom
10. Jakubiak O., 2014,PBL jako metoda aktywizacji językowej studentów studiów filologicznych, /w:/ Dydaktyka akademicka: Tradycja i nowoczesność. IDEATORIUM, pod redakcjąMytnik-Ejsmont J., Glac W, Majcher I., wyd. Polskie Stowarzyszenie na rzecz Dydaktyki Akademickiej „IDEATORIUM", Gdańsk.
11. Knowles M. S., 1975, Self-directed learning: A guide for learners and teachers, wyd. Englewood Cliffs: Prentice Hall/Cambridge.
12. Ladyca H., *Ranga* metod problemowych w szkole współczesnej,http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/GPE/davBinary/ranga

_metod_problemowych_w_szkole_spolczesnej.pdf (dostęp na dzień 10 lutego 2015 r.)
13. Spence D. L., 2004, The Usual Doesn't Work: Why We Need Problem-Based Learning, /w:/Libraries and the academy, 4, 4, (pp 485-493).
14. Szczpaniak J., Wróblewska I., 2012, Problem-Based Learning. http://forumakademickie.pl /fa/2012/07-08/problem-based-learning/ — dostęp na dzień 10 sierpnia 2014.
15. Tomlinson B. (red), 2003, Developing materials for language teaching, Londyn, wyd. Continuum Press.
16. Walsh A., 2005, The Tutor in Problem-Based Learning: A Novice's Guide, wyd. McMasters University, Kanada.
17. Wood D., 2003, ABC of learning and teaching in medicine: Problem-Based Learning, /w:/ "British Medical Journal", BMJ. 2003 Feb 8; 326(7384): 328–330.
18. Woods D., 2006, Preparing for PBL, wyd.McMaster University, Hamilton, Canada.

УДК 811.161.2'276.6:37:005.336.2+37.035:39(=161.2:477

Яременко Т.Г.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ У ФОРМУВАННІМОВНОЇ ТА ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. *У статті розглянуті питання формування мовної та фахової компетенції, ролі національно-культурних чинників у формуванні культури мови особистості. Обґрунтовується необхідність вивчення особливостей мовного етикету українців, що допоможе зрозуміти витоки національної культури, специфіку національного сприйняття. Мова розглядається як визначальна ознака національної культури.*

Ключові слова: *мовна компетенція, лінгвокультурологічна компетенція, мовна особистість, національно-культурніцінності, мовний етикет.*

Аннотация. *В статье рассматриваются вопросы формирования языковой и профессиональной компетенции, роли национально-культурных факторов в формировании культуры речи личности. Обосновывается необходимость изучения особенностей речевого этикета украинцев, что поможет осознать истоки национальной культуры, специфику национального восприятия. Язык рассматривается как определяющий признак национальной культуры.*

Ключевые слова: *языковая компетенция, лингвокультурологическая компетенция, языковая личность, национально-культурные ценности, речевой этикет.*

Abstract. *The article deals with the problems of linguistic and professional competence development, the role of the national identity in forming a personality's culture of speech. The necessity to study the peculiarities of speech etiquette of Ukrainians is grounded. It will help to understand the origins of the national culture, the specific character of national perception. Language is considered as an attribute of a national culture.*

Key words:*language competence, linguistic and cultural competence, linguistic personality, cultural values, speech etiquette.*

Для сучасної лінгвістичної науки надзвичайно актуальним є вивчення мови в аспекті її взаємозв'язків із ментальністю, культурою, звичаями, традиціями українського народу. Не випадково фокус дослідницької уваги закріплюється на межі мовознавства та інших наук. Виникають такі науки, як лінгвокультурологія, етнолінгвістика, комунікативна лінгвістика, філософія мови, когнітивна лінгвістика тощо. У багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідженнях акцентується увага на онтологічній нерозривній триєдності «мова–свідомість–культура».

Взаємозв'язки мови, літератури, національної культури досліджували у своїх працях П. Житецький, І. Франко, І. Огієнко, Ю. Шевельов, В. Сімович, В. Русанівський, С.Єрмоленко, М.Пилинський, М.Кочерган, В.Кононенко, В. Скляренко та інші. Мову як історичну форму народного духу, як засіб кодування у структурах створеного нею національного світогляду осмислював у своїх дослідженнях О. Потебня [1]. Як стверджує В. Кононенко, «мова –суспільне явище, що об'єднує мовні категорії у когнітивно-ментальну систему, забезпечує високий рівень інтелектуалізації, актуалізації національно-культурних процесів на ґрунті розвинутої образно-поняттєвої парадигми…» [2].

Питання безпосередньої взаємодії мови й культурно-духовних цінностей, їх відтворення в національно орієнтованих формах, забезпечення вербального «супроводу» культурного поступу є надзвичайно важливими для формування мовної та фахової компетенції. Психологічне підґрунтя, окреслене національним характером, ментальною базою мовного стереотипу, є одним із складників мовної компетенції. Прагнення говорити рідною мовою йде від національно-культурного самовизначення, від усвідомлення вживання саме тих лексико-граматичних форм, які найприродніше відтворюють дух української нації. Національна мова та культура стають невід'ємними складниками формування особистості.

Інтелектуальне осмислення та емотивна організація висловлювань формують уявлення про мовну картину світу через систему вербальних образів, символів, міфологем, концептів тощо. Отже, мовна компетенція −це й національно-культурне надбання. Мова забарвлює через систему своїх значень і їхніх асоціацій концептуальну модель світу в національно-культурні кольори [3].

Актуальність цього дослідження детермінована тим,що всебічний розвиток майбутнього фахівця, формування мовної компетенції можуть бути забезпечені тільки комплексом гуманітарних дисциплін, таких, як українська словесність, риторика, лінгвокультурологія, культура наукової мови тощо. Сучасна освітня практика пов'язана з пошуками нових концептуальних підходів до освіти. Проблема гуманізації економічної, юридичної освіти належить до складних соціально-педагогічних проблем і покликана узгоджувати професійну підготовку з питаннями гармонійного розвитку особистості й суспільства в цілому. Це повинно стати пріоритетним напрямком, у руслі якого формуватимуться основні шляхи й принципи реформування освіти в Україні. Виховання у студентів духовно-моральних якостей, загальної та інтелектуальної культури, творчих навичок сприятиме виробленню умінь розв'язувати поставлені сьогоденням завдання, самореалізації й саморозвитку особистості.

Лінгвістично-культурологічні знання залучають студентів до досягнень вітчизняної та світової культури, гуманістичних цінностей, формують критичне мислення, сприяють національному відродженню та міжнародному співробітництву. Розв'язання сучасних проблем неможливе без пробудження у молоді стійкого інтересу до національної культури, мови, літератури, історії. Адже формування теоретико-світоглядної особистості в царині наук та загальнолюдських цінностей відбувається в етнокультурному просторі завдяки викладачеві, який повинен бути носієм певної культури, моральності, виразником менталітету свого народу. «Мова −це наша національна ознака, в мові −наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова — це форма нашого життя, життя культурного й національного. Мова −душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб…Звичайно, не сама по собі мова, а мова як певний орган культури, традицій. В мові −наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання» [4]. Кожен повинен дбати, «щоб у його писаннях запанував тільки народний спосіб думати, цебто спосіб простий і ясний» [4]. Основні положення праці Івана Огієнка, у якій в афористичній формі розкрита роль рідної мови в житті кожного

народу, і сьогодні залишаються актуальними. Автор нагадує про наш свідомий обов'язок −берегти й шанувати рідну мову, дбати про її культуру, адже мова −найміцніша основа духовної культури народу. Ці приписи видатного вченого, громадського, культурного та церковного діяча Івана Огієнка ще раз підтверджують необхідність мовної освіти у вищій школі.

Із самоусвідомлення мовної особистості починається не тільки культура мови, а й культура людини взагалі. С.Я Єрмоленко, автор цілої низки праць з лінгвостилістики, культури мови, підкреслює, що філологія −наука культурологічна, вона тісно пов'язана з національним компонентом освіти, вихованням людини [5]. Опанування багатством мови є складником успішної мовної компетенції, з якою пов'язують знання орфоепічних, лексичних, граматичних норм літературної мови, уміння добирати такі мовновиражальні засоби, які відповідають меті й обставинам спілкування.

Не менш важливою у парадигмі компетенції є лінгвокультурологічна компетенція, яка передбачає осмислення рідної мови як форми вираження національної культури, взаємозв'язку мови й історії народу, національної специфіки мови та «мовної» поведінки, осмислення значущості мови в житті людини. Особливо важливим для формування компетенції, зокрема, лінгвокультурологічної, як було зазначено вище, є знання менталітету, вірувань, духовних надбань народу, особливостей народних традицій, підвищення рівня національно-мовної свідомості. Адже саме «літературна мова ідентифікує українців як націю, еволюційно та цивілізаційно сформовану етнічну та духовну цілісність серед народів світу» [6].

Однією з найважливіших лінгвокультурологічних тем, необхідних у формуванні націоцентричного світогляду особистості, є вивчення особливостей мовного етикету, який є виразником менталітету українців, їхніх національно-культурних цінностей. Знайомлячи студентів з мовним етикетом (вітання, вибачення, прохання, порада, схвалення, комплімент, зауваження, прощання, телефонування, листування тощо), потрібно широко залучати кращі зразки українських художніх текстів. Це дасть змогу більш глибоко проникнути в українську культуру, вивчити традиційні для українців етикетні слова й вирази. Візьмемо для прикладу поезію Ліни Костенко, у якій відчутна перевага давніх питомих українських етикетних виразів, як-от: «Щасти тобі, доле!», «Даруйте. Це не для мене», «Що ж, на добраніч, пора вирушати…», «Що ж, вибачайте», «О, підожди, людино, будь ласкава»…, «Ві-

таю Вас», «Прощайте, люди», «Хвалити Бога, вирвався і втік», «І я кажу: «Спасибі (спаси Біг) долі!». Мовна компетенція не обмежується лише практичними порадами щодо вживання слів, вибору синонімів, рекомендаціями щодо складних випадків правопису тощо. Її призначення ширше — вона передбачає фонові, мовнокраїнознавчі відомості про слова, поняття, крилаті вислови, словесні засоби української мови та літератури.

Культура українського народу має величезний гуманістичний потенціал, як переконує нас багатовіковий історичний досвід. І тільки знання свого коріння, витоків національної мови, культури, історії, специфіки національного сприйняття приведе студента — майбутнього фахівця до найцінніших надбань свого народу, допоможе гідно оцінити внесок у духовну скарбницю людства, інших націй. Посилення національно-культурних детермінант у гуманітарних дисциплінах створить належні умови для патріотичного виховання студентської молоді, для формування національної свідомості, виховання майбутнього фахівця на загальнолюдських цінностях.

Література

1. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація. — Нью-Йорк, 1992; Потебня А.А. Мысль и язык/А.А.Потебня. Слово и миф. — М.,1989.

2. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія: навч. посіб./ В. І. Кононенко.− К.: Вища шк., 2008. — 327 с.

3. Васильев С.А. Филологический анализ гипотезы лингвистической относительности /С.А.Васильев. — К.,1974. — 177 с.

4. Огієнко І. Наука про рідномовні обов’язки: Рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства. Факс.вид. / Іван Огієнко. — К.: Обереги, 1994. — 156 с.

5. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови)/С. Я. Єрмоленко. — К.: Довіра, 1999. — 431с.

6. Шевченко Л.І. Літературна мова у просторі національної культури / Л.І.Шевченко. — К.:Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. — С.6.

СЕКЦІЯ 3

НАСКРІЗНА МОВНА ТРАЄКТОРІЯ ЯК СКЛАДНИК МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

УДК 372.881.1, 811.162.1

Бондарчук Л. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ЕКОНОМІСТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. *У статті розглянуто особливості викладання польської мови для студентів в економічному ВНЗ. Проаналізовано окремі інтерактивні методи, що сприяють вивченню польської мови як іноземної в умовах євроінтеграційних викликів сучасного суспільства.*
Ключові слова: *польська мова, інтерактивні методи, професійна освіта.*

Аннотация. *В статье рассмотрены особенности преподавания польского языка для студентов в экономическом вузе. Проанализированы отдельные интерактивные методы, способствующие изучению польского языка как иностранного в условиях евроинтеграционных вызовов современного общества.*
Ключевые слова: *польский язык, интерактивные методы, профессиональное образование.*

Summary.*The article describes the features of the Polish language teaching in an economic institution. Some interactive methods of promoting the study of Polish as a foreign language in the conditions of European integration and challenges of modern academic process are analysed.*
Key words. *The Polish language, interactive methods, vocational education.*

Вища професійна освіта в Україна переживає сьогодні складний період реформування, спрямованого на підвищення рівня професійної освіти, гуманізації освітніх процесів, активне уведення інноваційних інструментів у навчання, а також створення такої освітньої парадигми, де лінгвокультурний складник, водно-

час із фаховим навчанням, є одним із найважливіших чинників формування професіонала європейського рівня. Як зазначає О. В. Хоменко, «динамізм суспільного життя в умовах глобалізації ставить перед вищою професійної школою завдання підготовки фахівців, здатних швидко адаптуватися до економічних, соціальних, політичних та культурних змін в глобальному полікультурному та багатомовному світі, здатних почувати себе впевнено на ринку праці, готових до самоорганізації, самостановлення, духовного розвитку. Тобто, перш за все, йдеться про активну полікультурну та багатомовну особистість. Все це потребує якісної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців, зокрема економічних спеціальностей, яка відповідає об'єктивним вимогам сьогодення» [1, с. 3].

Власне полікультурність та багатомовність, поєднані з високим рівнем знань у професійній сфері, формують сучасного економіста світового рівня. Саме тому введення польської мови до циклу дисциплін немовного ВНЗ є надзвичайно актуальним та важливим, адже польсько-українська співпраця сьогодні переживає надзвичайне піднесення. Цьому сприяє і євроінтеграційний вектор розвитку України, і геополітичні умови розташування обох держав, і спільне історичне минуле. 19 травня 2014 року у Варшавському університеті відбулася зустріч Конференції ректорів академічних шкіл Польщі та Спілки ректорів вищих навчальних закладів України. Її результатом стало підписання Угоди про співробітництво між Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі та Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України. Метою цієї зустрічі стало створення двостороннього партнерства на рівні національних ректорських об'єднань задля підтримки, розширення та просування українсько-польських відносин у сфері вищої освіти та наукових досліджень, посилення співпраці у сфері академічних обмінів, реалізація спільних дослідницьких проектів, використання досягнень науковців обох країн для розвитку науки в Україні та Польщі [2].

Курс польської мови в економічному ВНЗ покликаний надати студентам факультету міжнародної економіки і менеджменту додаткові переваги на сучасному ринку професіоналів. У курсі передбачене практичне засвоєння студентами польської мови та нормативної бази її функціонування в комунікативно-мовленнєвих ситуаціях у різних сферах професійної діяльності та побуту, формування у студентів лінгвокраїнознавчої компетенції тощо.

Вивчення курсу «Польська мова» в економічному ВНЗ, безумовно, має професійне спрямування, зорієнтоване на формування

у студентів умінь і навичок аудіювання, усного та писемного монологічного й діалогічного мовлення відповідно до тематичного та граматичного обсягу. Засвоєння структури польської мови відбувається в типових комунікативних контекстах і основних видах мовленнєвої діяльності за допомогою інноваційних методів викладання. На практиці інноваційні методи викладання польської мови сприяють підвищенню ефективності навчального процесу та рівня знань студентів. Як зазначає Галицька М.М., «одним із головних завдань сучасної освіти є виховання особистості, котра здатна пізнавати й творити культуру шляхом діалогічного спілкування, що вимагає від усіх учасників педагогічного процесу високого рівня комунікативної культури, комунікативної компетентності, розвинутих навичок спілкування. Вона можлива за умови правильно організованого міжкультурного діалогу. Останній має важливу розвивальну роль для сучасного суспільства та освіти людини, оскільки він здатен перетворити людину в представника іншої культури, що надає йому можливість до розуміння співрозмовника» [3, с.29].

Викладання польської мови для студентів-міжнародників має свою специфіку, в основу якої покладено принципи системності, комунікативної спрямованості навчання, порівняння мовних систем української та польської мов. На сьогодні студенти вивчають іноземну мову (польську) із застосуванням на практиці інноваційних методологічних підходів, що надає можливість викладачам впровадити та вдосконалити нові методи роботи, підвищити ефективність навчального процесу та рівень знань студентів [4]. До інноваційних методів викладання польської мови належать: а) інтерактивні методи викладання, б) використання технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних, мережі Інтернет) тощо.

Позитивний результат у вивченні польської мови дає самостійна робота студентів з аудіовізуальними матеріалами, тобто перегляд фільмів, репортажів, новин польською мовою, слухання польського радіо, вивчення напам'ять польських народних та сучасних пісень тощо. Воляк А. вважає, що «використання аудіовізуальних матеріалів сприяє мовному та культурному зануренню в іноземну реальність тих, хто вивчає іноземну мову [переклад автора]» [5, с. 294]. Наприклад, викладач у рамках святкування річниці незалежності Польщі може запланувати перегляд студентами фільмів Єжи Гофмана «1920 Bitwawarszawska» («1920 Варшавська битва») та Єжи Любаха «Важке братерство»), які ознайомлять як з історичним минулим Польщі, так і новою лексикою та фразеологією польської

мови. Студенти охоче слухають сучасні польські пісні, готують про них презентації та вчать напам'ять, а також у різдвяні свята вчать колядки та щедрівки польською мовою, що підвищує рівень їх лінгвокраєзнавчої компетенції.

На заняттях з польської мови використовуються також різні форми інтерактивних методів, які розвивають спостережливість студентів, учать робити висновки, зіставляти окремі факти, студенти краще засвоюють практичний і теоретичний матеріал, учаться застосовувати набуті знання в типових ситуаціях. Наприклад, теми: «Bankowość», «GospodarkaPolski», «Turystyka» та інші, викладені у формі інтерв'ю чи конференції, допоможуть студентам краще засвоїти польську економічну лексику та спеціальну термінологію, глибше ознайомлять із новими реаліями польського суспільства.

Робота зі створення презентацій польською мовою є досить цікавою для студентів. Ефективними є створення презентацій не лише практичного, але й теоретичного типу, наприклад, на теоретичні теми порівняльного характеру «Числівники в українській та польській мовах», «Особливості ступенювання прикметників в українській та польській мовах» тощо. Актуальними є такі презентації під час вивчення нової польської лексики чи термінології. Допоможуть під час вивчення нової польської лексики, складного теоретичного матеріалу також сучасні популярні словники ABBYY Lingvo, програма сканування та розпізнавання текстів ABBYY Fine Reader, програма-перекладач Pragma тощо.

Отже, інноваційні та інформаційно-технічні методи викладання польської мови в економічному ВНЗ надають можливість викладачеві впроваджувати та вдосконалювати нові методи роботи, підвищувати ефективність навчального процесу та рівень знань студентів, покращують якість подання навчального матеріалу та ефективність його засвоєння студентами, збагачують зміст аудиторних занять, підвищують мотивацію до вивчення польської мови, створюють умови для більш тісної співпраці між викладачами і студентами.

Вивчення польської мови в економічному ВНЗ в умовах євроінтеграційних викликів сучасного суспільства дає додаткові шанси студентам-випускникам у влаштуванні на роботу, вони підвищують свій рівень конкурентоспроможності, стають спеціалістами не лише місцевого, але й європейського рівня. На сьогодні постійно зростає кількість громадян України, які оселяються в Польщі або приїжджають на навчання до польських ВНЗ і яким потрібне знання польської мови. Активне налагодження ділових

контактів між підприємцями, політиками, органами місцевого самоврядування і культурними та науковими установами Польщі та України сприяє тому, що вивчення польської мови професійного спрямування на сьогодні стає актуальним та економічно й політично обґрунтованим.

Література

1. Галицька М. М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців / М.М. Галицька // Освітологічний дискурс. — Київ, 2014. — № 2 (6). — С. 23−30.
2. Підписано Угоду про співробітництво між Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі та Спілкою ректорів ВНЗ України // http://mon.gov.ua/ua/news/33516-pidpisano-ugodu-pro-spivrobitnitstvo-mige-konferentsieyu-rektoriv-akademichnih-shkil-polschi-ta-spilkoyu-rektoriv-vnz-ukrayini.
3. Скуратівська М. О. Сучасні методи та технології викладання іноземних мов у вищій школі України [Електронний ресурс] / http://intkonf.org/skurativska-mo-suchasni-metodi-ta-tehnologiyi-vikladannya-inozemnih-mov-u-vischiy-shkoli-ukrayini/
4. Хоменко О.В. Іншомовна підготовка студентів економічних спеціальностей в контексті глобалізації : монографія / О. В. Хоменко — К.: КНУТД, 2014. — 364 с.
5. Agnieszka Wolak. Media audiowizualne na lekcji języka obcego na przykładzie reportażu telewizyjnego // Kształcenie polonistyczne cudzoziemców. — Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2013. — T. 20. — S. 293—301.

УДК 005.336.2:378-057.87:33

Грицяк Л.Д.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ЗМІСТ І СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. *У статті розкрито поняття «соціальна компетенція»; узагальнено погляди вчених на формування компетентної особистості. Зроблено ви-*

сновок про можливість формування соціальної компетенції у студентів економічних спеціальностей під часі навчання.
Ключові слова: *компетентнісний підхід, соціальна компетенція, викладач, студент.*

Аннотация. *В статье раскрыт термин «социальная компетенция»; обобщены взгляды учёных на формирование компетентной личности. Сделан вывод о возможности формирования социальной компетентности у студентов экономических специальностей в процессе обучения.*
Ключевые слова: *компетентностный подход, социальная компетенция, преподаватель, студент.*

Abstract*. The term «social competence» is discovered in this article; views of scientists about the formation of a competent person are summarized in this article.There is the conclusion about the possibility of the formation of social competence among students of economic specialties when they are studying.*
Keywords: *competence, approach, social competence, lecturer, student.*

Інтеграція країни в міжнародне співтовариство, ринкові відносини та глобальна інформатизація новітнього суспільства потребують підвищення рівня якості економічної діяльності підприємств та організацій. Це зумовлює висування нових високих вимог до фахівців різних сфер фінансової, виробничої та господарської діяльності. В умовах економічно нестабільного сьогодення сучасна молодь свідомо обирає економічні спеціальності. Цей вибір дає можливість реалізувати власне бачення майбутнього держави і розкрити свій професійний потенціал. Проте досягти успіху можливо лише за умов конкурентоспроможності випускника ВНЗ на ринку праці.

Освіта є найважливішою сферою, що впливає на успіх економіки конкретної держави. Однією з основних цілей освіти дорослих людей є створення ситуацій, які допомагають здобувати і вдосконалювати компетенції. Формування певних компетенцій людини в конкретній сфері — це передавання певних знань, які вона повинна не лише запам’ятати, але і зрозуміти, і формування певних умінь, побудованих на основі отриманих і зрозумілих нею знань [6].

Проблема формування соціальної компетентності акумулює в собі багато значних та вагомих питань для реформування системи освіти та виховання, де компетентнісний підхід стає дедалі актуальним. Із цієї причини виникає необхідність переорієнтації парадигми вищої освіти зі знаннєвої на компетентнісну.*Метою* написання цієї статті є аналіз структури та змісту соціальної компетентності студентів економічних спеціальностей.

Питання сутності, змісту та структури соціальної компетентності є не достатньо розробленими у вітчизняній науці. У країнах Західної Європи, де соціальна компетентність досліджується вже кілька десятиріч, також не існує єдиного погляду щодо цього поняття. На пострадянському просторі проблема соціальної компетентності з кінця XX ст. стає дедалі актуальною, особливо в Росії, де сформувалася наукова школа під керівництвом Маслєннікової В.М. та на сьогодні дослідження соціальної компетентності має міждисциплінарний характер (Шабатура Л., Бахтєєва С., Гиндина О., Єгоров Д., Цвєтков В. тощо).

В Україні коло досліджень, присвячених проблемі структури та змісту соціальної компетентності, досить обмежене. Вітчизняні вчені більше вивчають професійну та комунікативну компетентності (Макаренко С.С., Полуніна О.В., Онкович А.Д., Козак С.В., Демченко С.О., Елькін М.В., Завіниченко Н.Б. та ін.).

Українські дослідники Лєпіхова Л., Сохань Л., Єрмаков І. більше уваги приділяють соціально-психологічній компетентності викладача та життєвій компетентності особистості; Радул В.В., Михайлов О.В. — соціальній зрілості. Гончарова-Горянська М. аналізує роботи зарубіжних авторів, присвячених проблемі структури та змісту соціальної компетентності, завдяки чому зарубіжний досвід став більш доступним. Тому, звичайно, проблема змісту та структури соціальної компетентності потребує подальшого вивчення.

Питанням компетентнісного підходу присвячені роботи таких авторів: Н. Бібік, О. Бобієнко, Л. Ващенко, Г. Гаврищак, М. Головань, І. Драч, С. Дружилова, О. Заєр, І. Зимня, Я. Кодлюк, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, І. Родигін, О. Савченко, О. Садівник, Л. Сень, Т. Смагін, Г. Терещук, І. Титаренко, С. Трубачева, В. Тушева, Н. Фоменко, Г. Фрейман, А. Хуторський та інші. Як методологічна основа забезпечення цілей, змісту і якості вищої освіти компетентнісний підхід розглядається значною частиною зарубіжних дослідників, серед яких найбільш відомі Дж. Боуден, А. Бермусм, М. Лейтер, С. Маслач, А. Мейхью, Дж. Равен, Е. Тоффлер, Р. Уайт,Р. Хагерті, Е. Шорт та ін.

Результати досліджень вітчизняних учених свідчать, що впровадження інноваційних технологій навчання, насамперед, особистісно орієнтованого, диференційованого, розвивального, є підґрунтям до впровадження компетентнісного підходу й ефективним чинником поліпшення якості освіти.

Поняття соціальної компетентності проаналізовано в працях С. Бахтєєвої, М. Гончарової-Горянської, І. Зимньої, Л. Лєпіхової.

У своїх дослідженнях науковці розкривають зміст соціальної компетентності та її складники. Але сучасна українська наука тільки починає оперувати поняттям соціальної компетентності в тому ракурсі, як це пропонують зарубіжні вчені. Тому проблема сутності соціальної компетентності в умовах сьогодення є актуальною і вимагає подальшого вивчення [3].

Поняття сутності соціальної компетентності визначається вітчизняними науковцями по-різному. Одні вважають, що зміст соціальної компетентності складають взаємозв'язки знань, умінь, навичок і досвіду (С. Макаров), інші зазначають, що соціальна компетентність відповідає за конструювання соціальних стосунків усіх рівнів (О. Прямікова). Ряд учених визначають соціальну компетентність як наявність упевненої поведінки, за якої навички в сфері відносин з людьми автоматизуються і дають можливість швидко змінювати свою поведінку залежно від ситуації (Г. Сивкова), як результат особливого стилю впевненої поведінки (В. Ромек), як здатність людини брати на себе та виконувати різні соціальні ролі, уміння людини адаптуватися в різних ситуаціях, вільне володіння вербальними і невербальними засобами спілкування (Ю. Ємельянов).

Проаналізувавши запропоновані підходи, беремо за основу найбільш об'ємне та всебічне визначення соціальної компетентності І. Зарубінської, яка розглядає її як «інтегровану характеристику особистості, сукупність певних якостей, здібностей, соціальних знань та вмінь, переживань, емоційно- ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які надають можливість індивіду активно взаємодіяти зі соціумом, налагоджувати контакти з різноманітними групами й індивідуумами, а також брати участь у соціально-значущих проектах і продуктивно виконувати різноманітні соціальні ролі» [4]. Іншими словами, соціально компетентна людина має не тільки розуміти сутність та специфіку ситуації чи проблеми, але й уміти її розв'язувати практично і бути мотивованою це зробити, а також бути в змозі проаналізувати як свою діяльність, так і її наслідки. Аналіз праць, присвячених розкриттю сутності поняття соціальної компетенції, дає змогу зробити висновок, що в сучасній вітчизняній науці немає єдиного визначення соціальної компетентності, коло її основних складників конкретно не визначене.

Проблема соціальної компетентності ще не отримала свого глибинного вивчення та достатнього аналізу, тому в науковій літературі категорія «соціальна компетентність» широко трактується та співвідноситься з іншими науковими категоріями, а саме

«соціальна зрілість», «професійна компетентність», «комунікативна компетентність», «життєва компетентність», «соціальна відповідальність», «соціальна впевненість» тощо [2].

Соціальна компетентність (соціальний — міжособовий, від лат. competere — зустріч) розуміється як здібність до міжособистісних стосунків. Конкретно можна сказати, що вона є базисною інтегральною характеристикою особистості, яка відображає її досягнення в розвитку стосунків з іншими людьми, забезпечує повноцінне володіння соціальною реальністю і такою, що дає можливість ефективно вибудовувати свою поведінку залежно від ситуації та відповідно до прийнятих у соціумі на цей момент норм і цінностей [1].

Структура соціальної компетентності змістовно представлена сукупністю політичної і соціально-економічної, соціально-комунікативної, політкультурної, інформаційно-інструментальної та індивідуально-особистісної компетенцій. Як психологічно орієнтовані структурні компоненти виділяємо знання і вміння (когнітивний компонент), характеристики мислення (інтелектуальний компонент), досвід поведінки, діяльності, спілкування (дієво-поведінковий компонент).

Ефективність формування соціально-особистісних компетенцій студентів досягається при дотриманні виявленого комплексу педагогічних умов, який включає орієнтацію освітнього процесу на актуальний рівень розвитку соціально-особистісних компетенцій студентів, соціально-професійну спрямованість освітнього процесу, підсилення міжпредметних зв’язків, застосування активних методів і колективних форм навчання, проведення занять, метою яких є самопізнання і саморозвиток особистості, створення психологічно сприятливого клімату для всіх суб’єктів навчання і ситуації успіху. Тому найбільш ефективними вважаємо такі методи розвитку соціальних компетенцій: проектний метод, ділова гра, кейс-методи, метод взаємного навчання, критичне мислення, робота малими групами. Вони зумовлюють продуктивність, реалізацію творчого потенціалу особистості, якість і надійність виконання психічних функцій.

Уважаємо, що викладач може сприяти розвитку здібностей студентів, якщо використовуватиме методи педагогічної підтримки. Вони становлять один із найважливіших педагогічних засобів, орієнтованих на саморозвиток студентів. Функції викладача полягають у створенні необхідних умов для самовизначення, самоактуалізації, самосвідомості, самореалізації свого вихованця.

Проблема розвитку соціальної компетентності студентів — це важлива психолого-педагогічна проблема. Її розв'язання зачіпає актуальні питання суспільства та освіти, оскільки в умовах соціально-економічних змін перед освітою постає завданняа не просто дати випускникам певний рівень знань, умінь з основ наук, але й забезпечити потребу та готовність жити в сучасному надскладному суспільстві, досягати соціально-значущих цілей, ефективно взаємодіяти і розв'язувати життєві проблеми.

Для практичної виховної роботи найбільш ефективними є такі методи виховання:

методи переконання, за допомогою яких формуються погляди, уява, розуміння студентів, проходить оперативний обмін інформацією (заклики, переконання);

методи вправ, за допомогою яких організується діяльність студентів і стимулюються її позитивні мотиви (різні види завдань на індивідуальну та групову діяльність у вигляді доручень, вимог, створення ситуацій успіху);

методи оцінки і самооцінки, за допомогою яких оцінюються вчинки, стимулюється діяльність (критика, зауваження, контроль, заохочення).

Отже, можна зазначити, що соціальна компетентність — це багатогранна інтегрована характеристика особистості, яка охоплює когнітивно-ціннісний, поведінковий, інтерактивно-комунікативний, мотиваційний компоненти, які надають можливості індивіду взаємодіяти із соціумом, брати участь у соціально-значущих проектах, виконувати різноманітні соціальні ролі. Формування, становлення соціальної компетентності — це прояв життєвого потенціалу особистості. Соціальна компетентність студентів економічних спеціальностей тісно пов'язана з їхньою професійною та комунікативною компетентностями. Оскільки соціальна компетентність виконує інформативну, комунікативну, діяльну, рефлексивну, життєво-футурологічну функції, проявляється в інтелектуальній, особистісній, комунікативній, інформаційній, моральній сферах, можна стверджувати, що вона є основою професійно-комунікативної діяльності майбутніх економістів.

Формування соціальної компетентності студентів зумовлюється загальними закономірностями навчально-виховного процесу та змістом професійної підготовки.Найвищий рівень мотивації успішної соціальної взаємодії забезпечується за умови, якщо соціальну компетентність особистість уважає ціннісною категорією. Сформована соціальна компетентність студентів передбачає наявність мінімального досвіду її застосування.

Література

1. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А.Л.Андреев // Педагогика. — 2005. — № 4. — С. 19−27.
2. Гарашкіна Н. Диагностика профессиональной компетентности / Н. Гарашкина // Социальная педагогіка. — 2003. — № 4.
3. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. М. Гончарова-Горянська //Рідна школа. — 2004. — №7−8.
4. Зарубінська І. Б. Компетентнісний підхід до формування змісту навчально-виховного процесу / І. Б. Зарубінська // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. — Вип. 12. — К., 2008. — С. 58.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология: [учебн. для вузов] / И. А. Зимняя. — М. : Логос, 2003. — 384 с.
6. Лєпіхова Л. Соціально-психологічна компетентність у педагогічній взаємодії / Л. Лєпіхова // Вища освіта України. — 2004. — №3. — С. 87—102.

УДК 371.671, 811.162.1

Єрмак Л.О.,
викладач кафедри
української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПІДРУЧНИКИ З ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ СФЕРІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

Анотація. *У статті представлено огляд сучасних навчальних видань з польської мови, які опубліковані як в Україні, так і в Польщі. Визначені основні методичні переваги підруучників та посібників, які допомагають опанувати польську мову як іноземну.*

Ключові слова: *польська мова, навчальне виданння, рівні опанування мовою.*

Аннотация. *В статье представлены современные учебные издания по польскому языку, опубликованные как в Украине, так и в Польше. Определены основные методические преимущества учебных пособий, которые помогают изучению польского языка как иностранного.*

Ключевые слова: *польский язык, учебные издания, уровни владения языком.*

Summary. *The article presents the current educational publications of the Polish language, published in Ukraine and Poland. It identifies the methodological advantages of teaching the Polish language as a foreign language.*
Key words. *ThePolish language, educational publications, the level of proficiency.*

Польська мова є національною мовою поляків і державною мовою Польщі. Вона є гармонійною за звучанням і належить до групи західнослов'янських мов індоєвропейської мовної сім'ї. Польською мовою спілкується практично все населення країни, що, враховуючи діаспору, становить понад 42,7 млн осіб, а як другою, нею володіють ще близько 10 мільйонів. Вивчення польської мови в наш час є актуальним, перш за все для тих, хто хоче отримати європейську освіту, розпочати бізнес з польськими партнерами або виїхати працювати до Польщі.

В Україні та в Польщі видано декілька підручників та самовчителів для вивчення польської мови як іноземної, огляд найбільш популярних навчальних посібників пропонуємо в нашій статті. У кожній книзі автори використовують свої методики навчання, власну структуру викладу мовного матеріалу, а також виконують певну мету — швидко навчити читати та вимовляти необхідні в польському побуті слова і вирази або ж довго, але впевнено закладати необхідний «фундамент» для подальшого плідного вивчення польської мови.

Досить ґрунтовним є видання «Практичний курс польської мови. Базовий підручник» (автори: Я. О. Кротовська, Л. Г. Кашкуревич, Г. М. Лісова, Н. В. Селіванова).

Цей підручник призначений для початківців вивчення польської мови та відповідає початковому та середньому рівням навчання (А1 — В2 за Шкалою Ради Європи). Він складається зі вступного фонетичного курсу (15 уроків), короткого викладу основ польської орфографії, основного курсу, що включає 32 уроки, а також розділу «Граматика». Видання відповідає сучасному рівню викладання іноземних мов. Воно враховує особливості навчання мови на східнослов'янському ґрунті. Підручник дозволить сформувати міцні артикуляційні та інтонаційні навички, засвоїти нормативний курс граматики та лексичний мінімум, а також освоїти читання художньої літератури і суспільно-публіцистичних текстів та розвинути навички мовного спілкування. Підручник призначений для підготовки гуманітаріїв — філологів, перекладачів, істориків, міжнародників, а також усіх охочих серйозно вивчити польську мову.

У підручнику «Польська мова» А. К. Кіклевич та А. А. Кожинової викладено курс сучасної польської мови. Описуються найважливіші фонетичні, морфологічні та синтаксичні особливості мови. Він містить необхідну інформацію про словотвір і синтаксис польської мови, норми мовного етикету і мовні типи висловлювань, про правила польської орфографії та пунктуації, про поширені в текстах масової інформації буквених скороченнях та ін. Для практичного освоєння польської мови призначаються вправи, тексти, польсько-російський словник напропоновані відповіді до вправ. Книга може бути використана як самовчитель польської мови, а також як посібник з курсу польсько-російського перекладу.

Навчальний посібник «Польська мова. Початковий курс» автора В. І. Єрмоли призначений для самостійного вивчення основ польської мови. За умови уважного і вдумливого освоєння запропонованого матеріалу можна в короткі терміни опанувати правила читання, основи нормативної вимови й засвоїти мінімально необхідний граматичний матеріал. Автор підручника свідомо намагався уникати складної лінгвістичної термінології, граматичні правила зведені до мінімуму, лексичний запас обмежений колом необхідних слів для спілкування на побутовому рівні.

Посібник «Розмовний польський в діалогах» того самого В. І. Єрмолипризначений для тих, хто хоче опанувати розмовну польську мову. Він побудований за комунікативним принципом і знайомить з основними ситуаціями повсякденного спілкування як за кордоном, так і при прийомі іноземних гостей у себе в країні. Ретельно відібраний і точний у плані вираження сучасний мовний матеріал робить діалоги живими і зручними для безпосереднього практичного використання. Спосіб навчання розмовної мови через оволодіння діалогами-зразками і готовими мовними формулами допомагає успішно спілкуватися в іншомовному середовищі в стандартних ситуаціях уже від початку навчання.

Самовчитель «Польська мова. Самовчитель для початківців» Н. Ананьєва і Т. Тихомирової адресований тим, хто не вивчав польську мову раніше і хоче оволодіти нею швидко й самостійно. Посібник включає уроки з фонетики, лексики та граматики, вправи різного ступеня складності з ключами, поурочні словнички, граматичні таблиці, гумористичні мініатюри. Аудіододатки на CD містять тексти і діалоги, озвучені дикторами — носіями польської мови.

У польських видавництвах також вийшло кілька сучасних підручників, які допоможуть вивчити польську мову на загаль-

ному та професійному рівнях. Це «Gramatyka języka polskiego. Podręcznik dla cudzoziemców» авторів Барбари Бартніцкої та Галини Саткевич. Автори обмежуються інформацією, необхідною для практичного навчання польської мови, відмовившись від узагальнення і теоретичної частини. Підручник характеризує чітке, доступне представлення питань фонетики, синтаксису і словотвору польської мови:

• артикуляції голосних, дифтонгів у словах, акцент;

• різноманітність індивідуальних частин мови, різноманітність моделей;

• одномісні і складних речень, подача моделі пропозицій;

• правила для створення слів, огляд продуктивних пластів слів.

Мабуть, один із найвідоміших є підручник «Hurra po polsku!», який складається з 20 глав, запланованих на близько 120 навчальних одиниць. Посібник містить:

•тексти:

— оригінальні,сучасні;

— пов'язані із ситуаціями з повсякденного життя (наприклад, сім'я, подорожі, бізнес, Інтернет, спорт, релігійні свята);

— описреального життяв Польщі;

•численніірізноманітні вправи (систематично займаючись за цим підручником, можна розвинути чотири навички: говоріння, письмо, читання та аудіювання);

•логічні мовні завдання: кросворди, вікторини.

Також підручник має аудіо диски із записами для кожного уроку.

Книга «Polski, krok po kroku», імовірно, найсучасніший й універсальний підручник. Щоб занурити студентів у нову мову і мобілізувати до її використання, з першого уроку всі завдання та пояснення написані польською. Він може бути успішно використаний для інтенсивних курсів, а також курсів, що викладають в університетах.

Його перевагами є чіткі граматичні таблиці, наочне пояснення граматики в діалозі, багатство лексики, гарна якість і природні аудіозаписи. У підручнику представлені пригоди чотирьох героїв, які приїхали до Кракова навчатися польської мови і водночас проводять унікальну відпустку (знайомляться з містом, готують їжу, пишуть листи, автобіографії тощо).

«Z polskim na Ty»– це підручник автора Єви Ліпіньської, якийпризначений для навчання польської мови для іноземців на «пороговому» рівні (найвищому для початківців). Його метою є

оновлення або надання нових необхідних знань польської мови. Підручник складається з двох частин — граматичної та лексичної. Граматика подана в спрощеному вигляді. Акцент зроблений на практичному застосуванні граматичних повідомлень. Кожен урок включає в себе вправи на читання текстів і діалогів, виконання завдань і переклад.

У підручнику представлені автентичні тексти. Вправи з текстами вимагають виконання різних дій (доповнень, відповіді на питання і т.д.), які урізноманітнюють роботу студентів. Послідовність тем тут не є обов'язковою. Також до підручника додається компакт-диск із записаними текстами і вправами. Наприкінці запропоновано ключ до вправ, що сприятиме індивідуальній роботі з підручником.

Практично корисним є збірник вправ і зразків тестових завдань для отримання сертифікатних випробувань для рівня B1 «Bądź na B1». Це набір ретельно продуманих завдань для рівня B1. Курс знайомить читача із завданнями до іспиту для отримання сертифіката, водночас це дуже хороша перевірка знань польської мови та культури. Підручник включає всі види завдань, які містяться в сертифікаційних випробуваннях. Книга складається з вправ, що поліпшують індивідуальну майстерність (аудіювання, граматика, розуміння письмових текстів, письмової та усної мови).

Вивчення польської мови, насамперед, надає можливість пізнання культури країни-сусіда, з якою Україну поєднує спільна багатовікова історія та яка сьогодні є одним з найважливіших партнерів України на міжнародній арені.

Отже, сучасні підручники польської мови, видані як в Україні, так і в Польщі, складені з урахуванням найновіших розробок з методики викладання польської мови. В їх основу лягла теорія комунікативного викладання іноземної мови, яка передбачає формування у студентів навичок використання мови як інструменту спілкування. Згідно із цією концепцією, теоретичний матеріал подається в обмеженому обсязі, а на першому плані — завдання практичного оволодіння мовою як в усній, так і в письмовій формі.

Література

1. Ананьева Н. Польский язык. Самоучитель для начинающих (+ CD-ROM) / Ананьева Н., Тихомирова Т. — Москва: АСТ-Пресс, 2012. — 360 с.

2. Ермола В.И. Польский язык. Начальный курс / В.Ермола. — Москва: Издательство «КАРО», 2010. — 288 с.

3. Ермола В.И. Разговорный польский в диалогах / В.Ермола. — Москва:Издательство «КАРО», 2012. — 192 с.
4. Киклевич А. К. Польский язык. 9-е изд., перераб., доп. / Киклевич А., Кожинова А. — Москва: ТетраСистемс, 2012. — 368 с.
5. Кротовская Я.А.Практический курс польского языка. Базовый учебник / Кротовская Я.А., Кашкуревич Л.Г., Лесная Г.М., Селиванова Н.В. — Москва: Астрель, 2012. — 576 с.
6. Bartnicka Barbara, Satkiewicz Halina. Gramatyka języka polskiego. Podręcznik dla cudzoziemców. — Warszawa: Wiedza Powszechna, 2010. — 277 s.
7. Małolepsza Małgorzata, Szymkiewicz Aneta. Hurra po polsku! – Warszawa: Prolog, 2007. — 87 s.
8. Stempek Iwona, Stelmach Anna. Polski, krok po kroku. — Warszawa: Polish-courses.com, 2010. — 112 s.

УДК 372.881.111.22

Капуш А.В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької мови
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ПРОЕКТ «ТРЕНУВАЛЬНА ФІРМА» НА ЗАНЯТТЯХ З ДІЛОВОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. *Статтю присвячено аналізу практичної реалізації інноваційної концепції вивчення іноземної мови «Тренувальна фірма». Завдяки комунікативній спрямованості завдань та їх наближеності до умов реального бізнес-середовища проект створює оптимальні умови для формування професійно орієнтованої міжкультурної комунікативної компетенції майбутніх економістів. «Тренувальна фірма» поєднує в собі риси проектної роботи, рольової гри, автономного та кооперативного навчання.*

Ключові слова: *ділова німецька мова, тренувальна фірма, проектна робота, міжкультурна комунікація, автономне навчання, кооперативне навчання, комунікативний метод, рольова гра.*

Аннотация. *Статья посвящена анализу практической реализации инновационной концепции изучения иностранного языка «Тренировочная фирма». Благодаря коммуникативной направленности заданий и их приближенности к условиям реальной бизнес-среды проект создает оптимальные условия для формирования профессионально ориентированной межкультурной коммуникативной компетенции будущих экономистов. «Тренировочная фирма» объеди-*

няет в себе черты проектной работы, ролевой игры, автономного и кооперативного обучения.
***Ключевые слова**: деловой немецкий язык, тренировочная фирма, проектная работа, межкультурная коммуникация, автономное обучение, кооперативное обучение, коммуникативный метод, ролевая игра*

***Abstract.**This article examines practical implementation of innovative concept of learning a foreign language. With its communicative orientation tasks and their proximity to a real business environment, the project «training firm» creates optimal conditions for the formation of professionally-focused intercultural communicative competence of future economists. «Training firm» combines the features of project work, role play, autonomous and cooperative learning*
***Key words**: business German language, training firm, project work, intercultural communication, autonomous learning, cooperative learning, communicative method, role-playing game*

Політична, економічна та культурна інтеграція в сучасному глобалізованому світі зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до мовної підготовки сучасних фахівців з економіки. Так, водночас із суто лінгвістичним нормами та правилами (іншомовна комунікативна компетенція), їм доводиться засвоювати норми та правила іншомовної культури (соціокультурна компетенція), які на сьогодні є інтегративним складником професійно орієнтованої міжкультурної комунікативної компетенції майбутніх фахівців [1, с. 10].

Проблемі міжкультурних ділових контактів у сучасному глобалізованому суспільстві, етнопсихологічним особливостям ведення ділових контактів та питанню формування професійно орієнтованої міжкультурної комунікативної компетенції за останні десятиліття було присвячено ряд праць вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі лінгвістики, дидактики, соціології та психології (А.С. Баронін, Т.М. Персикова, С.Г. Тер-Мінасова, Г. Малецке, А. Томас, Ф. Тромпенаарс, С. Шроль-Махль та ін.). Дослідники вказують на те, що в минулому культурні відмінності сприймалися як бар'єр, що заважає спілкуванню та спільній діяльності. Сьогодні ж представники бізнесу визнають той факт, що за умови розумного та правильного використання культурних відмінностей вони перетворюються на джерело додаткових можливостей для корпорацій [2, с. 7].

Проект «Тренувальна фірма» є інноваційною концепцією вивчення ділової іноземної мови із залученням професійних ноу-хау, яка допомагає студентам прокласти місток до світу їх майбутньої професії, інтегруючи теоретичні результати міжкультурних студій у практичне викладання. Ця концепція була започаткована

в рамках масштабного проекту Гете-Інституту «Bildungs offensive», який успішно реалізується в різних країнах світу. Робота в рамках проекту «Тренувальна фірма» допомагає побудувати заняття так, щоб допомогти студентам ліквідувати «прогалину» між вивченням німецької на заняттях та щоденним використанням мови.

Ідея цього проекту полягає в тому, що на початку курсу вивчення дисципліни «Ділова німецька мова» або «Німецька як друга іноземна» на основі студентської групи створюється одна або дві тренувальні фірми, роль керівників та персоналу яких виконують самі студенти. Отже, група «живе» у рамках проекту, ідея тренувальної фірми проходить червоною ниткою через весь курс вивчення мови. Такий формат дозволяє легко інтегрувати практично будь-які автентичні матеріали до великого кола тем та висвітлити аспекти й найновіші тенденції, які в силу їх новизни та актуальності поки що не були не знайшли відображення в наявних підручниках. Виконуючи ролі співробітників фірми (керівника фірми, відділу, підрозділу, менеджера однієї з ланок тощо), студенти імітують автентичні ситуації, які виникають у реальному бізнес-середовищі.

Метою проекту є:

- ефективно поєднати практичне використання фахових знань з економіки та заняття з німецької;
- пов'язати професійні перспективи студентів з німецькою мовою і, таким чином, підвищити для них привабливість цього фаху;
- запропонувати студентам погляд у світ їх майбутньої професійної діяльності;
- випробувати нові підходи в методиці та дидактиці занять з німецької мови як першої та другої іноземної у неспеціальному виші;
- підкреслити та посилити роль німецької мови у професійній підготовці економістів.

Тренувальна фірма поєднує в собі риси проектної роботи та рольової гри. Проект дозволяє відійти від схеми традиційного «шкільного» викладання, оскільки студенти стають активними головними дійовим особами, викладач лише виконує роль наставника та модератора дискусій. На заняттях постійно застосовуються різні соціальні форми роботи: у парах, групах, пленумі. Це згуртовує студентів, учить їх співпрацювати, знаходити компроміси, брати на себе відповідальність, що є важливим для форму-

вання їх професійної компетенції, оскільки робота в сучасній фірмі — це насамперед робота в команді.

Робота над проектом починається з ознайомлення студентів із концепцією проекту та знайомства студентів між собою. Із цією метою пропонується виконати такі завдання: «Напишіть на картці назви трьох міст в Україні або за кордоном, які є важливими або особливо пам'ятними для Вас і розкажіть про це іншим», «Знайдіть того, хто вже має досвід професійної діяльності (або: знає багато німецьких фірм в Києві; часто виступає з доповідями тощо) та представте цих людей своїй групі», «Сформулюйте три питання, які стосуються приватної, професійної та соціальної сфери та поставте їх якомога більшій кількості учасників групи, розкажіть про результати опитування» та ін. Кожен студент повинен поговорити з якомога більшою кількістю своїх колег, під час виконання завдань студенти вільно рухаються по аудиторії, що робить заняття більш динамічним. Питання, які формулюють студенти, та отримані відповіді допомагають викладачу та студентам визначитися з тим, хто яку роль може виконувати в подальшому у тренувальній фірмі.

Наступним етапом роботи є вибір правової форми підприємства та продукту, який буде виробляти фірма, створення колективу фірми, розподіл посад та обов'язків. Крім того, обговорюється та формулюються філософія та культура підприємства, створюються його логотип та слоган. Результати роботи групи відображаються на плакаті, який оформляють студенти та за допомогою в подальшому презентують представлять свою фірму, до чого обов'язково залучаються всі учасники групи.

Під час роботи над проектом для опрацювання пропонуються такі загальні теми: «Заснування тренувальної фірми (структура, продукт)», «Міжкультурна комунікація в бізнесі», «Підготовка презентацій та виступ перед аудиторією», «Комунікація в офісі та ведення переговорів по телефону», «Ділова кореспонденція», «Прийом на роботу», «Робота з персоналом». Ці теми теж поділяються на підтеми, що стосуються окремих, більш конкретних аспектів діяльності фірми. Наприклад, тема «Робота з персоналом» включає такі питання: підбір персоналу, встановлення наявних вакансій, написання оголошення про вакансію, проведення співбесіди. Обговорюються також такі питання, як дозволені та заборонені питання під час співбесіди при прийомі на роботу, анонімна заявка на роботу (у зв'язку з випадками дискримінації претендентів іноземного походження). Головними принципами проекту є комунікативна направленість завдань, кооперативне

навчання, креативність усіх учасників навчального процесу, автентичність навчальних матеріалів та комунікативних ситуацій.

Одним із необхідних умінь для сучасного фахівця є вміння презентувати себе, свою фірму, свій продукт тощо. У проекті «Тренувальна фірма» студентам пропонується потренуватися у створенні нового типу презентацій, що набуває сьогодні все більшої популярності — «Pecha Kucha» (інтелектуальне караоке, принцип 20x20). Печакуча (япон. ペチャクチャ, *балаканина*) — методологія презентації коротких доповідей, спеціально обмежених за формою і тривалістю. Промовець представляє доповідь-презентацію із 20 слайдів, кожен слайд демонструється 20 секунд, після чого автоматично змінюється на наступний. Таким чином тривалість доповіді обмежена 6 хвилинами 40 секундами, або 6 хвилинами.

Особливе місце в проекті займає тема «Міжкультурна комунікація», оскільки робота в галузі економіки сьогодні завжди означає міжкультурну фахову співпрацю. Пропонуються такі основні змістові пункти для вивчення цієї теми в рамках проекту «Тренувальна фірма»: визначення культури, стереотипи та упередження, культурний шок, табу, бізнес-етикет тощо. Пропоновані види завдань: зобразити культуру графічно, не використовуючи слів, прокоментувати модель культури «Айсберг», порівняти стереотипи та табу в рідній та чужій культурі тощо. Важливим є акцент на міжкультурних відмінностях вербальної та невербальної комунікації, оскільки ефективність мовленнєвого спілкування та, відповідно, комунікативна компетентність міжкультурного спілкування значною мірою визначаються знанням особливостей вербальної комунікативної поведінки членів конкретного мовленнєвого колективу [3, с. 167; 4, с. 38; 5, с. 104].

Робота над кожною темою має формат завершеного модуля, який складається із вступу, теоретичної частини, де подається інформація з того чи того питання, важливого для створення і діяльності фірми, та практичного застосування набутих знань. Типи завдань продумані так, що в кінцевому результаті в кожному модулі тренуються навички та вміння з усіх видів мовленнєвої діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Проект «Тренувальна фірма» є ефективним методом викладання ділової іноземної мови та формування міжкультурної професійно орієнтованої компетенції, оскільки має такі переваги:

— дозволяє залучити до роботи на занятті студентів з різним рівнем мовної підготовки та підвищити їх мотивацію;

— дозволяє реалізувати головний принцип автономного навчання: студент сам визначає свою навчальну мету та несе відповідальність за її досягнення.

У рамках такого проекту можлива також реалізація принципів кооперативного навчання:

— жодного заняття без рефлексії;

— жодного заняття без обміну думками;

— жодного заняття без особистої відповідальності кожного.

Ця концепція дозволяє ефективно інтегрувати актуальні підручники та навчальні матеріали у проект «Тренувальна фірма» та випробувати різні можливості для навчання ділової іноземної мови. Це, наприклад, такі підручники: «Deutsch am Arbeitsplatz», «Berufsdeutsch», «Erfolgreich in der interkulturellen Kommunikation» та «Kommunikation in der Wirtschaft» видавництва Cornelsen, «Im Beruf» видавництва Hueber, «Wirtschaftsdeutsch von A bis Z» видавництва Langenscheidt та ін.

Література

1. Рамкова Програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України. Колектив авторів: Амеліна С.М., Аззоліні Л.С. та ін. — К.: Ленвіт, 2006. — 90 с.
2. Персикова Т.Н. Межкультурная коммуникация и корпоративная культура: Учебное пособие / Т.Персикова. — М.: Логос, 2002. — 224 с.
3. Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур: (Учеб. пособие) / С.Тер-Минасова. — М.: Слово/Slovo, 2008. — 344 с.
4. Eismann V. Erfolgreich in der interkulturellen Kommunikation. Trainingsmodul. — Berlin: Cornelsen, 2007. — 104 S.
5. Erll A., Gymnich M. Interkulturelle Kompetenzen. Erfolgreich kommunizieren zwischen den Kulturen. — Stuttgart: Klett, 2013. — 180 S.

УДК-37.011.3-057.87:33:316.454.52:811.161.2’276.6

Кривич Н.Ф.,
старший викладач кафедри
української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ

Анотація. *У статті проаналізована мовна підготовка майбутніх економістів, їх мовленнєва культура та пізнавальна активність у навчанні. Розглянуті*

різноманітні підходи щодо компонентів змісту навчання українськомовного спілкування в контексті національної культури.
Ключові слова: *культура професійного спілкування, професійна підготовка економіста, навчально-мовленнєві ситуації, пізнавальна активність студентів.*

Аннотация. *В статье рассматривается языковая подготовка будущих экономистов, их речевая культура и познавательная активность в процессе обучения. Анализируются разнообразные подходы, касающиеся компонентов содержания обучения украиноязычного общения в контексте национальной культуры.*
Ключевые слова: *культура профессионального общения, профессиональная подготовка экономиста, учебно-речевые ситуации, познавательная активность студентов.*

Summary. *The article is focused on the language training of future economists, their culture of speech and cognitive activity in the process of languages learning. Different approaches to the contents of language communication in the context of Ukrainian national culture are analyzed.*
Keywords: *culture of professional communication, professional preparation of economists, educational communicative situation, students' cognitive activity.*

Найважливішою характеристикою особистості є спрямованість, а найбільш істотним показником професійної спрямованості майбутнього економіста — усвідомлення ним своєї діяльності як неперервного вирішення економічних завдань з метою розвитку економіки України. Інакше кажучи, високий ступінь сформованості професійного мислення майбутніх економістів — це головне завдання основних дисциплін у вищому навчальному закладі.

Формування особистості економіста — процес складний і тривалий. Він потребує створення чіткої системи неперервної освіти економічних кадрів. Сучасні дослідники розумової діяльності (О. Брушлинський, Я. Пономарьов, О.Тихомиров та ін.) приділяють увагу умовам виникнення нових потреб, мотивів, цілей і способів діяльності, що відповідають творчій природі людської діяльності.

Необхідність спеціальної психолого-педагогічної підготовки до розв'язання завдань обґрунтована у багатьох дослідженнях (Л. Гурова, Г. Костюк, В. Моляко, А. Єсаулов та ін.). Певних результатів у розв'язанні цієї проблеми на основі стратегічного підходу досягли Т.Горобець, Ю. Кулюткін, В.Лозниця, В. Моляко, М.Смульсон, С. Шаванов та ін. Зокрема, вони вивчали особливості стратегії пошуку аналогів комбінування, а також питання, пов'язані з розробленням навчальних стратегій.

Навчальний заклад, орієнтуючись на розвиток особистості студента, особливого значення надає міжособистісній взаємодії педагогів та студентів на заняттях. Професійне мислення, за твердженням психолога О. Тихомирова, може бути різним [17]

Особистісний підхід до підготовки економіста у ВНЗ передбачає не тільки орієнтацію майбутнього спеціаліста на вирішення завдань економічного характеру, а й формування у студентів інтересу до саморозвитку, вироблення в них потреби у професійній рефлексії. Модернізація змісту професійної підготовки потребує активних методів навчання, що розвивають творчий потенціал майбутнього економіста та формують у нього стійкі вміння самостійної роботи. До таких методів варто зарахувати: лекції-діалоги, семінари-конференції, ділові ігри, навчальні дискусії тощо. Найбільш ефективна форма діалогу з викладачем — це навчальне завдання, де майбутні економісти оволодівають умінням синтезувати теоретичні знання та практичні навички.

Навчальні завдання — це проблемна ситуація, яка створюється під час аудиторної та позааудиторної роботи у ВНЗ. Розв'язуючи таку ситуацію, студент навчається узгоджувати свої дії та дії педагога, щоб визначити оптимальні шляхи навчання й розвитку своїх професійних якостей. Мета навчального завдання — зміна позиції самого суб'єкта, тобто майбутнього економіста, озброєння його відповідними способами розумових і практичних дій.

За умов реформування економіки, оновлення всіх сфер нашого суспільства, розвитку нових форм ринкових відносин держава потребує економістів, професійна компетентність яких зможе забезпечити конкурентоспроможність фахівця на ринку праці. Ці спеціалісти мають бути професійно підготовленими, володіти цілісною системою знань, умінь і навичок, необхідною для взаємодії у просторі європейської комунікації. Згідно з метою і принципами розвитку освіти, відображеними Національною доктриною розвитку освіти України, система освіти має забезпечувати: 1) формування особистості, професіонала-патріота України, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтується в сучасних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці у XXI столітті; 2) культуру міжетнічних відносин, виховання людини демократичного світогляду й культури, яка дотримується прав і свобод особистості, з повагою ставиться до традицій народів і культур світу, національного, релігійного, мовного вибору особистості, виховання культури миру й міжособистісних відносин;

3)формування у молоді цілісної картини світу і сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, розвиток творчих здібностей, формування самоосвіти й самореалізації особистості, формування трудової і моральної життєтворчої мотивації, активної громадянської та професійної позицій; 4) навчання основних принципів побудови професійної кар'єри і навичок поведінки у сім'ї, колективі й суспільстві, системі соціальних відносин і особливо на ринку праці; 5) підготовку людей високої освіченості й культури, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, мобільності в освоєнні та впровадженні новітніх наукомістких й інформаційних технологій; організацію навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних досягнень науки, педагогічної теорії, соціальної практики, техніки і технології.

Формуванню мовленнєвої компетенції присвятили свої дослідження Бацевич Ф., Богуш А., Веніч Н., Горошкіна О., Донченко Т., Колшанський Г., Лобода Г., Нікітіна А., Пентилюк М., Хорошковська О. та інші. Мовленнєва компетенція охоплює не тільки знання мовної системи й володіння мовним матеріалом (мовленням), а й передбачає дотримання соціальних норм спілкування, правил мовленнєвої поведінки, знання, уміння й навички, необхідні для розуміння чужих і породження власних програм мовленнєвої поведінки. Мовленнєва компетенція спирається на загальні закономірності навчання української мови — постійну увагу до матерії мови, її звукової системи; оцінку виражальних можливостей рідної мови, розвиток мовного чуття, дару слова; випереджальний розвиток усного мовлення; залежність мовленнєвих умінь від знань граматики і словникового складу. За визначенням академіка Богуш А.М., мовленнєва компетенція — «вміння адекватно й доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення» [1, с.162]. М.Пентилюк зазначає: «Мовленнєва компетенція — поняття комплексне. Вона, спираючись на мовну компетенцію, включає систему мовленнєвих умінь (уміння вести діалог, сприймати, відтворювати і створювати усні й письменні монологічні висловлювання різних видів, типів, стилів і жанрів та ін.), що слугуватимуть учням для спілкування в різних життєвих ситуаціях» [6, с.9].

Проблема формування професійного мовлення студентів-економістів як складника міжкультурної комунікації є досить ак-

туальною в наш час і визначена суттєвими змінами в Україні й у світі: глобалізацією та переходом до полілогу культур; розбудовою української держави й реформуванням економіки; бурхливим розвитком міжнародних стосунків та міграційними процесами; зняттям догм у суспільних науках та створеними можливостями для вільного вияву всього розмаїття світоглядних позицій; перебудовою у сфері освіти, скерованою на гуманізацію, виховання громадянина, втілення цільової установки щодо розвитку даних природою задатків; трансформацією підходів у навчанні студентів. Період переходу до ринкових умов господарювання супроводжується новими вимогами до підготовки фахівця: високий освітній рівень, інформаційна культура, розвинений інформаційно-професійний потенціал, готовність до мовленнєвої взаємодії, підготовка фахівців-економістів, здатних до спілкування іноземною мовою у професійних ситуаціях.

Головною метою стандартизованої мовної освіти на першому курсі з практикуму української мови є продовження формування комунікативної компетенції, що базується на знаннях, уміннях і навичках, здобутих студентами при вивченні рідної мови у шкільному курсі навчання. У мовленнєвому спілкуванні прийнято виділяти три аспекти: інтерактивний, комунікативний, перцептивний. Мовці таким чином набувають соціально-комунікативного досвіду — здатності вступати в контакти між собою, взаємодіяти, обмінюючись інформацією, сприймати й розуміти один одного. У результаті відбувається активне формування комунікативної компетенції.

Як показує досвід роботи у вищій школі, останніми роками спостерігаємо, що більшість студентів-першокурсників мають недостатньо сформовані мовленнєво-комунікативні вміння: бідний словниковий запас, уживання росіянізмів, діалектизмів, просторічних слів, слів-паразитів; одноманітність синтаксичних конструкцій; відсутність образності мови; невміння логічно й грамотно висловлювати власні думки і будувати зв’язні висловлювання відповідно до заданої комунікативної ситуації. Відчувається також відсутність належної кореляції між теоретичними знаннями з рідної мови і практичними мовленнєвими вміннями. Студенти слабко аргументують і відстоюють власну думку, аналізують і редагують власне і чуже мовлення; психологічно не підготовлені до публічних виступів тощо. Очевидно, причина в тому, що молодь мало читає україномовну художню літературу, не вміє працювати зі словниками, надає перевагу сучасним інформаційним технологіям (телебачення, комп’ютер тощо), а не

живому спілкуванню. Чимало зусиль необхідно докласти в роботі з такими студентами, мотивувати їх до самоосвіти, щоб надолужити знання фактичного матеріалу з української мови, посилювати практичну спрямованість змісту навчання мови та надавати пріоритету формуванню умінь і навичок мовленнєвої компетенції.

Для успішного формування мовленнєвої компетенції студентів-першокурсників економічного напряму потрібно добирати і впроваджувати найбільш доцільні вправи-завдання, в основу яких покладено мовленнєво-мислительні процеси і принципи, що сприятимуть глибокому опануванню будь-якої теми із практичного курсу.

Пропонуємо деякі зразки таких навчально-тренувальних вправ :

— запишіть словосполучення з іменниками іншомовного походження за моделлю «прикметник + іменник»: банко, комюніке, рантьє, Токіо, лобі, алібі, ембарго;

— доберіть українські відповідники до іншомовних слів. Запишіть речення з виділеними словами та їхніми відповідниками : адаптація, нейтралітет, імідж, абсурд, пріоритетний, паритет, елегантно, ліцензійний, рентабельність, юриспруденція, кон'юнктура, протекція, демаркація, аналогія, креативний, консенсус, колегіально, анульований, субсидія, компенсація, пресинг, моніторинг;

— перекладіть подані звороти. Складіть речення з перекладеними виділеними зворотами: лицевой счет, оборотные средства, мероприятия по, не по силам, осуществить сделку, рычаги экономики, совпадать во взглядах, согласно штатному расписанию, товар отпускается за наличные, точно известно;

— поясніть значення поданих фразеологізмів. Запишіть речення з виділеними фразеологізмами : банківський рай, **мертвий капітал**, вбиватися (вбитися) в колодочки, **ламати ціну**, грошовий голод, податкові канікули, наріжний камінь, **книга за сімома печатями**, мати свій розум у голові;

— знайдіть серед наведених словосполучень фразеологізми. Складіть із ними речення:

1.Виводити з аудиторії; виводити зі складу; виводити на екран.

2.Духу не стало; грошей не стало; часу не стало.

3.Наробити браку; наробити галасу; наробити боргів.

— доберіть до кожного з поданих фразеологізмів антонімічні відповідники. Запишіть речення з однією антонімічною парою (на вибір): у рот води набрати, кури не клюють, жити як кішка з собакою, як ракета, розпускати язика, ударити лихом об землю,

рвати кайдани, відкрити душу, пальцем не ворухнути, виходити з рівноваги;

— поясніть значення поданих фразеологізмів, запишіть речення з виділеними фразеологізмами: **права рука**, здати позиції, бути на побігеньках, пожинати плоди, пальма першості, втратити крісло, **ставити крапку**, бути на коні, поставити на кін, жити одним днем;

— доберіть синоніми до поданих слів, поясніть, у яких стилях можна використовувати одиниці одного із синонімічних рядів. З двома синонімами на вибір складіть речення: знецінюватися, витрачати, скасувати, наприклад;

— розкрийте дужки, обравши правильний варіант слововживання: (Гривня, гривна) все ще не є стабільною валютою. Актуальною є проблема об'єднання (незважаючи на, не дивлячись на) відмінності у поглядах. Перед державою стоять відповідальні (задачі, завдання). Кожен із нас повинен виконувати свій (громадський, громадянський) обов'язок. Інфляція значною мірою (зумовлена, обумовлена) не виваженою економічною політикою;

— упроваджуємо на кожному занятті «п'ятихвилинку» — виправлення мовленнєвих помилок. Наприклад: я вибачаюсь, пробачте мене, оточуючий світ, мені прийшло на розум, відноситься з повагою до товариша, стерти дошку, висловлюю мою власну думку, хворий грипом, помилитися по неуважності, заступник декана по науковій роботі, приймати міри, написав два реферата, в любому випадку, дякую вас та інші.

Одним з постійних завдань для студентів є пошук у пресі, у радіопередачах, на телебаченні, на афішах мовних огріхів, озвучення їх на заняттях, виправлення мовленнєвих помилок.

Редагування речень також має неабиякий вплив на формування мовленнєвої компетенції. Час від часу на заняттях потрібно пропонувати відкоригувати речення на зразок:

Проблема охорони оточуючого середовища з особливою гостротою встала після Чорнобиля.

Кидається у вічі байдуже відношення працівників банку до своїх службових обов'язків.

Запропоновано кілька порад керівникові, сприяючих підвищенню його авторитету, а також створенню дружелюбної, благоприємної та доброзичливої атмосфери в колективі.

Про зміну процентної ставки вкладники повідомляються шляхом розміщення на дошках об'явлень в касах та на електронному сайті банка.

Один із виступаючих зазначив, що це питання слід вирішити терміново.

Не дивлячись на в значній мірі зменшену кількість довідок, що треба предоставити в банк, сумма позики може складати два мільйони.

Прошу дати мені матеріальну допомогу із-за тяжкого матеріального положення.

Приказ, що вступив в силу цього учбового року, змінив строки магістерської підготовки.

Освіченість майбутнього фахівця із комерційної діяльності, окрім певної суми знань, включає в себе методологічну підготовку, комп'ютерну грамотність, інформаційну культуру. Одночасно формується і нове поняття «третя грамотність»: культура професійного спілкування, естетичне виховання, широка інтелектуальна діяльність, яка характеризує загальну культуру людини». Засобом взаємодії економіста у фаховій діяльності є професійне мовлення. Професійне мовлення — мовленнєва діяльність, що передбачає вільне володіння спеціальною економічною термінологією в умовах навчання, наближених до професійної мовленнєвої діяльності.

З 1990-х років в українську мову, зокрема в економічну й фінансову сфери, влилося чимало англо-американських слів-термінів, які поки що не мають національних аналогів, оскільки поняття, які вони позначають, були відсутні в соціалістичній економіці. Наприклад: аудит, арт-дилер, бізнес, блючипс, брейк, букмекер, франчайзинг, ф'ючерс, чартер тощо. Серед запозичених термінів є чимало французьких (аванс, афера, афінаж, коносамент, промеса, реалізація, сеньйораж, фортфейнтинг), німецьких (біржа, бухгалтер, вексель, ґешефт, дамно, капітал, ордер, синдикат, такса, фрахт), італійських (авізо, альпарі, валюта, дизажіо, жиро, інкасація, інкасо, каса, рекамбіо), голландських (бодмеря), іспанських (карго) і, звичайно, латинських (акцесія, інвестор, негоціант, пеня, пролонгація, ревізія, реприватизація, реституція, фонд) та грецьких (гістограма, олігополія), що пов'язано з торговельними, економічними відносинами між різними державами. Запозичені слова поступово адаптувалися у нашій мові і стали невід'ємною частиною її термінологічного фонду. Однак основна маса термінів — це українські слова та словосполучення (витрати держави, відомість допоміжна, гроші паперові, договір підряду, доходи, забудовник, задаток, загальнодержавні податки, закон зростання потреб, запас надлишковий, заощадження, крива доходу, маса прибутку, межа оподаткування,

надприбуток тощо). Наявні також гібридні терміни (зазвичай у словосполученнях), тобто такі, що комбінують національні та запозичені слова: аудиторський висновок, депозитарна діяльність, дивіденд майновий, емісія скарбнича, зведений бюджет, облігація житлова тощо. Це свідчить про адаптування чужомовних слів у нашій мові. І хоча українська мова використовує багато запозичених економічних термінів, проте не варто зловживати їх використанням, оскільки наша мова цілком спроможна гнучко і точно окреслити власними засобами будь-яке запозичене поняття.

Отже, програмний курс «Українська словесність» у КНЕУ ім. В.Гетьмана є невід'ємним складником фахової підготовки студентів-економістів. Цілісність цього навчального предмету, тісний взаємозв'язок з іншими дисциплінами, опанування нових освітніх технологій, набуття навичок науково-дослідної роботи сприяють поглибленню знань студентів, формуванню культури професійного спілкування, цілеспрямованості, соціальній адаптації, удосконаленню лінгвістичної, мовної та культурознавчої компетенцій.

Література

1. Богуш А.М. Компетентісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників / А. Богуш // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. — Том 2. Дидактика, методика, інформаційні технології. — К.: «Педагогічна думка», 2007. — С.155—170.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручник / Н. Ю. Бутенко.– Вид. 2-ге, без змін.– К.: КНЕУ, 2006. — 384 с.
3. Етика ділового спілкування: Курс лекцій / Т. К. Чмут, Т. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинський. — К.: МАУП, 1999 — 2008 с.
4. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: Навчальний посібник з етикету для студентів / О. В. Кубрак. — 3-тє вид., стер. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. — 222с.
5. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. — Чернівці: Книги — 21, 2006. — 496 с.
6. Пентилюк М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / М.Пентилюк // УМЛШ,1999. — № 3. — С.8—10.
7. Тихомиров О.К. Психология мышления. Учебное пособие / О.Тихомиров. — Москва.: Издательство Московского университета, 1984. — С.15—27.
8. Хміль Ф. І. Ділове спілкування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Ф. І. Хміль. — К. : «Академвидав», 2004. — 208 с.

УДК 802.00:338.47

Лагодинський О.С.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА (НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА) З ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. *Визначені основні критерії оцінювання якості сучасного підручника (навчального посібника) з фахової іноземної мови, які охоплюють структуру підручника (навчального посібника), його зміст та оформлення.*
Ключові слова: *оцінювання, якість підручника (навчального посібника), фахова іноземна мова, структура, зміст, оформлення.*

Аннотация. *Определены основные критерии оценивания качества современного учебника (учебного пособия) по профессиональному иностранному языку, включающие структуру учебника (учебного пособия), его содержание и оформление.*
Ключевые слова: *оценивание, качество учебника (учебного пособия), профессиональный иностранный язык, структура, содержание, оформление.*

Abstract. *The article presents basic criteria for evaluating quality of the modern professional foreign language textbook (training manual), its contents and design.*
Key words: *evaluation, textbook (training manual) quality, professional foreign language, structure, contents, design.*

Постановка проблеми. Успішне володіння іноземними мовами за фахом не можливе без ефективного інформаційно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу у ВНЗ, основу якого становлять підручники та навчальні посібники. Сучасний книжковий ринок та інтернет-ресурси переповнені великою кількістю підручників та навчальних посібників як вітчизняних, так і провідних іноземних видавництв. Більшість ВНЗ розробляють власні видання. Вони відрізняються за обсягом, ціною, рівнем складності та іншими критеріями, проте усі автори запевняють, що їхні продукти є якісними та забезпечують ефективне засвоєння іноземної мови. Так, велика кількість підручників та навчальних посібників значно підвищили доступність вивчення іноземних мов, але, на жаль, не розв’язала проблему якості оволодіння ними.

Рішення щодо обрання того чи того підручника або навчального посібника, як правило, ухвалюються керівництвом ВНЗ (факультетів, кафедр) або ж викладачами та студентами, зважаючи на різні міркування, проте критерії, за якими обирають підручники (навчальні посібники) для навчання, чітко не визначені і є суб'єктивними. Часто такий вибір ґрунтується на певному попередньому досвіді та наявності конкретних підручників (навчальних посібників) у бібліотеці ВНЗ або на книжковому ринку.

Аналіз останніх публікацій. Проблемні питання використання підручників (навчальних посібників) з іноземних мов досліджувалися А.Л. Бердичевським [1, с. 59-67], В.А. Бухбіндером, В. Штрауссом [3, с. 321-322], В.Л. Скалкіним [4], W.M. Rivers, [6, с. 475-483]. Деякі аспекти використання навчальних матеріалів були предметом дисертацій Н.С. Жданової [2] та О.В. Скальської, проте проблеми оцінювання (навчальних посібників) з іноземної мов залишилися поза увагою науковців.

Мета статті — запропонувати критерії оцінювання якості сучасного підручника (навчального посібника) з фахової іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасних підручників (навчальних посібників) з фахової іноземної мови дозволив висунути вимоги до їх якості. Основні критерії оцінювання якості подані в таблиці 1.

Таблиця 1.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА (НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА) З ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Критерії оцінювання
1. Структура підручника (навчального посібника)
Відповідність змісту навчальної дисципліни (змістового модуля)
Відповідність темам, визначеним програмою навчальної дисципліни та робочою навчальною програмою
Відповідність окремих розділів (підрозділів) структурі навчального заняття
Послідовність викладення навчального матеріалу
Наявність достатньої кількості розділів (підрозділів)
Наявність аудіо- (відео) підтримки (касет, дисків тощо)
Наявність методичних рекомендацій (книги для викладача), додатків зі словниками активних слів та виразів, лінгвокраїнознавчим словником, додатковими вправами тощо

Критерії оцінювання
Якість додатків, їх можливість розширювати й доповнювати основну частину
Наявність покажчика для більш зручного пошуку необхідних матеріалів
2. Зміст підручника (навчального посібника)
2.1. Мовні та мовленнєві матеріали
Відповідність змісту матеріалів змісту та меті навчальної дисципліни (змістового модуля)
Відповідність змісту матеріалів змісту тем, визначених у програмі навчальної дисципліни та робочій програмі навчальної дисципліни
Охоплення змісту матеріалів усіх комунікативних сфер майбутньої фахової діяльності студентів
Актуальність, новизна та оригінальність матеріалів
Чітка педагогічна спрямованість матеріалів, зокрема єдність освітньої, виховної, розвивальної мети
Достатність обсягу для вивчення навчальної дисципліни (змістового модуля)
Відповідність змісту матеріалів інтенсивності викладання навчальної дисципліни
Репрезентативність матеріалів
Достатня кількість лексичного та граматичного матеріалу для вивчення навчальної дисципліни (змістового модуля)
Урахування індивідуально-психологічних особливостей студентів (їх інтереси, вік, стать, здібності до вивчення іноземних мов та ін.)
Урахування мовних та мовленнєвих особливостей населення іноземних країн
Подання матеріалів виключно іноземною мовою
Автентичність матеріалів
Можливість адаптації до рівня володіння іноземною мовою студентами
Відповідність принципам системності, цілісності та практичності
Логічність і послідовність викладення матеріалів
Відповідність змісту матеріалів розділам і підрозділам
Повторюваність матеріалів у межах одного розділу чи підрозділу
Можливість використання для самостійної роботи

Критерії оцінювання
Наявність неприємних або «татуйованих» тем (релігія, політика, расизм тощо)
Логічний зв'язок матеріалів з матеріалами попередньої іншомовної підготовки
Перевантаженість теоретичним матеріалом (поясненням граматичних правил, лексичним коментарем)
2.2. Навчальні завдання
Відповідність темам, визначеними програмою навчальної дисципліни та робочою програмою навчальної дисципліни
Зв'язок з майбутніми фаховими завданнями студентів
Передбачення умов виконання студентами майбутніх фахових завдань
Переважання усних чи письмових вправ
Переважання одномовних чи двомовних вправ
Відповідність методам і прийомам, які використовує викладач на заняттях
Доступність для студентів
Достатня кількість тренувальних і перевірних завдань
Достатня кількість аудиторних завдань та завдань на самостійну підготовку
Інтерактивність завдань
Проблемність завдань
Охоплення розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності (рецептивних та продуктивних)
Стимулювання самостійної роботи студентів
Послідовність подання в межах одного розділу чи підрозділу
Передбачення активної участі студентів
Передбачення ініціативності з боку студентів
Наявність вправ для задоволення (анекдоти, смішні історії тощо)
Сприяння міцному засвоєнню іншомовних навичок і вмінь
Ґрунтування на науковому підході (основних досягнень педагогіки, психології, філології тощо)
Стислість, чіткість і легкість форми подання інструкцій до завдань
Наявність достатньої кількості часу для виконання завдань
Наявність завдань на контроль (самоконтроль) і повторення вивченого ма-

Критерії оцінювання
теріалу
Ґрунтування завдань на контроль (самоконтроль) на вивченому матеріалі
Забезпеченість аудіо-та відеопідтримкою, наочними матеріалами (малюнками, фотографіями, графіками тощо)
3. Оформлення підручника (навчального посібника)
Підручник (навчальний посібник) є зручним і практичним, може довгий час використовуватися без перевидання
Обкладинка є цікавою і привабливою
Шрифт є зручним для сприйняття
Наявність ілюстрацій, зокрема малюнків, фотографій, таблиць, графіків тощо
Ілюстрації є сучасними, актуальними, стимулюють студентів до активного розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності
Ілюстрації є доречними
Розміщення матеріалів зручне і цікаве

Як видно із таблиці, оцінювання пропонується здійснювати за такими критеріями: структура підручника (навчального посібника); його зміст та оформлення.

Структура передбачає наявність розділів та підрозділів та їх якість. Для оцінювання структури підручника (навчального посібника) важливо визначити відповідність її змісту навчальної дисципліни, документам, які регулюють навчально-виховний процес у ВНЗ, наявність достатньої кількості аудіо- та відеоматеріалів, додаткових матеріалів, а також зручність у пошуку необхідної частини змісту.

Найважливішим критерієм оцінювання є зміст підручника (навчального посібника). Його основу становлять мовні й мовленнєві матеріали та навчальні завдання.

Необхідно, щоб мовні та мовленнєві матеріали відповідали змісту навчальної дисципліни, темам, визначеним керівними документами, а також охоплювали всі сфери майбутньої фахової діяльності студентів. Матеріали мають бути актуальними, новими, оригінальними та репрезентативними. Вони мають бути достатніми для вивчення навчальної дисципліни та відповідати інтенсивності її викладання. Важливо, щоб вони містили достатньо лексичного та граматичного запасу, враховували індивідуалізо-

ване та диференційоване навчання та були гнучкими для адаптації до різного рівня студентів. Матеріали мають бути такими, які студенти змогли б використовувати не тільки під час аудиторних занять, але й в години самостійної підготовки.

Ефективне використання мовних і мовленнєвих матеріалів можливе лише в добре розроблених навчальних завданнях. Важливо, щоб навчальні завдання в підручнику (навчальному посібникові) були доступними, містили зрозумілі інструкції, ґрунтувалися на науковому підході й, найважливіше, — передбачали активну участь та ініціативність з боку студентів. У сучасному підручнику (навчальному посібнику) з іноземної мови мають переважати усні навчальні завдання, які забезпечуються аудіо- та відеопідтримкою.

Не менш важливим є й вигляд підручника (навчального посібника), адже саме його оформлення (малюнки, рівень шрифту, загальна привабливість та ін.) впливає на ступінь засвоєння студентами фахової іноземної мови.

Висновок. Запропоновані критерії дозволяють викладачам, адміністраторам та студентам звернути увагу на різноманітні аспекти якості сучасного підручника (навчального посібника) для вивчення іноземної мови, тим самим оптимізувавши процедуру прийняття рішення щодо його вибору.

У подальшому планується розробити алгоритм вибору підручника (навчального посібника) для певного курсу вивчення іноземної мови з використанням розроблених критеріїв.

Література

1. Бердичевский А.Л. Оптимизация системы обучения иностранному языку в педагогическом вузе: [науч.-теоретич. пособие] / А.Л. Бердичевский. — М.: Высш. шк., 1983. — 102 с.

2. Жданова Н.С. Зміст і структура навчально-методичного комплексу з німецької мови для майбутніх менеджерів: автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. пед. н.: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / Н.С. Жданова. — К., 2008. — 26 с.

3. Основы методики преподавания иностранных языков / [И.М. Берман, В.А. Бухбиндер, В. Штраусс и др.]; под. ред. В.А. Бухбиндера, В. Штраусса. — К.: Вища школа, 1986. — 340 с.

4. Скалкин В.Л. Коммуникативные упражнения на английском языке / В.Л. Скалкин. — М.: Просвещение, 1983. — 128 с.

5. Скальська О.В. Дидактичні умови добору і використання навчальних матеріалів на уроках іноземної мови у початковій школі: авто-

реф. дис. на здобуття наук. ст. канд. пед. н.: спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О.В. Скальська. — К., 2009. — 23 с.
6. Rivers W.M. Teaching Foreign-language Skills / W.M. Rivers. — Chicago, London: The University of Chicago Press, 1981. — 564 p.

УДК 005:174:316.77

Лещенко Л. П.,
старший викладачкафедри іноземних мов
факультетуміжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: КРОС-КУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. *У статті йдеться про специфіку комунікації в системі міжнародного менеджменту, зокрема про крос-культурний аналіз. Акцентовано увагу на культурній взаємодії в системі міжнародного менеджменту.*
Ключові слова: *крос-культурний аналіз, менеджмент, комунікація*

Аннотация. *В статье говорится о специфике коммуникации в системе международного менеджмента, в частности о кросс-культурном анализе. Акцентируется внимание на культурном взаимодействии в системе международного менеджмента.*
Ключевые слова: *кросс-культурный анализ, менеджмент, коммуникация.*

Abstract. *The article refers to the specific communication in the international management, particularly on cross-cultural analysis. Attention is focused on cultural cooperation in the international management.*
Key words: *cross-cultural analysis, international management, communication.*

У сучасних умовах розвитку «зв'язку без кордонів» ми все частіше стикаємося з необхідністю спілкування з представниками різних культур. Становище України між «Сходом» та «Заходом» визначає її роль в умінні знаходити спільну мову з партнерами, які перебувають по різні боки цього культурного простору. Історичний досвід показав, що Україна як держава, як нація навчилась балансувати й виконувати роль посередника.

Новітні інформаційні технології вже висунули нові вимоги до формування інформаційно-культурного простору. Методологія його побудови та створення в його межах моделі спілкування є предметом вивчення багатьох спеціалістів, які втілили свої дося-

гнення в практику, а саме у крос-культурний менеджмент [1, с. 327].

Крос-культурний менеджмент — це складник системи управління людськими ресурсами, що забезпечує розроблення технологій навчання ефективного ведення бізнесу в умовах розмаїття культур з метою запобігання міжкультурних конфліктів. Суть крос-культурного менеджменту полягає у структурно-ієрархічній організації культури, а саме глобальної, міжнародної, національної, етнічної, міжособистісної, особистісної [2, с.119]. Відповідно в комунікації складається традиція, коли верхні рівні культури домінують над нижніми, і це відбувається при короткостроковому спілкуванні та взаємодії. Нижні рівні зазнають асиміляції. Ці два напрями формують дві моделі спілкування: перша модель працює, коли відбуваються ділові зустрічі, а друга, наприклад, під час навчання іноземних студентів у ВНЗ України.

У розвитку крос-культурного менеджменту виділяють три основних етапи. Перший з них характеризується дослідженнями проблем на глобальному, транснаціональному рівні у зв'язку з розширеним проникненням великих національних компаній на ринки інших країн. На першому етапі головним об'єктом дослідження були моделі культур окремих країн.

Ці системи цінностей не можуть бути змінені без шкоди для культури нації. Тому дослідження були спрямовані на розроблення технологій «згладжування» культурних особливостей. Другий етап дослідження розвитку крос-культурного менеджменту характеризується розробленням теорій і типологій корпоративних культур, пов'язаних з міжнародним поділом праці. У результаті досліджень цього періоду було виявлено істотний вплив національних культур на форми господарювання і типи організаційної поведінки. У зв'язку із цим стало очевидно, що зміна корпоративних культур для підвищення економічної ефективності може бути пов'язана тільки з вивченням урахування особливостей національного менталітету людей, мови, культури, звичаїв. На третьому етапі розвитку крос-культурного менеджменту центральне місце посіли питання дослідження різноманітності культурних особливостей і взаємодії культур, перетворення традиційних концепцій управління персоналом у якісно нові концептуальні підходи до управління людськими ресурсами з урахуванням міжнародних відмінностей. Це пов'язано, насамперед, з поширенням міжнаціональних конфліктів, посиленням настроїв ксенофобії, расової нетерпимості з боку корінного населення та мігрантів. ООН змушена була оголошувати 2008 р. «Роком культурного різноманіття».

Одна з найбільш складних проблем культурної взаємодії в системі міжнародного менеджменту — це комунікація. Її розгляд у контексті крос-культурного підходу уможливлює виділення і формування тих ключових питань, від яких залежить ефективність обміну управлінською інформацією в багатонаціональному колективі міжнародної фірми. Одночасно розглядаються і відповідні комунікативні особливості, притаманні багатонаціональним колективам. При цьому передбачається, що читач достатньо знайомий з основними поняттями і теоретичною базою комунікативних процесів (сутність, основні об'єкти обміну, елементи процесу, міжособистісні комунікації, системи зворотного зв'язку) в обсязі звичайних вузівських підручників загального менеджменту. Практика міжнародного менеджменту дозволяє виділити та сформулювати ряд ключових проблем, з якими стикається менеджер мультинаціональної фірми в повсякденній роботі і які суттєво залежать від культурного фону. Йдеться про мовні бар'єри,невербальне спілкування, сприйняття, стереотипи, обставини часу і місця,етноцентризм та інформація в системі управління. Першою і природною перешкодою для ефективної комунікації в міжнародній фірмі є суто мовні бар'єри. Практика міжнародного бізнесу виробила декілька основних завдань для розв'язання цієї проблеми. Першим серед них є спілкування головною мовою міжнародних комунікацій — англійською. Знання англійської в обсязі, достатньому для серйозних ділових контактів, — абсолютна і неодмінна вимога для будь-якого міжнародного менеджера в сучасних умовах.

З точки зору ефективності комунікації, гіршою є співпраця через перекладача, що, на жаль, характерно для багатьох російських фірм. Оскільки особисті і конфіденційні домовленості, урахування тонких нюансів ділової бесіди, створення невимушеної атмосфери і навіть досить корисний іноді гумор — обов'язкові атрибути ділового спілкування, зрозуміло, що робити це через перекладача — аж ніяк не найкращий варіант. Тому фірма, яка серйозно виходить на світовий ринок, має забезпечити менеджерам вивчення англійської на достатньому для справи рівні. Досвід багатьох мультинаціональних корпорацій доводить, що оволодіння окремими національними мовами лише корисне для бізнесу.

Більше того, для всіх без винятку націй той факт, що менеджер володіє їхньою мовою, — це приємна характеристика професіонала, а якщо говорити про країни Сходу і Півдня, то тут це сприймається з особливим почуттям, оскільки в колоніальних умовах значення рідної мови применшувалось, генетична пам'ять

багатьох народів оцінює її знання іноземцем як знак особливої поваги. Те ж стосується мов, особливо важких для вивчення. Видатний бізнесмен Харві Маккей наводить цікавий приклад того, як знайомство з китайською мовою відкрило йому цікаві можливості для бізнесу. Суттєву допомогу і в подоланні самого мовного бар'єра, і взагалі в налагодженні комунікацій всередині міжнародної фірми надають місцеві спеціалісти і менеджери, які володіють мовою країни базування. Підсумовуючи, зазначимо: мовна проблема є найпершою і головною культурною проблемою, розв'язання якої повинно бути знайдено вже на перших кроках аналізу культурного зовнішнього середовища.

Свого роду доповненням мовної проблеми є проблема невербального спілкування, тобто оцінки і обліку того, що може бути назване спілкуванням без слів (жестів, пози, форми привітань, різного роду ритуали тощо). Знайомство міжнародного менеджера з тонкощами невербального спілкування нагадує лакмусовий папірець, за допомогою якого можна оцінити глибину проникнення в тонкощі національної культури. Невчасно вставлена у розмову пауза, безневинний (з точки зору своєї культури) жест, неадекватно сприймані іноземним співбесідником, — усе це може не тільки спотворити враження від реально сказаного, але й викликати жорстку негативну особисту реакцію співрозмовника лише тому, що «ми сприймаємо людей іншої культури через призму нашої власної культури».

Будь-якому менеджеру відомо, що негативний досвід, набутий раніше у спілкуванні з тією чи тією особою, буде накладати істотний відбиток на те, як ми сприймаємо й інтерпретуємо інформацію, одержувану від неї.

Але дещо сильніше можуть у цьому розумінні діяти уявлення, переконання і традиції національно-культурного характеру, особливо тоді, коли вони взаємодіють з аналогічними константами інших, часто суттєво відмінних культур. Виявлення під час ділової бесіди глибокої поваги до старших за віком буде природнім і необхідним у рамках східної та ісламської культур, але представник західної культури може сприйняти це як ознаку відсталості партнера, його бажання зберегти працівників похилого віку на займаних ними посадах, що в його уявленні є гальмуванням прогресу. Інформація про високий рівень освіти молодих менеджерів як одна з основних переваг західного партнера може бути абсолютно неадекватно сприйнята його партнерами зі східної або африканської культури, які звернуть увагу на брак життєвого досвіду. Прагнення зробити ділову бесіду максимально приємною для

партнера, наповнити її тонкими компліментами, виключити з неї всі гострі моменти природно для бізнесмена з Близького Сходу, але може бути розцінено як прикре витрачання часу його американським партнером. Урахування нюансів сприйняття через призму іншої культури — необхідна риса професійно підготовленого міжнародного менеджера. Особливу роль відіграє достатнє знайомство з теорією культури, що базується на ціннісних засадах. Сприйняття найістотнішим чином залежить від сповідуваних цінностей, які є серцевиною культури.

Стереотипізація може розглядатися як похідна від неадекватного сприйняття. Ставлячи ярлики представникам іншої нації або іншої культури, людина, по суті, відмовляється від об'єктивного сприйняття й аналізу інформації, замінюючи все це національними штампами. Вважаючи свого партнера хитрим шахраєм, бо той належить до певної нації, бізнесмен навряд чи буде сприймати ділову інформацію і поведінку партнера як чесну й відверту. Як бізнесмен сприйматиме і тлумачитиме пропозицію про створення спільного бізнесу, наприклад, про серйозні фінансові вкладання з боку партнера-представника нації, яка у свідомості бізнесмена асоціюється зі словами «бандити і грабіжники»?

Національна стереотипізація — складний продукт розвитку тієї чи тієї культури, впливу певної ідеологічної обробки, політичних подій і інших процесів. На жаль, у Росії через різні історичні й політичні причини феномен національної стереотипізації досить поширений. Перед російським міжнародним менеджером постають досить складні завдання, особливо щодо його підлеглих, оскільки ця проблема може серйозним чином ускладнити ділові зв'язки в міжнародному бізнесі.

Особливі труднощі в комунікації пов'язані з обставинами часу й місця. Тут можна виділити три головних моменти: значення плану і порядку в комунікації. Їх дотриманню надається особливе значення у східній та ісламській культурі, тоді як західна звертає на це набагато менше уваги. Небезпека, яка підстерігає міжнародного менеджера в цьому питанні, очевидна: зміна порядку зустрічі, заздалегідь узгодженої програми переговорів, спроба почати обговорювати незаплановані теми і т. д. Усе це може бути розцінено представниками відповідних культур як спроба партнера погіршити їх позиції на переговорах і в майбутніх спільних проектах.

Вагому роль в ефективності комунікації відіграє місце проведення ділової зустрічі. У бізнес-літературі чимало прикладів того, як італійські або латиноамериканські бізнесмени дещо шокують своїх партнерів із США або Скандинавії, запрошуючи їх на

ділові бесіди у кафе або бар, де поряд гостинні господарі ведуть приватні бесіди зі своїми друзями і родичами. Знайомство з такими, не настільки важливими, елементами іноземної культури дозволяє міжнародному менеджеру нормально сприймати деякі особливості й ефективно вести комунікації за будь-яких умов (зауважимо принагідно, що партнеру приємно і втішно ваше дружнє сприйняття цих дрібниць, а не збентежений вигляд і невдоволення, що, звичайно, позитивно відбивається на результатах комунікації).

У ряді особливо важливих питань комунікації варто звернути увагу на пунктуальність. Як зазначалося вище, цінність цієї якості дуже висока у США і в Європі, але, наприклад, країни латиноамериканського світу не приділяють цьому питанню серйозного значення, і запізнення бізнесмена на ділову зустріч на півгодини або навіть на годину не вважають великою проблемою. Знайомство міжнародного менеджера із цією стороною національної ділової культури допоможе адекватно побудувати поведінку й доцільні реакції під час контактів. У будь-якій національній культурі питання моралі й етики відіграє першорядну роль, і вони можуть впливати на ефективність комунікації.

Теоретичні та практичні дослідження у сфері кроскультурного менеджменту представлені в роботах закордонних та вітчизняних учених Г. Вижлєцова, Р. Гестеланда, О. Кириченка, С. Півоварова, Л. Симонова, Ф.Стродтбека, Дж. Рорбарха, Ф.Тромпенаарса, Р. Уотермана, С. Ханді, П. Харріса, Г.Хофстеді, Ф. Хемпден-Тернера, Д. Деніела і Л. Радеба, М. Мескона, М. Альберта та Ф Хедоурна, Х. Маккея і багато інших авторів свідчать про те, що є багато різноманітних прикладів практики міжнародних комунікацій як в діловій, так і в політичній сферах, показують важливість урахування морально-етичного складника в різних формах інформаційної взаємодії. Від питань зовнішнього вигляду на ділових переговорах у чужій країні до великих проблем моральної прийнятності тієї чи тієї реклами з точки зору норм певної культури — у всій цій широкій гамі питань міжнародний менеджер повинен проявляти глибоке знайомство з місцевою культурною традицією і максимум такту при оцінюванні прийнятності тих чи тих комунікаційних кроків і дій. Нехтування цим правилом може створити для менеджера і його фірми серйозні проблеми в країні перебування. Нарешті, ще одна проблема, що суттєво впливає на ефективність комунікації в міжнародній фірмі, — вплив централізації і децентралізації в системах інформаційного обміну, оброблення і прийняття рішень.

Загальновідомий той факт, що ділові культури різних націй істотно різняться щодо таких характеристик, як контроль за інформацією фірми, включаючи і ту, яка потрапляє до фірми із зовнішнього середовища. Водночас суттєву роль відіграють і ті інформаційні контури, які так чи інакше задіяні в системі управління, їх взаємодія (чи відсутність такої) між собою. Наприклад, на думку англійського дослідника Роберта Уорчестера, американські фірми поєднують ясно виражену централізацію із забезпеченням безперешкодного інформаційного обміну між рівнями ієрархії, тоді як характерна риса англійського менеджменту — виключно інтенсивна рівнева комунікація за вкрай обмеженої міжрівневої. Структури управління у фірмах арабських країн майже зовсім позбавлені будь-якого інформаційного обміну, а китайські системи менеджменту — суворо ієрархічні, з чітко контрольованою інформацією в умовах жорсткого централізованого управління нею. Дуже цікаво трактується італійська комунікативна система, у якій інформація циркулює в рамках замкнених частин окремих ієрархічних структур, а обмін інформацією між цими структурами майже не відбувається.

Підсумовуючи, міжнародному менеджеру знадобиться не один рік практичної роботи в країні перебування, щоб оволодіти навиками національної комунікативної специфіки. Проте ця робота буде успішною і продуктивною за двох умов: по-перше, він повинен постійно враховувати наявність цієї проблеми і необхідність серйозно розібратися в ній; по-друге, він повинен для початку хоча б мати загальне уявлення про національні особливості внутрішньофірмової комунікації.

Суттєвою перешкодою на шляху ефективної комунікації є і різноманітні прояви етноцентризму, тобто переконання у вищості своєї нації над іншими в інтелектуальній, економічній, естетичній, силовій та інших сферах, не кажучи вже про крайній прояв — шовінізм. Викривлене сприйняття, упередженість оцінки, небажання уважно аналізувати ті чи ті інформаційні наслідки етноцентризму очевидні, і не було б необхідності ще раз говорити про них, якби не одна суттєва обставина. Справа в тому, що етноцентризм може здаватися досить нешкідливим і саме в такому вигляді він притаманний багатьом цілком інтелігентним менеджерам, у тому числі й міжнародним. Між тим саме ці прояви найчастіше бувають подвійно небезпечні: сам менеджер не звертає уваги на своє неадекватне сприйняття інформації.

У цьому сенсі зовні невинне зауваження американського менеджера спільної російсько-американської фірми про те, що всі-

ма найкращими досягненнями сучасної цивілізації світ зобов'язаний Америці, так само сумнівно з погляду етноцентризму, як і зворотне твердження скривдженого російського партнера про те, що саме Росія врятувала весь світ від фашизму, зокрема ту саму Америку. Зауважимо, що обидва зауваження несуть в собі достовірну інформацію: навряд чи можна оскаржити вирішальний внесок американської технологічної думки в основні досягнення новітньої матеріальної культури і настільки ж очевидний вирішальний внесок Радянського Союзу в розгром гітлерівської Німеччини.

Але подані у відповідному контексті події, безумовно, несуть у собі певний заряд етноцентризму (порівняйте ефект комунікації, коли перше зауваження зробив би російський партнер, бажаючи сказати щось приємне своєму колезі по бізнесу, а друге — до місця і часу — американський, відповідаючи тим же).

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи вище викладене, констатуємо, що міжнародний менеджмент без кроскультурного аналізу не може функціонувати в повному обсязі. Крім того, глобальні процеси міжнародного спілкування вимагають певних умінь у формуванні міжнародної комунікації. По-перше, знайомство з країною, мова якої вивчається. По-друге, опанування мови дозволяє спілкуватися з представниками країни. Це здатність подолати стереотипи, готовність до зміни світогляду, прагнення до переходу в інше культурне середовище, здатність адаптуватися до нового стилю життя і незвичайних обставин. Це вміння керувати власним психологічним станом та станом невизначеності того, що відбувається. Це також виховання відвертості, толерантності, подолання етноцентризмута негативних стереотипів.

Література

1. Найджел Дж. Холден. Кроскультурний менеджмент. Концепція когнітивного менеджменту. — Москва.: Юніті-Дана, 2005. — 364 с.

2. Персикова Т.Н. Міжкультурна коммунікація та корпоративна культура / Т.Н. Персикова. — Москва.: Логос, 2012. — 224 с.

УДК37.091.212.7:37.016-057.87:34:811.1/.2

Маркова О.В.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету

міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
Шматок Т.Г.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ–ЮРИСТАМИ ЯК ЗАПОРУКА ГУМАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Анотації. *У статті розглянуто освітні та педагогічні технології, які відображають загальну стратегію розвитку освіти та прийом створення ситуації успіху як одного зі складників особистісно орієнтованої технології.*
Ключові слова*: навчально-виховний процес, особистісно орієнтовані технології, успіх, ситуація успіху, інтерактивне навчання, суб'єкт навчальної діяльності.*

Аннотация*. В статье рассматриваются образовательные и педагогические технологии, которые отображают общую стратегию развития образования и приём создания ситуации успеха как одной из составных личностно-ориентированной технологии.*
Ключевые слова*: учебно-воспитательный процесс, личностно-ориентированные технологии, успех, ситуация успеха, интерактивное обучение, субъект учебной деятельности.*

Summary. *The article deals with educational and pedagogical technologies that show the general strategy for education and «creating situation of success» technique as one of the components of personally-centered technology.*
Key words: *teaching and educational process, personally-centered technologies, success, situation of success, interactive learning, a participator of teaching process.*

Сьогодні актуальним є створення нових сучасних освітніх технологій, які мають сприяти загальному розвитку особистості, формуванню її культури, індивідуального досвіду, творчих здібностей, тобто побудові навчально-виховної системи, яка повинна базуватися на позиціях *гуманізму* — системи поглядів, що визнає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і вияв всіх здібностей [1, с. 210]. Саме створення ситуації успіху на заняттях іноземної мови з використанням інтерактивних технологій навчання і сприяє цій системі поглядів.

Мета статті –проаналізувати методи та прийоми досягнення гуманізації педагогічного процесу при вивченні іноземної мови студентами-юристами, реалізуючи технологію створення ситуації успіху.

Головною рисою навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах (ВНЗ) немовного профілю є професійна спрямованість, бо вона ґрунтується на врахуванні потреб майбутніх фахівців в опануванні іноземної мови, які диктуються особливостями спеціальності. Візьмемо за приклад вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням студентами юридичного факультету, спеціальність правознавство.

У педагогічній науці і практиці використовують терміни «освітні технології», «педагогічні технології», «технології навчання», «технології виховання» тощо. Сучасні українські педагоги (Л. Буркова, Г. Селевко, М. Чепіль, Н. Дудник) уважають поняття «освітня технологія» ширшим, ніж «педагогічна технологія», оскільки освіта, крім педагогічних, охоплює ще й різноманітні соціальні, соціально-політичні, управлінські, культурологічні, психолого-педагогічні, економічні та інші аспекти. На думку Т.Назарової, освітні технології передбачають загальну стратегію розвитку єдиного в межах країни освітнього простору.

Отже, **освітня технологія** — це технологія, що відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначена для прогнозування розвитку освіти, її конкретного проектування і планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів [2, с. 335]. До освітніх технологій належать концепції освіти (гуманістична концепція освіти), освітні закони (Закон України «Про освіту», Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»), освітні системи (система неперервної освіти) тощо.

Педагогічні технології відображають тактику реалізації освітніх технологій, які є складниками освітніх, охоплюють технології навчання, виховання та управління. Отже, **педагогічна технологія** — це змістова техніка реалізації системи всіх компонентів педагогічного процесу, спрямована на досягнення поставленої мети; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізовує науково обґрунтований проект навчально-виховного процесу [1, с.213].

Педагогічні технології є багатоаспектним явищем, і їх широкий спектр дій потребує певної типологізації. Педагогічні технології класифікують за різними критеріями. Наприклад, за рівнем застосування (А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак) педагогічні технології поділяють на:

— ***загальнопедагогічні:***технології розвивального навчання, інформаційні технології (*навчання за допомогою комп'ютерів та комп'ютерних комунікацій, інформатизація навчання, дистанційне навчання, мультимедійне навчання, телекомунікаційні технології*), технології інтерактивного навчання, або технологія організування групової діяльності (*кооперативне навчання, колективно-групове навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань)*, проектна технологія;

— ***предметні та галузеві:*** технології вільного виховання М. Монтессорі, Вальдорфська педагогіка (система Р. Штайнера), «Ієна-план школа» (технологія П. Паттерсона), технологія розвитку творчої особистості;

— ***локальні та модульні:***технологія раннього навчання, «Школа успіху та радості С. Френе», «Школа діалогу культур» (В. Біхлера та І. Берленда).

Український педагог І. Підласий виокремлює три базові технології, які різняться за організацією навчально-виховного процесу:

— ***предметно-орієнтована технологія,*** або традиційна «класно-урочна система»;

— ***особистісно-орієнована технологія,***або технологія педагогічної підтримки (фасилітації), технологія «створення ситуації успіху», технологія колективного творчого виховання, технологія формування творчої особистості;

— ***партнерська технологія*** *(технологія співпраці),* аботехнологія навчання в команді (Student team learning), технологія «Учимося разом», технологія «Зустріч експертів») [3. с. 67].

Якщо говорити про ті освітні та педагогічні технології, які найкраще відповідатимуть вивченню іноземної мови студентами юридичного факультету, то потрібно розпочати із особистісно орієнтованої технології *«створення ситуації успіху»* на заняттях та позааудиторній діяльності, адже найголовнішою умовою навчально-виховного процесу є його особистісна зорієнтованість, спрямована на те, щоб кожна людина стала повноцінним, самодостатнім, творчим суб'єктом діяльності, пізнання та спілкування. Саме в цьому і полягає *гуманізація педагогічного процесу* — концепція, основу якої становить ідея побудови педагогічної системи на позиціях гуманізму з метою створення найсприятливіших умов для повноцінного розвитку дитини; передбачає диференціацію та індивідуалізацію навчання й виховання на основі активізації творчого саморозвитку особистості [1, с.210].

Відомо, що студент боїться робити помилки при вивченні іноземної мови найчастіше з двох причин: небажання отримати незадовільну оцінку або оцінку, нижчу від тієї, на яку він претендує і яка відповідає його рівню самооцінки, та побоювання бути засудженим одногрупниками, втратити свою репутацію, тобто свій статус у колективі. Створення ситуації успіху покликане усунути перешкоди на шляху кожного студента до оволодіння іноземною мовою, подолати сором'язливість та невпевненість у собі, побоювання зробити помилку і викликати насмішки одногрупників. Важливо уточнити значення понять «успіх» та «ситуація успіху». Ситуація — це сукупність усіх умов, які забезпечують успіх, а успіх — це результат такої ситуації. Викладач може організувати ситуацію, а відчуття радості успіху — це дещо більш особисте, суб'єктивне. Завдання викладачів у тому, щоб дати кожному студенту можливість відчути цю радість успіху, можливість повірити у свої сили. Отже, успіх — це особливий емоційний стан, породжений досягненням бажаної мети. Ще В.О. Сухомлинський сказав: «Успіх у навчанні — єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися» [2, с.51]. З педагогічної точки зору ситуація успіху — цілеспрямоване, організоване педагогом і сім'єю створення умов для досягнення значних результатів у діяльності окремо взятої особи і колективу. Ситуація успіху досягається, коли сам студент оцінює результат як успіх.

Умови створення ситуації успіху на занятті: атмосфера доброзичливості впродовж усього заняття (прийом «*емоційне погладжування*»); «авансування» успішного результату (прийом *«персональної винятковості»*); висока мотивація пропонованих дій; прихована допомога (натяк, вказівка, побажання); нетривалий експресивний вплив − *педагогічне навіювання*, зібране в яскравий фокус («До справи! Розпочинаймо!»); *педагогічна підтримка* у виконання роботі (короткі репліки або мімічні жести); *оцінювання:* оцінку не визначають загалом, не подають «згори», вона розставляє акценти на деталях виконаної роботи.

Зупинимося детальніше на деяких умовах створення ситуації успіху.

1. Перша важлива умова — атмосфера доброзичливості впродовж усього заняття. Складники доброзичливості: привітна усмішка, доброзичливий погляд, заохочувальні жести, уміння слухати іншого, проявити зацікавленість проблемами іншого.

2. Друга умова — «авансування» студентів перед початком виконання певного завдання. Авансувати успіх означає повід-

омити про позитивний результат до того, як його буде отримано. Як педагогам, нам потрібно висловити тверду впевненість, що наш студент обов'язково виконає завдання попри всі труднощі. Підставою для цього може бути будь-яке достоїнство студента, що відповідає конкретному виду діяльності: лідерські здібності, хороша пам'ять, уміння зосереджуватися на конкретній проблемі, креативність та критичність мислення тощо *(«Я впевнена, що вам вдасться це зробити», «У вас все вийде»).*

3. Важлива умова стимулювання активності студентів — висока мотивація пропонованих дій. Мотив учня — це досить вагомий механізм впливу. Варто залучати різні види мотивів: *внутрішні* (інтерес до пізнання і до здобування знань); *соціальні* (обов'язок перед суспільством, батьками, самовизначення, орієнтація на майбутню діяльність); *вузькі особистісні* (прагнення до хороших оцінок, до похвал, мотиви лідерства, престижу).

4. Оцінювання. Потрібно оцінюватидосягнення студентів протягом усього процесу його діяльності, а не тільки за кінцевим результатом. Висока оцінка окремої деталі діяльності допоможе студенту повірити у свої сили (*«Мені дуже сподобалось, як ви…», «Сьогодні ви були кращим у…»*).

При створенні ситуації успіху треба звернути увагу, що, реалізуючи ситуацію успіху на занятті, викладач допомагає студенту стати не об'єктом, а суб'єктом навчальної діяльності.

Також потрібно пам'ятати про педагогічний вплив викладача, його емоційну культуру та психологічну компетентність. Важлива роль має «педагогічна доброта» викладача — уміння створити ситуацію, яка допоможе студенту розкрити свої приховані здібності та забути про свої «недоліки». Звичайно, не треба забувати про вербальний інструментарій педагога [1, с. 51]. Часто підбадьорливі слова, мелодійність мовлення, м'які інтонації, коректність звертання можуть допомогти більше ніж загальне знання різних педагогічних технологій.

На нашу думку, найкращими навчальними технологіями створення ситуації успіху для студентів-юристів I та II курсів навчання можна назвати ***інтерактивні технології навчання***: *кооперативне навчання* (парна робота, робота в малих групах (діалог, синтез думок), пошук інформації, коло ідей); *колективно-групове навчання* (обговорення в загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, ажурна пилка (мозаїка, «джиг-со»), аналіз ситуації (кейс-метод); *технології ситуативного моделювання* (симуляції або імітаційні ігри, рольова гра), *технології опрацювання дискусійних питань* (займи позицію, зміни позицію,

неперервна шкала думок («континуум», «неперервний ланцюжок») [4, с. 55].

Для навчання іноземної мови на І курсіюридичного факультету доречно користуватися такими інтерактивними технологіями *кооперативного навчання*: парна робота, робота в малих групах, пошук інформації, коло ідей; *колективно-групового навчання* (обговорення проблем у загальному колі, мікрофон, незакінчені речення); *ситуативного моделювання* (рольова гра або елементи гри).

Далі детальніше йтиметься про технології, якими часто користуємося на заняттях англійської мови.

«Пошук інформації». **Мета** технології: розвивати навички роботи з різними джерелами інформації, окрім базового підручника. До них можна зарахувати: аутентичні матеріали професійного спрямування (законодавчі акти, кодекси, закони); інтернет-ресурси; довідкові видання. Ця технологія досить цікава, щоб зробити матеріал занять більш привабливим та сучасним [5, с. 51].

Приклад реалізації прийому на заняттях англійської мови із акцентом на граматичний аспект. При вивченні граматичного матеріалу «Ступені порівняння прикметників» (Degrees of comparison of adjectives) студентам пропонується знайти додатковий матеріал із власними прикладами: для групи №1 — уживання прийменників (of, in) з прикметниками найвищого ступеня порівняння **(Prepositions after superlative adjectives)**; для групи № 2 — **у**живання *lessandnotas / notso* з прикметниками у формі вищого ступеня порівняння (**Less and not as/not so with comparatives).** Пропонується також перелік додаткових джерел інформації: граматичні довідники (English Grammar Today reference book, Practical English Usage by Michael Swan), підручники, (Oxford Practice Grammar), електронні підручники, обумовлюється час пошуку та написання власних прикладів.

Студенти об'єднуються в групи, шукають та аналізують матеріали до завдань, які отримали. Наприкінці заняття кожна група репрезентує свої повідомлення, які повторюються і доповнюються іншими. Можна на дошці написати короткі правила та приклади їх уживання:

Група №1. We don't normally use *of* before a singular name of a place or group after a superlative adjective: *The castle is* ***the oldest*** *building in the city.* Not: The castle is the oldest building **of** the city… *She's* ***the youngest*** *musician in the orchestra.* However, we can use *of* with a plural word referring to a group:*All the sisters are pretty, but Sarah's* ***the prettiest*** *of them all* [6, с. 120].

Група №2. We use *less* with longer adjectives (interesting, beautiful, complicated), but we don't normally use *less* with short adjectives of one syllable (big, good, high, small). Instead we use *not as … as… ,*or *not so… as… .Not as* is more common than *not so*: *The second method was* **less** complicated **than** *the first one. This new laptop is* **not as** fast **as** *my old one. I'm sorry I bought it now.* (preferred to *is less fast than my old one*.)

«Мікрофон». Мета технології: дати можливість кожному в групі у визначеному порядку стисло висловити свою точку зору. Дуже важливо вміти почути думку іншого.

Приклад реалізації прийому на заняттях англійської мови з акцентом на лексичний аспект. При вивченні лексичного матеріалу, присвяченого темі «Політична система та державний устрій Великої Британії» *(The state structure and political system of Great Britain)*, дуже доречно звернути увагу студентів на референдум Шотландії про незалежність (18.09.2014), де 60% громадян не підтримали ідею незалежності від Великої Британії. Як домашнє завдання, можна запропонувати одному чи декілька студентам підготувати невеликі презентації про референдум у Шотландії [7]. Після презентації студентам пропонується наступне завдання: *«Imagine that you are citizens of Scotland. You have to answer with «Yes» or «No» the independence referendum question «Should Scotland be an independent country?»How would you vote and why? Please, try to express your idea in 4 or 5 sentences».* Студентам передається уявний «мікрофон», і вони по черзі відповідають на запитання швидко і стисло. Говорить лише той, у кого «мікрофон». Коли один студент висловлює свою думку, інші не мають права щось говорити. Відповіді студентів не коментуються і не оцінюються.

«Незакінчені речення». Ця технологія часто реалізується водночас з «Мікрофоном». **Мета** технології: розвивати аналітичне мислення, уміння дискутувати, уміння прийняти іншу точку зору. Продовжуючи тему «Політична система та державний устрій Великої Британії» та референдуму в Шотландії, викладач формулює незакінчені речення і просить студентів закінчувати їх, висловлюючи свою думку. Кожен студент повинен починати свою думку із запропонованої фрази. Можна запропонувати такі відкриті речення:

1. The Scottish Parliament decided to hold the independence referendum because.....

2. The information about the independence referendum in Scotland helps us….

Щодо навчання іноземної мови на ІІ курсі юридичного факультету, то до педагогічних технологій, перерахованих вище, доцільно долучити аналіз ситуацій (кейс-метод), симуляції або імітаційні ігри, із *технології опрацювання дискусійних питань* — неперервну шкалу думок («континуум», «неперервний ланцюжок»).

«Неперервна шкала думок». Мета технології: розвивати у студентів навички приймати самостійні рішення та вміти аргументуватисвою точку зору**,** аналізувати вплив вашого рішення на інших людей. Основа технології — розгляд та обговорення протилежних точок зору із заданої проблеми. Ця технологія є досить успішною підготовкою до реалізації технології спрощеного судового слухання, яка дає можливість розіграти судовий процес із конкретної справи.

Серед **інформаційних технологій** можна назвати *мультимедіа навчання:* використання електронних підручників, презентація інформації за допомогою програми PowerPoint, електронна пошта тощо.

Висновок. Створення ситуацій успіху при навчанні іноземної мови є важливим фактором формування у студентів стійкого позитивного ставлення до вивчення іноземної мови, що можна вважати однією з ознак гуманізації освітнього процесу у вищій школі. Це також означає, що і після закінчення навчання у вищому закладі освіти студенти самостійно продовжуватимуть удосконалювати свої навички в оволодінні іноземною мовою.

Література

1. Чепіль М. М., Дудник Н. З. Педагогічні технології: навч. посіб. / М. М. Чепіль, Н.З. Дудник. — Київ: Академвидав. — 2012. — 222 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. — Київ: Академвидав. — 2012. — 349 с.
3. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти./ І.П. Підласий. — К: Видавничий Дім «Слово». — 2004. — 616 с.
4. Федорчук Е.І. Сучасні педагогічні технології: навч.-метод. посіб./ Е.І. Федорчук. — Кам’янець-Подільський: «Абетка». — 2006. — 213 с.
5. New Ways in Using Authentic Materials in the Classroom (TESOL). — Illinois, USA. — 1999. — P. 270.

6. George Yule. Oxford Practice Grammar. Advanced with Practice-Plus CD-ROM.- Oxford University Press. — 2007. — P. 280.
7. BBC News. Scottish Referendum: Scotland votes 'No' to independence. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bbc.com\news\uk-scotland- 29270441

УДК 37.015.31:005.32:37.091.3-057.87

МельникГ.М.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
Бескоровайна Н.О.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНОГО ТА МОТИВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ В ОЧНО-ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Анотація.*У статті проведено аналіз особливостей особистісного та мотиваційного розвитку студентів та наявного практичного досвіду організації очно-дистанційного навчання у вищих навчальних закладах. Зосереджено увагу на ролі мотивації та проблемі психологічної комфортності при очно-дистанційному навчанні. Розглянуто передумови психологічної комфортності міжособистісної взаємодії студента з педагогом. Зроблено відповідні висновки за результатами роботи.*

Ключові слова: *очно-дистанційненавчання, саморозвиток, самоосвіта, самоактуалізація, саморегуляція, самоконтроль, мотивація, психологічнакомфортність, міжособистіснавзаємодіястудентазпедагогом, зворотнийзв'язок.*

Аннотация.*В статье проведен анализ особенностей личностного и мотивационного развития студентов и существующего практического опыта организации очно-дистанционного обучения в высших учебных заведениях. Внимание сосредоточено на роли мотивации и проблеме психологичной комфортности при очно-дистанционном обучении. Рассмотрены предпосылки психологичной комфортности межличностного взаимодействия студента с педагогом. Сделаны соответствующие выводы по результатам работы.*

Ключевые слова: *очно-дистанционное обучение, саморазвитие, самообразование, самоактуализация, саморегуляция, самоконтроль, мотивация, психологическая. комфортность, межличностное взаимодействие студента с педагогом, обратная связь.*

Abstract.*The article analyzes features of personal development and motivation of students, as well as existing practical experience of full-time distance learning in higher educational establishments. Attention is focused on the role of motivation and the problem of psychological comfort with full-time distance learning. Preconditions of psychological comfort of teacher–student interpersonal relationships are considered. Conclusions based on the research results are drawn.*

Key words: *full-time distance learning, self-development, self-education, self-actualization, self-regulation, self-control, motivation, psychological comfort, teacher–student interpersonal relationships, feedback.*

Бурхливий розвиток науки, техніки та виробництва, якими було відмічено минуле XX століття, поява та розвиток якісно нових засобів інформаційних технологій, яскраво виражений процес інформатизації та посилення міжнародної інтеграції у наступні роки поставили людство перед проблемою необхідності безперервної освіти і навчання, найважливішою метою яких є формування цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок, а також досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності людини, формування готовності і здібностей адаптуватися до мінливих соціальних умов. Безперервне навчання може бути забезпечене поєднанням традиційної освіти, ІКТ та технологій дистанційного навчання. На сучасному етапі розвитку освіти дистанційне навчання розглядається як індивідуалізований процес передання та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності особистості, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі використання сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Теоретичні та практичні аспекти підвищення кваліфікації за дистанційною формою навчання,організаційно-педагогічні та психолого–педагогічні основи дистанційного навчання, основні складові дистанційного навчального процесу, роль і місце тьютора у дистанційному навчанні, методика його підготовки, особливості дистанційних курсів представлено в роботах В.Ю. Бикова, О.В. Веренич, В.І. Гриценка, М.І. Жалдака, Ю.О. Жука, В.В. Колос, С.П. Кудрявцевої, В.М. Кухаренка, В.В. Олійника, Є.С. Полат та ін.

Ми зупинимося на аналізі особливостей особистісного та мотиваційного розвитку студентів в процесі очно-дистанційного навчання, яке, як відомо, гарантує створення оптимальних умов для саморозвитку особистості студента, та набуває особливої актуальності й гостроти. Оскільки розвиток таких якостей як саморозвиток, самоосвіта, самоактуалізація, саморегуляція в навчальному процесі, самоконтроль, а також мотивація до професійного розвитку особливо важлива в студентському віці. Так, Е.А. Клімов зазначає, що в цей період відбувається формування індивідуального стилю діяльності, пізнавальної діяльності, переважне значення починає набувати абстрактне мислення, формується узагальнена картина світу, встановлюються глибинні взаємозв'язки між різними областями досліджуваної реальності. Саме на реалізацію всіх цих проблем з самого початку орієнтованадидактика очно-дистанційного навчання.

При впровадженні очно-дистанційного навчання, заснованому на системно-діяльнісному, компетентнісному та варіативному підходах набуває актуальності проблема розвитку мотивації навчальної діяльності. У студентів цієї форми навчання добре виражені професійні мотиви і мотиви творчої самореалізації. Таким студентам подобається обрана професія, вони вчаться для того, щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності, дати відповіді на актуальні питання, що відносяться до сфери майбутньої професійної діяльності; у них яскраво виражено бажання стати хорошим фахівцем, повною мірою використовувати наявні у них задатки та здібності. Мотивація досягнення успіху не випадково тісно пов'язана з рівнем саморегуляції. При високій мотивації досягнення студенти здатні формувати такий стиль саморегуляції, який дозволяє компенсувати вплив особистісних, характерологічних особливостей, що перешкоджають досягненню мети. Чим вище загальний рівень усвідомленої регуляції, тим легше молода людина оволодіває новими видами активності, впевненіше почувається в незнайомих ситуаціях, тим стабільніше її успіхи у звичних видах навчальної діяльності. Для студентів з високим рівнем досягнення успіху характерна сформованість потреби в усвідомленому плануванні діяльності. Крім того, чим вище рівень здатності оцінки результатів власної навчальної діяльності у студентів, тим більше вони здатні досягти більш високих результатів у навчальній діяльності. Здатність досягти таких високих результатів відповідає високому рівню суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями. Такі студенти вважають, що всього самого доброго у своєму навчанні вони до-

моглися самі і що вони здатні з успіхом йти до поставленої мети в майбутньому. Це можна досягти при наявності індивідуальних можливостей враховувати значущі умови навчальної діяльності і залежно від цього гнучко визначати тактику поведінки. Безсумнівно, це пов'язано і зі здатністю студента цінувати свої достоїнства, позитивні властивості характеру, поважати себе за них, з визнанням цінностей, притаманних особистості, яка самоактуалізується.

Наступне питання, що вимагає обговорення, це зворотний зв'язок між студентом і викладачем, що є абсолютним атрибутом у системі очно-дистанційного навчання,і забезпечує студенту психологічний комфорт у процесі навчання. Суть механізму зворотного зв'язку полягає в тому, що в міжособистому спілкуванні процес обміну інформацією ніби подвоюється і, окрім змістового навантаження, несе в собі від реципієнта до комунікатора відомості про те, як реципієнт сприймає і оцінює поведінку комунікатора.

З точки зору концепції розвиваючого навчання, засвоєння нового знання означає не запам'ятовування певної інформації, а узгодження між собою нового знання і того, що вже існує в когнітивній структурі індивіда, корекція ментальних моделей індивіда шляхом «вбудовування» нового знання в наявну систему поглядів на світ. Адекватність сприйняття інформації залежить від ряду причин, найважливішою з яких є існування або відсутність у процесі діалогу комунікативого бар'єру, якийє психологічною перешкодою на шляху адекватної передачі інформації між партнерами зі спілкування і спотворює або змінює зміст інформації. І навпаки, психологічний комфорт у процесі навчання сприяє позитивному світосприйняттю, що підвищує мотивацію індивіда (в цьому випадку — студента) стосовно його діяльності. Психологічна комфортність, окрім мотивування ствудентів до навчальної діяльності, допомагає сприйняттю, розумінню і засвоєнню нових знань. За результатами дослідження, проведеного в Британському відкритому університеті, студенти мають наступні вимоги до спілкування з викладачами в очно-дистанційному навчанні: ввічливе звертання та повага; об'єктивна система оцінок; пояснення та обґрунтування виставлених балів; розуміння з боку студентів свого прогресу, навіть якщо бали не змінюються; симпатія, підтримка, дружнє ставлення з боку викладача; відсутність навіть натяку на грубість та зверхність; об'єктивність; розумні та доброзичливі коментарі; надання конструктивних порад стосовно виконання завдання, прямі посилання на матеріал курсів і місцезна-

ходження необхідної інформації; наявність мотивів до подальшого прогресу; швидкий зворотний зв'язок. Усе це є важливими передумовами психологічної комфортності міжособистісної взаємодії студента з педагогом.

У цьому контексті виникає наступне питання — питання готовності викладача до використання сучасних інформаційних технологій у своїй професійно-педагогічної діяльності, що є однією з найважливіших складових його професійної компетентності, крім соціальної, комунікативної, спеціальної, особистісного самовдосконалення і когнітивної; питання підготовки викладача, який зможе створити творче навчальне середовище з високим мотиваційним потенціалом в умовах використання технологій дистанційного навчання шляхом організації проблемно-пошукового режиму занять, який реалізується через постійний письмовий діалог зі студентами в предметних і відкритих форумах в індивідуальному і груповому режимах; постановкою превентивних запитань проблемного характеру, які націлюють на пошук інформації та її використання для відповідей на ці запитання; проведенням тематичних внутрішньогрупових і міжгрупових телеконференцій зі студентами; розміщенням на освітній платформі кращих робіт студентів з метою їх широкого обговорення; використанням системи самооцінювання та обговорення з викладачем його результатів, тощо. У таких умовах актуальною проблемою стає підготовка та перепідготовка педагогічних кадрів до використання очно-дистанційного навчання. Зростає роль інститутів післядипломної педагогічної освіти, які покликані здійснювати науково-методичний супровід та прогнозування професійного розвитку педагогічнихпрацівників в умовах постійного оновлення інформації, вимог суспільства до конкурентоздатної особистості, психолого-педагогічних технологій.

На підставі проведеного аналізу особливостей особистісного та мотиваційного розвитку студентів та існуючого практичного досвіду організації очно-дистанційного навчання у вищих навчальних закладах виявлено, що при очно-дистанційному навчанні неприйнятна слабо мотивована діяльність, тому що основною метою в суб'єктивному розумінні студента є самовдосконалення.Очно-дистанційне навчання означає більш високу активність, самомотивацію і самоконтроль, що значно відрізняє його від традиційних форм, де такого посилення мотивації не спостерігається. Мотив є джерелом діяльності і виконує функцію спонукання і змістоутворення.

За такої організації навчання управління навчальним процесом опосередковано здійснює автор дистанційного курсу за до-

помогою системи вказівок, алгоритму курсу та викладач (тьютор) через прямі поради.У рамках взаємодії з мережевими викладачами та тьюторами студенти усвідомлюють проблеми соціуму, намагаються осмислити своє місце в їх вирішенні та готові до праці в умовах жорсткої конкуренції інформаційного суспільства. Вони серйозно націлені на продовження освіти та придбання професії не тільки для задоволення своїх власних потреб, але й на благо суспільства та держави.

Слід також відмітити, що однією з вимог забезпечення ефективності навчання є умова психологічної комфортності навчального середовища, що забезпечується зворотнім зв'язком між студентом і викладачем. Психологічна комфортність розглядається як внутрішній (по відношенню до структури особистості індивіда) чинник ефективності діяльності в цілому і учіннєвої діяльності зокрема. У ситуації навчання це стосується насамперед організації діалогової взаємодії, організації навчального середовища, чіткої та ясної комунікації.

Література

1. Андрєєв О.О. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання: монографія / О.О. Андрєєв, К.Л. Бугайчук, Н.О. Каліненко та ін.; за ред. О.О. Андрєєва, В.М. Кухаренка. — Харків, 2013. — 212 с.
2. Гриценко В.І. Дистанційне навчання: теорія та практика. / В.І.Гриценко, С.П. Кудрявцева, В.В. Колос, О.В. Веренич — К.: Наукова думка, 2004. — 376 с.
3. Дистанційне навчання: психологічні засади : [монографія] / [М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак та ін.]; за ред. М.Л. Смульсон. — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. — 240 с.
4. Журавська. Н.Інформаційні технології як шлях до покращення якості вітчизняної освіти: зарубіжний досвід / Н. Журавська // Нова педагогічна думка. — 2007. — №3. — С. 14—16.
5. Олійник. В. Дистанційне навчання в Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти АПН України / В. Олійник, В. Гравіт, А. Кліменко // Післядипломна освіта в Україні. — 2007. — № 2. — С. 68—72.
6.Сисоєва С.Психолого-педагогічне забезпечення впровадження сучасних інформаційних технологій у професійних навчальних закладах / С. Сисоєва //Неперервна професійна освіта: теорія та практика. — 2007. — № 3−4. — С. 91—101.

УДК 37.041 — 057.87:811.111:378.4

Остапенко Е.О.,
старший викладач
кафедриіноземних мов
фінансово-економічного факультету
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

САМОРОЗВИТОК СТУДЕНТА У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Анотація. *У статті досліджена проблема саморозвитку студентів в університеті. Доведена взаємозалежність саморозвитку та самостійної пізнавальної діяльності, розглянуті основні аспекти саморозвитку і самоуправління пізнавальною діяльністю студентів. Автор статті дає визначення понять «саморозвиток» і «самостійна пізнавальна діяльність», описує шляхи формування готовності студентів до саморозвитку.*

Ключові слова*: саморозвиток, самостійна пізнавальна діяльність, самоуправління пізнавальною діяльністю.*

Аннотация. *В статье исследуется проблема саморазвития студентов в университете. Доказывается взаимозависимость саморазвития и самостоятельной познавательной деятельности, рассматриваются основные аспекты саморазвития и самоуправления познавательной деятельностью студентов. Автор статьи даёт определение понятиям «саморазвитие» и «самостоятельная познавательная деятельность», описывает пути формирования готовности студентов к саморазвитию.*

Ключевые слова*:саморазвитие, самостоятельная познавательная деятельность, самоуправление познавательной деятельностью.*

Abstract. *The problem of a student self-development at the university is examined in the article. The interdependence of self-development and personal cognitive activity is proved. The basic aspects of self-development and self-management of cognitive process are considered. The author gives definitions of such notions as «self-development» and «personal cognitive activity», describes the ways of a student readiness formation for self-development.*

Key words*: self-development, personal cognitive activity, self-management of cognitive process.*

Проблема «саморозвитку» привертає увагу багатьох науковців і детально вивчається в роботах Л. Виготського, О. Леонтьєв, С. Рубінштейна, А. Маслоу, К. Роджерса, В. Слободчикова, Г. Цукерман, Б. Мастерова, П. Каптєрєва, Л. Зязюн, Л. Кулікової, В. Маралова, Т. Тихонової, Г. Селевко, В. Андрєєва та ін. Проблема «професійного саморозвитку особистості» досліджується такими науковцями, як Г. Балл, Є. Ісаєв, С. Косарецкий,

В. Слободчиков, М. Костогризов, Л. Мітіна, В. Вєрєтєнніков, Е. Хайрулліна, Т. Тихонова, П. Харченко, Р. Цокур та інші.

Незважаючи на незмінну актуальність теми та значну кількість робіт, які присвячені феномену «саморозвиток», не існує усталеного визначення цього поняття, залишаються недостатньо опрацьованими та потребують додаткової уваги засоби формування готовності студентів до особистісного та професійного саморозвитку, потребують уточнення форми та методи цього процесу, що і зумовило наш інтерес до досліджуваної проблеми.

Мета статті полягає в тому, щоб дати визначення термінам «саморозвиток» та «самостійна пізнавальна діяльність», пояснити й обґрунтувати їх взаємозалежність, репрезентувати засоби формування готовності студентів до саморозвитку через самоуправління пізнавальною діяльністю в освітньо-рефлексивному середовищі, створеному на праксиологічних принципах за допомогою застосування аутометодичних дій у навчальному процесі на прикладі дисциплін з англійської мови.

Феномен «саморозвиток»став предметом досліджень багатьохфілософів, психологів та педагогів.Теоретичним підґрунтям для розуміння понять «розвитку та саморозвитку» слугують основні закони діалектики. Закон єдності та боротьби протилежностей розкриває джерело розвитку, закон переходу кількісних змін у якісні обґрунтовує його механізми, закон заперечення пояснює розвиток у його напрямах, формах та результатах. Саморозвиток особистості спричинюється притаманними їй суперечностями, які людина вирішує в процесі діяльності та пізнання світу навколо [9]. Для детального аналізу напрацювань психології та педагогіки із цієї теми ми провели дослідження, у результаті якого розробили ряд класифікацій, які узагальнили наявний доробок [5].

Для висвітлення психологічних та педагогічних основ саморозвитку наведемо декілька прикладів цієї дефініції. Так, В. Маралов стверджує, що саморозвиток — це фундаментальна здатність людини ставати і бути справжнім суб’єктом свого життя, перетворювати власну життєдіяльність на предмет практичного перетворення, яка характеризується вмінням здійснювати особистісний вибір на основі пізнання себе [3]. К. Вазіна, М. Мамардашвілі й О. Суворов вважають, що шлях до саморозвитку — це гармонізація відносин із собою та з навколишнім середовищем. М. Мамардашвілі розглядає саморозвиток як акт «збирання» власного життя та організацію своєї свідомості в єдине ціле [6]. Сутність будь-якого саморозвитку, на думку О. Суворова, полягає в якісній зміні бачення світу, самого себе, своєї ролі в ньому,

у перебудові не тільки відносин зі світом/із собою та спілкування з іншими, а й в активізації власних вчинків [8].

Ми абсолютно погоджуємося із цими визначеннями і розуміємо поняття «саморозвиток» як усвідомлену потребу в самовдосконаленні, особливу здатність особистості, яка має глибоке психологічне підґрунтя, піддається педагогічному впливу, свідомо реалізується в житті та може характеризуватися як позитивною, так і негативною динамікою.

Саме тому формування готовності майбутнього економіста до професійного саморозвитку має надзвичайну актуальність й охоплює широке коло питань, які пов'язані з навчанням та науковою діяльністю, самостійною роботою, із самостійною пізнавальною діяльністю, пізнавальним інтересом, кореспондуються з тим, як студенти проводять свій вільний час, які фільми обирають для перегляду, якій мові при цьому надають перевагу (рідній чи тій, що вивчають), для чого використовують інтернет-ресурси (розваги чи навчання), що домінує в їх сферах інтересів, чого прагнуть у своєму житті.

Саморозвиток визначає рівень самореалізації особистості в життєдіяльності і зокрема в навчанні. Здатність і бажання займатися саморозвитком значною мірою залежать від якостей особистості, що формуються в соціальному середовищі та залежать від сприймання та засвоєння людиною моральних, етичних, соціальних норм і цінностей. Вирішальне значення для такого сприйняття має досвід особистості, який визначає якісно-кількісні параметри світогляду. А отже — і вибору життєвих цілей та здатності до самоуправління особистості, формування спрямованості [4, с. 374].

Варто наголосити, що особистісний та професійний саморозвиток студента в навчанні ґрунтується на результатах його самостійної пізнавальної діяльності. У цьому питанні ми поділяємо думку М. Солдатенка, який самостійну пізнавальну діяльність (СПД) уважає системою, у якій зміст, обсяг, методи роботи й результати залежать від досить великої кількості факторів, бачить СПД однією з форм навчання в закладі освіти та методом чи засобом самонавчання (самоосвіти) і визнає не тільки навчально-пізнавальну діяльність, але й пізнавальну діяльність у більш широкому розумінні, тобто таку, яка відбувається постійно під час перегляду телепередач, читання художньої літератури, спілкування, спостереження за людиною, природою та ін. [7].

На нашу думку, самостійна пізнавальна діяльність — це система самостійних пізнавальних дій, спрямованих на досягнення певної педагогічної мети, ***засіб саморозвитку,*** *загальний широко*

спрямований пізнавальний процес особистості, ефективність якого залежить від сформованого ставлення до навчання та професійного саморозвитку, визначення мети, розроблення плану її досягнення, встановлення певних строків та подальшої наполегливої реалізації свого плану.

При свідомому позитивному або переважно позитивному ставленні до самостійної та навчально-пізнавальної діяльності студенту не доводиться докладати надмірних зусиль для успішного навчання. Високий рівень пізнавального інтересу зумовлює бажання навчатися. За умов індиферентного або негативного ставлення до навчально-пізнавальної діяльності та самостійної пізнавальної діяльності зокрема, студенту потрібна допомога. Ззовні він має отримати стимул, але ефект такого впливу може бути недостатньо тривалим, якщо у студента не віднайдуться відповідні мотиви та не відбудеться перехід мотивації в цілепокладання. Без належного досвіду самоуправління від студента не доводиться очікувати високих результатів, оскільки він не знає своїх особливостей сприйняття інформації, не вміє навчатися, не може організувати себе та свій час. Знайомство з теорією самоуправління та напрацювання студентом власного арсеналу методів самоуправління та їх постійне застосування може значно покращити його результати та сприяти формуванню його готовності до саморозвитку. Отже, можна говорити про взаємозалежність самостійної пізнавальної діяльності й саморозвитку та про тісний зв'язок результатів саморозвитку з навичками самоуправління.

Самоуправління пізнавальною діяльністю, за Л. Журавською, включає в себе цілепокладання, самопланування, самомотивацію, самоорганізацію та самоконтроль [4, с. 375]. Ураховуючи тісну взаємозалежність самостійної пізнавальної діяльності та саморозвитку особистості, ми вважаємо за потрібне навчити студента свідомо організовувати власну пізнавальну діяльність, керувати нею. Отже, йдеться про самоуправління пізнавальною діяльністю в освітньо-рефлексивному середовищі, створеному на праксиологічних принципах за допомогою аутометодичних дій. Варто зазначити, що організаційний підхід відрізняється ізоморфністю та може бути застосованим на базі будь-яких дисциплін, зокрема при вивченні іноземних мов. Відтак, передбачається виконання таких кроків: 1) проведення професійно орієнтовної самодіагностики; 2) здійснення аналізу індивідуальних результатів, рефлексії; 3) визначення персональної траєкторії самовдосконалення (конкретизації цілей); 4) складання програми особистісно професійного саморозвитку (постановка завдань); 5) реалізація власної

програми саморозвитку; 6) проведення повторної професійно орієнтовної самодіагностики, фіксація змін; 7) здійснення аналізу індивідуальних результатів, саморефлексії, групової рефлексії; 8) визначення програми подальшого особистісно професійного саморозвитку (постановка завдань); 9) реалізація програми особистісно професійного саморозвитку; 10) аналіз результатів, рефлексія.

У рамках вищеназваних кроків для здійснення самоуправління пізнавальною діяльністю була використана модифікована нами методика аутометодичних дій самостійної навчальної діяльності І. Гініатулліна, яка включає в себе: 1) дії аутометодичної мотивації; 2) дії аутометодичної орієнтації та планування; 3) аутометодичні дії реалізації програми пізнавального акту; 4) дії аутометодичного контролю та корекції [2, с. 60].

Алгоритм самомотивації ґрунтується на аутометодичних діях і починається з діагностики свого мотиваційного стану.

Enjoy the study! *Дії аутометодичної мотивації.* 1) шляхом самоспостереження та самооцінки потрібно визначити своє ставлення до певної навчально-пізнавальної діяльності (переважно позитивне, індиферентне або негативне ставлення (за умов негативного ставлення необхідно з'ясувати причини, проаналізувати їх, знайти позитивні сторони та зробити висновки); 2) аутометодичні дії «самоналаштування» на навчально-пізнавальну діяльність та подолання непродуктивного мотиваційно-психологічного стану потребує: а) підтвердити та закріпити наявність пізнавального інтересу, акцентувати позитивне ставлення до навчальної діяльності та бажання її здійснювати; б) усвідомити, прийняти і внутрішньо посилити значення позитивних стимулюючих впливів, надати мотивам особистісного сенсу; в) самостійно сформувати елементи «позитивного» самоналаштування шляхом: *самопереконання*, підкріплення думки про важливість пізнавальної діяльності, *формування установки* на якісне й успішне виконання дії для досягнення необхідного результату, *використання аутосугестивних мовних формул*, у яких поєднується позитивне ставлення до майбутньої діяльності, посилюється впевненість у своїх силах (наприклад, «*Every day, in every way, I'm getting better and better»*, «Я навчаюсь та працюю із задоволенням, я впевнений в успіху, з кожним днем мої результати стають кращими» і т.д.); *актуалізація почуття успіху в навчанні*, фіксація в пам'яті моментів успіху та їх пригадування (наприклад, формування фотоальбому «Мої досягнення», ведення щоденнику «Мої успіхи» і т.д.); *прогнозування майбутнього результату,* са-

мопідкріплення в уяві,створення відчуття задоволення від отриманого результату, візуалізація майбутнього успіху (побачити себе задоволеним), *акцентування кожного проміжного моменту успіху в навчанні*: самосхвалення, самозаохочення; актуалізація у свідомості постаті професійно-мовного авторитету (носій мови, улюблений викладач або вдалий образ актора з фільму і т.д.); *подолання неоптимальних мотиваційно-психологічних станів, у тому числі пов'язаних з недостатнім рівнем володіння іноземною мовою,* побоюваннями говорити, побоювання зробити помилку і. т. д.: *самонаказ,* самоналаштування на початок дії з ігноруванням наявного неоптимального психологічного стану (вольовий акт, з впевненістю, що з початком діяльності психологічний дискомфорт буде редукувати); уявне *порівняння* майбутньої навчальної діяльності *з менш привабливими для себе видами діяльності*; залучення себе до діяльності шляхом виконання в її початковій фазі напевне успішних, добре засвоєних мовних дій, які не суперечать пізнавальному акту; свідома зміна деяких параметрів мови для *підкреслення ознак впевненої в собі людини* (наприклад, зміна голосності, темпу, інтонаційних характеристик, міміки, жестикуляції, підвищення чіткості артикуляції і т.д.); *свідоме применшення значущості подій,* які відбулись або відбудуться, формування спортивного сприйняття навчання «*Everything is hard before easy»* — освоєння складної діяльності передбачає долання невдач, отже — бачити помилки, виправляти їх, прагнути досконалості, але *не драматизувати*; цілеспрямоване правильне повторення дії з внутрішнім емоційним акцентуванням; рефлексія діяльності і, як наслідок, — самостійне оперативне усунення причин неуспішної комунікативної діяльності — *не допускати заглиблення негативної емоції*, якомога швидше знайти заміну словоформи, дібрати необхідний еквівалент, висловити думку інакше, пізніше зробити повторний аналіз, вивчити нову лексику; *самовідволікання від невдачі* в навчальній діяльності, якщо така мала місце, шляхом тимчасового *переключення уваги* на інший вид діяльності (читання іншомовного тексту, прослуховування улюблених пісень, перегляд короткометражних комедійних фільмів на іноземній мові); *винагорода за досягнення* певної мети або успішне виконання вагомих пунктів свого плану також можуть слугувати самопідкріпленням при створенні позитивного ставлення до навчально-пізнавальних завдань.

Подібні методи мають виключно «внутрішній», особистісний характер, сприяють подоланню відчуження мислення від нерідної

мови, утіленню англійської або будь-якої іншої мови у внутрішній світ тих, хто навчається.

Plan and follow! Pursue perfection! *Аутометодичні дії орієнтації та планування*1. Аутометодичні дії цілепокладання: 1) визначення пріоритетів; 2) формулювання загальних цілей навчання, врахування вимог освіти впродовж життя; 3) формулювання стратегічних, тактичних й оперативних цілей, визначення довгострокових, середньострокових та короткострокових цілей; 4) усвідомлення особистісного значення кожного пункту з проміжних та кінцевих цілей; 5) постановка конкретних навчальних задач, усвідомлення їх ролі; 6) формування установки на досягнення мети. Цілі мають відповідати принципам «SMART», тобто мають бути — конкретними (specific), вимірюваними (measurable), досяжними (achievable), реалістичними (realistic) та повинні мати термін реалізації (time-bound) [9, с. 208]. 2. Аутометодичні дії орієнтації в методах та засобах. Поступове свідоме *засвоєння важливих закономірностей опанування іноземної мови:* пріоритетності практики комунікативно спрямованої діяльності; співвідношення та єдності знань, умінь та навичок, розуміння своїх особливостей сприйняття та засвоєння інформації, удосконалення вмінь пізнавальної діяльності; важливості власних зусиль та максимальної активності й частоти виконання дій та застосування на практиці способів психологічної саморегуляції, налаштування себе на перемогу в подоланні труднощів при вивченні мови.

Методична саморегуляція довільного запам’ятовування та пригадування мовного матеріалу за допомогою *використання мнемонічних прийомів*: логіко-аналітичні (аналіз внутрішньої форми мовної одиниці, знаходження співвідношень, паралелей, порівнянь, протиставлень, групування, складання логічних та комунікативно-ситуативних «ланцюжків» і т.д.), оживлення образних уявлень, включення в особистісно-значущі асоціації, емфатичне підсилення, емоційне акцентування, ритміко-мелодичне тонування, римування, гра слів; графічне виділення та ілюстрування, згадування за допомогою поновлення асоціативних зв’язків і т.д.

Аутометодична вольова мобілізація, концентрація, своєчасне переключення та адекватний ситуації розподіл уваги між пізнавальними завданнями та діями. Організаційно-планувальні дії: усвідомлення та виявлення для себе структури пізнавальної діяльності, її форми, місця проведення, часу, організація самостійної чи групової роботи (методичне узгодження, аутометодичне визначення ролей усіх учасників у пізнавальній діяльності).

Enhance results! *Аутометодичні дії реалізації програми пізнавального акту.* 1. Довільна аутометодична ініціація та регуляція дій наміченої програми навчальної діяльності. Планомірний перехід від однієї діяльності до іншої, регуляція режиму роботи, включаючи її необхідну інтенсифікацію та закінчення роботи. 2. Аутометодичні дії для забезпечення оптимальної працездатності (визначення та врахування своїх найефективніших годин), гігієни праці та організації робочого місця.

Evaluate and develop! *Аутометодичні дії контролю та корекції* 1. Процесуальний аутометодичний контроль виконання предметних, професійно-прикладних та методичних дій, включаючи: дії загального контролю за виконанням наміченої програми та відповідної корекції; методичні дії мовного самоконтролю, актуалізації, визначення та реалізації способів усунення труднощів, які з'явились. 2. Виконання самоперевірки усного та писемного мовлення, контроль результатів, усунення недоліків, повторне виконання завдань для корекції. 3. Самооцінка результатів, визначення стану реалізації наміченої програми, аналіз причин неповної реалізації, виявлення типових для себе складностей та шляхів їх усунення; практичний облік результатів методичного аналізу проведеної навчальної діяльності.

Отже, аутометодичні дії застосовані для самоуправління пізнавальною діяльністю студентів в освітньо-рефлексивному середовищі, створеному на праксиологічних принципах, які включають в себе цілепокладання, самопланування, самомотивацію, самоорганізацію та самоконтроль сприяють готовності студентів до саморозвитку, формують особистість, схильну до рефлексії, здатну керувати своїми потребами і мотивами (рефлексія проводиться в таких напрямах: 1) мотивація, цілі, потреби — самомотивація, самоналаштування; 2) фіксація уваги на отриманні нових знань, умінь, навичок; 3) професійне спрямовування діяльності; 4) самозвіт, саморегуляція, фіксація уваги на досягненні поставленої мети), налаштовану на визначення сутності бажаних результатів, конкретизацію цілей та завдань, організацію досягнення максимальної самоефективності в навчанні та житті, готову до безперервного особистісного та професійного саморозвитку.

Література

1. Айзенк М. В., Андерсон М., Баддли А. Память. — М.: Питер, 2011. Тренируйте свою память. Мнемонические приемы для улучшения памяти http://psyfactor.org/lib/memory2.htm

2. Гиниатуллин И. А. Самостоятельная учебная деятельность по овладению иностранным языком на специальном факультете: учебное пособие к спецкурсу / И. А. Гиниатуллин. — Свердловск: Изд-во ГПУ, 1990. — 93 с.

3. Маралов В.Г.Основы самопознания и саморазвития / В.Маралов. — М.: Academia, 2002. — 250 с.

4. Психологія та педагогіка: навч. посіб. / Л.А. Колесніченко, М.В. Артюшина, О.М. Котикова та ін.; за заг. ред.. Л.А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — 408 с.

5. Остапенко Е. О. Дослідження підходів до визначення поняття «саморозвиток» : Наукові записки / Е. О. Остапенко // Науково-методичний журнал. — Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. — Т. 136. — Вип. 123. (Педагогіка). — С. 49-54.

6. Селевко Г.К. Технологии развивающего образования / Г.Селевко. — М.: НИИ школьных технологий, 2005. — 192 с.

7. Солдатенко М. М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності : монографія / М. М. Солдатенко. — К.: Вид-во НПУ ім.М. П. Драгоманова, 2006. — 198 с.

8. Суворов А.В. Человечность как фактор развития личности: автореф. дис. д-ра психол. наук /Суворов А.В.. — М., 1996. — 57 с.

9. Тренінгові технології навчання економічних дисциплін: навч. посіб. / Г.О. Ковальчук, Н. Ю. Бутенко, М.В. Артюшина та ін.; за ред. Г.О. Ковальчук. — К.: КНЕУ, 2006. — 320 с.

УДК 37.091.31−051:37.091.267

Романюк О. І.,
старший викладач
кафедриіноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НЕПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація.*У статті розглянуто розвиток педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю, аналізуються дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців, які стосуються питань профе-*

сійного зростання викладачів, розкриваються методологічні підходи та вимоги до змісту та технологій підготовки викладачів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю.

Ключові слова: *викладач вищого навчального закладу, вищий навчальний заклад непедагогічного профілю, педагогічна майстерність, розвиток педагогічної майстерності викладачів, професійне зростання.*

Аннотация. *В статье рассматривается проблема усовершенствования педагогического мастерства преподавателей иностранного языка в неязыковых ВУЗах; анализируются исследования украинских и зарубежных экспертов; раскрываются подходы и требования к содержанию и технологиям подготовки преподавателей.*

Ключевые слова*: совершенствование профессионального мастерства, преподаватель непедагогического ВУЗа, профессиональный рост.*

Abstract. *In the article the author discusses faculty development in non-pedagogical higher educational establishments, analyses research conducted by Ukrainian and foreign scientists which deals with problems of teachers' professional growth, considers fundamental methodological approaches and requirements in relation to the content and technologies of preparing students at non-pedagogical higher educational establishments for a teaching career. Implementation of the faculty development system in higher educational establishments calls for special organization of education, which makes it necessary to determine and realize certain pedagogical conditions, reflects the content of the practical and methodological component of the teacher training system so that the training can be oriented around achievement of pedagogical mastery.*

Key words: *university teacher, non-pedagogical higher education, pedagogical mastery, innovative approaches to the teacher training and faculty development.*

В умовах сучасної освіти, що характеризується розширенням інноваційних процесів, розв'язання проблеми якісної підготовки педагогічних кадрів орієнтує на велику увагу до стану і вимог викладачів як реальних учасників таких процесів і зумовлює необхідність по-новому розглянути специфіку педагогічної діяльності. Викладач-майстер повинен добре орієнтуватися у різних педагогічних технологіях, правильно оцінювати свої можливості, бути готовим до прийняття відповідальних рішень.

Викладачеві належить провідна роль у формуванні кожної особистості, тому система розвитку педагогічної майстерності викладача вимагає ретельної організації навчального процесу у вищій школі. Це робить актуальним визначення певних педагогічних умов, відображає зміст практично-методичного складника системи професійної підготовки викладача з метою орієнтування його на професійний розвиток як викладача-майстра.

В Україні теоретично-методологічні основи педагогічної майстерності викладача професійної школи в сучасних умовах обґрунтовані І. Зязюном, М. Лещенко, Л. Пуховською, Т. Івановою,

Е. Помиткіним, М. Козієм, М. Солдатенком, В. Пилипчуком. Останніми роками зростає інтерес учених до питань педагогічного професіоналізму як самостійного об'єкта досліджень, про що свідчить поява виконаних докторських дисертацій І. Багаєва, Л. Гребенкіна, Т. Руднєва. У них здійснюються спроби цілісного наукового осмислення педагогічного професіоналізму, тлумачення змісту, структури і дефініції щодо різних сфер педагогічної освіти.

Значний вплив щодо розроблення питань розвитку професійної майстерності в Європейському просторі мають педагогічні дослідження Й. Ханса, К. Вонса, Г. Кілчтермана, П. Хілгрена та інших. Наукові праці щодо теоретичних засад педагогічної освіти належать таким європейським та американським дослідникам, як П. Пош, М. Кеннеді, Л. Шульман та іншим. На їхню думку, результати наукових досліджень варто впроваджувати в практику для підвищення рівня педагогічної підготовки та розвитку педагогічної майстерності.

Розвиток педагогічної майстерності у вищих навчальних закладах непедагогічного профілю протягом останніх 30 років є недостатньо результативним, і наукові праці за останні 5 років указують на необхідність якісної професійної підготовки викладачів вищих навчальних закладів. Викладач розглядається як особа, у якій вбачають одночасно вченого та вчителя, але більшість викладачів університетів непедагогічного профілю не мають належного рівня підготовки до ролі вчителя.

Метою статті є визначити ефективність передавання знань на основі аналізу наукових підходів до розвитку педагогічної майстерності для викладачів вищої школи непедагогічного профілю. Для реалізації визначеної мети було поставлено завдання проаналізувати підходи та вимоги до змісту і технологій підготовки викладачів ВНЗ непедагогічного профілю.

У сучасних умовах більшість вищих навчальних закладів зосереджуються на засвоєнні навчального матеріалу. Проте університети поступово визнають необхідність сприяння професійному розвитку викладачів. Отже, розвиток педагогічної майстерності визнається необхідним і є частиною значного професійного розвитку.

При розробленні змісту розвитку педагогічної майстерності найбільш важливими є такі наукові підходи:

− антропоцентричний підхід, який враховує, що для аналізу чинників формування комунікативних навичок на індивідуальному рівні первинне значення має низка констант, властивих лю-

дині генетично і соціально: особливості сприйняття, психотип як відображення взаємозв'язку індивідуального та надіндивідуального, соціотип як відображення особистої та колективної ідентичності, специфіка діяльності, що здійснюється людиною, специфіка кодування і декодування інформації в різних чи схожих умовах, семантичне середовище, у якому перебуває особа, а також діяльнісна обумовленість використання певного семантичного набору [1, с. 512];

— професіологічний підхід, який передбачає:

- орієнтування на проблемне поле професійних завдань педагога під час відбору змісту педагогічної освіти;
- становлення і розвиток професійної майстерності педагога через єдність її когнітивного, практичного та особистісно-професійного складників;
- підготовку майбутнього викладача до виконання професійних педагогічних завдань шляхом застосування професійних знань;
- посилення практичного складника в педагогічній освіті з орієнтуванням на розвиток професійної майстерності [2, с. 131−132];

— системно-структурний підхід, сутність якого полягає в тому, що досліджуваний об'єкт (наприклад, зміст підготовки викладачів, які не мають професійної педагогічної освіти) розглядається цілісно з середовищем і реалізується через функціональні зв'язки. Об'єкт утворюється з елементів, об'єднаних зв'язками, унаслідок чого система має структурну модель [6, с. 50].

— інтегративно-компетентнісний підхід, який базується на синтезі компетентнісного та інтегративного підходів. Компетентнісний підхід відповідає соціальному замовленню і вимогам суспільства (підготовка педагога з високою кваліфікацією), а інтегративний підхід відображає основні тенденції розвитку в системі наукових і професійних знань [4, с. 279]. Зокрема, у процесі розвитку педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін компетентнісний підхід можна виявити у:

- формуванні переліку загальнокультурних і фахових компетенцій викладачів економічних дисциплін;
- обґрунтуванні необхідності розроблення професійного стандарту діяльності викладачів цих дисциплін;
- формуванні навчальних програм із урахуванням переліку компетенцій;

— особистісно орієнтований розвивальний підхід, який сприяє підготовці кадрів відповідно до сучасних потреб особи та суспільства [5];

— модульний підхід, який виявляється у стандартизації освіти і може поширюватися на всі системи, дидактико-методичні основи підготовки викладачів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю і розвитку їхньої педагогічної майстерності [6, с. 51];

— інтелектуально-професійний підхід, який містить психолого-педагогічні основи фахової підготовки, яка має багато рівнів. Психолого-педагогічною основою технології багаторівневої професійної підготовки є принцип єдності свідомості та діяльності, який реалізується в технології навчання [7, с. 17].

Науковці визначили психолого-педагогічні вимоги до розроблення змісту розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю є:

- визначення основних освітніх програм як сукупності навчально-методичної документації, яка ставить цілі та прогнозує результати;
- формування компетенцій з навчальних дисциплін в обсязі, передбаченому державними освітніми стандартами;
- орієнтування основних освітніх програм на компетенції як результат навчання;
- реалізація модульно-рейтингового навчання і модульно-рейтингової системи оцінювання;
- створення нових освітніх технологій;
- формування пізнавальної діяльності та навчання досвіду творчої діяльності, формування стилю мислення, що ґрунтується на самоорганізації;
- застосування кредитно-накопичувальної системи оцінювання результатів засвоєння освітніх програм, яка дозволяє перехід на індивідуальні плани, які визначають індивідуальну освітню траєкторію студента;
- посилення ролі особистісного чинника в усіх видах пізнавальної діяльності того, хто навчається, надання більшої кількості годин на індивідуальні форми навчання [6, с. 51].

Організація змісту професійної підготовки викладачів сучасного ВНЗ має за мету формування у них цілісного уявлення про зміст і методи вивчення певної навчальної дисципліни. Для викладачів вищих навчальних закладів є рекомендованим розглядати професійно-педагогічну компетенцію через сукупність базових компетенцій: професійної, психолого-педагогічної і дидактичної.

Професійна компетенція має бути вираженою в теоретичних знаннях (забезпеченні повною мірою реалізації навчальних дисциплін, що викладаються, відповідно до затвердженої робочої

програми, виконанні викладацької діяльності на високому фаховому рівні, відповідальності за результати своєї роботи) і в практичній діяльності (здійсненні виду освітньої діяльності, спрямованої на формування, закріплення, розвиток практичних навичок під час виконання певних видів завдань, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю, формуванні в студентів професійних якостей з обраного фаху чи напряму підготовки).

Психолого-педагогічна компетенція стосується таких сфер:

- виконання завдань, пов'язаних із вихованням та моральним і духовним розвитком особистості;
- вікового психофізіологічного розвитку (знання концепцій психолого-педагогічних моделей у навчально-виховному процесі, формування навичок спілкування, корекційна робота, розвиток пізнавальної активності, творчих здібностей, самостійності);
- збереження і зміцнення здоров'я і безпечного способу життя (врахування особливостей розвитку тих, хто навчається, і стану їхнього здоров'я, дотримання умов, необхідних для осіб з обмеженими можливостями);
- етики та естетики (дотримання правових, моральних і етичних норм, виконання вимог професійної етики);
- культури (володіння культурою мислення, здатність сприймати, узагальнювати, аналізувати інформацію, визначення мети та вибір шляхів досягнення її, здатність аналізувати філософські проблеми, які є соціально та особистісно значущими, розуміння значення культури як форми людського існування).

Дидактичною є компетенція в таких сферах:

- методологічного та теоретичного знання законів, закономірностей, підходів, принципів, теорій навчання;
- організаційно-педагогічної діяльності (планування освітнього процесу та його ресурсного забезпечення, застосування педагогічно обґрунтованих та таких, що гарантують високу якість освіти, форм, методів і засобів навчання та виховання);
- інформаційно-комунікативних технологій (уміння використовувати методи, способи і засоби отримання, зберігання, оброблення інформації, працювати з комп'ютером як засобом управління інформацією, здатність працювати з інформацією в глобальних комп'ютерних мережах);
- методичної роботи (розроблення навчальних комплексів, лабораторних занять, семінарів) [6, с. 52−53].

Висновки. У часи нових і постійно вдосконалюваних технологій викладачам необхідно бути знайомими з сучасними технологіями, наявними для використання у сфері викладання. Про-

грами розвитку педагогічної майстерності, які зосереджуються на навчанні інтернет-технологіям, відіграють величезну роль у підготовці та забезпеченні знаннями викладачів. Під час вивчення наукових праць зарубіжних і вітчизняних дослідників ми виявили, що викладачі вищих навчальних закладів сприймають позитивно ідею розвитку педагогічної майстерності, тому що це дає можливість бути кращим викладачем, колегою, дослідником, укладачем навчальних планів, краще розуміти студентів і засвоєння ними навчального матеріалу. Проаналізовані підходи необхідно використовувати в професійній підготовці і розвитку педагогічної майстерності викладачів університетів непедагогічного профілю.

Література

1. Абрамова М.А., Крашенинников В.В. Факторы формирования коммуникативного пространства в образовании / М.А. Абрамова, В.В. Крашенинников // Философия образования. — 2013. — № 3. — С. 512.
2. Балакирева Э.В. Профессиологический подход к педагогическому образованию: монография / Э.В. Балакирева. — СПб: РГПУ, 2008. — 255с.
3. Варковецкая Г.Н., Дитяткина Л.А. Научные основы содержания подготовки кадров, не имеющих базового педагогического образования / Г.Н. Варковецкая, Л.А. Дитяткина // Человек и образование. — 2013. — № 3 (36). — С. 49—53.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессионального самоопределения в ранней юности: учеб. пособие / Э.Ф. Зеер, О.А. Рудей. — М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: МОДЕК, 2008. — 256 с.
5. Карпов В.В. Психолого-педагогические основы многоступенчатой профессиональной подготовки в вузе: автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13. 00. 01. — СПб: СпбГУ, 1992. — 36 с.
6. Лебедева М.Б. Подготовка педагогических кадров в области использования информационных и коммуникационных технологий в профессиональной деятельности на основе интегративно-модульного подхода / М.Б. Лебедева // Педагогическое образование в государствах СНГ: современные проблемы, концепции, теории и практика: материалы Международ. науч.-практич. Конф. 25-26 окт. 2012 г., Санкт-Петербург. — СПб: ФГНУ ИПООВ РАО, 2012. — С. 279−286.
7. Шестак Н.В. Отраслевая педагогика / Н.В. Шестак // Высшее образование в России. — 2013. — № 6. — С. 49-55.
8. LehA.S. Lessons learned from service learning and reverse mentoring in faculty development: a case study in technology training / Amy S. Leh //

Journal of Technology and Teacher Education. — 2005. — Vol. 13. — №1. — P. 25—30.

УДК 811.371.015.3

Случайна Л.О.,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

СКЛАДНИКИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ВНЗ

Анотація. *У статті проаналізовано складники міждисциплінарного потенціалу мовних дисциплін в економічному ВНЗ та запропоновано методологічний інструментарій для здійснення наукових досліджень та освітньої діяльності у царині мовних, соціологічних, економічних, філософських і політологічних дисциплін.*

Ключові слова*: методології крос-культурного аналізу, прикладного аналізу тексту та дискурсу, геоекономічного аналізу; системний, ситуативний, факторний аналіз; міждисциплінарний потенціал мовної підготовки студентів-економістів.*

Аннотация*. В статье содержится анализ составляющих междисциплинарного потенциала языковой подготовки студентов экономического ВУЗа. Автором предлагается методологический инструментарий для осуществления научных исследований и процесса обучения в области языковых, экономических, философских, социологических и политологических дисциплин.*

Ключевые слова*: методологии кросс-культурного анализа, прикладного анализа текста и дискурса; системный, ситуативный, факторный анализ; междисциплинарный потенциал языковой підготовки.*

Abstract. *The article produces some insights into the interdisciplinary character of teaching languages at modern economic university. It offers a brief description of scientific methods which can be applied in a number of areas both for teaching and conducting research.*

Key words*: cross-cultural analysis, text and discourse analysis, geo-economic analysis; systems analysis, situational analysis, factor analysis; multidisciplinary approach to teaching languages.*

Геополітичні, комунікаційні та технологічні зміни в суспільстві залучили до спілкування велику кількість людей різноманітних національностей, професій, інтересів. У період глобальних інтеграційних процесів, коли минуле себе вже вичерпало, а май-

бутнє залишається невизначеним, подальше продукування нових знань потребує оновлення методологічного апарату фундаментальних наук та доповнення здобутками споріднених наукових шкіл.

Проблема конструктивного синтезу знань має загальносвітові коріння. У свій час її досліджували Т. Дадлі-Еванс, О. Тоффлер. Один з провідних українських експертів з міждисциплінарного підходу А.М. Колот вважає, що на сьогодні головним є завдання зібрати окремі складники в різних галузях досліджень в єдине ціле, сформувати засади узагальнювальної нової теорії, а на її основі вибудувати комплекс фундаментальних наук. На його думку, головне раціональне зерно міждисциплінарного підходу — *це збагачення суміжних наук на основі запозичення методологічного інструментарію* для пояснення природи нових явищ і процесів [4, с. 7]. За таких умов університетська освіта має на меті виховання не лише фахівця, не лише людини із суто науковим мисленням, а й національно свідомого інтелектуала нового покоління. Л.С. Козловська акцентує, що в просторі сучасного університету співіснують науковий, діловий, виховний та навчальний виміри, проте в перерізі завжди перебуває мовний вимір, адже мова є інструментом комунікації в кожному з них [5, с. 57]. Відтак, мовна траєкторія поєднує інструментарій для досліджень у царині соціологічних, економічних, філософських, політологічних та низки інших дисциплін у немовному ВНЗ. Це надає актуальності дослідженням з мовної підготовки фахівців з міжнародної економіки, здатних функціонувати в міжнародному просторі, здійснювати активну міжкультурну комунікацію в межах своєї професійної та наукової діяльності.

Мета статті полягає у вивченні можливостей практичного застосування методології крос-культурного аналізу, прикладного аналізу тексту та дискурсу, геоекономічного аналізу як складників міждисциплінарного потенціалу мовної підготовки студентів економічного ВНЗ. Розглянемо кожну з вищезазначених методологій.

В останні десятиліття дедалі більшого значення набувають міжкультурні (крос-культурні) дослідження для вивчення варіабельності й кореляції тих чи тих рис культури народів світу, що дає можливість виявити групи ознак і проектувати їх у різні виміри простору і часу. *Крос-культурний аналіз* є надзвичайно важливим інструментом у вивченні генезису й еволюції господарсько-культурних типів. Порівняльні дослідження при цьому мають охоплювати всі основні компоненти господарства й культури рі-

зних народів, що проживають у подібних географічних і соціально-економічних умовах, аби насамперед виявити в них типологічно близькі форми господарювання й культури, що розвивалися конвергентно, а також запозичені та генетично пов'язані; виділити ареали поширення господарсько-культурних типів [6, с. 128−129].

Отже, об'єктом методології крос-культурного аналізу є надзвичайно велика кількість поведінкових ситуацій у різноманітних соціокультурних контекстах, а предметом — виявлення залежності поведінки людей від соціокультурних факторів. Такими факторами у крос-культурному дослідженні можуть стати: 1) система екологічних факторів, яка включає до себе фізичне оточення, ресурси, географію; 2) система засобів забезпечення життєдіяльності людини, тобто експлуатації ресурсів, сільське господарство, промисловість; 3) соціокультурна система: інститути, норми і цінності; 4) особистісна система: сприймання, навчання, мотивація; 5) міжособистісна система: патерни соціальної поведінки [1, с. 15−16].

Методологія крос-культурного аналізу має не тільки теоретичний, а і прикладний аспекти, адже можливості її реалізації є невичерпними у викладанні мовних дисциплін в економічному ВНЗ. Як приклад, можна навести цикл занять за загальною тематикою Working Across Cultures у підручниках Market Leader (Third edition), у яких порівнюються поведінкові патерни при знайомстві і прощанні, під час ведення ділових переговорів і розважальних заходів для бізнес-партнерів; аналізуються особливості просторової, вербальної та невербальної поведінки; вирішуються практичні завдання з організації роботи в поліетнічних колективах та врегулювання конфліктів з етнічним підґрунтям.

Міждисциплінарна співпраця фахівців у галузі лінгвістики, соціолінгвістики, соціології, економіки і соціоекономіки відтворюється у *методології прикладного аналізу тексту та дискурсу.*

Загальноприйнятим є твердження, що текст — це комунікативна подія, яку характеризує: зв'язність (повторюваність лексичних компонентів; наявність кон'юнкцій; цілісність; причинність; інформативність; ситуативність; інтертекстуальність (пов'язаність з попередньою або паралельною інформацією); інтенціональність (визначеність мети автора повідомлення).

На думку міжнародної групи експертів Гуманітарного центру, дискурс — це соціокультурна практика, що поєднує поняття мови, бесіди, презентації, дискурсу, мовної поведінки. Лінгвістичними та соціолінгвістичними методами аналізу тексту й дискурсу вважають філософські підходи, соціокультурні теорії, лінгвістич-

ні теорії; концепти комунікації. Серед цих теорій варто виокремити стратегії критичного дискурс-аналізу («ми — ти» дискурс); стратегії аргументації (приписування / заперечування відповідальності; знецінення та дискредитації; перебільшення — раціоналізації — зменшення (опис у чорно-білих тонах); стратегії контент-аналізу; стратегії лінгвістичного аналізу тощо [7, с. 43−45].

В умовах запеклої боротьби національних економік у новій світогосподарській системі *геоекономічний аналіз* стає важливим складником основ міжнародних економічних відносин. Ця методологія надає можливість реалізувати принципи міждисциплінарної інтеграції іноземної мови в економічному ВНЗ. Проте вона не буде відображати реальність, якщо не матиме проблемного характеру. Наповнення навчального процесу з мовних або немовних дисциплін елементами системного або ситуаційного аналізу допомагає розширенню професійного поля майбутніх фахівців, на якому мова аналітики може стати мовою міжкультурного спілкування, мовою обговорення проблем і прийняття рішень [2, с. 178].

Для вирішення навчальних і науково-прикладних завдань у галузі геоекономічного аналізу пропонуються логічно пов’язані системи чинників, серед яких можна відзначити такі:

1) систему геоекономічних відносин, яка складається із суб’єкта геоекономічних відносин; структури зовнішніх зв’язків, яка об’єднує інтереси, ресурси, цілі, спосіб їх досягнення;

2) систему чинників формування геоекономічного курсу суб’єкта, яка складається з таких елементів:

— постійних параметрів (характер просторового розташування, розмір території, клімат, протяжність та конфігурація державних кордонів, ступінь віддаленості від світових соціально-економічних центрів сили, природні ресурси);

— змінних параметрів, до яких належать політичні, економічні, науково-технічні, екологічні, соціальні, демографічні, культурно-релігійні тощо;

3) систему чинників, які забезпечують зовнішньоекономічні інтереси суб’єкта, серед яких:

— форми і напрямки участі в міжнародному розподілі праці;

— позиції на найбільш динамічних і перспективних сегментах світового ринку товарів, послуг, капіталу, робочої сили;

— використання механізмів двостороннього, регіонального та багатостороннього співробітництва для покращення умов доступу товарів і послуг на зовнішні ринки тощо [3, с. 207−210].

Методологія геоекономічного аналізу надає можливість реалізувати принципи міждисциплінарної інтеграції, практичної реалізова-

ності та проблемності навчання при вивченні, наприклад, тем «Особливості ведення бізнесу (у певній країні)», «Міжнародний бізнес», «Економіка і промисловість країни (мова якої вивчається), «Україна в глобальній економіці», «Крос-культурні особливості управління персоналом і міжнародний маркетинг», «Банківські та фінансові системи країни (мова якої вивчається), «Біржі», «Особливості обліку та аудиту в країні (мова якої вивчається)».

Узагальнюючи, пропонуємо такі висновки: сучасна людина живе як мінімум у чотирьох вимірах — біологічному, професійному, соціальному та духовному. За такого складного переплетіння генерування нових знань можливе лише на засадах міждисциплінарності.

Це завдання можна виконувати за допомогою нових навчальних дисциплін мовного циклу на зразок мовної культури сучасної бізнес-комунікації, сучасного риторичного канону, соціолінгвістики, геолінгвістики, соціодіалектології, крос культурного менеджменту а також нових дисциплін економічного циклу, наприклад, соціоекономіки та ін., викладання яких передбачає застосування вищезгаданих методологій.

Література

1. Беспамятных Н.Н. Методология кросс-культурного анализа: базовые концепты, направления и перспективы исследований / Н.Н. Беспамятных // Наука. Релігія. Суспільство. — № 1, 2008. — С. 15—16.

2. Боришполец К.П. Методы политических исследований / Боришполец К.П. — М.: Аспект Пресс, 2005. — 221 с.

3. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: навч. посіб. / Т.В. Кальченко — К.: КНЕУ, 2009 р. — 364 с.

4. Колот А.М. Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності / А.М. Колот. Социальная экономика. — 2014. — Выпуск 48. — № 1−2. — С. 75—83.

5. Козловська Л.С. Наскрізна мовна траєкторія навчання — складник культурно-корпоративного коду [Електронний ресурс] / Л.С. Козловська // Збірник матеріалів науково-методичної конференції «Творчий потенціал мовних кафедр в інноваційному розвитку дослідницького університету». — К.: КНЕУ, 2014. — С.57.

Режим доступу: ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2014/3558/

6. Рахманов О. Соціокультурні чинники інституціоналізації підприємництва в Україні: монографія / О. Рахманов. — К.: КНЕУ, 2010. — С. 128—129.

7. Титчер С. Методы анализа и дискурса / С. Титчер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер. Пер. с англ. — Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2009. — 356 с.

УДК 371.13

Таран О.С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»

МЕТАКОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ

Анотація. *Стаття присвячена аналізу структури етнолінгвокультурної свідомості, сформувати яку в студента-міжнародника є головним завданням у викладанні іноземної мови. Основний акцент зроблений на метакогнітивних стратегіях навчання.*
Ключові слова: *метакогнітивна стратегія навчання, суб'єкт навчання, міжкультурна компетенція мовця.*

Аннотация. *Статья посвящена анализу структуры этнолингвокультурного сознания, сформировать которое у студента-международника является главной задачей в процессе преподавания иностранного языка. Основной акцент сделан на метакогнитивных стратегиях обучения.*
Ключевые слова: *метакогнитивная стратегия обучения, субъект обучения, межкультурная компетенция говорящего.*

Abstract.*The article is devoted to the analysis of ethnic-lingual and-cultural consciousness and practices to form communicative skills in the sphere of international relations.*
Keywords: *metacognitive strategy of educating, subject of educating, cross-cultural competense of the speaker.*

Опанування іноземної мови як системи знаків, які відіграють роль у кодуванні й перетворенні інформації, є когнітивною діяльністю. У цьому процесі, незалежно від обраної методики навчання, його суб'єкт (той, хто навчається) свідомо чи підсвідомо виробляє певні стратегії (ми вживаємо цей термін у розумінні O'Malley&Chamot [3]): когнітивні, комунікативні, метакогнітивні, соціально-афективні, культурно-специфічні. Предметом нашої уваги в межах цієї розвідки стали саме метакогнітивні стратегії навчання іноземної мови.

Сучасні умови глобалізації та інформатизації світу, а також євроінтеграції країни вимагають від фахівця вільного володіння іноземною мовою. Відповідно спостерігаємо зміщення акценту головного завдання у викладанні навчальної дисципліни «Іноземна мова» з вироблення вмінь розуміти наукову літературу за фахом на вироблення вмінь і навичок міжкультурної комуніка-

ції[12], професійного мовлення, спроектованого моделлю майбутньої професійної діяльності. Особливо це стосується майбутніх аналітиків міжнародної інформації, адже вона є складником глобальної комунікації, одна з цілей якої — формування інформаційного суспільства. Такий прикладний аспект у викладанні іноземних мов започаткований професором С. Тер-Мінасовою та її науково-методичною школою.

Професійне мовлення нерозривно пов'язане з міжкультурною компетенцією мовця (у нашому випадку студента-міжнародника), тобто користування іноземною мовою на професійному рівні, у професійній діяльності неможливе без знання культури, особливостей менталітету, національного характеру, звичаїв і традицій носіїв тієї чи тієї мови. Ці чинники сукупно становлять етнолінгвокультурну свідомість, багатокомпонентна структура якої «...складається з трьох просторів: лінгвального, когнітивного й культурного» [2, с. 92].

У межах лінгвального простору передбачається вироблення й корекція граматичних навичок, зокрема ліквідація «морфемної дислексії» та «морфемної дисдикції» (М. Косилова) шляхом апелювання до інтелектуального складника пізнавальної діяльності студентів. У межах культурного простору апелюємо до культурних стереотипів, еталонів і символів, а також стереотипних уявлень про майбутню професійну діяльність. Ефективним методом моделювання професійної діяльності майбутнього міжнародника є рольові ігри. Однак найбільший для нас інтерес у контексті досліджуваного предмета становить когнітивний простір, що реалізується в таких операційних одиницях, як «...ментальні утворення, які беруть участь у здійсненні операцій категоризації дійсності» [2, с.92].

У контексті когнітивної теорії під *метакогнітивними стратегіями* розуміють «специфічні способи переробки інформації, які посилюють розуміння, засвоєння й збереження інформації в пам'яті» [1, с. 323]. R. Oxford розглядає метакогнітивні стратегії серед непрямих стратегій оволодіння мовою, тобто таких, що підтримують і регулюють вивчення мови, основане на навчальному стилі студента, емоційних характеристиках, поведінкових зразках, але без безпосередньої апеляції до мови [4, с. 135]. Метакогнітивні стратегії суб'єкта навчання (студента) включають: обдумування навчання, планування навчання, контроль за розу-

[12]Термін *міжкультурна комунікація* вперше вжитий у роботі Е. Холла й Д. Трагера «Culture as Communication» (1954).

мінням або продукуванням мовлення, самооцінку результатів навчання (О. Залевська, H. Stern, D. Larsen-Freeman, R. Oxford). Ці стратегії навчання іноземної мови застосовується на етапі формування комунікативної компетенції та, на думку J. Quicke, є вирішальними для процесу становлення активного й самостійного суб'єкта навчання [5, с. 249], їх контроль і відстежування дозволяють викладачеві обирати відповідну методику навчання, впливати на його результати.

Однією з ефективних методик, спрямованих на оптимізацію сприйняття й максимально продуктивне використання суб'єктом навчання нової інформації та стратегічні способи її перероблення, є методика інтенсивного навчання (Г. Китайгородська, І. Зимня, О. Леонтьєв, І. Самсонова, Н. Єлухіна, Т. Капітонова). Особливість цієї методики полягає насамперед у тому, що принципово важливого значення набуває використання такого навчального матеріалу, який стимулює роботу *різних* аналізаторів (слухового, зорового, моторного), тобто застосування аудіо- та відеотехніки, наочності, створення проектів (projects) і т.п. Ефективно реалізують цю умову мультимедійні комп'ютерні програми (навчальні, контрольні, тестувальні), робота з якими дозволяє студентам виробляти когнітивні й метакогнітивні стратегії в оволодінні та користуванні іноземною мовою.

Модульний підхід до організації навчального процесу дозволяє викладачеві відповідно до стратегій оволодіння іноземною мовою суб'єктами навчання варіювати блок-модулі й будувати власний курс у межах навчальної програми, залежно від рівня й вимог конкретної аудиторії.

Отже, успіх в опануванні іноземної мови залежить як від ефективності методики навчання, так і від обраних стратегій, чільне місце серед яких посідають метакогнітивні, що пов'язані з когнітивною діяльністю людини. Оволодіння мовою нерозривно пов'язане з осягненням відповідної культури, у результаті чого відбувається формування міжкультурної компетенції мовної особистості.

Література

1. Залевская А. А. Введение в психолингвистику / А. А. Залевская. — М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 1999.

2. Привалова И. В. Разнообразие подходов в развитии теоретических основ межкультурного общения / Привалова И. В. // Вестник МГУ. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. — 2004. — № 3. — С. 85–97.

3. O'Malley J. M. Learning strategies in second language acquisition / O'Malley J. M., Chamot A. U. — Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
4. Oxford R. Language learning strategies: What every teacher should know / R. Oxford. — Boston: Heinle & Heinle, 1990.
5. Quicke J. Metacognition, pupil empowerment, and the school context / J. Quicke // School Psychology International. — 1994. — Vol. 15. — № 3. — P. 247—260.

Umarova N.I.,
Teacher of the Department of Theory of Translation and Comparative Linguistics at National University of Uzbekistan

THE IMPORTANCE OF CLASSROOM BEHAVIOR MANAGEMENT

Анотація. *Ця стаття акцентує на важливості управління поведінкою тих, хто навчається, пропонуючи способи керування класом,, а також правильний поведінковий підхід до використання ігрових методів.*
Ключові слова: *управління поведінкою класу, організація плану уроку, живі уроки, ігрові методи.*

Аннотация. *Данная статья характеризует важность управления поведением учащихся, предоставляя способы управления классом, а также правильный поведенческий подход с использованием игровых методов.*
Ключевые слова*: управление поведением класса, организация плана уроков, живые уроки, игровые методы.*

Summary. *The following article describes a significance of managing classroom behavior, as well as providing the ways how to take behavioral approach correctly by using game methods.*
Key words*: classroom behavior management, organizing lesson plans, lessons with cheerful mood, games methods.*

Teaching is very interesting, but at the same time it makes us to be responsible for the quality of the classes. Time management for teachers is far more complicated than for office workers or in other industries. Classroom management is a term used by teachers to describe the process of ensuring that classroom lessons run smoothly despite disruptive behavior by students and limited time. So, classroom behavior managing time is important as well.

Time management during the classes is about control them. When you allow time to control you, you never have enough it.[2] On the

other hand, when you control your teaching time you can allocate your time available to complete all tasks. As a teacher, you want to engage your students in productive learning time and assess their readiness and behavior. This is time when your students are engaged in meaningful and appropriate work. The more productive learning time you have, the more your students will learn.

There is so much to do, and only a limited amount of time in which to accomplish it:

— To introduce the topic and to get students identify the new words;

— Practicing the pronunciation of new vocabulary;

— To organize doing exercises with students in group work, pair work or individually;

— To answer the questions and have a discussion on the topic;

— Be able to involve all students to the tasks;

— To check homework;

— To assess students and etc.

It is a fact that well planned lesson helps teacher to arrange it appropriately. It is also important to identify the key issues that are contributing to incapacity. Before starting out on a time management plan for your lesson, you need to spend a few days observing and reflecting. It is important to start the classroom lesson with cheerful mood, so it can help students to be involved to the process. In my opinion, as a teacher there are three specific stages needs to be included to the good lesson plan. The whole lesson, which lasts only one hour and twenty minutes should be divided into three stages approximately the same period: pre, while and post activities, which, undoubtedly may have a lot of advantages. An additional major of including types of activity stages is to be supported them by objective, procedure, methods and materials.

Classroom management is the actions taken to create an environment that supports and facilitates academic, social and emotional learning. Toward this goal, teachers must develop caring, supportive relationships with and among students; organize and implement instruction in ways that optimize students' access to learning; use group management methods that encourage students' engagement in academic tasks; promote the development of students' social skills and self–regulation; and use appropriate interventions to assist students with behavior problems. In an effort to maintain order in the classroom, sometimes teachers can actually make the problems worse. Therefore, it is important to consider some of the basic mistakes commonly made when implementing classroom behavior

management strategies. For example, a common mistake made by teachers is to define the problem behavior by how it looks without considering its function. [3]

Interventions are more likely to be effective when they are individualized to address the specific function of the problem behavior. Two students with similar looking misbehavior may require entirely different intervention strategies if the behaviors are serving different functions. Teachers need to understand that they need to be able to change the ways they do things from year to year, as the children change. Not every approach works for every child. Teachers need to learn to be flexible. Another common mistake is for the teacher to become increasingly frustrated and negative when an approach is not working. The teacher may raise his or her voice or increase adverse consequences in an effort to make the approach work. This type of interaction may impair the teacher-student relationship. Instead of allowing this to happen, it is often better to simply try a new approach. Inconsistency in expectations and consequences is an additional mistake that can lead to dysfunction in the classroom.Teachers must be consistent in their expectations and consequences to help ensure that students understand that rules will be enforced. To avoid this, teachers should communicate expectations to students clearly and be sufficiently committed to the classroom management procedures to enforce them consistently. Interventions are more likely to be effective when they are individualized to address the specific function of the problem behavior. Two students with similar looking misbehavior may require entirely different intervention strategies if the behaviors are serving different functions. Teachers need to understand that they need to be able to change the ways they do things from year to year, as the children change. Not every approach works for every learner. Teachers need to learn to be flexible. Another common mistake is for the teacher to become increasingly frustrated and negative when an approach is not working. The teacher may raise his or her voice or increase adverse consequences in an effort to make the approach work. This type of interaction may impair the teacher-student relationship. Instead of allowing this to happen, it is often better to simply try a new approach.

There is another way the classes to be held organized and specific: using game methods. Games methods affect to the students' behavior and learning positively. Correct approach to the games and creativity of teacher is a factor of his or her individualism. The variation of game methods is wide and its' assistance may help you to achieve your goal. Games are like play, but have an end or a payoff and involve suspense. Games may be played with teams against one

another or against some impersonal force. I assume that game helps to entail the class earning access to a reward or losing a reward, given that all members of the class engage in some type of behavior (or did not exceed a certain amount of undesired behavior). The game method can be used to increase desired behaviors (e.g., question asking) or to decrease undesired behaviors (e.g., out of seat behavior). The game method has been used with preschoolers as well as adolescents, however most applications have been used with typically developing students (i.e., those without developmental disabilities). In addition, the Game «is usually popular with and acceptable to students and teachers.» [1]

All in all, it is clear from the above points following the plan of classroom behavior management by variable methods is significant. So, great time manager teachers are organized and effective. They spend their classes well without getting carried away and becoming obsessive compulsive.

References

1. Tingstrom, D.H. Sterling-Turner «The Good Behavior Game» 2002, Behavior Modification. P. 225—253.
2. Steve Francis «Time management for teachers» Gr8people.com.au, P. 5
3. William L., Patricia M. Barbetta «Study Guide to Accompany Exceptional Children». — Prentice Hall College Div.2012, P. 67.
4. Farberman. B.L., Musina R.T., Jumaboeva F.A. Oliy o'quv yurtlarida o'qitishning zamonaviy usullari. /O'quv qo'llanma. –T.:O'qituvchi, 2002.
5. Sayidahmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar (nazariya va amaliyot). — T.: Moliya, 2003.

УДК 37.091.3:811.111:330.341.1:327

Шпак Н.А.,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Дипломатичної академії при МЗС України

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ КУРСУ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ ФАХІВЦІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. *Автор аналізує програму курсу іноземної мови, розроблену кафедрою іноземних мов Дипломатичної академії України для фахівців зовніш-*

ньої політики. Основна увага приділяється розвитку мовних навичок, які забезпечують ефективну комунікацію в міжнародному професійному середовищі. Програма курсу передбачає застосування комунікативного підходу та розвиток критичного мислення для консолідації набутих навичок та успішного формування іншомовної комунікативної компетенції.
***Ключові слова**: іноземна мова для спеціальних цілей, крос-культурна комунікація, комунікативний підхід, критичне мислення.*

***Аннотация.** Автор анализирует программу курса иностранного языка, разработанную кафедрой иностранных языков Дипломатической академии Украины для специалистов в области внешней политики, которые обеспечивают эффективную коммуникацию в международной профессиональной среде. Программа курса предусматривает применение коммуникативного подхода и развитие критического мышления для консолидации полученных навыков и успешного формирования иноязычной коммуникативной компетенции.*
***Ключовые слова**: иностранный язык для специальных целей, кросс-культурная коммукация, коммуникативный подход, критическое мышление.*

***Abstract.** The author looks at the foreign language syllabus designed by the Department of Foreign Languages for teaching foreign languages to adult foreign policy professionals. The main focus is on developing foreign language skills providing effective communication in cross-cultural professional environment. Another focus is on applying a communicative approach and developing critical thinking which enable the trainees to consolidate the acquired skills and form foreign language communicative competence.*
***Keywords**: foreign language for specific purposes, cross-cultural communication, communicative approach, critical thinking.*

Інтенсивні глобалізаційні процеси та міжнародні зв'язки України в різноманітних сферах життєдіяльності вивели її на європейський і світовий простір. Гостро постає питання низки трансформацій щодо навчання іноземних мов, що веде за собою переосмислення його цілей, змісту і технологій, суттєвого оновлення мовної освіти та наближення реалій системи освіти в Україні до загальноєвропейських та світових стандартів, визначених, зокрема, у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, основною стратегічною метою яких є прагнення покращити якість спілкування між європейцями з різною мовою та культурним підґрунтям. Рада Європейського Союзу також підтримує методи вивчення і викладання, які допомагають формувати й розвивати знання та вміння, необхідні людям для того, щоб стати більш незалежними у своїх думках та діях і більш відповідальними і готовими до співпраці з іншими людьми [1].

У контексті Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти особливого значення набувають завдання:

- визначення критеріїв ефективності до вивчення іноземної мови магістрами зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України (ДАУ);

- аналіз цілей навчання професійно-орієнтованої іноземної мови, визначених програмою з іноземної мови для професійного спілкування ДАУ;
- визначення ключових навичок для формування мовної компетентності, а також методів та технологій, застосування яких забезпечує високу ефективність засвоєння мовного матеріалу.

Іноземна мова, безумовно, є інструментом професійного спілкування фахівців, сфера діяльності яких тісно пов'язана з розвитком та підтримкою міжнародних контактів.

Вивчення іноземної мови професійного спрямування передбачає отримання мовних знань та мовленнєвих навичок на рівні, достатньому для підтримки контактів із зарубіжними колегами, та необхідному для подальшого особистісного та фахового розвитку [2]. Особливо гостро це питання стоїть перед викладачами, що готують майбутніх дипломатів, для яких іноземна мова є інструментом повсякденної професійної діяльності.

Програма з іноземної мови розроблена кафедрою іноземних мов ДАУ на основі Програми, затвердженої Міністерством освіти і науки України. Програма Академії спрямована наоволодіння іноземною мовою як засобом спілкування та використання її як інструмента в діалозі держав, націй, культур і цивілізацій сучасного світу. Вона передбачає взаємопов'язаний комунікативний і соціокультурний розвиток майбутніх дипломатів засобами іноземної мови для підготовки їх до міжкультурного спілкування в різноманітних сферах професійної діяльності [3]. У процесі занять слухачі знайомляться з лінгвістичними, процедурними, соціокультурними та міжкультурними аспектами публічних виступів з доповідями, промовами, повідомленнями, проведенням презентацій, співбесід, урегулюванням конфліктів та прийняття рішень, ведення переговорів, зборів, дискусій, етикетом розмов по телефону тощо [4].

На сучасному етапі існує декілька підходів до навчання іноземної мови. Одним з найбільш відомих є вивчення іноземної мови за В.В. Сафоновою, відповідно до якого основну увагу потрібно зосередити на формуванні і розвитку бі(полі)лінгвістичної комунікативної компетенції (*bi(poly)lingual communicative competence)*: мовної, мовленнєвої, соціокультурної; культурознавчому збагаченні за принципом кола культур, що поступово розширюються; розвитку культури опису свого життя іноземною мовою.

Заслуговує на увагу також підхід, запропонований Н.Д. Гальсковою, згідно з яким мовна компетентність включає в себе також

розуміння іншого способу поведінки, здатність бачити спільне і відмінне в культурах, готовність до практичного використання іноземної мови, толерантність. Вивчення іноземної мови повинно сприяти гармонійному розвитку особистості, розвивати творчі здібності, інтелект, бажання вчитися, здатність до соціальної взаємодії. Одним із важливих компонентів є емоції, що виникають при вивченні мови.

Варто особливо підкреслити необхідність створення позитивного емоційного фону для підвищення ефективності засвоєння мовних знань. Цей підхід знайшов своє конкретне втілення в концепції емоційного навчання, яке базується на емоційному інтелекті людини *(emotional learning, emotional intelligence)*. Досвід свідчить, що емоційне навчання створює необхідний рівень довіри між викладачем і слухачем, між слухачами в групі, що також збільшує мотивацію, і в результаті рівень засвоєння необхідних вмінь і навичок значно перевищує очікуваний.

Питання навчання іноземної мови для професійного спілкування в немовних вищих навчальних закладах глибоко аналізується О. Б. Тарнопольським, який наголошує, що розуміння ролі комунікативної компетентності привело до кардинальних змін у викладанні іноземної мови. Компетентність стала основною метою навчання іноземним мовам та спричинила перегляд традиційних підходів. Стало зрозуміло, що потрібно навчати не системи мови, а іншомовному спілкуванню як в усній, так і в письмовій формі, та акцентувати не на лінгвістичній (фонетичній, граматичній тощо) правильності, а на комунікативній коректності.

При цьому О.Б. Тарнопольський зауважує, що іншомовна комунікативна компетентність як мета навчання є дуже загальною категорією, не конкретизує рівень володіння мовою, види мовленнєвої діяльності, сфери спілкування. Доцільно обмежити мету вивчення іноземної мови професійного спрямування такими параметрами:

1. Професійна спрямованість (професійно орієнтована комунікативна компетенція у вузькому та широкому розумінні).

2. Професійна соціально-комунікативна позиція (залежно від сфер людського спілкування, у яких відбувається комунікація).

3. Компетенції в різних видах мовленнєвої діяльності (їх взаємозв’язок та необхідність різних підходів для розвитку кожного з них).

4. Компонентний склад комунікативної компетенції (лінгвістичний, соціолінгвістичний та прагматичний компоненти) [5].

Такий підхід є виправданим для визначення пріоритетів курсу іноземної мови професійного спілкування в рамках дворічної магістерської програми ДАУ та є основою для визначення форм і методів навчання професійно-орієнтованого курсу іноземної мови, які спрямовані на формування у випускників Академії таких умінь:

- здійснювати представництво країни за кордоном;
- швидко аналізувати і реферувати великі масиви друкованої інформації іноземною мовою;
- спілкуватися зі ЗМІ, великими аудиторіями людей різних цільових та вікових груп;
- ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, вірувань, політичних переконань, системи цінностей;
- отримувати інформацію з різних джерел;
- працювати в команді;
- здійснювати листування з органами державної влади та представництвами зарубіжних країн; вести переговори з представниками іноземних делегацій [6].

Досвід свідчить, що для успішної реалізації поставлених цілей навчання професійно-орієнтованої іноземної мови в Дипломатичній академії України є комунікативний метод та розвиток критичного мислення.

Принцип комунікативності *(communicative approach)* є провідним методичним прийомом, при якому викладання орієнтоване на:

- інтерактивне навчання;
- майбутню професійну діяльність слухачів Академії;
- конкретну соціокультурну, країнознавчу інформацію;
- розвиток навичок автономного навчання;
- інтереси і побажання слухачів.

Такий підхід значно полегшує подолання психологічних труднощів під час спілкування у зв'язку з тим, що більше значення надається активному спілкуванню, а не конкретному володінню граматикою, читанню та аналізу зразків доповідей, промов тощо[8].

Ще одним компонентом, що має надзвичайно важливе значення для успішного викладання іноземної мови майбутнім дипломатам, є критичне мислення *(critical thinking)*, яке передбачає, в основному, сформованість навичок обґрунтування власних ідей та причинно-наслідкового оцінювання.

Увага до критичного мислення протягом останніх років спричинена передусім думкою дослідників та освітян, що занадто ба-

гато освічених людей виявили неспроможність застосування цього стилю мислення. Крім того, навички критичного мислення є необхідними для успішної діяльності в сучасному суспільстві, особливо коли це стосується сфери міжнародних відносин. Сформованість критичного та творчого мислення передбачає:

- Сприйняття проблеми.
- Визначення проблеми.
- Визначення шляхів розв'язання проблеми та оцінювання ймовірності їх успіху.
- Пошук та аналіз необхідної інформації.
- Поетапний аналіз розв'язання проблеми для визначення досягнень або недоліків, логічних висновків, пошуку аналогій у власному досвіді.
- Самоконтроль та оцінювання результатів.

Застосування принципу комунікативності та розвиток критичного мислення дають можливість застосувати інтегрований підхід до навчання іноземної мови магістрів зовнішньої політики ДАУ відповідно до вимог міжнародних стандартів мовної освіти.

Підсумовуючи вищезазначене, треба наголосити на тому, що:

- цілі, зміст, а також механізм імплементації програми з іноземної мови ДАУ відповідають міжнародним стандартам;
- принципи комунікативності і критичного мислення, покладені в основу інтерактивного групового навчання в Академії, сприяють успішній реалізації цілей програми;
- подальше розроблення та вдосконалення сучасних інтерактивних методів навчання є нагальним для підвищення ефективності формування іншомовної комунікативної компетентності.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С.Ю.Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2003. — P. VII-VIII.
2. Feltham R.G. Diplomatic handbook. — 6th ed., — London and New York: Longman, 1996. — P.27—28.
3. Shpak Nataliya., Alternative Approaches and Innovative Technologies in the Foreign Language Training of Adults in *Cudzie Jazyky v Premenach Casu IV* (ss. 156−162), proceedings from the IV International Scientific Conference. Bratislava, 2013.
4. Protocol for the Modern Diplomat. Prepared by the Transition CenterForeign Service Institute U.S. Department of State Washington, DC 2005. — 37c.

5. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: Учебное пособие / Тарнопольский О., Кожушко С. — К.: Ленвит, 2004. — 192с.

6. Шпак Н. А. Мова ділового спілкування як складова іншомовної соціокультурної компетентності фахівців у сфері зовнішньої політики//Збірник статей та тез за результатами V Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні технології в процесі викладання іноземної мови професійного спрямування», Київ. — 2012. — С. 13–20.

7. Stephen E. Lucas. The art of public speaking/– 5th ed., −McGraw-Hill Companies, 1995. — 469p.

УДК 378.147:37.091.212

Шпильківська Л.С.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

СПІВПРАЦЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА — ЗАПОРУКА УСПІХУ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Анотація. *У статті йдеться про необхідність тісної співпраці викладачів і студентів вищої школи. Увагу акцентовано на сучасних можливостях студента самостійно обирати викладача, програму, засоби, форму освіти, тоді як викладач іноземної мови зобов'язаний знайти індивідуальний підхід до кожного студента, допомогти йому стати кваліфікованим спеціалістом.*

Ключові слова: *педагогічний досвід, навчальний процес, право вибору, індивідуальні консультації, новітні методи, творчий потенціал, інформаційні технології, дистанційне навчання.*

Аннотация. *В статье идет речь про необходимость тесного сотрудничества преподавателя и студентов. Автор акцентирует внимание на возможностях студента выбрать форму обучения, программу и преподавателя в то время как преподаватель обязан найти индивидуальный подход к каждому студенту.*

Ключевые слова: *педагогический опыт, автономия обучаемого, индивидуальные консультации, информационные технологии, дистанционное обучение.*

Abstract. *The artcle touches upon the problems of learner's autonomy that is the student's ability to choose the form of education, the curriculum and the instructor that meet the student's requirements best. The instructor is to find the individual approach and be helpful.*

Key words: *individual approach, learner' autonomy, coaching, mentoring.*

У навчальному процесі не завжди існує тісна взаємодія викладачів і студентів. Особливо це стосується молодих наставників, які ще не мають необхідного педагогічного досвіду і перед якими постають питання: як виявити творчий потенціал кожної молодої людини, знайти шлях до кожної студентської душі, розробити методи вирішення проблемних ситуацій.

Автори останніх публікацій подають цінну інформацію щодо організації і модернізації роботи зі студентами, упровадження інноваційних технологій у навчальний процес. Вони аналізують закономірності формування потреб, інтересів, навичок, здібностей, характеру молодого покоління. Значне місце в цих роботах належить ролі викладача і методиці навчання іноземної мовленнєвої діяльності у вищих закладах освіти.

Вищі навчальні заклади України приділяють особливу увагу вивченню іноземної мови − невід'ємної компоненти професійної освіти. Вони співпрацюють з європейськими навчальними закладами, реформують навчальний процес відповідно до положень Болонського процесу. Сьогодні кращі українські студенти здобувають вищу освіту за кордоном, здійснюється міжнародний обмін викладачами. Нашій країні потрібні висококваліфіковані спеціалісти для ділового співробітництва, встановлення взаємовигідних зв'язків з іноземними партнерами. Майбутні економісти нового покоління повинні бути конкурентноспроможними, працювати в різноманітних національних і міжнародних компаніях, фінансових і банківських установах, спілкуватись іноземною мовою.

Для досягнення високого рівня володіння іноземною мовою необхідна повсякденна співпраця викладача і студента. Якщо раніше викладач перебував у центрі навчального процесу, то сьогодні студенти мають право вибору викладача, програм, ресурсів, засобів, форм освіти. Вони прагнуть самовдосконалюватися, випромінюють творчу активність, несуть відповідальність за свою навчальну діяльність, обробляють великі масиви інформації, накопичують нові знання та досвід, шукають інноваційні розв'язання проблем, обмінюються різноманітними матеріалами, щоб ефективно підготуватися до практичних занять, модулів, круглих столів, іспитів, олімпіад.

Проте деяким студентам досить важко вивчати іноземну мову. Вони нервуються, впадають у відчай від занадто великої кількості інформації, сумніваються в собі, тож не можна очікувати високої продуктивності праці. Такі студенти інертні й соціально неадаптовані до життя, не вміють доводити справу до кінця, слабо відчувають реальність і можуть бути далекі від практичної сто-

рони життя. Їм бракує рішучості, оперативності, уваги, відповідальності, пунктуальності. Не маючи перед собою чіткого плану, вони неспроможні працювати на повну силу.

Саме викладач зобов'язаний надати допомогу студентам, які мають прогалини у вивченні іноземної мови. На практичних заняттях потрібно створити сприятливу й творчу атмосферу, щоб ніхто не боявся зробити помилку. Бажано, щоб для менш здібних студентів викладач розробив спеціальні, доступні завдання, провів індивідуальні консультації. До своїх вихованців наставник повинен обрати відповідний підхід, здатний компенсувати їхні недоліки в навчанні й поведінці, допомогти їм адаптуватися до життя. У своїй повсякденній діяльності він має завжди бути уважним, стриманим, пунктуальним, чуйним, поблажливим, дбайливим, люб'язним, справедливим, гуманним, оптимістичним. Викладач повинен діяти ефективно і неординарно, враховуючи індивідуальні особливості кожного, уміти пристосовуватися до будь-якої ситуації на практичному занятті, володіти мистецтвом спілкування, підтримувати й підбадьорювати студентів, уміти переконувати, висувати чіткі вимоги, учити студентів не відступати перед труднощами, критикувати обережно, зважати на обставини життя кожного, налагодити емоційні стосунки й знайти взаєморозуміння, робити компліменти. Не потрібно забувати, що кожний студент має свій творчий потенціал, приховані можливості, які викладач повинен виявити й розкрити.

Співпраця викладача іноземної мови і студентів дуже необхідна й ефективна під час підготовки позааудиторних заходів: круглих столів, конференцій, конкурсів, олімпіад. Завдяки цим заходам збільшується інтерес до вивчення іноземної мови, студенти знаходять своїх однодумців, нових друзів, спілкуються з ними, збагачуючи свій лексичний запас, розширюючи світогляд.

У жовтні 2014 року студенти нашої кафедри взяли активну участь у підготовці й проведенні засідання круглого столу на тему: «Навчання і працевлаштування молоді». Бесіда про навчання в магістратурі вищих навчальних закладів Франції особливо зацікавила присутніх, адже сьогодні вже кілька наших студентів здобувають другу вищу освіту в університеті Софія Антіполіс міста Ніцци. Крім того, у цьому університеті, який гостинно відкриває свої двері влітку, студенти КНЕУ можуть під час канікул вивчати французьку мову і ознайомитися з культурною спадщиною Лазурового узбережжя. Протягом місячного стажування вони встигають побувати в Монако, Каннах, Сан Ремо, Сан Тропе і інших мальовничих куточках Європи.

11 листопада 2014 року наші вихованці зустрілися з професором університету Еріком Делятром з французького міста Сержі Понтуаз. Мова йшла про співпрацю між нашими двома ВНЗ та розширення програм обміну студентами. Викладач з Франції високо оцінив рівень володіння французькою мовою майбутніми економістами-міжнародниками нового покоління.

У вихованців КНЕУ також є досвід участі в конкурсах з французької мови. Минулого року студенти IV курсу нашої кафедри Літовченко Богдан і Панько Оксана стали переможцями Всеукраїнської олімпіади з французької мови, посівши перше й третє місця (викладачі Круківський В.І. і Шпильківська Л.С.).

Щоб досягти ефективності в роботі зі студентами, бути цікавим для них, викладач має починати з себе. Змінюваність сучасного світу вимагає від працівника вищої школи бути завжди креативним. Він повинен впроваджувати новітні методи викладання іноземної мови, використовуючи інтернет-ресурси, інформаційні технології, дистанційне навчання, постійно розробляючи нові тестові завдання, залучаючи студентів до групової роботи, ігор, дискусій. Викладач зобов'язаний вільно володіти іноземною мовою, учитися все життя, ніколи не зупинятися на досягнутому, постійно прагнути вдосконалення своєї майстерності, розвитку своїх здібностей. Тільки в тісній співпраці зі студентами викладач може виявити їхні творчі можливості, досягти високих результатів у навчальному процесі.

Література

1. Артюшина М. В., Романова Г. М. Індивідуально-типологічні риси особистості й ефективність діяльності: метод. рекомендації до практ. занять з курсу «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» для студ. усіх спец. денної форми навч. /уклад.: М. В. Артюшина, Г. М. Романова. −К.: КНЕУ, 2001. — 68 с.
2. Бойко А. М. Виховуємо громадянина і професіонала: теорія, досвід: монографія / А. М. Бойко, П. Г. Шемет. −Полтава: Полтава, 2003. — 404 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І. М. Дичківська. — К.: Академвидав, 2004. — 352 с.
4. Драч І. І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. Проблеми освіти: наук зб. / І. І. Драч. — К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. — 2008. — Вип. 57. — С. 44−48.
5. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні: шляхи модернізації / В. Г. Кремень: Грамота, 2003. — 216 с.

6. Михайлова Л. І., Турчина С. Г. Інноваційний менеджмент: навч. посібник / Л. І. Михайлова, С. Г. Турчина, К.: Центр учбової літератури, 2007. — 248 с.

УДК 378/147:811

Юцкевич О.П.,
старший викладач
кафедри німецької мови
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО УЧАСТІ В НАУКОВИХ КОНФЕРЕНЦІЯХ

Анотація. *У статті проаналізовані та систематизовані методи та форми підготовки студентів до участі в наукових студентських конференціях, розкрито потенціал презентації як активного методу навчання та її особливості для представлення на конференції. Наголошено на ролі іноземної мови в розвитку дослідницьких навичок студентів.*
Ключові слова*: науково-дослідна робота, презентація, доповідь, проектна робота, іноземна мова.*

Аннотация. *В статье анализируются и систематизируются методы и формы подготовки студентов к участию в научных студенческих конференциях, раскрывается потенциал презентации как активного метода обучения и ее особенности для представления на конференции. Отмечается роль иностранного языка в развитии исследовательских навыков студентов.*
Ключевые слова*: научно-исследовательская работа, презентация, доклад, проектная работа, иностранный язык.*

Abstract*. The paper analyzes and systematizes methods and forms of training students to participate in scientific conferences, reveals presentations potential as an active learning method, the role of a foreign language in the development of research skills of students.*
Keywords*: research, presentation, report, project work, foreign language.*

У зв’язку з інтенсифікацією глобалізації та інтеграції України до світової спільноти особливого значення набуває іншомовна комунікативна компетенція. Для її розвитку у викладанні ділової

іноземної мови необхідно використовувати такі методи навчання, що забезпечують активність студентів у засвоєнні навчального матеріалу. До таких методів навчання належать рольові ігри, дискусії, кейси. Усе більшої популярності набувають презентації власних проектів як під час аудиторних занять, так і в позааудиторному форматі, наприклад, на студентських конференціях. Робота над проектом не є новою методикою в навчальному процесі. Викладачі, які запроваджують цю методику, стверджують, що робота над проектом захоплює набагато більше, ніж інша діяльність, має позитивний вплив на навчання завдяки підвищеній мотивації, тобто ставлення студентів до навчання, а практично-дослідницький етап є основним у проектній діяльності студентів. Він передбачає самостійну роботу студентів над проектом, збирання та накопичення інформації, її опрацювання, аналіз, систематизацію та узагальнення матеріалів. Крім того, у роботі над проектом використовують міждисциплінарні підходи. Це означає, що студенти використовують знання, які вони отримали з різних предметів через іноземні джерела, студенти оволодівають новітньою фаховою інформацією, що поглиблює їх компетентність у ситуаціях професійній діяльності. Варто мати на увазі, що не лише засвоєння певного обсягу знань робить студента освіченою людиною, компетентним спеціалістом, але і вміння підійти до аналізу будь-якого явища, поставити його в різні зв`язки і ситуації, залучити дані з різних навчальних дисциплін [1]. Головною вимогою тут має бути використання дослідницьких методів, обговорення методів дослідження. Науково-дослідна робота студентів є одним із напрямків їх самостійної роботи, результатом якої має бути їх виступ із доповіддю на конференції. Підготовка доповіді та її презентація на конференції є складним і тривалим процесом, під час якого студенти розвивають такі навички, як вміння аналізувати, виділяти головне, володіти аудиторією. Для цього потрібні продуманість змісту промови, інформаційна насиченість, які є передумовою залучення учасників конференції до обговорення, а це можливо тільки тоді, коли інформація викликає зацікавленість слухачів і впливає на розвиток дискусії. Як показує досвід, відібрані для презентацій на наукових конференціях теми відображають особистісне самовираження промовця, їх схильність до подій соціального або соціально-економічного характеру. Про це свідчать обрані для виступу теми: «Мультінаціональність чи ізоляціонізм», «Інноваційні моделі розвитку сучасного бізнесу», «Мистецтво управління», «Цензура в глобальній

мережі», «Соціальна робота як привілей на підприємстві», «За лаштунками ресторанного бізнесу».

Сьогодні розвиток особистості, як ніколи раніше, стає показником, виміром прогресу будь-якої країни. Цей розвиток індивідуальності стає головним важелем подальшого її розвитку. У підготовці та представленні презентації на конференції студенти вдосконалюють усі складники комунікативної компетенції. Для успішного виступу на конференції особливо вагомою стає соціальна компетенція, тому що передбачає готовність і прагнення співпрацювати з іншими, упевненість у власних силах, а також уміння слухати й цінувати думку інших, уміння впоратися з конфліктною ситуацією, прагнення до компромісу як елементу ділового спілкування, ведення конструктивної комунікації. Презентація на конференції може стати заключним етапом індивідуальної роботи, що полягає у виборі однієї із запропонованих для самостійного опрацювання тем, або завершальним етапом проектної роботи, результати якої можуть бути представлені на науковій конференції студентів. На успіх презентацій на конференціях впливають багато факторів: звукове і візуальне оформлення, поведінка промовця, його контакт з аудиторією, вибір формату презентації [2]. Викладач поступово готує студентів до виступів на конференції, використовуючи різні форми підготовки. Найпростішою формою є реферат. Бажано, щоб реферат мав елементи самостійного пошуку. Робота над рефератом є дуже корисною для студентів, оскільки вона сприяє формуванню вміння аналізувати, робити правильні та обґрунтовані висновки, що є важливим кроком до формування наукових умінь. Наступною формою підготовки до участі в науковій конференції може бути доповідь, тобто усний виклад опрацьованої теми. На заняттях студенти можуть виступати з короткими доповідями тривалістю до 5 хвилин. У доповідях для наукових конференцій студенти висвітлюють результати. проведених досліджень Науково-дослідна робота студентів є одним із напрямків їх самостійної роботи. Залучення студентів до наукової роботи здійснюється через академічну групу. Уже на початку нового навчального року викладач надає докладну інформацію щодо запланованої наукової тематики, яка визначається проблематикою науково-методичної діяльності кафедри, факультету, вищого навчального закладу. Перші етапи набуття наукового досвіду передбачають ознайомлення з правилами підбору потрібної інформації та підготовки анотацій, рефератів, презентацій, доповідей. Тобто студент повинен оволодіти науковим пізнанням, виконуючи протягом усього періоду на-

вчання завдання, які поступово ускладнюються і поглиблюються [3].

Студентська конференція є однією з форм активного навчання, яка передбачає взаємодію меж викладачем і студентом та спрямована на виконання конкретної мети і завдань. Таким завданням стає підготовка доповіді й публічний виступ на конференції [4]. Підготовкою доповідей керує викладач, що істотно підвищує відповідальність студентів за якість підготовки доповідей і їх презентацій. Це змушує їх ретельно готувати свій виступ. Наступні поради можуть гарантувати успішність доповіді: розпочинайте свій виступ тільки тоді, коли ви приймете стійку позицію. Оберіть дружне, приємне привітання. Негативно налаштованих слухачів не переконати. Вибудовуйте риторичні питання. Таким чином ви залучаєте слухачів і підвищуєте їх увагу. Розмовляйте конкретно і наочно. Використовуйте багато дієслів, це активізує слухачів. Уникайте мовних конструкцій зі словом «хтось», це створює дистанцію. Обирайте короткі речення. Речення, які довші за 15 слів, не будуть зрозумілими для більш ніж половини всіх присутніх. Через використання скорочень та непрямої мови ви знецініте зміст вашої доповіді. Вступні вирази типу «понад того хотів би я ще згадати» навіють нудьгу. Артикуляція: говорить повільно. Робить паузи, адже так слухачі зможуть краще стежити за вами і почуте увібрати у себе. Крім того, паузи посилюють ототожнення слухача зі сказаним. Вимовляйте чітко, але не занадто, це виглядає неприродно. Говоріть голосніше, коли ви звертаєтеся або хочете передати емоції. Не говоріть фальцетом, це виглядає агресивно і смішно. Мова тіла: слухач довіряє більше вашій мові тіла, аніж вимовленим словам. Тому стійте прямо і непорушно, розподіляючи вагу на обидві ноги. Підтримуйте контакт очима. Це підвищить довіру до вас. До того ж ви можете оцінити, як слухачі реагують на вашу доповідь. Використовуйте жести, вони підкреслюють сказане. Це добре сприймається слухачами. Ваша жестикуляція повинна відповідати вашій особистості. Для закінчення промови можливі такі варіанти: звернення, висновок в одному реченні або покликання на початок виступу. У жодному разі не використовуйте речення на зразок «Тож ось все, що відбулося», ви знецінюєте свій виступ [5]. Доповідач сам обирає формат своєї промови: це може бути відеопрезентація із скомпонованих відеофрагменів, де використовується жива картинка і студенти самі роблять запис власного відеоматеріалу, або у форматі Power Point, який найбільш прийнятий для представлення індивідуальних робіт на заняттях. Для

конференцій більш вдалим вважається формат pecha-kucha. Особливість презентації у такому форматі полягає в тому, що він має часові обмеження, доповідь триває не більш 7 хвилин і доповідач має використати не більш 20 слайдів, кожен з яких висвітлюється на екрані протягом 20 секунд. Такий формат проведення презентацій дає можливість зробити їх динамічними і максимально інформаційно насиченими.

Успішність доповіді та проведення презентації залежить від рівня володіння іноземною мовою промовця. Тому дуже важливо забезпечити студентів списком найбільш вживаних фраз і виразів та відпрацьовувати цю лексику на заняттях. Так поступово студенти засвоюють такі вирази: Begrüßung: Liebe Kolleginnen und Kollegen/Sehr geehrte Damen und Herren, ich freue mich sehr, dass Sie so zahlreich erschienen sind. Ich möchte mich heute mit Ihnen über…unterhalten/ auseinandersetzen. Vortragsstruktur erläutern: Zunächts gebe ich einen Überblick über den Ablauf. Ich möchte kurz folgendes Thema darstellen: In meinem Vortrag befasse ich mich mit/ geht es um….Zunächts hören Sie…, dann…, zum Schluss… Sollten Sie Fragen haben, dann möchte ich Sie bitten, diese im Anschluss an meinen Vortrag zu stellen, es gibt noch genug Zeit für Diskussionen hinterher. Kommen wir nun zum Thema/zu Punkt Vortrag bzw. Präsentation abschließen: Zusammenfassend lässt sich sagen, dass… , Ich danke Ihnen für Ihre Aufmerksamkeit und stehe Ihnen nun für Fragen und Diskussionsbeiträge zur Verfügung. Для того щоб успішно виступити на конференції, треба не тільки володіти матеріалом, а й уміти його «піднести» слухачам. Тому корисно на занятті провести репетицію презентації, перевірити якість створеного продукту, вислухати зауваження одногрупників і визначити, наскільки вона цікава для слухачів, а її форма зрозуміла для них. Особливо це важливо для студентів, для яких участь у науковій конференції є їх дебютом [6].

Науково-дослідна робота студентів і виступ з доповідями на конференціях є важливим чинником активізації навчального процесу, оскільки забезпечує розвиток особистості студента відповідно до його здібностей і вподобань. Вони оптимізують та активують засвоєння знань і навичок, які необхідні студентам у майбутній професійній діяльності.

Література

1. Козинець І. Проект як засіб формування творчої особистості студентів – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.conferences.neasmo.org.ua/node/1532

2. Методичні рекомендації щодо організації роботи над науковою доповіддю (рефератом) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://elibrary.edu.ua/4862. — Назва з титулу екрана.

3. Формування готовності студента до науково-дослідної роботи. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: Kharkov.ua/ vestnik/full/139.polf.

4. 4 — 5.Markt,Ausgabe16.S.16.

5. Yulia Polikarpova. Presentation as an active method of teaching english. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.academia.edu/18282763

6. Mittelpunkt B2´−C1.Redemittelsammlung. Ernst Klett Sprachen GmbH; 2008 Stuttgart.

СЕКЦІЯ 4

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

УДК 004.77:37.091.3:811

Барабаш О. Я.,
викладач
НТУУ «Київський політехнічний інститут»,
Амерідзе О. С.,
викладач
НТУУ «Київський політехнічний інститут»

ВИКОРИСТАННЯ INTERNET-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. *У статті розглянуто вплив використання комп'ютера в навчанні, роботі й відпочинку. Особлива увага приділена новим інформаційним технологіям, які враховують обов'язкове володіння навичками роботи з комп'ютером усіх учасників навчально-виховного процесу як інструментом повсякденної діяльності; побудову відкритої системи освіти, що забезпечує кожній особистості власну траєкторію розвитку.*

Ключові слова: *технології, навчання, уміння, навички, презентації, дисципліна, комп'ютерізація.*

Аннотация.*В данной статье рассматривается влияние и значение использовани якомпьютера в обучении, работе и отдыхе. Особое внимание уделяется новым информационным технологиям, которые учитывают обязательное владение навыками работы с компьютером всех участников учебно-воспитательного процесса как инструментом повседневной деятельности; построение открытой системы образования, обеспечивающего каждому личности собственную траекторию развития.*

Ключевые слова*: технологии, обучение, умение, навыки, презентации, дисциплина, компьютер.*

Summary.*This article discusses the impact and importance of computer use in education, work and leisure. Special attention is paid to the new information technologies that take into account mandatory possession of computer skillsof all participants in the educational process as a tool of daily activities; building an education system that provides each individual's own path of development.*

Keywords: *technology, training, abilities, presentation skills, academic discipline, computerisation.*

Сучасний світ все більше стає залежним від інфоармаційних технологій, оскільки вони все частіше використовуються в усіх сферах суспільного життя. Для мільйонів людей комп'ютер перетворився на звичний атрибут повсякденного життя, став незамінним помічником у навчанні, роботі й відпочинку. Він позбавив людину від монотонної праці, спростив пошук та отримання необхідної і своєчасної інформації, спілкування між людьми, прискорив ухвалення рішень. Усе це спричинило появу нового типу культури — інформаційної.

Робота з комп'ютером дала можливість систематизувати вже наявні методичні розробки, перевести їх в електронний формат. Тематичне планування для всіх курсів історії, навчальні картки, схеми, варіанти тестування легко оновлюються, тиражуються при змінах у навчальних програмах, підручниках [3].

Удосконалюючи навички роботи з комп'ютером, у практику було введено програми складання тестів, презентацій, навчальних комп'ютерних програм. Нові інформаційні технології навчання(НІТН) ураховують: обов'язкове володіння навичками роботи з комп'ютером усіх учасників навчального процесу як інструментом повсякденної діяльності; побудову відкритої системи освіти, що забезпечує кожній особистості власну траєкторію розвитку.

Основною метою НІТН є забезпечення студентів — потенційного продукту системи освіти — до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства. Отже, навіть короткий аналіз дає можливість зробити висновок про необхідність більш глибокого вивчення цієї сучасної технології викладачем. НІТН надають викладачеві певну базу та методологію вибору змісту, методів і засобів навчання в реальному освітньому процесі з урахування спектра вже наявних технологій, соціального замовлення та його особистої творчої індивідуальності [2].

Можна виділити два напрямки застосування інформаційних технологій.

Перший напрямок, зазвичай, полягає в тому, що викладач успішно застосовує на своїх заняттях той або той програмний продукт. Очевидно, що комп'ютерні програми повинні відповідати тим самим дидактичним вимогам, що й традиційні навчальні посібники, а саме: науковість, доступність, систематичність, зв'язок із практикою, наочність тощо.

За дидактичною метою навчальні комп'ютерні програми поділяють на такі основні групи:

1. Програми для засвоєння нового матеріалу (пояснення теоретичних засад — гіпотез, теорій, закономірностей; введення нових термінів і понять; ознайомлення з відповідними об'єктами та явищами; встановлення причинно-наслідкових зв'язків та залежностей).

2. Програми для формування практичних умінь і навичок (практичні та самостійні роботи до кожної теми або розділу).

3. Програми для розширення та поглиблення знань (майстер-класи, історичні довідки, словник, перелік рекомендованої літератури тощо).

4. Програми-тренажери (повторення провідних понять, правил, об'єктів з паралельним здійсненням самоконтролю рівня їхнього становлення).

5. Програми для поточного й тематичного оцінювання навчальних досягнень (різнопланові контрольні завдання для визначення рівня засвоєння матеріалу з елементами корекції знань) [5].

Сьогодні на ринку навчального програмного забезпечення України з'являються різні програмні продукти. Багатофункціональність запропонованих комп'ютерних програм дає можливість постійно урізноманітнювати навчальну програму, робить її доступною і цікавою для кожного студента.

Другий напрямок застосування інформаційних технологій пропонує таке: спочатку — педагогічне завдання, потім технологія його розв'язання. Причому інформаційні технології вибираються тільки там, де їхнє застосування дає змогу отримати кращий результат [1]. І лише викладач, у якого сформована інформаційна культура, здатний до створення і використання ефективного використання в навчальному процесі методичного забезпечення, заснованого на інформаційних технологіях.

Управління діяльністю студентів на заняттях повинно будуватися з використанням системи спеціальних дидактичних матеріалів, що підтримують різні рівні. Сучасні інформаційні технології дають можливість розширити можливості дидактичного забезпечення викладання будь-якої дисципліни [4].

Педагогічне завдання:

- раціонально організовувати пізнавальну діяльність студентів на заняттях;
- розвивати вміння експериментально-дослідницької діяльності та культури діяльності студентів;
- формувати інформаційну культуру студентів;
- використовувати комп'ютери з метою індивідуалізації навчального процесу.

Технологія розв'язання:

- створення мультимедійного заняття в середовищі Power Point;
- експлуатація електронного обладнання (мультимедійний проектор, note-book) на заняттях.

У результаті такої поетапної роботи над упровадженням інформаційних технологій у навчальний процес рівень проведення занять підніметься на рівень, відповідний інформаційному суспільству. Вони стануть мультимедійними, бо супроводжуються електронними презентаціями, створеними в середовищі PowerPoint, яке є ідеальним для створення мультимедійної навчальної підтримки заняття: з графікою, відеосюжетами, графічним рядом [3].

Мультимедійна презентація дає змогу подати навчальний матеріал як систему яскравих опорних образів, наповнених вичерпною структурованою інформацією в алгоритмічному порядку. Це особливо важливо при вивченні предметів, пов'язаних із запам'ятовуванням та візуалізацією. У цьому випадку задіюються різні канали сприйняття, що дає можливість закласти інформацію не тільки у фактографічному, але і в асоціативному вигляді в пам'ять студентів.

Використання мультимедійних презентацій допомагає побудувати навчально-виховний процес на основі психологічно коректних режимів функціонування уваги, пам'яті, розумової діяльності, реконструкції процесу навчання з позиції цілісності. Широке поширення Internet дає можливість викладачу підготуватися до занять, знайти необхідну інформацію та намітити способи пошуку інформації для студентів на занятті [5].

Водночас з корисною інформацією всесвітню «павутину» заполонили агресивні інформаційні простори, що руйнують етичні цінності. З негативною інформацією в мережі, безсумнівно, треба боротися на законних позиціях, тобто ухвалювати закони щодо боротьби з пропагандою наркотиків, насильства та екстремізму. Як показує досвід, уводити фільтри й заборони згори є малоефективним.

Необхідно кожному викладачу сформувати картотеку адрес сайтів, які допомагають студентам у написанні рефератів, у роботі над проектами, у вивченні питань, що виходять за межі навчальної програми. Саме керуючи роботою студентів по всесвітній павутині, можна зробити Internet засобом, що відкриває дорогу в багатообразний світ науки, культури й людського спілкування.

На сьогодні широке застосування інформаційних технологій у професійній освіті в основному стримує низка чинників, серед яких:

— недостатня поінформованість у сфері інформаційних технологій та відсутність практичних навичок роботи з комп'ютером серед викладачів і в результаті цього:

- інформаційні технологій практично не використовуються в процесі проведення занять і підготовки методичних матеріалів;
- небажання викладачів займатися самоосвітою;
- інформаційні технології у навчанні;
- недостатнє використання Internet, Internet-технологій і в результаті цього:
- слабкі можливості для поширення перспективного місцевого і закордонного досвіду, ефективного використання освітніх стандартів;
- неефективне використання створюваних інформаційних освітніх ресурсів і навчальних програм [2].

Незважаючи на наявні проблеми, майбутнє вдосконалення навчально-виховного процесу тісно пов'язане з використанням інформаційних технологій навчання. Основними тенденціями розвитку інформаційних технологій навчання називають:

1) розширення сфери використання комп'ютера в навчальному процесі;

2) перехід від епізодичного до систематичного використання комп'ютера (від використання на окремих заняттях до цілих ресурсів);

3) перехід від адаптивного до індивідуалізованого навчання;

4) інтелектуалізація навчальних систем;

5) поява комп'ютерних систем, які забезпечують динамічний розподіл функцій управління через делегування деяких навчальних функцій студентові;

6) діалогізація комп'ютеризованого навчального процесу.

Підсумовуючи, можна сказати, що використання інформаційних технологій — життєва необхідність сьогодення. Віддаючи перевагу сучасним технологіям навчання, можна зазначити, що це ефективний, цікавий спосіб навчання, активна участь у роботі, а не стандартне зазубрювання відповідей на питання, можливість досягати більшого результату з найменшим використанням часу, краще сприйняття і запам'ятовування інформації, можливість вільно висловлювати власну думку, розвиток самовпевненості, демократизація навчального процесу.

Література

1. Десятов Д. Л. Використання відеоджерел на заняттях історії / Д.Л.Десятов //Історія і правознавство. — 2005. — № 14.

2.Десятов Д. Л. Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні історії / Д.Л.Десятов // Історія і правознавство. — 2011. –Вип. 6 (90).

3. Дрібниця В. О. Використання відео- та мультимедійних матеріалів на уроках історії України та всесвітньої історії у 6–11 класах / В.О.Дрібниця // Історія і правознавство. — 2007. — №14.

4.Худобець О.А. Використання технології презентацій в практичній роботі вчителя історії / О.Худобець // Історія і правознавство». — 2005. — №25.

5. Косов Ю., Мележик Ю. Компьютерные игры в обучении / Ю.Косов, Ю.Млежик // Информатика и образование. — 1990. — № 2. — С. 66.

УДК37.091.3:81’276.6:37(477)33](7+808.5)

Драб Н. Л.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
Костюк Т. О.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ВАЖЛИВІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ КУРСУ «РИТОРИКА І МИСТЕЦТВО ПРЕЗЕНТАЦІЇ» У НАВЧАННЯ ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЕКОНОМІЧНИХ ВНЗ УКРАЇНИ

Анотація. *Стаття присвячена визначенню презентаційних умінь та підходів для їх ефективного формування в економічних ВНЗ України.*

Ключові слова: *презентація, презентаційні вміння, інтеграція, вербальна і невербальна комунікація.*

Аннотация. *Статья посвящена определению презентационных умений и подходов для их эффективного формирования в экономических вузах Украины.*
Ключевые слова*: презентація, умения организовать презентацію, вербальная и невербальная коммуникация.*

Abstract. *The article is devoted to the definition of presentation skills and approaches to their efficient formation in economic universities of Ukraine.*
Key words: *presentation, presentation skills, verbal and non-verbal communication.*

З кожним днем зростає інтеграція України у світову спільноту, що сприяє розширенню міжнародних контактів та активної співпраці українських компаній з іноземними компаніями у всіх сферах економіки. У таких умовах одним з найважливіших завдань випускників немовних економічних ВНЗ України стає не тільки практично оволодіти іноземною мовою, але й сформувати комунікативні вміння, які дозволять ефективно використовувати іноземну мову для успішного спілкування в міжнародному бізнес-середовищі. До одного з найважливіших комунікативних умінь належить уміння проведення ділової презентації з метою інформування потенційних клієнтів про продукт або послугу компанії та їх просування на ринку, що забезпечує успішну роботу компанії в умовах високої конкретності в глобальному середовищі.

Актуальність нашого дослідження пояснюється тим фактом, що багато менеджерів та бізнесменів, незважаючи на гарне володіння іноземною мовою та глибоке знання бізнес-проблеми або бізнес-продукту, не можуть ефективно інформувати та переконувати цільову аудиторію. Отже, розвиток презентаційних умінь є актуальною проблемою не тільки навчання іноземної мови, але й психології, успішне рішення якої забезпечує успішну діяльність менеджерів та бізнесменів та, як наслідок, успішне існування суспільства.

Саме тому метою нашої статті є визначити презентаційні вміння у системі навчання іноземної мови та комунікації в діловій бізнес-спільноті та запропонувати підходи до ефективного формування цих умінь.

Визначенням презентаційних умінь у педагогічній сфері займалися С.Б. Моркотун, Р.А. Латипев, О.Ю. Попова, С.О. Царьова, R.I. Arends, S.G. Donald, P.E. Kneale, P. Race, дослідження яких доводять, що формування у студентів презентаційних умінь полегшують підготовку до промови та забезпечують продукування ефективної іншомовної ділової презентації, що робить

майбутніх економістів та бізнесменів конкурентоспроможними та успішними в їх кар'єрі не тільки в Україні, але й за кордоном.

У рамках нашого дослідження під усною іншомовною діловою презентацію ми розуміємо підготовлене, професійно спрямоване монологічне висловлювання, яке базується на результатах аналітичного дослідження певної економічної проблеми, має чітке логіко-композиційне оформлення і спрямоване на ефективне інформування, мотивування або переконання певної аудиторії з урахуванням її основних культурологічних характеристик.

Для глибинного розуміння процесів, які здатні забезпечити ефективне продукування іншомовної ділової презентації та визначення презентаційних умінь, ми враховували специфіку трьох рівнів мовленнєво-мисленнєвої діяльності, виділених Сагач Г.М. і Юніною О.А. (стратегічний рівень, тактичний рівень, оперативний рівень).

На нашу думку, стратегією продукування усної ділової презентації є творча реалізація презентатором плану побудови своєї мовленнєвої поведінки для досягнення загального завдання спілкування в мовленнєвій події, тобто реалізації комунікативного наміру.

Тактика продукування усної ділової презентації полягає в динамічному використанні презентатором наявних у нього вербальних і невербальних умінь побудови мовленнєвого ходу згідно з укладеним планом мовленнєвих дій для досягнення завдання спілкування, обмеженого форматом мовленнєвої взаємодії.

На оперативному рівні відбувається інтегративна, багатомірна мовленнєва діяльність між презентатором та аудиторією в комунікативній ситуації, яка включає особливості комунікантів і текст, що утворюється в спілкуванні, має адресатну спрямованість і враховує зворотній зв'язок від аудиторії. Під час цієї діяльності відбувається не тільки передавання інформації, а й вплив на аудиторію, отже, ділова презентація має компонент переконання, ситуативно-дескриптивний пропозиціональний компонент, у якому імпліцитно або експліцитно присутній стимул до вираження емоцій, оцінок і ставлення мовця до теми (Р.А. Латипев). Під час промови презентатор демонструє своє ставлення до основної проблеми, а ефективність презентації буде залежати від того, наскільки йому вдалося передати аудиторії власне бачення проблеми, що обговорюється, або переконати аудиторію в чомусь.

Проаналізувавши ряд усних презентацій за метою спілкування, ми виокремили два основні види іншомовних ділових презен-

тацій у комунікативній діяльності в межах компанії та поза її межами: презентацію-доповідь (ПД) і презентацію-рекламу (ПР).

Навчання цих двох видів ділових презентацій передбачає формування вмінь трьох рівнів:

1) стратегічних, тобто вмінь реалізації комунікативного наміру;

2) тактичних, а саме: умінь логіко-композиційної побудови усної ділової презентації;

3) оперативних, тобто вмінь реалізації тактики публічного мовлення.

Для продукування успішної усної ділової презентації-доповіді іноземною мовою майбутні економісти повинні сформувати:

1) уміння реалізації комунікативного наміру:

уміння реалізації комунікативного наміру ПД — це вміння проінформувати слухачів про стан бізнес-процесу з елементами оцінювання. Уміння реалізації комунікативного наміру ПР — це вміння презентатора проінформувати аудиторію про бізнес-продукт і вплинути на неї з певною метою, спонукати її до певних дій;

2) уміння структурно-композиційного оформлення:

уміння структурно-композиційного оформлення ПД реалізується через чотирьохкомпонентну структуру, а саме: вступ, у якому зазначаються тема і мета презентації, викладається план презентації; інформаційну частину, у якій проводиться огляд економічної ситуації, повідомляються статистичні дані; оцінювальну частину, у якій робиться наголос на окремих позиціях доповіді або робляться пропозиції щодо поліпшення бізнес-процесу, прогнозуються результати; завершення, у якому робляться висновки і слухачі запрошуються до співпраці.

Уміння структурно-композиційного оформлення ПР — це вміння побудувати п’ятикомпонентний текст презентації, який складається з: вступу, у якому презентатор зазначає тему презентації та її корисність для слухачів, викладає план презентації; інформаційну частину, у якій промовець подає інформацію про бізнес-продукт або бізнес-ситуацію; оцінювальну частину, у якій визначаються переваги бізнес-продукту, що рекламується; завершення, у якому робляться висновки й аудиторія запрошується до придбання або застосування бізнес-продукту;

3) уміння реалізації тактики усного публічного мовлення:

уміння реалізації тактики усного публічного мовлення або комунікативні вміння продукування ПД та ПР включать уміння вербального та невербального спілкування і складаються з чоти-

рьох компонентів: 1) мотиваційного компонента (усвідомлення потреби впливу на аудиторію); 2) когнітивного компонента (знання засобів і способів ефективного впливу на аудиторію); 3) функціонального компонента (раціональний і емоційний вплив на аудиторію з використанням невербальних засобів); 4) рефлексивного компонента (аналіз впливу на аудиторію і вдосконалення презентації).

Комунікативні вміння продукування ПД та ПР можна поділити на комунікативно-організаційні та соціокультурні:

а) комунікативно-організаційні вміння включають вміння робити соціально-психологічний аналіз цільової аудиторії: оцінити освітній рівень розвитку аудиторії, її психологічні особливості, рівень професійних знань, загальної освіти, цінностей, мотиви, коло інтересів;планувати спілкування; працювати за визначеним планом; правильно, чітко та однозначно формулювати свої думки; управляти психологічними процесами спілкування в комунікативній ситуації; встановлювати контакт з аудиторією; тримати увагу протягом презентації з метою скеровувати її логіку мислення в бажаному напрямку; викликати довіру; створювати атмосферу доброзичливості; управляти емоціями та поведінкою;

б) до соціокультурних умінь належить уміння оформляти ділову презентацію, беручи до уваги соціокультурні особливості аудиторії. Презентатор повинен володіти діловим етикетом, уміти планувати зміст і форму етикетного висловлювання залежно від умов і учасників спілкування, контролювати рівень комунікації за якістю етикетної мови. Для забезпечення цього промовець повинен уже на етапі підготовки ділової презентації проаналізувати і взяти до уваги соціокультурні особливості аудиторії, які впливають на інтерпретацію вербальних та невербальний засобів комунікації, визначають як продукцію, так і рецепцію тексту презентації, забезпечують досягнення розуміння між презентатором та аудиторією з різним культурним досвідом та знаннями (J.J.Gumperz, K.D. Baumann, A. Blom, H. Kalverkämpfer).

Як показує досвід, для забезпечення ефективності професійної комунікації і впливу на аудиторію робота презентатора повинна відбуватися у два етапи:

1) підготовка до виступу, що складається з визначення мети усної ділової презентації, визначення власного ставлення до поставленої проблеми, логічного представлення предмета презентації, вибору необхідних вербальних і невербальних засобів впливу;

2) презентація бізнес-товару чи бізнес-ідеї перед аудиторією, під час якої вплив промовця на аудиторію здійснюється за двома основними каналами: а) зовнішнім, до якого належать невербальні засоби: фонаційні (тембр голосу, мелодика мови, зміна висоти голосу), енергетичні характеристики (сила голосу, гучність), темпо-ритмичні особливості мови, атипові індивідуальні особливості вимови (сміх, покашлювання, заїкання); кінетичні (жести, пози, міміка, зовнішній вигляд, зоровий контакт); б) внутрішні (логіко-композиційна побудова промови і вербальні засоби).

До вмінь вербального спілкування належать уміння правильно лексично та граматично оформити текст ділової презентації, без помилок у вимові, які можуть привести до непорозуміння; персоналізувати промову, адекватно об'єднувати частини промови, адаптувати текст промови до рівня аудиторії, описувати візуальну інформацію (графіки, діаграми). Текст презентації повинен відповідати професійному рівню аудиторії та її соціокультурному рівню, бути зрозумілим слухачам. Промова повинна бути простою для розуміння, уживані терміни — чіткими та однозначними, необхідно уникати професійного жаргону, занадто складної термінології, канцеляризмів та штампів.

Оскільки завдання презентації не тільки передати інформацію, але й переконати аудиторію, тому презентатором для переконливості та драматизму повинна використовуватися: 1) сильна емотивна лексика: лексеми емотивного характеру, представлені іменниками, прикметниками, дієсловами (емотивними, модальними), говірки, слова-підсилювачі; 2) стилістичні засоби (метафори, оксюморони (де доречно), метонімія), 3) синтаксичні засоби вираження переконання: повтор, порівняльні звороти, паралелізм, емфатичні конструкції.

Традиційно прийнято ототожнювати промову з вербальною мовою, однак невербальна комунікація здійснюється в мовному спілкуванні паралельно з вербальною і виходить далеко за рамки поняття мовного спілкування, оскільки має самостійне значення і реалізується в багатьох немовних системах і каналах передавання інформації. Невербальна інформація може як значно посилити семантичне значення висловлювання, так і суттєво його послабити. Невербальна комунікація є могутнім інструментом впливу на психіку, оскільки, зважаючи на мимовільність і підсвідоме сприйняття невербальної інформації, слухач схильний значною мірою підсвідомо більше вірити не стільки вербальному, скільки невербальному змісту повідомлення.

Якщо вербальна інформація адресується до свідомості і логіки слухачів, то невербальні компоненти мовлення (своєрідний інтонаційно-тембровий супровід слів, вигляд промовця, його поведінка) впливають в основному на підсвідомість слухача і мимоволі створюють психофізичний образ презентатора та формують певне психологічне ставлення слухача до промовця, саме тому менеджерам та бізнесменам надзвичайно важливо знати, яке враження вони справляють на інших людей своєю поведінкою, оскільки це може вплинути на характер та успішність ділових стосунків з його партнерами та клієнтами.

На заняттях англійської мови в економічних університетах викладачі можуть сконцентрувати зусилля тільки на формування вербальних умінь спілкування, тоді як для формування невербальних умінь продукування презентації не вистачає академічних годин. Вивчення особливостей невербального спілкування належить до сфери практичної психології, тому для формування презентаційних умінь майбутніх економістів та менеджерів необхідно інтегрувати в курс «Ділова іноземна мова» розроблений у співпраці з кафедрою педагогіки і психології курс «Риторика та мистецтво презентації».

Цей курс повинен, на нашу думку, включати мінімум 40 академічних годин лекцій та семінарів, під час яких викладач зможе ознайомити майбутніх студентів з теоретичними основами риторики, проілюструвати важливість невербальної поведінки (добра підготовка до презентації, приємний вигляд презентатора, вправна дикція, майстерне виголошення промови, відповіді зовнішній вигляд, жестикуляція та тон голосу, впевненість, зоровий контакт тощо)в умовах ділової комунікації, навчити правильної аргументації та познайомити з особливостями міжкультурної комунікації в англомовному бізнес-середовищі і, як наслідок, визначити шляхи оптимізації ділової комунікації під час проведення презентації.

Велика увага повинна приділятися наданню майбутнім економістам та менеджерам психологічних знань про особливості продукування іншомовної ділової презентації.Під час семінарів студенти зможуть провести ділові презентації з їх детальним аналізом у навчальних ситуаціях, що максимально імітують реальні умови ведення бізнесу. Групова взаємодія під час підготовки, проведення та обговорення іншомовних ділових презентацій сприятиме формуванню ефективної комунікативної поведінки, умінь знаходити спільну мову із своїми колегами, проявляти взаємоповагу та терпимість, а також формуванню презентаційних

умінь. Студенти також вчаться активно слухати й аналізувати іншомовні ділові презентації.

Висновки. З метою підвищення якості освіти майбутніх економістів необхідно інтегрувати в дисципліну «Ділова іноземна мова» курс «Риторика та мистецтво презентації», щоб мати час і можливість навчити студентів не тільки вербальним, але й спеціальним невербальним умінням робити презентацію, оскільки досягти впливу на аудиторію та переконувати її можна тільки за умови гармонійного поєднання важливої для аудиторії та добре структурованої інформації з візуальними та невербальними складниками публічного мовлення.

Література

1. Евтихов О. В. Практика психологического тренинга/ О. В. Евтихов. — СПб.: Речь, 2004. — 256 с.
2. Латыпев Р.А. Обучение иноязычным эмотивным монологическим высказываниям на основе профессионально-ориентированных текстов будущих специалистов в области информационных технологий (на материале английского языка). (http://inf.yspu.org/documents-open/dis/531/)
3. Морозов В.П. Эмоциональный слух человека / В.Морозов // Эволюция, биохимия и физиология. — № 6. — 1985. — С. 568−577.
4. Сагач Г.М. Загальна риторика / Г.Сагач, О.Юніна. — К., 1992. — 142с.
5. Beall, Anne E. Body Language Speaks. *Communication World,* March/April 2004. — P. 18–20.
6. Ekman, Paul. *Emotions Revealed: Recognizing Face and Feelings to Improve Communication and Emotional Life* Macmillan, 2007.
7. Segall, Jeanne and Jaelline Jaffe. ed. Pat Davies. Nonverbal ommunication: The Hidden Language of Emotional Intelligence. Helpguide.org 2007. Available at http://www.helpguide.-org/mental/eq6_nonverbal_communication.htm#authors.

УДК 004.77:37.091.3:81’276.6

Драб Н. Л.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,

Костюк Т. О.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ДІЛОВОГО ІНОЗЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Анотація. *У статті розглянуті основні характеристики та використання інформаційно-комунікативних технологій, їх роль у формуванні ділового іноземного мовлення. Спираючись на аналіз наукової літератури та власні спостереження, окреслено головні переваги використання інформаційних технологій у професійній підготовці студентів.*
Ключові слова: *навчальний процес, методологія, інформаційна технологія, мультимедіа, комп'ютерні технології.*

Аннотация. *В статье рассматриваются основные характеристики и использование информационно-коммуникативных технологий, их роль для формирования деловой иностранной речи. Опираясь на анализ научной литературы и собственные наблюдения, было очерчено основные преимущества использования информационных технологий в процессе профессиональной подготовки студентов.*
Ключевые слова*: учебный процесс, информационные технологии, методология, компьютерные технологии.*

Abstract. *The article highlights the main characteristics of information and communication technologies and their application. It also deals with their influence on the students' business English skills. The main advantages of using these technologies while studying have been described based on the analysis of scientific literature.*
Key words*: academic process, information and communication technologies.*

У сьогоднішніх умовах необхідність вільного володіння англійською мовою є однією з головних умов професіоналізму справи, що пов'язана зі сферою бізнесу, техніки чи науки. Соціально-економічні зміни, бурхливий розвиток комп'ютерних технологій, реформування системи освіти мають позитивний вплив на ефективний розвиток студента в освітньому процесі, хоча результативність процесу може бути досягнута лише з принципово новими методами навчання, які базуються на використанні інформаційних технологій. Головною метою навчання англійської мови для студентів вищих навчальних закладів є опанування ділового мовлення, що передбачає уміння висловлювати власні думки, вико-

ристовуючи як спеціальну, так і професійну лексику, а також розуміти співрозмовника. Активний і ефективний розвиток комунікативних навичок матиме місце лише за умов практичного використання мови як засобу міжкультурного пізнання та взаємодії. Такий результат може забезпечити вдосконалення системи освіти шляхом інтеграції інформаційних технологій у навчальному процесі.

Проблема дослідження ефективності застосування інформаційних технологій під час навчання ділової іноземної мови перебуває в полі зору як зарубіжних, так і українських учених. Л. Білоусов, Б. Гершунський, П. Гальперін, Ю. Машбиць, С. Раков, Н. Тализін, Н. Морзе, Ю. Рамський, О. Співаковський описали педагогічні, а також методичні аспекти впровадження новітніх технологій у навчанні. На жаль, розв'язання проблем упровадження технологій у навчальному процесі ще потребує подальшого аналізу. Пізніше ця проблема була висвітлена в роботах таких учених: Є. Г. Азімова, С. Ш. Канатової, М. В. Кларіна, О. П. Крюкової, Л. І. Морської, Е. Л. Носенко, П. І. Сердюкова та ін. Кожний з науковців пропонує свій авторський підхід для розв'язання цього завдання, але їх об'єднує спільна думка, сутність якої в тому, що вирішальною ланкою навчального процесу є якісна підготовка викладачів ВНЗ. Ідеї корекції цілей і оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних ВНЗ, представлені у роботах О. Дубасенюк, Н. Ничкало, Г. Ігнатенко, Л. Пуховської, Н. Бориско та інших. Згідно із вищенаведеними працями, залучення до навчання у ВНЗ сучасних ІТ є ефективним засобом формування професійної компетентності викладача, спроможного підготувати інтелектуальних компетентних студентів, здатних аналізувати та оброблювати інформацію та застосувати отримані знання. Проте, враховуючи особливості інтерактивного навчання граматики англійської мови, уважаємо за необхідне конкретизувати й обґрунтувати принципи формування англомовної граматичної компетентності майбутніх спеціалістів з використанням новітніх технологій.

Метою статті є вивчення впливу використання новітніх інформаційних технологій під час викладання ділового англійського мовлення у студентів-економістів.

Інформаційними технологіями в навчанні є методологія навчально-виховного процесу з використанням новітніх електронних засобів[11]. Така технологія викладання спрямована на досягнення цілей інформатизації навчання, що базується на застосуванні комплексу функціонально пов'язаних педагогічних,

методологічних, інформаційних, ергономічних засобів і методик, створених на базі технічного програмного забезпечення ЕОМ.

Ефективним методом вивчення ділового мовлення є мультимедійний підхід. MultiMedia-технології — це технології інтегрованого представлення всіх видів інформації (зорової, текстової, графічної, відео, звукової) на електронних носіях у цифровому форматі у вигляді електронного документа й відтворення його на комп'ютері або на екрані за допомогою мультимедійного проектора та відповідних приладів. Отже, мультимедійні технології — це технології конвертування всіх видів інформації у цифровий формат, інтеграції інформації в один документ і відтворення його на комп'ютері [13].

Залежність засвоєння матеріалу та здатності відтворення знань через певний проміжок часу була доведена задовго до початку використання цих технологій у навчанні, саме тому їх застосування є обґрунтованим. Якщо матеріал було подано у звуковому вигляді, то людина запам'ятовувала близько 1/4 інформації. Якщо інформація була подана візуально — близько 1/3. При комбінуванні впливу зорового і слухового запам'ятовування підвищувалося до 1/2 [5]. При визначенні використання мультимедіа під час навчання ми звертаємося до функцій таких технологій: графіка, текст, відео, фотографія, анімація, звукові ефекти, високоякісний звуковий супровід. Корисність цього методу також включає в себе можливість додавання до заняття практичної основи, що покращує засвоєння теоретичної частини матеріалу. Варто зазначити, що для якісного засвоєння матеріалу після використання мультимедійних засобів важливим є проведення дискусії із приводу наданого матеріалу з можливим повторним аналізом поданої теми у форматі мультимедіа.

Розвиток інформаційної компетенції дозволяє студентам і викладачам знаходити необхідні матеріали для вдосконалення іноземного мовлення, але й на базі знань та навичок, якими вони володіють, створювати інформаційні ресурси самостійно та використовувати їх у подальшому навчанні. Беззаперечною перевагою створення медіа-освітнього середовища є здійснення комунікації для студентів у більш широкому діапазоні. Треба наголосити на тому, що жоден підручник не містить такого різноманіття інформації, як Інтернет. Більш того, впровадження інформаційних технологій у навчання не виключає можливості комбінування з традиційними методами навчання, але перевага над останнім суттєва. Так, на противагу класичним дошкам та громіздкому застарілому обладнанню для представлення презен-

тацій та проектів, під час навчання викладачі можуть використовувати інтерактивну дошку SMART Board. Це сенсорний екран, що працює як частина системи, у яку ще включені комп'ютер та проектор. Технологія роботи дошки базується на принципі резистивної матриці, яка є найпоширенішою у світі та найбезпечнішою для здоров'я [11]. Особливістю цієї технології є зручність використання, можливість оптимізації та організації навчальних матеріалів під час вивчення ділової іноземної мови. На сьогодні існують інтерактивні дошки, які не потребують підключення до комп'ютера, що нівелює необхідність розміщення комп'ютерів у кожній аудиторії університету. Відповідне програмне забезпечення, наприклад SMART Notebook, перетворює звичайне заняття на динамічне та більш ефективне. Однією з основних функцій інтерактивної дошки є те, що вона спрошує аналіз представлених студентами презентацій за рахунок оптимізації всіх робіт через гіперпосилання.

Базою інформаційних технологій на сьогодні в навчальному процесі є використання інтернет-ресурсів. Але викладачі повинні грамотно спланувати роботу студентів із цим видом інформаційного ресурсу, бо доступ до інформації ще не дає якісного результату для навчання. Звідси постає гостра проблема щодо розроблення нових методичних вказівок у навчанні ділової іноземної мови на основі як окремо інтернет-ресурсів, так й інформаційних технологій у цілому.

Основні технології, що існують сьогодні в кіберпросторі, можна поділити на дві групи:

1) засоби синхронної комунікації (synchronous communication tools);

2) засоби асинхронної комунікації (asynchronous communication tools).Такі технології можна активно використовувати в навчанні іноземної мови, переводячи їх у розряд засобів навчання і виховання [2].

Засоби синхронної комунікації — це інтернет-засоби, які дозволяють спілкуватися в режимі реального часу (чат, відеочат і аудіочат) [3]. Цейвидінформаційних технологій має ряд переваг. По-перше, навчальний процес може включати дискусії з іноземними студентами, представниками інших навчальних закладів, аналіз діалогу з погляду лексики, пунктуації, стилістики, граматики, що з часом дозволяє студентам вийти на якісно новий рівень володіння англійської мови, полегшує її розуміння. Унаслідок інтеграції вищевказаних засобів викладач вирішує низку дидактичних завдань на занятті:

- формування та вдосконалення набутих умінь діалогічного мовлення;
- орієнтація студентів у соціокультурній площині мови, що вивчається. До цих реалій належать мовний етикет, особливості культури, характеристика мовної поведінки, а також традиції країни;
- розширення наявного запасу слів, доповнення активного запасу, створення динамічності пасивного словникового запасу;
- формування мотивації як до вивчення мови, так і до подальшої іншомовної діяльності. Засоби асинхронної комунікації — це інтернет-засоби, що дозволяють обмінюватися інформацією із затримкою в часі (форуми, електронна й аудіопошта, сайти, блоги) [4].

Виокремлюємо такі переваги цього виду інформаційних технологій:

- забезпечення численності ресурсів для створення студентських робіт, крім того, існує необмежена кількість потенційних слухачів чи користувачів створеної роботи. Це підвищує зацікавленість та мотивацію студента;
- ознайомлення студентів з наявними можливостями мережі, яка пропонує в доступі низку цікавої та корисної інформації, що стосується тем, які вивчаються. Саме за допомогою цих джерел студент вирішує завдання, поставлені викладачем.

Треба приділити увагу й такому методу контролю за успішністю студентів, як комп'ютерне тестування. До основних переваг цього методу зараховуємо: об'єктивність оцінювання виконаної роботи; доступність редагування відповідей у системі; можливість отримання швидкого результату із поясненням кожної помилки; інтерактивне оцінювання, яке зменшує витрати часу на проведення тестування; можливість самоперевірки студентом.

Хоча використання цього методу і не виключає взаємодію викладача зі студентами, проте він збільшує частку самостійної роботи, таким чином дозволяючи використати час практичних занять на інші аспекти вивчення мовлення. Реалізація принципу особистісно орієнтованого навчання також відбувається шляхом використання методу індивідуалізації навчального процесу. Індивідуалізація навчання здійснюється за допомогою поєднання комп'ютерних технологій та інформаційних. Завдяки цій методиці викладач обирає певний рівень для потреб кожного студента. Тому така гнучкість та адаптивність програми дозволяє враховувати не тільки вікові особливості та рівень підготовленості студентів, а також індивідуальні психологічні характеристики кож-

ного студента. У дидактичних матеріалах такого типу має міститися моделювання ситуацій спілкування, організація ігрових завдань, оцінка та контроль.

Інтерактивна властивість інформаційних технологій дозволяє максимізувати дидактичні принципи активності та усвідомлення матеріалу студентами, що свідчить про досягнення цілі викладача у формуванні навичок англійської мови в студентів.

Зазначені вище інформаційні технології дозволяють виділити основні функції у навчанні студентів вищих навчальних закладі, такі як: пояснювальна, інформаційна, евристична, мотиваційна та розвивальна.

Доведена беззаперечна ефективність використання інформаційних технологій у навчанні, хоча власне методологія використання досі є невизначеною. У вирішенні цього питання треба виділити декілька етапів, що сприятимуть якісно новому результату у формуванні навичок англомовного мовлення, звернувшись до трьох етапів досягнення максимальної ефективності під час використання мультимедіа.

Перший етап — ознайомлення з нововведенням у викладанні. Перед викладачем постають такі завдання:

1) занурення у сферу професійного спілкування англійською мовою шляхом використання різних ділових та розвивальних ігор, що стимулюють особистісно-мотиваційні сфери студентів;

2) ознайомлення студентів з мультимедійними програмами, які будуть основою у вивченні ділового мовлення.

Так викладач готує майбутніх спеціалістів до ділового мовлення. Усі ці аспекти, а саме: введення, ознайомлення, оброблення та інтерпретація інформації, слугують міцним фундаментом у реалізації цієї методики викладання.

Другий етап — «комунікативний» — базується на таких завданнях:

1) моделювання ситуацій, які включають лексику типового спілкування майбутньої сфери спеціалізації студента;

2) ведення повсякденного спілкування після засвоєння матеріалу професійної лексики та створення різноманітних ситуацій, що базуються на використанні повсякденної лексики.

Особливістю цього етапу є те, що він розвиває творчість та ініціативність у студентів, а також підтримує високий рівень активності під час реалізації професійно орієнтовного спілкування. Цей крок є центральною ланкою у навчанні ділового мовлення.

Третій етап є практичним, тому основна його функція — це вдосконалення досягнутого рівнязнань, якісна оцінка студентів

та контроль у навчанні. Заключний етап містить у собі такий ряд завдань:

1) підбиття підсумків та здійснення перевірки в усній формі;

2) оцінювання досягнутого рівня професійно орієнтовного спілкування, а також володіння практичними навиками ділового спілкування.

Отже, цей етап є важливим заключним етапом у формуванні знань студентами ділового англійського мовлення. Його значущість полягає у визначенні результативності навчання в наступних циклах навчання. Від правильної організації та реалізації третього етапу залежить ефективність комплексу занять.

Висновки: у результаті дослідження доведено безумовну ефективність використання інформаційних технологій під час вивчення іноземної мови. Цей допоміжний засіб вирішує низку проблемних питань та виводить студентів на якісно новий рівень володіння англійською мовою. Він підвищує мотивацію студентів, збільшує частку самостійної роботи під час засвоєння матеріалу. Виявлена необхідність застосування трьохетапного підходу у використанні сучасних інформаційних технологій. Важливим залишається і контроль викладача, незважаючи на можливість проведення онлайнового оцінювання.

Література

1. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: [учеб.пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений] / Н.Д. Гальскова,Н.И. Гез. — М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 336 с.

2. Інформатика. Комп’ютерна техніка. Комп’ютерні технології: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ за ред..О.І.Пушкаря. — К: Видавничий центр «Академія», 2002.

3. Євдокимов В.І., Пономарьова Г.Ф., Луценко В.В., Агапова Т.П. та ін. Ефективність навчання студентів: навчальний посібник / за ред. В.І. Євдокимова. — Харків: ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2004. — 222 с.

4. Кущенко О. С. Формування культури Інтернет-комунікації майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / О. С. Кущенко. — Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2008. — 23 с.

5. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов в середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2002. — 328 с.

6. Пахомова Т. Г., Савицька Г. І. Методичні рекомендації щодо використання ІКТ під час викладання іноземних мов [Електронний ре-

сурс]. — Режим доступу до статті:http://www.umniki.com.ua/?q=node/202

7. Полат Є. С. Метод проектов на уроках иностранного языка [Електронний ресурс] / Е. С. Полат. — Режим доступу: http://www.ioso.ru/distant/library/publication/iaproj.html

8. Полат Е. С. Интернет на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // ИЯШ. — 2000. — № 2, 3.

9. Стрикун О. С. Навчання іноземній мові шляхом використання мультимедійних технологій [Електронний ресурс] / О. С. Стрикун. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14.NTP_2007/Pedagogica/21872.doc.html

10. Яценко Ю. С. Интеграция информационно-коммуникационных технологий в процесс обучения иностранным язикам [Електронний ресурс] / Ю.С.Яценко // Преподаватель высшей школы в XXI веке. Международная научно-практическая Интернет-конференция. — 30 марта 2007 г. — Режим доступу : http://www.t21.rgups.ru/doc/5/21.doc

11. Brian Hoyt. A Project Management Approach to On-line Communication. — NY: New York Press, 2003. — 33 p.

12. Karen S. Ivers,. Ann E. Barron. Multimedia projects in education: designing, producing and assessing. Libraries Unlimited. 2002. — 247 p.

УДК 37.016.3-057.87:811.112.2:004.7

Ковтун В.С.,
старший викладач кафедри німецької мови
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКТУАЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ІНТЕРАКТИВНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ АУДИТОРНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. *В статті розглядається комплекс питань, розв'язання яких, на думку автора, уможливлює актуалізацію навчального матеріалу інтерактивних комп'ютерних навчальних програм. Акцентами статті є: дотримання норм авторського права, суб'єкти, об'єкти, інструменти та мотиви актуалізації в залежності від її об'єктів. Свій виклад автор обґрунтовує практикою актуалізації під час роботи зі своїми інтерактивними комп'ютерними навча-*

льними програмами для аудиторного та дистанційного вивчення німецької мови як іноземної.

Ключові слова. *Авторське право; актуальність; актуалізація; дистанційне навчання; інтерактивний практикум; інформаційні технології; навчальна комп'ютерна програма; суб'єкт актуалізації; об'єкт актуалізації; інструмент актуалізації; мотив актуалізації; ресурс; сенс дії.*

Аннотация. *В статье рассматривается комплекс вопросов, решение которых, по мнению автора, делает возможным актуализацию учебного материала интерактивных компьютерных обучающих программ. Акцентами статьи являются: соблюдение норм авторского права, субъекты, объекты, инструменты и мотивы актуализации в зависимости от ее объектов. Свое изложение автор обосновывает практикой актуализации во время работы со своими интерактивными компьютерными обучающими программами для аудиторного и дистанционного изучения немецкого языка как иностранного.*

Ключевые слова. *Авторское право; актуальность; актуализация; дистанционное обучение; интерактивный практикум; информационные технологии; субъект актуализации; объект актуализации; инструмент актуализации; мотив актуализации; обучающая компьютерная программа; ресурс, смысл /предназначение/ действия.*

Abstract. *The article deals with the complex of issues, the solution of which, according to the author, makes it possible to update the learning contents of the computer-supported interactive trainings. The main points of the article are: the adherence to the copyrights, subject and object of updating, updating tools and reasons for updating in accordance with the objects of updating. The author's interpretations are substantiated on the basis of the practical updating during his computer-supported interactive trainings in class as well as distance learning process of German as a foreign language.*

Key words*: copyright; actuality; updating; distance learning; interactive practical training; information technologies; computer-supported practical trainings; subject of the updating; object of the updating; updating tools; reasons of the updating; resource; sense of an activity.*

Навчальна робота з підготовки сучасного фахівця вбачається неможливою без широкого залучення адекватних актуальній дійсності фактів з сфери інтересів спеціальності, що вивчається, та сучасних методів та інструментів навчальної роботи [1]. Такій підхід [3] знаходить своє втілення в навчальних інтерактивних практикумах [4][5][6][7], створених автором в 2005/15 рр. згідно плану кафедри німецької мови Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана щодо підготовки навчально-методичної літератури та створення навчально-методичних матеріалів нового покоління. З практики автора з навчання студентів КНЕУ німецької мови на базі інтерактивних практикумів [8][9][10] випливає, що під необхідність актуалізації навчального матеріалу підпадають не лише змісти суто фахового характеру з сфер професійної діяльності майбутніх фахівців, а й

значною мірою мовний матеріал комунікативних тем повсякденного спілкування (лексика, реалії, певні структурно-граматичні новації). Забезпечення студента постійно актуалізованим матеріалом засобами традиційного друкованого підручника вбачається проблематичним з огляду на значне (об'єктивно обумовлене) хронологічне відставання опублікованих в них комплексів фактів швидко плинного економічного життя з їх інтерпретацією від реальної дійсності (не беручі до уваги видавничі організаційно-фінансові проблеми). Звісно, коли уявити собі, що в навчальному матеріалі якогось підручника з мови в якості прикладу успішного маркетингу та менеджменту розглядається діяльність підприємства, котре на момент вивчення теми досить давно збанкрутувало, досвідчений викладач зможе інтерпретувати та імплементувати такий матеріал в навчальну роботу, адже без аналізу попередніх подій прогноз майбутнього стає примарним. Та *лише за врахування актуальних фактів сьогодення* можна розраховувати на реалістичний прогноз. А саме навчання аналітичному усвідомленню інформації з виведенням до вміння прогнозувати є важливим, хоча й не завжди наголошеним, *сенсом* навчання.

Подальший виклад ґрунтується на наступному розумінні ключових понять статті:

Суб'єкт актуалізації*:* фізична чи юридична особа, яка може здійснювати актуалізацію з дотриманням при цьому авторського права на об'єкт актуалізації.

Об'єкт актуалізації*:* програмний продукт у цілому або його змістовні чи інструментально-функціональні фрагменти.

Актуалізація змістів та/або інструментів та методів*:*

a) *фрагментарна актуалізація* – наприклад: введення до навчального матеріалу фіксованих *сталих змін змісту* з метою набуття цим матеріалом змістовно-лексичної та інструментальної адекватності інформаційному полю сьогодення;

b) *повна актуалізація* — введення фіксованих *сталих змін змісту* та *інструментарію* з метою набуття цим матеріалом змістовно-лексичної адекватності інформаційному полю сьогодення та новим функціональним потребам, після чого актуалізований матеріал набуває сталих якісних змін (*книжним* еквівалентом результату такої дії є *нове/ змінене/ перероблене/ видання; програмним* еквівалентом є *нова версія програми* або *нова програма*);

c) створення користувачеві навчального матеріалу *поточної можливості звернення до стороннього інформаційного ресурсу*, корисного при роботі над цим навчальним матеріалом;

d) забезпечення користувачеві/студенту/ необхідного на момент виконання навчальних вправ *зворотного зв'язку* /довідникового ресурсу/.

***Ресурс**:*

a) комплекс операційних можливостей /інструментальний ресурс/ (наприклад: Інтернет, пошукова машина або прикладна програма у цілому);

b) окреме джерело інформації у сукупності його операційних/інструментальних/ можливостей та змістовного наповнення (наприклад, вебсайт якогось університету).

Сенс дії: те, заради чого задумують та виконують певну дію; для чого прагнуть певної мети.

Сенсом володіння мови є забезпечення комунікативних потреб мовця та реципієнта. Сенс же комунікації полягає в комунікативному забезпеченні актуальних проблем життя. З цього випливає, що забезпечення навчального процесу адекватним актуальним матеріалом є життєвою потребою, яку можна задовольнити дуже часто лише за допомогою сучасних інформаційно-технологічних засобів.

Для викладання та вивчення іноземної мови, незалежно від фахового спрямування, складова «актуальність навчального матеріалу» має величезне значення. Забезпечити потрібний рівень актуальності навчального матеріалу можна виключно шляхом його поточної актуалізації.

Зміст будь якого навчального матеріалу є адекватним інформативному рівню сьогодення лише на момент створення. Це можна стверджувати й у відношенні фахово-тематичного матеріалу і у відношенні матеріалу з повсякденної комунікації. В екстраполяції на комунікативні теми повсякденного спілкування майбутнього економіста як приклад можемо навести наступні зміни реалій (що викликає потребу у введені та активізації інших, часто новоутворених ЛО) в офісній роботі: колишній телетайп після досить короткого активного життя факсів майже витіснено електронною поштою, смс-повідомленнями тощо. Електронний документообіг, електронний підпис, планшет, айфон — ці ЛО стають елементами повсякденного буття сучасного фахівця та мають відображатися у навчальному матеріалі. Актуалізація відповідних комплексно-тренувальних вправ (КТВ) інтерактивних практикумів може відбуватися (й відбувається) практично одразу після виникнення проблеми (хоча й це наразі матеріалізується виключно завдяки ентузіазму, часовим та іншим матеріальним ресурсом автора цих інтерактивних практикумів). За потребою,

студенти отримують оновлену версію інтерактивного практикуму вже до наступного заняття.

Комплекс питань, розв'язання яких, на думку автора, уможливлює актуалізацію навчального матеріалу, автор розглядає, виходячи з практики актуалізації під час роботи зі своїми комп'ютерними навчальними програмами для вивчення німецької мови [4],[5],[6],[7]. Використання цих програм [4], [5] (доступних через сервер WebCT студентам КНЕУ всіх форм навчання), як основи навчального процесу в аудиторній роботі з консультативною допомогою викладача та в самостійній роботі студентів поза аудиторією та набута практика забезпечення дистанційного навчання німецької мови економіки [6],[7] створили підґрунтя для висновків цієї статті.

Розгляд потреб та можливостей для здійснення актуалізації в екстраполяції на навчальний програмний продукт необхідно починати з з'ясування суб'єкта /суб'єктів/ її здійснення.

Для здійснення дій, які ведуть до тих чи інших змін у навчальному програмному продукті, суб'єкт здійснення актуалізації повинен володіти відповідними правами. Як й усі об'єкти інтелектуальної власності (підручники, статті тощо), навчальний програмний продукт є об'єктом авторського права. З чого випливає, що будь-які змін, викликані потребами актуалізації навчального матеріалу, з огляду на авторське право, може здійснювати виключно власник авторського права або фізична чи юридична особа з відповідними повноваженнями. Лише згадані вище особи *можуть технічно* та *мають юридичне право* на здійснення актуалізації програмних ресурсів. Для навчального закладу, де правомірно використовується навчальний матеріал, виникає необхідність розв'язання питання щодо поточного супроводу та поточної *фрагментарної* актуалізації. Угоди на використання Університетом, починаючи з 2007 року, програмних продуктів [4] та [5] з власником продуктів /автором цієї статті/, не передбачають супровід та поточну фрагментарну актуалізацію, хоча з досвіду використання згаданих інтерактивних практикумів, здійснення супроводу та поточної фрагментарної актуалізації є конче необхідними під час навчального процесу та тому постійно здійснювалися автором, але на добровільних засадах. Отже, аспект залучення програмних продуктів до навчального процесу з уможливленням їх подальшої актуалізації потребує правового врегулювання.

Охоплення бажаного обсягу навчального матеріалу в рамках одного підручника є практично неможливим. Виникає потреба в

доповненнях, які на практиці здійснюються здебільшого шляхом надання «роздаткового матеріалу» (ксерокопій статей, текстів або їх фрагментів тощо, котрі є також об'єктами авторського права).

Користувачі інтерактивних практикумів [4],[5],[6],[7] мають можливість залучення в якості стороннього ресурсу /в значені b/ різних вебсайтів з вільним доступом (www.duden.de, домашніх сторінок різних університетів, фірм, міст тощо). Вказані ресурси з актуальною на момент активації сайту інформацією є дуже вагомою підтримкою задоволення актуальної на момент активації сайту комунікативної потреби студента. Але такий сайт ніколи не є та не стає компонентом згаданих самодостатніх навчальних продуктів [5],[6],[7]. В подібній ситуації студент перетворюється на звичайного самостійного користувача ресурсу Інтернету з відкритим доступом; авторське право ж стосовно користування відповідним сайтом повністю дотримано.

Основною підставою актуалізації автором навчальних комп'ютерних програм [4],[5],[6],[7] було прагнення досягти їх відповідності актуальним навчальним потребам та запитам як викладача, так й студентів. Серед мотивів здійснення актуалізації інтерактивних практикумів виділимо:

a) мотиви, обумовлені прагненням актуалізації змістовної частини:

— літературна та коректорська правка фрагментів вправ;

— прагнення оновити зміст відповідно реаліям, що змінилися (реалізуються через лексичні або числові зміни);

— введення, наприклад, додаткової таблиці тощо;

— раціоналізація формулювання завдання до окремої вправи на підставі аналізу сприйняття студентами попереднього формулювання завдання;

— правка формулювання текстів вказівок та рекомендацій відповідно до аналізу практики сприйняття студентами попередніх формулювань;

b) функціонально-інструментальні мотиви актуалізації (технічне уможливлення поглиблення ступеню опрацювання вправ):

— розширення чи інша зміна кількості вірних варіантів виконання контрольного пункту;

— корекція додаткової наскрізної функції (наприклад, друк паперового варіанту певного аспекту вправи);

— введення нової функції (наприклад, уможливлення різних варіантів опрацювання тієї самої вправи в залежності від навчальної мети).

З'ясування мотивів здійснення актуалізації на прикладах роботи з інтерактивними практикумами [4], [5], [6], [7] дозволяє висновок про те, що залежно від обсягів актуалізації як в навчально-змістовному, так й функціонально-інструментальному розумінні можна розрізняти між крайніми станами актуалізації, а саме між *фрагментарною* та *повною актуалізацією* навчальних комп'ютерних програм. Ілюструвати різницю між фрагментарною та повною актуалізацією таких новітніх засобів навчання, як авторські комп'ютерні навчально-методичні комплекси можуть блок інтерактивних практикумів [4], [5] першого та блок практикумів [6], [7] другого покоління.

Саме прагнення як викладача (автора цієї статті), так й його студентів до змістовної та функціонально-інструментальної актуалізації навчального матеріалу навчальної комп'ютерної програми «Німецька мова для економістів. Інтерактивний практикум. Початковий курс» (2007) [4] та можливостей його (матеріалу) опрацювання студентами та викладачем відповідно до їх зростаючих вимог та запитів аудиторної та позааудіторної роботи обумовили створення та введення в навчальний процес наступного навчального посібника – навчальної комп'ютерної програми «Німецька мова для економістів. Інтерактивний практикум. Частина II» (2012) [5], який призначений для студентів старших курсів, аспірантів економічних спеціальностей та практикуючих економістів.

Можливості новітніх інформаційних технологій дозволили створення першого комплексу комп'ютерних навчальних програм [4], [5], спрямованих на задоволення індивідуалізованих навчальних інтересів студентів (які починають з нуля) за максимального сприяння розвитку самостійності їх роботи в аудиторній та позааудиторній формах навчання. Застосування розширених можливостей інформаційних технологій дозволило створення другого покоління комплексу навчальних комп'ютерних програм [6], [7], а саме для уможливлення дистанційного вивчення німецької мови (ця форма навчання останнім часом набула значної актуальності). Вже сам досить короткий часовий розрив між створенням автором одноосібно принципово відмінних за їх навчальними можливостями та вельми осяжних за обсягами комплексів комп'ютерних навчальних програм є яскравим прикладом можливостей актуалізації навчального матеріалу відповідно до потреб сьогодення завдяки засобам інформаційних (комп'ютерних) технологій [11]. Апробація нових комплексно-тренувальних вправ (КТВ) із згаданих навчальних інтерактивних практикумів

починалася на другий день після їх створення. Чи можливий такий темп імплементації щойно створеного навчального матеріалу засобами традиційного підручника? Отже, на відміну від фрагментарної актуалізації повна актуалізація призводить до створення суто нового самостійного програмного продукту.

Висновки:

1. Ресурси комп'ютерних навчальних програм автора цієї статті, в тому разі й для дистанційного вивчення німецької мови, дозволяють їх поточну актуалізацію згідно потреб сьогодення навчального процесу.

2. Виключно за наявності у суб'єкта актуалізації авторського права на відповідний навчальний матеріал або юридичного дозволу на такі дії може мати місце фрагментарна або повна актуалізація навчального програмного продукту.

3. Актуалізація авторського навчального матеріалу /програмного продукту/ шляхом залучення матеріалів інших авторів /власників прав/ у цілому або їх частин має відбуватися виключно за дотримання норм авторського права.

4. Об'єктом актуалізації навчального програмного продукту можуть бути як фрагменти його змістовної частини, так і фрагменти його інструментально-функціонального компоненту.

5. Обсяг актуалізації навчального програмного продукту (в залежності від її змісту та спрямованості) коливається від фрагментарного оновлення до створення нової версії навчального програмного продукту.

6. Лише суб'єкт авторського права або ліцензіат з відповідним обсягом ліцензії мають юридичне право та технічні можливості для поточної актуалізації відповідного навчального програмного продукту.

7. Актуальність змістів навчальних програмних продуктів автора рішуче сприяє створенню навчальної ситуації, в якій актуальний рівень мовленнєвих знань, вмінь та навичок особи, яка вивчає мову, та ще й в узгоджені з актуальними інструментально-функціональними потребами конкретної навчальної роботи, максимально корелюються з актуальним інформаційним полем фахових та життєвих інтересів цієї особи; усе це в сукупності призводить до суттєвого підвищення якості навчальної роботи з німецької мови.

Література

1. Ковтун В.С. Використання комп'ютерних програм з метою підвищення рівня вивчення фахової мови економіки. / Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної: Матеріали п'ятої міжна-

родної науково-практичної конференції (Редколегія: Зернова В.К. та інші) // Полтава — 2004. — С. 94—96.

2. Ковтун В.С. Інтерактивні комп'ютерні програми як засіб навчання та контролю при вивченні німецької фахової мови економіки студентами КНЕУ. / Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів. Збірник матеріалів науково-методичної конференції 2-4 лютого 2005 року у двох томах// К.: КНЕУ, 2005. — Т. 1: С. 328—330.

3. Ковтун В.С. Структура та зміст інтерактивного практикуму з німецької фахової мови економіки./ Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку: Збірник матеріалів науково-методичної конференції 6-8 лютого 2007 року// К.: КНЕУ 2007, - Частина друга: С. 782 — 788.

4. Ковтун В.С. Навчальна комп'ютерна програма «Німецька мова для економістів. Інтерактивний практикум. Початковий курс» (Свідоцтво по реєстрацію авторського права на твір №20883 від 12.06.2007 р. Державного департаменту інтелектуальної власності МОН України.

5. Ковтун В.С. Навчальний посібник – навчальна комп'ютерна програма «Німецька мова для економістів. Інтерактивний практикум. Частина ІІ» (Свідоцтво по реєстрацію авторського права на твір №45888 від 03.10.2012р., видане Державною службою інтелектуальної власності України).

6. Ковтун В.С. Комп'ютерна програма «Навчальний посібник-комп'ютерна навчальна програма «Німецька мова економіки для дистанційного навчання. Інтерактивний практикум І» (Основи для повсякденного спілкування підприємця. Комп'ютерна навчальна програма для вивчення німецької мови вдома, у відрядженні або на відпочинку) (2014), (Свідоцтво по реєстрацію авторського права на твір №53441 від 31.01.2014 р., видане Державною службою інтелектуальної власності України)

7. Ковтун В.С. Навчальний посібник-комп'ютерна навчальна програма для дистанційного вивчення німецької мови «Німецька мова для майбутніх економістів. Інтерактивний практикум ІІ. Поглиблення повсякденного спілкування підприємця» (2015). Заявка на видачу «Свідоцтва по реєстрацію авторського права на твір до Державної служби інтелектуальної власності України №59657 від 16.02.2015 року».

8. Ковтун В.С. Практика застосування інтерактивних комп'ютерних програм як засобу навчання та контролю при викладанні німецької фахової мови економіки студентам КНЕУ. / Індивідуалізація навчального процесу як провідна складова модернізації вищої економічної освіти. Збірник матеріалів науково-методичної конференції 31 січня – 2 лютого 2006 року: у 2 т.// — К.: КНЕУ, 2006, — Частина друга. — С. 163 — 165

9. Ковтун В.С. Контроль знань з фахової німецької мови економіки засобами інтерактивної комп'ютерної програми. / Досвід організації

та активації навчального процесу на основі впровадження інноваційних технологій. Збірник матеріалів науково-методичної конференції 5-8 лютого 2008 року: у 2 т.// — К.: КНЕУ, 2008 — Т. 1 — С. 353 — 358.

10. Ковтун В.С. Забезпечення відкритості, прозорості та об'єктивності оцінювання якості навчальної роботи студентів з німецької мови за допомогою інтерактивних комп'ютерних контрольних модулів. / Забезпечення відкритості, прозорості та об'єктивності оцінювання якості навчальної роботи студентів: досвід, проблеми, перспективи розвитку. Збірник матеріалів науково-методичної конференції 2 лютого 2010 року: у 2 т.// - К.: КНЄУ, 2010 – Т. 1 - С. 265 – 268.

11. Ковтун В.С. Anwendung von interaktiver Lernsoftware im Deutschunterricht im Fachbereich Deutsch für Wirtschaftsstundenten. Німецько-українські міжмовні стосунки (між культурна комунікація і лінгводидактика): Матеріали доповідей та виступів Третьої Міжнародної наукової конференції германістів (12-13 жовтня 2007 року) / Відп. редактор Кияк Т.Р.// — К.: Вид. центр КНЛУ, 2009..//С. 78—83.

УДК 376.016:811.161.2:378.147:004.9

Кучера Т. М.,
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри гуманітарних наук
Національного фармацевтичного університету
(м. Харків)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ МЕТИ У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Анотація.*Досліджено одну з головних проблем сучасної методичної науки — формування мовної компетенції та навичок іншомовного спілкування у студентів. Актуальним на сучасному етапі є розроблення інформаційно-комунікаційних технологій як ефективного засобу досягнення навчально-виховної мети у формуванні мовної компетенції іноземних студентів.*

Ключові слова: *професійне мовлення, мовленнєва інтенція, мовленнєва дія, комунікативний акт, індивідуалізація, диференціація, інтенсифікація, дидактичні функції, інформаційно-комунікативні технології.*

Аннотация. *Исследуется одна из главных проблем современной методической науки –формирования языковой (коммуникативной) компетенции и навыков иноязычного общения студентов. Актуальной на современном этапе явля-*

ется разработка информационно-коммуникативных технологий как эффективного способа достижения учебно-воспитательной цели в процессе формирования языковой компетенции иностранных студентов.
Ключевые слова: *профессиональная речь, речевая интенция, речевое действие, коммуникативный акт, индивидуализация, дифференциация, интенсификация, дидактические функции, информационно-коммуникативные технологи.*

Abstract. *The paper raises one of the principal problems of modern methodological science: the problem of formation of communicative skills. At present the topicality of the issue is related to the development of information technologies as effective ways of the formation of foreign students' abilities and skills in language communication.*
Keywords: *professional speech, speech intention, utterance, communicative act, individualization, differentiation, intensification, didactic functions, information and communication technologies.*

Початок XXI століття характеризує інформатизація всіх галузей суспільного життя, зокрема науки і освіти. Інформатизація суспільства — це глобальний соціальний процес, що онтологічно змінює «картину світу», він пов'язаний з активним упровадженнямрізноманітного програмного забезпечення, глобальних мереж (Інтернет), мультимедійних технологій [1; 5; 7]. Відтак, можна стверджувати, що вся структура постіндустріального (інформаційного) суспільства визначена інформаційною значущістю, де інфосфера виступає головною вартістю цивілізації.

А. Янковець зазначає, що нові сучасні технології, зокрема інформаційно-комунікаційні, не лише впливають на характер трансформації світової цивілізації, а й зумовлюють масову потребу в самостійному навчанні і постійному підвищенні кваліфікації [2, с. 3]. У такому контексті першочергового значення набувають інтелектуальні чинники, напрями та засоби реалізації інтелектуального потенціалу суспільства, що є стратегічним ресурсом суспільних перетворень й істотним чинником забезпечення сталого розвитку і прогресу.

Активне застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-педагогічному процесі вищої школи є сьогодні ефективним засобом досягнення навчально-виховної мети [14; 15] і актуалізує дослідження проблем та перспективи використання інноваційних технологій на теоретичних кафедрах у формуванні мовної компетенції іноземних студентів за професійним спрямуванням.

Питанню розвитку особистості з метою формування мовної компетенції й культури спілкування із застосуванням інноваційних

технологій присвячено багато праць і досліджень (І. Дичківська, О. Іваницький, Л. Іванова, Ю. Машбиць, І. Мороз,О. Савченко).

Мета репрезентованої статті — проаналізувати теоретико-методологічні засади ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у формуванні мовної компетенції іноземних студентів; визначитиосновні елементи, що забезпечують фундаментальну основу отримання якісних знань у навчанні.

Навчання професійного мовлення іноземних студентів-нефілологів — проблема неоднозначна й багатоаспектна. Учені зауважують, що дидактичні властивості інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють вважати їх ефективним навчальним засобом та інструментом для формування мовної компетенції студентів, адже, на відміну від традиційних методик, навчання ІКТ визначають кінцевий результат, активізують пізнання, стимулюють інтерес, дають змогу розвитку особистості і, як результат, — підвищують володіння мовою.

Доцільність використання засобів ІКТ обґрунтовано в працях А. Ахаян, Т. Гуменникової, Н. Іваницької, К. Карпова, Л. Карташової, С. Коломійця, Ю. Колос, В. Терехової, А. Янковця. Учені наголошують, що технологічні можливості при використанні ІКТ дозволяють організувати різноманітну мовленнєву діяльність студентів.

Прослуховування аудіозаписів та перегляд відеофільмів/презентацій розвивають і підтримують величезний інтерес до іншомовної мовленнєвої діяльності аудиторії, сприяє стимулюванню інтересу до культурно-освітнього середовища, активізує розумову діяльність й ефективність виховання тих чи тих якостей особистості [3; 6].

Згідно з положеннями Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, головною метою вивчення і викладання мови є потреби студентів і суспільства [8; 10]. Відтак, усі види діяльності під час навчання мають бути спрямовані на досягнення такого рівня мовної компетенції, який був би достатнім для спілкування в професійній сфері. Отже, пошук форм і методів навчання мовної компетентності студентів має бути націлений на формування здатності і готовності спілкуватися в чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, читанні, говорінні та письмі.

Проте практика свідчить, що в умовах майже повної відсутності мовного середовища ці вміння в студентів залишаються недостатньо розвиненими.

Реалії сьогодення визначені активним пошуком шляхів оновлення системи освіти і впровадженням нових інформаційно-

комунікаційних технологій, що: по-перше, дає змогу реалізації індивідуального навчання, економії навчального часу, контрольованості результатів, створення умов для практичного застосування знань і навичок, тобто ефективно реалізовувати науковість, доступність, наочність, автономність; по-друге, видозмінює роль викладача, робить його не тільки носієм знань, але й ініціатором самостійної творчої роботи студентів, сприяючи самостійному формуванню у студента/студентської аудиторії критеріїв і способів орієнтації, пошуку раціонального в сучасному інформаційному потоці [7].

Уважаємо, що водночас з головною метою, доречно виокремити суміжні, а саме:

— розвиток здібностей особистості адаптуватися в умовах стрімко змінюваного світу, формування навичок міжособистісного й міжкультурного взаєморозуміння під час мовлення;

— формування навичок виділяти головне, формулювати й обґрунтовувати актуальність/мету/завдання/ висновки в контексті виконання навчальних проектів і науково-дослідної роботи (написання реферату/анотацій/тез); уміння здійснювати інформаційний пошук необхідної інформації, творчо мислити й самостійно вирішувати наукові проблеми [9].

Навчання професійного мовлення іноземних студентів і формування мовної (комунікативної) компетенції в майбутніх фахівців визначає мовленнєва діяльність у всіх її видах. Треба акцентувати, що в методиці викладання іноземної мови визначають продуктивні й рецептивні види мовленнєвої діяльності, усні й писемні форми мови. До продуктивного виду зараховують мовлення (у двох формах — монологічне й діалогічне), а також письмо. До рецептивного виду належать читання й аудіювання. Ці види виокремлюють для визначення характеру оволодіння мовою. Отже, оволодіння продуктивним мовленням передбачає, що студенти при спілкуванні вміють чітко виражати свої думки. Формування навиків рецептивного виду діяльності дозволяє студентам сприймати мову візуально й на слух. Реалізація комунікативної мети у формуванні мовної компетенції студентів передбачає не тільки розвиток навичок правильного (логічно структурованого) мовлення, а й дає змогу на практичних заняттях на задану тему формувати мовлення з урахуванням таких аспектів: сфера, ситуація, адресат, соціальні ролі мовців. Отже, послідовне викладення матеріалу, застосування в навчанні особистісно орієнтованого підходу враховує психологічний склад, пам’ять,

сприйняття, мислення, темперамент особистості в навчанні. Різнорівневе за складністю навчання сприяє закріпленню і вдосконаленню навичок мовлення в різних сферах і ситуаціях [13].

Зважаючи на практичний досвід, уважаємо, що професіональне володіння сучасними технологіями дозволяє в системі навчально-освітнього процесу розширювати й оновлювати зміст дидактичних принципів; надання доступу до різноманітних автентичних матеріалів (комп'ютерне подання мовного матеріалу на основі художньої літератури, статей, матеріалів інформаційних сайтів; робота зі словником та ін.); диференційованість у навчанні з урахуванням індивідуальних здібностей студентів**;** можливість переходу від навчання до самонавчання; можливість самоконтролю; самостійний пошук і корекція знань; збільшення обсягу тренувального матеріалу; посилення мотивації і якості навчання та інформаційної культури. Отже, можна сказати, що для вивчення мови й формування мовної компетенції ІКТ дають змогу задіяти майже всі органи чуття студентів, поєднуючи друкований текст, графічне зображення, рухоме відео, статичні фотографії та аудіозапис, створюючи «віртуальну реальність» справжнього спілкування [11; 12].

Не менш важливими є принципиіндивідуалізаціїй диференціації в навчанні як умова готовності студентівдо іншомовного професійного спілкування. «Мета індивідуалізації полягає в тому, щоб забезпечити максимально продуктивну роботу всіх учасників навчального процесу і має здійснюватися на всіх етапах навчання, й головним чином, під час засвоєння нових знань» [4, с. 142].

Так само важливою умовою у формуванні мовної компетенції іноземних студентів є принцип диференціації, що забезпечує продуктивну комунікативну діяльність студентів і обмежений створенням умов у різноманітних навчальних ситуаціях, зокрема вибором методів навчання відповідно до індивідуальних особливостей студентів та змісту навчального матеріалу [4].

Реалізуючи ці принципи, маємо на увазі добір завдань, які були б посильними, цікавими, особистісно значущими для студентів, що стимулює в них позитивну мотивацію, сприяє професійному зростанню і формує достатній рівень їх готовності до іншомовного спілкування у професійній галузі.

Висновки. Ураховуючи той факт, що вміння розуміти в різних ситуаціях мовні повідомлення й реагувати на них є найбільш цінним компонентом спілкування. Він актуалізує важливість комплексного виконання й дотримання сукупності виділених педагогічних умов, зокрема застосування інформаційно-комунікаційних технологій як ефективного засобу досягнення

навчально-виховної мети, щозабезпечує сприятливу атмосферу, позитивну мотивацію до вивчення мови й активізує уміння вільно (у межах програми) спілкуватися на соціальну і професійну тематику. Водночас дослідження підтверджує, що потенціал й ефективність використання інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні мовної компетенції іноземних студентів залежить не тільки від розроблення електронних навчально-методичних матеріалів, а й від професійних компетенцій професорсько-викладацького складу.

Отже, основними генерувальними елементами, які забезпечують фундаментальну основу отримання якісних знань у навчанні, є такі: застосування ІКТ як ефективного засобу, що дозволяє долати монологічність у навчальній діяльності й орієнтуватися на педагогіку партнерства і співпраці; професійна компетентність і спільні зусилля професорсько-викладацького складу навколо ідеї побудови інноваційного, гуманістичного, демократично орієнтованого освітнього простору, який забезпечить належні умови для гармонійного розвитку майбутнього фахівця.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту»: за станом на 27 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради — 2014. — № 37–38.
2. Янковець А. В.Підготовка майбутніх перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій у вищих військових навчальних закладах [текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А. В. Янковець. — Хмельницький, 2005. — 20 с.
3. Тихонов В.П. Открытое образование — объективная парадигма XXI века / В.П.Тихонов. — М.: МЭСИ, 2012. — 288 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко — К.: Либідь, 1997. — 376 с.
5. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина. — М.: Academia, 2011. — 368 с.
6. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С.Д. Смирнов. — М.: Академия, 2005. — 400 с.
7. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании / И.Г. Захарова. — М.: Academia, 2013. — 192 с.
8. Трайнев И.В. Новые информационные коммуникационные технологии в образовании / И.В. Трайнев. — М.: ФЛП Дашков И.К., 2010. — 320 с.
9. Черних В.П. Фармацевтична освіта України. Роль та завдання самостійної роботи: навч.-метод. посіб. / В.П. Черних, В.М. Толочко, В.А. Георгіянц [та ін.] / за ред. В.П. Черних. — Х.: Вид-во НФаУ, Золоті сторінки, 2003. — 96 с.

10. Евдокимова И.А. Использование современных информационных технологий и методов в процессе обучения студентов / [Електронный ресурс]. — Режим доступу: http://festival.1september.ru/articles/585473/

11. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования.Учебное пособие для студентов педагогических вузов и системы повышения квалификации педагогических кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина — М.:Академия, 2002.– 272 с.

12. Гриценчук О.О. Теоретико-методологічні основи застосування ІКТ в процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін в країнах зарубіжжя та Україні: загальні підходи [Електронний ресурс] // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2010. — №5 (19). Режим доступу до журналу: http://www.ime.edu-ua.net/em.html

13. Давиденко Ю.Є. Програми з електронного листування як засіб формування мовленнєвих компетенцій / Ю.Є. Давиденко, М.Ю. Онищенко // Зб. «Преподавание языков в вузе на современном этапе. Межпредметные связи». — Харків. — Випуск 12. — С.117−125.

14. Закон України «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007−2015 роки».

15. Закон України (проект) «Затвердження Національної стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2006−2015 роки».

УДК 378.096

Люлька Л. А.,
д-р філософії в галузі соціології,
старший викладач кафедри іноземних мов факультету управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
Редзюк І. В.,
д-р філософії в галузі психології,
старший викладач кафедри іноземних мов факультету управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ НАВЧАЛЬНИХ СИСТЕМ

Анотація. *У статті розглянуто застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та ресурсів у навчанні, які сприяють формуванню мовної компетенції. Проаналізовано педагогічні цілі та переваги застосування, а також різновиди інформаційно-комунікаційних технологій, що можуть бу-*

ти використані в науково-пізнавальній діяльності. Доведено доцільність інкорпорації в навчальний процес матеріалів спеціальних сайтів, які містять аудіо-, відео-, текстовий контент різних жанрів, серії різноманітних вправ на засвоєння лексики, який постійно оновлюється та доповнюється.
Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології, мовна компетенція, інформатизація системи освіти, Інтернет, телекомунікація, інтернет-ресурси, інтернет-проекти, чат, веб-квест, комп'ютерні програми.*

Аннотация. *В статье рассмотрено применение современных информационно-коммуникационных технологий и ресурсов в процессе обучения, способствующих формированию языковой компетенции. Проанализированы педагогические цели и преимущества применения, а также разновидности информационно-коммуникационных технологий, которые могут быть использованы в научно-познавательной деятельности. Доказана целесообразность инкорпорации в учебный процесс материалов специальных сайтов, которые содержат аудио-, видео-, текстовый контент различных жанров, серии различных упражнений на усвоение лексики, который постоянно обновляется и дополняется.*
Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, языковая компетенция, информатизация системы образования, Интернет, телекоммуникации, интернет-ресурсы, интернет-проекты, чат, веб-квест, компьютерные программы.*

Abstract. *The article studies the application of modern information and communication technologies and resources in learning, contributing to the formation of linguistic competence, the educational objectives, benefits, and types of information and communication technologies that can be used in scientific and educational activities. The authors recommend materials of specific sites that contain audio, video, text content of various genres, a series of different exercises for mastering vocabulary.*
Keywords: *information and communication technologies, language competence, informatization of education, Internet, telecommunications, Internet resources, online projects, chat, webquest, computer programs.*

У сучасному світі використання інформаційно-комунікаційних інтернет-технологій у навчанні стає все більш актуальним, оскільки економічний і соціальний розвиток країни поступово робить Інтернет повсякденною реальністю для студентів та викладачів, а інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) створюють нове глобальне середовище. У цьому середовищі майбутньому поколінню належить не лише спілкуватися, а й будувати професійні та особисті стосунки, визначати свої інтереси та презентувати себе. І від того, наскільки їм це вдасться, залежатиме їх особисте благополуччя й професійний успіх. Саме тому останнім часом великого значення надають інформатизації системи освіти.

Пріоритетним напрямом сучасної державної політики є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в осві-

тню систему України та формування єдиного інформаційно-освітнього простору. Зокрема, в «Національній доктрині розвитку освіти в Україні» зазначено: «Головною метою в контексті створення інформаційного суспільства й освітньо-інформаційного простору є забезпечення доступу до інформації широкого спектру споживання; належне інформаційне забезпечення всіх гілок влади; розвиток та впровадження сучасних комп'ютерних технологій у систему освіти, державного управління, науку та інші сфери; створення в найкоротші терміни необхідних умов для забезпечення широкого доступу навчальних закладів, наукових та інших установ до мережі Інтернет; розширення й удосконалення подання у мережі Інтернет об'єктивної політичної, економічної, правової, екологічної, науково-технічної, культурної та іншої інформації про Україну; розвиток освітніх і навчальних програм на базі комп'ютерних інформаційних технологій» [6].

Комп'ютерні навчальні системи дозволяють індивідуалізувати та диференціювати навчання; здійснювати контроль, самоконтроль навчальної дисципліни; візуалізувати навчальну інформацію; моделювати та імітувати досліджувані процеси, явища; формувати вміння приймати оптимальне рішення в різноманітних ситуаціях; розвивати певний вид мислення; підсилити мотивацію до навчання; формувати культуру пізнавальної діяльності тощо.

У Законі України «Про Концепцію формування інформаційного суспільства» зазначено, що інформаційно-комунікаційні технології — сукупність засобів і технологій, призначенням яких є збирання, зберігання, обробка та передача інформації, включаючи, але не обмежуючись, Інтернетом, мобільними телекомунікаційними системами та системами бездротового зв'язку [7].

Використання комп'ютера на заняттях розширює можливості викладача під час підбору матеріалу і форм навчальної роботи, робить заняття яскравими та цікавими, інформаційно та емоційно насиченими.

Наголошуючи на формуванні мовленнєвої компетенції засобами інноваційних технологій, потрібно спиратися на те, що людина запам'ятовує 20% почутого, 40% побаченого, 60% побаченого і почутого, 80% побаченого, почутого і зробленого самостійно.

Використання ІКТ сприяє тому, що за короткий час студенти спроможні засвоїти та переробити великий обсяг інформації. Фактичне сприйняття демонстраційних матеріалів є в 60 тис. разів швидшим, аніж тексту, який читаємо.

До основних педагогічних цілей використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі належать:

— розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця;

— розвиток здібностей до комунікативних дій;

— розвиток умінь експериментально-дослідницької діяльності;

— розвиток культури навчальної діяльності;

— інтенсифікація усіх компонентів навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості;

— реалізація соціального замовлення, зумовленого інформатизацією сучасного суспільства (підготовка фахівців у галузі інформатики та обчислювальної техніки; підготовка користувачів ІКТ).

Аналіз сучасної наукової літератури свідчить, що використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання змінює освітнє середовище. Воно значно відрізняється від традиційного та має такі переваги:

— гнучкість у виборі місця й часі проведення самостійної роботи;

— студенти, а не тільки викладачі, можуть керувати вибором навчального матеріалу;

— розвиток внутрішньої мотивації студентів шляхом підсилення зовнішньої за рахунок привабливості мультимедійного представлення інформації;

— можливість організації контролю й самоконтролю за виконанням самостійної роботи;

— доступ до інформаційних ресурсів, навчальних і контрольних матеріалів;

— можливість диференціації навчального матеріалу, врахування рівня пізнавальної активності студентів у навчанні;

— свобода в пошуку і відборі матеріалу;

— можливість ефективної доставки студентові широкого діапазону тренувального матеріалу;

— забезпечення ефекту групової співпраці, створення корисного дискусійного середовища й ефективної спеціалізації учасників віртуальних робочих груп;

— низька собівартість надання освітніх послуг;

— перехід від моделі навчання, орієнтованої на викладача до моделі, орієнтованої на студента;

— відповідність уподобанням й потребам сучасної молоді.

Засоби інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють використовувати персональний комп’ютер для роботи над усіма

видами мовленнєвої діяльності через розвиток навичок читання, письма, аудіювання, говоріння, а також застосовуються для реального спілкування з носіями мови в письмовій і усній формі, що сприяє досягненню найвищих результатів у вивченні іноземної мови.

У дидактичному плані мережа Інтернет включає, щонайменше, два основні компоненти: *форми телекомунікації* та *інформаційні ресурси*. До форм телекомунікації належать електронна пошта, чат, форуми, ICQ, відео-, веб-конференції, а також соціальні сервіси. Інформаційні ресурси мережі Інтернет містять текстовий, аудіо- та відеоматеріал за різноманітною тематикою різними мовами. Щоб студенти не загубилися в безлічі інформації різного змісту та якості, а найбільш продуктивно використовували її для своїх освітніх і професійних потреб, постала необхідність у розробленні спеціальних навчальних інтернет-ресурсів, націлених на навчання студентів працювати з ресурсами всесвітньої мережі.

Основні технології кіберпростору, які можна активно використовувати в навчанні іноземної мови, переводячи їх у розряд засобів навчання і виховання, можна поділити на дві групи: 1) засоби синхронної комунікації; 2) засоби асинхронної комунікації. Засоби синхронної комунікації — це інтернет-засоби, які дають змогу спілкуватися в режимі реального часу (чат, відеочат і аудіочат).

Прикладами засобів, що надають можливість синхронного спілкування за допомогою чату і голосового зв'язку, є Skype і Yahoo Messenger, ICQ.

Хоча зазначені засоби інтернет-комунікації з'явилися порівняно недавно, у світовій практиці викладання англійської мови вже накопичений певний досвід їх використання в навчальному процесі. Так, Дафна Гонзалес, професор університету Саймона Болівара в Каракасі (Венесуела) виділяє п'ять видів педагогічного *чату*:

— чат на вільну тему (free topic chat), основне завдання якого — практика говоріння, аудіювання і письма мовою, що вивчається;

— чат, спрямований на вирішення певного навчального завдання (collaborative task-oriented chat);

— чат-семінар або чат-презентація (academic seminar or presentation chat);

— чат, спрямований на відпрацювання певного матеріалу або дії (practice chat), наприклад чат-інтерв'ю;

— оцінний чат (evaluation chat), спрямований на контроль за ступенем засвоєння того або того матеріалу, його оцінювання.

Засоби асинхронної комунікації — це інтернет-засоби, які дають змогу обмінюватися інформацією із затримкою в часі (форуми, електронна й аудіо- пошта, сайти, блоги).

У вищих закладах освіти популярності набуває метод вивчення іноземних мов за допомогою *методу інтернет-проектів*. Сам метод проектів був розроблений американським педагогом В. Кілпатріком у 20-ті рр. XX століття. Основна мета методу проектів — надання студентам можливості самостійного надбання знань при вирішенні практичних завдань і проблем, які потребують інтеграції знань з різноманітних предметних сфер. Викладач у проекті є координатором, експертом, додатковим джерелом інформації. Під навчальним телекомунікаційним проектом розуміють спільну навчально-пізнавальну, творчу діяльність студентів-партнерів, організовану на основі комп'ютерних телекомунікацій, що мають загальну проблему, мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення загального результату. Специфіка таких міжнародних проектів полягає в тому, що вони в основному міжпредметні, оскільки обговорення ведеться англійською мовою. Отже, створюється мовне середовище та умови для формування потреби у використанні іноземної мови як засобу реального спілкування в міжкультурній взаємодії.

Найсучаснішим методом навчання є навчання за допомогою **веб-квестів**. Під час роботи студенти читають, аналізують і синтезують інформацію, використовуючи всесвітню мережу Інтернет. Веб-квести були винайдені в Державному Університеті в Сан Дієго в 1995. Згідно з оригінальною публікацією Б. Доджа, веб-квест — «орієнтована запитом діяльність, у якій деяка або вся інформація, з якою працюють студенти забезпечується ресурсами Інтернет, при якій також можливий відеоконференцзв'язок». Розрізняють два типи веб-квестів: для короткочасної (мета: поглиблення знань і їх інтеграція; розраховані на одне-три заняття) і тривалої роботи (мета: поглиблення і перетворення знань студентів; розраховані на тривалий термін — на семестр або навчальний рік). По суті, веб-квести є міні-проектами, чітко структурованими та чітко вмотивованими. Проведення інтернет-проектів дає можливість практично використовувати здобуті знання в реальних життєвих ситуаціях, сприяє розвитку комунікативних умінь і навичок студентів.

Варто акцентувати увагу на деяких онлайнових ресурсах, що є у вільному доступі та можуть бути ефективно імплементовані у навчання англійської мови, зокрема навчання аудіювання.

Інтернет-ресурс *English Central* (www.englishcentral.com) надає студентам можливість прослуховувати автентичну англійську

мову. Незаперечною перевагою цього ресурсу є те, що слухачі можуть самостійно вибирати як тематику текстів, так і рівень їх складності. Програма дає змогу за необхідності супроводжувати аудіотрек титрами, що є особливо актуальним на початковому етапі вивчення мови.

Онлайн ресурс *www.ted.com* є всесвітньо відомим. Цінність використання цього ресурсу полягає в тому, що він надає можливість аудіювання автентичної мови в ситуаціях, наближених до реального спілкування. Можливість селекції аудіотекстів підвищує особистісну мотивацію студентів і сприяє більш ефективному засвоєнню інформації. Складність аудіювання в умовах реального спілкування пов'язана в багатьох випадках з особливостями вимови того чи того мовця, тембром його голосу, можливими мовними дефектами, діалектними характеристиками. Наявний ресурс надає широкий спектр аудіотекстів, які демонструють сучасну англійську мову в усьому її різноманітті.

Ефективним способом самостійного розвитку навичок аудіювання є використання подкастів (від англ. podcast), що представляють собою звукові файли в стилі радіо- і телепередач в Інтернеті:

— http://www.eltpodcast.com

— http://www.bbc.co.uk/podcasts/series/tae

— http://learnenglish.britishcouncil.org/en/elementary-podcasts

Позитивним чинником у використанні подкастів є можливість їх завантаження на персональні цифрові носії користувачів, що дозволяє студентові прослуховувати їх у зручний час.

Для розвитку іншомовної комунікативної компетентності важливим є засвоєння лексичної компоненти. В Інтернеті існує багато різних сайтів, за допомогою яких можна поповнювати свій словниковий запас при вивченні іноземної мови. Тут ураховано мовний рівень студента та необхідність вивчати слова, які є найбільш частотними у мовленні.

На сайті *ilearnwords* запропоновано вивчати слова методом прослуховування та запам'ятовування. З переліку найбільш частотних слів англійської мови студент вибирає слово рідною мовою. На новій сторінці представлене вибране слово та мінімальний контекст з трьох речень, які містять це слово. Багаторазове прослуховування та можливість повторення дозволяє запам'ятовувати нові слова.

Сайт *http://www.merriam-webster.com* пропонує різні види вправ з вивчення нової лексики. Ці вправи включають ігри, які дозволяють засвоювати нові слова, їх графічну оболонку та значення; роботу з тезаурусом, у якому слова згруповані за тематич-

ним принципом; ознайомлення з неологізмами в рубриці «Слово дня» (Word of the Day); виконання словникових вікторин, у яких запропоновано написати слова згідно з їхнім звучанням (Spell It) або обирати варіант слова, яке є коментарем до однієї з трьох запропонованих картинок (Name That Thing) та ін.

Багатий навчальний матеріал для засвоєння нової лексики міститься на сайті *http://bbc.co.uk/worldservice/learningenglish*. Перевагою цього сайту є вдала згрупованість матеріалу, який представлено в розділі новин, серії уроків з навчання англійських ідіом тощо. Відеосюжети є компактними, кожний тривалістю 6 хвилин, що є зручним для роботи з відеорядом. При необхідності можна завантажити відео- і текстовий матеріал на комп'ютер для використання без підключення до Інтернету.

Одним із сайтів, який є популярним завдяки вдалому підбору навчального матеріалу та доцільній структурі, є *http://lingualeo.ru* з вивчення англійської мови в онлайновому режимі. Такий ресурс надає можливість отримати навички читання англійською мовою, письма. Вдало інтегрується текстова, графічна, анімаційна, звукова і відеоінформація. Сайт містить автентичний мовний матеріал. Доступ до ресурсів порталу персоніфікований. Інформація, яка розміщена на сайті, органічно вплітається в канву уроків різної тематики і дозволяє проводити заняття, побудовані на матеріалі сайту. Студенти можуть також працювати самостійно, виконуючи домашні завдання.

Для самостійного опрацювання студентам пропонується велика кількість сайтів, спрямованих на розвиток мовної компетенції:

— http://esl.about.com/od/englishlistening/a/ttwister_peter.htm

— скоромовки на відпрацювання вимови та техніки мовлення;

— http://www.falsefriends.ru/jfftinks.htm− «друзі» перекладача (омоніми, пароніми, анологоніми);

— http://www.abc-english-grammar.com/online_uroki.html

− навчальні уроки: граматика, тести, вправи, словник тощо.

Інноваційні технології дозволяють поєднати теорію з практикою, текстовий і наочний матеріал, графічні засоби, відеозображення, мовний та музичний супровід, створити уявлення реального оточення, спілкування. Вони забезпечують активну (вербальну й невербальну) діяльність студентів, гнучкість і варіювання тренувальних вправ і видів контролю, актуалізують пізнавальну діяльність і розвивають критичне та творче мислення, розширюють можливості здобуття, осмислення та репрезентації інформації, дають змогу моделювати комунікативні ситуації, загалом робити заняття привабливими та цікавими.

Література

1. Азимов Є. Г. Матеріали Інтернету на уроках англійської мови / Є.Г.Азимов //Іноземні мови в школі. — 2001. — №1. — С 25−27.

2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти / В. Ю. Биков. — Київ: Атіка, 2009. — 684 с.

3. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н. П. Волкова. — К., 2006. — 256 с.

4. Довгий І. Мультимедійні засоби у вивченні мови як іноземної з допомогою Інтернет-технологій / І. Довгий // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. — Вип. 3. — 2008. — С. 79–81.

5. Козуб М. В. Комп'ютерна лінгводидактика у викладанні іноземних мов / М. В. Козуб. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ Pipo/2011_32-33/11kmvflt.pdf

6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. // Освіта України. — 2001. — № 29. — С. 4−6.

7. Про Концепцію формування інформаційного суспільства: закон України [Електронний ресурс] — Режим доступу : http:// sluhannya. in. ua/forum/kb. php?mode=article&k=45.

8. Токменко О. Інформаційні технології у викладанні іноземних мов: сьогодні і скрізь / О. Токменко // Іноземні мови в навчальних закладах. — 2006. — № 2. — С. 98—100.

Nagorniuk I.,
nauczycielka języka polskiego
Gimnazjum nr 48, m.Kijów

WYKORZYSTYWANIE NARZĘDZI TECHNOLOGII INFORMACYJNO-TELEKOMUNIKACYJNYCHW NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

Dzisiaj już nie ma wątpliwości, że technologia informacyjna i komunikacyjna jest potrzebna w edukacji. Współczesność zmusza ludzi do odbioru dużej ilości informacji, które ujęte są w różne formy przekazu.Niestety nauczanie języka polskiego w szkole kojarzy się zwykle z utrwalonym modelem tablicy, kredy i podręcznika. Wynika stąd szkolna nuda, nieatrakcyjność przekazywanych treści, które stają się dla uczniów niezrozumiałe i obce kulturowo [5]. Już nie wystarczy tylko umiejętność czytania i czerpania wiedzy z podręczników i lektur. Współczesna nauka języków obcych to dialog ze światem. Do

tego dialogu trzeba zaprosić ucznia, który pragnie poznawać i rozumieć.

Szczególnie pomocne w nauczaniu języka polskiego jako obcego okazują się narzędzia TIK. Ilość informacji dostępnych dzięki nim oraz ogromne zasoby, jakie oferuje dzisiaj sieć globalna, pozwala nauczycielom na osiągnięcie szeregu korzyści dydaktycznych.

Po pierwsze, zastosowanie technik multimedialnych w znacznym stopniu rozszerza możliwości prezentacji treści nauczania.

Po drugie, systemy tego typu pozwalają zwiększyć motywację ucznia do uczenia się. Wynika to z faktu, że techniki multimedialne pozwalają wyeliminować jedną z bardzo istotnych przyczyn negatywnego stosunku uczniów do procesu nauczania — uczenia się, a mianowicie: niepowodzeń w działaniach uczniów wynikających z niezrozumienia istoty problemu, braku wiedzy.

Po trzecie, multimedialne systemy edukacyjne w aktywny sposób wprowadzają w proces nauczania — uczenia się wszystkich uczniów, bez względu na ich możliwości [6].

Jeśli do procesu kształcenia zostanie włączona edukacja medialna, uczeń ma szansę swobodnie poruszać się w intensywnie rozwijającym się świecie, ma szansę zaistnieć jako krytyczny i świadomy odbiorca, zdolny do racjonalnej selekcji napływających informacji. W procesie dydaktycznym można wykorzystywać tzw. Pakiety multimedialne, czyli różnorodne zestawy środków dydaktycznych, które należą do obudowy metodycznej programu języka polskiego jako obcego. Są to zwykle nagrania DVD, prezentacje multimedialne, programy edukacyjne i ciekawe programy komputerowe. Rolą pakietów nie jest wyłącznie ilustrowanie treści nauczania, służą one usprawnieniu i uczynieniu bardziej efektywnym procesu nauczania, a często mogą ten proces organizować [4].

Wykorzystanie różnorodności form dydaktycznych przynosi o wiele większe efekty niż tradycyjne metody oparte wyłącznie na przekazie słownym i pracy z podręcznikiem lub tekstem literackim [7]. Współczesna dydaktyka udowodniła, że «im większa liczba analizatorów bierze udział w poznaniu, tym jest ono doskonalsze i trwalsze. Spostrzeganie jest podstawą poznania», dlatego «(…) zasada poglądowości domaga się (…), by punktem wyjścia pracy dydaktycznej z uczniami było poznawanie rzeczywistości, oparte na obserwacji, pomiarze i czynnościach praktycznych» [1], dlatego też używamy pomocy dydaktycznych.

Celem stosowania pomocy dydaktycznych w nauczaniu jest z jednej strony uatrakcyjnienie zajęć językowych i uczynienie ich przyjemniejszymi — zarówno dla uczniów, jak i dla nauczyciela,

któremu pomoce dydaktyczne ułatwiają prowadzenie zajęć. Z drugiej strony — osiągnięcie lepszych rezultatów wiąże się z tym, że np. demonstrowanie przedmiotów czy odwoływanie się do ilustracji powoduje wielozmysłowe poznawanie rzeczywistości [10].

Niewątpliwy prym w świecie mediów wiedzie internet.Internet jako medium globalne jest ściśle związany z edukacją medialną i technologią informacyjną. W literaturze przedmiotu możemy napotkać następujące wyrażenia powiązane znaczeniowo z edukacją medialną. Według B. Siemienieckiego «celem edukacji medialnej staje się przygotowanie ludzi do: odbioru mediów i posługiwania się mediami jako narzędziami intelektualnymi współczesnego człowieka. Przygotowanie człowieka do świadomego i krytycznego odbioru różnego rodzaju komunikatów medialnych wymaga dużej wiedzy o mediach rozumianych w kontekście narzędzi komunikowania oraz przekazywanych przez nie treści»[2].

Wykorzystywanie multimediów jest obecnie bardzo popularne zarówno wśród osób dorosłych jak i dzieci. Są one obecne zarówno w życiu codziennym jak i zawodowym. Nic więc dziwnego, że technologia jest również coraz częściej wykorzystywana w nauczaniu języków obcych.

Stosowanie mediów wynika nie tylko z chęci urozmaicenia lekcji ale również ze zmian cywilizacyjnych. Rola nauczyciela nie ogranicza się do bycia mentorem — źródłem wiedzy, lecz staje się on osobą odpowiedzialną za wskazanie uczniom odpowiednich źródeł informacji. Sytuacja ta wymusza na nauczycielach konieczność permanentnego samodoskonalenia i modyfikacji metod nauczania [9].

Stosowanie technologii informacyjnej podczas lekcji staje się coraz ważniejsze i bardziej popularne wśród nauczycieli i uczniów. Dzieje się to z kilku powodów: Internet stał się ogólnodostępny; uczniowie rozwijają się wraz z technologią, która jest integralną częścią ich życia; indywidualna praca z komputerem rozwija umiejętność planowania i zdobywania informacji; uczniowie mają możliwość rozwijania swoich zainteresowań związanych z przedmiotem [3].

Informatyzacja oświaty otwiera przed nauczycielami wiele możliwości nowoczesnegonauczania izdobywania informacji. Jako źródła informacji mogą służyć nauczycielom i uczniom, między innymi: portale edukacyjne i portale poświęcone grom edukacyjnym, portale poświęcone rozmaitym aplikacjom.

Niżej zamierzam przedstawić kilka sposobów wykorzystania wyżej wymienionych portali z wykorzystaniem narzędzi TIK na lekcjach języka polskiego jako obcego.

Najpopularniejsze portale edukacyjne, z których zasobów mogą korzystać nauczyciele języka polskiego jako obcego, i na różnych etapach edukacyjnych, to:

«Interkl@sa. Polski Portal Edukacyjny» — jeden z największych portali edukacyjnych zawierający treści edukacyjne uporządkowane według przedmiotów szkolnych, w których ramach istnieje jeszcze podział na wiadomości przeznaczone dla ucznia i dla nauczyciela. Zawiera (w odniesieniu do języka polskiego) analizy i interpretacje wierszy, zasady ortograficzne i gramatyczne, omówienia lektur, charakterystykę epok, scenariusze lekcji, testy polonistyczne, porady metodyczne, podstawy programowe.

«Edunews. Portal o nowoczesnej edukacji» — portal przeznaczony zarówno dla nauczycieli, rodziców, jak i uczniów. Promuje on nowoczesne metody nauczaniai uczenia się oraz wspiera przemiany zachodzące w polskim systemie edukacyjnym.

«Język-polski.pl» — portal przeznaczony dla nauczycieli polonistów i uczniów. Zawiera działy: *Aktywności* (forum, konkursy), *Umiejętności* (analizuj, pisz, mów,czytaj), *Wiedza* (lektury, epoki, pisarze), *Egzaminy* (matura, test gimnazjalny). Na stronie znajduje się odnośnik do serwisu dla nauczycieli języka polskiego, gdzie znajdują się konspekty, scenariusze lekcji, scenariusze akademii, metody nauczania, jak uczyć — cenne rady i ćwiczenia, programy nauczania i podręczniki.

Na swoich zajęciach często korzystam się ze stron z grami dydaktycznymi. Jedną z najpopularniejszych stron z grami edukacyjnymi jest www.edugames.pl. Znaleźć tam można gry: matematyczne, geograficzne, historyczne, przyrodnicze, i — oczywiście — polonistyczne.Tych ostatnich jest dużo. Wśród gier polonistycznych można wymienić gry typu: «Edu-Wąż» (np. *Bohaterowie literaccy*), quizy (*Lektury szkolne, quizeria j. polski*), ortograficzne (np. *inwazja u — ó, inwazja ch — h*). Obok gier pojawia się informacja o stopniu trudności (trudne, średnie, łatwe), liczby zagrań i wygranych. Na stronie znajduje się także dział *Klik uczy*, przeznaczony dla młodszych uczniów. Znaleźć tam można również gry polonistyczne, np. *Maszyna ortograficzna, Krzyżówki*.

ww.zyrafa.pl — strona z grami przeznaczonymi dla młodszych uczniów, choć

i starsi mający problem z ortografią znajdą tu coś dla siebie. Gry polonistyczne są

reprezentowane przez *Ortograficzne zmagania, Walkę z bykami* (zadaniem grającego

jest wskazanie błędnej formy wyrazu), *Pisanie* (polega na podpisywaniu rysunków),

Uratuj króliczka (grający ma odgadnąć litery, z których składa się wyraz). W dziale *Quizów* dzieci mogą sprawdzić swoją znajomość lektur szkolnych, a wśród nich: *Akademii Pana Kleksa, Pinokia*, wierszy Jana Brzechwy i Juliana Tuwima, czy wreszcie Harry'ego Pottera. Podobną szansę dają im zamieszczone na stronie krzyżówki.

www.dyktanda.net/gry-edukacyjne.php — strona poświęcona edukacyjnym grom ortograficznym. Przeznaczone są one dla uczniów klas 1–3 i 4–6 szkoły podstawowej. Należą do nich: zgadywanki (*Strony świata, Miasta w Polsce, Zwierzętaw zoo, Ptaki w Polsce, W kawiarni, W biurze, W tornistrze, Imiona, Zawody, Zwierzętaw lesie*) i dyktanda zgrupowane według trudności ortograficznych (rz — ż, u — ó, ch — h).

Wśród wielu aplikacji dostępnych w Internecie, niewiele jest takich,które bezwzględnie są godne polecenia. Jednym z portali, z którego uwielbiają korzystać uczniowie jest LearningApps.org. Jest to aplikacja wspierająca proces uczenia się i nauczania za pomocą małych interaktywnych modułów. Istniejące moduły mogą być bezpośrednio wykorzystywane w nauczaniu, lub też zmieniane lub tworzone przez użytkowników w Internecie. Celem jest zebranie aplikacji wielokrotnego użytku i udostępnienie ich publicznie. Aplikacje nie zawierają zatem żadnych specjalnych ram lub konkretnego scenariusza lekcji: są ograniczone wyłącznie do interaktywnej części. Aplikacje nie stanowią zatem jednostki lekcyjnej, lecz muszą być osadzone w odpowiednim scenariuszu nauczania.

Oprócz tego dobrym sposobem połączyć możliwości Internetu z nauką języka obcego w klasie jest realizacja eTwinningowych projektów. Program eTwinning to współpraca europejskich szkół z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). Do najważniejszych cech takich projektów należą: integracja międzyprzedmiotowa, wykorzystanie narzędzi elektronicznych oraz wykorzystanie wybranego języka obcego, który jest językiem wspólnym dla wszystkich partnerów projektu. Zatem realizacja projektu o dowolnej tematyce stwarza sytuacje, w których w naturalny i twórczy sposób uczniowie używają języka obcego. Równocześnie wykorzystują narzędzia TIK do pozyskiwania materiałów, wymiany informacji i prezentowania efektów pracy. Projekty dają uczniom możliwość rozwijania wszystkich sprawności językowych i motywują do dalszej nauki [8].

Poniżej przedstawiono przykłady ze Twinningowych projektów, które są realizowane teraz w Gimnazjum nr 48 (m.Kijów): projekt **«Jem smacznie, zdrowo i kolorowo»** ma na celu kształtowanie

nawyków zdrowego odżywiania, estetyki spożywania i przygotowywania posiłków. Poszerzanie wiedzy na temat składników pokarmowych i produktów spożywczych. Promowanie zdrowego stylu życia. Rozwijanie kompetencji informatycznych, matematycznych i artystycznych.

Drugi projekt to «**Tajemnice mojego regionu».**Pomaga on uczniom wpoznaniu i prezentacji nieznanego oblicza swojego regionu, zagadek, tajemnic, osobliwości związanych z miejscem, w którym mieszkamy.W ramach tego projektu uczniowie rozwijają kompetencje wyszukiwania i selekcji informacji, kompetencji literackich i komunikacyjnych (tworzenie i redagowanie tekstów), kompetencji TIK, kompetencji wykorzystywania wiedzy w praktyce.

Atrakcyjność i efektywność nowoczesnych metod nauczania i uczenia się z wykorzystaniem narzędzi TIK w nauczaniu języka polskiego jako obcego jest bezsporna. W opinii ucznia nauka przestaje być uciążliwą koniecznością a lekcje szkolną nudą. Ponieważ nauczanie i uczenie się języka polskiego może być wspaniałym przeżyciem dla wszystkich, którzy biorą w tym procesie udział. Daje to satysfakcję nauczycielowi, który może być pewien, że lekcja zostanie zapamiętana, a uczeń odwoła się do poznanych wiadomości w codziennym życiu. Stosowanie multimediów rozwija zainteresowania i swobodną komunikację uczniów, więc wzmacnia motywację do nauki języków obcych, dlatego istotne jest aby w miarę możliwości używać ich jak najczęściej.

References

1. Świszewska, T. Podstawy dydaktyki ogólnej, [w:] Poradnik metodyczny dla nauczycieli polonijnych, red.K. Krakowiak, J. Mańdziuk, UMCS, Lublin 1980, S. 141–155.
2. Siemieniecki, B. Media w pedagogice, [w:] B. Siemieniecki, Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki, PWN 2007, S.137.
3. Bednarek J., Media w nauczaniu. Mikom, Warszawa 2002.
4. Gajek, E. Komputery w nauczaniu języków obcych, Warszawa 2002.
5. Dąbrowska, A., Dobesz, U., Pasieka, M. CO WARTO WIEDZIEĆ, Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie, Ośrodek 6. Rozwoju Edukacji, Warszawa 2010.
7. http://www.profesor.pl/publikacja,13938,Scenariusze, Komputer-na-lekcjach-jezyka-polskiego
8.http://www.jows.pl/node/185
9.http://www.jows.pl/node/327
10.http://www.mediaispoleczenstwo.ath.bielsko.pl/art/121_halajda.pdf
11.http://www.szp5.republika.pl/publikacje/ania_su.htm

УДК 372.881.111.1 + 378.147

Ножовнік О. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
Грицяк Л. Д.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
Сабат О. М.,
викладач
кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ВИКОРИСТАННЯ АУТЕНТИЧНИХ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ З ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ШКОЛІ

Анотація. *У статті розглянуто переваги використання аутентичних аудіовізуальних матеріалів з інтернет-ресурсів під час вивчення іноземних мов для спеціального вжитку майбутніми фахівцями з міжнародної економіки. Представлено досвід оптимізації ефективності проведення практичних занять з іноземної мови шляхом уведення аудіовізуальних матеріалів із зазначеного ресурсу в практику іншомовної підготовки майбутніх фахівців цільового напряму підготовки у вищому навчальному закладі економічного профілю.*

Ключові слова: *аудіовізуальні матеріали, іноземна мова спеціального вжитку, майбутні фахівці з міжнародної економіки, вищий навчальних заклад економічного профілю.*

Аннотация. *В статье рассмотрены преимущества использования аутентичных аудиовизуальных материалов из Интернет-ресурсов во время изучения иностранных языков для специального использования будущими специалистами по международной экономике. Представлен опыт оптимизации эффективности проведения практических занятий по иностранному языку путем введения аудиовизуальных материалов из упомянутого ресурса в практику языковой подготовки специалистов целевого направления подготовки в высшем учебном заведении экономического профиля.*

Ключевые слова: *аудиовизуальные материалы, иностранный язык специального употребления, будущие специалисты по международной экономике, высшее учебное заведение экономического профиля.*

Summary. *The article specifies the advantages of the use of authentic audio and video materials from the Internet resources in the process of learning foreign languages for specific purposes by the specialists to be in the field of International Economics. There has been presented experience of foreign language classes optimisation through implementing the audio and video materials from the mentioned resource into the process of foreign language learning and training for the target specialists to be at the higher educational establishment for Economics.*

Key words: *audio and video materials, foreign languages for specific purposes, specialists to be in the field of International Economics, the higher educational establishment for Economics.*

Ключовими завданнями навчання іноземних мов для спеціального вжитку у вищому навчальному закладі економічного профілю є формування як професійно-психологічних, так і необхідних комунікативних мовленнєвих компетенцій (лінгвістичної, соціолінгвістичної і прагматичної) у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах; формування вмінь та навичок самоосвітньої діяльності; розвиток критичного й аналітичного мислення; удосконалення навичок практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, зумовленої професійними потребами; розвиток навичок одержування новітньої фахової інформації через іноземні джерела та опанування засобами її опрацювання. Реалізувати зазначене, коли студенти перебувають за межами цільового мовного середовища, досить складно. Тому першочерговим завданням викладача є створення на заняттях з іноземної мови ситуацій, максимально наближених до реальної дійсності, пов'язаної зі сферою майбутньої професійної діяльності студента.

Інформаційно-комунікаційні технології мають у своєму арсеналі ефективні засоби для вирішення вищезазначених завдань. Чільне місце серед них займають ті, що надають нові можливості використання аудіовізуальних матеріалів: документальних фільмів, телевізійних дискусій, дебатів й новин, реклами тощо. Адже візуалізацію навчальної інформації можна вважати каталізатором більш інтенсивного засвоєння студентом навчального матеріалу та, у поєднанні з відповідними типами завдань і формами організації навчальної діяльності, процесів аналітичного мислення.

Результат аналізу науково-методичних праць засвідчив посилення уваги дослідників до питань використання сервісів мережі Інтернет для навчання іноземної мови та дидактичних можливостей інтернет-ресурсів у навчанні іноземних мов (Барменкова О. І., Євстегнеєва М. Н, Петрова Л. М., Полат Е. С., Самойлюкевич І. В., Сисоєв П. В., Соловова Є. Н., Титова С. В., Ярова О. Б.). У вивчених публікаціях вказується, що впровадження інтернет-технологій дозволяє ефективно розв'язати такі проблеми: посилення ролі самостійної роботи студентів, зміна

педагогічних методик, упровадження активних методів та сучасних інформаційних технологій [1, 2, 3, 6]. Водночас студіювання напрацювань з проблеми виявило обмежену кількість якісних навчальних матеріалів, що стає на заваді використанню аудіовізуальних матеріалів з інтернет-ресурсів, зокрема ресурсу *Youtube,* у викладанні іноземних мов для професійного вжитку для майбутніх фахівців із міжнародної економіки у вищій професійній школі.

З огляду на викладене визначимо, що **метою** статті є:

— розглянути переваги використання аутентичних аудіовізуальних матеріалів з інтернет-ресурсів під час вивчення іноземних мов спеціального вжитку майбутніми фахівцями з міжнародної економіки;

— представити досвід оптимізації ефективності проведення практичних занять з іноземної мови спеціального вжитку шляхом уведення аутентичних аудіовізуальних матеріалів з інтернет-ресурсів у практику іншомовного навчання майбутніх фахівців цільового напряму підготовки у вищому навчальному закладі економічного профілю.

Аутентичні аудіовізуальні матеріали з інтернет-ресурсів можуть мати різне застосування у навчанні іноземної мови, проте переважно такі матеріали використовуються для забезпечення лінгвістичного змісту й контенту, пов'язаного з культурою та інформаційним наповненням цільової мови. Аудіовізуальні матеріали, які використовують у навчанні англійської мови для спеціального вжитку, можуть бути як аутентичними (не створеними спеціально для лінгвістичних цілей), так і спеціальними (створені викладачами або самими студентами) [5]. І ті, й інші використовують як засіб, який впливає на формування та розвиток усіх видів мовної та мовленнєвої діяльності: читання, письмо, аудіювання та говоріння. Окрім цього, вирізняємо два основні підходи до залучення студентів до навчальної діяльності з використанням аудіовізуальних матеріалів:

1. «Споживацький»: студенти — споживачі, а викладач — інструктор, який створює або знаходить матеріал для студентів та обирає різні форми та методи роботи з відео- та аудіо матеріалами.

2. «Продуцентний»: студенти — продуценти, а викладач — мотиватор, який заохочує студентів до створення власних аудіовізуальних матеріалів.

У контексті викладання англійської мови спеціального вжитку дидактичний потенціал відео- та аудіоматеріалів полягає не лише в тому, що їх можна використовувати як матеріал для аудіювання, а й у тому, що їх застосування має й інші істотні переваги, а саме:

1) стимулює когнітивну діяльність — сприяє формуванню економічного світогляду й економічної культури студентів, розумінню сутності сучасних економічних явищ;

2) розвиває мовну та мисленнєву діяльності — формує економічний стиль мислення й здатності оперувати необхідними економічними поняттями та судженнями;

3)підвищує навчальну мотивацію — формує у студентів позитивне ставлення до оволодіння мовою, культурою ділового спілкування. Пропоненти освітніх відео- й аудіоматеріалів [2] стверджують, що встановлювати контакт із студентами з допомогою технології, яка їм найбільш подобається (комп'ютер), є ефективним засобом залучення їх до навчання;

4) формує у студентів готовність до самооцінки та самовдосконалення, що стає передумовою їх подальшого професійного розвитку;

5) у випадку виконання проекту (створення власного відео чи подкасту), формує у майбутніх фахівців навички командної роботи, міжособистісного спілкування, які є необхідними для повноцінного функціонування як у навчальному середовищі, так і за його межами.

Беручи до уваги вищезазначене, використання аутентичних аудіовізуальних матеріалів з інтернет-ресурсів у викладанні англійської мови спеціального вжитку надає можливість викладачам вищої професійної школи:

— «вичерпувати» з Інтернету безмежну кількість автентичних аудіо- та відеоматеріалів, які можуть використовуватися як навчальні, тобто добирати в Інтернеті автентичний зміст навчання (мовленнєві матеріали);

— розробляти власні комплекси ресурсних матеріалів на основі якісно нових навчальних завдань [5].

Отже, упровадження та систематичне використання нових форм навчальної діяльності, нових типів завдань і вправ, заснованих на динамічній презентації сучасних аудіовізуальних матеріалів з ресурсу *Youtube* — слайд-презентацій, телекомунікаційних дискусій та дебатів за участю експерів і т.п., дозволяє істотно оптимізувати навчальний процес й фундаменталізувати загальнопрофесійну підготовку майбутніх фахівців, зокрема в галузі міжнародної економіки,що наразі є актуальним завданням вищої професійної освіти.

Розглянемо приклади розроблених завдань до аутентичних аудіовізуальних матеріалів з інтернет-ресурсу *Youtube,* використовувані у відповідних модулях на практичних заняттях з «Ділової англійської мови» та «Фахової англійської мови» для студентів напряму підготовки «Міжнародна економіка» у ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК».

Приклад 1. Модуль «Глобалізація»

Watching the video:
«Brussels Economic Forum, 31 May 2012»
(Opinion TV video about the Brussels Economic Forum 2012. Revisiting growth models in the EU.**)**
available at:http://www.youtube.com/watch?v=ZxZoB4O9GQI

Before You Watch
Lead-in: Discussion

🗣 1. As a group of two or three discuss the questions below.

1. What are the characteristics of the economic stability? Explain you reasoning.

2. What are the causes of the current crisis in the European Union?

3. How can the crisis in the EU be finally put behind so that the EU returns to the path of robust economic growth?

4. Do Europe's current growth models based on the austerity measures need to be adjusted?

5. Can the crisis contribute to accelerating growth-enhancing reforms across the EU?

2. Match the words (1–7) from the video with their synonyms (a–h).

1.	Welfare	**a.**	Restabilise
2.	Rebalance	**b.**	Strictness
3.	periphery	**c.**	Modification
4.	Adjustment	**d.**	side-line
5.	Sustainable	**e.**	prosperity, wellbeing
6.	Austerity	**f.**	Unfeasible
7.	Counterproductive	**g.**	Robust

3. Use the words (1–7) from Exercise 2 to complete the sentences below. You do not need to use all the words.

1. The European model of a **(1)** state will become a thing of the past as **(2)** bites further into the budgets of governments due to the sovereign debt crisis in the Eurozone.

2. The EU-Mediterranean partnership puts significant emphasis on **(3)** _economic development through a number of co-operative initiatives, programmes and projects.

3. George Soros said the policy of cutbacks for indebted countries advocated by Germany and Chancellor Angela Merkel "is just simply **(4)**" and "is pushing the entire Eurozone into recession."

4. The process of (5)_in the EU has two consequences — whether the exchange rate depreciates or prices fall, the costs of refinancing increase for the public and private sectors alike.

While You Watch

4. Watch the video and put the speakers in the order they appear on the video.

Use the scale below to write your answers on.

Whose view do you tend to support?

A		B		C		D		E		F		G		H	

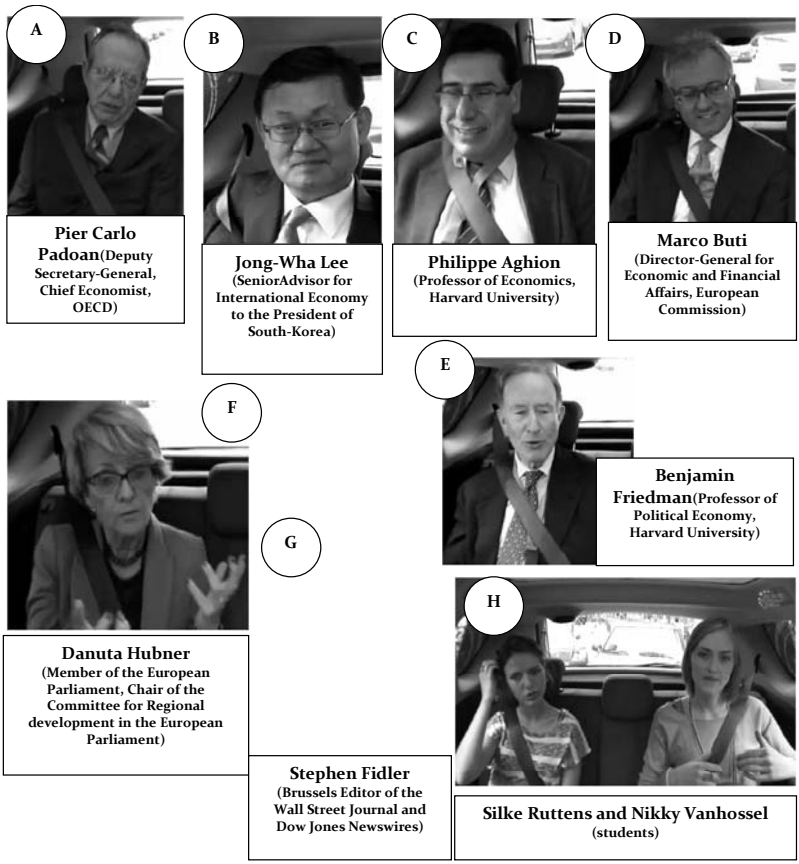

📽5. **Watch the video clip again, if needed, and match the speakers (1–8) with their opinions (a–h) which are paraphrased.**

1.	Marco Buti	**a.**	In the speaker's country people are of **industrious** nature.
2.	Pier Carlo Padoan	**b.**	Some EU member states are unlikely to be working for the prosperity of the Union as a whole.
3.	Philippe Aghion	**c.**	It is young generation whose ambitions are the new growth formula of the EU economy is based on.
4.	Jong-Wha Lee	**d.**	The European economy growth can be achieved through improved life standards and better job opportunities.
5.	Danuta Hubner	**e.**	The key approach to achieving wellbeing in the EU zone is to stop the crisis.
6.	Benjamin Friedman	**f.**	There are two challenges for the EU government concerning the crisis in the economy to be overcome: re-establishing the balance in growth between the North region and the South one along with optimising operation of the single market.
7.	Silke Ruttens and Nikky Vanhossel	**g.**	The strategy of setting limits aimed at overcoming the crisis is demonstrating economical unfeasibility for the EU countries as a wholly.
8.	Stephen Fidler	**h.**	"United we stand, divided we fall."

After You Watch

Use of Language

6. Complete the reading passage with the words from the box below.

---

conservative • progressive • populist • employment • liberal • agenda • deregulation • flexibility • resistance • austerity • reformism • schemes

---

Two visions of Europe and how to tackle the crisis

Part I

In Europe the policy of **(1)**_ has prevailed over that of growth, and a new term seems to become popular: "expansionary austerity". This policy has been governed by a fundamentally **(2)**_view of Europeanism, as opposed to a view interpreting Europeanism in terms

of social market economy, as it was in the pre-Euro age when a stronger and more **(3)**_vision of a Political Europe was on the **(4)**.

The government of the European Union and particularly its economic policy has followed a **(5)**_way of thinking. Even apart from the political setups in each country, what has emerged in Europe is closer to liberalism than **(6)**. The dominance of this conservative view has led to rigour in the economic field, the supremacy of the markets over the welfare state now being downsized and partly privatised, the introduction of stricter limits concerning fiscal policy, and above all **(7)** of the labour market. Within this view, competitiveness is the winning card to play on foreign markets, as domestic markets are scaled down: competitiveness must be achieved by adopting all possible measures of **(8)** in order to increase export capacity.

The fact that this implies limited growth, low and poor-quality **(9)**, and increased inequality, is in a certain sense a side effect, which may be tackled by a minimal *welfare* system and by markets busy replacing *public welfare* with *private* health and pension insurance **(10)**. Thus the path traced out by modern liberalism is that presented as *true progressivism*, to be distinguished from the "wrong" one of those who aspire to maintaining a public *welfare state* (even though a reformed one) but are accused of conservatism.

It is clear that those who support a vision of Europe based on a social market economy, including the European social democracy movement, will find themselves in an unwelcoming climate; and if they don't go for a facile but ineffective opposition to the introduction of the Euro and reject any **(11)** view, they will only find obstacles and restrictions along their path, as well as the reality of globalisation. In fact, the internationalisation of financial markets and **(12)** to world-scale (even to European-scale) regulation contribute to the adopting of austerity measures for national states in Europe now that there is a single currency. The context in which growth policies may operate has now changed, narrowing down dramatically.

Discussion

7. As a group of two or three, examine the list of key actions which would enable Europe to once again find the path to growth, full employment and collective welfare and, having discussed them, put them in the order of priority: 1 is the most efficient, 7 — the least efficient. Justify your view.

Two visions of Europe and how to tackle the crisis

Part II

A) It is necessary to extend the powers of the ECB so that it may operate as an effective Central Bank with the primary task

not only of controlling the dynamics of monetary variables influencing interest rate movements but also guaranteeing the strength and solidity of the single currency on international markets, protecting fiscal policies, and guaranteeing their efficacy, from speculation on financial markets. In other words, the ECB must be in a position to operate as "lender of last resort".

B) At a European level, public investments financed on national budgets must be allowed (even if as an anti-crisis measure), and not limited by a rigid interpretation of the regulations laid down by the *Treaty on stability, coordination and governance in the economic and monetary union*passed in March 2012 (the *Fiscal Compact*) so that fiscal policy may be utilised to combat the crisis and encourage growth.

C) It is necessary to issue the various types of *Eurobonds*. Some of these will finance large-scale European projects leading to quantitative and qualitative growth of economies in Europe, such as those supporting the *digital economy*, the *green economy* and the *economy of knowledge*. Other types of *Eurobonds*, such as the *EuroUnionBonds* must be utilized to stabilize the management of national public debt and create a wide market of European bonds based on real guarantees, as many economists have been suggesting for some time.

D) The European public budget must be increased, as at present it accounts for only 1% of the GDP of all member States contrasting the view that has forced the debate on this issue to be frozen until June 2013 (the *Budget 6*). The raising of the European Commission budget, defying the policy of those who instead want it reduced, would make it possible to finance larger projects not just for the structural re-balancing of the member countries but also for infra-structural projects of a physical and intangible nature.

E) We need to speed up fiscal levelling throughout the Community, as this will enhance homogeneity of fiscal regimes within the Union. The fact that fiscal systems greatly differ clearly encourages the practice of competitive national policies that do not foster cooperation between member States and clearly reduce the efficacy of fiscal, industrial and labour policies.

F) We must direct initiatives for coordination of economic policies of member States not only towards reducing national debt, the *timing* of which must be reviewed, but also towards reduction of imbalances in trade flows among member States. These imbalances constitute one of the major causes of tension concerning the single currency. Coordination policies must operate not only in

countries with structural deficits, these countries having to carry out structural reforms of their internal markets, but especially in countries with structural surpluses in their trade balances, to induce them to sustain domestic demand and not entrust growth only to the expansion of foreign markets.

G) We must take actions on the banking system, increasing control over this sector in order to reduce systemic risk by fiscal means (taxing specific financial instruments and transactions) as well as regulatory means (prohibiting specific activities and transactions) relying much less on "risk weighting" instruments and "capitalisation" which have proved largely ineffective or even counter-productive. The banking system has lost its function as a complement to the real economy, failing to support companies and households, and has become practically self-referential, as the separation between commercial banking and investment banking introduced after the banking crisis at the beginning of the last century was abandoned decades ago. If the loan system is to become part of the real economy, we must re-create that separation in the current new climate.

Source: http://www.social-europe.eu/2013/02/europe-in-the-economic-crisis-what-we-need-to-be-european/

VIDEOTRANSCRIPT

Hostess: Welcome again in our Taxi! Where can we take you?

Marco Buti (Director-General for Economic and Financial Affairs, European Commission): Thank you very much! You'll have to take me to the Brussels Economic Forum. So, it's an important day today, and I'll be looking forward to an interesting discussion and that you should take me there. This isalmost inescapably we have decided to talk about growth. I mean there are many problems in the European economy, in the economy at large, and, certainly, the issue of growth creating employment, increasing a welfare of our citizens — it's absolutely capital.

Pier Carlo Padoan (Deputy Secretary-General, Chief Economist, OECD): The Europe, as to challenges, as far as growth is concerned, one is to rebalance growth between the North and the South. The periphery of Europe is not growing anymore because of the crisis. They must go back to grow and so the North part of the Euro area must help and also facilitating adjustment. The other challenge is to improve the functioning of the single market through more liberalisation and structured reforms.

Philippe Aghion (Professor of Economics, Harvard University): Drive slowly, Ollia!

Hostess: OK! I heard that lots of interesting comparisons came out.

Philippe Aghion (Professor of Economics, Harvard University): One of them was the fable of **La Fontaine** "The Ant…" and how was it called?

Hostess: The Grasshopper.

Philippe Aghion (Professor of Economics, Harvard University): Yes, of course. In French we say **"La Cigale et la Fourmi"** which is a story of the Ant which a hard worker and the other one, you know, enjoys life. And the latter becomes indebted to the former. So what are the lessons for Europe? You know some countries are free riders and others and uh... some countries should be disciplined. So I guess that, you know, there was the idea that you know some countries have worked really hard like Germany and Northern Europe countries to improve the budgetary situation and other countries have been more expanding, consuming. In the southern part of Europe and uh... how can we, you know, rebalance things so that Europe is sustainable. I think that was this fable about.

Hostess: How is it in Asia? Is it different? Are there also "Ants and Grasshoppers" or only Ants?

Jong-Wha Lee (Senior Advisor for International Economy to the President of South-Korea): More ants in Asia. Internally, Asian people save more andinvest more. So, we can say that there are more "Ants" than the "Grasshoppers" in Asia.

Hostess: In the official newspaper of the Brussels Economic Forum they referred to something which they called goodness growth formula. How would you explain this to the citizens?

Danuta Hubner (Member of the European Parliament, Chair of the Committee for Regional development in the European Parliament): We often think that Europe is just Brussels and there are guys in uniforms who come and some women, not many of them, and decide what goes on in Europe. I personally believe that Europe today is also young people who do not just go across Europe and look for jobs but young people also think how to make a job for ourselves. Because I think today there are so many opportunities in energy, and efficiency related area, everything that is linked to climate change which means that we have to change also the way we do traditionally a lot of things, that young people can make it their own way and with new generation we have new type of growth in Europe based on something that was unknown before.

Benjamin Friedman (Professor of Political Economy, Harvard University): And what are you doing today in Brussels? Came for the Brussels Economic Forum. I'm giving a talk this afternoon on

strategies for restoring economic growth in Europe. I think the strategy for pursuing a universal austerity in order to try to address these crises is proving counterproductive in many countries. And in time it's likely to prove counterproductive for Europe as a whole. Because the northern Europeans I believe are mistaken to believe that they can have their growth remain intact while the Southern Europeans are squeezed ever tighter.

Silke Ruttens and Nikky Vanhossel (students): Well, they try to make it very poor everyone in the EU like, for example, helping Spain and Greece add costs to Belgium as well, but it's normal because we're all in the EU so everyone should try to help each other.

Stephen Fidler (Brussels Editor of the Wall Street Journal and Dow Jones Newswires): I think the main message that I would say is that, you know, if we want to introduce growth, if we want to introduce, you know, economic prosperity — animportant way to do that would be to end the crisis. If we can end the crisis and then a lot of the confidence in investment and that kind of things would come back. So I think, the first order the priority for people and the politicians of the Euro zone is to resolve this crisis and then the growth will follow.

Teacher's Notes

Exercise 2. 1e; 2a; 3d; 4c; 5g; 6b; 7f.

Exercise 3. 1. welfare, austerity; 2. sustainable; 4. counterproductive; 5. adjustment

Exercise 4. Key 1D; 2A; 3C; 4B; 5F; 6E; 7H; 8G.

Exercise 5. 1d; 2f; 3b; 4a; 5c; 6g; 7h; 8e.

Exercise 6. 1austerity; **2** liberal; **3** progressive; **4** agenda; 5 conservative; 6 reformism; 7 deregulation; 8 flexibility; 9 employment; 10 schemes; 11 populist; 12 resistance.

У статті докладніше йдеться про особливості відбору аудіо- й відеоматеріалу та типи завдань для застосування викладачем на заняттях з іноземної мови спеціального вжитку. Практика засвідчує необхідність взяти до уваги загальні вимоги, що висуваються до відбору навчального матеріалу з урахуванням специфіки навчання іноземної мови для спеціального вжитку, а саме:

відповідність цілям і завданням загального курсу фахової англійської мови;

забезпечення повноцінного міжкультурного ділового спілкування в рамках відібраного матеріалу; — мінімізація рамок цього спілкування (відібраний зміст повинен бути достатнім для задоволення усіх найбільш імовірних потреб майбутніх економістів-міжнародників в англомовному професійному спілкуванні);

відповідність комунікативним потребам, інтелектуальному рівню та інтересам майбутнього фахівця в іншомовному спілкуванні [4].

Викладач має продумати завдання, види діяльності та створити дидактичний матеріал для роботи з відео, без чого втрачається ефективність його застосування. Система вправ містить дотекстові (допереглядові), текстові (під час переглядові) та післятекстові (післяпереглядові) вправи, що відповідає діагностично-підготовчому, змістово-процесуальному та контрольно-коригувальному етапам організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Прикладом таких завдань можуть бути комунікативні вправи, вправи на розуміння (тестові запитання, заповнення пропущених слів, хибні твердження); фонетичні вправи (тренування правильної вимови, парні слова, знаходження зайвого слова тощо); тренувальні вправи (написання загального викладу (summary) змісту відео, відповіді на запитання, рольові ігри); творчі вправи (опис, створення власного відео за темою).

Отже, у відборі аудіовізуального матеріалу з ресурсу *Youtube* має враховуватися специфіка навчання іноземних мов для спеціального вжитку, а робота із зазначеними матеріалами проходити у три етапи: до перегляду (прослуховування), під час перегляду (прослуховування), після перегляду (прослуховування).

Висновки: Вищевикладене дає підставу для низки узагальнень:

— можливість продуктивного використання аутентичних аудіовізуальних матеріалів з інтернет-ресурсів в освітньому процесі, розкриває нові можливості в навчанні іноземних мов для спеціальних цілей, що дозволяє перейти на якісно новий рівень у викладанні іноземних мов у вищій професійній школі;

— представлені вище приклади розроблених завдань можуть допомогти викладачам поглибити власний досвід та підвищити ефективність проведення практичних занять з іноземної мови спеціального вжитку зі студентами зазначеного напряму підготовки у вищому навчальному закладі, зокрема економічного профілю.

Актуальним питанням лишається розроблення методичних матеріалів, які допоможуть викладачам оволодіти відповідними вміннями, щоб мати змогу компетентно добирати такі матеріали та розробляти відповідної якості завдання.

Література

1. Барменкова О. И.Видеозанятия в системе обучения иностранной речи / О. И Барменкова // Иностранные языки в школе. — № 3. — 1999. — С. 13—19.

2. Петрова Л. М. Использование мультимедийных средств для повышения уровня усвоения учебного материала / Л. М. Петрова // Современные технологии обучения иностранным языкам: Международная научно-практическая конференция (г. Ульяновск,26 января 2011 года): Сборник научных трудов / отв. ред. Н. С. Шарафутдинова. — Ульяновск: УлГТУ, 2011. — С.110—112.

3.Соловова Е. Н.Использование видео на уроках иностранного языка / Е. Н. Соловова// ELT NEWS &VIEWS. — № 1, март 2003 г.

4. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. — К. : Ленвит, 2004. — 192 с.

5. Тарнопольський О. Б. Використання Інтернет-технологій у навчанні англійської мови для професійного спілкування студентів немовних спеціальностей / О. Б. Тарнопольський // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка (53), (2010). — С. 47—51.

6. Титова С. В.Информационно-коммуникационная компетенция педагогов и новые образовательные стандарты высшей школы / С. В. Титова // Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. — 2011. — №3.

УДК 00437

Осадча О.С.,
викладач кафедри
української мови та літератури,
Печенікова Л.М.,
викладач кафедри
української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ ЯК ІНОЗЕМНИХ

Анотація:*У статті досліджено сучасні інтерактивні технології навчання, що найбільш поширен овикористовуються у навчанні української та російської мов як іноземних для підготовки конкуренто здатних майбутніх фахівців.*

Ключові слова: *інтерактивні технології навчання, компетентнісний підхід, технології навчання, колективне навчання, групова форма роботи.*

Аннотация: *В статье исследованы современные интерактивные технологии обучения, которые более широк оиспользуются в обучении украинского и*

русского языков как иностранных для подготовки конкурентоспособных будущих специалистов.

***Ключевые слова**: интерактивные технологии обучения, компетентностный подход, технологии обучение, коллективное обучение, групповая форма работы.*

***Abstract.** In the article the modern interactive technologies,which are more commonly used in teaching Ukrainian and Russian as foreign language for training competitive future specialists have been analysed.*

***Key words**: interactive learning technology, competence approach, technology of training, collective learning, group work forms.*

Постановка проблеми. Початок XXI століття ознаменований новими запитами соціуму, які передбачають відповідні вимоги до підготовки майбутніх конкурентноспроможних та компетентних фахівців, що зумовило пошук та впровадження ефективних новітніх сучасних технологій навчання на всіх рівнях освіти –інтерактивних форм навчання. Зорієнтованість освіти на компетентнісну основу в підготовці майбутніх фахівців зумовила зміну форм, методів і технологій навчання, що дозволило модернізувати теоретичну підготовку і підвищити ефективністю практичної роботи студентів-іноземців.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій свідчить, що питанням компетентнісного підходу та використанню інтерактивних форм навчання в процесі підготовки майбутніх фахівців приділяли увагу такі вчені: І. Бех, Н. Бібік, Р. Гуревич, І. Зязюн, М. Кларін, В. Кремень, О. Локшина, А. Макарова, О. Овчарук, Н. Побірченко, О. Пометун, Є. Полат, Л. Пироженко, Г. П'ятакова, О. Савченко, В. Сластьонін, А. Хуторський та інші.

Мета презентованої розвідки полягає в аналізі використання інтерактивних технологій навчання на заняттях російської та української мов як іноземних та їх вплив на якість підготовки майбутніх фахівців-іноземців.

Викладосновногоматеріалу.В основу інтерактивних технологій покладено неординарний підхід та нетрадиційний ракурс навчання, що забезпечує студентам позитивну мотивацію здобуття знань та активну роботу інтелектуальних і вольових сфер, викликає відчуття потреби у самоосвіті та формує стійкий інтерес до предмета. Цікаві ігрові та дослідницькі форми занять сприяють розвитку пізнавальної та творчої діяльності студентів, створюють особливі умови для креативної діяльності студентів-іноземців у навчальному процесі, зокрема при вивченні російської та української мов як іноземних.

В системі вищої освіти одним із головних напрямів удосконалення технологій навчання є застосування ігрових форм та мето-

дів, в основу яких покладено колективне навчання. Така форма роботи дозволяє розподілити функції та обов'язки між учасниками діяльності, відбувається обмін думками, проводиться взаємоконтроль і взаємооцінка студентів, що також підвищує результативність навчання, виховує самостійність, формує уміння доводити та відстоювати свій погляд, розвиває у студентів-іноземців навички культурного ведення діалогу. Також застосовуються методи: робота у парах, групах, індивідуальні завдання, використання комп'ютерних технологій [5, с. 29].

Технології розподіляють на чотири групи, залежно від мети заняття та форм організації навчальної діяльності:

• інтерактивні технології кооперативного навчання;
• інтерактивні технології колективно-групового навчання;
• технології ситуативного моделювання;
• технології опрацювання дискусійних питань.

До технологій кооперативного навчання належать такі інтерактивні технології, як: робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, два-чотири -всі разом, карусель, робота в малих групах, акваріум. Їх ефективно використовувати як на заняттях засвоєння, так і на застосування знань, умінь і навичок. Це може відбуватись одразу ж після викладу нового матеріалу.

Кооперативне навчання варто здійснювати не тільки в групах, а й у парах. Таку роботу застосовують і як окрему технологію, і як підготовчий етап до роботи в групах. Робота в парах сприяє позитивному ставленню до навчання, розвиває вміння пристосуватися до роботи в групах, підготовлює ґрунт для широкого і ефективного застосування інтерактивних технологій. Вона дуже продуктивна на початкових етапах навчання [1, с. 56].

За умов парної роботи студенти отримують можливість говорити, висловлюватися. Робота в парах дає студентам час поміркувати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед слухачами. Вона розвиває навички спілкування, вміння висловлюватися, критично мислити, переконувати, вести дискусію.

Пропонуємо більш детально розглянути декілька інтерактивних технологій навчання:

— Карусель. Ця технологія найефективніша для одночасного залучення всіх учасників до активної роботи з різними партнерами. Її застосовують для обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій, для збирання інформації з певної теми, для перевірки обсягу й глибини

наявних знань, для розвитку вмінь аргументувати власну позицію.

— Технологію «Акваріум» застосовують тоді, коли студенти вже мають певні навики групової роботи, вонаефективна для розвитку спілкування, вдосконалення вміння дискутувати [3, с. 67].

Технології колективно-групового навчання передбачають одночасну спільну роботу всіх студентів. Це такі форми роботи, як: «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Навчаючи-вчуся», «Ажурна пилка», «Незакінчені речення», «Дерево рішень» тощо.

— Мікрофон. Технологія загальногрупового обговорення, яка дає змогу кожному студенту у визначеному порядку щось швидко сказати, висловлюючи свою думку.

— Мозковий штурм. Це такий метод вирішення проблеми, коли всі учасники розмірковують над однією і тією самою проблемою і «йдуть на неї в атаку». Цю технологію застосовують, коли потрібні кілька варіантів розв'язання проблеми.

— Незакінчені речення. Цю інтерактивну технологію часто поєднують з «мікрофоном», вона дає змогу розвивати у студентів зв'язне мовлення, власні висловлювання, порівнювати їх з іншими, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті і переконливо [4; с. 33—35].

Отже,інтерактивні методи навчання мають низку переваг:

— за стандартний проміжок часу виконується більш значний обсяг роботи;

— висока результати у засвоєнні знань і формуванні вмінь;

— формуються мотиви навчання та вміння співпрацювати;

— у студентів розвивається така навчальна діяльність, як планування, рефлексія, контроль, самоконтроль.

Однак варто зауважити, що групова форма роботи не повинна абсолютизувати або підміняти інші форми навчання, зокрема індивідуальну або фронтальну, оскільки ефективний навчальний процес має поєднувати різні форми навчальної діяльності. На нашу думку, кожен викладач має право обирати такі форми роботи, які відповідають меті заняття та сприятимуть швидкому засвоєнню студентами-іноземцями мовного матеріалу.

Література

1. Двуличанская Н. Н. Интерактивные методы обучения как средство формирования ключевых компетенций. — М., 2011. — №4. — С.56—67

2. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю. Новые педагогические и информационные технологи в системе образования:учеб.пособие для студ.пед.вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / [Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева, А.Е.Петров];под ред.Е.С.Полат. — 2-е изд., стер. — М.:Издат.центр «Академия», 2005. — 272с.

3. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии : Активное обучение : учебное пособие / А. П. Панфилова. — М. : Издательский центр «Академия», 2009. — 192 с.

4. Ступина С. Б. Технологии интерактивного обучения в высшей школе: учебно-методическое пособие / С. Б. Ступина. — Саратов : Издательский центр «Наука», 2009. — 52 с.

5. Фурс М.В. Интерактивные формы обучения — средство повышения уровня профессиональной підготовки студентов / М.В.Фурс // Вестник высшей школы. — № 10. — Ноябрь. — 2011. — С.29—31.

УДК 37;091.3-057.87:811.111'271:004.

Палесіка І. В.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету
міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЬМА ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СЕРЕДНЬОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. *У статті розглянуто способи формування писемних навичок учнів засобами інформаційно-комунікативних технологій. Проаналізовано досвід з питання, подано практичні поради щодо використання мультимедіа та засобів мережі Інтернет для вдосконалення та інтенсифікації навчання письма на різних етапах вивчення іноземної мови.*

Ключові слова*: письмо, писемне мовлення, етапи вивчення іноземної мови, мультимедіа, Інтернет, програмне забезпечення, інформаційно-комунікативні технології.*

Аннотация*. В статье рассмотрены способы формирования письменных навыков учащихся средствами информационно-коммуникативных технологий. В статье проанализирован опыт по этому вопросу, представлены практические советы по использованию мультимедиа и средств сети Интернет для совершенствования и интенсификации обучения письму на разных этапах изучения иностранного языка.*

Ключевые слова: *письмо, письменная речь, этапы изучения иностранного языка, мультимедиа, Интернет, программное обеспечение, информационно-коммуникативные технологии.*

Abstract.*The article deals with the means of developing students' writing skills by using information and communication technologies. The article gives the analyses of modern approaches in teaching writing and gives advice in the field of using ICT (multimedia, the Internet and educational software) for improving students' writing skills in different stages of foreign language learning.*

Key words: *writing, writing skills, communication, stages of learning foreign languages, multimedia, Internet, software, ICT.*

Результати здійсненого дослідження фахової та довідникової літератури свідчать, що проблема навчання письма є досить актуальною у сфері методики викладання іноземної мови, яка забезпечує студенту вміння в найбільш типових ситуаціях повсякденного спілкування за допомогою письма. У навчанні письма виділяються три етапи: оволодіння каліграфією; оволодіння орфографією із залученням матеріалу, опрацьованого усно; оволодіння писемним мовленням як засобом спілкування.

В останні роки роль письма в навчанні іноземної мови поступово підвищується, і письмо починають розглядати як резерв у підвищенні ефективності навчання іноземної мови. Не можна не враховувати і практичну значимість письмового мовного спілкування серед сучасних засобів комунікації, таких як електронна пошта, Інтернет і т.п. В останньому випадку письмо як вид мовного спілкування розвивається на основі тільки автентичного матеріалу. Усе частіше ставлять питання про застосування нових інформаційних технологій у середній школі. Це не тільки нові технічні засоби, але і нові форми та методи викладання, новий підхід до навчання.

Аналіз досліджень показує, що ефективність навчання письма залежить від правильного вибору викладачем методів та прийомів навчання письма, від правильного підходу до комунікативних завдань. Метою цієї статті є висвітлення можливостей використання інформаційно-комунікативних технологій у навчанні письма на практиці при вивченні іноземної мови .

Змістова основа масової комп'ютеризації в освіті, безумовно, пов'язана з тим, що сучасний комп'ютер являє собою ефективний засіб оптимізації умов розумової праці взагалі, у будь-якому його прояві. Для кожного з вищезазначених етапів характерні різні типи і види вправ. Так, на етапі формування орфографічних навичок використовуються вправи на ідентифікацію та диференціацію: звуко-літерний аналіз слова; групування слів з однакови-

ми звуками; групування слів на основні протиставлень; диференціація подібних, але не тотожних букв; списування за зразком; списування з різними завданнями (підкреслити букву, буквосполучення, слова з однією і тією самою орфограмою); групування слів із використанням схем; написання слів за заданими першими літерами.

Основною метою другого етапу, водночас з орфографічними навичками, є формування лексико-граматичної правильності письма. На цьому етапі найбільш поширеними визначають такі види вправ: вправи на запитання — відповіді з частковою зміною мовного матеріалу; на трансформацію мовного зразка; на підстановку; на розширення та скорочення; диктанти; диктанти із самоконтролем; пояснювальні диктанти; диктанти-переклади.

Мета третього етапу в навчанні письма й писемного мовлення — формування дій, що забезпечують виклад мовного матеріалу в письмовій формі навчання. Характерними видами вправ на цьому етапі можуть бути: відповіді на запитання, складання запитань до тексту; складання плану до прочитаного тексту; переказ за планом; складання листа другові за зразком; резюме до тексту; розповідь з придуманим початком (кінцем); переказ тексту; написання розгорнутого плану, тез для усного висловлювання.

Одним із основних завдань інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному закладі є допомога в організації роботи студентів за спеціально розробленими комп'ютерними навчальними програмами, які повинні відповідати сучасним вимогам та методиці викладання навчальних дисциплін. Використання ІКТ на занятті потребує від учителя досконалого вміння роботи із цим засобом: ознайомитися з програмою, інструкцією до роботи, продумати, на якому етапі доцільно використати той чи той елемент програми, усунути труднощі перед початком роботи (подати детальні інструкції щодо роботи з програмою), спостерігати за студентами під час роботи, надавати необхідну допомогу, стимулювати та заохочувати. Використання комп'ютерних програм у навчальному процесі дає змогу найбільш повно реалізувати принцип особистісно орієнтованого навчання. Індивідуалізація навчання здійснюється завдяки великому потенціалу комп'ютерних засобів щодо адаптації до потреб кожного студента. Стає можливо враховувати не лише вікові особливості та рівень підготовленості студентів, але й індивідуальні психологічні характеристики кожного студента.

Основною метою навчання орфографії є формування орфографічних умінь та навичок на основі ознайомлення із системою

загальноприйнятих способів передавання мови на письмі, розуміння необхідності практичного оволодіння правилами орфографії. ІКТ дозволяють формувати орфографічні навички з опорою на всі види орфографічної пам'яті. Написання звукових диктантів використовує слухову пам'ять для запам'ятовування фонем. Зорова пам'ять виявляється при виконанні так званих зорових диктантів, які передбачають написання орфограм з опорою на наочність (схеми, ілюстрації, приклади), яка завдяки ІКТ може бути кольоровою, анімаційною, супроводжуватися звуковими ефектами. Формування орфографічних умінь здійснюється шляхом використання різноманітних вправ, кількість яких є практично необмеженою в сучасних освітніх закладах. Вони також дозволяють правильно організувати роботу над помилками. Якщо під час роботи з комп'ютером студент робить помилку, то вона виділяється кольором або звуком, і на екран виводиться правило, згідно з яким можна виправити помилку. Нижче наведені дані про програмне забезпечення, яке можливо використовувати на трьох етапах у навчанні письма:

— оволодіння графікою/ орфографією із залученням матеріалу, опрацьованого усно; «Spelling Made Easy» — це програма для вивчення англійської мови, у якій студент має можливість у цікавій ігровій формі познайомитися із правилами орфографії англійської мови;

— BX Language acquisition. Програма складена для вивчення написання й вимови слів англійської мови. В основі програми лежить методика оцінювання. За кожне успішне виконання тієї або тієї вправи одержують певну кількість балів;

— засвоєння структурних моделей речень, властивих усній та письмовій формам спілкування, комбінування їх у мовленні; «Eng-Lang-Trainer» — навчальна програма з англійської мови;

— навчальна програма «English Grammar In Use» з граматики англійської мови, до складу якої входить 130 уроків, кожен з яких має своєю метою вивчення окремої теми граматики англійської мови, яка вказується в заголовку уроку. У кожному з уроків є 2 частини: теоретична, у якій на прикладах роз'яснюється тема уроку, і практична, яка призначена для контролю засвоєння теми;

— оволодіння писемним мовленням як засобом спілкування. Selfln — програма для тренування усної і письмової англійської з багатократним повторенням матеріалу. Sentence Exerciser — набір тестів з граматики англійської мови. Різні вправи присвячені різним темам і правилам. В основному у вправі потрібно буде вибрати правильну відповідь з декількох варіантів, але не просто

клацнути мишкою, а написати відповідь, а, як відомо, при написанні слова запам'ятовуються набагато краще.

Хотілося б звернути увагу на те, що при вивченні англійської мови можна використовувати і звичайні текстові редактори (word processors), які використовуються в будь-якому комп'ютері. Сьогоденні текстові редактори можуть вводити тексти й оформлювати їх різноманітними шрифтами, зокрема в кирилиці та латиниці, створювати таблиці, коментарі, предметні покажчики, підготовлювати і вставляти в текст малюнки, графіку, таблиці, здійснювати контроль за грамотністю написання, у деяких випадках пропонувати синоніми та ін. Текстовий і тренувальний матеріал у вигляді різноманітних вправ та завдань, створений у текстовому файлі, певною мірою служить аналогом робочого зошита для учня. За допомогою цього електронного зошита студент легко виконує письмові вправи і завдання. Текстовий редактор у цілях навчання використовується викладачем у двох основних напрямках: як інструмент для створення різного роду тренувальних вправ; як інструмент для стимулювання діяльності студентів, спрямованої на створення текстів англійською мовою.

З текстами, які входять у файл комп'ютера, можна виконати такі письмові завдання: реконструкція тексту (відновлення пропущених слів, словосполучень, фрагментів тексту, цілих текстів та ін.); комбінування різноманітних фрагментів тексту або кількох текстів з метою створення нового або нових текстів; заміна, пошук і виділення конструкцій, речень за певними параметрами (синонімами, антонімами та ін.).

Неможливо недооцінити можливості мультимедіа в навчанні письма. Мультимедіа — це сукупність комп'ютерних технологій, у якій одночасно використовується кілька інформаційних середовищ: графіка, текст, відео. У своїй практичній роботі ми найчастіше використовували презентації, створені за допомогою програми Power Point. Це були різні типи презентацій: 1) комп'ютерні діафільми з використанням елементів анімації; 2) презентації для повторювально-узагальнювальних занять; 3) класичні комп'ютерні презентації.

Використання комп'ютерних презентації можливе на будь-якому етапі навчання письма. Так, для формування орфографічних навичок використовуються різноманітні презентації з поясненнями, прикладами та можливістю тренування орфографічних правил, шаблони спелінгових ігр. На більш просунутих етапах використовують презентації для пояснення, демонстрації чи тренування формування речень, абзаців, різноманітних письмових

робіт. У додатку до доповіді надано приклади презентації, які можна використовувати в навчанні письма на середньому етапі.

Сьогодні поступово в наших ВНЗ з'являються сучасні технічні засоби навчання, зокрема Smart-дошки. Перед викладачами постає питання з'ясувати їхні переваги, які проблеми можна розв'язати за допомогою цього навчального засобу, як використати його раціонально, щоб покращити навчання в школі. Smart-дошка — це зручний сенсорний екран, під'єднаний до комп'ютера. Найбільша кількість навчальних програм Smart-дошки призначена для вивчення англійської мови. «Колекція» містить як граматичні конструкції, так і відеофайли з вправами на знання граматики англійської мови. З готових малюнків «Колекції» можна формувати потрібні викладачеві тематичні картинки. Програмне забезпечення Smart-дошки дозволяє дуже легко і швидко створювати динамічні різнокольорові слова, які вільно рухаються по екрану та стають на потрібне місце. Найбільш цікавими є використання «схованок», тобто закриття правильних відповідей різними фігурами, які пересуваються, або закриття одного зображенням іншим. «Схованки» підказують правильну відповідь або перевіряють правильність виконання вправ. Динамічні зображення легко пересуваються по поверхні дошки і дозволяють швидко виконати вправи на закріплення та зберегти час заняття. Інтерактивна дошка дає можливість навчання каліграфії за допомогою оптичного пера, вироблення продуктивних лексичних та граматичних навичок писемного мовлення, формування орфографічних навичок, контролю за рівнем сформованості орфографічних навичок за допомогою систем виявлення орфографічних помилок. Найбільш ефективними є завдання «Заповнення пропусків», «Відтворення деформованого тексту», «Текст з пропусками». Дуже корисною є функція «Завіса», яка дозволяє швидко й ефективно організувати контроль, та «Прозорість», завдяки якій можна висвічувати потрібні варіанти. Для написання листів та інших видів письмових робіт можливе використання функцій «З'єднай речення», «Сортування речень», «Сортування заміток (абзаців)».

Беззаперечним лідером з можливостей використання для формування навичок письма є Інтернет. Як інформаційна система Інтернет пропонує своїм користувачам безліч інформації й ресурсів. Базовий комплект послуг може включати електронну пошту (e-mail), телеконференції (usenet), відеоконференції, можливість публікації власної інформації, створення сайтів (Web-site), домашніх сторінок (homepage) і розміщення на Web-сервері, доступ

до інформаційних ресурсів аудіо, відео та текстового характеру, довідникові каталоги (Yahoo, InfoSeek/UltraSmart, LookSmart, Galaxy), пошукові системи (Alta Vista, Hot Bob, Google, Open Text, WebCrawler, Excite), розмови в мережі (Chat).

З метою вивчення іноземних мов може використовуватися як вільне спілкування в Інтернеті, так і спеціально організоване спілкування в режимі електронної пошти, електронної конференції та дошки об'яв. Найбільш широко використовується організоване спілкування за допомогою телекомунікаційних мереж: листування між окремими студентами, обмін інформацією між навчальними закладами різних міст, країн. У цьому випадку викладач відіграє роль організатора роботи, який допомагає спланувати листування, написати лист чи скласти колективну відповідь. Спілкування у віртуальній реальності здійснюється за допомогою електронної пошти, яка для оволодіння міжкультурною компетенцією може використовуватися для встановлення дружнього листування та створення спільних навчальних проектів. Студенти не просто діляться інформацією з партнерами з різних кінців земної кулі, а спільно працюють над будь-яким проектом: вибирається тема, розробляються методи дослідження, створюється свій стенд, куди розміщують отримані результати. Тему проекту можна вибрати з уже запропонованих кимось на лист-сервері або помістити туди свою і чекати відповідних контактів. Отже, використовуючи інформаційні ресурси мережі Інтернет, можна, інтегруючи їх у навчальний процес, більш ефективно вирішувати цілий ряд дидактичних завдань на занятті з англійської мови, удосконалювати вміння писемного мовлення, індивідуально або письмово складаючи відповіді партнерам, беручи участь у підготовці рефератів, творів, інших епістолярних продуктів спільної діяльності партнерів.

Існує два види проектів, планування, проведення і результати яких відрізняються один від одного: WWW-проекти і E-mail-проекти. WWW-проекти розраховані на те, що студенти отримують завдання, для виконання якого їм необхідно знайти інформацію в Інтернеті і представити потім результати свого пошуку. Зазвичай, E-mail-проекти проводяться за участю двох чи декількох груп студентів із різних країн, для яких мова, яка використовується, є іноземною, а не рідною. Перевагою E-mail-проектів є те, що комунікація іноземною мовою відбувається з реальними партнерами. Студентам важливо, що тексти створюються не для викладача з метою продемонструвати свої знання та отримати оцінку, а для партнерів-однолітків з метою передавання цікавої

інформації чи обговорення актуальної проблеми. Це сприяє розширенню мовної компетенції студентів і підвищенню мотивації вивчення іноземної мови.

Крім зазначених способів, звичайно, можливе використання онлайнових ігор для навчання спелінгу, онлайнових диктантів, довідників для написання творів та інших письмових робіт.

На сьогодні існує багато думок про те, використовувати комп'ютер у навчанні іноземної мови або не використовувати. Одні вважають, що комп'ютер може замінити викладача, інші — комп'ютер не здатний подати матеріал так, як це робить вчитель. Практика показує — комп□ютер повинен служити як допоміжний засіб, як будь-який інший технічний засіб навчання чи підручник. Викладач може застосовувати комп'ютер для оптимізації навчання, підвищення ефективності та об'єктивності навчального процесу при значній економії часу, для організації колективної роботи і для роботи з навчальними матеріалами. Як засіб технічної підтримки діяльності викладача комп'ютер відкриває широкі перспективи у вдосконаленні організації навчання, більше того, деякі організаційні форми навчального процесу не можуть бути реалізовані без застосування комп'ютера, наприклад, колективна творча робота над спільним проектом.

Не можна заперечувати той факт, що інформаційні комп'ютерні технології є важливими в навчанні письма іноземною мовою. Практика показує, що вони мають багато переваг над традиційними методами навчання. Серед них — індивідуалізація навчання та інтенсифікація самостійної роботи студентів, підвищення їх пізнавальної активності та мотивації.

Література

1. Азимов Є.Г. Матеріали Інтернету на уроках англійської мови / Є.Г.Азимов. // Іноземні мови в школі. — 2001. — № 1. — С. 25—27.

2. Алтуфьєва А.А. Деякі основні проблеми створення загальної мови спілкування в системі Інтернет / А.А. Алтуфьєва. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://linguact.hyperlink.ru/articles/altufjeva.html. — Назва з екрана.

3. Вільямс Р. Комп'ютер у школі / Р.Вільямс, К.Маклі — К.: Вища школа, 2005. — 267 с.

4. Владимирова Л.П. Нові інформаційні технології в навчанні іноземним мовам / Л.П. Владимирова. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://virtlab.ioso.ru/method.htm

5. Гаврилов Б.В. Плюси і мінуси комп'ютеризованого навчання іноземним мовам / Б.В. Гаврилов. [Електронний ресурс]. — Режим доступу http://linguact.hyperlink.ru/articles/gavrilov.html. — Назва з екрана.

6. Еремин Ю.В. Методичні аспекти використання комп'ютерної техніки в навчанні іноземній мові / Ю.В. Еремин. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://linguact.hyperlink.ru/articles/eremin.html

7. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И.А. Зимняя — М.: Просвещение, 1978. — 245 с.

8. Калашник Д.М. Мультимедійні довідкові комплекти в підготовці перекладача / Д.М. Калашник [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://linguact.hyperlink.ru/articles/kalashnik.html

9. Карамишева І.В. Інтернет як засіб навчання іншомовної письмової мови / І.В. Карамишева [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://linguact.hyperlink.ru/articles/karamysheva.html

10. Каспин І.В. Нові технології в навчанні іноземним мовам / І.В.Каспин, М.М. Сегаль [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://linguact.hyperlink.ru/articles/kaspinandsegal.html

УДК 37.018.43

PishvanovaV.,
PhD, Associate Professor of Human Resources Management
and Marketing Department at
Kyiv National Economic University,
Malinko E.,
Lecturerof Human Resources Management
and Marketing Department at
Kyiv National Economic University,
Tsyganok Z.,
Lecturerof Human Resources Management
and Marketing Department at
Kyiv National Economic University

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DISTANCE LEARNING

Анотація. *У статті проаналізована проблема дистанційної освіти. Незважаючи на зростання можливостей дистанційного навчання, а також прагнення використовувати ці можливості, галузь дистанційного навчання залишається недостатньо дослідженою.*

Ключовіслова:*дистанційна освіта, електронне навчання, вивчення мови, типи викладання, переваги, недоліки.*

Аннотация. *В статье рассматривается проблема дистанционного образования. Несмотря нарастущие возможности дистанционного обучения, а*

также стремления пользоваться этими возможностями, область дистанционного обучения остается не достаточно исследованной.
***Ключевыеслова**: дистанционное образование, электронное обучение, изучение языка, типы преподавания, преимущества, недостатки.*

***Abstract**. The article faces the problem of distance education. In spite of the growing presence of distance learning opportunities, and the eagerness to participate in these opportunities, the field of distance learning remains little known and little understood.*
***Key words**: distance education, e-learning, language-learning, types of teaching, advantages, disadvantages.*

It is not a secret that distance education is becoming more and more popular nowadays. Distance education, e-learning, open leaning are generally used in combination with other types of teaching, such as face-to-face teaching in a class or mail correspondence. In 2013, more than 6 million students took at least one online course in the world. 60% of four-year private colleges and universities offer online classes as well [1].

However, the problem of distance learning is now one of the most controversial issues in colleges and universities. And this problem should be examined in terms of real facts and results of it. Therefore let's look at the advantages and disadvantages of e-learning.

Actually there are a lot of advantages of distance and open learning. First of all, students can study at their own pace. They can spend time over something that puzzles or intrigues them before they proceed. That's something they cannot do if the teacher controls the pace of students' learning or the pace of a class group.

According to the NIME report in 2006, for that reason, 80.1 percent of the e-learning institutions (including faculties) have adopted e-learning only as a supplement to face-to-face classroom teaching. Only 15.7 percent of them provide the entire coursework through e-learning [1].

Students can arrange their week to suit their work and family commitments. That means they can schedule the studies at times that would be awkward or unsuitable for teachers or their fellows students. Contrariwise they can always delay their studies by a week, month or even more.

By the way, e-learning, with rich flexibility and large capacity for the interaction between students and teachers, has thus gradually taken the place of TV and Radio as a preferred educational media in the Open and Distance-learning in Japan [2].

Once learners have discovered the options that their control over pace of their learning makes possible for them, they should begin to

realize that they can now control the way in which they learn. On the one hand, if you are the kind of person who likes to commerce study from the end, rather than from the beginning, then they may do so. For these students such 'retrospective chaining' does prove effective. On the other hand, if they find it more effective to make two swift passes through the materials, rather than one long and thorough progression (or vice versa), then again these options are open to them.

It should be mentioned that the positive sides of the commercialized popularity of foreign language e-learning in Japan are, as Toshiya Kawame suggests, that the process of producing teaching materials has been shared not only by teachers concerned, but also openly by non-specialists, and that students are expected to develop their own individual styles of learning, since e-learning expects users to activate and make best use of it [2].

Nevertheless, the open sharing and tailor-making of the materials do not necessarily lead to the improvement of the quality of learning resources.

As students explore the freedom that distance makes possible, they begin to realize that they control the content and emphasis of what they study, to a lesser if not a greater extent. This one is probably the most important advantage because only the only students decides what he would or would not do [2]. For example, if there is a part of the course that bores them, or which they cannot master, or for which they can see no purpose (for them, at least), or in which they are already competent, then they can skip past it without a second thought — and transfer the time saved to parts of the course that they deem more worthy of their attention. They could not do that in a course where the pace and progression are controlled by the teacher.

It should be mentioned that in distance learning individual learners (students) think deeply because they control the situation. They have no assistance from classmates or teacher. In this case they are forced to use their own mind.

It is not a secret that ISC schools in Great Britain use technology very successfully, but figures from the ISC Annual Census show that IT investment has fallen by 11.2% in real terms since 2007. This fact proves that nowadays students even have to to be deep in the subject for the purpose to know enough about it [3].

Also, in a distance learning, it can also be much easier to arrange for learners to draw on resources available in the world outside of the classroom. Moreover, they can use resources according to their convenience.

For example, The Open University provides countless examples of autonomous distance learners who pursue their studies while visiting art galleries, architectural masterpieces, botanical gardens or theatrical performances [4].

While observing the problem of e-learning we can encounter some disadvantages of it as well. Only 29% of the public says online courses offer an equal value compared with courses taken in a classroom [4]. So, what are the reasons?

First and foremost disadvantage is, of course, lack of communication.This inevitably suffers when teacher and learners are in different places. We have a reasonable repertoire of equipment that assists us to minimize this disadvantage nowadays. Through video-conferencing, it is possible for groups to see each other, on two or more sites. Through teleconferencing, many isolated students have been able to join in group work and in exchanges with a tutor that prove invaluable to them.

In France, for example, there are schools that did invest in the equipment to stay in touch with their partner schools via video-conference, take part in online competitions. This way, technology was clearly viewed as a component of language-teaching rather than its core [5]. Also, few learners would describe contact at a distance, compared with face-to-face contact, as less than second-best in terms of communication. Actually, it inhabits corporate activity.

Most of e-learning materials in English language education are designed to develop only students' basic grammatical knowledge and elementary communication skills.

In fact, learning at a distance can be very isolated experience. One consequence of that isolation is the absence of social links, whose importance in learning is surely under-estimated in convential situations.

As far as we know, e-learning for language is not quite the same as e-learning of other subjects. Learning a foreign language includes not only the mastering of grammatical knowledge and comprehension skills, but the development of interactive communication ability. Of course, e-learning can possibly create a virtual reality in which we can develop communication skills.

However, few proper assessments have been yet made in Japan as to the quality of e-learning resources for foreign language studies. According to the report by the National Institution of Multimedia Education, many of those e-learning institutions attempted quality assurance through face-to-face tuition, essay assignment, and computer-based or non-computer-based exams, but they do not

necessarily guarantee the progress of students' studies [5]. The surprising 22.7 percentage of them have not even made quality assessment.

Because everything happens at a distance, it follows that sharing, borrowing, returning, issuing and other such functions involving books, paperwork and assignments, take time. The interruptions to learning which that delay introduces can be frustrating and demotivating.E-learning, for that reason, has not entirely offered a solution to the problems that Japanese universities have faced in foreign language education. It has made them more complex, and even chaotic [5].

When learners are at a distance, teachers cannot do things that they took for granted in the face-to-face situation. For example, it is impossible at a distance for the teacher to keep a casual eye on the learners performance and progress. Distance is furthermore a severe constraint on the development of a relationship, perceived or otherwise, between the teacher and the learner. And a distance is a disincentive to corporate activity, and the learning together which often happens naturally and informally in a class.

An analysis of such a circumstance of e-learning in Japan is made by lecturers at Mukogawa Women's University. They experimented with the e-learning programmes for English language studies, *University Voices* and *Bridge*, which have been developed by Prof. Hiroshi Ono for NIME and widely shared by different universities. Their primary purpose was to examine the most effective support system for e-learning students. The researchers conclude that, even though interactions between students and teachers were conducted in a massive scale with 633 e-mails from students and 704 e-mails from teaching stuffs, the e-learning material has not contributed to the improvement of students' English proficiency, especially of their speaking and communication ability [6]. It has become clear that students need more interactive support in terms of the use of e-learning materials, and that more examinations need to be made regarding the quality of the e-learning material itself.

These examples show that successful language-teaching is built on a strategy that aims at creating an interest in a language and culture and then uses technology as a means of allowing pupils to communicate with others, use interactive resources and exercises and be creative in the target language. Just like anywhere else, distance learning has created new methods of language teaching; it has promoted new attitudes to the acquisition of foreign languages; and it also has opened up new possibilities of language education. But

technology cannot replace other means of language-learning and is not a panacea to pupil engagement. It is a tool that comes with challenges and risks, but these are worth taking to create an active and fun learning environment.

References

1. Boyle, R. Language teaching at a distance: From the first generation model to the third. System 23 (3). — P. 283 — 294.
2. Breen, M.P. (ed.) Learner Contributions to Language Learning: New directions in research. Harlow, England: Longman, 2001.
3. Benson, P. Teaching and Researching Autonomy in Language Learning. London: Longman, 2001.
4. Carnwell, R. Distance education and the need for dialogue. Open Learning 14 (I) — 1999. — P. 50 — 55.
5. http://www.learndash.com/7-fascinating-distance-learning-facts/
6. http://www.edtechmagazine.com/higher/article/2012/07/50-striking-statistics-about-distance-learning-higher-education

УДК 004.4:37.016:811.111

Пішванова В.О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету
управління персоналом та маркетингу,
Малінко О. В.,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету управління персоналом та маркетингу,
Циганок З. А.,
старший викладач
кафедри іноземних мов
факультету управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. *У статті розглянуті сучасні інформаційні технології та проаналізовані інноваційні методи навчання англійської мови в контексті модер-*

нізації освітнього процесу.Подано короткий огляд популярних інтернет-методик.
Ключові слова: *інтернт-технології, інноваційні методики, сучасна освіта.*

Аннотация. *В статье рассмотрены современные информационные технологии и представлен анализ инновационных методов обучения английскому языку в свете модернизации учебного процесса. Предложено краткое описание популярных интернет-методик.*
Ключевые слова: *онлайновые технологии, инновационные методики, современнео образование.*

Abstract. *The article raises the problems of innovative methods of teaching foreign languages.*
Key words: *Internet technologies, on-line technologies, modern education.*

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи вивчення англійської мови в Україні базуються на Загальноєвропейських Рекомендаціях Ради Європи з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Рекомендації передбачають мобільність та більш прямі контакти, краще розуміння і тіснішу співпрацю між європейцями з різною мовою та культурним підґрунтям, розвиток демократичного громадянства, що надає студентам можливість безперешкодно звертатися в міжнародні організації, вести з ними електронне листування, спілкуватися в системі on-line та отримувати кваліфіковану допомогу в разі потреби.

Розглянемо поняття «сучасні інформаційні технології» та «інноваційні методи навчання».

Сучасні інформаційні технології — це форми і методи передавання інформації за допомогою новітніх засобів та пристроїв зв’язку (телебачення, комп’ютеризація, Інтернет та мобільна мережа зв’язку).

Традиційно їх поділяють на технології синхронної (онлайнової) (чат і ICQ) та асинхронної (оф-лайнової) комунікації (електронна пошта, телеконференції). Ці технології забезпечують як міжособистісну, так і однобічну комунікацію; інтерактивний режим роботи з навчальним матеріалом, зручний доступ до інтегрованих баз знань, довідників, зосереджених у комп’ютерних фондах, включених у телекомунікаційну мережу; діалогізацію навчального процесу.

Щодо інноваційних методів навчання, ними є сучасні технологічні форми, методи та засоби надання постачальником освітньої інформації і засвоєння цієї інформації користувачем.

Модернізація освітньої галузі вимагає якнайшвидшого переходу від використання традиційних засобів передавання та отри-

мання інформації, таких як ручка, друкований підручник, класна дошка і крейда, до персонального комп'ютера, комп'ютерних класів з інтерактивними методами та засобами навчання (інтерактивні дошки і програмне забезпечення) та інформаційного поля діяльності — всесвітньої інформаційної мережі Інтернет.

Сучасні умови надання освітніх послуг важко уявити без використання сучасних інформаційних технологій. Так, всесвітня комп'ютерна мережа Інтернет є найкращим та найзручнішим засобом отримання та передавання інформації. На основі Інтернету створюються зацікавленими організаціями надсучасні технології користування інформацією. І хоч Інтернет сам по собі не є комерційною організацією та нікому не належить, система DNC Інтернету перебуває під контролем та управлінням транснаціональних компаній і державних органів, тому на послуги надання та використання інформації постачальники та користувачі змушені витрачати значні кошти. У зв'язку із цим, сучасний Інтернет представляє собою величезні обсяги електронної комерції, що, по суті, є торгівлею інформацією.

Постачальники таких технологій під керівництвом зацікавлених державних та приватних комерційних структур переслідують ціль створення Єдиного електронного інформаційного простору для надання освітніх та інформаційних послуг задля впливу на формування світогляду та свідомості людини через електронні засоби. Адже, перш за все, людина є постійно довершеним джерелом засвоєння та передавання інформації.

У зв'язку із цим комп'ютерні інформаційні технології стають головним компонентом підвищення мотивації сучасного навчання та вивчення англійської мови.

Використання сучасних інформаційних технологій потребує наявності:

1) персонального комп'ютера;

2) програмного забезпечення;

3) прямого доступу до освітніх сайтів Інтернету.

Програмне забезпечення передбачає наявність персонального комп'ютера, компакт- і DVD-дисків, а також HD-DVD дисків для зберігання повнометражних фільмів високої якості.

В освітньому середовищі використовується найбільш поширені в Україні електронні програми вивчення англійської мови:

1. Діамантовий Англійський (Diamond English) — комп'ютерний курс англійської мови;

2. Bridge to English −2000 — базовий курс англійської мови;

3. Великий англо-російський, російсько-англійський словник — Lingvo 6.5;

4. TOEFL — офіційний тест на знання англійської мови: The Heinemann TOEFL — у форматах PBT (Paper-basedTest) і IBT (Internet-based Test): http://toefl.ru/;

5. Особливою популярністю користується DVD(rom) Tell Me More — повний курс англійської мови, розширений курс розмовної американської мови з елементами тестових завдань;

6. Світ англійської мови «Крок за кроком», Бонк Н. А.;

7. Англійська мова «Крок за кроком», 2009 — інтерактивний курс навчання;

8. Англійський навчально-розважальний комплекс «Веселий учитель», видавництво «Нейя»;

9. «Англійська мова. Тестові завдання і ключі», Тернопіль, 2009 — комп'ютерна програма, яка дозволяє якісно і швидко підготуватися до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови.

Усе більшого розвитку в Україні набуває медіаосвіта, зокрема в межах вищих навчальних закладів. Зазначимо, що медіаосвіта є навчанням уміння знаходити, аналізувати, оцінювати і створювати повідомлення в різних формах. Як приклад, курси інтенсивної англійської мови при Університеті Центральної Флориди, що використовують метод CALL-Computer Assisted Language Learning.

Варто зазначити, що наприкінці 80-х — на початку 90-х років близько тридцяти американських і канадських університетів та коледжів стали надавати своїм студентам так звані FLAC курси (Foreign Languages Across the Curriculum). Сьогодні кількість таких університетів зросла до 90 по всьому світу. За допомогою цієї програми студенти можуть практикувати іноземну мову в контексті іншої дисципліни. Тобто, студенти, які вивчають «Міжнародні відносини» дві години на тиждень українською мовою в курсі економіки, можуть додатково обрати «Бізнес і економіка» англійською мовою, що проводиться одну годину на тиждень. «Допоміжний» курс набув статусу незалежності, і зараз будь-який студент з певним рівнем знання мови може записатися на курс FLAC.

Для визначення та вдосконалення знань з англійської мови пропонується відвідати лінгвістичні освітні сайти Інтернету. Для цього все, що потрібно зробити, це задати ключові слова «англійська мова» у поле для запиту пошукової системи та натиснути кнопку початку пошуку.

За допомогою Інтернету, без допомоги викладача студенти мають необмежені можливості для розвитку самоосвітньої ком-

петентності, удосконалення мовних навиків, можуть виконувати різні види навчальної діяльності, а саме:

— вивчати лексичний матеріал;

— тренуватися у правописі та навчатися писемного мовлення;

— вивчати граматику;

— розвивати техніку читання;

— удосконалювати навики аудіювання;

— проводити навчальні тести та коригувати їх результати, що значною мірою впливає на стабілізацію психіки та попереджує емоційні стреси в учнів.

Сьогодні всесвітня мережа Інтернет містить велику кількість сайтів з потенційно цікавим, практично необхідним та актуальним матеріалом, розпочинаючи з дипломатичних представництв і закінчуючи комерційними структурами.

Викладачі ВНЗ, учителі й учні шкіл можуть відвідати такі інтернет-сайти:

— посольство США в Україні: http://ukraine.usembassy.gov/

— Британське консульство в Україні: http://www.britishcouncil.-org.ua/

— планування уроків: http://technology.com/

— клуб інтерактивного спілкування:http://eslcafe.com/

— навчання англійської мови: http://rong-chang.com/

— безкоштовна освітня програма он-лайн Global Virtual Classroom (http://www.virtualclassroom.org/)

— освітній сайт для вчителів та юнацтва: https://teenlineonlineorg/

Окрім вищезазначених сайтів та програм вивчення англійської мови, на сьогодні існує безліч новітніх вітчизняних методик, що включають в себе широкий спектр он-лайн курсів та вебінарів з вивчення англійської мови на основі самоосвіти (як платних, так і безкоштовних), з яких найбільшим попитом користуються такі:

1) метод Владислава Мілашевича: http://makschool.com/articles/, що включає:

— системність у викладі матеріалу;

— наочність (використання схем, зображень, презентацій, прикладів);

— стислість матеріалу;

— орієнтація на швидкість засвоєння інформації;

2) методика Віталія Леванталя, що орієнтована на:

— чесний підхід, тобто нікому одразу не гарантується досягнення швидких результатів та легкі знання;

— наявність у наочності місцевих ідіом, гумору, сленгу задля кращого засвоєння матеріалу;

— відпрацювання навиків мовного мислення через книги, статті та лекції;

3) експрес-метод Ілони Давидової: http://begin-english.ru-/audio/audiouroki-davydova/, сутність якого полягає в чіткому розподілі матеріалу за темами на слова та фрази в письмовому та звуковому варіанті, орієнтований на збагачення мовного запасу студента;

4) комунікативна методика Г. Китайгородської та І. Шехтера: http://www.shekhter.ru/, головний принцип якої — навчання через спілкування. Курс включає 3 цикли по 100 годин, між циклами перерва від 1 до 3 місяців, під час якого студент читає книги, дивиться фільми та серіали тощо.

Вищезазначені методики є нестандартними, при чому більшість із них включають у себе читання книжок англійською мовою, перегляд фільмів та серіалів. Зазвичай останній аспект найбільше заохочує студентів до вивчення англійської мови, адже він дає змогу зробити навчання цікавим та продуктивним. Досягнути ефективності в аудіюванні та адаптації до розмовної мови можна за допомогою сайтів:

1) Film English: http://film-english.com/ з планами уроків за кожним рівнем англійської мови для всіх короткометражних фільмів;

2) Film Education: http://www.filmeducation.org/, де після перегляду фільму запропоновані завдання та тести для кращого засвоєння лексики;

3) Learn English Teen Education: http // learn english teens.british council.org/magazine/entertainment, створений Британським консульством;

4) Ororo: http://ororo.tv/ — найкращий сайт для студентів, що використовує новітні інформаційні технології, як наприклад, вбудований перекладач тощо;

5) Movie segments to assess grammar goals: http://moviesegments-toassessgrammargoals.blogspot.sk/ — вивчення граматики за допомогою відео та тестів.

Отже, сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання надають користувачеві величезні можливості для освіти, професійного росту, дозволяють користуватися необмеженою інформацією, вести діалог з усім світом. Більш активне застосування різноманітних інформаційно-комунікаційних засобів сприятиме засвоєнню іноземної мови студентами в освітньому просторі.

Література

1. Посольство США в Україні: http://ukraine.usembassy.gov/

2. Британське консульство в Україні: http://www.britishcouncil.-org.ua/
3. Освітня мережа України: http://ednu.kiev.ua/
4. TOEFL — офіційний тест на знання англійської мови http://toefl.ru/

УДК37.0913:005.336.2:316.77

Приходько Н.Г.,
старший викладач
кафедри німецької мови
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. *У статті розкрито зміст поняття «інформаційно-комунікаційні технології», обґрунтована доцільність їх використання як ефективного засобу формування іншомовної комунікативної компетенції у вивченні іноземної мови.*
Ключові слова*: інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, іншомовна комунікативна компетенція.*

Аннотация. *В статье раскрыто содержание понятия «информационно-коммуникационные технологии», обоснована целесообразность их использования как эффективного средства формирования иноязычной коммуникативной компетенции в процессе изучения иностранного языка.*
Ключевые слова: *информационное общество, информационно-коммуникационные технологии, иноязычная коммуникативная компетенция.*

Abstract.*The article explores the content of the concept «information and communication technologies».The expediency of their use as an effective means of forming of foreign language communicative competence in the process of learning a foreign language is analysed.*
Key words*: information society, information and communication technologies, foreign language communicative competence.*

Характерною ознакою інформаційного суспільства, яке активно розвивається впродовж декількох останніх десятиріч, є збільшення ролі інформації і знань, зростання частки інфокомунікацій, створення глобального інформаційного простору, що

забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їх соціальних й особових потреб в інформаційних продуктах і послугах. Доступ до глобальних джерел інформації й автоматизованої її оброблення здійснюється завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям.У Законі України «Про Концепцію формування інформаційного суспільства» зазначено, що «інформаційно-комунікаційні технології» — це сукупність засобів і технологій, призначенням яких є збирання, зберігання, оброблення та передавання інформації, включаючи Інтернет, але не обмежуючись ним, мобільними телекомунікаційними системами та системами бездротового зв'язку.

Забезпечуючи поширення інформаційних потоків у суспільстві, інформаційно-комунікаційні технології проникають у всі сфери життєдіяльності людини та здійснюють на них значний вплив. Насамперед, це стосується освітянської царини, де на вимогу часу відбуваються інноваційні процеси модернізації традиційної та становлення нової системи освіти. Ці процеси супроводжуються суттєвими змінами в педагогічній теорії та практиці навчального процесу, пов'язаними з внесенням коректив у зміст технологій навчання, які повинні відповідати сучасним технічним можливостям, сприяти гармонійному входженню суспільства в інформаційний простір.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології розкривають перед усіма учасниками освітнього процесу необмежені можливості щодо ефективного їх використання. Під впливом інформаційно-комунікаційних технологій змінюється сама схема передавання знань, з'являються нові методи та технології навчання, оскільки цей процес пов'язаний із застосуванням комп'ютерів і телекомунікацій, спеціального устаткування, програмних та апаратних засобів, систем оброблення інформації. Зміни зумовлені створенням нових засобів навчання і збереження знань, до яких належать електронні підручники і мультимедіа; електронні бібліотеки й архіви; глобальні та локальні освітні мережі; інформаційно-пошукові та інформаційно-довідкові системи.

Проблемі розроблення і впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес, як засвідчує аналіз та дослідження сучасної науково-методичної літератури, присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких дослідження Бикова В., Жолдака М.,

Згуровського М., Кухаренко В., Морзе Н., Ракова С. та інших (Україна); Пейперта С., Резніка М. (США); Патаракіна Е., Полат Е., Хуторського А., Ярмахова Б., Ястребцева О. (Росія).

Питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні іноземної мови розглядали у своїх дослідженнях О. Зимовець, О. Зубов, Л. Карташова, Л. Морська, В. Редько, Ю. Гапон, В. Ніколаєва, В. Ляудіс, Є. Маслико, Е. Носенко, О. Палий, K. Brucher, M. Collins, M. Simonson, A. Thompson та інші науковці.

Написання статті зумовлене актуальністю та важливістю цієї теми для подальшого дослідження. Основною метою впровадження інформаційно-комунікаційних технологій для вивчення іноземної мови є формування іншомовної комунікативної компетенції студентів, що прагнуть опанувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Іншомовна комунікативна компетенція являє собою здатність здійснювати комунікативну мовленнєву поведінку згідно із завданнями конкретних ситуацій іншомовного спілкування.

Вважаємо за доцільне зупинитися на структурі комунікативної компетенції, що складається з декількох чинників:

- мовної компетенції, що є інтегративною та включає мовні знання (лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні), відповідні навички;
- мовленнєвої компетенції, яка ґрунтується на аудіюванні, говорінні, читанні та письмі;
- соціокультурній та соціолінгвістичній компетенції, які включають знання, уміння використовувати у спілкуванні та пізнанні іншомовні соціокультурні і соціолінгвістичні реалії;
- дискурсивної компетенції, що включає комунікативні вміння, пов’язані з умовами реалізації окремих мовленнєвих функцій із застосуванням адекватних мовних моделей-зразків;
- стратегічної компетенції, яка передбачає вміння вибирати ефективні стратегії для розв’язання комунікативних завдань; розвиток здатності учнів до самостійного навчання і самовдосконалення, бажання спілкуватися, слухати і розуміти інших, планувати навчальний процес, уміння адекватної оцінки та самооцінки.

Залучення інформаційно-комунікаційних технологій у вивчення іноземної мови надають колосальні можливості для формування та розвитку іншомовної комунікативної компетенції

студентів, що є передумовою ефективного й мотивованого навчання та успішного опанування іноземною мовою.

Одним з найбільш важливих складників інформаційно-комунікаційних технологій є мультимедійні засоби, що дозволяють користувачеві спілкуватися з комп'ютером, використовуючи графіку, гіпертексти, аудіокоментарі, анімаційні картинки, цифрове відео.

Застосування мультимедіа значно розширює та урізноманітнює програму вивчення іноземних мов, надає доступ до значної кількості автентичних матеріалів (комп'ютерне подання мовного матеріалу на основі художньої літератури, статей, матеріалів інформаційних сайтів; робота зі словником, тощо), розширює мотивацію студентів до навчання, надаючи їм можливість працювати над мовою у зручному для них темпі, сприяючи індивідуалізації навчання та ефективному оволодінню іноземною мовою.

Існують різноманітні способи застосування мультимедійних засобів у навчальному процесі, а саме: розроблення ситуаційно-рольових та побудова систем контролю й перевірки знань і умінь студентів (використання контрольних програм-тестів), створення презентацій навчального матеріалу, здійснення проективної і дослідницької діяльності студентів тощо.

Мультимедійна презентація, для створення якої використовується найбільш поширена у світі програма PowerPoint, займає особливе місце в оволодінні іноземною мовою. Вона надає можливість студентам застосувати набуті знання та навички на практиці. Мультимедійна презентація є поєднанням тексту, графіки, анімації, фотографії, звукового та відеосупроводу. Досліджено, що в пам'яті людини з почутої інформації залишається її чверть, з побаченої — третина, при їх комбінації — 50%, а в навчанні за допомогою мультимедійних засобів — 75%.

Презентації передує підготовка мовного та інформаційного матеріалу. Для цього студентам доводиться передивитися та проаналізувати безліч матеріалів з мережі Інтернет при залученні інформаційно-пошукових та інформаційно-довідкових систем; друкованих засобів масової інформації; попрацювати з енциклопедичними довідниками, словниками тощо.

Підготовка мультимедійної презентації дозволяє студентам знайти оптимальний спосіб роботи над лексичним та граматичним матеріалом, проявити себе як особистість, продемонструвати

свої знання та ліквідувати в них прогалини. Цеє творчим дослідницьким процесом, який складається з відбору матеріалів, написання сценарію, технічного втілення та безпосередньої демонстрації результату дослідження.

Виконання такого типу завдання перетворюється в продукт індивідуальної або колективної творчості, дозволяє використовувати велику кількість актуальної аутентичної інформації, мотивує студентів до застосування мовленнєвих навичок та вивчення нових фахових матеріалів. Варто наголосити, що мультимедійні презентації готуються студентами охоче, із захопленням та зацікавленістю.

Під час виступу вдосконалюється рівень оволодіння мовою та формується логічне мислення. Студенти мають можливість використовувати ключові слова, фрази, цитати, картинки, а також схеми, таблиці, розроблені самостійно. Це дозволяє їм висловлюватися послідовно, виразно, у певному темпі, без необґрунтованих пауз між фразами. Студенти стають більш незалежними та впевненими в собі, більш відповідальними за свої знання і за власне набуття знань. Вони організовують свій час; вирішують, які матеріали використати; у якій формі репрезентувати свою точку зору. Важливим є те, що студенти можуть перевірити рівень своєї мовної компетенції. Рефлексія дозволяє проаналізувати, яких успіхів вони досягли та чого навчилися, виконуючи завдання.

Використання мультимедійної презентації збагачує навчальний процес, створює умови для розвитку креативності студентів, впливає на розвиток їхніх мовленнєвих навичок та умінь, сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетенції.

Не менш ефективним є також залучення до навчального процесу іншого мультимедійного продукту — навчальних комп'ютерних програм, що є доцільним як для роботи зі студентами в аудиторії, виконанні ними самостійної (індивідуальної) роботи, так і в режимі дистанційного навчання.

У таких програмах, крім великої кількості лексично-граматичних тренувальних вправ, пропонуються різноманітні види комунікативно-мовленнєвих завдань, зокрема складання повідомлення чи міні-доповіді; побудова ситуації, віртуальної подорожі, діалогу; написання анотації статті, аналіз або дослідження певних проблем, питань, явищ та висловлення власної думки в усній або письмовій формі. Розміщені аудіосторінка

та online-радіо надають можливість опрацювання автентичних актуальних аудіоматеріалів, що сприяє вдосконаленню комунікативно-мовленнєвих компетенцій студентів, підвищує їхню зацікавленість та активність.

Завдяки такому засобу навчання відбувається максимальна реалізація самонавчальної функції, сприяння розвитку мислення, активізації пам'яті та уваги студентів, що забезпечує ефективність засвоєння лексичних та граматичних явищ, сприяє вдосконаленню умінь і навичок усної та писемної форм комунікації, формуванню іншомовної компетенції.

Іншомовна комунікативна компетенція як важливий компонент комунікативної культури є невід'ємним складником підготовки студентів вищих навчальних закладів до життя в умовах ринкової економіки, діалогу культур і народів, міжнаціонального спілкування.

Зважаючи на викладене вище, можна зробити висновок, що інформаційно-комунікаційні технології посіли значне місце в сучасному освітньому процесі, зокрема при вивченні іноземної мови. Вони забезпечують суттєве підвищення якості набутих знань, удосконалення мовленнєвих навичок та вмінь студентів, здійснюють суттєвий вплив на формування іншомовної комунікативної компетенції, мотивують студентів до оволодіння навчальним предметом. Використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій сприяє становленню нової системи освіти України, орієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір.

Література

1. Про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006 — 2010 рр.: постанова Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 № 1153 // Урядовий кур'єр. — 2005. — 21 грудня.

2. Татаренко А.Б. Компетентність — вимога сучасності / Андрей Борисович Татаренко // Світло: науково-метод. інф. пізн.-освіт. часопис. — 1996. — № 1.

3.Чванов Д.А.Компетентнісний підхід в освіті. Проблемы, поняття, інструментарій. Навчально-методичний посібник /Чванов Д.А., Митрофанов К.Г., Соколова О. В. — М.: АПКіПРО, 2006.

4. Бондаренко О. М. Розробка і застосування мультимедійних засобів навчання: методичні рекомендації для викладачів ВНЗ / О.

М.Бондаренко, І. Р. Пучков; за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. — Слов'янськ: СДПУ, 2010.

5. Про Концепцію формування інформаційного суспільства: Закон України[Електронний ресурс] — Режим доступу: http:// sluhannya.in.ua/forum/kb.

УДК 378.147.34:372.881.1

Тинний В.І.,
старший викладач
кафедри іноземних мов
фінансово-економічного факультету
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ НАБУТТЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Анотація. *Стаття присвячена розкриттю психолого-педагогічних умов використання інформаційно-комунікаційних технологій при навчанні іноземних мов у вищих навчальних закладах.*

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології,технології навчання, економічна освіта, іншомовна комунікативна компетенція.*

Аннотация. *Статья посвящена раскрытию психолого-педагогических условий использования информационно-коммуникационных технологий при обучении иностранным языкам в высших учебных заведениях.*

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологи, технологии обучения, экономическое образование, иноязычная коммуникативная компетенція.*

Abstract. *The article is dedicated to the elaboration of psychological and pedagogical conditions of using information and communication technologies when learning foreign languages at higher educational institutions.*

Keywords:*information and communication technologies, learning technology, economic education, foreign language communicative competences.*

У сучасній системі освіти, зокрема економічної, використання комп'ютерних технологій у процесі навчальної діяльності стикається з низкою проблем. Причини низької ефективності використання технологій можна пояснити: консервативністю професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах університетської освіти; нерозробленістю методичного забезпечення комп'ютерних тех-

нологій, що забезпечують цілісність та безперервність освітнього процесу; відсутністю програмного забезпечення, сфокусованого на економічну спеціальність, на самоосвітню діяльність у цій сфері як важливого засобу професійного розвитку студентів.

Науковий аналіз сучасних концепцій підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей виявив необхідність нових основ організації навчального процесу із засвоєння предметного знання, активного впровадження особистісно діяльнісного, діалогічного підходів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, вивчення майбутніми фахівцями економічних спеціальностей іноземної мови та накопичення ними досвіду іншомовного спілкування.

Інформаційно-комп'ютерні технології дозволяють по-новому використовувати текстову, звукову, графічну та відеоінформацію у вирішенні навчальних і самоосвітніх завдань студентами. Як програмне забезпечення можуть використовуватися різні програми, які відповідають індивідуальній стратегії професійного становлення майбутніх фахівців з економіки.

Позитивні моменти застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у навчанні іноземних мов полягають у тому, що технології, основу яких становлять інформаційно-комп'ютерні засоби, дають відчутну економію часу при вивченні та закріпленні навчального матеріалу за порівняно незмінної ефективності його засвоєння; вони дозволяють завдяки своїй індивідуальності ліквідувати проблеми в знаннях та гарантувати кожному студенту досягнення необхідного освітнього результату; рівень залишкових знань у студентів, які навчаються за допомогою комп'ютерів та вербальних засобів, значно вище, ніж у тих, хто вивчає іноземну мову за традиційною методикою. Запровадження таких технологій, які відповідали б специфіці іноземної мови, дозволяє студентам усвідомити їх роль у професійному становленні майбутнього фахівця з економіки, значення самостійного оволодіння навичками мовлення іноземною мовою, набуття досвіду іншомовного спілкування. Крім того, необхідність застосування в навчальному процесі з вивчення іноземної мови інформаційно-комунікаційних технологій зумовлена складністю та багатогранністю реального іншомовного спілкування та пошуку необхідної інформації іноземною мовою професійного змісту.

Актуальність проблеми, що досліджувалася в умовах ринкової економіки України, зумовлена стрімким зростанням обсягу інформації, підвищенням значущості знання іноземної мови й досвіду іншомовного спілкування, використання вербальних та електро-

нних носіїв інформації, прийняття управлінських та бізнес-рішень з використанням комп'ютерної та телекомунікаційної техніки. Означене вимагає високого рівня готовності фахівців економічних спеціальностей до самоосвітньої діяльності як важливого чинника їх професійного розвитку, а також наукового обґрунтування нових концептуальних підходів до підготовки конкурентоздатних фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє констатувати, що проблема розвитку вищої економічної освіти представлена у роботах В. Базилевича, Д. Богині, Л. Бондарєвої, Б. Будзана, Л. Бурдейної, Л. Грищенко, Л. Дибкової, Н. Захарченко, С. Злупко, Є. Іванченко, В. Кагана, Т. Качеровської, А. Колота, І. Мороза, І. Сичевнікова, В. Стрельнікова, І. Каленюк, Г. Ковальчук, С. Кустовського, І. Поліщук, В. Стасюк, С. Юрія.

Питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у практиці роботи вищої школи досліджувалися Н. Борісенко, Р. Войтельовой, Р. Горбатюк, Н. Гребінник, Р. Гуревіч, Т. Красько, О. Скупим, О. Сокирською та ін. Про ефективність використання технологій мовного спілкування в навчальному процесі у свій час говорив Е.Пассов [1, с.62]. Цікаві ідеї Т.Тучкової про представлення діалогічного спілкування іноземною мовою як моделі процесу комунікації [2, с.76−88]. В.Томілова, Т.Куршакова, Е.Шаєрдосліджували можливості технологій з моделями ситуацій професійного мовного спілкування. Названі автори, вивчаючи специфіку мовного спілкування як об'єкт моделювання, конкретизують його структурні компоненти, функції в навчанні студентів іноземної мови [3, с.116−119].

Мета статтіполягає в обґрунтуванні психолого-педагогічних умов використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування іншомовних комунікативних компетенцій студентів вищих економічних навчальних закладів.

Аналіз наукової літератури та документів Ради Європи дозволяє тлумачити компетенцію як комплекс знань, навичок, умінь, набутий під час занять, і становить змістовний компонент навчання, компетентність — це властивості особистості, що визначають її здатність до виконання діяльності на основі сформованої компетенції.

Провідною для сучасної методики викладання іноземної мови є комунікативна компетенція, під якою розуміється здатність і готовність здійснювати іншомовне міжособистісне та міжкультурне спілкування. Вона містить такі складники: лінгвістичну, со-

ціолінгвістичну, прагматичну. Інші класифікації ще додають дискурсивну та стратегічну (компенсаторну) компоненти.

Важлива роль у формуванні комунікативних компетенцій належить інформаційно-комунікаційним технологіям. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях з іноземної мови передбачає спільну діяльність викладача і студентів у реальних інформаційно-комунікативних ситуаціях професійної спрямованості. У таких ситуаціях імітуються особистісні якості майбутніх фахівців з економіки, розвиваються здібності та вміння, необхідні для самоосвітньої діяльності та іншомовного спілкування, розширення словникового запасу з іншомовної лексики, оволодіння вміннями та навичками роботи з літературою на іноземній мові в обраній професійній сфері та залученням для її пошуку електронних засобів.

Основою інформаційно-комунікаційних технологій є мовленнєвий матеріал, розподілений у вигляді комунікативної ситуації з рольовими завданнями для студентів. Виконання цих завдань і участь студентів у різних ситуаціях професійної спрямованості забезпечують формування готовності майбутніх фахівців з економіки до самоосвітньої діяльності, метою якої є розширення й збагачення досвіду комунікації іноземною мовою. О. Леонтьєв розглядає ситуацію як «стимул для здійснення мовленнєвих дій», єдине ціле, яке дозволяє учасникам бесіди створювати завершений діалог [4, с.161−162]. В.Скалкін стверджує, що комунікативні ситуації «складають основу структури всієї усномовленнєвої комунікації» [5, с. 14]. Дещо інше визначення ситуації знаходимо в роботах Є.Пассова, який переконаний в тому, що ситуація — «динамічна система взаємин тих, хто спілкується, яка, ґрунтуючись на відображенні об’єктів і подій зовнішнього світу, породжує потребу в цілеспрямованій діяльності для вирішення мовленнєво-розумового завдання і живить цю діяльність» [6, с.163].

У нашому дослідженні моделювання комунікативних ситуацій розглядається як засіб активізації іншомовної підготовки студентів. Комунікативні ситуації, що моделюються на заняттях з іноземної мови, є ефективним засобом забезпечення мовної практики для іншомовного спілкування студентів. Це підтверджує Л.Гапоненко: «При навчанні іноземної мови ставляться більш конкретні та досяжні цілі, здійснення яких відбувається через спеціально організований процес, названий нами технологією комунікативно-ситуативного моделювання (чи технологією моделювання ситуації спілкування на основі комунікативного підходу до навчання іншомовного говоріння)» [7, с. 39].

За твердженням Н.Геза, використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє закріпленню та перенесенню мовних навичок й умінь студентами в практику використання іноземної мови. Знайомство з типовими ситуаціями спілкування, різними способами використання комунікативних функцій дозволяє розширити набір мовних засобів, виробити індивідуальну мовну стратегію щодо тих засобів, які формуються у них в процесі оволодіння рідною мовою [8, с.6–22]. На заняттях з іноземної мови важливо стимулювати комунікативні ситуації різної тематичної спрямованості та стилістичного забарвлення для того щоб практикувати уміння й навички студентів застосувати моделі та формули мовленнєвого і поведінкового етикету.

Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують результативність вивчення іноземної мови в тому випадку, якщо враховуються професійні інтереси студентів, їхні можливості та здібності, інформаційний запас професійних знань, життєвий та комунікативний досвід, рівень знання іншомовної лексики та сформованість умінь і навичок іншомовного спілкування. Цьому сприяє використання комунікативних ситуацій, де студенти є активними носіями соціальних ролей.

Кожному учаснику комунікативної ситуації надається право вільного вибору способів виконання навчальної ролі з урахуванням рівня володіння його іноземною мовою та навичками іншомовної комунікації. Поведінка кожного студента в модельованих ситуаціях визначає інформаційно-комунікативну обстановку на заняттях. Водночас провідна роль при цьому належить викладачу. Його завдання полягає в тому, щоб звертати увагу і на тих, хто говорить, і на тих, хто слухає, тобто сприймає інформацію з тим, щоб своєчасно допомагати кожному учаснику комунікативної ситуації, надавати психологічну підтримку. Комунікативна поведінка викладача на занятті «повинна виражатися участю в акті спілкування, умінням тактовно виправляти помилки і стимулювати мовну діяльність студентів» [9, с. 191]. У комунікативних ситуаціях викладачу необхідно акцентувати увагу студентів на механізмах іншомовного спілкування, розвивати в них потребу в систематичному збагаченні словникового запасу, закріпленні вмінь пошуку, обробленні та використанні іншомовної інформації з різних джерел (вербальних і технічних) для вирішення навчальних завдань.

У нашому випадку іноземна мова не є профільною дисципліною у підготовці майбутніх економістів, тому основою для спілкування в модельованих ситуаціях повинна бути інформація, яка

відображає зміст спеціальних дисциплін. Із цього приводу Л.Гапоненко вважає, що викладач «об'єднує діяльність студентів з їх мовленнєвою практикою через використання фонетичних, лексичних, граматичних засобів, формує необхідні навички та вміння іншомовного спілкування» [7, с. 40–41].

Своєчасне врахування особливостей інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні іноземної мови дозволяє розкрити характер і специфіку іншомовного спілкування, усвідомити студентам його значення в їх професійному становленні, стимулювати потребу в новій інформації, способах вирішення поставлених навчальних завдань, самостійному пошуку і використанні нової інформації. Працюючи з різними джерелами інформації, виконуючи різні ролі в модельованих комунікативних ситуаціях, кожен студент виявляє власний комунікативно-творчий потенціал. Він демонструє самостійність у діях, репліках, удосконалює свої професійні здібності, закріплює вміння і навички використання електронних носіїв інформації та її вербальних джерел, тим самим розширює і збагачує власний іншомовний словниковий запас, професійний кругозір.

У результаті проведеного дослідження теоретично обґрунтовано, що освітній процес, орієнтований на залучення майбутніх фахівців з економіки до застосування інформаційно-комунікаційних технологій в розвитку професійних здібностей, здійснюється через набуття умінь роботи з різними джерелами інформації, вербальними й невербальними засобами її структурування та використання для збагачення іншомовного словникового запасу та досвіду іншомовного спілкування як важливих складників професіоналізму майбутніх економістів.

Було встановлено, що активна навчально-пізнавальна діяльність, особистісно орієнтована та професійно спрямована, заснована на діалогічному підході, педагогічній взаємодії, співробітництві та співтворчості у відносинах «викладач — студенти», у якій переважає структурування предметних знань у вигляді комунікативної ситуації і творчих проектів з використанням інформаційно-комп'ютерних засобів при наявності сучасної інформаційно-комп'ютерної бази, програмного та методичного забезпечення навчальних дисциплін, є ефективним засобом формування іншомовних компетенцій як складника готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до самоосвітньої діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Однією з умов ефективного формування іншомовних компетенцій майбутніх фахів-

ців економічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій є реалізація технологічного підходу до професійної підготовки студентів. Формування є інноваційним складником сучасної освіти та забезпечує комплексний розвиток індивідуальних особистісних та професійних якостей майбутніх фахівців.

Література

1. Пассов Е.И. Основные вопросы обучения иноязычной речи / Е.И.Пассов. — Ч. 2. — Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1974. — 164с.

2. Тучкова Т.Ю. Процесс обучения диалогическому общению как модель процесса коммуникации / Т.Ю.Тучкова // Проблемы коммуникативного метода обучения иноязычной речевой деятельности: сборник статей [Ред. кол. Е.И.Пассов и др.]. — Воронеж: ВГПИ, 1980. — С. 76—88.

3. Томилова В.М. Комплексный подход к работе с моделями ситуаций профессионального речевого общения / В.М.Томилова, Т.Ю.Куршакова, Э.А.Шаер // Управление профессионально-ориентированным обучением иностранных языков в вузе. Межвуз. сб. науч. тр. [ред. кол. С.Серова и др.]. — Пермь: Перликат политех. институт, 1992. — С.116—119.

4. Леонтьев А.А. Речь и общение / А.А.Леонтьев // Иностранные языки в школе. — 1974. — № 6. — С.80—85.

5. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи / В.Л.Скалкин. — М.: Русский язык, 1981. — 248 с.

6. Пассов Е.И.Ситуация, тема, социальный контакт / Е.И.Пассов // Общая метрдика обучения иностранным языкам: Хрестоматия [сост. А.А.Леонтьев]. — М.: Русский язык, 1991. — С. 162−173.

7. Гапоненко Л.П. Імітаційно-ігровий підхід у формуванні готовності студентів до іншомовного спілкування / Л.П.Гапоненко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського (збірник наукових праць). — Одеса: ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2002. — Вип. 4-5. — С. 53−56.

8. Гез Н.И. Роль ситуативности в формировании речевой компетенности / Н.И. Гез // Сборник научных трудов МГПИИЯ им. М.Тореза. — М.: МГПИИЯ им. Тореза, 1983. — Вып. 222. — С. 6—22.

9. Фастовец Р.В. Управление иноязычным общением в учебных условиях / Р.В.Фастовец // Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия [сост. А.А.Леонтьев]. — М: Русский язык, 1991. — С. 187—194.

УДК (81’243+378.147):004.774

Ходакевич О.Г.,
старший викладач
кафедри іноземних мов
фінансово-економічного факультету
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ

Анотація. *У статті розкриті функціональні можливості інтернет-технологій у навчанні англійської мови для професійного спілкування. Розглянуто приклади застосування інтернет- технологій, зокрема інтернет-ресурсів, у навчальному процесі у вищих навчальних закладах для студентів-економістів.*
Ключові слова: *інтернет-технології, інтернет-ресурси, іноземна мова.*

Аннотация. *В статье раскрыты функциональные возможности интернет-технологий в обучении английскому языку для профессионального общения. Рассмотрены примеры применения компьютерных технологий, в частности интернет-ресурсов в учебном процессе в высших учебных заведениях для студентов-экономистов.*
Ключевые слова*: интернет-технологии, интернет-ресурсы, иностранный язык.*

Abstract. *The article describes the functionality of internet technologies in teaching English for Specific Purposes. Examples of computer technology, including the internet resources in the educational process in higher educational establishments for students of economics are described.*
Keywords*: internet technology, internet resources, foreign language.*

Стрімкий сучасний розвиток інформаційно-обчислювальної та телекомунікаційної техніки неминуче сприяє інформатизації вищої освіти. Можна з упевненістю стверджувати, що в сучасному світі має місце тенденція злиття освітніх та інформаційно-комунікаційних технологій і формування на цій основі принципово нових засобів навчання мови, заснованих, зокрема, на інтернет-технологіях.

У зв’язку із цим особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного викладача на усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності, готовність використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як допоміж-

ний навчальний ресурс у викладанні фахової іноземної мови. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій передбачає формування у викладача іноземної мови здатності орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати необхідну інформацію й оперувати нею відповідно до власних потреб, професійних потреб студентів і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Сьогодні увагу дослідників привертають різні аспекти впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес. Так, Н. Бойко та А. Байраківський, досліджуючи проблеми використання ІКТ з метою підвищення ефективності самостійної роботи студентів, зазначають, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес сприяє повнішому оволодінню студентами системою знань та вмінь, розвиває творчу спрямованість пізнавальної діяльності студентів, допомагає формуванню відповідних професійних і особистісних якостей [1, с.247−251]; [2, с. 10−13].

Психолого-педагогічні дослідження щодо компетентнісного підходу до підготовки викладача до діяльності в умовах сучасної інформатизованої освіти висвітлені в роботах Н. Баловсяк, О. Боровкова, Л. Бочарової, Т. Гудкової, Ю. Дорошенка, О. Іванової, М. Лапчика, С. Литвинової, О. Овчарук, С. Ракова, Н. Сороко, О. Співаковського та ін. [3,4].

Н.Олійник зауважує, що використання ІКТ у професійній підготовці сучасного вчителя повинне бути комплексним та інтегрованим, охоплювати весь курс навчання [5]. На думку Л.Карташової, застосування викладачем інформаційно-комунікаційних технологій, а саме інтернет-ресурсів, у навчанні іноземної мови дозволяє ефективно та доступно навести приклади практичного застосування знань іноземної мови; здійснити впровадження проблемного та евристичного навчання тощо [6].Окремі аспекти інформатизації вивчення іноземних мов розглядалися М. Акоповою, М. Бухаркіною, О. Дмитрєвою. Е.Носенко, І. Павловою та ін. [7]. Проте ґрунтовних досліджень з визначення й реалізації можливостей інформаційно-комунікативних систем у вивченні іноземної мови майбутніми фахівцями бракує.

Мета статті — розкрити функціональні можливості Інтернету як необмеженого джерела інформації та проаналізувати основні підходи до практичного застосування інтернет-ресурсів для організації навчання студентів- економістів на заняттях з іноземної

мови для професійного спілкування у вищих навчальних закладах.

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи вивчення іноземної мови в Україні базуються на Загальноєвропейських Рекомендаціях Ради Європи з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. У зв'язку із цим комп'ютерні інформаційні технології виступають головним компонентом підвищення мотивації сучасного навчання та вивчення іноземної мови. Використання нових інформаційних технологій, інтернет-ресурсів допомагають реалізувати індивідуально орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію й диференціацію навчання з урахуванням здібностей студентів, їх рівня знань, умінь і т.д. [8].

Основною метою навчання іноземної мови як мови для професійного спілкування є формування у студентів загальних та професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій (лінгвістичної, соціолінгвістичної і прагматичної) для забезпечення їхнього ефективного спілкування в академічному і професійному середовищі [9]. Практична мета передбачає практичне опанування студентами вміннями мовлення на рівні, достатньому для здійснення іншомовного спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності: читанні, аудіюванні, говорінні та письмі.

Засоби мультимедіа, гіпертекст, електронна пошта, телеконференції, чат-форуми, веб-сайти, інші телекомунікаційні технології дозволяють використовувати комп'ютер для роботи над усіма видами мовленнєвої діяльності, над розвитком навичок читання, письма, говоріння, аудіювання, для реального спілкування з носіями мови, що вивчається в письмовій та усній формі. Завданням викладача, у випадку використання інтернет-ресурсів є створення умов практичного оволодіння мовою для кожного студента, підбір таких методів навчання, які дозволили б кожному студентові виявити свою активність і творчість. Саме такі педагогічні технології, як нові інформаційні технології, інтернет-ресурси, допомагають реалізувати індивідуально орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію й диференціацію навчання з урахуванням здібностей студентів, їх рівня знань, умінь і т.д.

Інформаційна система Інтернет пропонує своїм користувачам різні види інформації і ресурсів. Базовий набір послуг може включати: електронну пошту (англ. e-mail); відеоконференцію; можливість публікації власної інформації, створення власної домашньої сторінки (home page) і розміщення її на web-сервері; до-

ступ до інформаційних ресурсів — документів і масивів документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, депозитаріях, музейних сховищах і т.ін.); довідкові каталоги (Yahoo!, Мета, Яндекс; пошукові системи (Google, Мета, Яндекс, Alta Vista, Hotbob, Webcrawler); обмін текстовими повідомленнями та розмова в мережі (ICQ, Skype); чатова технологія.

Особливо ефективну допомогу викладачеві надає використання інтернет-ресурсів у навчанні іноземної мови для професійного спілкування. Спілкуючись у професійному мовному середовищі, створеного всесвітньою мережею, студенти опиняються в реальних життєвих ситуаціях. Залучені до вирішення широкого кола значущих для їхньої професії завдань, студенти навчаються спонтанно й адекватно на них реагувати. Це стимулює створення оригінальних висловлювань, а не шаблонну маніпуляцію мовними формулами.

Комп'ютер лояльний до різноманітності відповідей студентів, він не супроводжує роботу студентів коментарями-оцінками. Саме тому це розвиває у студентів самостійність і створює сприятливу соціально-психологічну атмосферу на уроці англійської мови. Як інформаційна система, Інтернет пропонує своїм користувачам різноманіття інформації та ресурсів.

Говорячи про конкретні способи використання можливостей інтернет-технологій та інтернет-ресурсів у навчанні англійської мови для професійного спілкування на прикладі досвіду викладання фінансів, фінансових ринків та фінансових інститутів, банківництва, ділового листування, варто виділити як найбільш ефективні:

- **on-line словники,** такі як Мультитран (www.multitran.ru), словник інвестопедія (www.investopedia.com/dictionary) та інші. Величезна перевага таких словників — постійне оновлення і поповнення списку слів. Тут наведено приклади використання слів у різних контекстах. У словниковій статті значення слів згруповані за сферами вживання. Такі словники значно заощаджують час студентів на пошуки перекладу та визначення професійної термінології;
- **короткі відеокліпи**, тривалістю від 2−3 до 20 хвилин, для вивчення економічних явищ, понять; новини економіки, науки і техніки; презентації; професійні та аматорські інтерв'ю; лекції тощо (www.investopedia.com/video; www.youtube.com);
- **листування по електронній пошті** з однолітками-носіями мови, а також з тими, що вивчають англійську мову як іноземну в

інших країнах (сучасна, жива мова, оперативність інформації, можливість вивчення іншої культури, отримувати знання з «перших рук»);

- **отримання самоосвіти на курсах безкоштовного або платного дистанційного навчання (**www.troy.edu; www.-liberty.edu/online/**)**, включаючи навчання у провідних британських навчальних закладах;
- **сайти провідних корпорацій** (www.nasdaq.comwww.hp.com; -www.intel.com; microsoft.com).

Якщо у викладачів англійської мови виникають труднощі при використанні інтернет-ресурсів на уроках і при підготовці до них, на сайті Media Awareness Network (http://www.media-awareness.ca/english/teachers) можна знайти докладні розробки уроків з поетапним зазначенням дій, а також матеріали для самоосвіти й підвищення професійних навичок педагога. На сайті представлені статті зарубіжних методистів-практиків, що працюють з інтернет-технологіями і розробляють власні курси; наведено докладний опис новітніх навчальних технологій, поради авторів автентичних навчальних комплексів; надана можливість постійно підвищувати власний рівень володіння мовою, обмінюватися досвідом із закордонними колегами (віртуальні методичні об'єднання), спілкуватися самим англійською мовою і долучати до цього своїх студентів.

Висновки. Використовуючи інформаційні ресурси мережі Інтернет, можна, інтегруючи їх у навчальний процес (за умови відповідної дидактичної інтерпретації), ефективніше вирішувати цілий ряд завдань:

— формувати навички й уміння читання, безпосередньо використовуючи матеріали мережі різного ступеня складності;

— удосконалювати вміння аудіювання на основі звукових текстів мережі Інтернет, а також підготовлених викладачем;

— удосконалювати вміння монологічного і діалогічного висловлювання на основі проблемного обговорення представлених викладачем або кимось із студентів матеріалів мережі;

— удосконалювати вміння писемного мовлення, індивідуально або письмово складаючи відповіді партнерам, беручи участь у підготовці епістолярних видів спільної діяльності партнерів;

— поповнювати свій словниковий запас як активний, так і пасивний, лексикою сучасної англійської мови, що відображає певний етап розвитку культури народу, соціальний і політичний склад суспільства.

Інтернет розвиває навички, важливі не лише для вдосконалення мови. Це, перш за все, пов'язане з розумовими операціями: аналізом, синтезом, абстрагуванням, ідентифікацією, порівнянням, зіставленням, вербальним і змістовним прогнозуванням, тестуванням.

В Інтернеті опубліковано кілька мільярдів мультимедійних файлів англійською мовою, що містять навчально-методичну та наукову інформацію, які дозволяють організовувати оперативну консультаційну допомогу, моделювати науково-дослідну діяльність, проводити віртуальні навчальні заняття (семінари, лекції) у режимі реального часу.

Інтернет має всі технічні, програмні і комунікаційні можливості для саморозвитку особистості й організації навчального процесу з англійської мови для професійного спілкування з використанням найширшого спектру інформаційних ресурсів, про які мріяло не одне покоління педагогів.

Література

1. Байраківський А. І. Особливості самостійної роботи студентів в умовах запровадження комп'ютерних технологій у навчальному процесі / Н.Бойко, А.Байраківський // Болонський процес: трансформація навчального процесу у технології навчання: Матеріали ІІІ міжнародної науково-методичної конференції ДУІКТ. — К., 2006.
2. Бойко Н. І. Форми та шляхи організації самостійної роботи студентів / Н.Бойко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — Ужгород, 2001.
3. Кикоть Е.И. ИКТ-компетентность учителя — одно из условий эффективности современного урока [Електронний ресурс] / Е. Кикоть. — Режим доступу: http://ipk.khakasnet.ru/forum/index.php?showtopic=9260.
4. Цветкова М.С. Новые профессиональные компетенции педагогов в условиях информатизации образования[Електронний ресурс] Режим доступ : metodist.lbz.ru/i/ito/rostov/tezisi_tsvetkova_ito_rostov2008.doc.
5. Олійник Н. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології у процесі підготовки майбутніх економістів//[Електронний ресурс] / Н.Олійник. — Режим доступу http://intkonf.org/category/arhiv/1-pyata-vseukrayinskanaukovo-praktichna-internet-konferentsiya-suchasna-nauka-v-merezhi-internet-26-28-lyutogo-2009-roku/pedagogika.
6. Карташова Л. Аналіз педагогічних умов використання програмно-методичних комплексів [Електронний ресурс] / Л.Карташова. — Режим доступу // http://lkartashova.at.ua
7. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень.– К.: Хрінком Інтер, 2008.
8. A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

9. Програма з англійської мови для професійного спілкування. — К.: Ленвіт, 2005. — 119 с.

УДК 37.018.43:004:330.341.1:81

Цисарук О. В.,
викладач кафедри іноземної мови
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ПРІОРИТЕТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. *Ця стаття присвячена перевагам та формам дистанційного навчання у сфері інноваційних технологій. У статті наведено варіанти завдань для дистанційного навчання іноземної мови, розроблені в програмі MOODLE.*
Ключові слова*: веб-семінар, телеприсутність, чат, форум, природне навчання.*

Аннотация. *Статья посвящена преимуществам и формам дистанционного обучения в мире инновационных технологий. Также в статье приведены варианты заданий дистанционного обучения иностранного языка, разработанные в программе MOODLE.*
Ключевые слова*: веб-семинар, телеприсутствие, чат, форум, природный процесс обучения.*

Abstract. *This article deals with the priorities and forms of distance learning in the world of innovation technologies. There are some options of tasks for distance learning of foreign language worked out in MOODLE.*
Key words*: web seminar, TV presence, chat, forum, on-line conference, natural learning manner.*

Сучасне суспільство рухається вперед з шаленою швидкістю, намагаючись знайти все більш та більш нові засоби, форм та методи для полегшення життя.

Усе це відбувається завдяки інноваційним технологіям, які, здається, змінюються та удосконалюються за дуже маленький проміжок часу. Наразі спеціалісти зі стратегічних проблем освіти називають дистанційну форму навчання освітньою системою 21 сторіччя.

Дистанційне навчання (ДН) — взаємодія викладача й учнів між собою на відстані, що відображає всі наявні в навчальному процесі компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), реалізуючи їх специфічними засобами інтернет-технологій та передбачаючи інтерактивність.

Дистанційне навчання — це самостійна форма навчання, у якій інформаційні технології є провідними засобами навчання. СучаснеДНбудується на застосуванні:

— середовища передавання інформації (пошта, телебачення, радіо, інформаційних та комунікаційних засобів);

— методів, залежних від технічного середовища обміну інформацією.

У Європі наприкінці XVIII століття, з появою регулярного і доступного поштового зв'язку, виникло «кореспондентське навчання». Учні по пошті отримували навчальні матеріали, переписувалися з педагогами і складали екзамени довіреній особі або у вигляді наукової роботи. Початок XX століття характеризується бурхливим технологічним ростом, появою телеграфа і телефона. Але достовірних фактів про їх використання в навчанні немає. У 1969 році у Великобританії був відкритий перший у світі університет дистанційного навчання — Відкритий Університет Великобританії, який був названий так, щоб показати його доступність за рахунок невисокої ціни і відсутність необхідності часто відвідувати аудиторні заняття. Інші відомі університети дистанційного навчання з програмами за кордоном: Національний технологічний університет (США, 1984) (програми ДН за інженерними спеціальностями), Відкритий університет Хаген (Німеччина), INTEC — коледж Кейптауна (ЮАР), Іспанський національний університет дистанційного навчання, Відкрита школа бізнесу Британського Відкритого університету. Актуальність цієї теми значна, оскільки зараз все більше постає питання навчати студентів за дистанційним курсом. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» теж підтримав цю ідею.

У 2014 р. в університеті були створені групи викладачів, які розробляли дистанційні курси з різних предметів на платформі MOODLE. Наразі групою викладачів кафедри іноземних мов факультету міжнародної економіки і менеджменту розроблено дистанційний курс з англійської мови (аспект «Граматика»).

Метою цієї статті є охарактеризувати пріоритети дистанційного курсу навчання та форми навчання, які застосовуються. Дистанційні навчальні технології з використанням Інтернету викори-

стовуються як для засвоєння окремих курсів підвищення кваліфікації користувачів, так і для отримання вищої освіти. Можно виділити основні форми дистанційного навчання в режимі онлайн і в режимі оффлайн. Навчання через Інтернет має ряд таких суттєвих переваг:

— гнучкість, адже студенти можуть отримувати освіту в зручний для них час і в зручному місці;

— далекодіяльність, коли студенти не обмежені відстанню і можуть учитися незалежно від місця проживання;

— економність, адже значно скорочуються видатки на далекі поїздки до місця навчання.

Дистанційна форма навчання дає сьогодні можливість створення систем масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією, незалежно від часових і просторових поясів. Крім того, системи дистанційної освіти дають рівні можливості всім людям незалежно від соціального стану (школярам, студентам, цивільним і військовим, безробітним тощо) у будь-яких районах країни і за кордоном реалізувати права людини на освіту й отримання інформації. Саме ця система може найбільш адекватно і гнучко реагувати на потреби суспільства і забезпечити реалізацію конституційного права на освіту кожного громадянина країни. Зважаючи на названі вище фактори, можна зробити висновок, що дистанційне навчання увійде у 21 століття як найефективніша система підготовки та безперервної підтримки високого кваліфікаційного рівня фахівців. Не варто сплутувати заочне і дистанційне навчання. Їх головна відмінність в тому, що при дистанційному навчанні забезпечується систематична й ефективна інтерактивність. Треба розглядати дистанційне навчання як нову форму навчання та, відповідно, дистанційну освіту (як результат, так і процес, систему) як нову форму навчання. Хоча вона не може розглядатися як система зовсім автономна.

Дистанційне навчання будується відповідно до тих самих цілей і змісту, що й очне навчання. Але форми подавання матеріалу і форми взаємодії вчителя та учнів і учнів між собою різні. Дидактичні принципи організації дистанційного навчання (принципи науковості, системності та систематичності, активності, принципи розвивального навчання, наочності, диференціації та індивідуалізації навчання та ін.) ті самі, що й в очному навчанні, але відмінна їх реалізація, яка зумовлена специфікою нової форми навчання, можливостями інформаційного середовища Інтернет, його послугами.

Отже, з одного боку, дистанційне навчання варто розглядати в системі освіти (неодмінно в системі безперервної освіти), припускаючи при цьому спадкоємність окремих її ланок. З іншого боку, дистанційне навчання необхідно розрізняти як систему і як процес. Як і в інших формах навчання, дистанційне навчання передбачає теоретичне осмислення етапу педагогічного проектування, її змістовного та педагогічного (щодо педагогічних технологій, методів, форм навчання) складників. Отже, завданнями етапу педагогічного проектування є: створення електронних курсів, електронних підручників, комплексів засобів навчання, розроблення педагогічних технологій організації навчання в мережах. Охарактеризуємо основні форми дистанційного навчання.

Чат-заняття — навчальні заняття, які проводять за допомогою чат-технологій. Чат-заняття проводяться синхронно, тобто всі учасники мають одночасно доступ до чату. У рамках багатьох дистанційнних навчальних закладів діє чат-школа, у якій за допомогою чат-кабінетів організовується діяльність дистанційних педагогів і учнів.

Веб-заняття — дистанційні уроки, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми і форми навчальні занять, які проводяться за допомогою засобів телекомунікації й інших можливостей «Всесвітньої павутини». Для веб-занять використовуються спеціалізовані освітні веб-форуми — форма роботи користувачів щодо певної теми і проблеми за допомогою записів, залишених на одному із сайтів з встановленою на ньому відповідною програмою. Наприклад, вивчаючи тему «Модальні дієслова» з граматики (англійська мова), студентам пропонуються теми для веб-форуму, де студенти обмінюються думками і водночас закріплюють пройдений матеріал. Ось запропоновані теми:

1. You are a group of experts specializing in country study. The subject of your particular interest is the UK. Speak about various places of interest, events that are worth visiting. Imagine your forum as a TV programme giving advice to potential travelers.

2. Junk and fattening food on line with lack of physical exercises have caused the world's population to obese. Organize a round table, invite fitness instructors, dieticians, people who have overcome the same problem so that they could give some practical advice on the problem highlighted above.

3. Alcohol and drug abuse are a curse of our contemporary life. Organize a talk show devoted to the above mentioned problems presenting some «SAFETY DON'Ts» how to avoid these problems as

well as practical advice how to find the way out if a person gets into trouble. Веб-форуми від чат-занять відрізняються можливістю більш тривалої (багатоденної) роботи й асинхронним характером взаємодії учнів і педагогів.

Телеконференція проводиться, як правило, на основі списків розсилки з використанням електронної пошти. Для навчальних телеконференцій характернареалізація освітніх завдань. Такожіснують форми дистанційного навчання, заяких навчальні матеріали висилають поштою в регіони.

В основі такої системипокладено метод навчання, який отримав назву «Природний процес навчання» (*анг. natural learning manner*). Дистанційне навчання — це демократичнапроста й вільна система навчання. Зараз активно використовується жителями Європи для отримання додаткової освіти. Студенти, постійно виконуючи практичні завдання, набувають стійких практичних автоматизованих навиків. Теоретичні знання засвоюються без додаткових витрат сил, органічно вливаючись у тренувальні вправи. Формування теоретичних і практичних навичок досягається за систематичного вивчення матеріалів і прослуховування та повторення за диктором вправ на аудіо-і відеоносіях.У час інноваційних технологій як для викладача, так і для студента надані широкі можливості, тому викладач може зберегти уривок відеоматеріалу, який студенти зможуть переглянути і в режимі on-line обговорити, виконуючи низку завдань.

Література

1. Андреев А.А. Введение в дистанционное обучение: учебно-методическое пособие / А.Андреев. — М.: ВУ, 1997.
2. Ахаян А.А. Виртуальный педагогический вуз. Теория становления / А.Ахаян. — СПб.: Корифей, 2001. — 170 с.
3. Зайченко Т.П. Основы дистанционного обучения: теоретико-практический базис : учебное пособие / Т.Зайченко. — СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2004. — 167 с.
4. Зайченко Т.П. Инвариантная организационно-дидактическая система дистанционного обучения : монография / Т.Зайченко. — СПб.: Астерион, 2004. — 188 с.
5. Иванченко Д.А. Системный анализ дистанционного обучения : монография / Д.Иванченко. — М.: Союз, 2005. — 192 с.
6. Полат Е.С. Дистанційне навчання: яким йому бути? / Полат Е.С., Е.Петров // Педагогіка. — 1999. — № 7. — С. 29−34.
7. Підкасистий П.І. Комп’ютерні технології в системі дистанційного навчання / П.Підкасистий, О.Тищенко // Педагогіка. — 2000. — № 5. — С. 7−12.

8. Околесов О.П. Системний підхід до побудови електронного курсу для дистанційного навчання / О.Околесов // Педагогіка. — 1999. — № 6. — С. 50—56.

УДК316.77:37.091.3:808.5

Шутова Л. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. *Статтю присвячено визначенню ролі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у системі освіти. Показано, що застосуваннянових форм і методів педагогічної діяльності із залученням ІКТ сприятиме інтелектуалізації особистості, виробленню навичок роботи з інформаційними інтернет-ресурсами, формуванню етики спілкування у віртуальному просторі та створенню текстів різних мережевих жанрів.*
Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології, інтернет-спілкування, мережеві жанри, медійна та інформаційна грамотність.*

Аннотация. *Статья посвящена определению роли современных информационно-коммуникационных технологий в системе образования. Показано, что использование новых форм и методов педагогической деятельности с использованием ИКТ будет способствовать интеллектуализации личности, выработке навыков работы с информационными интернет-ресурсами, формированию этики общения в виртуальном пространстве и созданию текстов разных сетевых жанров.*
Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, интернет-общение, сетевые жанры, медийная и информационная грамотность.*

Abstract. *The article deals with the definition of the role of modern information and communication technologies in the system of education. It has been proved that the combination of innovative forms and methods of the pedagogical activity with the use of ICT will promote the intellectualization of the personality, generation of the habits of netiquette and creation of texts of different network genres.*
Key *words: information and communication technologies, Internet-communication, network genres, media and informational literacy, netiquette.*

Сучасна освіта переживає важливий та стрімкий розвиток завдяки широкому використанню новітніх інформаційно-освітніх технологій. Це пов’язано з потребами часу, оскільки прагнення

України ввійти в європейський простір неможливе без оволодіння сучасними технологіями, які дозволяють орієнтуватися в потоці інформації.

Людина протягом своєї еволюції постійно прагнула отримувати знання, це було можливим за умови використання різних технічних засобів, які пройшли кілька етапів свого розвитку: від так званої «ручної» технології (перо, рахівниця), потім «механічної» (друкарські машинки, телефон, пошта), «електричної» (копіювальні машини, портативні диктофони) і нарешті «комп'ютерної» (без паперової), основними принципами якої є інтегрованість, гнучкість та інформативність [2].

Час вимагає від сучасних випускників шкіл та вишів нового мислення, від викладачів та вчителів — нових підходів до освітніх завдань, і значну роль у цьому процесі відіграють інформаційно-комунікаційні технології. Це вносить корективи у зміст навчання і сприяє збільшенню ефективності освітнього процесу. Функції ІКТ різноманітні: розширення кругозору дитини, стимулювання пізнавального інтересу, розвиток навичок самостійної роботи щодо відбору, аналізу отриманої інформації, її збереження та передавання, розвиток комунікативної компетенції (уміння спілкуватися он-лайн, створювати електронні щоденники, брати участь у відеоконференціях та інших освітніх і наукових заходах) Одним із найважливіших завдань сучасного педагога — підвищувати інтелектуальний рівень дитини, навчивши її правильно користуватись отриманою інформацією, та розвивати комунікативні вміння в епоху глобалізації та інтеграції.

Використання новітніх інформаційних технологій дозволяє реалізувати особистісно орієнтований підхід у навчанні, оскільки індивідуальна діяльність учнів та студентів виявляється рівнем оволодіння комп'ютерною грамотністю, умінням жити за «мережевими» законами. Спеціалісти зазначають, що «формування спеціаліста з гуманістично-орієнтованим мисленням, ідеологічним плюралізмом — одне з домінуючих завдань у розробці нової концепції освіти, продиктоване суспільною необхідністю» [6].

Комунікативна компетенція — це «здатність користуватися мовою залежно від ситуації, особлива якість мовленнєвої особистості, набута в процесі спілкування або спеціально організованого навчання» [7, с. 70]. Педагогічні та методичні аспекти формування комунікативної компетенції були в центрі уваги таких науковців, як Л. Мацько, Г. Шелехова, В. Бадер, О. Біляєв, В. Мельничайко, М. Пентилюк, О. Павленко, Н. Назаренко, Л. Волинська, А. Курінна, Н. Голуб, Т. Ганніченко, Н. Ничкало та ін.

Значну кількість робіт присвячено формуванню комунікативних умінь у процесі вивчення іноземної мови (І. Зимня, Г. Китайгородська, В. Редько, Т. Крамаренко, І. Євдокимова та ін.). Проте проблема підготовки молоді до спілкування в різних ситуаціях та в різних формах залишається і буде залишатися актуальною, оскільки розвиток інформаційних технологій відбувається досить стрімко, і не тільки учні, а й учителі не в змозі усвідомити весь спектр таких змін.

Сьогодні багато говорять і пишуть про вплив комп'ютерних технологій на людину, виділяючи позитивні й негативні моменти. Зрозуміло одне: жити, як раніше, не можна, а пристосуватись до нових умов існування в потоці інформації потрібно, щоб «не випасти з обійми» сучасного життя. Комунікативний підхід передбачає формування здібностей міжособистісної взаємодії, налагодження контактів з людьми не тільки різних регіонів країни, але й можливість спілкування з представниками інших країн.

Входження в наше життя Інтернету значно збагатило лексикон його користувачів. Ми спілкуємося у *чатах*, на *відеоконференціях*, можемо створювати *домашню сторінку* (homepage), мати *електронну пошту* (e-mail), брати участь у *вебінарах*, користуватись *соціальними сервіса*ми (*блог, подкаст, Твіттер, UTUBE* тощо).

Гарантувати ефективність використання інтернет-ресурсів може тільки грамотний підхід, і роль викладача в цьому неоціненна. Для правильного орієнтування в потоці інформації та продуктивного її використання в освітніх цілях створено навчальні інтернет-ресурси, які допомагають учнівській молоді отримувати швидкий доступ до потрібної інформації та правильно її використовувати. Існує кілька програм дистанційного навчання, що дозволяє не тільки отримувати знання, а й привчає до самостійності, виробляє мотивацію до навчання, уміння спілкуватися у віртуальній реальності.

Спостереження на усним мовленням та мовленням у мережі Інтернет показали, що змінюються правила комунікації, це стосується не тільки етикетних формул вітання, прощання («доброго часу доби», «на зв'язку», «до зв'язку», «почуємося», «пока-пока», «давай»), а й ставлення до письмового мовлення. Як впливає на нас віртуальне спілкування, ще не зовсім зрозуміло, але відчутно певні впливи. Як відомо, мова має дві форми: усну й письмову. Кожна з них має свої переваги й недоліки. Сьогодні ми маємо справу з новою формою, яка займає проміжне місце між усною та письмовою. На перший погляд, це здається неможливим. Але якщо провести спостереження над тим, як відбувається

спілкування в Інтернеті (у соціальних мережах, на форумах, у чатах, блогах тощо), то помітимо певну специфіку. Оскільки ми бачимо написане, це мовлення письмове. З іншого боку, структура висловлення нагадує усну вимову. Наше сьогоднішнє комп'ютерне письмо відомий лінгвіст Максим Кронгауз пропонує називати візуальним мовленням. Ми, власне, не пишемо, ми передаємо певні імпульси за допомогою натискання пальцями кнопок клавіатури. Науковець зазначає, що сучасна комунікація активно переміщується в бік Інтернету, більшість людей віддає перевагу саме такій формі спілкування, незважаючи на те, що воно більш тривале в часі. Це зумовлено тим, що психологічно важче вступати в усну форму комунікації з різних причин [5].

Сьогодні відбувається таке цікаве явище: раніше багате усне мовлення стає біднішим порівняно з таким візуальним мовленням. Те, що визначало усне мовлення (використання у спілкуванні жестів, міміки тощо), стало цілком можливим у писемному. Тепер у написаному тексті можна висловити свої емоції, скажімо, за допомогою «смайликів», дужок і крапок [5].

У 2013 році побачила світ монографія «Інформаційні і комунікаційні технології в освіті» за редакцією Бадарча Денева [4], де подано матеріали на основі проведених Інститутом ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті досліджень, що стосуються ключових напрямів інтеграції нових ІКТ в систему освіти. Крім корисної інформації щодо аналізу міжнародних програм розвитку ІКТ, прикладів їх застосування в системі освіти, тут розкрито питання медійної та інформаційної грамотності. За оцінками експертів, середньостатистичний користувач Інтернету не володіє високим рівнем грамотності й культури спілкування. Це породжує тексти-покручі типу «олбанської мови», відсутність етики висловлювань тощо.

Інтернет-комунікація і реальне спілкування мають свою специфіку. Жанри, у яких відбувається інтернет-комунікація, вимагають знань правил «словесної поведінки» у віртуальному просторі, принципів побудови текстів різного призначення й оформлення. Олена Горошко вказує на існування твіттингу як нового конвергентного інтернет-жанру, який відрізняє від наявних у мережі традиційних, паперових, а також мережевих (чат та ін.) і так званих гібридних жанрів (блогінг), «яскраво виражена адресність, контекстна і ситуативна обумовленість, інтерактивність, лаконічність, гібридність і конвергентність» [1, с. 201]. Авторка зазначає, що «на початку появи Інтернету (як власне і нашої цивілізації) стояло Слово, що надалі і забезпечило настільки велику популярність Глобальної павутини саме як комунікатив-

ного проекту та зробило мовний чинник саме системоцентричним у розвитку інтернет-технологій [1, с. 212].

Різного роду електронні підручники повинні сьогодні стати звичайними засобами навчання, оскільки інформація, яку вони вміщують, може миттєво спрямовувати читача до потрібних сайтів та програм. Привертає увагу нове поняття *motion book* («інтерактивна книга»). Це новий тип цифрової книги, яка становить поєднання тексту, ілюстративного матеріалу, аудіо-, відеоматеріалів, елементів малювання [4, с. 293].

Комунікативна компетенція включає «мовленнєву компетенцію (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями), мовну компетенцію (знання одиниць мови та правил їх поєднання), предметну компетенцію (уміння на основі активного володіння загальною лексикою відтворювати у свідомості картину світу), прагматичну компетенцію (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування функціонально-стильових різновидів мовлення)» [7, с. 70]. Зважаючи на вищезазначене, окреслимо основні шляхи ефективного розвитку комунікаційної компетентності учнівської молоді. По-перше, вимагають оновлення програми наукових дисциплін «Сучасна українська літературна мова», «Стилістика», «Риторика», «Комунікативна лінгвістика», «Гендерна лінгвістика», «Психолінгвістика». По-друге, виникає потреба застосування нових комп'ютерних технологій у системі освіти взагалі й навчанні мови зокрема (створення шкільних інтернет-сторінок, інтернет-підручників, мікроблогів, знання нових стратегій медіаосвіти, можливість навчатися дистанційно тощо). По-третє, застосування на заняттях різних форм і методів роботи для формування комунікативної та інформаційної компетенцій (проведення інтернет-конференцій за участі студентів та учнів інших шкіл та університетів, робота над розширенням словникового запасу учнівської молоді: вправи на складання речень із новими словами (твіттер, мікроблогінг, темплейт, веб-сторінка, нікнейм, гіпертекст, хештеги, чат та ін.), оформлення словників таких термінів, що вживаються в інтернет-комунікації, розвиток умінь користуватися пошуковими системами й грамотно використовувати знайдений матеріал (критична обробка, цитування тощо), застосування методу проектів, навчання особливостей спілкування в мережі Інтернет; створення інтернет-ресурсів. Основними інтернет-ресурсами, які можуть створювати студенти вишів, є хот-лист, трежа хант, сабджект семпл, мультимедіа скрепбук, вебквест.

1. Хот-лист (hot list) — це список інтернет-сайтів, які містять текстовий матеріал з виучуваної теми.

2. Трежа хант (treasure hunt) містить адреси сайтів, де подано матеріал з теми. Проте, перш ніж потрапити на сайт, студентові потрібно відповісти на питання стосовно змісту сайту.

3. Сабджект семпл (subject sampler) — це спрямування пошукової діяльності студента для ознайомлення з текстовими й мультимедійними матеріалами мережі Інтернет (фотографії, аудіо- і відеокліпи, графічна інформація). Після вивчення кожного аспекту теми студентам необхідно відповісти на питання. На відміну від трежа ханта, сабджект семпл орієнтує на обговорення соціально загострених і дискусійних тем. На цьому етапі відбувається вироблення умінь критично висловлюватись, аргументувати свою думку, переконувати своїх співрозмовників.

4. Мультимедіа скрепбук (multimedia scrap-book) — це колекція мультимедійних ресурсів. На відміну від хот-листа, скрепбук містить теги не лише на текстові сайти, але й на фотографії, аудіофайли і відеокліпи, графічну інформацію і дуже популярні сьогодні анімаційні віртуальні тури.

5. Вебквест (англ. Web quest — інтернет-проект) — найскладніший тип навчальних інтернет-ресурсів. Вебквест — це поетапний проект (сценарій) діяльності студентів щодо вивчення конкретної теми, він синтезує компоненти попередніх ресурсів і враховує участь усіх студентів [3].

Застосування таких видів освітньої діяльності сприяє грамотному, поетапному входженню молоді у інформаційне середовище, а також вихованню людини майбутнього.

Висновки з проведеного дослідження. Одним із важливих завдань підготовки майбутнього спеціаліста є формування його комунікативної культури в умовах бурхливого розвитку інформаційно-комунікативних технологій. Застосування нових форм і методів педагогічної діяльності із залученням ІКТ у викладання мови сприятиме інтелектуалізації особистості, виробленню навичок роботи з інформаційними інтернет-ресурсами, формуванню етики спілкування в режимі он-лайн та створенню текстів різних мережевих жанрів.

Література

1. Горошко О. Новий конвергентний жанр 2.0 — твіттінг / Олена Горошко // Вісн. Львів. ун-ту. Серія філологічна, 2011. — Вип. 52. — С. 210 — 223.

2. Денісова О. О. Інформаційні системи і технології в юридичній діяльності [Електронний ресурс]/Денісова О. О. — Режим доступу: http://readbookz.com/book/218/8457.html

3. Жукова О. С. Навчальні інтернет-ресурси [Електронний ресурс] / Жукова О. С., Чернишова О. С. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Pedagogica/59356.doc.htm

4. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: монография / под редакцией Бадарча Дендева. — М.: ИИТО ЮНЕСКО, 2013. — 320 с.

5. Кронгауз М. Язык и коммуникация: новые тенденции [Електронний ресурс] / М. Кронгауз. — Режим доступу: http://polit.ru/article/2009/03/19/communication

6. Ничкало Н. Г. Дидактичні принципи формування комунікативної компетентності майбутніх філологів у позанавчальній діяльності з використанням мультимедійних технологій [Електронний ресурс] / Н. Г. Ничкало // Вісн. Нац. акад. Держ. прикордонної служби України. — 2013. — Вип. 4. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_4_15.pdf

7. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / Кол. авт. за ред. М. Пентилюк. — К. : Ленвіт, 2003. — 149 с. — С. 70.

УДК (81'243+378.147):004.774

Щукіна Е.І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент,завідувач кафедри іноземних мов
фінансово-економічного факультету
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОФОНОГРАМИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. *Розглянуто теоретичні та практичні засади використання відеофонограми у навчанні англійської мови для професійного спілкування студентів немовних спеціальностей. Обговорено основні шляхи та переваги такого використання та основні практичні підходи щодо реалізації цих шляхів у навчальному процесі.*

Ключові слова*: іншомовне спілкування., комунікативні мовні компетенція, аудитивна та візуальна інформація, відеофонограма.*

Аннотация. *Рассмотрены теоретические и практические основы использования видеофонограми в обучении английскому языку для профессионального общения студентов неязыковых специальностей. Обсуждены основные пути и преимущества такого использования и основные практические подходы к реализации этих путей в учебном процессе.*
Ключевые слова*: иноязычное общение, коммуникативные языковые компетенции, аудитивная и визуальная информация, видеофонограмма.*

Abstract*. The article deals with theoretical and practical issues of using videophonogram in teaching English for professional communication to students who major in non-linguistic specialties. The principal ways and advantages of using videophonogram are discussed and the principal approaches to practical implementation are analyzed.*
Keywords*: communicative language competence, audio and visual information,videophonogram.*

Модернізація системи вищої освіти в Україні в умовах інтенсивного розвитку її соціально-економічної співпраці з іншими країнами зумовлює актуалізацію проблем підвищення якості освіти, що передбачає здатність майбутніх спеціалістів до виконання професійної діяльності в умовах іншомовного середовища.

Сьогодні мета навчання — це не просто знання мови, а вміння використовувати її в реальному спілкуванні, практичне володіння мовою, отже, розвитокіншомовної комунікативної компетенції. Іноземна мова може знайти своє місце в системі дисциплін немовного ВНЗ у тому випадку, якщо вона також, як і інші дисципліни, буде спрямована на управління навчальною діяльністю тих, хто навчається, на розвиток тих навичок та вмінь, які повинні бути розвинути не у фахівців взагалі, а притаманні тільки випускникам певного профілю — майбутнім математикам, архітекторам, а в нашому випадку — економістам.

Накопичено великий досвід методики використання відеофонограми для навчання іноземних мов як вітчизняними, так і зарубіжними вченими (Н.Ф. Бориско, Н.І. Бичкова, Л.І.Іванова, М.В. Ляховицький, В.Л. Прокофьева, А.С. Чужик, І.А. Щербакова, M. Allan, S. Corder, W. Gaskill, A. Lynch, M. Maxwell та ін.). Дослідниками було виділено функції ВФГ у навчанні та способи її застосування (М.В. Ляховицький, Н.І. Бичкова, J. Harmer, J. Lonergan); створено систему вправ для навчання усного монологічного мовлення на основі ВФГ в інтенсивному курсі навчання (Н.Ф.Бориско); запропоновано модель навчання монологічного мовлення із застосуванням художніх фільмів (В.С. Пащук); розроблено типологію відеофонограм та визначено технологію поетапного навчання іншомовного мовлення з використанням відеофонограми (Н.І .Бичкова); створено модель побудови відеофо-

новправ для аудиторної роботи (Е.І. Щукіна); розроблено основи застосування замкнутої системи телебачення (С.Б. Аблам, І.Б. Платонова); визначено засади навчання діалогічного мовлення із застосуванням відеофонограми (І.А. Арбузова, А.С. Чужик); визначено переваги застосування кінофільмів для організації домашнього читання (М.Г. Шабарова); запропоновано методику використання фрагментів відеофільмів для навчання лексики із соціокультурним компонентом (Т.О. Яхнюк); створено прийоми навчання іншомовного мовлення за допомогою відеофонограми (M. Allan, S. Corder, L. Evans, R. Fuchs, M. Geddes, R. Kelly, J. Lonergan, G. Marin, A. Nardi, K. Neubert, M. Rinvolucri, S. Stempleski, B. Tomalin).

Аналіз літератури показав, що наявні теоретичні дослідження висвітлюють в основному використання ВФГ для навчання студентів мовних ВНЗ, тоді як проблема застосування цього засобу для формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів немовних спеціальностей, зокрема економістів, ще не посіла належного місця в навчальному процесі. Практичний досвід викладання ІМ у немовному ВНЗ дає підстави стверджувати, що використання ВФГ у формуванні іншомовної комунікативної компетенції має обмежений і несистематичний характер через відсутність методично обґрунтованої роботи з таким засобом навчання.

Мета статті − проаналізувати й обґрунтувати навчальний потенціал відеофонограм для навчання іншомовного спілкування студентів немовних спеціальностей. Створення адекватної методики використання ВФГ з урахуванням основних принципів комунікативного підходу та рівня навченості контингенту, що навчається.

Викладачі іноземних мов прагнуть всебічного удосконалення навчального процесу шляхом розроблення нових методів і технологій, спрямованих на досягнення відповідного рівня іншомовної комунікативної компетенції.Розвиток новітніх технологій сприяє модернізації навчання іноземних мов і дозволяє викладачам залучати все більше ефективних засобів для інтенсифікації навчання з метою максимального наближення навчального процесу до реальної комунікації, що є вимогою сучасної методики викладання ІМ.

Відомо, що в період від 17 до 23 років підвищується об’єм поля зору окоміру диференційного пізнання, просторового уявлення, уваги, спостерігається активний розвиток сенсорно-перцептивних, мнемічних і психомоторних функцій, вербальний і невербальний інтелект досягає максимуму. [1, с. 17−26]. Ряд дослідників зазначають, що в діапазоні від 18 до 40 років, який включає студентські роки, спостерігається найвища активність

наочно-образної пам`яті і посилення образних компонентів мислення [2, с. 66]. Спеціальні дослідження свідчать, що в студентські роки ті, хто навчається, володіють такими складними розумовими операціями, як синтез, аналіз, порівняння, узагальнювання, систематизація, конкретизація, абстракція тощо. На нашу думку, засобом, який забезпечує сполучення модальностей та сприяє інтенсифікації навчання, є відеофонограма (ВФГ).

Поняття «відеофонограма» включає в себе автентичний навчальний відеокурс, документальний фільм, інтерв'ю, рекламний фільм, кінофрагменти, кінокільцівки, діафільми, слайд-фільми та інші озвучені матеріали, які дають тим, хто навчається, одночасно візуально ситуативну основу для спілкування і опорні мовні зразки — слухові компоненти одиниць мовлення [5, с. 83]. Поява новітньої апаратури, зокрема мультимедіа, дозволяє розширити діапазон доступних студенту відеоматеріалів.

Аналіз запропонованих у методичній літературі вимог до усномовленнєвих вправ, фоновправ та відеофоновправ дозволив відокремити найбільш значущі з них, а також доповнити наявний перелік з урахуванням рівня підготовки та конкретного контингенту, тих хто навчається, а саме: комунікативна спрямованість; адекватність мети навчання; мотивації запровадження імпліцитної та експліцитної мотивації до навчання; індивідуалізації навчання; кореляції з типологічними особливостями та рівнем навченості студентів; перевтілення під час застосування рольової гри; двоплановості навчальної діяльності викладача та студентів; наявність чітких інструкцій; наявність зворотного зв'язку тощо [3, с. 7; 6, с. 20–26].

Навчальна робота з ВФГ повинна базуватися на сучасних тенденціях і положеннях методики навчання іноземних мов. Нижче наведемо деякі методичні прийоми роботи з ВФГ: демонстрація мовного зразка (діалог, монолог, окремі репліки, цільний комунікативний сюжет та інше); використання тематичної наочності для стимулювання іншомовних висловлювань тих, хто навчається; створення проблемних ситуацій та постановка завдань; вправи на засвоєння функціональної граматики іноземної мови; професійно-ділові та соціально-побутові ігри; вправи на ознайомлення з мовним етикетом та особливостями мовної та екстралінгвістичної поведінки носіїв мови, що вивчається;вправи на засвоєння паралінгвістичної інформації (жести, міміка, рухи тіла, пози, просторові особливості місцезнаходження комунікантів та ін.) [4, с.91].

Робота з відеофонограмою включає три етапи — передпереглядовий, переглядовий та післяпереглядовий.

На передпереглядовому етапі знімаються мовні складнощі сприйняття тексту відеофонограми, складнощі розуміння її змісту, вводяться та закріплюються нові слова та словосполучення, аналізуються функціональні типи висловлювань та незвичні для студентів автентичні розмовні формули, країнознавчі реалії тощо. На цьому етапі знімаються потенціальні складнощі розуміння змісту за допомогою використання прийомів відпрацювання техніки читання та аудіювання окремих фрагментів ВФГ.

Переглядовий етап демонстрації ВФГ повинен супроводжуватися активною навчальною діяльністю тих, хто навчається. У методиці розроблено групу вправ, які передбачають показ відеофонограми або її фрагментів без звукового або зорового ряду; демонстрацію відеофонограми з пропуском її частини (на початку, посередині або наприкінці) та обговорення можливих подій [3, с.18].

Студентам може бути запропоновано скласти анотацію до тексту ВФГ, схему сценарію, тези, план, вибрати опорні слова та фрази, визначити, які висловлювання звучать на фоні демонстрації тих чи тих подій на екрані; відмітити країнознавчіреалії та мовні висловлювання, що їм відповідають.

На післяпереглядовому етапі здійснюється контроль розуміння змісту ВФГ, використаних мовних та мовленнєвих засобів. Переважна більшість методистів пропонує використовувати вправи для перевірки розуміння змісту відеофонограми, а саме — створення діалогів за змістом відеофонограми, ґрунтуючись на друкованих текстах; репродукування ситуацій спілкування, їх доповнення, перенесення на ситуації повсякденного життя студентів; озвучення фрагментів за ролями та інше. Особливу увагу варто приділити різним видам переказу (стислому, вибірковому, комунікативно орієнтованому).

Висновки. Отже, на основі застосування відеофонограм відкриваються великі можливості для навчання іншомовного спілкування студентів немовних спеціальностей, розвитку їх творчого потенціалу, зокрема розвитку уяви і прогнозуванню ситуацій на основі реальних життєвих подій, що надає можливість надалі уникнути грубих комунікативних помилок при реальному спілкуванні з представниками країн, мова яких вивчається, тобто в реальній життєвій ситуації. Отже, ми вирішуємо одне з головних завдань навчання іноземної мови — проблему спілкування, одночасно отримуючи можливість ефективно формувати всі види мовленнєвої діяльності, пропонуючи студентам цікаві завдання в роботі з відеофонограмою.

Література

1. Ананьев Б.Г. Психологи студенческого возраста и усвоение знаний / Б.Ананьев // Вестник высшей школы. — 1972. — №. 7. — С. 7−26.

2. Бичкова Н.І. Основи використання відеофонограми та фонограми длянавчання іноземних мов : монографія / Н.І. Бичкова. — К. : Віпол,1999. — Ч. 1. — 107 с.

3. Бичкова Н. І. Інноваційні підходи до методики використання відеофонограми для навчання іноземних мов / Бичкова Н. І. // 60 років ЮНЕСКО: погляд у майбутнє: праці наук. конф. — К.: Київськ. нац. лінгв. ун-т, 2006. — С. 90–92.

4. Петров Я.И. Возрастные и индивидуально-типические особенности памяти взрослых / Я.Петров // Проблемы возрастной психологии. – Л.: ЛПИ им. А.И. Герцена, 1979. — С. 82−102.

5. Ляховицкий М.В. Методика преподавания иностранных языков /М.В. Ляховицкий. — М.: Высш. шк., 1981. — 153 с.

6. Пассов Е.И. Упражнения как средства обучения / Е.И. Пассов, Е.С. Кузнецова. — Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2002. — 40с.

Наукове видання

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС У ПАРАДИГМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції

5 березня 2015 р.

Загальну редакцію здійснено із збереженням авторського стилю.

Верстка *А. Кунденко*

Підписано до друку 01.07.15. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 38,12
Обл.-вид. арк. 43,13.. Зам. № 15-5053

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
03680, Україна, м.Київ, пр. Перемоги, 54/1
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, №235 від 07.11.2000)
Тел./факс (044) 537-61-41; тел.(044) 537-61-44
E-mail: publish@kneu.kiev.ua